INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

PIŚMIENNICTWO STAROPOLSKIE

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ
POD KIEROWNICTWEM
ROMANA POLLAKA

HASŁA OGÓLNE I ANONIMOWE

MCMLXIII
PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

BIBLIOGRAFIA LITERATURY POLSKIEJ

· NOWY KORBUT ·

1

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

ZESPÓŁ AUTORSKI

TADEUSZ WITCZAK
DANUTA MANIEWSKA

ORAZ

JÓZEF CYBERTOWICZ, ALOJZY SAJKOWSKI, IZABELLA TERESIŃSKA
WANDA WENDLAND-PIERZCHLEWICZOWA

REDAKTOR WYDAWNICTWA: MARIA WAPNIARKOWA
REDAKTOR TECHNICZNY: WACŁAW WYSZYŃSKI
OKŁADKĘ I OBWOLUTĘ PROJEKTOWAŁA EWA FRYSZTAK-WITOWSKA

PRZEDMOWA

1

Bibliografia literatury jest podstawową dyscypliną pomocniczą nauki zajmującej się literaturą. Potoczne to określenie jest jednak niewystarczające. Gdyby na nim poprzestać, pozostałoby już tylko zaprezentować technikę, ułatwić korzystanie z nagromadzonych informacji — nic więcej. Ale żeby wyjaśnić, czego czytelnik ma się po tym dziele spodziewać, musimy przedtem odpowiedzieć na pytanie, jakiej nauce chce być nasza bibliografia pomocna i w jaki sposób pragnie to robić. Równocześnie pozwoli nam to na przedstawienie związków łączących tę bibliografię z jej poprzednikiem i wzorem — z dziełem Gabriela Korbuta, nazwanym przez autora „książką podręczną informacyjną dla studiujących naukowo dzieje rozwoju piśmiennictwa polskiego".

Bibliografia literatury służy pomocą wszystkim jej badaczom i miłośnikom, przecież jednak nie dla wszystkich będzie ona w tym samym stopniu użyteczna. Jest ona jak stary ów księgarz, który znając na wylot zainteresowania bliskiego sobie klienta sam podsunie materiał, nawet to i owo poradzi, innemu zaś ledwo odburknie lub się doń odwróci plecami. Nasza bibliografia idąc śladami starego „Korbuta" służy przede wszystkim tym badaczom literatury, którzy ją rozumieją jako część zjawisk społecznych i starają się ją badać właśnie w przerozmaitych jej związkach z życiem. Chodzi więc tu głównie o związki z działalnością ideowo-społeczną, z kulturą umysłową, z myślą filozoficzną. Kierunek ten przyjęty przez Korbuta usiłowaliśmy pogłębiać. Obca nam była formalistyczna pedanteria nawet wówczas, gdy godziliśmy się z tezą, że np. publicystyka oraz myśl społeczna i filozoficzna nie należą do sfery zjawisk artystyczno-literackich.

Trzeba jednakże przestrzec, że nie wszędzie zdołaliśmy jednakowo ten program wypełnić. Kultura nowożytna odznacza się daleko posuniętą specjalizacją. Co więcej, znajduje dla niej odrębne formy instytucjonalne. Publicysta stał się działaczem. Ideolog wręcz się przedzierzgnął w polityka. Filozofowie — podobnie jak poeci — zadumani ongiś nad sensem

istnienia, wykładają dziś na uniwersytetach. Każda z tych dziedzin działalności tworząc własne zaplecze naukowo-badawcze buduje też własny dla siebie warsztat. Musieliśmy z tym faktem się liczyć, choćby dlatego, by nie dublować wysiłków i nie przekraczać ustalonych tymczasem kompetencji. Dlatego też bibliografia literatury XX wieku odbiega pod tym względem od tomów poprzednich. Tam jednak nie tylko podjęliśmy inspirację Korbuta, ale nawet poszliśmy dalej. Utwory zawierające treści publicystyczne usiłowaliśmy powiązać ze sobą, a niekiedy również zaznaczyć ich związek z życiem. W miarę możności dawaliśmy np. informacje, że utwór jest repliką na tekst opublikowany wcześniej. O wiele śmielej wprowadzaliśmy — jako hasło odrębne — ważniejsze instytucje kulturalne. Korbut np. w okresie staropolskim uwzględniał tylko Akademię Krakowską, obecne dzieło dorzuca ponadto akademie: Rakowską, Wileńską, Zamojską. Te same intencje przyświecały nam, gdy wprowadzaliśmy w odrębnych hasłach zjawiska ogólnokulturalne — takie jak np. Średniowiecze, Odrodzenie, Reformacja. Zamiast przygodnej (jak u Korbuta) informacji bibliograficznej o stanie badań nad początkami drukarstwa uwzględnialiśmy to zjawisko w całości. Podobnie — czasopiśmiennictwo. Znalazło się również miejsce dla prac dotyczących powstawania języka literackiego i dalszej walki w jego obronie, dla kultury umysłowej i obyczajowej, dla filozofii, oświaty, szkolnictwa, dla stosunków kulturalnych z zagranicą. Podkreślamy to jeszcze raz bardzo dobitnie: Korbut był tutaj naszym nauczycielem i wzorem, trzeba było jednak olbrzymiego wysiłku, by te inspiracje podjąć i zrealizować — nawet w tej mierze, jak to zdołaliśmy wykonać.

Nie we wszystkim jednakże poszliśmy śladami cenionego mistrza. Korbut opracowywał swe dzieło tak, jak gdyby był pewny, że panujący wówczas kierunek badań literackich zbudował ramy, poza które nikt w przyszłości nie wyjdzie, dlatego też spotykamy u niego działy rozstrzygające przynależność pisarzy oraz ich twórczości do grup historycznych lub prądów literackich. Ostatecznie niewielkie było jeszcze niebezpieczeństwo błędu, gdy Korbut tworzył listę pisarzy zatytułowaną „Filomaci i Promieniści", dziś jednak musi budzić niepokój śmiała Korbutowska decyzja wyrażona np. w tytule „Piśmiennictwo pseudoklasyczne w okresie 1750—1820 (lub 1830)." Kogo dziś zadowolą grupy skonstruowane pod hasłami: „Klasycy umiarkowani" czy „Romantycy warszawscy"? Zresztą, niektóre klasyfikacje Korbuta i współcześnie musiały wydać się niewystarczające. Tak np. pod hasłem „Towarzystwo Demokratyczne" umieścił Korbut piętnastu pisarzy, pod hasłem zaś „Nie należeli do Towarzystwa Demokratycznego" znalazło się ich... pięćdziesięciu sześciu.

Pod tym względem nasza bibliografia jest o wiele skromniejsza. Podsuwa określony materiał, ale nie wyprzedza wniosków, jakie nauka z niego wyciągnie. W zasadzie zrezygnowaliśmy z układu rzeczowego przechodząc

w zakresie dużych grup materiału na układ alfabetyczny. Konsekwencją naszego stanowiska byłaby co prawda także i rezygnacja z podziału na tomy odpowiadające z grubsza okresom literackim, periodyzacja dziejów literackich jest bowiem elementem najściślej merytorycznym, i nie jest zadaniem bibliografii głos w tej sprawie zabierać. Tutaj jednak zwyciężyły względy praktyczne. Rozmiary dzieła są takie, że niezwykłym utrudnieniem dla każdego badacza byłoby każdorazowo operować całością. Wiemy przecie, że i w nauce o literaturze wytworzyły się odrębne specjalizacje. Można tego nie pochwalać, nie sposób przecież zupełnie się z tym nie liczyć. Czujemy się w obowiązku uprzedzić, że narzucony przez nas podział (w dużym stopniu oparty zresztą na starym „Korbucie") ma charakter konwencjonalny, nie zaś teoretyczny. Uwzględnia wygodę badacza, udostępnia dzieło kilku badaczom naraz, nie rozstrzyga jednak niczego.

2

Komitet Redakcyjny Bibliografii Literatury Polskiej wg *Literatury polskiej* G. Korbuta został powołany do życia w oparciu o uchwałę Komitetu Ministrów do Spraw Kultury z dnia 18 kwietnia 1950 roku. Uchwała została powzięta z inicjatywy Państwowego Instytutu Wydawniczego, wykonanie jej powierzono Instytutowi Badań Literackich z poleceniem powołania specjalnego komitetu redakcyjnego. Zadanie Komitetu zostało określone jako przygotowanie nowej edycji bibliografii Korbuta „z wprowadzeniem niezbędnych uzupełnień i wykorzystaniem najnowszych badań".

Na mocy wymienionej uchwały Minister Oświaty powołał Komitet Redakcyjny w składzie: redaktor naczelny — Kazimierz Budzyk, zastępca redaktora naczelnego i kierownik grupy opracowującej tom II — Tadeusz Mikulski, kierownicy grup opracowujących tomy: I — Roman Pollak, III — Irmina Śliwińska, IV — Zygmunt Szweykowski, V — Ewa Korzeniewska, sekretarz Komitetu — Stanisław Stupkiewicz. Materiał bibliograficzny przydzielony poszczególnym grupom odpowiadał zawartości poszczególnych tomów dzieła G. Korbuta. Personel grup miał liczyć w zasadzie po pięć osób. Skład osobowy poszczególnych grup, zmiany w nim zachodzące oraz listy współpracowników i recenzentów znajdzie czytelnik we wstępie do każdej części.

Z zadań nałożonych na Komitet obok nakazu zasadniczego utrzymania cech „Korbuta" wynikła konieczność wprowadzenia w nim następujących zmian:
a) uzupełnienie listy autorów i wykazu utworów nowymi pozycjami, które były nie znane Korbutowi lub zostały przez niego pominięte;
b) usunięcie autorów i utworów, które Korbut wymienia, a które nie wiążą się bezpośrednio z historią literatury polskiej;

c) uzupełnienie życiorysów nowymi materiałami zgodnie z aktualnym stanem wiedzy;
d) uzupełnienie spisu literatury o autorze nowymi opracowaniami, wydanymi w latach 1928—1950, tzn. w okresie od poprzedniego wydania *Literatury polskiej* do daty rozpoczęcia prac;
e) całkowite opracowanie literatury polskiej lat 1914—1939;
f) usunięcie chaotycznego układu autorów według podziału na okresy, podokresy i grupy literackie i zastąpienie go przejrzystym układem alfabetycznym.

Pierwszy, dwuletni okres pracy, realizując pierwotne założenia, obejmował głównie uzupełnienia za lata 1928—1950 przy zasadniczym oparciu się na tekście Korbutowym z wydania poprzedniego. W zestawie haseł Korbutowych skreślono 120 nazwisk pisarzy nie wiążących się z historią literatury polskiej, a wprowadzono nowych haseł 300, nie licząc pisarzy lat 1914—1939. Biografiom pisarzy nadano charakter faktograficzny, unikając bezpośrednich ocen konkretnych wystąpień pisarza, równocześnie jednak skrupulatnie rejestrowano takie fakty, które w bezsporny sposób ukazywały postawę ideową twórcy. Bibliografię twórczości uzupełniono pozycjami i ważniejszymi wydaniami pominiętymi przez Korbuta, w dziale opracowań dodano pozycje nowo zgromadzone. W ten sposób doprowadzono do pierwszej redakcji dzieła i zimą 1951/1952 kolejno poszczególnymi tomami złożono ją w Państwowym Instytucie Wydawniczym z prośbą o robocze recenzje. Objętość złożonych maszynopisów wynosiła ok. 500 arkuszy, tzn. przekraczała więcej niż dwukrotnie pierwotne w tym zakresie zamierzenia.

Ani Komitet Redakcyjny, ani recenzenci nie byli z przedstawionej redakcji dzieła zadowoleni. Nowe materiały odbiegające w dużym stopniu od pozostawionego niemal bez zmian dawnego tekstu Korbutowego w zakresie materiałów sprzed roku 1928 wykazały, że dawny tzw. „blok korbutowy" wymaga gruntownego przepracowania, że podane tam zapisy wymagają sprawdzenia i uzupełnienia za lata nie objęte pierwotnymi założeniami. Obliczenia przeprowadzone w jednym z tomów wykazały, że niewiele ponad 10% pozycji dawnego „bloku korbutowego" może pozostać bez poprawek, podjęto więc korektę większości materiałów wprowadzonych przez Korbuta.

Przy takim stanie rzeczy praca nad drugą redakcją dzieła była niemal pracą od nowa, znacznie przekraczającą pierwotne założenia, a przy zmniejszonym z konieczności personelu rozciągającą się na dłuższy czas. Sięganie do źródeł dostępnych Korbutowi doprowadziło do pełniejszego ich wykorzystania zarówno w dziale słowników, bibliografii ogólnych i specjalnych oraz kompendiów, monografii i przyczynków, jak też w dziale czasopism. W celu zmniejszenia do minimum możliwości błędu związanego z lukami

istniejącymi w źródłach drukowanych wyczerpano szereg źródeł nie drukowanych, w szczególności materiały profesorów: W. Borowego, I. Chrzanowskiego, S. Pigonia oraz K. Czachowskiego, stanowiące ich osobisty warsztat naukowy, wykorzystano bibliografię teatru polskiego opracowaną przez L. Simona, kartoteki *Polskiego słownika biograficznego*, kartoteki bibliograficzne zawartości czasopism zapoczątkowane przez A. Bara i kontynuowane przez IBL oraz kartoteki innych pracowni IBL, prowadzonych przez profesorów Alodię Gryczową i Stefana Vrtela-Wierczyńskiego. Prócz tego poszczególne zespoły wykorzystały każdy w swym zakresie lokalne biblioteki naukowe w Warszawie, Wrocławiu, Poznaniu i Krakowie, grupa staropolska sięgnęła też do zasobów Biblioteki Miejskiej w Gdańsku. Grupa tomu piątego nawiązała kontakty bezpośrednie z pisarzami żyjącymi i poprzez ankiety lub autorską kontrolę wstępnych opracowań uzyskała materiały możliwie najpełniejsze i najbardziej pewne.

3

Mimo iż w pierwotnym zamyśle opracowane dzieło miało być poprawionym i uzupełnionym wydaniem *Literatury polskiej* G. Korbuta, obecna jego postać tak bardzo odbiega od wzoru, że w istocie jest to dzieło nowe, przejmujące z poprzedniego — obok podstawowego wykazu haseł autorskich — tylko zasadnicze zgrupowanie danych dotyczących jednego pisarza w trzech działach: życiorys, wykaz twórczości, zestawienie opracowań. Jednym z podstawowych założeń nowego ujęcia jest ukazanie rozwoju twórczości pisarza i jego recepcji w społeczeństwie nie tyle przez odpowiednio opracowany życiorys, co przez podanie wszystkich jego utworów w chronologicznym porządku ich powstawania oraz ich wydań również w porządku chronologicznym. Układ chronologiczny według dat powstania zastosowano także do działów korespondencji, materiałów i opracowań.

Komitet Redakcyjny dążył do możliwie pełnego wykorzystania dostępnych materiałów i źródeł bibliograficznych, nie mógł jednak w pełni zrealizować ambicji w tym zakresie zarówno ze względu na nieograniczoną rozległość tych materiałów, jak też stosunkowo ograniczone założenia co do objętości dzieła i czasu jego wykonania. Pełne zestawienie materiałów musiałoby dać w rezultacie szereg monografii bibliograficznych. Dzieło rozrosłoby się w dziesiątki tysięcy arkuszy druku.

Uchronić dzieło od tych rozmiarów to przede wszystkim uchronić je od zalewu pozycjami drobnymi lub mało znaczącymi i nie związanymi bezpośrednio z historią literatury. I tu od razu powstała ogromna trudność ustalenia kryteriów selekcji. Pierwsze w tym zakresie posta-

nowienia Komitetu Redakcyjnego nakazywały eliminować z wykazu twórczości:

utwory pozaliterackie, a więc np. prace medyczne, matematyczne, prawnicze itd.,

drobne wiersze i opowiadania,

utwory o małej wartości literackiej, np. panegiryki publikowane nagminnie w XVII—XVIII w.,

pełne wykazy artykułów w czasopismach.

Przyjęte kryteria, poparte wielu przykładami, niewiele ułatwiły zadanie bezpośrednim wykonawcom. Ścisłe przestrzeganie tych kryteriów eliminowałoby z nowego dzieła kazania F. Birkowskiego i dzieła Kopernika, S. Trembecki ukazałby się tylko jako autor *Sofiówki* i tłumacz *Syna marnotrawnego*, a wielu pisarzy XIX w., np. Feliks Kułakowski czy Adam Honory Kirkor, straciłoby w ogóle rację znalezienia się w nowym dziele. Ale założenia pracy nie szły w tym kierunku, w praktyce więc, utrzymując przyjęte kryteria „w zasadzie", Komitet Redakcyjny powziął decyzję „niezubożania Korbuta", tj. zachowania wiadomości już zawartych w poprzednim dziele. Jeden wyłom pociągnął za sobą następne. Przyjęte kryteria okazały się w końcu tylko wytycznymi, stosowanymi w zależności od epoki, pisarza, źródeł, materiałów itd. Przewodnikiem w zawiłych rozbieżnościach musiał pozostać przede wszystkim „zdrowy rozsądek". Przewodnik ten byłby niewątpliwie najlepszy, gdyby mógł być wymiernym obiektywnie. „Zdrowy rozsądek" kilkunastu pracowników prowadził często do różnych rozwiązań sytuacji analogicznych nie tylko w poszczególnych tomach, ale także w obrębie tego samego tomu. Zresztą różne rozwiązania nakazywał zwykle różny materiał. Często ten sam pracownik po wypróbowaniu jednakowego, zgodnego z pewną zasadą, potraktowania analogicznych sytuacji dochodził do wniosku, że w rezultacie w jednym z przypadków trzeba postąpić inaczej, aby nie dojść do absurdu.

W dziale opracowań pierwsze postanowienia nakazywały eliminację pozycji z prasy codziennej. Pewnie, że rejestracja wszystkich pozycji dotyczących Mickiewicza czy Prusa, umieszczonych w gazetach, byłaby niecelowa, nawet gdyby była możliwa do wykonania, ale sytuacja się zmienia przy recenzjach komedii np. M. Bałuckiego, a pozycje z prasy codziennej stają się już konieczne, gdy chodzi o pisarzy XX wieku, kiedy niektórzy z nich w ogóle innych opracowań nie mają. Pierwsze postanowienia w tej sprawie znowuż ustąpiły zasadzie „zdrowego rozsądku". Podobnie zostały potraktowane pozycje zagraniczne. Było rzeczą niemożliwą prześledzić (i sklasyfikować) wszystkie publikacje w obcych językach o polskich pisarzach, a nawet choćby przekłady polskich utworów na obce języki — ale czy należało pomijać pozycje zagraniczne znane, często znane z autopsji?

Trudności połączenia zasad selekcji z zasadą ogarnięcia możliwie pełnego zasięgu materiałów doprowadziły Komitet Redakcyjny do stwierdzenia, że ścisłe przestrzeganie tzw. konsekwencji w bibliografii korbutowej jest niewykonalne. Sprzeciwia się jej przede wszystkim nierówna ranga pisarzy, a więc celowość równego ich traktowania w szczegółowości informacji, sprzeciwia się też niejednakowy zasób posiadanych o nich wiadomości.

Pracownicy korbutowi, szczególnie kiedy rozpoczynali drugą redakcję, próbowali rozwiązywać zagadki bibliograficzne, zaglądać do archiwów i uzupełniać brak danych w zapisie pozycji zaczerpniętych ze źródeł pośrednich lub usuwać niedokładności i sprzeczności w zapisach wziętych z różnych źródeł. Była to praca bardzo ciekawa i pasjonująca, ale powoli zaczynała ona z kwerend bibliotecznych przekształcać się w badania źródłowe i trzeba było ją przerwać. Zadaniem Komitetu Redakcyjnego było opracowanie bibliografii „odpowiadającej obecnemu stanowi źródeł drukowanych w tym zakresie", nie zaś prowadzenie badań źródłowych.

Tymczasem niektórzy pisarze dzięki tym indywidualnym poszerzonym zapędom badawczym zostali już opracowani dokładniej, z wprowadzeniem niekiedy nawet merytorycznych sprostowań w stosunku do powszechnie dostępnych źródeł drukowanych. Czy należało zrezygnować z uzyskanych informacji na rzecz „konsekwencji" w równym traktowaniu wszystkich pisarzy? Tej drogi, drogi „równania w dół", Komitet Redakcyjny nie wybrał.

Obok wspomnianych wyżej niekonsekwencji rzędu informacji merytorycznych bez trudu natknąć się można w nowym dziele na niekonsekwencje rzędu niższego, technicznego, wyrażające się w niedokładności zapisów, w nie zawsze ścisłej ich korelacji, w drobnych rozbieżnościach w zakresie np. skrótów czy miejsca adnotacji. Jest to nieuniknione w dziele o tym charakterze. Będzie ono miało około tysiąca arkuszy, wykonywane jest przez pięć zespołów paroosobowych przy pewnej wstępnej czy też dorywczej pomocy jeszcze innych osób. Ścisłe ujednolicenie we wszystkich szczegółach całości pracy byłoby i obecnie, i zawsze wysiłkiem specjalnym, zbyt dużym w stosunku do rezultatów, które by się w tym zakresie osiągnęło. Istniejące rozbieżności są, zresztą, zbyt drobne na to, ażeby zaciemniać czytelność dzieła.

Czytelność bibliografii była od początku jedną z głównych trosk Komitetu Redakcyjnego. W trosce o tę czytelność został zachowany zasadniczy układ dawnego dzieła nie tylko z tego powodu, że jest już wypróbowany, lecz i dlatego że w ciągu minionych paru dziesiątków lat korzystający już się do niego przyzwyczaili. Wzorzec nie został ślepo skopiowany, lecz ulepszony tam, gdzie tego wymagało większe nagromadzenie materiału lub rażące luki. Na rzecz czytelności bibliografii korbutowej ograniczono przede wszystkim stosowanie skrótów i unikano odsyłaczy, a raczej

powtarzano pełny zapis pozycji występującej wielokrotnie w różnych miejscach. Gdzie to było celowe i możliwe, wprowadzono rozbicie bogatego materiału na drobne rozdziały.

4

Bibliografia nasza stosuje skrócony zapis bibliograficzny, ograniczony do tytułu utworu oraz daty i miejsca druku, ewentualnie z zaznaczeniem wydawcy i serii wydawniczej.

W dziale twórczości osobno numerowane pozycje mają zasadniczo utwory wydane oddzielnie, nawet jeśli to były utwory niedużych rozmiarów, oraz utwory ogłoszone w wydawnictwach zbiorowych, jeżeli wyróżniały się rozmiarami lub znaczeniem w rozwoju twórczości pisarza i jego recepcji, zwłaszcza jeżeli przy tym były przedrukowywane. Wydania są uszeregowane w porządku chronologicznym, jednak wznowienia wydań są zgrupowane. Tak np. wszystkie wydania *Trenów* w Bibliotece Narodowej do roku 1950 następują po pierwszym zapisie z roku 1919, a przed innym kolejnym wydaniem z roku 1922. Wznowienie jest określone wyrazem „toż" odnoszącym się tylko do zapisu, w którym występuje, i powtarzanym po kolei tyle razy, ile tych wznowień było; jeżeli nie są zaznaczone przy tym żadne zmiany, to „toż" dotyczy wszystkich elementów poprzedzającego zapisu.

Utwory i wydania nie stanowiące oddzielnej pozycji książkowej mają niekiedy — dla uniknięcia wątpliwości — zapis uzupełniony wyrazem „w książce", zwykle jednak wyrażenie to jest opuszczane i zapis ogranicza się do dwukropka po nazwisku autora, a przed tytułem książki lub artykułu, w którym się utwór znajduje. Kiedy autorem książki jest omawiany pisarz, nazwisko jego jest zastąpione wyrazem „wyd." zwracającym uwagę na konkretne wydanie zawierające utwór. Np.:

Majtek... Fragm. w wyd.: Poezje. T. 3. Poz. 1828; całość wyd. L. Méyet. *Nowa Reforma* 1884 nr 285; z autografu... wyd. I. Chrzanowski: Autograf „Majtka" i poezje filaretów. Lw. 1901; toż przedr. zmieniony w książce: Okruchy literackie. W-wa 1903.

To znaczy: wiersz pt. *Majtek* (A. Mickiewicza) został częściowo ogłoszony w wydaniu zbiorowym *Poezyj* A. Mickiewicza w Poznaniu, całość ogłosił L. Méyet w czasopiśmie „Nowa Reforma", z autografu wydał I. Chrzanowski w książce pt. *Autograf „Majtka" i poezje filaretów,* Lw. 1901, następnie I. Chrzanowski przerobił rozprawę i zamieścił ją w swojej książce pt. *Okruchy literackie.*

Podobnie są redagowane pozycje w opracowaniach. Np.:

S. Łempicki: Wstęp do wyd.: Treny. Lw 1930; przedr. skrócony pt. Rzecz o „Trenach". W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952.

Wyraz „wyd." podkreśla, że autorem *Trenów* jest Kochanowski, a „w książce", że autorem *Renesansu i humanizmu w Polsce* — S. Łempicki.

Kursywą są oznaczone tytuły czasopism, wydawnictw zbiorowych i serii wydawniczych. Po tytule czasopisma następuje rok, tom, numer, po tytule wydawnictwa — miejsce i rok wydania. Miejsce ukazywania się czasopisma jest zwykle pomijane, jeśli ukazywało się ono na terytorium swego zasięgu językowego, w przypadkach wątpliwych oraz w przypadkach specjalnych, np. wydawania „Bulletin du Nord" w Moskwie lub „Przeglądu Powszechnego" w Dreźnie, miejsce wydania czasopisma jest zaznaczone w nawiasach. Jeżeli czasopismo ma zasadniczy podział na roczniki, po tytule następuje oznaczenie rocznika, a rok jest podany w nawiasach, np. „Prace Filol." t. 5 (1899).

W grupie przekładów nazwisko tłumacza stoi na pierwszym miejscu, a za nim następuje tytuł utworu w przekładzie (jeśli jest znany), dalej tytuł książki, w której się utwór znajduje. Wiadomości dotyczące przekładów pochodzą przeważnie ze źródeł pośrednich, często niepełnych, są więc również często niepełne, niekiedy tylko sygnalizujące. Zapisy z języków nie używających alfabetu łacińskiego podajemy w transkrypcji fonetycznej według zasad PAU.

W dziale opracowań dla ułatwienia czytelności wprowadzono co pewien czas akapity. W zasadzie nie charakter pozycji trafiającej do nowego wiersza, ale mniej więcej równomierne rozłożenie nagromadzonego materiału wyznacza miejsce akapitu. Tam, gdzie materiał na to pozwalał, zwracano uwagę na cezurę chronologiczną, np. lat 1919 czy 1944, względnie 1945, lub — np. w przypadku jubileuszu Jana Kochanowskiego — 1930.

Za Komitet Redakcyjny
Kazimierz Budzyk

WSTĘP

Część pierwsza *Bibliografii literatury polskiej*, obejmująca piśmiennictwo do połowy XVIII wieku i odpowiadająca pierwszemu tomowi (z dodatkiem pisarzy czasów saskich) *Literatury polskiej* Gabriela Korbuta w obu jego wydaniach, różni się od dalszych części znacznie szerszym zakresem informacji.

Nie mogło tu zabraknąć — oczywiście poza tak zwaną literaturą piękną — przede wszystkim historiografii otoczonej w przedrozbiorowych czasach nimbem prawdziwej sztuki i jakże często wówczas bezpośrednio wiążącej się z twórczością poetycką, nie mogło zabraknąć hagiografii, która — zwłaszcza w średniowieczu — stanowiła istotną część życia literackiego, nie sposób było pomijać wielopostaciowej literatury politycznej, tak żywotnej w Polsce przedrozbiorowej. Trzeba było też uwzględniać piśmiennictwo prawnicze, teologiczne, filozoficzne, ekonomiczne, medyczne, nauki tzw. ścisłe itd. Te dziedziny ulegają w następnych częściach *Bibliografii* coraz większemu ograniczeniu albo nawet wprost zupełnemu pominięciu.

W porównaniu z drugim, powiększonym wydaniem pierwszego tomu „Korbuta" z r. 1929 — jego odpowiednik w naszym opracowaniu został znacznie rozbudowany. Przede wszystkim wprowadzono obszerne zestawy prac dotyczących poszczególnych okresów literatury i historii szkół wyższych uwzględniając przy tym w dużym stopniu literaturę europejską, tak przecie nieodzowną dla należytego poznania dziejów rozwoju naszego piśmiennictwa, zwłaszcza w czasach Odrodzenia i Reformacji. Obok tych tzw. haseł ogólnych wprowadzono 56 nowych pozycji autorskich i znacznie powiększono zestaw haseł anonimowych pomnażając zwłaszcza działy: „Tzw. literatura sowizrzalska", „Powieściowe utwory" oraz „Dramatyczne utwory" (to ostatnie hasło zbiorcze liczy obecnie 270 pozycji). W związku z wynikami najnowszych badań nastąpiło przegrupowanie haseł, np. z działu utworów anonimowych włączono do autorskich *Liber chamorum* jako dzieło Waleriana Trepki, odwrotnie, hasło autorskie: Palczowski Jan — objęte zostało anonimowym: *Ustawy prawa polskiego.*

Usunięto hasło *Omni die dic Mariae*, rzekomą pieśń św. Kazimierza, jako utwór oczywiście niepolskiego pochodzenia, a hasło „Modły katechizmowe" włączono do „Modlitw codziennych". Nie uwzględniono haseł autorskich: Jan Kazimierz Waza, Jan III Sobieski, włączonych do dawnego „Korbuta" jedynie z uwagi na bogatą korespondencję i niektóre mowy. Zachowano utwory i autorów nie-Polaków ze względu na ich znaczenie w dziejach piśmiennictwa i kultury polskiej związane z ich działalnością w Polsce (np. Bruno z Kwerfurtu, Gallus-Anonim, K. Celtis, F. Kallimach, P. Roizjusz i in.).

Utwory anonimowe zostały zgrupowane osobno ze względu na ich pokaźną liczbę. Pomoże to w wielu wypadkach odbiorcy jaśniej wykazać istnienie problematyki związanej ze sprawą nieznanego autorstwa. Poważną ilość pozycji, których autorstwo nie jest pewne, podano pod nazwiskiem ich przypuszczalnych autorów wyodrębniając te pozycje w poddziale — dla przejrzystości i ze względów merytorycznych — jako utwory o autorstwie niepewnym. Łączność ich z określonymi nazwiskami opierano na sile dowodowej właściwych hipotez, a także na sile tradycji wiążącej dany utwór z określonym autorem. Jeśli istnieje kilka sprzecznych hipotez o zbliżonej sile dowodowej lub zbyt słabo popartych, wtedy tę pozycję uwzględniano w dziale anonimów.

W tymże dziale znalazła się pewna ilość utworów, których autorzy są znani (np. twórcy niektórych dialogów dramatycznych, zanotowanych pod hasłem „Dramatyczne utwory"), ale nie na tyle wartościowi, aby — zgodnie z ogólną zasadą selektywności materiału — wyodrębniać ich w osobnych hasłach autorskich.

*

Ilość materiałów i dokumentów wyjaśniających przedrozbiorowe życie literackie rośnie szybko dopiero od połowy XVIII w. Im dalej w przeszłość, tym ocalało ich mniej, a stąd tym trudniejsza staje się interpretacja tekstów literackich dostatecznie udokumentowana. Literatura jedynie w okresie przełomu renesansowego odgrywa poważniejszą rolę w życiu społeczeństwa. Później ceni się w piśmiennictwie tylko to, co doraźnie służy chwili, więc też i pamięć o dorobku staropolskich literatów oraz o ich osobistości ch jest zawstydzająco rzadka i nikła. Rejestruje się tok obrad sejmów i sejmików, odpisuje się po sylwach mowy i listy różnych dygnitarzy, drukuje się mowy pogrzebowe wygłoszone na ich cześć, ryje się na ich grobowcach szumne epitafia. W kronikach i pamiętnikach przydługie ustępy opowiadają o przewagach wojennych, hucznych uroczystościach, pojedynkach i awanturach. W stosunku do tego wszystkiego — jakże ubogo, jak beznadziejnie wegetuje pamięć o przedstawicielach literatury i nauki,

a także troska o ich prace, o przekazanie potomnym wiadomości o nich! Cóż wiemy o niektórych Rejowych pismach wymienionych w jego biografii, a dotąd nie odnalezionych, o „złotym Porębskim" i jego skotopaskach, o „poecie osobnym" Janie Derśniaku czy Stanisławie Bojanowskim, o scenicznych utworach K. Opalińskiego czy pismach W. Potockiego wyraźnie przez niego zanotowanych, a nie odszukanych?

Można więc śmiało mówić o grzebaniu żywcem większości z nich na bezludnym pustkowiu. W późniejszych czasach natomiast ta sytuacja dość radykalnie się zmienia, choć i wtedy przeczą nieraz tej zmianie dzieje takiego C. K. Norwida, F. Faleńskiego, T. Micińskiego.

Stąd też jakże często w biograficznej części opracowania przyszło tu zanotować zwroty: „bliższe szczegóły życia nieznane" albo nawet: „daty urodzenia i śmierci nieznane". Wędrówka w poszukiwaniu miejsc wiecznego spoczynku wielu najwybitniejszych staropolskich literatów to droga pełna żalu, goryczy i — wstydu. Te sprawy wołają wielkim głosem o jakieś pogotowie ratunkowe.

Rejestrację przedrozbiorowych druków i rękopisów, na serio dopiero przez J. A. Załuskiego zaczętą i dotąd w pełni nie zakończoną, wielokroć po nim trzeba było weryfikować notując zatratę zabytków piśmiennictwa. Ginęły one głównie przez „porządną niedbałość naszą", tj. przez poniewierkę księgozbiorów, potem przez niezliczone pożary, fanatyzm wyznaniowy, przemoc i gwałt najeźdźców, najpierw na skutek szwedzkiego potopu, następnie przez rabunki i niszczenia zaborców, a w końcu przez hitlerowskie planowe i masowe palenie i przemiał polskich zbiorów bibliotecznych. Tego ostatniego barbarzyństwa dotąd z należytą siłą nie upamiętniła historia kultury europejskiej.

Z wymienionych tu powodów w tej właśnie pierwszej części *Bibliografii* o wiele częściej niż w następnych spotykamy adnotację: ten a ten unikat czy też rękopis „zaginął" albo „zniszczony 1944 ".

Chronicznej anemii na odcinku biograficznym oraz szczerbom i okaleczeniom w dziale bibliograficznym „twórczości" odpowiada w części rejestrującej „opracowania" uderzająca nierównomierność, a mianowicie rosnąca liczba opracowań poświęconych piśmiennictwu wieku XVI, niedostatek ich w zakresie średniowiecza, a wręcz nikłość w zakresie czasów porenesansowych.

W niemałej mierze utrudniał pracę fakt, że rejestracja staropolskich tekstów rękopiśmiennych wciąż jeszcze zostawia niemało do życzenia. Katalogi rękopisów w poszczególnych zbiorach albo są niezupełne, albo dalekie od ukończenia, albo znajdują się dopiero w zaczątkach, dobrze jeśli w maszynopisowych odbitkach. Niektóre z tych spisów — wskutek zniszczenia zbiorów — straciły swoją podstawę materiałową i przeszły już tylko do historii bibliotek lub archiwów.

Aby przy studiach nad dawnym piśmiennictwem ułatwić dotarcie do rzadkich rękopisów czy druków, według możności tu i ówdzie oznaczano je bliżej, wskazując odpowiednie biblioteki i sygnatury. Podobnie zostały potraktowane podobizny autografów i korespondencja pisarzy. Tylko częściowo mogliśmy nasze zamierzenia w tym zakresie wykonać. Niemałą przyczyną poważnych braków w tej dziedzinie jest rozproszenie źródeł po wszystkich krajach Europy i trudności dotarcia do nich. Nasze piśmiennictwo staropolskie pełniło doniosłą rolę pośrednika między Zachodem a Wschodem europejskim. Niestety, nie możemy dać materiałów orientujących w pełni, jaki był udział naszej przedrozbiorowej nauki w rozwoju ówczesnej myśli ogólnoeuropejskiej, nie wystarczą bowiem dorywcze informacje o znaczeniu Witelona, Kopernika, Modrzewskiego, Jana Łaskiego, Struśka, Marcina Śmigleckiego czy innych. Tu mogą wystąpić braki większe niż w innych informacjach.

Zestawione informacje bio- i bibliograficzne, odpowiadające na ogół stanowi badań z końca 1958 r., a sporadycznie późniejszemu, ulegać winny ustawicznym uściśleniom, poprawkom i uzupełnieniom. Wzbogacać się będą szczegóły biograficzne, pojawią się zatracone druki, nie zanotowane wydania, nie odszukane dotąd teksty. Wypłyną z zapomnienia pisarze zaledwie tylko wspomniani, niejeden anonim odsłoni przyłbicę. Gruntowne przebadanie ocalonych przedrozbiorowych rękopisów, zarówno zachowanych w kraju, jak i tych, co gdzieś tam za granicami w różnych stronach Europy do ojczyzny tęsknią, długo jeszcze będzie pomnażać naszą przedrozbiorową spuściznę. Narastać będzie oczywiście przede wszystkim zasób „opracowań", nierównie wolniej — działy biografii i „twórczości". Ale żadna z trzech zasadniczych części tej *Bibliografii* nie pozostanie bez zmian w ciągu lat najbliższych. Stąd konieczność periodycznych uzupełnień i nowych redakcji niniejszego opracowania co najmniej w każdym pokoleniu.

*

Pracę nad staropolską częścią *Literatury polskiej* G. Korbuta (tom I) rozpoczął w Poznaniu 2 czerwca 1950 zespół pięciu pracowników pod kierownictwem Romana Pollaka. Do zespołu należeli: Józef Cybertowicz, Alojzy Sajkowski, Izabella Teresińska, Wanda Wendland (Pierzchlewiczowa) i Tadeusz Witczak. W czerwcu 1951 na stałe weszła do zespołu Danuta Maniewska, natomiast stopniowo odchodzili inni. Przez pół roku 1952/1953 pracowała w zespole Bożena Mazurkówna, doraźnie prace zlecone wykonali Krystyna Markówna (Schöneichowa), Maria Maternicka i Marian Pełczyński. W październiku 1953 zespół został definitywnie zredukowany do dwóch osób: T. Witczaka i D. Maniewskiej.

Z tomu II dawnego dzieła przeniesiono tutaj grupę pisarzy pierwszej połowy XVIII w. („czasów saskich"). Hasła te opracował zespół pod kierownictwem Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu; niektóre z nich poddano przeredagowaniu i uzupełnieniom.

Hasło „Drukarstwo" opracowała Alodia Gryczowa.

Pierwszą redakcję dzieła zespół ukończył we wrześniu 1952. Zaraz potem, w okresie głośnych i długich zasadniczych dyskusji nad formą nowego wydania, w związku z obchodzonym właśnie Rokiem Odrodzenia zespołowi przypadł w udziale obowiązek i zaszczyt ogłoszenia części swej pracy drukiem. Była to *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia* obejmująca dwa fundamentalne hasła ogólne „Odrodzenie" i „Reformacja" oraz 20 haseł autorskich i trzy hasła zbiorcze o charakterze anonimowym. Tom został zredagowany w ciągu kilku miesięcy, od marca do lipca 1953, druk jego został zakończony w lutym 1954. Tom ten odegrał bardzo ważną rolę w pracach nad całym „Korbutem" jako tom próbny, konkretyzujący formy dalszej pracy całego Komitetu Redakcyjnego.

*

Jeszcze przed wykończeniem dzieła z bogatych materiałów zgromadzonych w kartotekach wielokrotnie korzystało w swych kwerendach wielu pracowników naukowych i magistrantów nie tylko z Poznania, ale ze wszystkich ośrodków naukowych w kraju; niekiedy materiały te służyły i naukowcom z zagranicy. Korzystający tu i ówdzie zwracali uwagę na luki lub błędy i wnosząc poprawki przyczynili się do doskonalenia dzieła.

W toku opracowania poszczególne partie haseł, lub pojedyncze hasła, były recenzowane i poprawiane przez specjalistów w danym zakresie. Należeli do nich: Henryk Barycz, Stanisław Bodniak, Konrad Górski, Alodia Gryczowa, Leszek Kukulski, Brygida Kürbisówna, Julian Lewański, Bronisław Nadolski, Witold Taszycki, Kazimierz Tymieniecki. Całość pierwszej redakcji recenzowali Julian Krzyżanowski i zmarły w 1963 Stefan Vrtel-Wierczyński. Za życzliwą pomoc i wskazówki winniśmy im głęboką wdzięczność.

W marcu 1958 mogliśmy dzięki uprzejmości docenta Józefa Trypućki z Uppsali korzystać z korekty odbitki jego bibliografii poloników szwedzkich, co pozwoliło niemal w ostatniej chwili wprowadzić kilka uzupełnień. W końcowej fazie robót cenne informacje źródłowe udostępnił dziełu Alojzy Sajkowski.

Osobne podziękowanie należy się Stanisławowi Pigoniowi za udostępnienie materiałów bibliograficznych znajdujących się w jego posiadaniu, Karolowi Estreicherowi za umożliwienie wglądu do zbioru czekających na wydanie suplementów do *Bibliografii polskiej*, Uniwersytetowi im. A. Mic-

kiewicza w Poznaniu i jego Katedrze Literatury Polskiej za odstąpienie lokalu zajmowanego przez pracownię tej *Bibliografii* i dostęp do magazynu biblioteki seminarium. Podobne podziękowania należą się wielu innym instytucjom, a zwłaszcza Bibliotece Głównej Uniwersytetu A. Mickiewicza oraz bibliotece i personelowi zespołu Katedr historycznych UAM.

W okresie żmudnych przygotowań edytorskich zasłużyli się niniejszemu dziełu Dyrekcja — zwłaszcza zastępca redaktora naczelnego Zofia Bachurzewska — i pracownicy Państwowego Instytutu Wydawniczego. Szczególnie wielki wkład wiedzy fachowej, pietyzmu i ofiarności wniósł tu redaktor tomu — Maria Wapniarkowa.

R. Pollak, D. Maniewska, T. Witczak

WYKAZ SKRÓTÓW

ang. — angielski
Antropol. — Antropologiczny
antydat. — antydatowany
Arch. — Archiwum, Archiwalny
Archeol. — Archeologiczny
ark. — arkusz
art. — artykuł
Artyst. — Artystyczny
AU — Akademia Umiejętności
autorec. — autorecenzja
b. — bez
b.d. — bez daty
b.m.r. — bez miejsca, roku
Bibl. — Biblioteka, Biblioteczny
Bibliogr. — Bibliograficzny
BN — Biblioteka Narodowa (seria wydawnicza)
BPP — Biblioteka Pisarzów Polskich
Bydg. — Bydgoszcz
c.d. — ciąg dalszy
Codz. — Codzienny
cz. — część
Czart. — Czartoryskich
czasop. — czasopismo
d. — der (des), die (der)
dat. — datowany
dn. — dnia
Dod./dod. — dodatek, dodatki
dot. — dotyczący
dr. — drukarz, drukował
Druk. — drukarnia
Dwutyg. — Dwutygodnik
Dyr. — Dyrekcji
Dzien. — Dziennik
ed. — edycja
egz. — egzemplarz
Enc./enc. — encyklopedia/encyklopedyczny
Estr. — K. Estreicher: Bibliografia polska
f. — für
Filol. — Filologiczny
Filoz. — Filozoficzny, Filozofii
Fiz. — Fizyczny
fot. — fotografia, fotograficzny
fragm. — fragment
franc. — francuski
Gaz. — Gazeta
Geogr. — Geograficzny
Gimn. — Gimnazjum
Gosp. — Gospodarczy
Hist. — Historyczny, Historia
hiszp. — hiszpański
homogr. — homograficzne
Hum. — Humanistyczny
Ilustr. — Ilustrowany, ilustracja
IBL — Instytut Badań Literackich
im. — imienia
in. — inne
inc. — incipit
Jagiel. — Jagielloński
jęz. — język
Język. — Językowy
jn. — jak niżej
jw. — jak wyżej
k. — karta
Kat. — Katowice
Klas. — Klasyczny
Kórn. — Kórnicka
Kr. — Kraków, Krakowski, -a, -e
Król. — Królewski
krypt. — kryptonim
kryt. — krytyczny
ks. — księga
KUL — Katolicki Uniwersytet Lubelski
Kult. — Kulturalny
Kur. — Kurier
Kwart. — Kwartalnik
l. — lata, lat; liber
Lek. — Lekarski
Lit. — Literacki, Literatury
Lubl. — Lublin
Lud. — Ludowa
Lw. — Lwów, Lwowski
łac. — łaciński
m.in. — między innymi
Mat. — Matematyczny
Mies. — Miesięcznik

Muz. — Muzeum
nadb. — nadbitka
nakł. — nakład
Nar./nar. — Narodowy
nast. — następne
Nauk. — Naukowy
niem. — niemiecki
nn. — następne (stronice)
nr — numer
odb. — odbitka
ogł. — ogłosił, ogłoszone
ok. — około
oprac. — opracował, opracowanie
Ord. — Ordynacji
osob. — osobno
Ossol. — Biblioteka Ossolińskich, Ossolineum
Pam. — Pamiętnik
pam. — pamiątkowa
PAN — Polska Akademia Nauk
PAU — Polska Akademia Umiejętności
Pedag. — Pedagogiczny
Petersb. — Petersburg, Petersburski
pierwodr. — pierwodruk
pocz. — początek
Pol. — Polski
Polon. — Polonistyczny, -e
popr. — poprawione
Por. — Poranny
por. — porównaj
powiel. — powielany
powst. — powstał
Powsz. — Powszechny
Poz. — Poznań, Poznański, -e
poz. — pozycja
przedr. — przedruk, przedrukował
Przegl. — Przegląd
przekł. — przekład
przeł. — przełożył
Przew. — Przewodnik
Przyj. — Przyjaciel, Przyjaciół
przyp. — przypis
Przyr. — Przyrodniczy
pseud. — pseudonim
pt. — pod tytułem
Publ. — Publiczny
R. — rocznik (w numeracji)
r. — rok
rec. — recenzja
red. — redaktor, redakcja
Ref. — Reformacja
rkps — rękopis

Robot. — Robotnicza
Roczn. — Rocznik (w tytule)
Rodz. — Rodzinna
ros. — rosyjski
rozdz. — rozdział
Rozpr. — Rozprawy
rubr. — rubryka
S. — seria
s. — stronica
Sławist. — Slawistyczny
Społ. — Społeczny
Spr. — Sprawozdanie
Staropol. — Staropolskie
streszcz. — streszczenie
sygn. — sygnatura
szk. — szkolny
szp. — szpalta
T./t. — tom
Teatr. — Teatralny
Teolog. — Teologiczny
tłum. — tłumaczył, tłumaczenie
Tor. — Toruń
Tow. — Towarzystwo
Tyg. — Tygodnik, Tygodniowy
tyt. — tytuł, tytułowa (karta)
tzw. — tak zwane
u. — und
Uniw. — Uniwersytet, Uniwersytecki
ur. — urodzony
USB — Uniwersytet Stefana Batorego
uzup. — uzupełnił, uzupełniony
vol. — volumen
w. — wiek; wers
Warsz. — Warszawski
wg — według
Wiad. — Wiadomości
Wielkopol. — Wielkopolski
Wil. — Wilno, Wileński
Wr. — Wrocław, Wrocławski, -e
Współcz. — Współczesny
W-wa — Warszawa
Wych. — Wychowanie, wychowawczy
wyd. — wydanie, wydał, wydany
Wydz. — Wydział
wygł. — wygłoszone
wyj. — wyjątek
wyst. — wystawiony
z. — zeszyt; zum, zur
Zach. — Zachodni
zbior. — zbiorowe
zniszcz. — zniszczony
zob. — zobacz

ZESTAWIENIE DZIEŁ Z ZAKRESU HISTORII LITERATURY POLSKIEJ W OGÓLNOŚCI

1. Szymon STAROWOLSKI: Scriptorum Polonicorum Ἑκατοντάς, seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae. Frankfurt 1625, nakł. J. de Zetter.

Wyd. nast.: pomnożone Wenecja 1627; Frankfurt n. O. 1644; wyd. 1 przedr. w wyd.: Tractatus tres. Wr. 1734, dr. J. J. Korn.

Przekł. pol. i oprac. kryt. J. Starnawski, nie wyd.

Dzieło zawiera biografie i sumaryczny wykaz utworów stu pisarzy, indeks wymienia 175 pisarzy. Wydanie weneckie uwzględnia niemal wszystkich pisarzy w tekście głównym. Uzupełnieniem dzieła jest praca S. Starowolskiego: De claris oratoribus Sarmatiae. Florencja 1628, dr. Z. Pignonio; przedr. W. Mitzler de Kolof: Acta litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae. Trimestre 2. W-wa 1756 i odb. W-wa 1758.

Por. poz. 7.

2. Samuel Joachim HOPPIUS: De scriptoribus historiae Polonicae schediasma litterarium. Gdańsk 1707, dr. J. Z. Stoll.

Przedr. jako wstęp do: J. Długosz: Historiae polonicae libri XII. T. 1. Frankfurt 1711 s. 1—159.

Omawia ponad 600 pisarzy i około 1000 dzieł.

3. Jakub WOJT i Jan Zygmunt JUNGSCHULTZ (Neodicus de Roebern): A et Ω. De incrementis studiorum per Polonos ac Prussos, autoritate ordinis philosophorum amplissimi, publice disserent... Lipsk 1723, dr. J. Breitkopf.

Zawiera wiadomości o rozwoju nauki w Polsce, a od s. 75 rozdział IV: De Polonorum Prussorumque litterarum cultura. Wymienia dużo nazwisk pisarzy.

4. Dawid BRAUN: De scriptorum Poloniae et Prussiae historicorum, politicorum et ictorum typis impressorum ac manuscriptorum in Bibliotheca Brauniana collectorum, virtutibus et vitiis, catalogus et judicium, post evolutionem exactam, sine odio aut studio, limatissimum. Kolonia 1723 (w rzeczywistości Elbląg, dr. Bannehr).

Wyd. nast. pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739.

Uwzględnia historyków i prawników ograniczając się tylko do terenów Pomorza i Warmii.

5. Efraim OLOFF: Polnische Liedergeschichte von polnischen Kirchen-Gesängen und dererselbe Dichtern und Übersetzern, nebst einigen Anmerckungen aus der polnischen Kirchen- und Gelahrten-Geschichte. Gdańsk 1744, dr. G. M. Knoch.

Wyd. nast. pt. Beyträge zu der pohlnischen Weltlichen, Kirchen- und Gelahrtengeschichte. Zwey Theile. Gdańsk 1764.

W cz. 1 wyliczenie autorów pieśni w porządku alfabetycznym z wiadomością o życiu i pismach, dalej wyliczenie pieśni, podanie czasu ich powstania i rozpowszechnienia oraz zaznaczenie związków z pieśniami czeskimi i niemieckimi.

6. Józef Andrzej ZAŁUSKI: Bibliotheca polona magna universalis. T. 1—10. Powst. od 1742. Rkps Bibl. Nar. zniszcz. 1944.

Dzieło wzorowane na Bibliothèque historique de la France, contenant le catalogue de tous le ouvrages qui traitent de l'histoire de ce royaume Jakuba Lelong (1719); miało układ rzeczowy i alfabetyczny.

Por. poz. 8, 10.

7. Jan Daniel JANOCKI (JÄNISCH): Polonia litterata nostri temporis. Pars I. Wr. 1750, dr. J. J. Korn.

Dzieło (znana jest tylko cz. 1) stanowi jak gdyby dopełnienie Hekatontas Starowolskiego (por. poz. 1). Obejmuje 198 pisarzy żyjących za Augustów Sasów.

Por. poz. 9.

8. Józef Andrzej ZAŁUSKI: Bibliotheca poetarum polonorum qui patrio sermone scripserunt. Współwydane z: Publiusza Wergiliusza Marona Księgi wszystkie. W-wa 1754, dr. G. Nicolaus.

Podaje ok. 1000 utworów w układzie alfabetycznym w trzech częściach: 1) autorów tłumaczonych z obcych języków; 2) utworów anonimowych; 3) poetów polskich. Obejmuje zasadniczo dzieła drukowane polskie, jednak podaje niekiedy również utwory w rękopisach i poezje w języku łacińskim.

Por. poz. 6, 10.

9. Jan Daniel Janocki (Jänisch): Lexicon derer itzt lebenden Gelehrten in Polen. Cz. 1—2. Wr. 1755, dr. J. J. Korn.

Jest rozszerzonym wydaniem poz. 7.

10. Józef Andrzej Załuski: Biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich lub o Polsce piszących. Powst. w Kałudze 1768. Wyd.: ...z przypisami J. E. Minasowicza. Nowymi przypisami pomnożył i wydał Józef Mieczkowski. Kr. 1832.

Pisane białym wierszem zestawienie pisarzy w siedmiu „regestrach".

Por. poz. 6, 8.

11. Feliks Juvenel de Carlencas: Historia nauk wyzwolonych... na polski przełożona ad usum Korpusu Kadetów. W-wa 1766, dr. W. Mitzler de Kolof.

Tłumacz X. Górski po każdym rozdziale wymienia książki polskie, np.: O tragedii w Polsce; O rymotwórcach; O komedii; O epigramatach w Polsce; O historykach; O krasomówcach.

12. Jan Daniel Janocki (Jänisch): Janociana sive clarorum atque illustrium Poloniae auctorum maecenatumque memoriae miscellae. T. 1—2. W-wa 1776—1779, dr. M. Gröll; t. 3 (razem z wyd. nast. t. 1—2)... nunc primum e codicibus Biblioth. Publ. Vars. edidit S. B. Linde. Cz. 1—3. W-wa 1819.

Zawiera luźne wiadomości bio- i bibliograficzne o pisarzach polskich — w porządku alfabetycznym.

13. (Johann Kausch): Geschichte und Uebersicht der polnischen Literatur alter und neuer Zeiten in Briefen. W książce: Nachrichten über Polen. Cz. 1. Salzburg 1793 s. 192—303.

Ogólny przegląd całej literatury staropolskiej.

14. Ignacy Krasicki: O rymotwórstwie i rymotwórcach. Powst. 1793. Wyd. F. K. Dmochowski w: Dzieła. T. 3. W-wa 1803.

Wyd. nast. w wyd. zbior. dzieł I. Krasickiego.

Tu: Część 4: O rymotwórcach polskich.

15. A. Dantiscus (Adam Kazimierz Czartoryski): Myśli o pismach polskich, z uwagami nad sposobem pisania w rozmaitych materiach. Wil. 1801 (właściwie: 1810!).

Wyd. nast.: edycja nowa i poprawna Wil. 1812; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1860.

Wśród uwag ogólnych na marginesie lektury różnych dzieł — myśli o pisarzach polskich i ich utworach.

16. Tomasz Szumski: Krótki rys historii i literatury polskiej, od najpóźniejszych do teraźniejszych czasów. Berlin 1806.

17. Kazimierz Chromiński: Rozprawa o literaturze polskiej, mianowicie czasów zygmuntowskich, to jest złotego wieku pisarzy. *Dzien. Wil.* 1806 t. 3—4 i odb. pt. Rozprawa o literaturze polskiej. Wil. 1806.

Fragmentem kontynuacji tej pracy była rozprawa doktorska pt. O literaturze polskiej w. XVIII, złożona w Uniw. Wil. w 1815. Rkps Bibl. Jagiel. nr 976.

18. Stanisław Kostka Potocki: O naukach i sztukach za czasów Zygmuntowych i o pisarzach polskich, mianowicie prozą od początku XVI wieku do czasów Stanisława Augusta. W książce: Pochwały, mowy i rozprawy. Cz. 1—2. W-wa 1816.

Cz. 1: Poeci i pisarze dramatyczni. (Okres Augustowski). Cz. 2: Znakomici pisarze prozą od początków panowania Stanisława Augusta do dzisiejszej chwili.

19. Euzebiusz Słowacki: O sztuce dobrego pisania w języku polskim. Wygł. jako wykłady na Uniw. Wil. 1811—1814. Wyd. w książce: Dzieła z pozostałych rękopismów ogłoszone. T. 2. Wil. 1826 s. 187—248.

Fragmentaryczne omówienie literatury polskiej również w innych wykładach, jak „O wymowie", oraz w rozbiorach pisarzy i przykładach stylu w prozie.

20. Feliks Bentkowski: Historia literatury polskiej, wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych. T. 1—2. W-wa 1814. Rozdział 3: Nauka prawodawstwa i prawnictwa polskiego — oprac. Jan Wincenty Bandtkie.

Dzieło ma charakter bibliografii adnotowanej. Wśród wielu prac zawierających uzupełnienia dzieła Bentkowskiego wyróżniają się:

A. T. Chłędowski: Spis dzieł polskich opuszczonych lub niedokładnie oznaczonych w Bentkowskiego Historii literatury polskiej. *Pam. Lw.* 1818 i osob. Lw. 1818; J. G. Styczyński: Do historii literatury polskiej dodatki. *Dzien. Wil.* 1818, 1819, 1821, 1822.

Por. poz. 33.

21. Józef Maksymilian Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polszcze albo o Polszcze pisali, oraz o ich dziełach z roztrząśnieniem wzrostu i różnej kolei ogólnego oświecenia, jako też szczególnych nauk w narodzie polskim. T. 1—3. Powst. przed 1815. Wyd. Kr. 1819—1822; t. 4 wyd. A. Bielowski. Kr. 1852.

Zestaw ok. 40 opracowań monograficznych poszczególnych pisarzy.

22. Hieronim JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1—2. Kr. 1820.

Podaje główne dane biograficzne i tytuły głównych dzieł, niekiedy także wyjątki z pism. Osobno rejestr dzieł anonimowych. Układ alfabetyczny.

23. Kazimierz BRODZIŃSKI: Literatura polska. (Odczyty w Uniwersytecie Warszawskim, rozpoczęte d. 10 października 1822 r., ukończone w lipcu 1823, dopełniane do r. 1830. Z rękopisów autora i notat jego zebrane przez F. S. Dmochowskiego). Wyd. J. I. Kraszewski w ed.: Pisma. T. 3—5. Poz. 1872—1873.

Rozbiór pisarzy w poszczególnych okresach, poprzedzony omówieniem sytuacji historycznej i literackiej w Polsce i w Europie.

24. Wilhelm MÜNNICH: Geschichte der polnischen Literatur. W-wa 1823.

25. Wilhelm MÜNNICH: Geschichte der polnischen Poesie. W-wa 1823.

26. Zygmunt BARTOSZEWICZ: Historia literatury polskiej podług dzieł Bentkowskiego, Juszyńskiego, Ossolińskiego i Sołtykowicza w krótkości wystawiona. Wil. 1828.

Por. poz. 20, 21, 22. J. Sołtykowicz podał bogate przypisy bibliograficzne w pracy pt. O stanie Akademii Krakowskiej i o publicznych, a mianowicie uczonych pracach akademików od założenia jej w roku 1347 [sic] aż do teraźniejszego czasu krótki wykład historyczny. Kr. 1810 (1812).

27. Adrien JARRY, Leonard CHODŹKO: Esquisse chronologique de l'histoire de la littérature polonaise. Extrait de l'Atlas des littératures de M. de Mancy, feuille synoptique. Paryż 1828.

28. Stanisław JASZOWSKI: Polnische Literatur. Lw. 1828.

29. Ignacy CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków, zawierający krótkie rysy ich życia, szczególne wiadomości o pismach i krytyczny rozbiór ważniejszych dzieł niektórych, porządkiem alfabetycznym ułożony. T. 1—3. Lw. 1833.

30. (Jan POPLIŃSKI): Nowe wypisy polskie, czyli wybór różnych wyimków, prozą i poezją dla użytku młodzieży szkolnej. Cz. 1. Leszno i Głogów 1834.

Wyd. nast.: wyd. 2 Leszno 1841.

Cz. 2: Nowe wypisy polskie. Część druga zawierająca historię prozy polskiej z wyimkami. Leszno 1838.

31. Lesław ŁUKASZEWICZ: Rys dziejów piśmiennictwa polskiego. Kr. 1836.

Wyd. nast.: wyd. 2 Kr. 1838; wyd. 3 uzup. przez W. K. (Kalinkę) i A. Mułkowskiego. Kr. 1848; wyd. przerobione przez autora. Kr. 1851; wyd. uzup. przez J. N. C. (Czarnowskiego). W-wa 1856; wyd. przerobione, powiększone i doprowadzone do 1857 (uzupełnił J. Radwański). Kr. 1858; wyd. większe uzup. i doprowadzone do 1859 (oprac. T. Kiliński). Poz. 1859; wyd. 2 uzup. i doprowadzone do 1860 (uzupełnił N. Kamiński). Poz. 1860; wyd. 2 większe. Poz. 1860; wyd. pt. Rys dziejów... uzupełniony wiadomością o pisarzach łacińsko-polskich. W-wa 1861; wyd. 3 uzup. i doprowadzone do 1864. Poz. 1864; wyd. 3 większe. Poz. 1866 (wyd. znacznie rozszerzone).

Stale uzupełniane dzieło wzrosło od 93 stronic w wyd. 1 do 877 w wyd. ostatnim.

32. Leon BOROWSKI: Historia literatury polskiej od początków aż do wieku złotego Zygmunta. Powst. 1838. Wyd. K. W. Wójcicki. *Album literackie*. T. 1. W-wa 1848.

Wykłady wygłoszone w Akademii Duchownej w Wilnie. Obejmują również część literatury XVII wieku.

33. Adam Benedykt JOCHER: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce, od wprowadzenia do niej druku po r. 1830 włącznie, z pism Janockiego, Bentkowskiego, Ludwika Sobolewskiego, Ossolińskiego, Jana Winc. i Samuela Bandtków itd. wystawiony. T. 1—3. Wil. 1840—1857.

Opracowywany staraniem księgarza J. Zawadzkiego głównie jako rozszerzone wydanie Historii literatury polskiej Bentkowskiego (por. poz. 20).

34. Michał WISZNIEWSKI: Historia literatury polskiej. T. 1—2. Kr. 1840; t. 3—7. Kr. 1841—1845; t. 8. Kr. 1851; t. 9 oprac. T. Żebrawski, wyd. A. Przeździecki. Kr. 1851; t. 10 (Spis autorów) oprac. T. Żebrawski, wyd. A. Przeździecki. Kr. 1857.

35. A. MAURITIUS (A. M. JOCHMUS): Polens Literatur. Poz. 1843.

36. Adam MICKIEWICZ: Kurs literatury słowiańskiej w Collège de France w 1840—1844. Tekst franc. stenogramów wyd. pt. a) L'Église officielle et le Messianisme. Cours de la littérature slave du Collège de France 1842—1843. Cz. 1—2. Paryż 1845; wyd. nast. Paryż 1866;
b) La Religion et la politique (V année de cours du Collège de France). Paryż 1845;
c) Całość prelekcji pt. Les Slaves. Cours professé au Collège de France. T. 1—5. Paryż 1849 (t. 1: Les Pays slaves et la Pologne — 1840/1841; t. 2: Les Pays slaves et la Pologne — 1841/1842; t. 3: La Pologne et le Messianisme — 1842;

t. 4: L'Église officielle et le Messianisme—1842/1843; t. 5: L'Église et le Messie — 1843/1844. (T. 4—5 są wydaniami tytułowymi wyd. poz. a) Paryż 1845).

Wyd. nast.: T. 1—3 (prelekcje 1840—1842). Wyd. W. Mickiewicz. Paryż 1866; prelekcje 1842—1844 wyd. F. Strowski i W. Mickiewicz. Paryż 1914; wybór wyd. M. A. Leblond. Paryż 1913.

Kurs 1842/1843 był powielany („autografowany") i sprzedany „w tydzień najdalej po odbytej lekcji".

Przekł. pol. F. Wrotnowskiego ze stenogramu francuskiego wyd. osob. pt. Kurs... (pierwszo- i drugoletni) literatury sławiańskiej. Paryż 1842—1843. Kursy trzecio- i czwartoletni wyd. E. Januszkiewicz. Paryż 1844—1845. Wyd. nast. pt. Rzecz o literaturze słowiańskiej. T. 1—4. Poz. 1850—1851; wyd. 3 (poprawne) pt. Literatura słowiańska. T. 1—4. Poz. 1865; wyd. nowe Lw. 1900 *Bibl. Słowa Pol.*

Przekł. pol. L. Płoszewskiego w wyd.: Dzieła. Wyd. nar. T. 8—11. W-wa 1952—1953; toż w wyd.: Dzieła. (Wyd. jubileuszowe). T. 8—11. W-wa 1955.

Przekł. niem.: G. Siegfried,' K. Kunaszowski. Lipsk 1843; wyd. 2 Lipsk 1849.

Przekł. serbskie (fragm.): L. P. (Fostić). *Podunavka* 1843 nr 30—40; 1844 nr 45, 47—50. — P. Jovanović. *Bačka vila* 1844—1845 z. 3—4. — S. Subotin: (fragm. pt.) O srpskoj narodnoj poeziji. Cetynia 1955.

Przekł. włoskie: O. Pozza (M. Pucić) (fragm.). *Zara* 1860. — H. Norsa. Rzym 1894.

Inne wyd. i przekł. zob. I. Śliwińska, W. Roszkowska, S. Stupkiewicz: Adam Mickiewicz. Zarys bibliograficzny. W-wa 1957 s. 86—88.

37. Wojciech Cybulski: (Wykłady na uniwersytecie berlińskim). Powst. 1842—1845. Wyd. pt. Odczyty o poezji polskiej w pierwszej połowie XIX wieku. Przekład z niemieckiego Franciszka Dobrowolskiego, 2 części w jednym tomie. Poz. 1870.

Toż w jęz. niem. pt. Geschichte der polnischen Dichtkunst in der ersten Haelfte des laufenden Jahrhunderts. Bd. 1—2 übersetzt von (L.) Kurtzmann. Poz. 1880.

38. Kazimierz Władysław Wójcicki: Historia literatury polskiej w zarysach. T. 1—4. W-wa 1845—1846.

Wyd. nast.: wyd. 2 popr. i powiększone. W-wa 1859—1861.

39. E. D. (Edward Dembowski): Piśmiennictwo polskie w zarysie. Poz. 1845.

Wyd. nast.: oprac. A. Śladkowska, M. Żmigrodzka (i M. Grabowska) w wyd.: Pisma. T. 4. W-wa 1955 *Bibl. Klasyków Filozofii.*

Por. poz. 44.

40. Jan Majorkiewicz: Historia, literatura i krytyka. Literatura polska w rozwinięciu historycznym. W-wa 1847.

Wyd. nast.: wyd. 2 pomnożone w wyd.: Pisma pośmiertne. T. 1. W-wa 1850.

41. Ludwik Kondratowicz (Władysław Syrokomla): Dzieje literatury w Polsce od pierwiastkowych do naszych czasów pokrótce opowiedział... T. 1—2. Wil. 1850—1852.

Wyd. nast.: wyd. 2 uzup. przypisami przez F. M. Sobieszczańskiego. Poprawki dokonane przez P. R. T. 1—3. W-wa 1875.

Dzieło doprowadzone do połowy XVII w.

Przekł. ros.: O. Kuzminskij. Moskwa 1860—1862.

42. Wacław Aleksander Maciejowski: Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych aż do roku 1830. Z rękopisów zebrawszy, w obrazie literatury polskiej historycznie skreślonym przedstawił... T. 1—3 Dod. W-wa 1851—1852 (1853).

T. 3 Dod. kończy się na pierwszej połowie XVII w.

43. Leon Rogalski: Rys dziejów literatury polskiej skreślony wedle L. Kondratowicza i L. Łukaszewicza. Wyd. w książce: (J. Lelewel): Dzieje Polski... W-wa 1853.

Wyd. nast.: toż wyd. 2 W-wa 1856; W-wa 1859; W-wa 1863. Wyd. osob. pt. Historia literatury polskiej. T. 1—2. W-wa 1871.

44. M. Ł. (Maksymilian Łyszkowski): Krótkie wiadomości z dziejów piśmiennictwa polskiego. W-wa 1855.

Można to dziełko traktować jako drugie wydanie E. Dembowskiego: Piśmiennictwo polskie. Poz. 1845 (zob. poz. 39), tylko rozszerzone przez Łyszkowskiego.

45. Adam Porój (Adam Chodyński): Zarys dziejów literatury polskiej od czasów najdawniejszych do ostatnich. Z wiadomością o rodzajach poezji. W-wa 1860.

46. Julian Bartoszewicz: Historia literatury polskiej potocznym sposobem opowiedziana. W-wa 1861.

Wyd. nast. w: Dzieła. T. 2. Wyd. 2 powiększone. Kr. 1877.

47. Franciszek Salezy Dmochowski: Nauka prozy, poezji i zarys piśmiennictwa polskiego w trzech częściach. W-wa 1864.

Wyd. nast.: W-wa 1865.

48. Władysław Spasowicz: Obzor istorii polskoj litieratury. W książce: A. Pypin i W. Spasowicz: Obzor istorij sławianskich litieratur. T. 2. Petersb. 1865.

Wyd. nast.: toż wyd. 2 popr. i uzup. pt. Istorija sławianskich litieratur. Petersb. 1881.

Przekł. pol. fragmentów: S. Czarnowski i A. G. Bem pt. Dzieje literatury polskiej. W-wa 1882; wyd. 2 popr. W-wa 1885; wyd. 3 uzupełnił A. G. Bem. Kr. 1891.

Przekł. franc. Paryż 1881.

Przekł. niem. pt. Geschichte der slavischen Literaturen. (Z wyd. 2 tłum. T. Pech). T. 2. Wyd. autoryzowane. Lipsk 1884.

49. Władysław NEHRING: Kurs literatury polskiej dla użytków szkół. Poz. 1866.

50. Fryderyk Henryk LEWESTAM: Krótki rys historii literatury polskiej. W-wa 1867.

51. Fryderyk Henryk LEWESTAM: Kurs publiczny literatury polskiej XIX wieku. W-wa 1867.

52. Lucjan Tomasz RYCHARSKI: Literatura polska w historyczno-krytycznym zarysie, podług gruntownych badań. T. 1—2. Kr. 1868.

53. Adam KULICZKOWSKI: Zarys dziejów literatury polskiej. Na podstawie badań najnowszych pracowników dla użytku szkolnego i podręcznego nakreślił... Lw. 1872.

Wyd. nast.: wyd. popr. i uzup. Lw. 1880; wyd. 3 popr. Lw. 1884; wyd. 4 przerobione Lw. 1891.

54. Józef CHOCISZEWSKI: Piśmiennictwo polskie w życiorysach naszych znakomitszych pisarzy i w wyjątkach z ich pism w krótkości przedstawionych. Poz. 1874.

Wyd. nast.: Poz. 1882; Poz. 1892; wyd. 4 rozszerzone uzupełniła H. Rzepecka. Poz. 1912.

55. Aleksander ZDANOWICZ: Rys dziejów literatury polskiej podług notat Aleksandra Zdanowicza oprac. L. S. (Leonard Sowiński). T. 1—5. Wil. 1875—1878.

Wyd. nast.: Wil. 1881; W-wa 1883.

56. Henryk NITSCHMANN: Geschichte der polnischen Literatur. Lipsk 1882 *Geschichte der Weltliteratur in Einzelndarstellungen* t. 2.

Wyd. nast.: toż wyd. 2 przerobione Lipsk 1889.

57. Kazimierz JAROCHOWSKI: Literatura poznańska w pierwszej połowie bieżącego stulecia. Poz. 1880.

Wyd. nast.: wyd. 2 Poz. 1884.

58. Piotr CHMIELOWSKI: Zarys literatury polskiej z ostatnich lat szesnastu. Wil. 1881.

Wyd. nast.: wyd. 2 popr. i powiększone pt. Zarys... lat dwudziestu. Kr. 1886; wyd. 3 przejrzane i znacznie powiększone pt. Zarys najnowszej literatury polskiej (1864—1894). Kr. 1895; toż wyd. 4 przejrzane i znacznie powiększone... (1864—1897). Kr. 1898.

59. Marian DUBIECKI: Historia literatury polskiej na tle dziejów narodu skreślona. T. 1—2. W-wa 1888.

60. Adam BREZA: Literatura polska. Cz. 1. W-wa 1891.

Obejmuje dzieje literatury do r. 1822.

61. Piotr CHMIELOWSKI: Obraz literatury polskiej w streszczeniach i celniejszych wyjątkach. T. 1—3. W-wa 1898.

Obszerna antologia z krótkimi notatkami przy poszczególnych utworach.

62. Henryk BIEGELEISEN: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 1—5. Wiedeń (1898—1908).

Obejmuje dzieje literatury do połowy XIX w.

63. Piotr CHMIELOWSKI: Historia literatury polskiej. Z przedmową B. Chlebowskiego. T. 1—6. W-wa (1899—1900).

Wyd. nast.: T. 1 wyd. nowe ilustr. przygotował S. Kossowski. Lw. (1914).

Wyd. 1 obejmuje dzieje literatury do końca XIX w., wyd. 2 (tylko t. 1) literaturę do końca XVIII w.

64. Stanisław TARNOWSKI: Historia literatury polskiej. T. 1—5. Kr. 1900; t. 6 cz. 1—2. Kr. 1905—1907.

Wyd. nast.: t. 1—5 wyd. 2 uzup. Kr. 1903—1905; wyd. 2 powiększone i uzup. W-wa 1903—1904.

65. Aleksander BRÜCKNER: Geschichte der polnischen Literatur. Lipsk 1901 *Die Literaturen des Ostens* t. 1.

Wyd. nast.: wyd. tytułowe Lipsk 1909; wyd. 2 zmienione Lipsk (1922).

66. Antoni i Mikołaj MAZANOWSCY: Podręcznik do dziejów literatury polskiej. Kr. 1901.

Wyd. nast.: wyd. 2 Kr. 1910; wyd. 4 przejrzane i uzup. Kr. 1917; wyd. 5 przejrzane i uzup. Kr. 1919; wyd. 6 przejrzane i uzup. Kr. (1922); wyd. 7 Kr. 1928; wyd. 8 pt. Obraz literatury polskiej. Uzupełnił S. Papée. Kr. 1947.

67. Wilhelm FELDMAN: Piśmiennictwo polskie ostatnich lat dwudziestu. T. 1—2. Lw. 1902.

Wyd. nast.: pt. Współczesna literatura polska 1880—1901. W-wa 1903; wyd. 3 pt. Piśmiennictwo polskie 1880—1904. T. 1—4. Lw. 1905; wyd. 3 (w rzeczywistości 4) pt. Współczesna lit. pol. 1880—1904. T. 1—4. W-wa 1905; wyd. 5 pt. Współczesna lit. pol. Lw. 1908; wyd. 6 poprawione i uzup. pt. Współczesna lit. pol. 1864—1917. Cz. 1—3. W-wa 1919; wyd. 7 pt. Współczesna lit.

pol. 1864—1923. Przygotował do druku i uzupełnił okresem 1918—1923 S. Lam. W-wa (1924); wyd. 8 pt. Współczesna lit. pol. Okresem 1919—1930 uzupełnił S. Kołaczkowski. Kr. 1930.

68. Władysława Weychertówna: Krótki zarys piśmiennictwa polskiego od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku. W-wa 1902.

69. Aleksander Brückner: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1—2. W-wa 1903.

Wyd. nast.: wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa 1924.

70. Piotr Chmielowski: Krytyczno-porównawczy przegląd dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1—2. W-wa 1905 *Podstawy Wykształcenia Współcz.* t. 5—6.

71. Roman Pilat: Historia literatury polskiej. Wykłady uniwersyteckie oprac. L. Bernacki (i inni). Pod red. W. Bruchnalskiego. T. 2—5. Lw. 1907—1911. T. 1 pt. Historia literatury polskiej od czasów najdawniejszych do r. 1815. Wykłady uniwersyteckie opracowali L. Bernacki i S. Kossowski. Pod red. L. Bernackiego. T. 1 cz. 1—2 pt. Historia literatury polskiej w wiekach średnich. W-wa 1926; t. 1 cz. 3 pt. Historia literatury polskiej w wieku XVI. W-wa 1925 (druk tomu został zakończony w czasie wojny, prawdopodobnie ok. 1940).

T. 1 cz. 1—3 zawiera obfitą bibliografię.

72. Ignacy Chrzanowski: Historia literatury polskiej. Książka dla młodzieży (z wypisami). Cz. 1: Literatura niepodległej Polski. W-wa 1906.

Wyd. nast. pt. Historia literatury niepodległej Polski. Wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 popr. i uzup. W-wa (1911); W-wa 1914; wyd. tymczasowe Piotrogród 1916; wyd. tymczasowe Kijów 1916; Moskwa 1916; W-wa 1916; wyd. 3 uzup. i popr. W-wa 1918; wyd. 3 W-wa 1919; wyd. 4 uzup. i popr. W-wa 1920; wyd. 5 uzup. i popr. W-wa 1923; wyd. 5 uzup. i popr. W-wa 1924; wyd. 10 popr. i uzup. W-wa 1930; toż wyd. 11 Londyn 1942; toż wyd. 12 Londyn 1945; toż oprac. i uzup. S. Pigoń. Rkps Arch. PAN W-wa.

Cz. 2. Literatura początku XIX w. (do 1822 r.). Rkps nie dokończony w Arch. PAN W-wa.

73. *Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej.* Życiorysy, streszczenia i wyjątki. T. 1—8. W-wa 1906—1913; t. 9. W-wa (1923).

Wydawnictwo przerwane na t. 9 zawierającym pisarzy połowy XIX wieku.

74. Martin Świtalski: Geschichte der polnischen Literatur. Kempten 1908.

75. Aleksander Jacimirskij: Nowiejszaja polskaja litieratura od wozstanija 1863 goda do naszich dniej. T. 1—2. Petersb. 1908.

76. Konstanty Wojciechowski: Dzieje literatury polskiej. *Polska, obrazy i opisy.* T. 2. Lw. 1909.

Wyd. nast. osob.: wyd. 2 Lw. 1926; wyd. 3 pod red. J. Balickiego. Lw. 1930; Londyn 1945; Hanower 1946; wyd. 7 przygotowali R. Pollak i Z. Szweykowski. Poz. 1947; toż wyd. 8 Poz. 1948.

77. K. Grądzielski (Leon Wasilewski): Dzieje literatury polskiej. Kr. (1910).

78. Stanisław Lam: Zarys najnowszej literatury polskiej (od 1864 do dni dzisiejszych). Cz. 1. Lw. 1911.

79. Antoni Potocki: Polska literatura współczesna. Cz. 1—2. W-wa 1911.

Obejmuje dzieje literatury lat 1860—1910.

80. Bronisław Chlebowski: Literatura polska 1795—1905 jako główny wyraz życia narodu po utracie niepodległości. (Powst. 1912—1914). Z rękopisu wydał i przedmową poprzedził M. Kridl. Lw. 1923.

Wyd. nast.: wyd. 2 przejrzał i dopełnił (do 1914 r.) L. Płoszewski. Lw. 1935.

Przekł. franc. pt. La littérature polonaise au XIX-e siècle. Paryż 1933.

81. Jan de Holewiński: An Outline of the History of Polish Literature. With a preface by G. P. Gooch. Londyn (1916).

82. Gabriel Korbut: Literatura polska od początków do powstania styczniowego. Książka podręczna informacyjna dla studiujących naukowo dzieje rozwoju piśmiennictwa polskiego. T. 1—3. W-wa 1917—1921.

Wyd. nast.: wyd. 2 powiększone (... do wojny światowej). T. 1—4. W-wa 1929—1931; Dopełniacz I. W-wa 1933.

83. *Dzieje literatury pięknej w Polsce.* Cz. 1—2. Kr. 1918 *Enc. Pol. Wydawnictwo AU* t. 21—22.

Zawartość: Cz. 1: S. Tarnowski: Ogólny pogląd na rozwój literatury pięknej w Polsce; W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna; T. Sinko: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce; B. Chlebowski: Poezja polska w wieku XVI; A. Brückner: Poezja polska w wieku siedmnastym; A. Brückner: Poezja polska czasów saskich; I. Chrzanowski: Poezja polska za czasów Stanisława Augusta; J. Kallenbach: Poezja polska w latach 1800—1863; B. Chlebowski: Poezja polska po r. 1863.

Cz. 2: W. Hahn: Rozwój poezji dramatycznej w Polsce. Cz. 1. W epoce przedrozbiorowej; S. Tarnowski: Rozwój poezji dramatycznej w Polsce. Cz. 2. Poezja dramatyczna XIX wieku; B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. Cz. 1. Powieść do połowy XVIII stulecia; K. Wojciechowski: Rozwój powieści w Polsce. Cz. 2. Od r. 1776 – 1830; M. Mann: Rozwój powieści w Polsce. Cz. 3: Od r. 1831 do naszych czasów; W. Bruchnalski: Epistolografia; W. Bruchnalski: Panegiryk; T. Grabowski: Krytyka literacka; W. Bruchnalski: Rozwój wymowy w Polsce; J. Tretiak: Dawna poezja ruska.

Por. poz. 103.

84. Stanisław Baczyński: Literatura Polski porozbiorowej XIX i XX w. W-wa (1918).

Por. poz. 90.

85. Marian Szyjkowski: Zarys rozwoju piśmiennictwa polskiego. Poz. 1918.

86. W. Komischke: Geschichte der polnischen Literatur. Wr. 1919.

87. Aleksander Brückner: Polnische Literatur. Wr. 1922 *Jedermans Bücherei, Abt. Literaturgeschichte.*

88. Roman Dyboski: Periods of Polish Literary History. Being the Ilchester Lectures for the Year 1923. Londyn 1923.

Dalszym ciągiem tej pracy jest:

Modern Polish Literature. A Course of Lectures Delivered in the School of Slavonic Studies King's College. University of London. Londyn 1924.

89. Marian Szyjkowski: Współczesna literatura polska. Poz. 1923.

90. Stanisław Baczyński: Literatura piękna Polski porozbiorowej (1794—1863). Lw. 1924.

91. Aleksander Brückner: Dzieje narodowej literatury polskiej. Cz. 1—2. W-wa 1924.

92. Stanisław Lam: Polska literatura współczesna (od roku 1897 do chwili bieżącej). Charakterystyki i wypisy. Poz. 1924.

93. Konstanty Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925.

94. Stanisław Dobrzycki: Historia literatury polskiej. T. 1: Literatura Polski niepodległej. Poz. 1927.

Dalsze tomy nie wyszły.

95. Stanisław Dobrzycki: Historia literatury polskiej do 1795 roku. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928.

96. Tadeusz Pini: Polska literatura w okresie 1796—1863. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 3. W-wa 1928.

97. Tadeusz Grabowski: Literatura polska (1863—1930). *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 3. W-wa 1928.

98. Juliusz Kleiner: Die polnische Literatur. Poczdam (1929) *Handbuch der Literaturwissenschaft* t. 19.

99. Aleksander Brückner: Literatura polska. Początki — Rozwój — Czasy ostatnie. *Wielka literatura powszechna.* T. 4. W-wa 1931.

100. Konrad Górski i Jan Lorentowicz: Historia literatury polskiej. (Od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej). *Wiedza o Polsce.* T. 2. W-wa (1931) i w odb. zbior. pt. Literatura i teatr polski. W-wa br.

K. Górski opracował historię literatury do r. 1863, J. Lorentowicz – po 1863.

101. Kazimierz Czachowski: Obraz współczesnej literatury polskiej 1884—1933. T. 1—3. W-wa 1934—1936.

T. 3 sięga do r. 1934. Dalszym ciągiem i uzupełnieniem dzieła jest:

Najnowsza polska twórczość literacka 1935—1937. Lw. 1938.

102. Karel Krejčí: Polská literatura ve vírech revoluce. Praga 1934 *Politická knihovna* I, 21.

Wyd. nast.: Praga 1949.

Obejmuje dzieje literatury polskiej od końca XIX w. do wybuchu I wojny światowej.

103. *Dzieje literatury pięknej w Polsce.* Cz. 1—2. Kr. 1935 *PAU Enc. Pol.* t. 21—22.

Zawartość: Cz. 1: W. Bruchnalski: Łacińska i polska poezja w Polsce średniowiecznej; T. Sinko: Poezja nowołacińska w Polsce; J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI; A. Brückner: Poezja polska wieku XVII; A. Brückner: Poezja czasów saskich; I. Chrzanowski: Poezja polska za czasów Stanisława Augusta.

Cz. 2: M. Kridl: Poezja w latach 1795—1863; A. Brückner: Poezja nowa 1864—1935; M. Szyjkowski: Dramat w Polsce; J. Krzyżanowski: Rozwój powieści w Polsce. I. Powieść wieku XVI; B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. II. Powieść epoki baroku i czasów saskich; Z. Szweykowski: Rozwój powieści w Polsce. III. Powieść w latach 1776–1930; J. S. Bystroń: Literatura ludowa.

Por. poz. 83.

104. Tadeusz Grabowski: Historia literatury polskiej. Od początku do dni dzisiejszych 1000—1930. T. 1—2. Poz. 1936.

105. Julian Krzyżanowski: Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1939 (ed. nie ukończona).

Wyd. nast.: W-wa 1953.

Obejmuje dzieje literatury do wystąpienia Mickiewicza.

106. Ignacy Fik: 20 lat literatury polskiej (1918—1938). Część druga rodowodu społecznego literatury polskiej. Kr. 1939.
Wyd. nast.: Kr. (1949).

107. Manfred Kridl: Literatura polska. (Na tle rozwoju kultury). Nowy Jork 1945.
Przekł. ang.: O. Scherer-Wirski pt. A Survey of Polish Literature and Culture. Haga 1956.

108. Alodia Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946.

109. Wincenty Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946.
Część nakładu z dodrukiem na karcie tyt.: T. 1.

110. Zdzisław Hierowski: 25 lat literatury na Śląsku 1920—1945. Kat. 1947.

111. Stefan Papée: Współczesna literatura polska 1918—1947. Kr. 1948.

112. Marina Bersano Begey: Storia della letteratura polacca. Mediolan (1953).
Wyd. nast.: wyd. 2 rozszerzone Mediolan 1957.

113. Karel Krejčí: Dějiny polské literatury. Praga 1953.

114. Ryszard Matuszewski: Literatura międzywojenna. W-wa 1953.

115. Simone Marcel: Histoire de la littérature polonaise des origines au début du XIX-e siècle. Paryż (1957).

116. Giovanni Maver: Letteratura polacca. *Storia delle letterature moderne d'Europa e d'America*. Diretta da C. Pellegrini. Mediolan 1958 s. 271—418 (z ilustr.) i odb.

HASŁA OGÓLNE

ŚREDNIOWIECZE

1. LITERATURA OGÓLNA

a) Kultura umysłowa i obyczajowa, filozofia, oświata

C. PRANTL: Geschichte der Logik im Abendlande. T. 1-4. Lipsk 1855-1870; wyd. 2 Lipsk 1926. — L. MAITRE: Les Écoles épiscopales et monasticales de l'Occident depuis Charlemagne jusqu' à Philippe Auguste. Paryż 1866. — A. LECOY DE LA MARCHE: La Chaire Française au Moyen Âge spécialement au XIII-e siècle d' après les manuscrits contemporains. Paryż 1868; wyd. 2 Paryż 1886. — H. DENIFLE: Die Universitäten des Mittelalters bis 1400. T. 1. Berlin 1885. — H. EICKEN: Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung. Stuttgart 1887; wyd. 3 Stuttgart 1917; wyd. 4 wyd. H. Preller. Stuttgart 1923. — H. J. KAEMMEL: Geschichte des deutschen Schulwesens vom Mittelalter zur Neuzeit. Lipsk 1888. — W. RUBCZYŃSKI: Rzut oka na wpływy nowoplatońskie w średnich wiekach. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 1-2.— H. RASHDALL: The Universities of Europe of the Middle Ages. T. 1-2. Oksford 1895; wyd. 2: 1936. — M. de WULF: Histoire de la philosophie médiévale précédée d'un aperçu sur la philosophie ancienne. Louvain 1900 *Cours de Philosophie* t. 6; wyd. 6 Louvain 1934--1947. — L. ZOEPF: Das Heiligen-Leben im 10 Jahrhundert. Lipsk 1901 *Beiträge z. Kulturgeschichte d. Mittelalters u. d. Renaissance* z. 1. — H. DELAHAYE: Les Légendes hagiographiques. Bruksela 1905. — M. GRABMANN: Geschichte der scholastischen Methode. T. 1-2. Fryburg w Bryzgowii 1909-1911. — K. TWARDOWSKI: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Lw. 1910. [Rec.: F. GABRYL. *Przegl. Powsz.* 1910 t. 1; E. MATZEL: Z powodu książki o filozofii średniowiecznej. Tamże 1910 t. 3 i odb. Kr. 1910 *Broszury o Chwili Bieżącej* z. 27]. — J. HUIZINGA: Herfsttij der Middeleeuwen. Lejda 1919. Szereg przekładów na języki obce; przekł. pol. T. Brzostowski pt. Jesień średniowiecza. W-wa 1961. —

A. BIRKENMAJER: Prądy umysłowe XII i XIII stulecia. *Przegl. Powsz.* 1921 t. 1-2 i osob. Kr. 1921. — J. BERNHART: Die philosophische Mystik des Mittelalters. Monachium 1922. — E. GILSON: Histoire de la philosophie au Moyen Âge. T. 1-2. Paryż 1922; wyd. 2 Paryż 1944. — A. FARGES, T. BARBEDETTE: Cours de philosophie scolastique d'après la pensée d'Aristote et de saint Thomas. T. 1-2. Paryż 1923. — G. SCHNÜRER: Kirche und Kultur im Mittelalter. T. 1-3. Paderborn 1924-1929. — A. DEMPF: Die Hauptformen mittelalterlicher Weltanschauung. Monachium 1925. — K. MICHALSKI: Tekst, osobowość, szkoła i prąd w filozofii średniowiecznej. *Pam. IV Zjazdu Historyków Pol. w Poz.* Lw. 1925. — J. PTAŚNIK: Kultura wieków średnich. I. Życie religijne i społeczne. W-wa 1925; wyd. 2 W-wa 1959. [Rec.: J. URBAN. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 1 s. 345; M. POLESKI. *Przegl. Teolog.* t. 8 (1927) s. 68—77; W. BŁACHUT. *Wieści* 1959 nr 38; P. B. *Tyg. Zach.* 1959 nr 36; S. PIEKARCZYK. *Argumenty* 1959 nr 45; Z. L. *Nowe Książki* 1959 nr 11]. — M. GRABMANN: Mittelalterliches Geistesleben. Gesammelte Aufsätze zur Geschichte der Scholastik und Mystik. Monachium 1926. — C. H. HASKINS: The Renaissance of the Twelfth Century. Cambridge 1927. — C. H. HASKINS: Studies in Mediaeval Culture. Oksford 1929. — E. GILSON: L'Esprit de la philosophie médiévale. T. 1-2. Paryż 1932; wyd.

2 Paryż 1944; przekł. pol. J. Rybałt i I. Truskolaska pt. Duch filozofii średniowiecznej. W-wa 1958. — H. PIRENNE, G. COHEN, H. POCILLON: La Civilisation occidentale au Moyen Âge. Paryż 1933 *Histoire Générale* wyd. pod red. G. Glotza t. 8. — G. LA GARDE: La Naissance de l'esprit laïque du déclin du Moyen Âge. T. 1-2. Paryż 1934; wyd. nast. Paryż 1941; Paryż 1948; wyd. 3 t. 1. Paryż 1956. — K. CHRIST, A. KERN: Das Mittelalter. *Handbuch d. Bibliothekswissenschaft*. T. 3. *Geschichte der Bibliothek*. Lipsk 1940; wyd. 2 Wiesbaden 1953. — H. O. TAYLOR: The Medieval Mind. A History of the Developement of Thought and Emotion in the Middle Ages. T. 1-2. Cambridge (Massachusetts, USA) 1951. — N. A. SIDOROWA: Oczerki po istorii rannoj gorodskoj kultury wo Francii. (K woprosu o rieakcionnoj roli katoliczeskoj cerkwi w razwitii sriedniewiekowoj kultury). Moskwa 1953. — I. HAJNAL: L'Enseignement de l'écriture aux universités médiévales. Budapeszt 1954 *Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* t. 7; wyd. nast. Budapeszt 1961. — L. KOŁAKOWSKI: Wykłady o filozofii średniowiecznej. W-wa 1956. — W. TATARKIEWICZ: Historia estetyki. T. 2: Estetyka średniowiecza. Wr. 1960.

b) Piśmiennictwo średniowieczne europejskie

F. WOLF: Über die Lais, Sequenzen und Leiche. Ein Beitrag zur Geschichte der rhytmischen Formen und Singweisen der Volkslieder und der volksmässigen Kirchen- und Kunstlieder im Mittelalter. Heidelberg 1841. — W. WATTENBACH: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter bis zur Mitte des dreizehnten Jahrhunderts. T. 1-2. Berlin 1858; ost. wyd. oprac. W. Levison, wyd. W. Holtzmann. Weimar 1952. — O. HUBATSCH: Die lateinischen Vaganten-Lieder. Giessen 1870. — A. EBERT: Allgemeine Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande. T. 1: Geschichte der christlich-lateinischen Literatur von ihren Anfängen bis zum Zeitalter Karls des Grossen. Lipsk 1874; t. 2: Die lateinische Literatur vom Zeitalter Karls des Grossen bis zum Tode Karls des Kahlen. Lipsk 1880; t. 3: Die nationalen Literaturen von ihren Anfängen und die lateinische Literatur vom Tode Karls des Kahlen bis zum Beginne des XI Jahrhunderts. Lipsk 1887; wyd. 2 pt. Allgemeine Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande bis zum Beginne des XI Jahrhunderts. II Verbesserte und vermehrte Auflage. T. 1. Lipsk 1889. — G. PARIS: La Littérature française au Moyen Âge, XI-e-XIV-e siècle. T. 1-2. Paryż 1888; wyd. 3 Paryż 1905; wyd. 5 Paryż 1914. — K. KRUMBACHER: Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527--1453). Monachium 1892; wyd. 2 Monachium 1897. [Rec.: M. KAWCZYŃSKI. *Kwart. Hist.* 1897; H. M. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1897 t. 18]. — F. JONSSON: Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie. T. 1-3. Kopenhaga 1894-1902; wyd. 2 Kopenhaga 1920-1924. — E. MOGK: Geschichte der norwegisch-isländischen Literatur. Wyd. 2 w: Grundriss d. germanischen Philologie. Wyd. H. Paul. T. 2 cz. 1. Strasburg 1901-1909 i wyd. osob. Strasburg 1904. —

A. MOLINIER: Manuel des sources de l'histoire de France. 1-re partie: Des origines aux guerres d'Italie (1494). T. 1-5. Paryż 1901-1906. — G. PARIS: Légendes du Moyen Âge. Paryż 1903; wyd. 2 Paryż 1904. — E. PORĘBOWICZ: Teoria średniowieczna „miłości dwornej". *Pam. Lit.* R. 3 (1904); przedr. w książce: Studia do dziejów literatury średniowiecznej. Lw. 1904. [Rec.: W. RUBCZYŃSKI. *Przegl. Filoz.* 1906]. — W. MEYER: Gesammelte Abhandlungen zur mittelalterlichen Rhytmik. T. 1-3. Berlin 1905-1936. — J. BÉDIER: Les Légendes épiques. Recherches sur la formation des chansons de geste. T. 1-4. Paryż 1908-1913; wyd. 2 Paryż 1914-1921; wyd. 3 Paryż 1926-1929. — R. DYBOSKI: Literatura i język średniowiecznej Anglii. Kr. 1910. — M. MANITIUS: Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters. T. 1: Vom Justinian bis zur Mitte des X Jahrhunderts. Monachium 1911; t. 2: Von der Mitte des zehnten Jahrhunderts bis zum Ausbruch des Kampfes zwischen Kirche und Staat. Wyd. W. Otto. Monachium 1923; t. 3: Vom Ausbruch des Kirchenstreites bis zum Ende des 12 Jahrhunderts. Monachium 1931. — K. BORINSKI: Die Antike in Poetik und Kunsttheorie. Von Ausgang des klassischen Altertums bis auf Goethe und Wilhelm von Humboldt. I. Mittelalter, Renaissance, Barock. Lipsk 1914 *Das Erbe d. Alten* z. 9. — W. BRUCHNALSKI: „Libri de educatione principum" XIII w. jako źródło poetyki średniowiecznej. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza*. T. 1. Lw. 1916 i odb. [Rec.: S. ŁEMPICKI. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — E. PORĘBOWICZ: Nowe piękno wieków średnich. *Księga pam.* ...,

jw. T. 2. Lw. 1916; przedr. w książce: Studia literackie. Kr. 1951 *Literatura — Sztuka—Krytyka. Bibl. Nauk.* nr 15. — G. EHRISMANN: Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters. T. 1-4. Monachium 1918-1935. — H. WALTHER: Das Streitgedicht in der lateinischen Literatur des Mittelalters. Monachium 1920 *Quellen u. Untersuchungen z. lateinischen Philologie d. Mittelalters* t. 5 z. 2. — E. FARAL: Les Arts poétiques du XII-e et du XIII-e siècle. Recherches et documents sur la technique littéraire du Moyen Âge. Paryż 1923 *Bibliothèque d'École des Hautes Études* z. 238. — K. POLHEIM: Die lateinische Reimprosa. Berlin 1925. — L. OLSCHKI: Die romanischen Literaturen des Mittelalters. Poczdam 1928 *Handbuch d. Literaturwissenschaft.* — H. KOHT: The Old Norse Sagas. Nowy Jork 1931. — K. YOUNG: The Drama of the Medieval Church. T. 1-2. Oksford 1933. — A. JEANROY: La Poésie lyrique des troubadours. T. 1-2. Paryż 1934. — F. J. E. RABY: A History of Secular Latin Poetry in the Middle Ages. T. 1-2. Oksford 1934; wyd. 2 Oksford 1957. — H. H. GLUNZ: Die Literarästhetik des europäischen Mittelalters. Wolfram, Rosenroman, Chaucer, Dante. Bochum 1937. — J. de GHELLINCK: La Littérature latine au Moyen Âge. T. 1-2. Paryż 1939 *Bibliothèque Catholique des Sciences Religieuses.* — I. SICILIANO: Le origini delle canzoni di gesta. Padwa 1940. — R. MENÉNDEZ PIDAL: Poesía araba y poesía europea. Buenos Aires 1943. —

A. A. SMIRNOW: Sriedniewiekowaja poezija i gumanizm. *Uczenyje zapiski Jarosławskogo Gosudarstwiennogo Piedagogiczeskogo Instituta* t. 1 (1944). — H. FICHTENAU: Mensch und Schrift im Mittelalter. Wyd. 2. Wiedeń 1946 *Veröffentlichungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 5. — *Istorija zapadnojewropiejskoj litieratury.* Pod red. W. M. Żirmunskiego. T. 1. Moskwa 1947. — D. S. LICHACZEW: Russkije letopisy i ich kulturno-istoriczeskoje znaczenije. Moskwa 1947 *Akadiemija Nauk SSSR Institut Litieratury. Naucznopopularnaja Sierija.* — M. BRAHMER: Teatr i dramat średniowieczny na Zachodzie. W-wa 1948 *Wiedza Powsz.* Z cyklu: *Lit. Europejska w Wiekach Średnich* 7. Por. M. BRAHMER: Teatr średniowieczny krajów zachodniej Europy. Wyd. 2. W-wa 1954 *Skrypty dla Szkół Wyższych* nr 3. — E. R. CURTIUS: Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter. Berno 1948; toż wyd. Berno 1954. — B. KÜRBISÓWNA: Literaturoznawstwo a historiografia średniowieczna. *Roczniki Hist.* t. 20 (1951/1952) i nadb. —

Zob. też: C. U. J. CHEVALIER: Repertorium hymnologicum. Catalogue des chants, hymnes, proses, séquences, tropes en usage dans l'église latine depuis les origines jusqu'à nos jours. T. 1-6. Louvain 1892-1921. — J. E. WELLS: A Manual of the Writings in the Middle English 1050-1400. Oksford 1916; wyd. 6 Oksford 1937 (oraz dodatki). — Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexicon. T. 1. Wyd. W. Stammler. Berlin 1933; t. 2. Wyd. W. Stammler. Berlin 1936; t. 3. Berlin 1943; t. 4. Wyd. K. Langosch. Berlin 1953. — G. MORAVCSIK: Byzantinoturcika. I: Die Byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker. Budapeszt 1942 *Magyar-Görög Tanulmányok* 20. Por. M. GYÓNI: Magyarország és a magyarság a bizánci források tükrében. Budapeszt 1938 *Magyar-Görög Tanulmányok* 7. — R. BOSSUAT: Manuel bibliographique de la littérature française du Moyen Âge. Melun 1951.

2. LITERATURA DO DZIEJÓW KULTURY UMYSŁOWEJ W POLSCE (OŚWIATA, STOSUNKI KULTURALNE Z ZAGRANICĄ)

a) Monografie

A. KARBOWIAK: Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich. Cz. I od 966 do 1363 roku. Petersb. 1898; t. 2: Wieki średnie. Cz. II ... od 1364-1432 roku. Petersb. 1903; t. 3: Okres przejściowy od 1433-1510 roku. Lw. 1923. [Rec.: I. CHRZANOWSKI: Pierwotne nasze szkoły. *Ateneum* 1898 t. 4; J. GAJSLER. *Głos* 1898 nr 38; M. OFFMAŃSKI. *Przegl. Tyg.* 1898 nr 32; S. ZAŁĘSKI. *Przegl. Powsz.* 1898 t. 1; L. KULCZYŃSKI. *Przegl. Pol.* 1899 t. 131; A. BRÜCKNER. *Książka* 1904 s. 90-91; A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); odpowiedź autora tamże; replika A. Brücknera tamże; A. BRÜCKNER: Z dziejów wychowania i nauki w Polsce. *Przegl. Pol.* 1905 t. 155]. —

A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż

(1955); toż wyd. 3. Tekst przejrzał i do druku przygotował oraz przypisami opatrzył M. Wajsblum. Paryż 1957; wyd. 4 W-wa 1957. [Rec.: St. Mágr. *Prager Presse* 1930 nr 201; E. Paszkowski. *Dzien. Poz.* 1930 nr 201; *Kur. Wil.* 1930 nr 117; S. Estreicher: Problem dziejów kultury polskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 36 i odb.; K. Tymieniecki. *Slavia Occidentalis* t. 10 (1931) i odb.; M. Rudnicki. Tamże i odb.; J. Rappaport. *Monde slave* 1931 t. 2; J. Hulewicz. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 20; I. Chrzanowski. *Slavia* 1933; toż przedr. w książce: Studia i szkice. T. 2. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* nr 51; K. Völker. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 48-51; L. Silberstein. *Slavische Rundschau* t. 6 (1934)]. —

M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. Elementy rodzime a wpływy niemieckie w ustroju i kulturze Polski średniowiecznej. T. 1-2. Poz. 1946 *Prace Instytutu Zach.* nr 7-8. [Rec.: G. Labuda. *Przegl. Wielkopol.* 1946 nr 12; A. Bruce-Bowell. *The Slavonic Review* 1947 nr 66 s. 182-185; J. Jasnowski. *Teki Hist.* 1947 nr 2; O. Forst-Battaglia. *Blick nach Osten* 1948 z. 3/4 s. 27-28; K. Tymieniecki. *Kwart. Hist.* 1948; K. Tymieniecki. *Revue Occidentale* 1948 nr 1; H. F. Schmidt. *Blick nach Osten* 1949 z. 1/2 s. 65].

b) Studia i rozprawy

G. A. Stenzel: Ueber den Einfluss der Deutschen auf die Cultur Polens von Einführung des Christenthums bis auf König Vladislaus Jagiełło. (1815 ?). — J. Lelewel: Oświecenie i nauki w Polsce aż do czasu zaprowadzenia w niej druku. *Tyg. Wil.* 1816 t. 1. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 1. Poz. 1849; wyciąg fragm. pt. Historia szkół w Polsce. *Szkoła Pol.* 1849 t. 1. [Rec.: X. I. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 4]. — A. Małecki: Klasztory i zakony w obrębie wieków średnich. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875; przedr. w książce: Z dziejów i literatury. Pisma pomniejsze. Lw. 1896. — I. Polkowski: Szkoły w Polsce i ubodzy uczniowie krakowscy w czasach najdawniejszych. *Przegl. Pol.* 1878 z. 12 i odb. — C. Malagola: I Polacchi in Bologna. *Strenna Bolognese* 1882 i odb. Bolonia 1881. [Rec.: T. Wierzbowski. *Ateneum* 1882 t. 3]. — J. Karłowicz: Polacy na wszechnicy heidelberskiej w wiekach XV-XVII. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 15 (1887). — J. Szujski: Dzieje oświaty w Polsce przed Kazimierzem Wielkim. W: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. — J. Kallenbach: Polacy w Kolonii. Z metryk uniwersytetu kolońskiego (1388-1628). *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 6 (1890) i odb. [Rec.: J. Korzeniowski. *Kwart. Hist.* 1891; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1893]. — S. Windakiewicz: Znaczenie szkół i uniwersytetów dla oświaty i literatury łacińskiej w Polsce. *Pam. Drugiego Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* T. 1. Lw. 1890. — S. Woyneko Tomkiewicz: Filozofia w Polsce w XV i XVI w. Kr. 1894. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1895]. —

A. Karbowiak: Szkoły parafialne w Polsce w XIII i XIV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896. [Rec.: K. Morawski. *Czas* 1895 nr 162; *Kur. Lw.* 1895 nr 198; (ab). *Przew. Nauk. i Lit.* 1896; M. Gozdawa. *Gaz. Warsz.* 1897 nr 264; F. Majchrowicz. *Kwart. Hist.* 1897; W. Pr. *Tyg. Ilustr.* 1897 nr 38; S. Załęski. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 1]. —

A. Karbowiak: Wykształcenie szkolne laików, zwłaszcza Piastów, od 966 do 1364 r. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 3. — A. Karbowiak: Szkoła katedralna kujawska w wiekach średnich. *Kwart. Hist.* 1898. — A. Karbowiak: Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich. *Muzeum* 1898 i osob. Kr. 1899. [Rec.: J. K. Kochanowski. *Kwart. Hist.* 1899]. — A. Karbowiak: Szkoły diecezji chełmińskiej w wiekach średnich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 6 (1899) i odb. Kr. 1900. — S. Chodyński: Szkoła katedralna włocławska. Szkic historyczny na podstawie akt kapitulnych skreślony. Włocławek 1900. [Rec.: A. Karbowiak. *Kwart. Hist.* 1900]. — J. Fijałek: Polonia apud Italos scholastica. Kr. 1900 *Munera Saecularia Universitatis Cracoviensis*; por. *Spr. AU* 1897 nr 10. — S. Kutrzeba: Polacy na studiach w Paryżu w wiekach średnich. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 2; por. P. David: Étudiants polonais dans les universités françaises du Moyen Âge (XIII-e-XV-e siècles). Grenobla 1929. — F. Kopera: O emigracji Niemców z Weissenburga i Landau do Polski w w. XV i XVI. *Spr. Komisji do Badania Hist. Sztuki w Pol.* t. 7 (1906) s. CLXXII-CLXXXVI. — F. F. De Daugnon: Gli Italiani in Polonia dal IX secolo al XVIII. Crema 1905-1907. — S. Kutrzeba: Ideał i życie kobiety w Polsce wieków średnich. *Ateneum Pol.* 1908 t. 4. — J. Fijałek: Szkolnictwo kościelne w Polsce średniowiecznej. Wstęp i część pierw-

sza. *Spr. AU* 1910 nr 10 i odb. — J. Dąbrowski: Kraków a Węgry w wiekach średnich. *Roczn. Kr.* t. 13 (1911). — J. Ptaśnik: Włoski Kraków za Kazimierza W. i Władysława Jagiełły. Tamże. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. —

K. Tymieniecki: Pierwsze wskrzeszenie państwa polskiego a ideologia średniowieczna. *Książka zbior. ku uczczeniu pierwszej rocznicy istnienia Uniw. Poz.* Poz. 1920. — J. Ptaśnik: Kultura włoska wieków średnich w Polsce. W-wa 1922. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 20 (1923); S. Łempicki. *Kwart. Hist.* 1923; G. Schiesari. *Europa Orientale* 1926; S. Tomkowicz. *Roczn. Kr.* t. 20 (1926) s. 176]. — K. Dobrowolski: Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI w. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 2 z. 2 (1923). — S. Wasylewski: Klasztor i kobieta. Studium z dziejów kultury polskiej w średniowieczu. Lw. 1923; wyd. 2 Kr. 1957. — W. Bruchnalski: Początki literatury polskiej a kobiety. *Przegl. Hum.* 1924; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921) s. 70-76. — S. Kot: Historia wychowania. Kr. 1924; wyd. 2 Lw. 1934. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1934 s. 427-430]. — K. Dobrowolski: Pierwsze sekty religijne w Polsce. *Ref. w Pol.* 1924. [Rec.: W. Budka. *Kwart. Hist.* 1925]. — T. Tyc: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924. — K. Dobrowolski: Zagadnienie świadomości narodowej w Polsce Piastowskiej. *Pam. IV Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Poz.* T. 1. Lw. 1925. — J. Ptaśnik: Kultura wieków średnich. I. Życie religijne i społeczne. W-wa 1925; W-wa 1959. [Rec.: J. Urban. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 1; M. Poleski. *Przegl. Teolog.* t. 8 (1927); W. Błachut. *Wieści* 1959 nr 38; P. B. *Tyg. Zach.* 1959 nr 36; S. Piekarczyk. *Argumenty* 1959 nr 45; Z. L. *Nowe Książki* 1959 nr 11]. — J. Łoś: Biblioteka polska królowej Jadwigi. *Przegl. Bibliogr.* 1926 nr 6. — G. Schiesari: La cultura italiana nel Medio Evo in Polonia. *Europa Orientale* 1926. —

A. Brückner: Ogólne tło kultury XII-XVI w. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 ks. 2. — J. Dąbrowski: O kolebkę kultury polskiej. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw. 1930 s. 286]. — J. Fijałek: Początki cenzury prewencyjnej w Kościele rzym.-kat. i w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928; por. *Spr. PAU* 1927 nr 2. — K. Dobrowolski: Z dziejów książki polskiej na obczyźnie w wiekach średnich. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) i odb. — K. Sochaniewicz: Sprawa rekonstrukcji średniowiecznych bibliotek polskich. *Streszczenia referatów Sekcji Nauk. Zjazdu Klasyków Filol. w Poz. 1929.* Lw. 1929. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. 1147-1914. Kr. 1930. [Rec.: F. Kowalski. *Roczn. Orientalistyczny* 1929/30 s. 308-312; W. Folkierski. *Myśl Nar.* 1930; J. Krzyszkowski. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 185; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1930 s. 83; J. Krzyżanowski. *The Slavonic Review* 1930 nr 25 s. 230--232; W. Weintraub. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 33 s. 473-477; E. K.: Polacy na Wschodzie. *Wschód* 1932 nr 1/2 (5/6) s. 79]. — J. Garbacik: Studia nad stosunkami polsko-włoskimi w XV w. *Roczn. Wydz. Filoz. Uniw. Jagiel.* t. 1 (1930 - 1934) z. 1. — A. Knot: Królowie polscy opiekunami historii i historyków. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 51 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 340). — T. Wotschke: Polnische Studenten in Leipzig. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930. — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38; por. A. Bronarski: Les Relations intellectuelles entre la Pologne et la Suisse au cours des siècles. W-wa 1930. —

K. Dobrowolski: Umysłowość i moralność społeczeństwa staropolskiego. 3. Przeobrażenia w wiekach średnich pod wpływem Kościoła, kultur obcych i zmian w ustroju politycznym i społecznym. *Kultura staropolska.* Kr. 1932.— W. Wostry: Die Schlesier an der Universität Prag vor 1409. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* t. 66 (1932). — C. Bogdalski: Bernardyni w Polsce (1453-1530). T. 1-2. Kr. 1933. [Rec.: A. Romer. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200; K. Kantak. *Collectanea Theologica* t. 15 (1934) s. 157-159]. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) i odb. [Rec.: S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 199 s. 314-316; J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1933 s. 255-256; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 5 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 29); W. Weintraub. *Wiad. Lit.* 1934 nr 18; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 135-136]. — K. Kantak: Bernardyni polscy. T. 1. 1453-1572. Lw.

1933. [Rec.: T. Brandowski. *Przegl. Bydgoski* 1933 nr 4; P. Czaplewski. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1933 s. 716-718; J. Kulpa. *Collectanea Theologica* t. 14 (1933) s. 526-527; M. N. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 199 s. 331-333; ani. *Ateneum Kapłańskie* t. 33 (1934) s. 308-310; N. Cieszyński. *Nowa Książka* 1934 s. 64; K. Kaczmarczyk. *Roczniki Hist.* t. 10 (1934); Steuer. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1934 z. 27 s. 158-161; K. Völker. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 129-132]. — L. Bohdanowicz: El Eslam fi Bolonia. Kair 1934; toż w jęz. franc. pt. Les Musulmans en Pologne. Origine, histoire et vie culturelle. Jerozolima 1947; por. L. Bohdanowicz: The Muslims in Poland. Their Origin, History and Cultural Life. *Journal of the Royal Asiatic Society* 1942, październik i odb. — S. Ciesielska-Borkowska: Les Voyages de Pologne en Espagne et en Portugal aux XV-e et XVI-e siècles. *Arch. Neophilologicum* 1934 i odb. [Rec.: H. Barycz: Z zagadnień podróżnictwa polskiego w dawnych wiekach. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 76]. —

W. Borowy: Zaranie stosunków polsko-angielskich. *Pion* 1935 nr 16. — R. Grodecki: Powstanie polskiej świadomości narodowej na przełomie XIII i XIV wieku. *Przegl. Współcz.* 1935 t. 52 i nadb. [Rec.: L. H. (Hajek). *Český časopis historický* t. 41 (1935); R.: Polska świadomość narodowa. *Tyg. Ilustr.* 1935 nr 7; E. Haertel. *Zeitschrift f. d. Geschichte Schlesiens* t. 70 (1935)]. — J. Dąbrowski: I rapporti fra l'Italia e la Polonia durante il Medio Evo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell'Accademia Polacca.* — K. Dobrowolski: Science and Scholarship in Poland up to the Close of the XVI-th Century. *Organon* 1936. — W. Borowy: Początki stosunków kulturalnych polsko-angielskich. Pierwsi scholarze, magistrzy i turyści. *Wiedza i Życie* 1937 z. 3. — K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 1. 1237-1517. Kr. 1937. [Rec.: Z. Obertyński. *Kwart. Hist.* 1938]; rozdz. wstępny pt. Franciszkanie średniowieczni w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1936 t. 59. [Rec.: Z. H. *Český časopis historický* 1938 z. 3/4 s. 652]. — J. Skoczek: Stosunki kulturalne Śląska ze Lwowem w wiekach średnich. Kat. 1937 *Pol. Śląsk* nr 27. [Rec.: *Przegl. Powsz.* 1937 t. 215 s. 296]. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w wiekach X-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 i odb. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 31 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 109)]. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4; por. *Spr. PAU* 1935 nr 9 i odb. [Rec.: P. Czaplewski. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1938 s. 498; K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1939; K. Hartleb. *Nowa Książka* 1939 z. 2; M. Loret. *Nauka Pol.* t. 24 (1939); P. Siwek. *Arch. Historicum Societatis Jesu* 1940, 9]. — G. Przychocki: Literatura Augustowska w Polsce. (Przemówienie wygłoszone na Akademii Augustowskiej w Uniw. Jagiel. dnia 27 marca 1938). *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 14 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 92); toż *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67. — J. Skoczek: Stosunki kulturalne Polski z Zachodem w XV wieku. Lw. (1938). [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 27 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 182)]. — K. Tymieniecki: Początki narodowości polskiej. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 66. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — S. Kolbuszewski: Influences of Czech Culture in Poland in the Middle Ages. *The Slavonic Review* 1939 nr 52. — S. Kolbuszewski: Polska a Czechy. Zarys zagadnień kulturalnych. Poz. 1939 *Bibl. „Kultury"*. — E. Maleczyńska: Związki kulturalne Polski z zagranicą w epoce Piastowskiej. Lw. 1939. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 (1939); por. *Spr. PAU* 1938 nr 5. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 28 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 188)]. — A. Bednarski: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). —

K. Krejčí: Polish Influences on the Development of Czech Culture. *The Slavonic Year-Book. The Slavonic and East European Review* t. 19 (1939/1940). — J. W. Hirshberg: Polska w średniowiecznej literaturze arabskiej. *W drodze* (Jerozolima) 1943 nr 17. — A. Bronarski: Die polnisch-schweizerischen Beziehungen im Laufe der Jahrhunderte. *Polen und die Schweiz, ihre Beziehungen im Laufe der Jahrhunderte und während des zweiten Weltkrieges.* Solura 1945. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne" Échanges Intraeuropéens* nr 2. [Rec.: C. Backvis. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 1949 nr 1/2]. — M. S. Korowicz: Dix siècles de relations franco-polonaises. Paryż 1945. —

E. MALECZYŃSKA: Polskie tradycje naukowe i uniwersyteckie Wrocławia. Wr. 1946; por. *Odrodzenie* 1945 nr 46. [Rec.: E. OPPMAN. *Teki Hist.* 1947 nr 2]. — H. BARYCZ: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości. Wr. 1946; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. [Rec.: B. KOCOWSKI. *Sobótka* 1946; T. ULEWICZ. *Życie Nauki* t. 2 (1946) nr 9/10; W. Z. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 38; A. SIVAK. *Slezský sborník. Acta Silesiaca* 1952 nr 1; K. PIERADZKA: Dorobek naszej historiografii w zakresie badań nad dziejami Śląska. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12 s. 327-328)]. — R. GRODECKI: Powstanie polskiej świadomości narodowej. Kat. 1946 *Bibl. Słowiańska* 3. [Rec.: V. ŽÁČEK. *Slezský sborník* 1952 z. 2]. — T. MAŃKOWSKI: Genealogia sarmatyzmu. W-wa 1946. [Rec.: T. DOBROWOLSKI. *Biuletyn Hist. Sztuki i Kultury* 1947; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 645-646; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — M. HORNOWSKA, H. ZDZITOWIECKA-JASIEŃSKA: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947. — S. KOT: Venezia vista dai Polacchi nel corso dei secoli. Wenecja 1947. — T. LEHR-SPŁAWIŃSKI, K. PIWARSKI, Z. WOJCIECHOWSKI: Polska—Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947. [Rec.: S. ARNOLD: Dziesięć wieków sąsiedztwa. *Nowe Drogi* 1948 nr 9; O. FORST DE BATTAGLIA: L'Historiographie polonaise d'après-guerre. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1948 z. 3/4 s. 25; H. F. SCHMID. *Blick nach Osten* 1949 z. 1/2; V. ŽÁČEK. *Sobótka* 1951 i odb. Wr. 1952]; przedr. autorskiej części książki: T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. —

H. BARYCZ: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 nr 3/4 i odb. [Rec.: L. RENDOS. *Iuridica Slovaca* t. 1 (1949); T. GRABOWSKI. *Pam. Słowiański* t. 2 (1951)]. — H. BARYCZ: Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce. Kr. 1949 *Historia Nauki Pol. w Monografiach* 31. — S. KOŚCIAŁKOWSKI: Polacy a Liban i Syria w toku dziejowym. Bejrut 1949. — S. KOT: Le relazioni secolari della Polonia con Bologna. Conferenza tenuta il 9 gennaio 1948 nell'Accademia delle Scienze dell'Università. Bolonia 1949. — M. PLEZIA: Powstanie środowiska umysłowego w Krakowie. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 42; red. poszerzona pt. Dzieje środowiska umysłowego w Krakowie przed założeniem uniwersytetu. W książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958. — B. SUCHODOLSKI: Rozkład stanowiska średniowiecznego i narodziny problematyki kultury. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — H. F. SCHMID: Les Rapports polono-allemands et polono-tchèques à travers l'histoire, vus de Pologne. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1949 z. 1/2. — S. ŚWIERZAWSKI: Kultura umysłowa wieków średnich. Lubl. 1949. [Rec.: A. B. *Słowo Powsz.* 1949 nr 335]. — A. VETULANI: Z badań nad znajomością powszechnego prawa kanonicznego w Polsce XIII w. *Studia z dziejów kultury*..., jw. —

S. KOT: Basel und Polen (XV-XVII Jahrhundert). *Zeitschrift f. Schweizerische Geschichte* t. 30 (1950) i odb. — Ł. KURDYBACHA: Średniowieczna oświata kościelna. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Dział: *Oświata i Wychowanie.* — J. SOBIESKI: Jean de Pologne à Louvain (1253). Bruksela 1950 *Cahiers de l'Institut d'Études Polonaise en Belgique* nr 8. [Rec.: A. BRUCE BOSWELL. *The Slavonic Review* t. 31 (1952) nr 76]. — M. SUS: Studia uniwersyteckie Poznańczyków w XV i XVI wieku. *Kronika Miasta Poz.* 1950 nr 1-2. — T. ULEWICZ: Sarmacja. Studium z problematyki słowiańskiej XV i XVI w. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* Seria A nr 7; por. *Spr. PAU* 1950 nr 1, 2. [Rec.: M. PLEZIA: Jak Polak został Sarmatą? *Tyg. Powsz.* 1951 nr 34; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 646; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; J. SKOCZEK. *Przegl. Zach.* 1952 nr 9/10; S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 365-366 i nadb.; A.S. MÁGR: Z dějin ideologii polského feudalismu. *Slavia* 1953 nr 4 s. 595-597; L. ZUBKOWSKI. *Journal of Central European Affairs* t. 15 (1955) nr 2]. — J. MACEK: Husité na Baltu a ve Velkopolsku. Praha 1952 *Za svobodu lidu* z. 9; przekł. pol. D. Reychman pt. Husyci na Pomorzu i w Wielkopolsce. W-wa 1955. [Rec.: F. BARTOŠ. *Jihočeský sborník historický* 1952 nr 4; A. GROBELNÝ. *Slezský sborník, Acta Silesiaca* 1953 t. 51 nr 1; E. MALECZYŃSKA. *Kwart. Hist.* 1953; P. RATKOS *Historický časopis* 1953 nr 1; A. MEŠT'AN

Slavia t. 25 (1956); M. Biskup, J. Serczyk. *Zapiski Hist.* t. 22 (1956). Por. też: E. Maleczyńska: Postępowa ideologia na Śląsku w dobie husytyzmu i reformacji. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI - 1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954 s. 128-129]. —

R. Heck, E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wr. 1953. [Rec.: J. Macek. *Československý časopis historický* 1953 z. 4; (ha): Odsłaniamy nową kartę naszych dziejów. *Trybuna Tyg.* 1953 nr 77 (dod. do: *Trybuna Robot.*); J. Serczyk. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954); V. Žáček. *Slezský sborník* 1954 z. 4; E. Weise. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1955 z. 1; J. Mikulka. *Slavia* 1957 z. 4; W. Sobociński. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — S. Koszyk: Opolanie na uniwersytetach w Pradze i Krakowie w okresie średniowiecza. *Świat i Życie* 1953 nr 17 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — E. Maleczyńska: Niektóre zagadnienia z dziejów Śląska na przełomie XV i XVI w. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — E. Maleczyńska: Problematyka badawcza husytyzmu polskiego. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 5 z. 1 (1950). (Wyd. 1953). — R. Przezdziecki: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — J. Umiński: Obrządek słowiański w Polsce IX-XI wieku i zagadnienie drugiej metropolii polskiej w czasach Bolesława Chrobrego. *Roczniki Hum.* t. 4 (1953). Wyd. 1957. — A. Vetulani: Krakowska biblioteka katedralna w świetle swego inwentarza z r. 1110. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). [Rec.: H. D. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. —

C. Baran: Sprawy narodowościowe u franciszkanów śląskich w XII w. W-wa 1954 *Studia Historico-Ecclesiastica* IX. [Rec.: A. Gieysztor. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 305; J. Mitkowski. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6; T. Szafrański. *Roczniki Hum.* T. 4 (1953). Wyd. 1957]. — S. Kot: Old International Insults and Praises. *Harvard Slavic Studies* t. 2 (1954) i odb. [Rec.: J. Deno. *Speculum* 1957 nr 3]. — K. Lanckorońska: La vestigia del culto Cirilli-Metodiano in Polonia. *Antemurale* (Rzym) 1 (1954). — K. Maleczyński: Rola mas ludowych w dziejach Śląska w epoce feudalnej. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI-1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954. [Dyskusja m. in.: S. Arnold: Zasadnicze problemy referatu i dyskusji. Tamże; J. Baszkiewicz: W sprawie dalszego pogłębienia problematyki XIII-XIV w. Tamże; J. Dąbrowski: Związki Śląska z Polską w średniowieczu. Tamże; K. Maleczyński: Podsumowanie dyskusji. Tamże]. — T. Silnicki: Arcybiskup Mikołaj Trąba. W-wa 1954. [Rec.: P. Ziemski. *Dziś i Jutro* 1955 nr 35; A. Lipska. *Sobótka* 1956 nr 1; E. Maleczyńska. *Kwart. Hist.* 1956 nr 2; A. Liedtke. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6]. — J. Skoczek: Ze studiów nad książką zachodnio-europejską w Polsce. *Spr. PAU* 1952 nr 2. (Wyd. 1954). —

H. Barycz: Związki intelektualne Pomorza z Uniw. Kr. w XIV-XVII w. *Przegl. Zach.* 1955 nr 1/2. — M. Boháček: Slezský rukopis Stanislava de Kobilino. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 1. Praga 1955. [Rec.: Z. Konečný. *Slavia* 1957 z. 2]. — R. Ligacz: Sylwetki uczonych śląskich. Rudolf z Rud i Jan z Kluczborka. *Kwart. Opolski* 1955 nr 2. — E. Karwot: Katalog magii Rudolfa. Źródło etnograficzne XIII wieku. Wr. 1955 *Pol. Tow. Etnograficzne. Prace Etnologiczne* t. 4. [Rec.: R. Gansiniec. *Lud* t. 43 (1956), wyd. 1958; odpowiedź E. Karwota. Tamże; A. Gieysztor. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 301; L. Matusik. *Sobótka* 1956 nr 3; G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — E. Maleczyńska: Niektóre zagadnienia z dziejów mas pracujących Śląska XIV-XVI wieku. *Česko-polský sborník vědeckých prací,* jw. — T. Manteuffel: Papiestwo i cystersi ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w Polsce na przełomie XII i XIII w. W-wa 1955. [Rec.: A. Gieysztor. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 305; K. Tymieniecki. *Kwart. Hist.* 1956 nr 3]. — Z. Modzelewski: Historia nauki polskiej. *Nauka Pol.* 1955 nr 3; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — S. Piekarczyk: Kilka uwag w sprawie kształtowania się i rozwoju narodowości polskiej. *Kwart. Hist.* 1955 nr 2. —

A. Burzec: Rola Piastów legnicko-brzeskich w rozwoju kultury na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — A. Gieysztor: Drzwi gnieźnieńskie jako wyraz polskiej świadomości narodowościowej w XII wieku. *Drzwi gnieźnieńskie.* T. 1. Wr. 1956; por.: A. Gieysztor: Problematyka ideologiczna Drzwi gnieźnieńskich. *Kwart. Hist.* 1955 nr 1. [Rec.: K. Tymieniecki. *Roczniki Hist.* t. 21 (1953/1954) s. 325-329]. — A. Gieysztor: Uwagi o kształtowaniu się narodowości polskiej we wcześniejszym średniowieczu na ziemiach polskich. *Pochodzenie polskiego języka literackiego.* Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 3; por. *Kwart. Hist.* 1954 nr 1

s. 347. — W. Kamiński: Muzyka do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania*. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 250-251. — J. Kłoczowski: Dominikanie polscy na Śląsku w XIII-XIV wieku. Lubl. 1956 *Tow. Nauk. KUL. Rozpr. Wydz. Hist.-Filol. Sekcja Ogólna* t. 17; por. *Spr. Tow. Nauk. Tor.* t. 4 nr 4 (1952-1955). [Rec.: A. Gieysztor. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 305; J. Gottschalk. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 15 (1957); P. Skwarczyński. *The Slavonic and East European Review* t. 35 (1957); J. Krzyżaniakowa. *Roczniki Hist.* t. 24 (1958); W. Urban: Na marginesie najnowszych prac polskich o franciszkanach i dominikanach na Śląsku. *Ateneum Kapłańskie* 1958 t. 57]. — L. Kołakowski: Problematyka historii polskiej filozofii i myśli społecznej XV-XVII w. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej*. T. 1. W-wa 1956. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956. — T. Lehr-Spławiński: Czy są ślady istnienia liturgii cyrylometodejskiej w dawnej Polsce? *Slavia* t. 25 (1956); przedr. w książce: Od piętnastu wieków. Szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej. W-wa 1961. — L. Matusik: Z dziejów rozwoju nauk ścisłych na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI*. W-wa 1956. — T. Silnicki, K. Gołąb: Arcybiskup Jakub Świnka i jego epoka. W-wa 1956. [Rec.: W. Karasiewicz. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7]. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania*. T. 2: Kultura umysłowa..., jw., s. 6-13. — M. Wierzejska: Radykalni kaznodzieje na Śląsku w XIV i XV w. *Z dziejów postępowej ideologii...*, jw. —

Z. Budkowa: Księgozbiór uczonego z XII/XIII wieku. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957 rozdz. 3 pt. Matematycy i astronomowie polscy za granicą w XV i XVI stuleciu. — E. Maleczyńska: Ze studiów nad ideologią drobnego mieszczaństwa w Polsce XV i początków XVI wieku. *Przegl. Hist.* 1957 z. 3. — J. Sawicki: Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63. *Studia Źródłoznawcze*, jw.; Dod.: Z. Budkowa: Materiały do życiorysu redaktora statutów. Tamże. — J. Serczyk: W sprawie husytyzmu w Ziemi Chełmińskiej w latach 1415-1433. *Zapiski Hist.* t. 23 (1957) z. 4. — I. Zarębski: Najwcześniejszy humanistyczny traktat pedagogiczny (około 1467). *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedag. w Kr. 1946-1956*. Kr. 1957. — A. Birkenmajer: Andrzej Grzymała z Poznania, astronom i lekarz z XV wieku. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1958 nr 3. — A. Cronia: La conoscenza del Mondo Slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millennio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia*. Cz. 2 pt. Conquiste e scoperte della Rináscita. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958. — W. Kronman: Stosunki kulturalne polsko-szwajcarskie XV-XVIII w. Wystawa w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. *Przegl. Biblioteczny* 1958 z. 1. — B. Kürbisówna: Ze studiów nad kulturą historyczną wieków średnich w Polsce. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958). — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807*. W-wa 1958. — A. Połtawski: Communis lectura pragensis. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 1 (1958). —

M. Szczepańska: Zabytki muzyki wielogłosowej XV wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, jw. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1959. — J. Jankowska: Wystawa jubileuszowa w Archiwum Głównym Akt Dawnych pt. Stosunki Polski z zagranicą od XIV-XVIII wieku. *Archeion* t. 30 (1959). — L. Kalinowski: Treści ideowe i estetyczne Drzwi gnieźnieńskich. *Drzwi gnieźnieńskie*. T. 2. Wr. 1959. — Z. Kępiński: Symbolika Drzwi gnieźnieńskich. Tamże. — B. Kürbisówna: Próba założenia uniwersytetu w Chełmnie w roku 1386. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata*. Poz. 1959. — J. Lewański: Biskup Apeczko — uczony wrocławianin i obrońca polskiej racji stanu w wieku XIV. *Zaranie Śląskie* 1959 z. 2. — E. Maleczyńska: Ruch husycki w Czechach i w Polsce. W-wa 1959. — A. Zawisza: Kobieta w kulturze i obyczajach Polski XV wieku. *Kultura i Społeczeństwo* 1959 nr 2. — P. Czartoryski: Z problematyki badań nad dziejami nauki polskiej w XV wieku. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1960 nr 1. — A. Gieysztor: Recepcja chrześcijaństwa w Polsce X-XI w. *Nauka Pol.* 1960 nr 3. — W. Dziewulski: Społeczeństwo śląskie a husyci. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960). — K. Górski: Religijność benedyktyńska w Polsce XI wieku. *Roczniki Teolog.-kanoniczne* t. 6 (1960). [Rec.: G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze*

6 (1961)]. — W. Hensel: Podstawy dziejowe rozwoju kultury wczesnopolskiej. *Nauka Pol.* 1960 nr 3. — J. Kłoczowski: Problematyka badań kultury umysłowej Polski Piastowskiej. *VIII Powsz. Zjazd Historyków Pol. w Kr. 14-17 września 1958.* Referaty i dyskusja. 2: Historia Polski do poł. XV w. W-wa 1960. [Tu dyskusja: J. Baszkiewicz; A. Gieysztor; K. Górski; A.F. Grabski; T. Grudziński; J. Kłoczowski; B. Kürbisówna; K. Maleczyński; J. Mitkowski; M.H. Serejski; J. Tazbirowa]. — M. Plezia: Wejście Polski w orbitę kultury łacińskiej. *Meander* 1960 z. 1. — A. Vetulani: Kanonista Stephanus Polonus. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin.* W-wa 1960. [Rec.: J. Krz. (Krzyżaniakowa). *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961)]. — M. Bielińska: Kancelaria Władysława Łokietka w latach 1296-1299. Ze studiów nad kancelarią wielkopolską. *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961). — T. Lehr-Spławiński: Dokoła obrządku słowiańskiego w dawnej Polsce. *Księga pam. ku czci S. Pigonia.* Kr. 1961 *Prace Komisji Hist.-lit. Kr. Oddz. PAN* nr 1 i nadb. — I. Sułkowski: Księgi polskiej kancelarii koronnej w drugiej połowie XV wieku. *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961).

Zob. też: Akademia Krakowska.

3. PIŚMIENNICTWO W JĘZYKU ŁACIŃSKIM

a) Wydania zbiorowe tekstów zabytków łacińskich

Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski. T. 1. Wyd. A. Bielowski. Lw. 1864; t. 2. Wyd. A. Bielowski. Lw. 1872; t. 3. Wyd. nakł. Akademii Umiejętności w Kr. Oprac. przez lwowskie grono członków Komisji Hist. tejże Akademii. Lw. 1878; t. 4. Wyd. jw. Lw. 1884; t. 5. Wyd. jw. Lw. 1888; t. 6. Wyd. jw. Kr. 1893. [Rec.: P. Burzyński. *Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym* 1864; S. Przyłęcki. *Kółko Domowe* 1865 z. 15; *Sybel's Historische Zeitschrift* 1867 t. 18 s. 391-393; X. Liske. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 t. 1; H. Zeissberg. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1873 t. 30; S. Smolka. *Ateneum* 1879 t. 4; F. V. Papée. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1881 t. 46; W. Kętrzyński. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 83; I. Polkowski. *Przegl. Kościelny* 1885 nr 15-16; I. Polkowski. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 1; A. Prochaska. *Ateneum* 1886 t. 4; Z. L. *Ateneum* 1889 t. 1; F. Bostel. *Przegl. Powsz.* 1889 t. 4; A. Lewicki. *Kwart. Hist.* 1894; Z. L. *Ateneum* 1894 t. 3].

Zob. też: B. Kürbisówna, G. Labuda: Nowa seria Monumenta Poloniae Historica. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957).

b) Literatura do badań historycznoliterackich

K. Mecherzyński: Historia języka łacińskiego w Polsce. *Programma Lic. Kr. św. Anny i Lic. św. Barbary r. 1829.* Kr. 1829 s. 9-32; wyd. 2 Kr. 1833. — J. Moliński: Kurzgefasste Darstellung der Geschichte der polnisch-lateinischen Poesie in Polen bis Klonowicz. Trzemeszno 1853. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T.1-2. W-wa 1877. [Rec.: S. Smolka. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 t. 2; Grünhagen. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1874 t. 31 s. 228-230; S. (S. Łaguna). *Ateneum* 1877 t. 2; toż przedr.: S. Łaguna: Pisma. W-wa 1915; W. K. *Kronika Rodz.* 1877 nr 4; S. Smolka. *Przegl. Kryt.* 1877 nr 6; J. A. Święcicki. *Echo Warsz.* 1877 nr 59]. — W. D. Łebiński: Materiały do słownika łacińsko-polskiego średniowiecznej łaciny i starożytności polskich. *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* i odb. Poz. 1885. [Rec.: W. Nehring. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 4; A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887)]. —

A. Brückner: Kazania średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 1; 1892 t. 1. [Rec.: L. Wasilewski. *Wisła* 1892; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893]. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) i odb.; toż cz. druga. *Rozpr...*, jw., t. 22 (1895) i odb. Kr. 1893; toż cz. trzecia. *Rozpr...*, jw., t. 23 (1894) i odb. [Rec.: K. Morawski. *Muzeum* 1893; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894, 1896; *Kraj* 1895 nr 5]. — I. Chrzanowski: Poezja łacińska w Polsce średniowiecznej. *Ateneum* 1895 t. 2. — A. Jougan: Homilie polskie od czasów najdawniejszych po dobę obecną. Szkice bibliograficzne i krytyczne. Lw. 1902. — K. Krotoski: O łacińskim panegiryku

na cześć Bolesława Śmiałego z pierwszej połowy XII w. *Pam. księga 1866-1906. Prace byłych uczniów S. hr. Tarnowskiego.* Kr. 1904. — A. E. Balicki: Bolesław Śmiały i św. Stanisław Szczepanowski w poezji polskiej. Szkic. *Echo Przemyskie* i odb. Kr. 1905. — T. Eustachiewicz: Seneka w Polsce. *Eos* 1913. — W. Bruchnalski: Libri de educatione principum XII w. jako źródło poetyki średniowiecznej. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza.* T. 1. Lw. 1916. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — T. Grabowski: Nowe przyczynki do dziejów pojęcia poezji u pisarzy wieków średnich i odrodzenia w Polsce. *Spr. AU* 1916 nr 1. — T. Grabowski: Teoria poezji od wieków średnich do epoki romantycznej w Polsce. *Spr. AU* 1916 nr 7. — M. Kasterska: Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1589). Paryż 1918. —

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. — T. Sinko: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce. Tamże. Cz. 1. Kr. 1918. [Rec.: S. Witkowski. *Eos* 1916]. — R. Ganszyniec: Łacińsko-polskie poezje w. XV. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* t. 4 (1924) s. 61-62. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. Lw. 1925. [Rec.: J. Sawicki. *Poradnik Hist.-Prawny* 1930 s. 284]. — B. Gładysz: Z poezji średniowiecznej. *Kur. Poz.* 1926 nr 564. — H. Mortkowiczówna: Podanie o Wandzie. Dzieje wątku literackiego. W-wa 1927 *Studia z Zakresu Hist. Lit. Pol.* nr 7. — K. Dobrowolski: Przyczynki do dziejów średniowiecznej kultury z rękopisu szczyrzyckiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — B. Gładysz: O języku łacińskich hymnów z polskich źródeł. *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928. [Rec.: *Mysterium Christi* 1930 nr 1 s. 47]. —

M. Szczepańska: Do historii muzyki średniowiecznej w Polsce. Dwa studia muzykologiczne. *Hosanna* 1928 nr 10-11 i odb. — M. Szczepańska: Hymn ku czci św. Stanisława z XV wieku. (Przyczynek do historii średniowiecznej muzyki w Polsce). *Przegl. Muzyczny* 1928 i odb. — B. Vydra: Polská středověká literatura kazatelská a jeji vztahy ke kazatelské literatuře české. *Věstník Královské České Společnosti Nauk. Třída filos.-hist. jazykozpytná* 1927. Praga 1928. [Rec.: J. Gołąbek. *Ruch Słowiański* 1930 nr 1; Z. H. *Český časopis historický* 1931 z. 1 s. 160]. — M. Szczepańska: Wielogłosowe opracowania hymnów mariańskich w rękopisach polskich XV wieku. *Kwart. Muzyczny* 1928/29. — M. Szczepańska: Do historii polskiej muzyki świeckiej w XV stuleciu. *Kwart. Muzyczny* 1929/30 z. 5. [Rec.: Z. Jachimecki: Na marginesie pieśni studenckiej z XV-go wieku. Wyjaśnienie utworu Breve regnum erigitur. Kr. 1930; replika autorki. *Kwart. Muzyczny* 1930/31 z. 9 s. 82-85; Z. Jachimecki: Na drugim marginesie pieśni studenckiej z XV-go wieku. Kr. 1931; replika autorki. *Kwart. Muzyczny* 1930/31 z. 10/11 s. 327-328]. — M. Szczepańska: Do historii muzyki wielogłosowej w Polsce z końca XV wieku. *Kwart. Muzyczny* 1929/30 z. 8 i odb. W-wa 1930. [Rec.: S. Barbag. Tamże 1929/30 z. 12/13 s. 463]. — B. Gładysz: Einige Beiträge zur Geschichte der lateinischen Hymnendichtung in Polen. *Theologische Quartalschrift* (Tybinga) 1930. [Rec.: M. K. *Mysterium Christi* 1931 nr 6 s. 287--288]. — Z. Jachimecki: Średniowieczne zabytki polskiej kultury muzycznej. 1. Jednogłosowa muzyka religijna. Łacińskie: historiae, hymny i sekwencje. *Muzyka Kościelna* 1930 nr 3 nn. i odb. — S. Kętrzyński: Ze studiów nad początkami dokumentu w Polsce. *Spr. PAU* 1931 nr 9. — B. Gładysz: O łacińskich oficjach rymowanych z polskich źródeł średniowiecznych. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). [Rec.: M. K. *Mysterium Christi* 1934/35 nr 2 s. 61]. —

P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts. Paryż 1934. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pion* 1935 nr 52; B. Stasiewski. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1936 s. 579-581]. — B. Gładysz: Polska twórczość sekwencyjna na tle hymnodii średniowiecznej. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1934 nr 1/2. — B. Gładysz: Świadectwa łączności Śląska z macierzą polską w dawnej hymnodii kościelnej. Tamże. — B. Gładysz: Statut synodu łęczyckiego z r. 1285 o „historii b. Adalberti" w nowym oświetleniu. Tamże. [Rec.: M. *Mysterium Christi* 1934/35 nr 4 s. 123]. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 i odb. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1934 t. 202 s. 321-323; Z. Ciechanowska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934); E. Szramek. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk na Śląsku* t. 6 (1938)]. — B. Gładysz: Łacińskie sekwencje mszalne z polskich źródeł średniowiecznych. *Ateneum Kapłańskie* t. 33 (1934) i odb.

Włocławek 1934 (na okładce 1937). [Rec.: SMR. *Mysterium Christi* 1938/39 nr 3 s. 143-144; T. Grabowski. *Nowa Książka* 1939 z. 3]. — R. Ganszyniec: Średniowieczne Computi polsko - łacińskie. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935).— B. Gładysz: Polska wobec średniowiecznej łacińskiej twórczości sekwencyjnej. *Nasza myśl teologiczna. Pam. Drugiego Zjazdu Nauk. w Warszawie w sierpniu 1933 r.* W-wa 1935 i odb. — T. Grabowski: Literatura śląsko-polska wieków średnich. *Spr. PAU* 1935 nr 5. —

K. Tymieniecki: Polska legenda średniowieczna. *Przeszłość* t. 7 (1935). — W. Bruchnalski: Parę uwag o poezji polskiej w średniowieczu i w epoce Odrodzenia tudzież o stosunku jej do poetyki i retoryki. *Kwart. Hist.* 1936 i odb. — B. Gładysz: O studium łacińskiej filologii średniowiecznej w Polsce. (Potrzeba i zadania). *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata.* Poz. 1936 i odb. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell' Accademia Polacca.* — W. Ogrodziński: Stan i potrzeby nauki polskiej w zakresie piśmiennictwa śląskiego. *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku.* Kat. 1936. — K. Piotrowski: Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie historii. Tamże. — B. Gładysz: Łacińska filologia średniowieczna a teologia. *Collectanea Theologica* 1939 z. 1. — K. Mazurkiewicz: Wiedza, o której za mało wiedzą. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 3 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 16). — T. Sinko: W sprawie katedry filologii średniowiecznej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 5 (dod. jw. do nru 30). —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. [Rec.: S. Papée. *Odrodzenie* 1946 nr 47; *Polska Zach.* 1946 nr 45/46; R. Pollak. *Przegl. Zach.* 1947 nr 3]. — G. Labuda: Św. Wojciech w literaturze i legendzie średniowiecznej. *Święty Wojciech 997-1947.* Gniezno 1947. — J. Nowacki: Z dziejów kultu św. Wojciecha w Polsce. Tamże. — K. Maleczyński: O formularzach w Polsce w XIII wieku. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* T. 3 Wr. 1948. [Rec.: B. K. (Kürbisówna). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — M. Plezia: Zasady redagowania i próba słownika polskiej łaciny średniowiecznej. Kr. 1948. — W. Urban: Średniowieczne rękopisy biblioteki kapitulnej we Wrocławiu. *Ateneum Kapłańskie* 1949. — J. Gottschalk: Mittelalterliche Hedwigs-Hymnen. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 8 (1950). — Z. Budkowa: Kodeks Mikołaja Tempelfelda. *Spr. PAU* 1951 nr 7/10. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 266-267]. — R. Gansiniec: Gesta Piotrkonis. *Spr. PAU* 1951 nr 9. [Rec.: C. Backvis. *Revue...*, jw. t. 31 (1954) s. 282-283]. — R. Gansiniec: Średniowieczne poematy o Piotrze Włostowicu. *Spr. PAU* 1951 nr 8.— J. Krzyżanowski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze średniowiecznej i renesansowej. *O sytuacji w historii literatury polskiej. Wybór referatów wygłoszonych na Zjeździe Polonistów w dniach od 8 do 12 maja 1950 r.* (W-wa 1951). — A. Klawek: Proza ku czci M. B. Wniebowziętej z XIV w. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2. —

M. Plezia: Wstęp i wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. [Rec.: M. K. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 7/8 s. 94; T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 1/2; J. Starnawski. *Kamena* 1953 nr 3]. — T. Srokowska-Lessaer: Oficja i sekwencje o św. Jadwidze ze średniowiecznych źródeł śląskich. Wr. 1952. (Maszynopis). — Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce. T. 1 z. 1-2. W-wa 1953. [Rec.: J. Wikarjak. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — J. Wojtkowski: Dogmat Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii P. w średniowiecznej liturgii polskiej. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1953. — W. Meysztowicz: Manuscriptum Gertrudae filiae Mesconis II regis Poloniae. *Antemurale* t. 2 (1955) i nadb. [Rec.: Z. Budkowa. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — W. Grabski: Słup graniczny z XV wieku w Biskupicach Radłowskich. *Kwart. Hist. Kultury Materialnej* 1956 nr 4. — S. Kot: Nationum proprietates. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). [Rec.: A. Mazon. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 128; A. Gieysztor. Tamże s. 310]. — J. Karwasińska: Pracownia edytorska źródeł objaśniających początki państwa polskiego. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — H. Kowalewicz: Hymn na święto Translacji św. Wojciecha. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957. — T. Witczak: Mediewistyka na łamach Pamiętnika Literackiego 1947--1954. (Przegląd sprawozdawczy). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — R. Gansiniec: Wstęp do: Franciskus de Monte Leonis: Ortographia. *Eos* 1957/1958 z. 2. — Z. Ameisenowa: Rękopisy i pierwodruki iluminowane Bibl. Jagiel. Wr. 1958. — *Bulletin Du Cange ALMA* 1958 t. 28. (Tu m. in.: M. Plezia: La Structure du latin médiéval d'après les données fournies

par le 1-er volume du dictionnaire polonais; D. TURKAWSKA: Le Dictionnaire du latin médiéval en Pologne; K. WEYSSENHOFF: Les Dictionnaires latin-polonais au cours des siècles). — H. FEICHT: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — M. PLEZIA: Od Arystotelesa do Złotej legendy. W-wa 1958. [Rec.: B.K. (KÜRBISÓWNA). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — R. KIERSNOWSKI: Teksty pisane na polskich monetach wczesnośredniowiecznych. *Wiad. Numizmatyczne* 1959 z. 1/2. [Rec.: H. Ch. (CHŁOPOCKA). *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961)]. — E. MALECZYŃSKA: Średniowieczne silesiaca w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lipsku. *Śląski Kwart. Hist. Sobótka* 1959 nr 2 — W. SCHENK: Kult liturgiczny św. Stanisława biskupa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych. Lubl. 1959 *KUL Rozprawy Doktorskie, Magisterskie i Seminaryjne Wydz. Teolog.* t. 9. — T. BIEŃKOWSKI: „Cicero cui omnes cedimus". Uwagi nad znajomością Cycerona w Polsce w XV wieku. *Meander* 1960 z. 5/6. — R. GANSINIEC: Metrificale Marka z Opatowca i traktaty gramatyczne XIV i XV wieku. Wr. 1960 *Studia Staropol.* t. 6. — B. KÜRBISÓWNA: Problem kultury historycznej w Polsce średniowiecznej. *VIII Powsz. Zjazd Historyków Pol. w Kr. 14-17 września 1958. Referaty i dyskusja.* 2: Historia Polski do poł. XV w. W-wa 1960. [Tu dyskusja: J. BASZKIEWICZ; A. GIEYSZTOR; K. GÓRSKI; A.F. GRABSKI; T. GRUDZIŃSKI; J. KŁOCZOWSKI; B. KÜRBISÓWNA; K. MALECZYŃSKI; J. MITKOWSKI; M. H. SEREJSKI; J. TAZBIROWA]. — C. OCHAŁÓWNA: Bitwa grunwaldzka w poezji polsko-łacińskiej XV wieku. *Małopol. Studia Hist.* 1960 z. 1/2. — M. PLEZIA: Początki literatury łacińskiej w Polsce. *Meander* 1960 z. 4. [Rec.: G. L. (LABUDA). *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961)]. — P. SPUNAR: L'Évolution et la fonction de la bâtarde en Bohême et en Pologne. *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961). — I. TARNOWSKA: Słownictwo łacińskie polskich scholastyków w świetle prac leksykograficznych. Stan i potrzeby badań nad terminologią filozoficzną wieków średnich. *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961).

4. PIŚMIENNICTWO W JĘZYKU POLSKIM

a) Wydania zbiorowe tekstów zabytków polskich

K. MAŁKOWSKI: Przegląd najdawniejszych pomników języka polskiego. W-wa 1872. [Rec.: W. WISŁOCKI. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 t. 1; A. A. KRYŃSKI. *Niwa* 1873 nr 39]. —

W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Systematische Übersicht, Würdigung und Texte. Ein Beitrag zur slavischen Philologie. Berlin 1886. [Rec.: A. A. KRYŃSKI. *Prace Filol.* t. 2 (1886); A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1887; A. BRÜCKNER: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); R. ZAWILIŃSKI. *Muzeum* 1887]. —

R. ZAWILIŃSKI: Wyjątki z pomników języka polskiego wieku XIV-XVI. Kr. 1892. (Teksty w pisowni zmodernizowanej). [Rec.: B-cz. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 4; W. GRZEGORZEWICZ. *Muzeum* 1892; R. KOPPENS. *Przegl. Powsz.* 1892 t. 2; L. S. K. *Tyg. Ilustr.* 1892 nr 129; P. PARYLAK. *Szkoła* 1892 nr 26]. —

A. A. KRYŃSKI, M. KRYŃSKI: Zabytki języka staropolskiego z wieku XIV-go, XV-go i początku XVI-go. W-wa 1918; wyd. 2 anastatyczne. W-wa 1925; por.: Autoreferat. *Prace Filol.* t. 8 (1916). [Rec.: A. L. *Gaz. Pol.* 1919 nr 17; *Przegl. Polsko-Bulgarski* 1919 nr 10]. —

S. VRTEL-WIERCZYŃSKI: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 uzupełnione. Wr. 1949; wyd. 3 rozszerzone i zmienione. Wr. 1952. [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Rzeczpospolita* 1923 nr 235; Z. ŁEMPICKI. *Kur. Por.* 1923 nr 324; M. SMOLARSKI. *Gaz. Warsz.* 1923, 19 października; *Dzien. Nar.* 1923 nr 177; A. BRÜCKNER. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 32; S. ŁEMPICKI. *Kwart. Hist.* 1924; K. NITSCH. *Język Pol.* 1924 z. 3; J. KRZYŻANOWSKI. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); S. MARTHA. *Dziś i Jutro* 1952 nr 47]. —

A. BRÜCKNER: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 32; Ba. *Świat* 1924 nr 32; K. NITSCH. *Język Pol.* 1924 z. 3; K. NITSCH. *Bibliografia Pedag.* t. 5 (1925); S. VRTEL-WIERCZYŃSKI. *Kwart. Hist.* 1925]; toż wyd. drugie zmienione pt. Średniowieczna proza polska. Wyd. S. VRTEL-WIERCZYŃSKI. Wr. 1959. —

K. DRZEWIECKI (i J. BAUDOUIN DE COURTENAY): Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924. [Rec.: J. ŁOŚ, K. NITSCH. *Język Pol.* 1924 z. 5]. —

W. TASZYCKI: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1951;

[Rec.: A. Hirschberg. *Czas* 1927 nr 172; Z. Klemensiewicz. *Przegl. Pedag.* 1927 nr 29; E. Klich. *Kur. Poz.* 1927 nr 307; J. Łoś. *Język Pol.* 1928 z. 1; J. E. Płomieński. *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1929 nr 7/8; SK. *Poradnik Język.* 1952 z. 1]. —

S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Czasy najdawniejsze do roku 1543. Lw. 1930; wyd. 2 W-wa 1950. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 4; A. Frinta. *Slovanský přehled* 1931; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1931; W. Taszycki. *Slavia* 1931; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 29 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 198)]. — Polskie wierszowane legendy średniowieczne. Wyd. i oprac. S. Wierczyński i W. Kuraszkiewicz ze współudziałem A. Sławskiej (opracowanie ikonograficzne). Wr. 1962 *BPP* S. A nr 2.

Zob.: Pieśni religijne średniowieczne polskie.

b) Pochodzenie i powstanie polskiego języka literackiego

F. S. Dmochowski: Nauka prozy, poezji i zarys piśmiennictwa polskiego. Cz. 3. W-wa 1864. Por. T. Motylski: Z „prehistorii" dociekań nad pochodzeniem polskiego języka literackiego. *Poradnik Język.* 1955 z. 8. — A. Kalina: Historia języka polskiego. T. 1. Lw. 1883. Por. T. Motylski, jw. — A. A. Kryński: Gramatyka języka polskiego. W-wa 1897; wyd. 2 W-wa 1900 s. 6-7; por. W.D. (Doroszewski): Co piszą o języku? *Poradnik Język.* 1950 z. 5. — S. Dobrzycki: O tzw. mazurowaniu w języku polskim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) i odb. Kr. 1900; por. *Spr. AU* 1900 nr 5. — A. Brückner: Dzieje języka polskiego. Lw. 1906; wyd. 2 Lw. 1914; wyd. 3 zupełnie przerobione W-wa 1925; wyd. 4. Przejrzał i wstępem poprzedził W. Taszycki. Wr. 1960. — K. Nitsch: Próba ugrupowania gwar polskich. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 46 (1910) i odb.; por. *Spr. AU* 1909 nr 8 i odb. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 47-49 i odb. — K. Nitsch: O wzajemnym stosunku gwar ludowych i języka literackiego. 1. Pochodzenie polskiego języka literackiego. *Język Pol.* 1913 z. 2; przedr. w książce: Wybór pism polonistycznych. T. 1. Wr. 1954; przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka literackiego.* Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 3. — A. Brückner: Powstanie i rozwój języka literackiego. *Enc. Pol. AU* t. 2 (1915). — J. Łoś: Pochodzenie polskiego języka literackiego. *Język Pol.* 1916 z. 5/6. —

A. Brückner: Geschichte der älteren polnischen Schriftsprache. Lipsk 1922. [Rec.: E. Klich. *Slavia Occidentalis* t. 3/4 (1925)]. — A. Brückner: Grammatische Miszellen. 1. Zum Zetacismus. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 1 (1925). — T. Lehr-Spławiński: Problem pochodzenia polskiego języka literackiego. *Przegl. Współcz.* 1926 t. 18; przedr. w książce: Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego. Lw. 1938; przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka literackiego.* Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 3. — M. Rudnicki: Język jako zjawisko pamięciowe. *Symbolae grammaticae in honorem J. Rozwadowski.* T. 1. Kr. 1927. — K. Nitsch: Z historii narzecza małopolskiego. *Symbolae...*, jw. T. 2. Kr. 1928. — A. Brückner: Problem pochodzenia polskiego języka literackiego. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — J. Dąbrowski: O kolebkę kultury polskiej. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw., 1930 s. 286]. — J. Kalita: Pochodzenie polskiego języka literackiego. *Kur. Lit.-Nauk.* 1929 nr 6 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 41). — M. Małecki: Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych. Kr. 1929 *Prace Komisji Język. PAU* nr 14. — J. Baudouin de Courtenay: Zagadnienia pokrewieństwa językowego. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 2 (1930) s. 112. —

W. Taszycki: Spory o pochodzenie polskiego języka literackiego. *Przegl. Hum.* 1930. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939. — M. Małecki: Kilka uwag o chronologii i genezie mazurzenia. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — A. Sieliszczew: Sokanije i szokanije w sławjanskich jazykach. *Slavia* t. 10 (1931). — W. Taszycki: Z historii mazurzenia w języku polskim. Tamże. — S. Szober: Gramatyka języka polskiego. T. 1 rozdz. 5: Dialekty ludowe a polski język literacki. W-wa 1931 i odb. pt. Pochodzenie i rozwój polskiego języka literackiego. W-wa 1931; przedr. pt. Pochodzenie i rozwój polskiego języka literackiego. W książce: Wybór pism. W-wa 1959; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. 1931.* W-wa 1932. — W. Kuraszkiewicz: Studia nad polskimi samogłoskami nosowymi. (Rezonans nosowy). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 63 (1932) i odb. — T. Lehr-Spławiński: Der Streit um die Herkunft der polnischen Schriftsprache. *Slavische Rundschau* t. 4 (1932). — H. Grappin: Les Origines du polonais

littéraire: la question du „mazourisme". *Revue des Études Slaves* t. 13 z. 3/4 (1933). — W. Węglarz: Przyczynek do historii mazurzenia w języku polskim. *Spr. PAU* 1933 nr 5. — K. Nitsch: Przejście „-nk-" w „-ŋk-" w związku z genezą polskiego języka literackiego. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 4 (1934) i nadb. — T. Lehr-Spławiński: Język polski jako zwierciadło kultury narodu. Poz. 1935 *Bibl. „Awangardy"* t. 6; przedr. w książce: Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego. Lw. 1938. — N. Van Wijk: L'Origine de la langue polonaise commune. Amsterdam 1937. — W. Węglarz: Problem tzw. mazurzenia w świetle fonologii. *Slavia* t. 15 (1937/38). — N. Van Wijk: Z przeszłości archaizmu podhalańskiego. *Lud Słowiański* t. 4 (1938). — K. Nitsch: Uwagi o artykule van Wijka... Tamże. — T. Lehr-Spławiński: Problem pochodzenia polskiego języka literackiego. W książce: Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego. Lw. 1938. — T. Lehr-Spławiński: Spory o pochodzenie polskiego języka literackiego. Tamże. [Rec.: F.P. *Kwart. Hist.* 1939]. — A. Brückner: Polonica. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 16 (1939) s. 405-407. — S. Biernsztiejn: K woprosu o dialektnoj osnowie polskogo litieraturnogo jazyka. *Izwiestija Akadiemii Nauk SSSR. Otdielenije litieratury i jazyka* 1941 nr 1. —

M. Rudnicki: Język literacki i dialekty. Co należy ganić w dialekcie. *Polska Zach.* 1945 nr 4. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 *Bibl. Wiedzy o Pol.* t. 2; wyd. 2 W-wa 1951; fragm. przedr. w książce: Od piętnastu wieków. Szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej. W-wa 1961. [Rec.: S. Łempicki. *Odrodzenie* 1947 nr 42; K. Nitsch. *Język Pol.* 1947 z. 5; J. Otrębski. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948)]. — H. Ułaszyn: Geneza polskiego języka piśmienniczego. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1947 nr 2. (Wyd. Łódź 1948). — M. Rudnicki: Kiedy powstało tzw. mazurowanie. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948). — Z. Stieber: Uwagi o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1948 nr 2. (Wyd. Łódź 1950). — W. Taszycki: Dawność tzw. mazurzenia w języku polskim. W-wa 1948. [Rec.: T. Milewski. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948)]. — S. Urbańczyk: Kilka spraw dotyczących pochodzenia polskiego języka literackiego. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 8 (1948). —

Z. Klemensiewicz: Czy sprawa dawności mazurzenia w języku polskim rozstrzygnięta? *Język Pol.* 1949 z. 1. — K. Nitsch: (Adnotacja). Tamże. — K. Nitsch: Najdawniejsza małopolska cecha dialektyczna. *Spr. PAU* 1949 nr 8; por. *Język Pol.* 1950 z. 1. — S. Rospond: Czy mazurzyli Małopolanie na przełomie XV/XVI wieku? *Język Pol.* 1949 z. 1. — S. Rospond: Mazurzenie w oświetleniu filologicznym. *Spr. PAU* 1949 nr 10. [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1950 z. 2]. — M. Rudnicki: O pochodzeniu polskiego języka państwowego (literackiego) i odchyleniach w zakresie spółgłosek przedniojęzykowych. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 16 (1949). — W. Taszycki: Dlaczego w wyrazach rodzimych wszędzie jednakowo oznaczamy samogłoski nosowe i co stąd wynika? *Język Pol.* 1949 z. 2. — K. Nitsch: Uwaga do artykułu prof. Taszyckiego. Tamże. — W. Taszycki: O małopolskich formach: grok 'groch', na nogak 'na nogach', robiłek 'robiłech = robiłem'. *Język Pol.* 1949 z. 5. — W. Taszycki: Powstanie i pochodzenie polskiego języka literackiego. Kraków kolebką literackiej polszczyzny. *Twórczość* 1949 z. 12. [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1950 z. 2; spr.: J. M. S. (Święcicki): O kolebkę polszczyzny. *Tyg. Powsz.* 1950 nr 11; S. Skorupka: Co piszą o języku? *Poradnik Język.* 1950 z. 4]. — S. Rospond: Studia nad językiem polskim XVI wieku. Wr. 1949 (właściwie 1950) *Prace Wr. Tow. Nauk.* S.A nr 20. —

W. D. (Doroszewski): Co piszą o języku? *Poradnik Język.* 1950 z. 5. — T. Milewski: Genealogia społeczna polskiego języka literackiego. *Wiedza i Życie* 1950 z. 3. [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1950 z. 2; spr.: J. M. S. (Święcicki): Z genealogii polskiego języka. *Tyg. Powsz.* 1950 nr 15/16]. — K. Nitsch: Granice mazurzenia w świetle Polski plemiennej. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 10 (1950). — Z. Stieber: Uwagi o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Język Pol.* 1950 z. 4; por. *Spr. Łódz. Tow. Nauk.* 1948 nr 2. [Spr.: J. M. S. (Święcicki): Z kultury staropolskiej. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 9]. — W. Śmiech: Rozwój historyczny pierwotnych polskich grup spółgłoskowych **sŕ, *zŕ, *žŕ* i geograficzny układ ich kontynuantów. *Język Pol.* 1950 z. 5. — S. Urbańczyk: Dzisiejszy stan sporów o pochodzenie polskiego języka literackiego. *Slavia* 1950 z. 1. — S. Urbańczyk: W sprawie polskiego języka literackiego. I. O dawności dialektu kulturalnego. *Język Pol.* 1950 nr 3; II. Wzrost społeczny języka literackiego. *Język Pol.* 1950 nr 4. [Spr.: J. M. S. (Święcicki): Z językoznawczych dyskusji. *Tyg. Powsz.* 1950 nr 35; J. M. S. (Święcicki)

CICKI): Z kultury staropolskiej. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 9]. —

S. ROSPOND: Z badań nad przeszłością polskiego języka literackiego. 1. Przyimkowe i prefiksalne „s(e)" ⇄ „z(e)". *Język Pol.* 1951 z. 5; 2. Palatalność spółgłosek wargowych. *Język Pol.* 1953 z. 1; 3. Dyspalatalizacja spółgłosek funkcjonalnie miękkich. *Język Pol.* 1953 z. 5. — W. TASZYCKI: Geneza polskiego języka literackiego w świetle faktów historyczno-językowych. *Lingua Posnaniensis* t. 3 (1951); przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka literackiego*. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 3. — W. TASZYCKI: Wstęp do wyd.: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Wyd. 3. Wr. 1951 *BN* I, 104. — I. WINKLERÓWNA: Ściągnięte i nie ściągnięte formy słów „stać" i „bać się". *Język Pol.* 1951 z. 1. —

T. MILEWSKI: Kilka uwag o powstaniu polskiego języka literackiego. *Poradnik Język.* 1952 z. 7. — T. MILEWSKI: Nowe prace o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb.; przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka...*, jw. — M. RUDNICKI: W sprawie pochodzenia polskiego języka literackiego. (Pokłosie dyskusji). *Poradnik Język.* 1952 z. 5-6. — Z. STIEBER: Głos w dyskusji o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 3/4; przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka...*, jw. [Rec.: A. SIUDUT. *Język Pol.* 1953 z. 2]. — S. URBAŃCZYK: Gwary polskie na substracie staropruskim i geneza mazurzenia. *Księga pam. 75-lecia Tow. Nauk. w Tor.* Tor. 1952; por. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* Tor. 1952. [Rec.: A. SIUDUT. *Język Pol.* 1953 z. 2]. —

T. BRAJERSKI: Jak mogło powstać polskie mazurzenie. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* t. 13 (1953). — A. GIEYSZTOR: W sprawie formowania się podstaw języka polskiego jako miary ogólnopolskiej. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja.* T. 2. W-wa 1953. — Z. GOŁĄB: Geneza polskiego języka literackiego. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 32. — H. KONECZNA: Co to jest mazurzenie? *Poradnik Język.* 1953 z. 9. — W. KURASZKIEWICZ: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; przedr. w: *Pochodzenie polskiego języka literackiego*. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 3. [Rec.: E. OLESCH. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 23 (1955) s. 374 nn.]. — Z. KLEMENSIEWICZ: O różnych odmianach współczesnej polszczyzny. Próba charakterystyki odmian współczesnej polszczyzny z uwzględnieniem przypuszczalnych warunków ich początkowego rozwoju. Wr. 1953 *Z Prac Przygotowawczych...*, jw.; przedr. jw. — T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Język polski jako współczynnik formowania się narodu polskiego. *Pierwsza konferencja...*, jw. — S. ROSPOND: Palatalizacja, dyspalatalizacja a tzw. mazurzenie. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* t. 13 (1953). — S. ROSPOND: Problem genezy polskiego języka literackiego. Uwagi polemiczne do artykułów T. Milewskiego oraz W. Taszyckiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) i odb.; przedr. poszerzony w: *Pochodzenie polskiego języka literackiego*, jw. — M. RUDNICKI: Wyjaśnienia dyskusyjne w sprawie pochodzenia polskiego języka literackiego. *Poradnik Język.* 1953 z. 2. — M. RUDNICKI: Wyraz „żebro" jako wskazówka chronologii mazurowania. *Lingua Posnaniensis* t. 4 (1953). — W. TASZYCKI: Kilka uwag o chronologii mazurzenia. *Poradnik Język.* 1953 z. 5. — W. TASZYCKI: Nowy argument za późnością mazurzenia. (O formach miejscownika 1. poj. rzeczowników męskich miękkotematowych). *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* t. 13 (1953). — S. URBAŃCZYK: Głos w dyskusji o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953). —

H. KONECZNA: W sprawie mazurzenia. *Poradnik Język.* 1954 z. 3. — M. RUDNICKI: Rola wielkości artykulacyjno-słuchowych w rozwoju fonetycznym w związku z mazurowaniem. *Poradnik Język.* 1954 z. 3. — J. KURYŁOWICZ: Uwagi o mazurzeniu. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* z. 1 (1955). — M. RUDNICKI: Mazurzenie a rozwój polskiego „ŕ". *Slavia* 1955 z. 2/3. — M. RUDNICKI: Najnowsze prace o mazurzeniu i własne uwagi. (Z historii metod badań dialektologicznych w Polsce). *Poradnik Język.* 1955 z. 5. — M. RUDNICKI: Najnowsze prace o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Przegl. Zach.* 1955 nr 1/2. — Z. STIEBER: Wpływ czeszczyzny na kształtowanie się polskiego języka literackiego. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. —

K. BUDZYK: Rozwój języka a kształtowanie się stylów piśmiennictwa oraz niektórych form artystycznych literatury pięknej. *Pam. Lit.* R. 47 (1956). — M. KARPLUKÓWNA: Przynależność terytorialna studentów i profesorów Akademii Krakowskiej z lat 1511-1530. (Nowy argument za małopolskim pochodzeniem polskiego języka literackiego). *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filo-*

logia z. 2 (1956). — W. Kuraszkiewicz: Tło społeczne rozwoju polskiego języka literackiego. (Wybrane tezy i materiały). *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich*. W-wa 1956. — T. Milewski: Chronologia i przyczyny mazurzenia. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ*. ..., jw. — *Pochodzenie polskiego języka literackiego*. Wr. 1956 *Studia Staropol*. t. 3. (Tu: przedruki prac: W. Kuraszkiewicza, 1953; T. Lehra-Spławińskiego, 1926; T. Milewskiego, 1952; K. Nitscha, 1913; S. Rosponda, 1953; Z. Stiebera, 1952; W. Taszyckiego, 1951; S. Urbańczyka, 1953; nowe prace: A. Gieysztor: Uwagi o kształtowaniu się narodowości polskiej we wcześniejszym średniowieczu na ziemiach polskich; T. Lehr-Spławiński: Z rozważań o pochodzeniu polskiego języka literackiego; toż przedr. w książce: Od piętnastu wieków. Szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej. W-wa 1961; M.R. Mayenowa: Problemy i stanowiska w dyskusji o pochodzeniu polskiego języka literackiego; W. Taszycki, T. Milewski: Polski język literacki powstał w Małopolsce. Głos w dyskusji nad pochodzeniem literackiej polszczyzny). [Rec. całości: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 330; W. Natanson: Spór o polski język literacki. *Twórczość* 1958 nr 5]. — Redakcja: Oświadczenie w sprawie artykułu W. Taszyckiego w książce „Pochodzenie polskiego języka literackiego". *Język Pol*. 1956 z. 5. — S. Rospond: Mazurzenie z punktu widzenia fonetycznego, fonologicznego i filologicznego. Streszczenie. *Spr. Wr. Tow. Nauk*. t. 8 (1953). Wyd. Wr. 1956. — Z. Stieber: Udział poszczególnych dialektów w formowaniu polskiego języka literackiego. *Z dziejów powstawania języków* ..., jw.; por. Z. Stieber: Rol' otdielnych dialektow w formirowanii polskogo litieraturnogo jazyka. *Woprosy Jazykoznanija* 1956 nr 3. — S. Urbańczyk: Rozwój języka narodowego. Pojęcie i terminologia. *Z dziejów powstawania języków* ..., jw. —

S. Biernsztiejn: List w sprawie pochodzenia polszczyzny literackiej. *Język Pol*. 1957 z. 3. — T. Lehr-Spławiński: Jeszcze o pochodzeniu polskiego języka literackiego. *Język Pol*. 1957 z. 1; przedr. w książce: Od piętnastu wieków. Szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej. W-wa 1961. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* 1958 s. 243-244]. — S. Urbańczyk: Ogólne warunki powstawania słowiańskich języków narodowych i literackich we wczesnym średniowieczu (na przykładzie polskim). *Z polskich studiów slawistycznych. Prace językoznawcze i etnogenetyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie 1958*. T. 1. W-wa 1958. — T. Milewski: Rola kościoła w kształtowaniu polskiego języka literackiego. *Znak* 1958 nr 4. — T. Lehr-Spławiński: Początki języka polskiego. (Referat. Streszcz.: M. Dobrowolski: Sesja PAN i Komitetu Obchodów Tysiąclecia „Początki Państwa Polskiego". *Nauka Pol*. 1960 nr 3).

c) Literatura do badań nad językiem

Monografie: J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; por. *Spr. AU* 1914 nr 8-10; *Roczn. Slawist*. 1914/15 s. 165-172. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit*. R. 13 (1914/1915); V. Jagić. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 36 (1916); J. Polívka. *Listy filologické* t. 44 (1917)];

wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. [Rec.: W. Hahn. *Słowo Pol*. 1922 nr 108; J. Lorentowicz. *Tydzień Pol*. 1922 nr 43; K. Nitsch. *Język Pol*. 1922 z. 3; J. Parandowski. *Kur. Poz*. 1922 nr 132].—

Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. 1: Doba staropolska. (Od czasów najdawniejszych do początków XVI wieku). W-wa 1961.

Studia i rozprawy: Wiadomość o starożytnym języku polskim, o szkołach w latach 1237 i 1313. *Pam. Warsz*. 1817 t. 7. — T. K. (Kurhanowicz): Rys kształcenia się języka polskiego i wpływu, jaki nań miały język łaciński i inne. *Przegl. Warsz*. 1840 t. 1. — J. I. Kraszewski: Rys dziejów języka polskiego. W książce: Nowe studia literackie. W-wa 1843. Por. S. Świerzewski: Kraszewski w obronie języka polskiego. *Poradnik Język*. 1954 z. 2. — A. Bielowski: Pierwsze pomniki języka polskiego. *Bibl. Warsz*. 1853 t. 3; por. *Dzien. Lit*. 1853. [Rec.: *Dzien. Warsz*. 1853 nr 189]. — S. Olszewski: Co wpłynęło na naukowe kształcenie się języka polskiego, szczególnie za Jagiełły. *Jahresbericht d. K. K. Staat-Gymnasiums in Rzeszów f. d. Schul-Jahr 1854*. Rzeszów 1854. — W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. Gimn. Franciszka Józefa we Lw. r. 1868*

i odb. — J. BAUDOUIN DE COURTENAY: O driewniepolskom jazykie do XIV stoletija. Lipsk 1870. [Rec.: A. BĄDZKIEWICZ. *Tyg. Ilustr.* 1871 nr 27; W. NEHRING. *Göttinger Gelehrten Anzeigen* t. 2 (1873)]. — T. WOJCIECHOWSKI: Chrobacja. Rozbiór starożytności słowiańskich. Kr. 1873. — J. SZUJSKI: Trzy zabytki języka polskiego XIV i XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874). — W. WISŁOCKI: Glossa super epistolas per annum dominicales. Kodeks łacińskopolski z połowy XV-go wieku. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) i odb. Kr. 1876. — L. MALINOWSKI: Quadragesimale super epistolas. Glosy polskie z końca pierwszej połowy wieku XV. Tamże i odb. — L. MALINOWSKI: Ślady dialektyczne w oznaczeniu samogłosek nosowych w kilku zabytkach języka polskiego w. XV i XVI. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1880) i odb. [Rec.: J. HANUSZ. *Ateneum* 1881 t. 3]. — A. KALINA: Ueber die Schreibung der Nasalvocale in den altpolnischen Denkmälern. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — H. COLLIZ, W. NEHRING: Polnische Glossen aus dem XV-XVI Jahrh. Tamże. — E. KAŁUŻNIACKI: Historische Übersicht der Graphik und der Ortographie der Polen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 99 i odb. Wiedeń 1882. — R. ZAWILIŃSKI: Wykaz form przypadkowych zawartych w zabytku języka polskiego z wieku XV pt. „Glossa super epistolas per annum dominicales". *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. Kr. 1882. —

A. KALINA: Historia języka polskiego. T. 1: Formy gramatyczne języka polskiego do końca XVIII w. Lw. 1883. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885)]. — J. LECIEJEWSKI: Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 111 i odb. Wiedeń 1886. — F. PAPÉE: Najstarszy dokument polski. Studium dyplomatyczne o akcie Idziego dla klasztoru benedyktynów w Tyńcu. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 23 (1888) i odb. — B. ERZEPKI: Szczątki dawnej polszczyzny. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 17 (1890) i odb. [Rec.: A. KALINA. *Kwart. Hist.* 1890]. — S. CHODYŃSKI: Kilka urywków dawnego języka polskiego. *Przegl. Katolicki* 1891 nr 49. — A. BRÜCKNER: Polnische Sprüchwörter im XV Jahrhundert. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893). — R. LUBICZ (H. ŁOPACIŃSKI): Glosy polskie zawarte w rękopisie z kazaniami łacińskimi z połowy XV w. *Spr. Komisji Język. AU* t. 5 (1894) i odb. Kr. 1893. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1894]. — R. LUBICZ (H. ŁOPACIŃSKI): Tysiąc pięćset glos polskich w rękopisie z kazaniami łacińskimi z połowy XV w. *Spr. AU 1893.* Kr. 1894 s. 27. — L. MALINOWSKI: Glosy polskie w kilku rękopisach łacińskich wieku XV w bibliotekach Kapitulnej i Uniwersyteckiej w Pradze. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) i odb. — L. MALINOWSKI: Glosy polskie w rękopisie Biblioteki Zakładu Narodowego Ossolińskich z r. 1438. Tamże. —

A. BRÜCKNER: Cywilizacja i język. Szkice z dziejów kultury polskiej. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 2-3; wyd. osob. poprawione i powiększone. W-wa 1901. [Rec.: J. GOLL. *Český časopis historický* 1901; S. DOBRZYCKI. *Przegl. Powsz.* 1901 t. 3; V. JAGIĆ. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 23 (1901); F. KRČEK. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — A. BRÜCKNER: Z rękopisów petersburskich. II. Średniowieczne słownictwo polskie. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. BRÜCKNER: Z dziejów języka polskiego. Studia i szkice. Lw. 1903. [Rec.: J. POLIVKA. *Listy filologické* t. 21 (1904); H. UŁASZYN. *Izwiestija Otdielenija russkogo jazyka i slowiesnosti* t. 12 (1907)]. — A. BRÜCKNER: Dzieje języka polskiego. Lw. 1906; wyd. 2 Lw. 1914; wyd. 3 W-wa 1925. [Rec.: S. DOBRZYCKI. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 3; J. ŁOŚ. *Czas* 1907 nr 33; S. MATUSIAK. *Lud* t. 13 (1907); H. UŁASZYN. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 29 (1907); H. UŁASZYN. *Książka* 1908 nr 2; H. UŁASZYN. *Roczn. Slawist.* t. 1 (1908); J. BAUDOUIN DE COURTENAY. Tamże; OTREMBOWSKI. *Rus'kyj filologicznyj wisnyk* t. 71 (1914) s. 592-598; J. ROZWADOWSKI. *Język Pol.* 1914 z. 2/3; F. KRČEK. *Książka* 1914 nr 3]. — A. BRÜCKNER: Filologia i lingwistyka. Lw. 1908 (na okładce: 1909). — B. ERZEPKI: Przyczynki do średniowiecznego słownictwa polskiego. Poz. 1908. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Prace Filol.* t. 7 (1909)]. —

A. A. KRYŃSKI: O wpływie języka łacińskiego na polski. *Jagić-Festschrift* (*Sbornik u slavu Vatroslava Jagića*). Berlin 1908. — H. UŁASZYN: Filologia i lingwistyka prof. A. Brücknera. Szkic polemiczny. Kr. 1910. [Rec.: T. BENNI. *Książka* 1911 nr 12]. — E. HANISCH: Die Zusammenschreibung von Wörtern in älteren polnischen und czechischen Handschriften. *Beilage z. d. Jahresberichte d. Königlichen Gymnasiums zu Beuthen O.-S. über d. Schuljahr* 1912/13. — J. ROZWADOWSKI: Język polski i jego historia. Z uwzględnieniem innych języków na ziemiach polskich. *Roczn. Slawist.* t. 7 (1914/15). — A. BRÜCKNER: Wpływy ję-

zyków obcych na język polski. *Enc. Pol. AU* t. 2 (1915). – J. Łoś: Źródła do historii języka polskiego. Tamże. – J. Łoś, K. Nitsch: Najnowsze ujęcie wiedzy o języku. *Spr. AU* 1915 nr 2. – J. Rozwadowski: Stosunek języka polskiego do innych słowiańskich. *Enc. Pol. AU* t. 2 (1915). – A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria IV, 23. Uwagi o naszej literaturze średniowiecznej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1916) i odb. – A. A. Kryński: O wpływie języków obcych na język polski. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I-II.* 1917. – J. Łoś: Pisownia polska w przeszłości i obecnie. Zagadnienia i wnioski. Kr. 1917. – J. Łoś: O przyszłym „Słowniku staropolskim". *Roczn. Slawist.* t. 8 (1918). –

A. Brückner: Geschichte der älteren polnischen Schriftsprache. Lipsk 1922. [Rec.: M. Weingart. *Časopis pro moderní filologii a literatury* t. 10 (1923/24); E. Klich. *Slavia Occidentalis* t. 3/4 (1925)]. – H. Gaertner: Środki charakteryzacji językowej w piśmiennictwie staropolskim. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924). – W. Taszycki: Najdawniejsze polskie imiona osobowe. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 62 (1925); por. *Spr. PAU* 1925 nr 4. – M. Gumowski: Język na monetach polskich. Poz. 1926. – T. Milewski: Dwie bulle wrocławskie z lat 1155 i 1245. *Prace Filol.* t. 11 (1927). – E. Nieminen: Der Genetiv-Akkusativ im mittelalterlichen Polnisch im Lichte der Sprache der Land- und Grodbücher. Helsinki 1928 *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* S. B t. 22 nr 4. – E. Nieminen: Polska końcówka „-och" w loc. pl. rzeczowników. *Symbolae grammaticae in honorem J. Rozwadowski.* T. 1. Kr. 1927 i odb. – W. Taszycki: Wstęp do wyd.: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1951. – S. Słoński: Dzieje języka polskiego. Początki piśmiennictwa polskiego. (Najstarsze zabytki językowe w. XII-XV). *Wiedza o Polsce.* T. 2. W-wa 1931 i odb. [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1933 nr 2]. – W. Kuraszkiewicz: Studia nad polskimi samogłoskami nosowymi. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 63 (1932); por. *Spr. PAU* 1929 nr 9. – W. Taszycki: Formy celownika liczby pojedynczej zaimka osobowego 1 os. w polszczyźnie średniowiecznej. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I 1932.* W-wa 1933. – W. Taszycki: Z dawnych podziałów dialektycznych języka polskiego. Cz. I. Przejście „Ra" w „Re". Cz. II. Przejście „Ja" w „Je". Lw. 1934 *Arch. Tow. Nauk. we Lw. Dział I.* T. 6 z. 1/2; por. *Spr. PAU* 1932 nr 2. [Rec.: H. Friedrich. *Prace Filol.* t. 16 (1934); M. Małecki. *Slavia Occidentalis* t. 13 (1934)]. – W. Taszycki: Język polski na Śląsku w wiekach średnich. *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do r. 1400.* T. 1. Kr. 1933. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* t. 8 (1934); K. Tymieniecki. *Roczniki Hist.* t. 10 (1934)]. – K. Kosiński: Rozwój języka literackiego w Polsce. *Jednota* 1934 i odb. pt. Syntezy literackie. W-wa 1934. – W. Kuraszkiewicz: O wymowie polskiego „e" długiego w XIV-XV wieku. *Slavia Occidentalis* t. 12 (1934) i odb. – S. Słoński: Dzieje języka polskiego w zarysie. W-wa 1934; por. S. Słoński: Historia języka polskiego w zarysie. W-wa 1953. [Rec.: N. B. Jopson. *The Slavonic Review* 1936 nr 42 s. 729]. – S. Urbańczyk: Wyparcie staropolskiego względnego „jen", „jenże" przez pierwotnie pytajne „który". *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 65 (1935). – E. Nieminen: Beiträge zur altpolnischen Syntax. T. 1. Helsinki 1939 *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* S. B t. 43, nr 3. –

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951; przekł. ros. Moskwa 1954. [Rec.: S. Łempicki. *Odrodzenie* 1947 nr 42; K. Nitsch. *Język Pol.* 1947 z. 5; S. Papée. *Dzien. Lit.* 1947 nr 17; M. R. Frenkel. *Odra* 1948 nr 1-2; J. Nowak-Dłużewski. *Dziś i Jutro* 1948 nr 7; J. Otrębski. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948); P. Smoczyński. *Polonistyka* 1948 nr 1; Goa (A. Golubiew). *Tyg. Powsz.* 1949 nr 30; S. S. Sowietow, J. W. Maciuszowic. *Woprosy Jazykoznanija* 1954 nr 6; toż przekł. pol. w: *Ziemie Odzyskane w Dziesięcioleciu Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 709-714 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. – *Dzieje języka polskiego na Śląsku.* Wystawa urządzona staraniem Zakładu Nar. im. Ossolińskich. Katalog oprac. S. Rospond. Wr. 1948. – S. Rospond: Polskość Śląska w świetle języka. *Oblicze Ziem Odzyskanych.* Dolny Śląsk. T. 2. Wr. 1948 i nadb. [Rec.: K. N. (Nitsch). *Język Pol.* 1948 z. 5]. – S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. [Rec.: M. Walter. *Sobótka* 1948; *Ogniwa* 1948 nr 43 s. 107; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); E. Olesch. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 21 (1952) s. 397-399; W. Taszycki: Dobre obyczaje? *Poradnik Język.* 1952 z. 6]. – Z. Klemensiewicz: Jak żyła polszczyzna do końca XV w. W-wa 1949 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Hist. Języka Pol.* z. 2.

[Rec.: J. Kram. *Polonistyka* 1949 nr 5].— J. Milik: Przegląd najdawniejszych zabytków języka polskiego. *Duszpasterz Pol. Za Granicą* (Rzym) 1950 nr 3. — M. Jędrzejewska, Z. Stieber: Przedrostki stopnia najwyższego „na-" i „naj-" w dawnej polszczyźnie i dzisiejszych gwarach. *Język Pol.* 1951 z. 4. — S. Reczek: Staropol. „jęciec" — nowopol. „jeniec". (Szczegół z walki staropolskiego języka literackiego o nową formę). *Język Pol.* 1952 z. 2. [Rec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 246]. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1952 z. 4; H. Grappin. *Revue*..., jw.]. — K. Rösler: Beobachtungen und Gedanken über das analytische Futurum im Slavischen. *Wiener Slawistisches Jahrbuch* t. 2 (1952) s. 125-127. — Z. Stieber: Rozwój fonologiczny języka polskiego. W-wa 1952. [Rec.: S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1953 z. 3]. —

W. Kuraszkiewicz: Mazowieckie samogłoski nosowe w XV i XVI wieku. Wr. 1953 *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 7 (1952) Dod. 4. — R. Jakobson: Polska literatura średniowieczna a Czesi. Przekł. z ang. W. Weintrauba. *Kultura* 1953 nr 6 i odb. Paryż 1953. [Rec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 279-280]. — K. Chłędowska: Dyspalatalizacja spółgłosek funkcjonalnie miękkich w niektórych zabytkach staropolskich. *Język Pol.* 1953 z. 5. — M. R. Mayenowa: Walka o język w literaturze staropolskiej. W-wa 1953. (Bibliografię oprac. B. Otwinowska, L. Pszczołowska, J. Puzynina); toż uzup. w: *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954; wyd. osob. rozszerzone pt. Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej. W-wa 1955. [Rec.: S. Rospond. *Język Pol.* 1953 z. 5; H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 278; T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) i odb. pt. Walka o język polski do XVIII w. Na marginesie publikacji Taszyckiego i Mayenowej; P. Grzegorczyk. *Rocz. Lit.* 1955 s. 372-373; *Polonistyka* 1955 nr 5; J. Damborský: Dvě práce o dějinach polského jazyka. *Slavia* t. 26 (1957)]. — S. Rospond: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 X 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — W. Rubin: Język ludowy w duszpasterstwie i w polskim ustawodawstwie kościelnym do XIII w. *Duszpasterz Pol. Za Granicą* 1953 nr 3. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, * žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16; por. Z. Stieber: Prace naukowe Zakładu Języka Polskiego U. Ł. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1949 nr 2. (Wyd. 1952). [Rec.: M. Szymczak. *Poradnik Język.* 1954 z. 9]. — W. Taszycki: Wstęp i wyd.: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 4; T. Milewski. *Poradnik Język.* 1954 z. 1; T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) i odb. jw.; S. Rospond. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956; J. Damborský: Dvě práce o dějinach polského jazyka. *Slavia* t. 26 (1957)]. —

T. Brajerski: Jeszcze w sprawie zmiany „-ch" ⇒ „-k". *Język Pol.* 1954 z. 5. — S. Reczek: Staropolskie „uwłoczyć" i derywaty. (Dzieje łacińskiej kalki w średniowiecznej polszczyźnie literackiej). *Język Pol.* 1954 z. 2. (Z adnotacją S. Urbańczyka). — Z. Stieber: Uwagi na marginesie „Rozwoju fonologicznego języka polskiego". *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 1 (1954). — W. Taszycki: Dwa wyrazy staropolskie — „mówić" i „sierce". *Poradnik Język.* 1954 z. 7. — S. Westfal: Na średniowiecznym progu. *Kultura* 1954 nr 5-9. —

M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — T. Brajerski: O dwu „wielkopolskich" zabytkach językowych. *Roczniki Hum.* t. 4 z. 1 (1953). (Wyd. Lubl. 1955). — W. Cyran: Oznaczenie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). Tamże. — S. Rospond: Obrona języka polskiego na Śląsku. *Kwart. Opolski* 1955 nr 1. — S. Rospond: Prastara księga polskości Śląska. *Wiedza i Życie* 1955 nr 2. — Z. Stieber: Czas przyszły niedokonany w zabytkach polskich XIV i XV wieku. (Na podstawie pracy magisterskiej S. Gwiazdowskiego). *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). —

T. Brajerski: Staropolskie „ćwi(e)rdzić" i „twi(e)rdzić". *Poradnik Język.* 1956 z. 2. — H. Grappin: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Ję-*

zykoznawcze. — W. Pyrek: Z polskości mas ludowych Wrocławia w początkach XV w. *Sobótka* 1956 nr 1. — J. Trypućko: [Słownik staropolski. T. 1. W-wa 1953/1955. Rec.]. *Scando-Slavica* t. 2 (1956). — H. Ułaszyn: Ze studiów nad grupami spółgłoskowymi w języku polskim. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 8. — S. Westfal: Rzecz o polszczyźnie. Gawęda o języku polskim. Londyn 1956. [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 330-331]. — J. Woronczak: Teksty polskie w rękopisie nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu z połowy XV wieku. Wr. 1956 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 55; por. J. Woronczak: Teksty polskie rękopisu nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu. Streszczenie. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 8 (1953). (Wyd. Wr. 1956). — S. Hrabec: Co oznacza wyraz „doleschny" w „Słowniku staropolskim"? *Poradnik Język.* 1957 z. 3. — M. Karplukówna: Z badań nad polskim nazewnictwem osobowym XV i początku XVI wieku. Cz. 2. *Onomastica* t. 3 (1957) z. 5. — B. Kürbisówna: Mieszczanie na Uniw. Jagiel. i ich udział w kształtowaniu świadomości narodowej w XV w. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. Petr: Zaimek „każdy" w historii i dialektach języka polskiego. Wr. 1957 *Monografie Pol. Cech Gwarowych* 2. — J. Petr: Staropolskie formy słowa posiłkowego: „jeść", „jest", „jesta". (Rozdział z historycznej dialektologii polskiej). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. Wr. 1957. — S. Rospond: Polsko-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich. *Językoznawstwo. Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. im. B. Bieruta* S. A nr 5 (1957). — M. Karaś: Ze studiów nad polskimi grupami spółgłoskowymi. Nagłos zaimka „wszy(s)tek". *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 17 (1958). — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 139 nn. — M. Pelczar: O języku potocznym w Krościenku Wyżnym i Iskrzyni w latach 1350-1528. *Roczn. Województwa Rzeszowskiego* 1958 z. 2. — R. Leszczyński: Teksty polskie z końca XV wieku. *Rozpr. Komisji Język. Łódzkiego Tow. Nauk.* t. 7 (1959). — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. [Rec.: A. Siudut: Dziesięć wieków języka polskiego na Śląsku. *Nowe Książki* 1959 nr 12; S. Reczek: Na tropach śląskiej polszczyzny. *Odra* 1960 nr 2; S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1960 z. 2]. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd. Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — M. Zembaty-Michalakowa: Oboczność „imieć||mieć" w staropolszczyźnie. *Język Pol.* 1959 z. 5. — Z. Kempf: Czy regulacja końcówek „-u", „-owi" w cel. l. p. rodz. męsk. jest uwarunkowana prozodycznie? *Język Pol.* 1960 z. 4. — Z. Stieber: O pokornym rycerzu pomorskim z XIV wieku. *Język Pol.* 1960 z. 1. [Rec.: J. Mat. (Matuszewski). *Studia Źródłoznawcze* 6 (1961)].

d) Literatura do badań historycznoliterackich

Monografia: A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1-3. W-wa 1902-1904. [Rec.: I. Chrzanowski. *Kur. Warsz.* 1902 nr 278; I. Chrzanowski. *Przew. Nauk. i Lit.* (dod. do: *Gaz. Tor.*) 1902 nr 11; S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1902 t. 4; J. Bidlo. *Český časopis historický* 1903; I. Chrzanowski. *Książka* 1903 nr 7; J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 2 (1903)-R. 3 (1904); S. Zdziarski. *Lud* t. 9 (1903); S. Zdziarski. *Głos* 1903 s. 769; I. Chrzanowski. *Książka* 1904 nr 12; S. Ptaszycki. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); J. Polivka. *Listy filologické* t. 32 (1905)].

Studia i rozprawy: W. A. Maciejowski: Słówko o poezji polskiej starożytnej. *Ondyna Druskienickich Źródeł* 1846. — W. A. Maciejowski: Słówko o duchu polskiej poezji starożytnej. Tamże. — W. Nehring: Die philologischen Arbeiten bei den Polen in neuerer Zeit. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876). — W. Chomętowski: Zabytki języka polskiego z XV wieku w rękopismach biblioteki Ordynacji Krasińskich. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880). — W. Seredyński: Trzy zabytki języka polskiego z drugiej połowy XV wieku. Tamże. — E. Kałużniacki: Kleinere altpolnische Texte. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 101 i odb. Wiedeń 1882. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung des XV Jahrhunderts. I. Mariengedichte. Wr. 1883. — W. Bruchnalski: O źródłach niektórych utworów poetycznych polskich XV i XVI wieku. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 4 i odb. — M. Bobowski: Polska poezja kościelna

od najdawniejszych czasów aż do w. XVI. *Przegl. Kościelny* 1885 i odb. — L. Malinowski: Zabytki języka polskiego w rękopisie nr 1503 Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie. *Prace Filol.* t. 1 (1885). — A. Brückner: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887), t. 12 (1890). — M. Kawczyński: O początkach poezji polskiej. *Kwart. Hist.* 1889. — A. Brückner: Kazania średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 1, 1892 t. 1. [Rec.: L. Wasilewski. *Wisła* 1892; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893]. — A. Brückner: Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — A. Brückner: Kazania husyty polskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893). — A. Brückner: Wiersze polskie średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894]. — R. Lubicz (H. Łopaciński): Kilka zabytków języka staropolskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893), t. 5 (1895). — R. Lubicz (H. Łopaciński): Reguła trzeciego zakonu św. Franciszka i drobniejsze zabytki języka polskiego z końca w. XV i początku XVI. *Prace Filol.* t. 4 (1893). — W. Nehring: Beiträge zum Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893). — A. Brückner: Kazania średniowieczne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) i odb.; cz. II tamże i odb.; cz. III *Rozpr...*, jw. t. 25 (1897) i odb. [Rec.: J. Polivka. *Listy filologické* 1897]. — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV w. Pieśni. Modlitwy. Glosy. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb.; cz. II pt. Drobne zabytki polszczyzny średniowiecznej. *Rozpr...*, jw. t. 33 (1901) i odb. [Rec.: F. Krček. *Lud* t. 5 (1899); F. Krček. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — S. Dobrzycki: Z dziejów średniowiecznego piśmiennictwa polskiego. *Prace Filol.* t. 5 (1899).—

A. Brückner: Apokryfy średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb.; cz. II. *Rozpr...*, jw. t. 40 (1904) i odb. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1901; J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); I. Franko. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1905 t. 65]. — A. Brückner: Polska literatura średniowieczna. *Pam. III Zjazdu Historyków Pol.* Kr. 1900; przedr.: *Wisła* t. 14 (1900). — S. Dobrzycki: Polska poezja średniowieczna. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 4 i odb.; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1902]. — S. Dobrzycki: Studia nad średniowiecznym piśmiennictwem polskim. I. O źródłach kilku polskich wierszy średniowiecznych. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1900) i odb. — A. Brückner: Na zaraniu literatury. *Bibl. Warsz.* 1902 t. 2. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — A. Brückner: Psałterze polskie do połowy XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — J. Fijałek: Królowa Korony Polskiej. Studia do historii kultu Matki Boskiej w dawnej Polsce. *Przegl. Kościelny* 1902 t. 1-2. — S. Machniewicz: Z dziejów polskiej literatury apokryficznej. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915). — A. Brückner: Drobiazgi czesko-polskie. *Pam. Lit.* R. 14 (1916). — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. —

M. Wojciechowska-Gurcman: La Comparaison dans la poésie polonaise avant Rey. Sosnowiec 1923. — A. Brückner: Wstęp do wyd. Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd.: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 uzup. Wr. 1949; wyd. 3 rozszerzone i zmienione Wr. 1952. — J. Janów: Rękopis Bibl. Jagiel. nr 3336. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12). — J. Fijałek: Cyziojan polski z r. 1471. Tamże. — K. Dobrowolski: Przyczynki do dziejów średniowiecznej kultury polskiej z rękopisu szczyrzyckiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — S. Dobrzycki: Literatura wieków średnich. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 13. — B. Vydra: Polská středověká literatura kazatelská a jeji vztahy ke kazatelské literatuře české. *Věstník Kralovské České Společnosti Nauk. Třída filos.-hist. jazykozpytna 1927.* Praga 1928. [Rec.: J. Gołąbek. *Ruch Słowiański* 1930 nr 1; Z. H. *Český časopis historický* 1931 z. 1 s. 160]. — M. Rybarski: U kolebki naszego stylu poetyckiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — E. Kucharski: „Pani pana zabiła" jako zabytek średniowiecznej poezji dworskiej. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 19 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 127)]. — E. Land: Z dziejów literatury pasyjnej w Polsce. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — xxx: O kolędzie. *Gryf* 1932 nr 2. —

K. Górski: Polityka narodowościowa dawnej Rzplitej. I. Średniowiecze. *Prąd* 1933, lipiec-sierpień. — K. Wiskowatyj: Pogłosy historii polskiej w epice jugosłowiańskiej. Praga 1933 *Práce Slovanského ústavu v Praze* t. 9. — J. Janów: Trzy drobne teksty staropolskie. *Slavia*

Occidentalis t. 12 (1934) i odb. — J. KRZYŻANOWSKI: Średniowiecze i renesans w poezji polskiej wieku XVI. *Pam. Lit.* R. 32 (1935); przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. [Rec.: A. GRODZICKI. *Polonia* 1938 nr 4787; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 10 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 66); A. SOWIŃSKI: *Gaz. Pol.* 1938 nr 70; W. KUBACKI. *Wiad. Lit.* 1939 nr 8]. — I. HANUS: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936. — L. MUSIOŁ: Staropolskie teksty z protokolarza miasta Woźniki w woj. śląskim. 1521-1570. *Tow. Przyj. Nauk na Śląsku* Fontes II. Kat. 1936. — W. OGRODZIŃSKI: Stan i potrzeby nauki polskiej w zakresie piśmiennictwa śląskiego. *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku.* Kat. 1936. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. [Rec.: S. ŁEMPICKI. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) s. 298; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 18 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 120)]. — A. MANNÓWNA: Kalendarze w Polsce. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 2 (dod. jw. do nru 9). — J. GAMSKA-ŁEMPICKA: Z polskiej poezji kalendarza. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 11 (dod. jw. do nru 72). — J. KRZYŻANOWSKI: U kolebki naszej literatury. W-wa 1946 *Wiedza Powsz.* Z cyklu: *Lit. Dawnej Polski* z. 2. [Rec.: St. A. *Książka i Kultura* 1947 nr 11; T. ULEWICZ. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951)]. — W. OGRODZIŃSKI: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. [Rec.: S. PAPÉE. *Odrodzenie* 1946 nr 47; *Polska Zach.* 1946 nr 45/46]. — M. DŁUSKA: Średniowiecze w literaturze polskiej. Lubl. 1947. [Rec.: C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 665-666; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedr. autorskiej części książki: T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954.— R. WROCZYŃSKI: Satyra staropolska. *Rzeczy Ciekawe* 1947 nr 2. — R. PISARSKI: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. (Wybór zagadnień z literatury). Kr. (1948). — S. WIERCZYŃSKI: Stosunki polsko-czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol. we Wrocławiu.* T. 1. W-wa 1948. — M. WALTER: Śląskie polonica rękopiśmienne w zbiorach Bibl. Uniw. we Wrocławiu. Cz. I. *Sobótka* 1948 i uzupełnione odb. Wr. 1949. [Rec.: T. ULEWICZ. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951)]. — J. ZATHEY: O kilku przepadłych zabytkach rękopiśmiennych Biblioteki Narodowej w Warszawie. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949 i odb. [Rec.: C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 669; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — W. MARKOWSKA: Literatura polska doby średniowiecza i początków Odrodzenia. (Kat.) 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Lit. Pol.* z. 1. [Rec.: C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 666; przedr. jw.]. — J. KRZYŻANOWSKI: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze średniowiecznej i renesansowej. *O sytuacji w historii literatury polskiej. Wybór referatów wygłoszonych na Zjeździe Polonistów w dniach od 8 do 12 maja 1950 r.* (W-wa 1951). [Rec.: M. KUDĚLKA. *Slezský sborník* 1952 z. 1]. — R. POLLAK: Zagadnienia periodyzacji historii literatury polskiej. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951). [Rec.: C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 647-650; przedr. jw.]. — C. HERNAS: „Stare i nowe" prace o literaturze staropolskiej po wojnie (1945-1951). *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952. — J. ZATHEY: Kilka uwag w związku z tekstem staropolskim wiersza o „Baranku Bożym". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — F. PRZYŁUBSKI: Kilka słów o historii przecinka. *Poradnik Język.* 1953 z. 8. — S. CZERNIK: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954. — K. BUDZYK: O literaturze polskiego średniowiecza. W książce: Szkice i materiały do dziejów literatury staropolskiej. W-wa 1955. [Rec.: B. KÜRBISÓWNA. *Roczniki Hist.* t. 22 (1955/1956)]. — E. SITARZ: Polskie przekłady mszału rzymskiego. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1955. — E. BEDNARCZUK: Graficzny rozwój litery. W-wa 1956. — J. KRZYŻANOWSKI: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4. — Z. NIESIOŁOWSKA-ROTHERTOWA: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki. B. m. 1956. — J. PROSNAK: O melodiach kolęd polskich. Wstęp do wyd.: Kolędy..., jw. — J. KRZYŻANOWSKI: Okruchy przysłowioznawcze. O wybieraniu żony uszyma. *Poradnik Język.* 1957 z. 1. — T. WITCZAK: Mediewistyka na łamach Pamiętnika Literackiego 1947-1954. (Przegląd sprawozdawczy). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — H. DZIECHCIŃSKA: Rola kaznodziejstwa i apokryfiki w kształtowaniu się prozatorskich form epickich. *PAN. Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ.* 1958 z. 6. — S. VRTEL-WIERCZYŃSKI: Wstęp do wyd.: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — J. KRZYŻANOWSKI: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960.

e) Literatura do badań nad wersyfikacją

W. Bruchnalski: O rymie w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Muzeum* 1885. — W. Bruchnalski: O budowie zwrotek w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) i odb. Kr. 1886. [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1890]. — K. Nitsch: Z historii polskich rymów. Studium językowe. W-wa 1912 *Prace Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* nr 1; przedr. w książce: Wybór pism polonistycznych. T. 1. Wr. 1954. — J. Łoś: Zarys rozwoju wersyfikacji polskiej. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza*. T. 2. Lw. 1916; por. J. Łoś: Zarys rozwoju historycznego techniki wiersza polskiego od średniowiecza do okresu Mickiewiczowskiego włącznie. *Spr. AU* 1915 nr 5. — J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). — F. Siedlecki: Z zagadnień polskiego wiersza średniowiecznego. *Język Pol.* 1937 z. 1-3. — J. Hrabák: Polski ośmiozgłoskowiec średniowieczny. *Prace ofiarowane K. Wójcickiemu*. Wil. 1937. —

K. W. Zawodziński: Równodzielny ośmiozgłoskowiec staropolski. *Życie Lit.* 1947 z. 3/4. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948; por. M. Dłuska: Wiersz polski XV i pierwszej połowy XVI w. *Spr. PAU* 1945 nr 1/5. [Rec.: K. W. Zawodziński: Uczona „książka do czytania". *Dziś i Jutro* 1949 nr 21; toż poszerzone pt. Metryka a intonacja. *Pam. Lit.* R. 40 (wyd. 1952); przedr. w książce: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954; W. Borowy: Polski wiersz trzynastozgłoskowy a badania Marii Dłuskiej. *Spr. Komisji Język. Tow. Nauk. Warsz.* t. 4 i nadb. W-wa 1952; przedr. w książce: Studia i rozprawy. T. 2. Wr. 1952; Z. Pędziński. *Przegl. Powsz.* 1952 t. 234]. — J. Trzynadlowski: Rymotwórcza funkcja akcentu w wierszu staropolskim. Wstęp do: K. W. Zawodziński: Studia ..., jn.; toż rozszerzone *Prace Polon.* S. XII (1955); przedr. w książce: Studia literackie. Wr. 1955. — K. W. Zawodziński: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — S. Furmanik: Polska wersyfikacja średniowieczna. W książce: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956. — *Sylabizm*. Praca zbior. pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *PAN IBL Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 3. — M. Giergielewicz: Rym i wiersz. Londyn 1957. — H. Myśliwiec: Zarys wersyfikacji łacińskiej średniowiecza. *Metryka polska i łacińska*. Praca zbior. pod red. M. Dłuskiej i W. Strzeleckiego. Wr. 1959 *PAN IBL Poetyka. Zarys Enc.* Dz. III: *Wersyfikacja* t. 8: *Metryki obcojęzyczne* cz. 1.

Zob. też: Pieśni religijne średniowieczne polskie.

f) Ważniejsze periodyki dla potrzeb badań nad językiem i literaturą polską okresu średniowiecza

Archiv für Slavische Philologie (Berlin, 1876-1929). — *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* (Kraków, od 1927). — *Język Polski* (Kraków, od 1913). — *Kwartalnik Historyczny* (Lwów, następnie Warszawa, od 1887). — *Lingua Posnaniensis* (Poznań, od 1949). — *Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności* (Kraków, 1901-1918). — *Onomastica* (Wrocław, od 1955). — *Pamiętnik Literacki* (Lwów, następnie Wrocław, od 1902). — *Poradnik Językowy* (Kraków, następnie Warszawa, od 1901). — *Prace Filologiczne* (Warszawa, 1885-1937). — *Slavia Occidentalis* (Poznań, od 1921). — *Studia Źródłoznawcze* (Warszawa-Poznań, od 1957). — *Sprawozdania Komisji Językowej Akademii Umiejętności* (Kraków, 1880-1894). — *Zeitschrift für Slavische Philologie* (Lipsk, 1925-1944).

ODRODZENIE

1. LITERATURA OGÓLNA

a) Literatura dotycząca genezy i istoty Renesansu i humanizmu, kultury umysłowej i obyczajowej

J. Burckhardt: Die Kultur der Renaissance in Italien. Ein Versuch. Bazyleja 1860; wyd. 2 Lipsk 1869; wyd. 3 T. 1-2. Lipsk 1877-1878; wyd. 13 Lipsk 1922; wyd. 18 Lipsk 1928; wyd. nowe: Berlin 1941; w: Gesammelte Werke. T. 3. Darmstadt 1955. Liczne przekłady na języki obce; przekł. pol. (wg wyd. 8): L. M. (Mycielska) pt. Kultura Odrodzenia we Włoszech. Próba ujęcia. T. 1-2. Kr. 1895-1897; toż wyd. 2 Kr. 1905; M. Kreczowska. Kr. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1939; toż (W-wa) 1961 (tu wstęp: M. Brahmer). — B. Spaventa: Rinascimento, Riforma, Controriforma. W książce: Saggi di critica filosofica, politica e religiosa. Neapol 1867; toż wyd. 2 pt. Rinascimento, Riforma, Controriforma e altri saggi critici. Wenecja 1928. — W. H. Pater: Studies in the History of the Renaissance. Londyn 1873. — F. Engels: Wstęp do „Dialektyki przyrody". Napis. 1875-1876, ogł. 1925. Przekł. pol.: K. Marks, F. Engels: Dzieła wybrane. T. 2. W-wa 1949; tłum. T. Zabłudowski: Dialektyka przyrody. W-wa 1952 *Bibl. Klasyków Marksizmu-Leninizmu*. — G. Voigt: Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrhundert des Humanismus. Berlin 1859; wyd. 2 zmienione. T. 1-2. Berlin 1880; wyd. 3 Berlin 1893. — E. Gebhart: Les Origines de la Renaissance en Italie. Paryż 1879; in. wyd. Paryż 1923. —

J. Klaczko: Causeries florentines. *Revue des Deux-Mondes* 1880 t. 37-38 i osob. Paryż 1880; przekł. pol.: S. Tarnowski pt. Wieczory florenckie. *Przegl. Pol.* 1880 t. 55 i osob. W-wa 1881; wyd. 2 W-wa 1884; wyd. 3 W-wa 1903; wyd. 4 W-wa 1908; wyd. 5 Kr. 1917; wyd. 5 (sic) W-wa 1922 (prawdopodobnie odb. fotogr. wyd. z 1917); przekł. niem.: W. Lauser pt. Florentiner Plaudereien. Wiedeń 1884; przekł. włoski: G. Sanna pt. Conversazioni fiorentine. Bari 1925. — L. Geiger: Renaissance und Humanismus in Italien und Deutschland. Berlin 1882; przekł. pol.: S. Mieczyński pt. Odrodzenie i humanizm we Włoszech i Niemczech. W-wa 1896. — E. Müntz: Les Précurseurs de la Renaissance. Paryż 1882. — E. Gebhart: La Renaissance italienne et la philosophie de l'histoire. *Revue des Deux-Mondes* 1885 t. 72. — E. Müntz: La Renaissance. Paryż 1885. — W. Dilthey: Auffassung und Analyse des Menschen im XV und XVI Jahrhundert. *Archiv f. Geschichte d. Philologie* t. 4 (1891) z. 4; t. 5 (1892) z. 3; przedr. w: Gesammelte Schriften. T. 2: Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation. Lipsk 1914; wyd. 3 Lipsk 1923. — J. Klaczko: Rome et la Renaissance. Essais et esquisses. *Revue des Deux-Mondes* 1893 t. 115-116; 1894 t. 124; 1896 t. 134, 138; wyd. osob. Paryż 1897; wyd. 2 Paryż 1902; przekł. pol.: A. Morzkowska pt. Rzym i Odrodzenie. W-wa 1900. [Rec.: E. J. *Polybiblion* 1899; T. J. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 3; Oss. Kar. *Przegl. Tyg.* 1899 nr 38; M. Konopnicka. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2; P. Popiel. *Przegl. Pol.* 1899 t. 134; Steinmann. *Beilage z. Allgemeinen Zeitung* 1899 nr 286; J. Zahorski. *Biesiada Lit.* 1901; A. A. *Książka* 1901 nr 2]. —

K. BRANDI: Die Renaissance in Florenz und Rom. Lipsk 1900; wyd. 2 Lipsk 1903; wyd. 7 Lipsk 1927. — K. VOSSLER: Dante und die Renaissance. *Neue Heidelberger Jahrbücher* 1902 t. 11. — C. NEUMANN: Byzantinische Kultur und Renaissancekultur. *Historische Zeitschrift* 1903 t. 91. — R. SAITSCHICK: Menschen und Kunst der italienischen Renaissance. T. 1-2. Berlin 1903-1904; przekł. pol.: M. Kreczowska pt. Ludzie i sztuka Odrodzenia włoskiego. T. 1-2. Kr. 1911. — R. F. ARNOLD: Die Kultur der Renaissance. Gesittung, Forschung, Dichtung. Berlin 1904 *Sammlung Göschen* nr 189; wyd. 2 Berlin 1914; wyd. 3 Berlin 1920. — A. WEESE: Renaissanceprobleme. Berlin 1906. — K. CHŁĘDOWSKI: Dwór w Ferrarze. Lw. 1907; wyd. 2 Lw. 1909; wyd. 2 (sic) Lw. 1930; (W-wa 1958). [Rec.: S. TARNOWSKI. *Przegl. Pol.* 1907 t. 164; A. DAROWSKI. *Kur. Warsz.* 1907 nr 123; L. RYDEL. *Bibl. Warsz.* 1907 t. 2; W. PROKESCH. *Nowa Reforma* 1908 nr 183; H. GALLE. *Kur. Warsz.* 1909 nr 294; F. KOPERA. *Kwart. Hist.* 1910; P. HULKA-LASKOWSKI. *Wiad. Lit.* 1930 nr 348]. Liczne przekł. na jęz. obce; m. in. przekł. niem.: R. Schapire pt. Der Hof von Ferrara. Berlin 1910; in. wyd. Monachium 1934; przekł. szwedzki: E. Weer pt. Hovet i Ferrara. Sztokholm 1918. — W. GOETZ: Mittelalter und Renaissance. *Historische Zeitschrift* 1907 t. 98. — R. REITZENSTEIN: Werden und Wesen der Humanität. Strasburg 1907. — K. BRANDI: Das Werden der Renaissance. Getynga 1908; wyd. 2 Getynga 1910; por. *Deutsche Rundschau* 1908. — A. K. DŻIWIELEGOW: Naczało italjanskogo Wozrożdienija. Moskwa 1908 *Nauczno-popularnaja bibliotieka* S. I nr 3-4; wyd. 2 Moskwa 1925. — K. CHŁĘDOWSKI: Rzym. Ludzie Odrodzenia. Lw. 1909; wyd. 2 Lw. 1911; wyd. 3 Lw. 1921; wyd. 2 (sic) Lw. 1933; (W-wa) 1957. [Rec.: K. KROLIŃSKI. *Słowo Pol.* 1909 nr 468; A. SCHRÖDER. *Gaz. Lw.* 1909 nr 268-272; F. J. *Kur. Lw.* 1909 nr 601; J. BABA. *Przegl. Powsz.* 1910 t. 107 s. 245 nn., 394 nn.; W. JABŁONOWSKI. *Książka* 1910 nr 2; M. CZERWIŃSKI: Polskie echo wielkiej italomanii. *Przegl. Kult.* 1958 nr 7]. Liczne przekł. na jęz. obce; m. in. przekł. niem.: R. Schapire pt. Rom. Die Menschen der Renaissance. Monachium 1912. [Rec.: E. CAFFI. *Rivista d'Italia* 1913]. Przekł. szwedzki: E. WEER pt. Renässans-människorna i Rom. Sztokholm 1915; wyd. 2 Sztokholm 1920. —

L. BATIFFOL: Le Siècle de la Renaissance. Paryż 1910; wyd. 3 Paryż 1913; wyd. 8 Paryż 1928. — K. BURDACH: Sinn und Ursprung der Worte Renaissance und Reformation. *Sitzungsberichte d. Königlichen Preussischen Akademie d. Wissenschaften* 1910; przedr. w książce: Reformation, Renaissance, Humanismus. Zwei Abhandlungen über die Grundlage moderner Bildung und Sprachkunst. Berlin 1918; toż wyd. 2 Berlin 1926; por. K. BURDACH: Vom Mittelalter zur Reformation. T. 2. Berlin 1913. — F. KAMPERS: Weltheilandsidee und Renaissance. *Internationale Wochenschrift f. Wissenschaft, Kunst u. Technik* 1910 nr 38 (dod. do: *Münchener Allgemeine Zeitung*). — S. SINGER: Mittelalter und Renaissance. Tybinga 1910. — J. KAERST: Studien zur Entwicklung und Bedeutung der universalgeschichtlichen Anschauung. *Historische Zeitschrift* 1911 t. 106. — M. PACIORKIEWICZ: Kościół i Odrodzenie. *Mies. Kościelny* (*Unitas*) 1911 t. 2. — W. H. HUDSON: The Story of the Renaissance. 1912. — A. PHILIPPI: Der Begriff der Renaissance. Daten zu seiner Geschichte. Lipsk 1912. — E. HEYFELDER: Die Ausdrücke Renaissance und Humanismus. *Deutsche Literaturzeitung* 1913 nr 36. — K. BURDACH: Über den Ursprung des Humanismus. *Deutsche Rundschau* 1913 t. 158; 1914 t. 159; przedr. w książce: Reformation, Renaissance, Humanismus, jw. — W. GOETZ: Rennaisance und Antike. *Historische Zeitschrift* 1914 t. 113. — M. KORIELIN: Rannyj italjanskij gumanizm i jego istoriografija. T. 1-4. Wyd. 2. Petersb. 1914. — G. GENTILE: Il concetto dell'uomo nel Rinascimento. *Giornale Storico della Letteratura Italiana* t. 87 (1916); przedr. w książce: Giordano Bruno e il pensiero del Rinascimento. Florencja 1920; wyd. 2 Florencja 1925. — T. JESKE-CHOIŃSKI: Psychologia Renesansu włoskiego. Poz. 1916. — R. WOLKAN: Über den Ursprung des Humanismus. *Zeitschrift f. d. Österreichischen Gymnasien* 1916. — F. v. BEZOLD: Aus Mittelalter und Renaissance. Monachium 1918. — K. BORINSKI: Die Weltwiedergeburtsidee in der neueren Zeit. I. Der Streit um die Renaissance und die Entstehungsgeschichte der historischen Beziehungsbegriffe Renaissance und Mittelalter. *Sitzungsberichte d. Bayerischen Akademie d. Wissenschaften Philos.-Hist. Klasse* 1919. —

Z. ŁEMPICKI: Idea Renesansu. (Szkic informacyjny). *Przew. Nauk. i Lit.* 1919 i osob. Lw. 1919; przedr. zmieniony i uzup. w książce: Renesans — Oświecenie — Romantyzm. W-wa 1923. (Tu zestawienie i omówienie lit. przedmiotu). [Rec.: S. BEDNARSKI. *Przegl. Powsz.* 1923

t. 159; R. Dragan. *Przegl. Wyd. Książnicy Pol.* (Lw.) 1923; J. Kleiner. *Pam. Lit.* R. 20 (1923); M. Kridl. *Przegl. Warsz.* 1923 t. 4; E. Bursche. *Ref. w Pol.* 1924; Z. Czerny. *Kwart. Hist.* 1924; J. Kleiner. *Ruch Filoz.* 1926/1927 t. 10]. — W. Weisbach: Renaissance als Stilbegriff. *Historische Zeitschrift* 1919 t. 120. — K. Chłędowski: Ostatni Walezjusze. Czasy Odrodzenia we Francji. W-wa 1920; toż W-wa 1958; przekł. niem. pt. Die letzten Valois. Monachium 1934. [Rec.: Dr Z. M. *Świat* 1920 nr 52].— G. Gentile: Il carattere dell'Umanesimo e del Rinascimento. W książce: Giordano Bruno e il pensiero del Rinascimento, jw.; przekł. pol.: J. Dicksteinówna pt. Ze studiów nad filozofią Odrodzenia. Charakter humanizmu i Odrodzenia. *Przegl. Współcz.* 1925 t. 12. — J. Huizinga: (Problem Renesansu. Druk. w jęz. holenderskim). *De Gids* 1920; przekł. niem.: W. Kaegi pt. Das Problem der Renaissance. *Italien* 1928; przedr. tłum. niem. w książce: J. Huizinga: Wege der Kulturgeschichte. Monachium 1930.— G. Toffanin: La fine dell'Umanesimo. Turyn 1920. — E. Walser: Studien zur Weltanschauung der Renaissance. *Basler Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde* t. 19 (1920); przedr. w książce: Gesammelte Studien zur Geistesgeschichte der Renaissance. Bazyleja 1932. — H. O. Taylor: Thought and Expression in the Sixteenth Century. T. 1-2. Nowy Jork 1920-1921. —

W. Kozicki: Renesans a rzeczywistość. *Słowo Pol.* (Lw.) 1922 nr 300-302. — Z. Morawski: Z Odrodzenia włoskiego. Kr. 1922 *Z Hist. i Lit.* nr 13; por. Z. Morawski: Z dziejów Wenecji. *Przegl. Pol.* 1898 t. 128-129. — R. Pollak: Od renesansu do baroku. *Przegl. Warsz.* 1923 nr 19. — F. Engel-Janosi: Soziale Probleme der Renaissance. Stuttgart 1924 *Beiheft z. Vierteljahrsschrift f. Sozial- u. Wirtschaftsgeschichte* z. 4. — H. Floerke: Repräsentanten der Renaissance. Monachium 1924. — H. Koht: Le Problème des origines de la Renaissance. *Revue de Synthèse Historique* 1924. — F. Olgiati: L'anima dell'Umanesimo e del Rinascimento. Mediolan 1924 *Pubblicazioni dell'Università Catholica del Sacro Cuore* S. I. *Scienze filosofiche* vol. 4. — F. Schneider: Zur sozialen Genesis der Renaissance. *Wirtschaft und Gesellschaft. Festschrift für F. Oppenheimer*. Frankfurt n. M. 1924. —

J. Huizinga: Erasmus. Haarlem 1924-1925. Liczne przekł. na jęz. obce; fragm. przekł. pol.: H. Migała pt. Umysłowość Erazma z Rotterdamu. *Przegl. Hum.* 1959 nr 1. — F. J. C. Hearnshaw: Social and Political Ideas of some Great Thinkers of the Renaissance and Reformation. Londyn 1925. — A. Rickel: Die Philosophie der Renaissance. Monachium 1925. — J. Lassota: Zagadnienie genezy Renesansu. (W świetle nowych badań). *Myśl Akademicka* 1925 nr 1; 1926 nr 2. — F. Schneider: Rom und Romgedanke im Mittelalter. Die geistigen Grundlagen der Renaissance. Monachium 1926. — E. Walser: Der Sinn des Lebens im Zeitalter der Renaissance. *Archiv f. Kulturgeschichte* 1926 t. 16; przedr. w książce: Gesammelte Studien..., jw. — H. Baron: Renaissance in Italien. *Archiv f. Kulturgeschichte* 1927 t. 17; 1931 t. 21. (Tu omówienie nowszych prac). — E. Cassirer: Individuum und Kosmos in der Philosophie der Renaissance. Lipsk 1927. — H. Hauser, A. Renaudet: Les Débuts de l'âge moderne. La Renaissance et la Réforme. Paryż 1929. — H. Hefele: Zum Begriff der Renaissance. *Historisches Jahrbuch* 1929 t. 49. — G. Toffanin: Che cosa fu l'Umanesimo. Florencja 1929. —

L. Arezio: Rinascimento, Umanesimo e spirito moderno. *Nuova Antologia* 1930. — M. Heitzman: Istota Renesansu. *Kwart. Filoz.* 1930 i odb. Kr. 1929. — Z. Łempicki: Wstęp do wyd.: J. Burckhardt: Kultura Odrodzenia we Włoszech. Przeł. M. Kreczowska. Kr. 1930; wyd. 2 W-wa 1939. — G. de Ruggiero: Storia della filosofia. Parte terza: Rinascimento, Riforma e Controriforma. T. 1-2. Bari 1930; wyd. 2 Bari 1937 *Biblioteca di Cultura Moderna* 194. — M. Brahmer: Problem Renesansu we współczesnej krytyce włoskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 36; przedr. w książce: Problem Renesansu we Włoszech współczesnych. Kr. 1931 *Bibl. „Przeglądu Współczesnego"* t. 2. — M. Brahmer: Tradycje Odrodzenia we Włoszech współczesnych. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 37; przedr. w książce: Problem Renesansu..., jw. — D. Cantimori: Sulla storia del concetto di Rinascimento. *Annali della R. Scuola Normale Superiore di Pisa* 1932 S. II t. 1 z. 3. — M. A. Gukowskij: K woprosu o suszcznosti tak nazywajemogo italjanskogo Wozrożdienija. *Akadiemija SSSR — pamiati K. Marksa*. Leningrad 1932. — A. v. Martin: Soziologie der Renaissance. Zur Physiognomik und Rhytmik bürgerlicher Kultur. Stuttgart 1932. [Rec.: A. F. Kowalkowski. *Ruch Lit.* 1934]. —

F. Chabod: Il Rinascimento nelle recenti interpretazioni. *Bulletin of the International Committee of Historical*

Sciences 1933 t. 19. — H. W. EPPELSHEIMER: Das Renaissance-Problem. *Deutsche Vierteljahrsschrift f. Literaturwissenschaft u. Geistesgeschichte* 1933. — N. NELSON: Individualism as a Criterion of the Renaissance. *Journal of English and Germanic Philology* 1933 t. 32. — J. NORDSTRÖM: Moyen âge et Renaissance. Essai historique. Paryż 1933. (Przeł. z jęz. szwedzkiego T. Hamar). — G. TOFFANIN: Storia dell'Umanesimo dal XIII al XVI secolo. Neapol 1933; wyd. 2 Rzym 1940; wyd. 3 Bolonia 1942; wyd. 4 Bolonia 1952. [Rec.: J. GARBACIK. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959)]. — P. S. ALLEN: Erasmus. (Lectures and wayfaring sketches). Oksford 1934. — P. BIZILLI: La Place de la Renaissance dans l'histoire de la civilisation. *Revue de Littérature comparée* 1934 nr 2. — J. BOULENGER: Le Vrai siècle de la Renaissance. *Humanisme et Renaissance* t. 1 (1934). — K. BURDACH: Die seelischen und geistigen Quellen der Renaissancebewegung. *Historische Zeitschrift* 1934 t. 149. — T. COX: The Renaissance in Europa. 1400-1600. Londyn 1934. — C. NEUMANN: Ende des Mittelalters? Legende von der Ablösung des Mittelalters durch die Renaissance. *Deutsche Vierteljahrsschrift*..., jw. 1934. — R. STADELMANN: Zum Problem der Renaissance. *Neue Jahrbücher* 1934 t. 10. —

Z. K. CIECHANOWSKA: Burzenie legendy Renesansu. *Marchołt* 1934/1935 z. 3 i odb. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1936 nr 20 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 137)]. — F. FUNCK-BRENTANO: La Renaissance. Paryż 1935. [Rec.: S. LENKOWSKI: Prawda o Renesansie. *Wiad. Lit.* 1935 nr 20; A. GRODZICKI: Zmienne losy Renesansu. *Polonia* 1937 nr 4706]; przekł. pol. E. Boyé pt. Odrodzenie. W-wa 1937. — N. FESTA: L'Umanesimo. Mediolan 1935; wyd. 2 Mediolan 1939. — H. S. LUKAS: The Renaissance and the Reformation. Nowy Jork 1933. — P. MESNARD: L'Essor de la philosophie politique au XVI-e siècle. Paryż 1935; toż wyd. 2 Paryż 1953. — W. FOLKIERSKI: Na lotnych piaskach terminologii historycznej „renesans" i „romantyzm". *Prace Hist.-Lit. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 i odb. — W. GORDZIEJEW: Filologia Erazma z Rotterdamu. *Eos* 1936. (Tu przegląd lit. przedmiotu). — E. MORAWSKA: Erazm z Rotterdamu. *Verbum* 1936 t. 4. — I. SICILIANO: Medio Evo e Rinascimento. Mediolan 1936 *Biblioteca della „Rassegna"* t. 19. — S. ZWEIG: Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam. Wiedeń 1936; przekł. pol.: R. Centnerszwerowa pt. Tryumf i tragizm Erazma z Rotterdamu. W-wa 1936. — R. MAZZETTI: Politica ed educazione nel Risorgimento. Bolonia 1939. — E. GILSON: Humanisme médiéval et Renaissance. Paryż 1940. — V. CIAN: Umanesimo e Rinascimento. Florencja 1941; por. *La Rinàscita* 1938. — J. HÖFFNER: Wirtschaftsästhetik und Monopole im 15 und 16 Jahrhundert. Jena 1941 *Freiburger Staatswirtschaftliche Schriften* 2. — L. v. MURALT: Das Zeitalter der Entdeckungen, der Renaissance und der Glaubenskämpfe. Berlin 1941 *Die Neue Propyläen-Weltgeschichte* t. 3. — A. SAINATI: Il Rinascimento e i suoi problemi nella storiografia contemporanea. Piza 1941. — A Symposium on Continuity and Originality in the Renaissance. *Journal of the History of Ideas* t. 4 (1943) nr 1. —

M. A. GUKOWSKIJ: Italjanskoje Wozrożdienije. T. 1: Italija s 1250 po 1380 god. Leningrad 1947. [Rec.: E. C. SKRZYNSKAJA. *Izwiestija Akadiemii Nauk SSSR. S. Istorii i Filosofii* t. 5 (1948) z. 5 s. 461-467]. — S. KAWYN: Renesans i humanizm. Lubl. 1947. — S. ŁEMPICKI: Renesans a humanizm. *Płomień* 1947 nr 4. — W. K. FERGUSON: The Renaissance in Historical Thought. Five Centuries of Interpretation. Boston 1948. [Rec.: A. KŁOSKOWSKI. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2]. — G. SAITTA: Il pensiero italiano nel'Umanesimo e nel Rinascimento. T. 1: L'Umanesimo. Bolonia 1949; t. 2: Il Rinascimento. Bolonia 1950. — H. HAYDN: The Counter-Renaissance. Nowy Jork 1950. [Rec.: M. P. GILMORE. *Speculum* 1953 nr 1]. — W. HEINRICH: Charakter przeobrażeń filozoficznych w okresie Odrodzenia. *Spr. PAU* 1950 nr 6. — G. C. SELLERY: The Renaissance, its Nature and Origins. Madison 1950. [Rec.: J. TAZBIR. *Przegl. Hist.* t. 44 (1953) s. 205-212]. —

W. K. FERGUSON: The Interpretation of the Renaissance. Suggestion for a synthesis. *Journal of the History of Ideas* 1951 nr 4. — I. E. GRABAR i W. S. KIEMIENOW (red.): *Protiw burżuaznogo iskusstwa i iskusstwoznanija. Sbornik statiej.* Moskwa 1951. (Tu m. in.: M. W. AŁPATOW: W zaszczitu Wozrożdienija. Protiw tieorij burżuaznogo iskusstwoznanija; W. N. ŁAZARIEW: Protiw fałsifikacii istorii kultury Wozrożdienija; W. S. KIEMIENOW: Protiw rieakcionnogo iskusstwa i iskusstwoznanija); przekł. pol.: M. W. AŁPATOW: W obronie Odrodzenia; W. N. ŁAZARIEW: Przeciwko fałszowaniu kultury Odrodzenia; W. S. KIEMIENOW: Przeciwko reakcyjno-burżuazyjnej sztuce i historii sztuki. Tłum. W. Ja-

worska. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej oraz Metodologii Badań nad Sztuką* nr 7/8. W-wa 1951 i nadbitki. [Rec.: M. Brandys. *Materiały do Studiów i Dyskusji*..., jw. 1953 nr 4; S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 1]. — Wozrożdienije. *Bolszaja sowietskaja enciklopiedija*. T. 8 (1951) s. 543-561. — A. v. Martin: Die bürgerlich-kapitalistische Dynamik der Neuzeit seit Renaissance und Reformation. *Historische Zeitschrift* 1951. — A. Hyma: From Renaissance to Reformation. A Review of the Spiritual and Temporal Influence on Mediaeval Europe. Michigan 1951. [Rec.: M. P. Gilmore. *Speculum* 1953 nr 1]. —

M. P. Gilmore: The World of Humanism (1453-1517). Nowy Jork 1952 *The Rise of Modern Europe* t. 2. — V. H. Green: Renaissance and Reformation. A survey of European history between 1450 and 1660. Londyn 1952. — G. Landner: Die mittelalterliche Reform--Idee und ihr Verhältniss zur Idee der Renaissance. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* 1952 t. 60. — P. Mesnard: L'Essor de la philosophie politique au XVI-e siècle. Paryż 1952. — W. Molè: Problem renesansu na Półwyspie Bałkańskim i w Europie wschodniej. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1952 nr 4. — J. Starzyński: O rewolucyjnym pojmowaniu epoki Odrodzenia. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4. — B. L. Ullman: Renaissance. The word and the underlying concept. *Studies in Philology* 1952 t. 49. —

J. Chałasiński: Humanizm socjalistyczny a podstawowe prawo ekonomiczne socjalizmu. *Nauka Pol.* 1953 nr 2; por.: *Myśl Filoz.* 1953 nr 1; por. też J. Chałasiński: Humanizm socjalistyczny i rewolucja kulturalna. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* t. 3 (1953); przedr.: *Problem humanizmu.* Łódź 1954 *Prace z Hist. Myśli Społ.* t. 2. — Z. Hierowski: O czasy! o stulecie!... *Świat i Życie* 1953 nr 20 (dod. do: *Dzien. Zach.*) — *Il Rinascimento. Significato e limiti. Atti del III Convegno Internazionale sul Rinascimento Firenze 25-28 Settembre 1952.* Florencja 1953. (Tu m. in.: B. Barbadoro: Il problema politico; A. Pincherle: Il problema religioso; G. Saitta: Il pensiero filosofico e scientifico; M. Salmi: L'arte; A. Sapori: Il problema economico). — Z. Kępiński: O początkach sztuki Odrodzenia. *Materiały do Studiów i Dyskusji*..., jw. 1953 nr 1. — K. Koranyi: Rys stosunków ustrojowych i prawnych w państwach europejskich i w Rzeczypospolitej Polskiej w XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1. Historia. W-wa 1955; por. K. Koranyi: Zarys stosunków ustrojowych i prawnych w Europie i Rzplitej Polskiej w XVI w. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: A. Vetulani: W sprawie specyfiki państwa polskiego w XVI w. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.]. — S. Nowak: Problem Odrodzenia i amerykańska historiozofia. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2. — W. Voisé: Problemy Odrodzenia w pracach uczonych radzieckich. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2. —

E. Garin: Medioevo e Rinascimento. Studi e ricerche. Bari 1954 *Biblioteca di Cultura Moderna* nr 506. — A. Kłoskowska: Machiavelli jako humanista na tle włoskiego Odrodzenia. Łódź 1954 *Uniw. Łódzki. Prace z Hist. Myśli Społ.* t. 4; rozdz. 4 pt. Machiavelli jako humanista. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* 1953 t. 3. Zob. też: J. Białostocki: Ruch naukowy w zakresie historii sztuki w czasopismach zagranicznych w 1954 r. *Materiały do Studiów i Dyskusji*..., jw. 1955 nr 1/2 s. 358-359. — Ursprünge und Anfänge der Renaissance. *Kunstchronik* 1954 t. 7. (Zbiór referatów (streszcz.) wygł. na konferencji w Monachium w marcu 1954). [Rec.: J. Białostocki: Ruch naukowy..., jw., s. 359--360]. — G. Weise: Der Humanismus und das Prinzip der klassischen Geisteshaltung. *Bibliothèque de l'Humanisme et Renaissance* t. 16 (1954). — *Z literatury Renesansu i humanizmu. Problem humanizmu.* Łódź 1954 *Prace z Hist. Myśli Społ.* t. 2. (Tu także omówienie niektórych wyżej wymienionych pozycji). —

D. Cantimori: Le periodizzazione dell'età del Rinascimento nella storia d'Italia e in quella d'Europa. *Relazioni del X Congresso Internazionale di Scienze Storiche.* Florencja 1955. — K. Górski: Zagadnienie syntezy Renesansu. (Streszcz. referatu wygł. na zebraniu nauk. Oddziału Pomorskiego w dniu 8 II 1954 r.). *Biuletyn Hist. Sztuki* 1955 nr 3. — D. Hellman: Science in the Renaissance. A Survey. *Renaissance News* 1955 z. 4. — T. Kardos: A magyaroszági humanizmus kora. Budapeszt 1955. [Rec.: T. Csorba: Doba humanizmu na Węgrzech. *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 1]. — S. A. Nulli: Erasmo e il Rinascimento. Turyn 1955. [Rec.: Z. Szmydtowa. *Kwart. Neofilol.* 1958 z. 3]. — W. Sypher: Four Stages of Renaissance Style. Transformation in Art and Li-

terature, 1400-1700. Nowy Jork 1955. — A. Nowicki: Wykłady z historii filozofii i myśli społecznej Odrodzenia. W-wa 1956. — H. Rössler: Europa im Zeitalter von Renaissance, Reformation und Gegenreformation, 1450-1650. Monachium 1956 *Weltgeschichte in Einzeldarstellungen* t. 4. — A. Sapori: Moyen âge et Renaissance vus d'Italie. *Annales. Économies. Societés. Civilisations* 1956 nr 4. — M. Brahmer: W galerii renesansowej. Szkice literackie. W-wa 1957. [Rec.: A. Gościcki: Książka o Renesansie. *Polonistyka* 1957 nr 3; J. Parvi. *Nowiny Lit. i Wydawnicze* 1957 nr 13; T. Kowzan: Renesans bliski. *Nowa Kultura* 1958 nr 6; S. Strumph-Wojtkiewicz: Dzisiaj o Renesansie. *Nowa Kultura* 1958 nr 27].— S.Grzybowski: Z nowszej literatury o problemach Odrodzenia. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957). — A. Tenenti: Il senso della morte e l'amore della vita nel Rinascimento. (Francia ed Italia). Turyn 1957. [Rec.: Z. Szmydtowa. *Kwart. Neofilol.* 1959 z. 2]. — S. Grzybowski: Badania nad Odrodzeniem i Reformacją we Francji. (Przegląd literatury). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958).— B. Widmer: Wstęp do wyd.: Enea Silvio Piccolomini Papst Pius II: Ausgewählte Texte aus seinen Schriften. Bazyleja (1960). — T. Klaniczay: Problem renesansu w literaturze i kulturze węgierskiej. (Przekł. pol.: J. Śląski). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961).

Zob. też: Zespół Dokumentacji Instytutu Historii PAN: Bibliografia artykułów z czasopism zachodnioeuropejskich za rok 1955 dotyczących zagadnień Odrodzenia i Reformacji. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958).

Zob. również: Reformacja 1.

b) Piśmiennictwo europejskie

L. Uhland: Geschichte der deutschen Dichtung im 15 und 16 Jahrhundert. Stuttgart 1866 *Schriften z. Geschichte d. Dichtung u. Sage* 2. — A. Gaspary: Geschichte der italienischen Literatur. T. 1-2. Berlin 1885-1888. — G. Saintsbury: History of Elizabethan Literature. Londyn 1887. — H. Morf: Geschichte der neuern französischen Literatur (XVI-XIX Jahrhundert). T. 1: Das Zeitalter der Renaissance. Strasburg 1898; wyd. 2 Strasburg 1914. — V. Rossi: Il Quattrocento. Mediolan 1898; wyd. 3 Mediolan 1933 *Storia Letteraria d'Italia* 5; in. wyd. Mediolan 1949. — P. Monnier: Le Quattrocento. Essai sur l'histoire littéraire du XV-e siècle italien. T. 1-2. Paryż 1901; wyd. 2 Paryż 1912; wyd. 8 Paryż 1924. — F. E. Schelling: Elizabethan Drama (1558-1642). T. 1-2. Londyn 1908-1911. — K. Borinski: Die Antike in Poetik und Kunsttheorie von Ausgang des klassischen Altertums bis auf Goethe und Wilhelm von Humboldt. T. 1: Mittelalter, Renaissance, Barock. Lipsk 1914 *Das Erbe d. Alten* z. 9.—

J. M. Berdan: Early Tudor Poetry in England. 1485-1547. Nowy Jork 1921. — E. K. Chambers: The Elisabethan Stage. T. 1-4. Oksford 1923. — L. Pfandl: Spanische Literaturgeschichte. T. 1: Mittelalter und Renaissance. Lipsk 1923. — H. Hatzfeld: Die französische Renaissance-Lyrik. Monachium 1924. — G. Müller: Deutsche Dichtung von der Renaissance bis zum Ausgang des Barocks. Poczdam 1927 *Handbuch d. Literatur-Wissenschaft*. — W. Stammler: Von der Mystik zum Barock. 1400-1600. Stuttgart 1927 *Epochen d. Deutschen Literatur* t. 2 cz. 1; wyd. nast. 1948. — E. Eckhardt: Das englische Drama im Zeitalter der Reformation und der Hoch-Renaissance. Berlin 1928. — P. Merker: Das Zeitalter des Humanismus und der Reformation. *Zeitschrift f. Deutschkunde* 1928; przedr. w książce: Abriss der deutschen Literaturgeschichte. Wyd. 3 Lipsk 1932. — G. Toffanin: Il Cinquecento. Mediolan 1928; in. wyd.: Mediolan 1935 *Storia Letteraria d'Italia* 6; Mediolan 1941; Mediolan 1950. — M. J. Wolff: Die Renaissance in der englischen Literatur. Bielefeld 1928. — P. Aronstein: Das englische Renaissance-Drama. Lipsk 1929. — A. K. Dżiwielegow: Oczerki italjanskogo Wozrożdienija. Castiglione, Aretino, Cellini. Moskwa 1929. — E. Eckhardt: Das englische Drama der Spät-Renaissance. Berlin 1929. — G. Ellinger: Geschichte der neulateinischen Literatur Deutschlands im 16 Jahrhundert. T. 1-3. Berlin 1929 nn. — J. Maassen: Drama und Theater der Humanistenschulen in Deutschland. Augsburg 1929. — L. Pfandl: Geschichte der spanischen Nationalliteratur in ihrer Blütezeit. Cz. 1: Spätrenaissance und Gegenreformation (1555-1600). Fryburg 1929.—

E. J. Eckardt: Studien zur deutschen Bühnengeschichte der Renaissance. Lipsk 1931. — S. S. Mokulskij: Italjanskaja litieratura. Moskwa 1931. — R. Morçay: La Renaissance. T. 1-2. Paryż 1933-1935 *Histoire de la Littérature Française* t. 2-3. — W. Mönch: Frankreichs Literatur im XVI Jahrhundert. Eine National-

politische Geistesgeschichte der französischen Renaissance. Berlin 1938 *Grundriss d. Romanischen Philologie* Neue Folge *Französische Literatur* 5. — V. de SOLA PINTO: The English Renaissance (1510-1688). Londyn 1938; wyd. 2 Londyn 1951 *Introductions to English Literature* t. 2. — W. MANN: Lateinische Dichtung in England vom Ausgang des Frühhumanismus bis zum Regierungsantritt Elisabeths. Halle 1939. — F. FORMIGARI: Letteratura del Quattrocento. Mediolan 1940. — B. CROCE: Poeti e scrittori del pieno e del tardo Rinascimento. T. 1-3. Bari 1945-1952. — M. FUBINI: Studi sulla letteratura del Rinascimento. Florencja 1948 *Biblioteca Critica*. — F. MEREGALLI: La letteratura spagnola del secolo XVI. L'epoca di Carlo V. Mediolan 1948. — H. WEBER: La Création poétique au XVI-e siècle en France, de Maurice Scève à Agrippa d'Aubigné. T. 1-2. Paryż 1956. — H. BUSSON: Le Rationalisme dans la littérature française de la Renaissance, 1533-1601. Paryż 1957.

2. LITERATURA DO DZIEJÓW KULTURY UMYSŁOWEJ W POLSCE

a) Prace o charakterze ogólnym dotyczące dziejów humanizmu i Renesansu

W. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 3. W-wa 1841. — H. ZEISSBERG: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. T. 2. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877 rozdz. 10: Humanizm w Polsce. — J. SZUJSKI: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Niwa* 1880 i odb.; toż *Przegl. Pol.* 1880 i odb. pt. ...Pięć prelekcyj publicznych mianych r. 1880 w Krakowie. Wyd. objaśnione przypisami. Kr. 1881; przedr.: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. [Rec.: W. DZIEDUSZYCKI. *Bibl. Warsz.* 1881 t. 2]. — J. VOIGT: Die Wiederbelebung des classischen Alterthums oder das erste Jahrhundert des Humanismus. T. 2. Wyd. 2 Berlin 1880; wyd. 3 Berlin 1893 s. 327-330: Humanismus in Polen. — R. LÖWENFELD: Lukasz Gornicki. Sein Leben und seine Werke. Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus in Polen. Wr. 1884; toż w jęz. pol.: Ł. Górnicki, jego życie i dzieła. Przyczynek do dziejów humanizmu w Polsce. W-wa 1884. — K. E.: Z dziejów humanizmu w Polsce. *Przegl. Pedag.* 1885. — J. BOLOZ ANTONIEWICZ: Zur Geschichte des Humanismus und der Renaissance in Polen. *Allgemeine Zeitung* (Monachium) 1886 nr 327-329. [Rec.: S. TOMKOWICZ. *Kwart. Hist.* 1887]. — K. MORAWSKI: Wskazówki dla poszukiwania źródeł humanizmu polskiego. *Pam. Zjazdu hist.-lit. im. J. Kochanowskiego*. Kr. 1886 *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 5 i odb. Kr. 1884. — K. MORAWSKI: Beiträge zur Geschichte des Humanismus in Polen. 1. Johannes Sylvius Amatus. 2. Die Berufung Melanchton's nach Polen. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften in Wien Phil.-Hist. Classe* t. 118 (1887) i odb. Wiedeń 1889. [Rec.: L. GEIGER. *Deutsche Literaturzeitung* 1889 nr 48; B. KRUCZKIEWICZ. *Kwart. Hist.* 1889; S. ŁEMPICKI: K. Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926 s. 9 i odb.]. — F. HIPLER: Beiträge zur Geschichte der Renaissance und des Humanismus aus dem Briefwechsel des Johannes Dantiscus. *Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 9 (1891) i odb. Braniewo 1890. — J. KALLENBACH: Les Humanistes polonais. *Index lectionum Universitatis Friburgensis per menses hiemales a. 1891/1892* i odb. Fryburg 1891. [Rec.: M. *Dzien. Poz.* 1891 nr 216; S. T. *Przegl. Pol.*, 1891 t. 4; *Czas* 1891 nr 235; *Kraj* 1891 nr 51; *Revue Critique* 1891 nr 44; *Revue Critique de Littérature* 1891 nr 41; K. M. *Kwart. Hist.* 1892; M. *Przegl. Pol.* 1892 t. 1; *Ateneum* 1892 t. 2]. — K. MORAWSKI: Andrzej Patrycy Nidecki. Jego życie i dzieła. Kr. 1884; wyd. 2 rozszerzone i uzup. Kr. 1892. — K. MORAWSKI: Jakuba Górskiego życie i pisma. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) i odb. Kr. 1892; przedr. pt. Jakub Górski, humanista i apologeta. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922. — A. MAŻANOWSKI: Przegląd najnowszych badań z zakresu humanizmu w Polsce. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 1. — K. RÓŻYCKI: Der Humanismus in Polen. *Zeitschrift f. Kulturgeschichte* (Weimar) t. 4 (1897). [Rec.: W. HAHN. *Kwart. Hist.* 1900]. — M. JEZIENICKI: Początki i rozwój humanizmu w Polsce. Wstęp do wyd.: Celniejsze utwory łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiew-

skiego. Cz. 1. *Spr. Gimn. V we Lw. za r. szk. 1898.* Lw. 1898. [Rec.: Z. Dembitzer. *Wochenschrift f. Klassische Philologie* 1899; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1900; Z. Dembitzer. *Muzeum* 1901]. — M. Jezienicki: Humaniści polscy, ich charakterystyka i działalność. *Spr. Gimn. V we Lw. za r. szk. 1898.* Lw. 1898. — C. Bogdalski: Szkice z dziejów humanizmu w XV st. Kr. 1909. [Rec.: L. Bąkowski. *Kwart. Hist.* 1911]. — F. J. Śliwiński: Plutarch w Polsce XVI w. *Eos* 1910. —

S. Kot: Wpływ starożytności klasycznej na teorie polityczne A. Frycza Modrzewskiego z Modrzewa. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 54 (1911) i odb. [Rec.: K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1912; S. Łempicki. *Książka* 1912 nr 1; S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 11 (1912); S. Łempicki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1912; M. Kridl. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 1]. — A. Lauterbach: Die Renaissance in Krakau. Lipsk 1912. — T. Dobrowolski: Ze studiów nad Renesansem. Lw. 1913. — C. E. Cleye: Der Humanismus in Polen. *Deutsche Warschauer Zeitung* 1916 nr 225. —

B. Gubrynowicz: Walka o humanizm. *Kur. Warsz.* 1922 nr 74. — J. Kallenbach: Z dziejów humanizmu w Polsce. *Gaz. Por. i Wiecz.* (Lw.) 1922 nr 6247, 6249. — K. Morawski: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa. 1922. (Zbiór rozpraw i artykułów druk. 1884-1892; por. niżej Dział 2 c.). [Rec.: H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1924; S. Łempicki: K. Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926]. — M. Toussaint: L'Humanisme et la Pologne. *La Pologne politique, économique, littéraire et artistique.* Paryż 1922. — T. Grabowski: Humanizm i reformacja w Wielkopolsce. *Roczn. Hist.* t. 1 (1925). — S. Dettloff: Humanizm a przedświt sztuki renesansowej w Polsce. *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928. — *Pamiętnik Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930.* Kr. 1930. — W. Hahn: Studia hellenistyczne w Polsce. *Práce Druhého Sjezdu klasických filologů slovanských v Praze.* Praga 1931. — S. Łempicki: Renesans i humanizm w Polsce. *Kultura staropolska.* Kr. 1932 i odb.; wyd. osob. Lw. 1938. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 43; J. Hulewicz. *Wiad. Hist.-Dydaktyczne* 1938; J. Ziomek: S. Łempickiego studia o polskim Renesansie. *Myśl Filoz.* 1953 nr 1 s. 315-316 i in. — Rec. całości *Kultury staropolskiej*: K. Czachowski: Kultura złotego wieku. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 47; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); R. Pollak. Tamże; T. Sinko: Pełnia życia Polski renesansowej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 2 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 11); T. Sinko. *Przegl. Współcz.* 1932 t. 41 s. 360-365; A. Brückner. *Slavia* 1933; J. Feldman. *Wiad. Lit.* 1933 nr 13; A. Wojtkowski. *Kronika Miasta Poz.* 1933; H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1934]. — J. Malye: L'Humanisme en Pologne. *Bulletin de l'Association G. Budé* 1932, kwiecień. — B. Nadolski: Epoka stanisławowska wobec polskiego Renesansu. *Zjazd Nauk. im. I. Krasickiego we Lw. Księga referatów.* Lw. 1936 i odb. — S. Łempicki: Rola wieku złotego w dziejowym procesie formowania się polskiej kultury duchowej. Lw. 1938. [Rec.: J. Hulewicz. *Wiad. Hist.-Dydaktyczne* 1938]. Por. S. Łempicki: Rola „wieku złotego" w dziejowym procesie formowania się kultury polskiej. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. —

I. Zarębski: Z dziejów recepcji humanizmu w Polsce. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. [Rec.: M. Bersano Begey. *Ricerche Slavistiche* t. 1 (1952); S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 350 i nadb.]. —

S. Łempicki: Renesans i humanizm w Polsce. Materiały do studiów. Wstęp: K. Budzyk. W-wa 1952. (Tu przedruk uprzednio wyd. artykułów — por. niżej poszczególne działy). [Rec.: J. Dużyk: Książka o Renesansie i humanizmie w Polsce. *Dziś i Jutro* 1952 nr 50; M. Olszewski. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 234; J. Pietrusiewiczowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 3/4; T. Bukowski: Ludzie Odrodzenia. *Od A do Z* 1953 nr 35 (dod. do: *Dzien. Pol.*); J. Chałasiński: Rzeczpospolita uczonych. *Nauka Pol.* 1953 nr 3; K. Krejčí. *Slavia* t. 21 (1953) z. 2/3; A. Schmidtová. *Listy filologické* t. 76 (1953) nr 2; W. Voisé. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2; J. Ziomek: S. Łempickiego studia o polskim Renesansie. *Myśl Filoz.* 1953 nr 1]. — J. Starzyński: W sprawie syntezy dziejów sztuki polskiego Odrodzenia. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1952 nr 4 i nadb. —

J. Białostocki: Pojęcie manieryzmu i problem odrębności sztuki polskiej w końcu XVI i w początku XVII w. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej oraz Badań nad Sztuką* 1953 nr 2 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.*

1953 nr 4 s. 68]. — K. BUDZYK: O syntezę polskiego Renesansu. Artykuł dyskusyjny. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. [Rec.: W. BRODZKI: Książka o polskim Renesansie. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 26; S. HERBST, M. MAŁOWIST: W sprawie artykułu K. Budzyka „O syntezę polskiego Renesansu". *Kwart. Hist.* 1953 nr 2; L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 208-209]. Por.: H. i S. KOZAKIEWICZOWIE: Rozwój historyczny badań nad sztuką polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — K. BUDZYK: W sprawie syntezy sztuki polskiej czasów nowożytnych. *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1953 nr 1 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 1 s. 76]. —

J. CHAŁASIŃSKI: Problem Renesansu i humanizmu w Polsce. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* t. 3 (1953); przedr.: Problem humanizmu. Łódź 1954 *Prace z Hist. Myśli Społ.* t. 2. — G. CHMARZYŃSKI, Z. KĘPIŃSKI: Sztuka polskiego Odrodzenia jako wyraz ideologii społecznej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: K. BUDZYK: Osiągnięcia metodologiczne referatu a inne dziedziny humanistyki. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958; J. STARZYŃSKI: Metoda historyczna i formalna oraz zagadnienie rodzimości. Tamże; J. STARZYŃSKI: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Sztuki. Tamże]. — S. HERBST: Z zagadnień polskiego Renesansu. *Hist. i Nauka o Konstytucji* 1953 nr 1. — Z. KĘPIŃSKI: O początkach sztuki Odrodzenia. *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1953 nr 1 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 1 s. 76; T. DOBROWOLSKI: Dorobek badań nad sztuką średniowiecza w okresie dziesięciolecia Polski Ludowej. *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1955 nr 3/4 s. 31-32; W. MOLÈ: Naukowy dorobek historii sztuki w okresie X-lecia Polski Ludowej w dziedzinie historii sztuki powszechnej. Tamże s. 162-163]. — H. KOZAKIEWICZ: Zagadnienie manieryzmu w badaniach nad sztuką polskiego Odrodzenia. *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1953 nr 2 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 4 s. 68]. — H. i S. KOZAKIEWICZOWIE: Rozwój historyczny badań nad sztuką polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. (Tu też dyskusja). [Rec.: B. W. (WOLFF): Historia sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce 25-30 X 1953. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 2 s. 285-286]. — S. LORENTZ: Główne problemy Renesansu w Polsce. *Przegl. Kult.* 1953 nr 29. [Rec.: H. GOŚCIKOWSKA: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia Polskiego w polskiej prasie. *Polonistyka* 1953 nr 5 s. 55-56]. —

Z. MODZELEWSKI: O naukową syntezę polskiego Odrodzenia. *Nowa Kultura* 1953 nr 44. — W. MOLÈ, K. PIWOCKI: Udział sztuki polskiej w Renesansie europejskim. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw.; przedr.: *Odrodzenie w Polsce...*, jw. [Dyskusja: *Odrodzenie w Polsce...*, jw.]. [Rec.: B. W. (WOLFF): Historia sztuki..., jw., s. 283-284]. — K. PIWOCKI: Zagadnienie realizmu i rodzimości w sztuce polskiego Odrodzenia. *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1953 nr 2 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 4 s. 68-69]. — B. SUCHODOLSKI: Społeczne i filozoficzne problemy polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — Z. WOJCIECHOWSKI: Przełom i przebieg Odrodzenia w Polsce, oglądane oczyma historyka ustroju. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 i odb.; przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1955. [Rec.: J. B. NEVEUX. *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 1954 nr 3; przekł. pol. recenzji: *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Poz. 1954 s. 716-718 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. — Z. WOJCIECHOWSKI: Od wojny trzynastoletniej do Odrodzenia. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 32. — K. WYKA: Wyniki Sesji i perspektywy dalszych badań nad Renesansem. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. — W. TATARKIEWICZ: Realizm i cechy rodzime w sztuce polskiego Odrodzenia. (Tezy dyskusyjne do zbiorowego referatu). *Materiały do Studiów i Dyskusji...*, jw. 1953 nr 2 i nadb. [Rec.: S. M. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 4 s. 68]. — Tradycje Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1953. —

B. BACZKO, L. KOŁAKOWSKI: Tradycje naukowego socjalizmu i zadania marksistowskiej historiografii filozoficznej. *Myśl Filoz.* 1954 nr 4 s. 98-101. — A. SCHAFF: Dziesięć lat walki o zwycięstwo filozofii marksistowskiej w Polsce Ludowej. *Myśl Filoz.* 1954 nr 3 s. 21-22. — W. TOMKIEWICZ: Rozwój badań nad sztuką polskiego odrodzenia i baroku w latach 1945-1954. *Materiały do*

Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej oraz Badań nad Sztuką 1955 nr 3/4. — K. LEPSZY: Kilka uwag nad problemami Renesansu w podręcznikach historii Polski. *Kwart. Hist.* 1956 nr 3. — S. LORENTZ: Zagadnienie kultury artystycznej. Tamże.

b) Obchód „Odrodzenie w Polsce" 1953 r.
(Artykuły okolicznościowe, sprawozdania)

A. K.: Sesja Naukowa Roku Odrodzenia na Uniwersytecie Łódzkim. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* 1953 t. 3. — H. BUDZYKOWA: Przed Zjazdem polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 3. — S. ARNOLD: Sesja naukowa „Odrodzenie w Polsce". *Trybuna Ludu* 1953 nr 297. — Cenne wydawnictwa z okazji Roku Kopernikowskiego i Roku Odrodzenia. *Trybuna Ludu* 1953 nr 143. — E. C. (CIEŚLAK): Konferencja naukowa poświęcona Odrodzeniu w Toruniu (7 i 8 marca 1953). *Czasop. Prawno-Hist.* 1953 t. 5. — J. CYRANKIEWICZ: Przemówienie... na połączonym posiedzeniu komitetów honorowych Roku Kopernikowskiego i Roku Odrodzenia. *Nauka Pol.* 1953 nr 2; por.: *Nowa Szkoła* 1953 nr 4; *Trybuna Ludu* 1953 nr 143; *Życie Szkoły* 1953 nr 7/8; *Rocznice i obchody kulturalne.* T. 1: Epoka Odrodzenia. W-wa 1953. — J. CYRANKIEWICZ: Przemówienie. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955; por.: *Kultura i Życie* 1953 nr 21 (dod. do: *Sztandar Ludu*); *Nauka Pol.* 1953 nr 2; *Trybuna Ludu* 1953 nr 298. — M. CZERWIŃSKI: Żywa tradycja. *Przegl. Kult.* 1953 nr 19. — J. DEMBOWSKI: Przemówienie. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955; por.: J. DEMBOWSKI: Zwycięstwo prawdy. *Nauka Pol.* 1953 nr 2. — D. K.: Uczeni polscy obradują nad okresem Odrodzenia. *Trybuna Ludu* 1953 nr 199. —

H. GOŚCICKA: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia polskiego w polskiej prasie. *Polonistyka* 1953 nr 5. — S. HERBST: Odrodzenie — naczelny obchód kulturalny 1953 r. *Rocznice i obchody kulturalne...*, jw. — S. HERBST: Przygotowania do Zjazdu naukowego w sprawie Odrodzenia. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2. — C. HERNAS: Przed Zjazdem Odrodzenia. *Życie Lit.* 1953 nr 42. — j.s.: Żywa nauka. *Nowa Kultura* 1953 nr 47. — J. T.: Toruńska konferencja historyków poświęcona polskiemu Odrodzeniu. *Historia i Nauka o Konstytucji* 1953 nr 1. — L. KALTENBERGH: Polskie Odrodzenie. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 2. — A. LAM: Po Sesji Odrodzenia. *Życie Lit.* 1953 nr 47. — B. LEŚNODORSKI: Od Redakcji. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955. — B. MARK: Sesja Odrodzenia a zadania Żydowskiego Instytutu Historycznego. *Bleter far Geszichte* 1953 z. 4. (Tekst w jęz. żydowskim). — T. MIKULSKI: Rok Odrodzenia. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 19 (dod. do: *Gaz. Robot.*). —

Z. MODZELEWSKI: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia. *Trybuna Ludu* 1953 nr 139; przedr.: *Hist. i Nauka o Konstytucji* 1953 nr 2; *Od A do Z* 1953 nr 22 (dod. do: *Dzien. Pol.*); w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — S. NOWAK: Sesja naukowa Odrodzenia Polskiej Akademii Nauk. *Problemy* 1953 nr 12. — Powołanie komitetów honorowych Roku Kopernikowskiego i Roku Odrodzenia Polskiego. *Trybuna Ludu* 1953 nr 122. — Rok Polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 6. — J. RUŻYŁO-PAWŁOWSKA: Odrodzenie polskie. *Echo Tyg.* 1953 nr 21 (dod. do: *Gaz. Kr.*); toż przedr. w kilku pismach prowincjonalnych. — J. RUŻYŁO-PAWŁOWSKA: Przed Sesją Naukową Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1953 nr 7/8. — M. SUBOTIN: Przemówienie... na akademii w Warszawie. *Trybuna Ludu* 1953 nr 199. — J. TAZBIR: Odkryta na nowo epoka. Sesja naukowa PAN poświęcona polskiemu Odrodzeniu. *Po prostu* 1953 nr 48. — Uchwały Komitetu Honorowego Roku Odrodzenia. *Nauka Pol.* 1953 nr 2. — Uroczyste wspólne posiedzenie komitetów honorowych Roku Kopernikowskiego i Roku Odrodzenia. *Trybuna Ludu* 1953 nr 143; por.: *Hist. i Nauka o Konstytucji* 1953 nr 2; *Zielony Sztandar* 1953 nr 22. — A. VARELA: Przemówienie. *Trybuna Ludu* 1953 nr 199. — W. WERNIC: Przeszłość dla przyszłości. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 18. — B. WOLFF: Uwagi na marginesie obrad Sekcji Historii Sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce. *Przegl. Artyst.* 1953 nr 6. — K. WYKA: Z prac przygotowawczych do Sesji Odrodzenia. I. Naukowe przygotowanie Sesji. II. Wydawnictwa, wystawy, popularyzacja. *Nauka Pol.* 1953 nr 2. — K. WYKA: Po Sesji polskiego Odrodzenia. *Od A do Z* 1953 nr 49 (dod. do: *Dzien. Pol.*). — Zb. W.: Rok Odrodzenia w PIW-ie

i gdzie indziej. *Przegl. Kult.* 1953 nr 45. — J. ZIOMEK: Po Zjeździe Odrodzenia. *Nowa Kultura* 1953 nr 47.— J. GOLDBERG: Polskie Odrodzenie na ziemi łódzkiej. O sesji naukowej Uniwersytetu Łódzkiego. *Panorama* 1954 nr 2. — C. HERNAS: Pokłosie Roku Odrodzenia. *Życie Lit.* 1954 nr 41. — Z. MODZELEWSKI: Niektóre wnioski z Roku Odrodzenia. *Nowe Drogi* 1954 nr 2; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — Sesja naukowa PAN poświęcona Odrodzeniu polskiemu. Sprawozdanie Podkomisji PAN z Sesji Odrodzenia. *Spr. PAN* 1954 nr 1. — B. SUCHODOLSKI: Sesja Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1954 nr 1. — J. TAZBIR: Zjazd Odrodzenia polskiego. *Historia i Nauka o Konstytucji* 1954 nr 1. — S. WILCZEK: Sesja Odrodzenia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Stalinogrodzie. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — K. WYKA: Po Sesji Odrodzenia Polskiej Akademii Nauk (25-30 października 1953). *Nauka Pol.* 1954 nr 1. — K. WYKA: Z Sesji Odrodzenia Polskiego. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — J. ZIOMEK: Bilans Sesji Odrodzenia. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1. — J. RUŻYŁO-PAWŁOWSKA: Sesja naukowa „Odrodzenie w Polsce". *Slavia* 1955 z. 1.

Wystawa w Muzeum Narodowym W-wa: *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953. — *Odrodzenie w Polsce. Tekst i wybór ilustracji.* Wyd. S. Lorentz. W-wa 1954. (Album oparty o materiał Wystawy).

—A. CZERMIŃSKI: W trzy godziny przez dwa wieki. *Głos Tyg.* 1953 nr 43 (dod. do: *Głos Koszaliński*); por. A. CZERMIŃSKI: Mówią wieki... *Słowo Tyg.* 1953 nr 45 (dod. do: *Słowo Ludu*). — Dwa wieki Odrodzenia w Polsce. *Świat* 1953 nr 45.— Dyskusja nad wystawą „Odrodzenie w Polsce": [S. LORENTZ: Zagajenie; J. DUTKIEWICZ: Niewydobycie wartości artystycznych na wystawie; W. JASTRZĘBOWSKI: Krytyka ekspozycji wystawy; K. MALINOWSKI: Pionierskie wartości wystawy dla muzeologii polskiej; K. MICHAŁOWSKI: Odpowiedź prof. Jastrzębowskiemu; M. MORELOWSKI: Uzupełnienie danych odnoszących się do Jerzego Strakowskiego i Tomasza Makowskiego; K. PIWOCKI: Zagadnienia sztuki ludowej i narodowej na wystawie; J. STARZYŃSKI: Wartości estetyczne sztuki Renesansu i zagadnienie mistrzostwa; S. LORENTZ: Podsumowanie dyskusji; J. STARZYŃSKI: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Sztuki; K. WYKA: Wyniki Sesji i perspektywy dalszych badań nad Renesansem]. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. —

Jast: Medycyna na wystawie „Odrodzenia w Polsce". *Służba Zdrowia* 1953 nr 50. — L. KALTENBERGH: Wystawa polskiego Odrodzenia. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 23. — E. KRASNOWOLSKA: Małe muzeum polskiego Odrodzenia. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 32. — Z. KWIECIŃSKA: Wystawa „Odrodzenie w Polsce". *Trybuna Ludu* 1953 nr 303. — S. LORENTZ: Odrodzenie w Polsce. Wystawa w Muzeum Narodowym w Warszawie. *Przegl. Kult.* 1953 nr 43.— S. LORENTZ: Wystawa „Odrodzenie w Polsce". *Stolica* 1953 nr 44. — M. MORELOWSKI: Odrodzenie w Polsce. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 44. — E. OLSZEWSKI: O miastach polskich okresu Odrodzenia (na marginesie sesji naukowej Odrodzenia PAN i wystawy „Odrodzenie w Polsce" w Muzeum Narodowym w Warszawie). *Miasto* 1953 nr 12. — K. PIWOCKI: Złoty wiek kultury staropolskiej. Wystawa „Odrodzenie w Polsce" w Muzeum Narodowym w Warszawie. *Przegl. Kult.* 1953 nr 46. — M. RADWIAK: Wystawa Odrodzenia. *Dziś i Jutro* 1953 nr 46. — S. SAK: Wielki renesans. *Dziś i Jutro* 1953 nr 41. — B. SUCHODOLSKI: O wystawie „Odrodzenie w Polsce". *Głos Nauczycielski* 1953 nr 48. — M. SCZANIECKI: Wystawa „Odrodzenie w Polsce". *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12. — Z. UMIŃSKI: Problematyka gospodarcza na wystawie Odrodzenia. *Dziś i Jutro* 1953 nr 48. —

S. ARNOLD: Dział historyczny wystawy Odrodzenia w Polsce. *Problemy* 1954 nr 3. — Dział sztuki wojennej na wystawie „Odrodzenie w Polsce" w Muzeum Narodowym w Warszawie. *Studia i materiały do historii sztuki wojennej.* I. W-wa 1954. — T. GRABOWSKI, Z. LENARTOWICZ: O pierwszym braku wystawy „Odrodzenie w Polsce". *Przegl. Kult.* 1954 nr 2. — W. JUSZCZAK: Sala muzyki. Z wystawy „Odrodzenie w Polsce". *Stolica* 1954 nr 2. — A. KAWECKA-GRYCZOWA: Książka na wystawie Odrodzenia. *Problemy* 1954 nr 7.— Z. LISSA: Dział muzyczny wystawy Odrodzenia w Polsce. *Problemy* 1954 nr 4. — S. LORENTZ: Wystawa „Odrodzenie w Polsce" w Muzeum Narodowym w Warszawie. *Problemy* 1954 nr 1. — M. MARIA: Polski arras na wystawie „Odrodzenie w Polsce". *Przegl. Kult.* 1954 nr 2. — E. OLSZEWSKI: Zagad-

nienia techniki na wystawie Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — B. Suchodolski: Wystawa ,,Odrodzenie w Polsce". Dział nauki i oświaty. *Problemy* 1954 nr 2. — K. Sroczyńska: Polskie ratusze renesansowe. Z wystawy ,,Odrodzenie w Polsce". *Stolica* 1954 nr 5. — K. Sroczyńska: Renesansowe mauzolea grobowe. Z wystawy ,,Odrodzenie w Polsce". *Stolica* 1954 nr 8. — S. Stanisławska: Postępowe tradycje rzemiosła. *Tyg. Demokratyczny* 1954 nr 1. — M. Suchodolska: Świat w obrazach. Z wystawy Odrodzenia. *Stolica* 1954 nr 3. — M. Suchodolska: Chronica Polonorum. Pierwsza ilustrowana historia Polski. *Stolica* 1954 nr 7. — M. Woydyłło: Zwiedzamy wystawę ,,Odrodzenie w Polsce". *Wiedza i Życie* 1954 nr 3. — S. Lorentz: Dorobek naukowy muzealnictwa polskiego w latach 1945-1954. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 3/4 s. 485-486.

Inne wystawy: *Związki kulturalne Śląska z Polską w epoce Odrodzenia. Wystawa druków i rękopisów, listopad 1953 - luty 1954.* Wr. 1953 *Bibl. Uniw. we Wr.* (Katalog oprac. H. Sadowska, H. Szwejkowska. Wstęp hist. K. Głombiowski (wyd. w uzup. odb.). [Rec.: Z. Kaczmarczyk. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12]. — J. D. (Dużyk): Krakowska książka w okresie Odrodzenia. O wystawie w Bibl. PAN w Krakowie. *Od A do Z* (dod. do: *Dzien. Pol.* 1953 nr 41). — L. Goliński: Polskie Odrodzenie na Śląsku. Wystawa we Wrocławskiej Bibl. Uniw. Związki kulturalne Śląska z Polską w epoce Odrodzenia. *Trybuna Ludu* 1953 nr 362. — J.: Renesansowa książka w Krakowie. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 23. — H. Kiepurska: Wystawa ,,Nauki matematyczno-przyrodnicze w epoce Odrodzenia" w Bibl. Uniw. Warsz. *Przegl. Bibl.* 1953 z. 3. — S. Kotarski: Wystawa ,,Nauki matematyczne i przyrodnicze w epoce Odrodzenia". *Życie Szkoły Wyższej* 1953. — H. Baranowski, W. Mincer: Książka w dziejach Pomorza. Wystawa w Bibl. Uniw. w Toruniu. *Przegl. Zach.* 1954 nr 9/10. — F. Szymiczek: Związki kulturalne Śląska z Polską w epoce Odrodzenia. *Śląsk Lit.* 1954 nr 9. — W. V. (Voisé): Związki kulturalne Śląska z Polską w epoce Odrodzenia. Wystawa druków i rękopisów w Bibl. Uniw. we Wrocławiu. *Wiedza i Życie* 1954 nr 4.

Zob. też: A. Rogalanka: Bibliografia. Muzealnictwo i wystawy artystyczne w roku 1954. *Muzealnictwo* 1954 nr 4 s. 64-65.

c) Zagadnienia ogólne: kulturalno-obyczajowe, ustrojowe, gospodarczo-społeczne

Monografie: K. Chłędowski: Królowa Bona. Obrazy czasu i ludzi. Lw. 1876 (ustępy w *Gaz. Lw.* 1876 nr 73-153); wyd. 2 Lw. 1929; wyd. 3 Lw. 1932; W-wa 1960. [Rec.: T. W. *Bibl. Warsz.* 1876 t. 4; *Przegl. Tyg.* 1876 nr 39; P. Hulka-Laskowski. *Pologne Littéraire* 1929 nr 35/36]. Por.: Na dworze Zygmunta Starego. Obrazy życia i kultury Odrodzenia. Wybrane ustępy z dzieła K. Chłędowskiego ,,Królowa Bona". Do druku przygotował i objaśnieniami (!) zaopatrzył T. Urbański. Lw. 1937 *Bibl. Hist. dla Młodzieży* nr 1. —

A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); toż wyd. 3 Paryż 1959; wyd. 4 W-wa 1958. [Rec.: J. Bidlo. *Časopis Národného Musea* 1931 t. 105; S. Estreicher: Problem dziejów kultury polskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 36 i odb.; *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 1 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 5); J. Hulewicz. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 20; I. Chrzanowski. *Slavia* 1933; przedr. w książce: Studia i szkice. T. 2. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* nr 51; K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 48-51; G. Komoróczy. *Századok* 1934; L. Silberstein. *Slavische Rundschau* t. 6 (1934)]. —

W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 1-4. Poz. 1949-1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Hist. i Nauk Społ.* [Rec.: O. Halecki. *American Historical Review* 1951 t. 56; J. N. (Neveux). *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 1951 nr 2; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 358-360 i nadb.; S. Zabiełło: Zła czy dobra Bona? *Kierunki* 1959 nr 15]. —

A. Przezdziecki: Jagiellonki polskie w XVI wieku. Obraz rodziny i dworu Zygmunta I i Zygmunta Augusta, królów polskich. T. 1-5. Kr. 1868-1878. — K. Morawski: Z dziejów Odrodzenia w Polsce. Studia i notaty. *Przegl. Pol.* 1884 t. 1 i odb.; przedr. pt. Mieszczaństwo krakowskie w epoce wczesnego Odrodzenia. W książ-

ce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922. — K. Morawski: Z życia towarzyskiego w epoce Zygmunta Augusta. *Przegl. Pol.* 1884 t. 3; przedr. w książce: Czasy Zygmuntowskie..., jw. — K. Morawski: Z dworu Zygmunta Starego. *Przegl. Pol.* 1887 t. 4; przedr. w książce: Czasy Zygmuntowskie..., jw. — F. Kopera: Rękopisy i druki greckie w XVI w. u nas, tudzież kupno biblioteki Erazma przez Łaskiego. *Spr. Komisji do Badań Hist. Sztuki w Pol.* t. 6 (1900). — A. Darowski: Bona Sforza. Rzym 1904. — T. Wotschke: Jakob Kuchler. Ein Posener Humanist. *Zeitschrift d. Vereins f. Provinz Posen* 1905. — W. Łoziński: Życie polskie w dawnych wiekach. Wiek XVI-XVIII. Lw. 1907; wyd. 2 Lw. 1908; wyd. 3 Lw. 1912; wyd. 4 Lw. 1921; wyd. 5 W-wa 1934; wyd. 6 Lw. 1937; Jerozolima 1946; wyd. 12 Kr. 1958. [Rec.: T. Smarzewski. *Czas* 1907 nr 264; A. Brückner. *Tyg. Ilustr.* 1908 t. 1; H. Galle. *Sfinks* 1908; T. Grabowski. *Świat* 1908 nr 11; M. Janik. *Krytyka* 1908; S. Fischer. *Zaranie Śląskie* 1908; J. Kotarbiński. *Kur. Warsz.* 1908 nr 65; J. Oksza. *Przegl. Nar.* 1908; A. Prochaska. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); W. Kochański: Dwa dzieła o dawnej kulturze polskiej. *Kultura i Życie* 1958 nr 6]. — K. Miaskowski: Piotr Wedelicjusz z Obornik. *Rocz. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 34 (1908) i odb. [Rec.: J. Ptaśnik. *Kwart. Hist.* 1909]. — L. Rydel: Ludzie i czasy Odrodzenia na dworze Wawelskim. (Odczyt w Warszawie 27 stycznia 1914). Spr. z odczytu: K. *Dzien. Pol.* (W-wa) 1914 nr 28; S. Miłaszewski. *Gaz. Warsz.* 1914 nr 28; *Goniec Por. i Wiecz.* 1914 nr 44; *Słowo* (W-wa) 1914 nr 28.— S. Tomkowicz: Na dworze królewskim dwóch ostatnich Jagiellonów. *Przegl. Pol.* 1914 t. 2.—

K. Dobrowolski: Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI w. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 2 z. 2 (1923). — J. Lachs: Anselmus Ephorinus. (Sylwetka lekarza humanisty). *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 4 (1926). — S. Kot: Z dziejów propagandy polskiej w w. XVI. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (=*Prace Filol.* t. 12). — K. P. (Piekarski): Z dziejów bibliotek. *Silva Rerum* 1927. — B. Suchodolski: Kult przeszłości wśród szlachty polskiej XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — A. Brückner: Ogólne tło kultury XII-XVI w. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 2. — K. Hartleb: Biblioteka Zygmunta Augusta. Lw. 1928. [Rec.: A. Wysocki. *Myśl Nar.* 1928 nr 16]. — J. Włodek: Krescentyn króla Zygmunta Augusta. Kr. 1928. — S. Kot: Zaniedbania polskie wobec kulturalnej przeszłości Śląska. *Zaranie Śląskie* t. 5 (1929). — K. Hartleb: Postulaty badań nad humanizmem i reformacją w zakresie zagadnień kulturalnych. *Pam. V Zjazdu Historyków Pol. w W-wie.* T. 1. Lw. 1930. — A. Wagner: Johannes Heydeke 1443-1512, Stadtschreiber, Archipresbyter und Humanist in Krakau. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930. —

S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce XVI stulecia. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1931 i odb. [Rec.: W. Lipiński. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 11 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 75)]. — S. Estreicher: Problem dziejów kultury polskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 36 i odb. [Rec.: W. Lipiński. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 11, dod. jw.]. — T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-1556). *Spr. PAU* 1931 nr 4. — J. Skoczek: Renesansowy Lwów. (Z dziejów umysłowej kultury miasta). *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1931 nr 2. — *Kultura staropolska.* Kr. 1932. (Tu m.in.: M. Bałaban: Umysłowość i moralność żydostwa polskiego XVI w.; K. Dobrowolski: Umysłowość i moralność społeczeństwa staropolskiego. 4. Przeobrażenia w okresie Odrodzenia i reformacji; S. Estreicher: Kultura prawnicza w Polsce XVI w. (i odb.). [Rec.: R. Taubenschlag. *Przew. Hist.-Prawny* 1932]; S. Komornicki: Kultura artystyczna w Polsce czasów Odrodzenia (i odb.). Por.: S. Komornicki: La Renaissance en Pologne et la vie artistique. *La Pologne au VII-e Congrès International des Sciences Historiques.* W-wa 1933 i odb.; J. Siemieński: Polska kultura polityczna w. XVI (i odb.). [Rec. całości: K. Czachowski: Kultura Złotego Wieku. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 47; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); R. Pollak. Tamże; T. Sinko: Pełnia życia Polski renesansowej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 2 (dod. jw. nr 11); T. Sinko. *Przegl. Współcz.* 1932 t. 41 s. 360-365; A. Brückner. *Slavia* 1933; J. Feldman. *Wiad. Lit.* 1933 nr 13; A. Wojtkowski. *Kronika Miasta Poz.* 1933; H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1934]. — C. Bogdalski: Bernardyni w Polsce (1453-1530). T. 1-2. Kr. 1933. [Rec.: A. Romer. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200; K. Kantak. *Collectanea Theologica* t. 15 (1934)]. — W. Dobrowolska: Biblioteka ostatniego Jagiellona. *Przeszłość* 1933 nr 5. — K. Kantak: Bernardyni polscy. T. 1:

1453-1572. Lw. 1933; t. 2: 1573-1795--1932. Lw. 1933. [Rec.: T. Brandowski. *Przegl. Bydgoski* 1933 nr 4; P. Czaplewski. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1933; J. Kulpa. *Collectanea Theologica* t. 14 (1933); M. N. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 199; 1934 t. 201; ani. *Ateneum Kapłańskie* t. 33 (1934); N. Cieszyński. *Nowa Książka* 1934; K. Kaczmarczyk. *Roczniki Hist.* t. 10 (1934); Steuer. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1934 z. 27; K. Völker. *Jahrbücher...*, jw. 1935 s. 129-132]. — O. Steinborn: Polskość Torunia w ubiegłym 700-leciu. *Ziemia* 1933 nr 7/8/9. —

S. Arnold, C. Leśniewski, H. Pohoska: Polska w rozwoju dziejowym. T. 2: Zagadnienia ustrojowe, gospodarczo-społeczne i kulturalne. W-wa 1934 s. 200-248. — J. S. Bystroń: Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI-XVIII. T. 1-2. Kr. (1933); wyd. 2 W-wa 1960. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Polonista* 1933; J. N. *Myśl Nar.* 1933; T. S. (Sinko): Nowe dzieło o kulturze staropolskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 1 (dod. jw. nr 2); S. Wasylewski. *Wiad. Lit.* 1933 nr 104; H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1934 i odb.; A. Brückner. *Nowa Książka* 1934 z. 2; A. Brückner. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1934/1935; J. Hulewicz: Z badań nad obyczajami w dawnej Polsce. *Przegl. Współcz.* 1934 t. 48; W. Borowy: Przez wieki idąca powieść. *Pion* 1935 nr 38; A. Brückner. *Wiad. Lit.* 1935 nr 8]. — J. Ptaśnik: Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. Kr. 1934; wyd. 2 W-wa 1949. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift...*, jw.; J. Feldman. *Wiad. Lit.* 1934 nr 34; Z. Krzemicka. *Wiedza i Życie* 1934; M. Niwiński. *Kwart. Hist.* 1934; M. Niwiński. *Przegl. Powsz.* 1934 s. 202; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 13 (dod. jw., nr 85); Z. Y. *Myśl Nar.* 1934; H. Bellée. *Baltische Studien* 1935; Ł. Charewiczowa. *Ziemia* 1935 nr 5; A. Lattermann. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1935 z. 39; H. v. Loesch. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1937; G. Rhode. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1952 z. 4; S. H. Thomson. *The Journal of Central European Affairs* t. 12 (1952) nr 1]. —

K. Hartleb: Z dworu Zygmunta I. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II* 1936. — A. Rogalski: Renesans a kultura Żydów poznańskich. *Kur. Poz.* 1937 nr 104. — K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 1: 1237-1517. Kr. 1937; t. 2: 1517-1795. Kr. 1938. [Rec.: Z. Obertyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — J. Hartleb: Ostatni Jagiellonowie. Lw. 1938. — S. Mękarski: Drogocenny księgozbiór. *Pion* 1938 nr 47. — L. Chmaj: Bartłomiej Keckermann, obrońca ustroju politycznego Polski. *Wiad. Lit.* 1939 nr 31/32. — J. Skoczek: Lwowskie inwentarze biblioteczne w epoce Renesansu. Lw. 1939. — T. Csorba: A humanista Báthory István. Budapeszt 1944. —

B. Baranowski: Źródła wschodnie w Archiwum Koronnym do dziejów orientalizacji smaku artystycznego w Polsce XVI-XVIII w. W-wa 1946 *Materiały do Dziejów Sztuki i Kultury* nr 8. (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości. Wr. 1946; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. [Rec.: B. Kocowski. *Sobótka* 1946; T. Ulewicz. *Życie Nauki* t. 2 (1946) nr 9/10; W. Z. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 38; A. Sivak. *Slezský sborník. Acta Silesiaca* 1952 nr 1; K. Pieradzka: Dorobek naszej historiografii w zakresie badań nad dziejami Śląska. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (=*Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12 s. 327-328)]. — T. Mańkowski: Genealogia sarmatyzmu. W-wa 1946. [Rec.: T. Dobrowolski. *Biuletyn Hist. Sztuki i Kultury* 1947; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 645-646; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — M. Tobiasz: Szlachta i możnowładztwo w dawnej Polsce. Szkic. Kr. 1946. [Rec.: S. Śreniowski. *Kuźnica* 1946 nr 28]. — K. Górski: Społeczna rola katolicyzmu w XVI-XVIII w. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 2-4. — J. Reychman: Śląska i pomorska orientalistyka XVI--XVIII w. *Przegl. Orientalistyczny* 1949 z. 2; przedr. poszerzony w książce: Szkice z dziejów polskiej orientalistyki. W-wa 1957. — L. Zalewski: Z epoki Renesansu i baroku na Lubelszczyźnie. Lubl. 1949 *Bibl. Lubelska* nr 8. [Rec.: J. Kleiner: Dar dla miłośników przeszłości. *Tyg. Powsz.* 1950 nr 9].—

J. Skoczek: Krakowskie inwentarze biblioteki w epoce humanizmu renesansowego. *Spr. PAU* 1950 nr 9. — Ł. Kurdybacha: Humanizm i jezuici. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Oświata i Wychowanie* z. 3. — T. Ulewicz: Sarmacja. Studium z problematyki słowiańskiej XV i XVI w. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A. nr 7; por. *Spr. PAU* 1950 nr 1/2. [Rec.: M. Plezia: Jak Polak został Sarmatą? *Tyg. Powsz.* 1951 nr 34; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 646; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; J. Skoczek.

Przegl. Zach. 1952 nr 9/10; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 365-366 i nadb.; A. S. Mágr: Z dějin ideologii polského feudalismu. *Slavia* 1953 nr 4 s. 595-597]. — *The Cambridge History of Poland.* T. 1. Cambridge 1950-1951 rozdz. 14. [Rec.: H. Dauphin. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* t. 46 (1951) nr 3/4]. — C. Backvis: L'Humanisme en Pologne sur le terrain politique et culturel. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* t. 29 (1951) nr 2/3 i nadb. — J. Bardach: W 300-ną rocznicę powstania chłopskiego pod wodzą Kostki--Napierskiego. *Nowe Drogi* 1951 nr 3. — A. Brayer: Uczeni krakowscy okresu Odrodzenia. *Wiedza i Życie* 1952 nr 6. — K. Budzyk: Kultura polska w epoce Renesansu. *Polonistyka* 1952 nr 4. — S. Wojciechowski: Gmina żydowska w Lublinie w XVI wieku. *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Hist.* 1952 nr 2. — S. Arnold: Podłoże gospodarczo-społeczne polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955; wyd. osob.: W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*. [Dyskusja w tomie: *Odrodzenie w Polsce*..., jw.]. Por.: S. Arnold: Przekształcenia gospodarcze i społeczne w Polsce w okresie Odrodzenia. *Ekonomista* 1953 nr 3; S. Arnold: Tło społeczno-gospodarcze Odrodzenia polskiego. *Nowe Drogi* 1953 nr 7; S. Arnold: Les Idées politiques et sociales de la Renaissance en Pologne. *La Pologne au X-e Congrès International des Sciences Historiques à Rome.* W-wa 1955. [Rec.: H. Gościcka: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia Polskiego w polskiej prasie. *Polonistyka* 1953 nr 5 s. 54-55; W. K. *Dziś i Jutro* 1954 nr 2; C. Backvis, É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 280]. — S. Arnold: Wyniki obrad Sekcji Historii. Postulaty dalszych badań. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. Por.: L. Matusik. *Sobótka* 1956 z. 2. — G. Chmarzyński: Sztuka Poznania w dobie Odrodzenia. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 i w odb. zbior. pt. *Studia Poznańskie.* Cz. 2. Poz. 1954 *Bibl. Przegl. Zach.* z. 7. — G. Chmarzyński, S. Kępiński: Sztuka polskiego Odrodzenia jako wyraz ideologii społecznej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Rec.: B. W. (Wolff): Historia sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce 25-30 X 1953. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 2 s. 280-282]. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956; por. R. Gansiniec: Wkład..., jw. (Szkic). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: O. Bartel: Związki pomiędzy reformacją na Śląsku i w Małopolsce. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.; H. Barycz: Przemówienie... po referacie prof. Gansińca. Tamże; L. Hajdukiewicz: Stosunki kulturalne Śląska z całością ziem polskich. Tamże; E. Maleczyńska: Wkład ziemi śląskiej w rozwój nauki polskiego Odrodzenia. Tamże; B. Olszewicz: W sprawie rozwoju geografii polskiej. Tamże. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2 cz. 2. W-wa 1956]. —

J. Garbacik: Postępowy czy regresywny charakter humanizmu. Rola kleru i kurii rzymskiej w procesie kształtowania się narodowości polskiej. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja.* T. 2. W-wa 1953. — J. Gierowski: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — S. Grzeszczuk: O ludowych początkach humanizmu polskiego. *Od A do Z* 1953 nr 43 (dod. do: *Dzien. Pol.*). — K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce Odrodzenia, jej rola i podłoże klasowe. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956; por. K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce XVI wieku, jej rola i podłoże klasowe. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Bardach: W sprawie polskiej myśli prawniczej okresu Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.; T. Cieślak: Związki kulturalne Pomorza Zachodniego z innymi ziemiami polskimi. Postulaty prawne pospólstwa gdańskiego. Tamże; K. Koranyi: Zagadnienie systematyki prawa, suwerenności króla polskiego, roli prawa rzymskiego. Tamże; K. Grzybowski: Podsumowanie dyskusji. Tamże. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże]. —

R. Heck: Fragment życia i walki klasowej polskiej wsi śląskiej w XVI w. *Sobótka* 1953; por. R. Heck: Jak lud śląski walczył w epoce Odrodzenia. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 33 (dod. do: *Gaz. Robot.*); R. Heck: Ruchy ludowe na Śląsku w okresie Odrodzenia. *Świat i Życie* 1953 nr 39 (dod. do: *Dzien. Zach.*). [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane*

w Dziesięciolecie Polski Ludowej. Cz. 2. Poz. 1954 s. 639 (=*Przegl. Zach*. 1954 nr 11/12)]. — S. Herbst: Miasta i mieszczaństwo Renesansu polskiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 i osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por.: S. Herbst: Miasta i mieszczaństwo w okresie Odrodzenia w Polsce. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja w tomie: *Odrodzenie w Polsce...*, jw.]. [Rec.: W. Ostrowski. *Miasto* 1955 nr 5; R. Żelewski. *Kwart. Hist*. 1958 nr 1]. — Z. Kaczmarczyk: Typ i forma państwa polskiego w okresie demokracji szlacheckiej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955; por.: Z. Kaczmarczyk: Typ i forma państwa..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw.; por. też: Z. Kaczmarczyk: Typ i forma państwa polskiego XV i XVI w. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja*. T. 1. W-wa 1953. [Dyskusja, jw.]. — Z. Kaczmarczyk: Państwo i prawo w okresie Odrodzenia w Polsce. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9. — K. Koranyi: Rys stosunków ustrojowych i prawnych w państwach europejskich i w Rzeczypospolitej Polskiej w XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955; por. K. Koranyi: Zarys stosunków ustrojowych i prawnych w Europie i Rzplitej Polskiej w XVI w. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — J. Korpała: Zarys dziejów bibliografii w Polsce. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol*. t. 5. —

Z. Leśnodorski: „Złoty wiek" nauki i literatury. *Od A do Z* 1953 nr 24 (dod. do: *Dzien. Pol*.). — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3; przedr.: *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r*. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. [Dyskusja tamże: K. Budzyk: Osiągnięcia metodologiczne referatu a inne dziedziny humanistyki; H. Feicht: Dodatkowe materiały do tez referatu prof. prof. Z. Lissy i J. Chomińskiego; Z. Mycielski: O znaczeniu badań nad muzyką polskiego Odrodzenia dla współczesnej kultury muzycznej; W. Voisé: Przyczynki do historii kultury muzycznej; Z. Lissa, J. M. Chomiński: Podsumowanie dyskusji]. Por. J. M. Chomiński, Z. Lissa: Muzyka polskiego Odrodzenia. Wstęp do wyd.: *Muzyka polskiego Odrodzenia. Wybór utworów z XVI i początku XVII wieku*. Kr. 1953; toż przekł. ang.: C. G. Dąbrowska pt. Music of the Polish Renaissance. *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century*. Kr. 1955; por. też *Muzyka* 1953 nr 11/12. [Rec.: W. Gorodinskij: Muzyka pol'skogo Wozrożdienija. *Sowietskaja muzyka* t. 18 (1954) nr 7; B. W. (Wolff): Historia sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce. 25-30 X 1953. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 2 s. 280-281; *Roczn. Hist. Sztuki* t. 1 (1956) s. 542, 550]. —

E. Maleczyńska: Kilka uwag na temat problematyki badań okresu Odrodzenia w dziejach Śląska. *Sobótka* 1953 i nadb. Wr. 1954. [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej*. Cz. 2. Poz. 1954 s. 636-637 (= *Przegl. Zach*. 1954 nr 11/12)]. — E. Maleczyńska: „Na brzegach Odry sarmacki język rozbrzmiewa". *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 39 (dod. do: *Gaz. Robot*.). — K. Maleczyński: Rozwój Ziemi Śląskiej w epoce Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955; por. K. Maleczyński: Znaczenie Ziemi Śląskiej dla kształtowania się społeczno-gospodarczych stosunków w Polsce okresu Odrodzenia. (Kilka uwag). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — M. Małowist: Rzemiosło polskie w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 i osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por. M. Małowist: Rzemiosło..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — J. Modrzejewski: U źródeł „złotego wieku" w Poznaniu. *Widnokrąg* 1953 nr 24 (dod. do: *Gaz. Poz*.). —

J. Pazdur: Postęp techniczny w Polsce doby Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956; por. J. Pazdur: Postęp techniczny..., jw. (Wersja skrócona). W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk...*., jw.; por. też: J. Pazdur: Postęp techniczny w Polsce epoki Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — J. Pazdur: Rola ziemi kieleckiej w epoce Odrodzenia. *Słowo Tyg*. 1953 nr 36 (dod. do: *Słowo Ludu*). — J. Prosnak: Nurt plebejski w polskiej muzyce Odrodzenia. *Przegl. Kult*. 1953 nr 31. — M. Suchocki: Początki Odrodzenia w Poznaniu. *Przegl. Zach*. 1953 nr 11/12; toż w odb. zbior. pt. *Studia Poznańskie*. Cz. 2. Poz. 1954 *Bibl. Przegl. Zach*. z. 7. [Rec.: J. B. Neveux. *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 1954 nr 3]. — B. Suchodolski: Nowe oblicze polskiego Odro-

dzenia. *Głos Tyg.* 1953 nr 45 (dod. do: *Głos Koszaliński*); toż w kilku pismach prowincjonalnych. — S. Szczotka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. (Wykład inauguracyjny wygłoszony na rozpoczęcie roku akademickiego 1953/4 w Uniwersytecie Poznańskim). *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12; toż: *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — S. Tync: Z życia patrycjatu wrocławskiego w dobie Renesansu. *Sobótka* 1953. [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 638 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12). — J. Wojtal: Głosy szlacheckiej opinii o Śląsku 1572-1648. *Sobótka* 1953. [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane*..., jw., s. 638-639]. — B. Zientara: Rozwój ekonomiczny Polski w pierwszej połowie XVI w. *Rocznice i obchody kulturalne.* T. 1: Epoka Odrodzenia. W-wa 1953. — H. E. Wyczawski: Biblioteki parafialne w diecezji krakowskiej u schyłku XVI wieku. *Polonia Sacra* 1953/1954 z. 2-4; 1955 z. 1-2/3. — W. Bogatyński: Walka z pijaństwem w renesansowym Krakowie. (Fragment życia obyczajowego Krakowa w dawnych wiekach). Kr. 1954 *Kraków Dawniej i Dziś* nr 7. — K. Dobrowolski: Stan badań nad zagadnieniem bazy i nadbudowy w odniesieniu do Krakowa epoki Odrodzenia. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954. [Dyskusja tamże]. — R. Gansiniec: Gregorianki. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — A. Grychowski: Udział mieszczan lubelskich w życiu kulturalnym Polski wieku XV i XVI. *Kultura i Życie* 1954 nr 3. — K. Lepszy: Podłoże społeczno-gospodarcze Odrodzenia w Krakowie. *Krakowskie Odrodzenie*..., jw. [Dyskusja tamże]. — K. Maleczyński: Rola mas ludowych w dziejach Śląska w epoce feudalnej. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI-1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954. [Dyskusja tamże]. — S. Majewski: Źródłowe dane o rozwoju polskiego górnictwa w epoce Odrodzenia. *Przegl. Górniczy* 1954 nr 1. — M. Muszkat: Walka polskich myślicieli okresu Odrodzenia przeciwko wojnie zaborczej. *Studia i materiały do historii sztuki wojennej.* I. W-wa 1954. — G. Pianko: Powstawanie bibliotek i archiwów w Polsce w epoce humanizmu i reformacji. *Meander* 1954 nr 1. — T. Seweryn: Kultura ludowa Odrodzenia. *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 4. — J. Skoczek: Ze studiów nad książką zachodnio-europejską w Polsce. *Spr. PAU* 1952 nr 2. (Wyd. 1954). — E. Sukertowa-Biedrawina: Bojownicy o wolność i polskość Mazur i Warmii na przestrzeni siedmiu wieków. Cz. 1. Olsztyn 1954. — A. Śnieżko: Poczta w dobie polskiego Odrodzenia. *Problemy* 1954 nr 10. — W. Voisé: Udział Ślązaków z Jeleniej Góry i jej okolic w życiu kulturalnym polskiego Odrodzenia. *Wiedza i Życie* 1954 nr 3. — A. Wakar: Kultura Warmii i Mazur w dobie Odrodzenia. *Kalendarz Mazur i Warmii na r. 1955.* W-wa 1954; por. *Świat i My* 1954 nr 106-110 (dod. do: *Głos Olsztyński*). — B. Baranowski: Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII. Łódź 1955 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 16. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 6. — J. Moreau-Reibel: Un Tournant de la pensée politique en Pologne (XV-e-XVI-e siècle). Essai d'interprétation comparative. *Revue Internationale d'Histoire Politique et Constitutionelle* Nouvelle Série 1955 nr 19-20 *Études Polonaises.* — T. Nowak: Wstęp i wyd.: Polska sztuka wojenna w czasach Odrodzenia. W-wa 1955 *Komisja Wojskowo-Hist. Ministerstwa Obrony Nar.* [Rec.: P. Jasienica: Księgi o sztuce wojennej. *Przegl. Kult.* 1956 nr 4; M. K. *Wojsko Lud.* 1956 nr 2]. — M. Walentynowicz: Z postępowych tradycji bibliotekarstwa na ziemiach polskich. *Bibliotekarz* 1955 nr 7. —

S. Herbst: Polska kultura mieszczańska przełomu XVI i XVII wieku. *Studia Renesansowe* t. 1 (1956). — A. Iskrzycki: Dzieje Zamościa i południowej Lubelszczyzny. Lubl. 1956. — W. Kamiński: Muzyka do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 251-253. — L. Kołakowski: Problematyka historii polskiej filozofii i myśli społecznej XV-XVII w. *Z dziejów polskiej myśli filoz. i społ.* T. 1. W-wa 1956. — A. Lewicka-Kamińska: Renesansowy księgozbiór Mikołaja Czepla w Bibl. Jagiel. Wr. 1956 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 7. — E. Maleczyńska: Wstęp do: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — J. Orańska: Grafika i rysunek do końca XIX w. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 3: Sztuki plastyczne. Poz. 1956 s. 158-167. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa..., jw., s. 13-35. — A. Skowrońska: Z dziejów polemiki o polskość Śląska w dobie Odrodzenia. *Z dziejów postępowej ideologii*..., jw. — A. Wawrykowa: Z dziejów walki narodu ukraińskiego z ekspansją Polski

w drugiej połowie XVI i pierwszym ćwierćwieczu XVII stulecia. *Sesja Naukowa w trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją 1654-1954. Materiały.* W-wa 1956. — *Z dziejów Elbląga.* Elbląg 1956. (Tu m. in.: K. Czarnocki: Z dziejów kultury Elbląga; W. Klesińska: Zarys politycznych i gospodarczych dziejów Elbląga; J. Małecki: Z dziejów szkolnictwa i nauki w Elblągu). [Rec. całości: S. Gierszewski. *Kwart. Hist.* 1957 nr 3].— H. Dunajewski: Mikołaj Kopernik. Studia nad myślą społeczno-ekonomiczną i działalnością gospodarczą. W-wa 1957 *PAN Zakład Nauk Ekonomicznych* rozdz. 1: Stosunki gospodarczo-społeczne w dobie Kopernika; rozdz. 2: System skarbowy i stosunki monetarne w Polsce w pierwszej ćwierci XVI wieku. — Z. Kolankowski: Gdański rękopis „Compendium" Jana Łączyńskiego. *Roczn. Gdański* t. 15/16 (1956/1957). — H. Feicht: Polifonia Renesansu. Kr. 1957. [Rec.: M. Szczepańska, L. Markiewicz: Dwugłos o... *Ruch Muzyczny* 1958 nr 8; F. Wesołowski: Jeszcze o książce... *Ruch Muzyczny* 1958 nr 19]. — B. Lisówna: Stosunki handlowe Poznania w XVI wieku. *Przemysł Włókienniczy* 1957 nr 5. — J. Skoczek: Inwentarze biblioteczne jako źródło do dziejów kultury Polski epoki Odrodzenia. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957 nr 3. — Z. M. Szweykowski: Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski. W-wa 1957 *Bibl. Słuchacza Koncertowego S. Wokalna* t. 1. [Rec.: *Ruch Muzyczny* 1957 nr 5]. — W. Voisé: Rola Ślązaków z okręgu jeleniogórsko-legnickiego w życiu naukowo-kulturalnym polskiego Renesansu. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1957 nr 2. (Na marginesie książki: Z *dziejów postępowej ideologii na Śląsku*..., jw.). — J. M. Chomiński: Charakter okresu Renesansu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — J. Krzyżanowski: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. [Rec.: J. Pelc. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960); J. Ziomek. *Pam. Lit.* R. 51 (1960)]. — E. Lipiński: Wstęp do: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. Wyd. J. Górski, E. Lipiński. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej.* — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 316 nn. — B. Nadolski: Bartłomiej Keckermann, uczony gdański epoki Odrodzenia. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* 1958 nr 10. — Z. Stęszewska: Z zagadnień staropolskiej muzyki tanecznej. *Z dziejów polskiej kultury*..., jw. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. Tamże. — A. Wakar: O polskość Mazur i Warmii w dawnych wiekach. W-wa 1958 *Biblioteczka Tow. Wiedzy Powsz.* S.: *Nauki Społ.* — W. Chojnacki: Stosunki kulturalne na Mazurach w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Pomorza.* 2: Pomorze nowożytne. W-wa 1959. — A. Nowicki: Walka polskiego Odrodzenia o świeckość kultury. *Kultura świecka w dziejach naszego narodu.* Praca zbior. W-wa 1959. — H. Obuchowska: Z życia kobiet polskich XVI i XVII w. *Wiedza i Życie* 1959 nr 3. — S. Inglot: Zagadnienie wpływu antycznej literatury rolniczej na organizację folwarku na Śląsku w okresie Renesansu. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu.* W-wa 1960. — S. Tync: Ślązak Ulryk Schober, konrektor i działacz kulturalny toruński (1559-1598). Kr. 1960 *Monografie z Dziejów Oświaty* t. 5; por. S. Tync: Ulryk Schober... *Spr. PAU* 1952 nr 6. (Wyd. 1954).

d) Nauka, szkolnictwo, wychowanie

K. Mecherzyński: Świadectwa uczonych krajowych i postronnych o kwitnącym stanie nauk w Polsce w wiekach dawniejszych. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 13 (1829) i odb. Kr. 1828. — W. A. Maciejowski: O wpływie obcej literatury na wykształcenie u nas w XVI wieku. *Przegl. Warsz.* 1840 t. 1. — L. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794. T. 1. Poz. 1849; t. 3-4. Poz. 1851. [Rec.: X.I. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 4]. — A. Czosnowski: Upadek scholastycyzmu i reforma szkoły przez humanistów. *Bibl. Ossol.* 1868 t. 11. — F. Czerny: O wpływie wielkich odkryć geograficznych na Polskę i jej oświatę w XVI wieku. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 5 (1886) i odb. Kr. 1884; por. F. Czerny: Wpływ odkryć geograficznych na Polskę. *Kraj* 1884 nr 31. — J. Leniek: Książka pamiątkowa ku uczczeniu jubileuszu trzechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum św. Anny w Krakowie Kr. 1888. — F. Koneczny: Szkoła Hozjusza w Pru-

siech. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 2.— F. Koneczny: Zatarg szkolny chełmiński 1554-1557. *Przegl. Powsz.* 1892 t. 2. — W. Chotkowski: Szkoły jezuickie w Poznaniu 1573-1653. *Przegl. Powsz.* 1893 t. 2 i odb. — S. Woyneko Tomkiewicz: Filozofia w Polsce w XV i XVI w. Kr. 1894. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1895]. — G. Bauch: Aktenstücke zur Geschichte des Breslauer Schulwesens im XVI Jhd. Wr. 1898. [Rec.: K. Miaskowski. *Kwart. Hist.* 1900]. — K. Charłampowicz: Zapadnorusskija prawosławnyja szkoły XVI i naczała XVII w. Kazań 1898. [Rec.: Wołyniak (M. Gozdawa-Giżycki). *Kwart. Hist.* 1902]. — F. Roth: Der Einfluss des Humanismus und der Reformation auf das gleichzeitige Erziehungs- und Schulwesen bis in die ersten Jahrzehnte nach Melanchthons Tod. Halle 1898 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 60.— A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1900. — A. Danysz: Jezuicki kanon lektury starożytnych autorów i przykład jego stosowania w szkole polskiej. *Muzeum* 1902 i odb.; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921. — A. Jabłonowski: W sprawie Akademii Kijowsko-Mohilańskiej. *Kwart. Hist.* 1902. — S. Kossowski: Studia do dziejów Renesansu i Reformacji w Polsce. I. Krzysztof Hegendorfin w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu (1530-1535). Monografia z dziejów Odrodzenia i reformacji w Polsce. *Przew. Nauk. i Lit.* 1905 i odb.; por. S. Kossowski: Christophorus Hegendorphinus in der bischöflichen Akademie zu Posen (1530-1535). *Jahresberichte d. K. K. II. Ober-Gimnasiums in Lemberg f. d. Jahr 1902/1903*; odb. Lw. 1903. [Rec.: A. Brückner. *Przew. Nauk. i Lit.* 1906; K. Miaskowski. *Przegl. Kościelny* (Poz.) 1906; T. Sinko. *Kwart. Hist.* 1906]. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 4. Cz. 1-2. Kolegia i domy założone za królów Zygmunta Augusta i Stefana Batorego, 1564-1588, i w pierwszej dobie rządów Zygmunta III, 1588-1608. Lw. 1905. [Rec.: Wołyniak (M. Gozdawa-Giżycki). *Gaz. Lw.* 1906 nr 71; Wołyniak (M. Gozdawa-Giżycki). *Gaz. Nar.* 1906 nr 86-87]. — F. Krček: O reformie „Akademii" chełmińskiej w r. 1554. *Muzeum* 1906. — S. Kot: A. Frycz z Modrzewa o wychowaniu i szkole. (Na tle ówczesnej literatury pedagogicznej). *Muzeum* 1910 i odb. — S. Kot: Szkolnictwo parafialne w Małopolsce w. XVI-XVIII. *Muzeum* 1911. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — A. Danysz: O wychowaniu Zygmunta Augusta. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 58 (1915) i odb. [Rec.: L. Finkel. *Kwart. Hist.* 1916]. —

K. Mazurkiewicz: Akademia Lubrańskiego. Poz. 1919. — A. Danysz: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921 *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* nr 3. (Tu przedr. uprzednio wyd. rozpraw). [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921; K. Morawski. *Czas* 1921 nr 130; A. Brückner. *Książka* 1922; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1922; S. Podoleński. *Przegl. Powsz.* 1922 nr 477; K. Sochaniewicz. *Muzeum* 1922]. — S. Kot: Sejmiki szkolne jako środek wychowania obywatelskiego w Polsce XVI w. *Spr. PAU* 1921 nr 1. — K. Mazurkiewicz: Początki Akademii Lubrańskiego w Poznaniu (1519-1535). Przyczynek do dziejów rozwoju nauk humanistycznych w Polsce. Poz. 1921. [Rec.: C. Lechicki. *Minerwa Pol.* 1927]. — S. Kot: Historia wychowania. Kr. 1924; wyd. 2 Lw. 1934 rozdz. 12: Wychowanie humanistyczne w Polsce. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1934]. — S. Łempicki: Dzieje szkolnictwa i wychowania w Polsce. Stan badań i postulaty. (Szkolnictwo w dobie humanizmu i reformacji). *Referaty na IV Zjazd Historyków Pol. Sekcja V.* Poz. 1925 i odb. — M. Hornowska: Przyczynek do dziejów reformy szkół w Polsce (1562). *Prace Nauk. Oddz. Warsz. Komisji do Badania Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol. Biuletyn za lata 1925 i 1926.* W-wa 1927. — S. Tync: Kilka uwag o historiografii szkolnej Pomorza. *Minerwa Pol.* 1927. — J. Widajewicz: Szkoła parafialna w Buszczu w XVII i XVIII w. Tamże. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929. —

S. Truchim: Szkice z dziejów szkolnictwa i kultury. Poz. 1930. — J. Nowak: Pierwsze gimnazjum humanistyczne w Polsce. (Gimnazjum pińczowskie w w. XVI). *Pam. Koła Kielczan* 1930/1931. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932. [Rec.: F. Papée. *Kwart. Hist.* 1933; G. Komoróczy. *Századok* 1934]. — S. Tync: Szkolnictwo i wychowanie w Polsce XVI w. *Kultura staropolska.* Kr. 1932 i odb. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) i odb. [Rec.: S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 199; J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1933; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 5 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 29); W. Weintraub. *Wiad. Lit.* 1934

nr 18; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 135-136]. — Ł. Kurdybacha: Pedagogika szlachecka w XVI i XVII w. w świetle instrukcyj rodzicielskich. *Kwart. Pedag.* 1933. — S. Bednarski: Propozycje jezuitów polskich XVI w. w sprawie Ratio Studiorum w świetle materiałów archiwalnych. *Spr. PAU* 1934 nr 9. — S. Truchim: Szkice z historii szkolnictwa. Seria wtóra. W-wa 1935. — J. Freylichówna: Ideał wychowawczy szlachty polskiej w XVI i początku XVII w. W-wa 1938. [Rec.: H. Barycz. *Przegl. Hist.* 1946]. — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kult.* t. 4. [Rec.: R. Stupperich. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1940; H. Barycz. *Przegl. Hist.* 1946]. —

E. Maleczyńska: Polskie tradycje naukowe i uniwersyteckie Wrocławia. Wr. 1946; por. *Odrodzenie* 1945 nr 46. [Rec.: E. Oppman. *Teki Hist.* 1947 nr 21]. — S. Gołębiowski: Rola i znaczenie kolegium Lubrańskiego i kolegium jezuickiego w XVI, XVII i XVIII wieku dla Wielkopolski. *Przegl. Wielkopol.* 1947 nr 1/3. — C. Pilichowski: O szkolnictwie elementarnym i średnim w Poznaniu u schyłku XVI w. *Kronika Miasta Poz.* 1947 nr 2/3. — A. Machejek: Jezuicka nauka i oświata w wieku XVI i XVII. *Echo Tygodnia* 1949 nr 26. — M. Sus: Studia uniwersyteckie Poznańczyków w XV i XVI wieku. *Kronika Miasta Poz.* 1950 nr 1-2. — W. Arway: Przyczynki do dziejów szkolnictwa tarnowskiego w w. XVI-XVIII. *Spr. PAU* 1951 nr 5. — L. Hajdukiewicz: Dzieje krakowskiej szkoły katedralnej w w. XVI-XVIII. Tamże. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956; wyd. osob. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja w tomie: *Odrodzenie w Polsce...*, jw.]. [Rec.: W. Voisé. *Kwart. Hist.* 1958; W. V. (Voisé). *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1958 nr 3; W. Voisé. *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* (Paryż) 1958 t. 11]. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — H. Greniewski: Logika formalna w Polsce w dobie Odrodzenia. *Problemy* 1953 nr 10. —

S. Herbst: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; por. S. Herbst: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. — S. Kotarski: Rozwój nauk przyrodniczych w XVI w. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9. — Z. Modzelewski: Tło społeczne nauki polskiej w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce”*; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. (Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2 cz. 2. W-wa 1956). — A. Müller: Schüler des Neisseer Pfarrgymnasiums aus dem 16 Jahrhundert. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 11 (1953). — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 i odb. W-wa 1957; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.]. —

B. Suchodolski: Nauka polskiego Odrodzenia. *Przegl. Kult.* 1953 nr 37; por.: B. Suchodolski: Nauka polska okresu Odrodzenia. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9; B. Suchodolski: Nauka polska..., jw. *Problemy* 1953 nr 10. [Rec.: Rok Polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 6 s. 50-51; H. R. G. *Dziś i Jutro* 1954 nr 9]. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych...*, jw.; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk.* ..., jw.; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4 [Dyskusja: w tomie: *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; tu m.in.: T. Cieś-

LAK: Związki kulturalne Pomorza Zachodniego z innymi ziemiami polskimi; I. ZARĘBSKI: Mieszczańskie tendencje do uwzględniania języka polskiego w nauczaniu szkolnym; S. ZIEMSKI: W sprawie oceny Akademii Zamojskiej i twórczości Petrycego]. Por.: B. SUCHODOLSKI: Dwa nurty wychowania renesansowego w Polsce. (Fragm. referatu). *Głos Nauczycielski* 1953 nr 46. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 285; L. B. *Życie Szkoły* 1954 nr 1]. — S. SZPILCZYŃSKI: Rozwój myśli lekarskiej w dobie polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956; por. toż osob. (wersja skrócona). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja, jw.]. —

S. BODNIAK: Młodzież polska w gdańskim Gimnazjum Akademickim w w. XVI-XVIII. *Roczn. Gdański* t. 13 (1954) i odb. [Rec.: J. SERCZYK. *Zapiski Hist.* t. 21 (1955) z. 1/2]. — E. OLSZEWSKI: Odrodzenie w Polsce. Stan nauki i praktyki technicznej. *Przegl. Techniczny* 1954 nr 1. — B. SUCHODOLSKI: Zagadnienia historii nauki na Sesji Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — L. ZEMBRZUSKI: Medycyna polska w epoce Odrodzenia. *Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej* 1954 z. 1. — S. ZIEMECKI: Z dziejów rewolucji naukowej epoki Odrodzenia. *Problemy* 1954 nr 4. —

H. BARYCZ: Wstęp do: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Przekł. pol. A. Danysz. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* Rozdz. 1: Sto lat wychowania i rozwoju szkoły polskiej (1450-1550). — L. HAJDUKIEWICZ: Krakowska szkoła zamkowa 1510-1801. *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955); por. L. HAJDUKIEWICZ: Dzieje krakowskiej szkoły katedralnej w w. XVI-XVIII. *Spr. PAU* t. 52 (1951) nr 5. — Z. MODZELEWSKI: Historia nauki polskiej. *Nauka Pol.* 1955 nr 3; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — H. BARYCZ: Nowe i stare elementy w wychowaniu rodziny Sobieskich. *Studia Pedag.* t. 3 (1956). — K. KUBIK: Polskie szkolnictwo prywatne w Gdańsku w XVI-XVIII wieku. *Konferencja Pomorska 1954*. W-wa 1956. — L. MATUSIK: Z dziejów rozwoju nauk ścisłych na Śląsku. Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w XIV-XVI. W-wa 1956. — J. SKOCZEK: Wstęp i wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157. [Rec.: H. BARYCZ. *Przegl. Hist.-Oświatowy* 1959 z. 2]. —

J. MADEJA: Elementarze na Śląsku. *Kwart. Opolski* 1957 nr 2. — *Sesja Nauk. w Lesznie w czterechsetną rocznicę powstania Gimnazjum i trzechsetną wydania „Opera didactica omnia" J. A. Komeńskiego*. Wr. 1957. (Tu m.in.: Ł. KURDYBACHA: Jan Amos Komeński w Polsce; B. SUCHODOLSKI: Znaczenie Komeńskiego w dziejach pedagogiki; S. TYNC: Szkoła w Lesznie w okresie Renesansu (1555-1656); dyskusja). — J. WALUSZEWSKA: O drukarni, bibliotece i gimnazjum toruńskim. *Szkice toruńskie (XIII-XVIII w.)*. W-wa 1957. — S. ZIEMSKI, A. SPIRAŁO: Logika Mikołaja Mościckiego. (Z badań nad logiką polską doby Odrodzenia). *Arch. Historii Filoz. i Myśli Spol.* t. 1 (1957). — K. KUBIK: Rola Gimnazjum Akademickiego w rozwoju nauk ścisłych w Gdańsku. *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga pam. dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Gdańskiego*. Gdynia 1958. — L. PIECHNIK: Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Polskie piśmiennictwo i szkolnictwo w Prusiech Książęcych w XVI-XVIII wieku. *Z dziejów Warmii i Mazur*. Olsztyn 1958. — W. TUPALSKI: Pierwszy program gdańskiej szkoły średniej. *Rozpr. z Dziejów Oświaty* t. 2 (1958). — J. CZERNIATOWICZ: Początki grecystyki i walka o język grecki w Polsce doby Odrodzenia. *Studia i Materiały do Dziejów Nauki Pol.* S. A (1959) z. 3. — L. PIECHNIK: Początki seminariów nauczycielskich w Polsce w wieku XVI. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 10. — M. SKULIMOWSKI: Mikołaj z Wieliczki, lekarz i uczony polskiego Renesansu (1489-1559). *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1959 nr 4. — B. NADOLSKI: Recepcja Terencjusza w szkołach gdańskich w okresie Renesansu. *Eos* t. 50 (1959/1960). — K. BUKOWSKA: Tomasz Drezner, polski romanista XVII wieku i jego znaczenie dla nauki prawa w Polsce. (W-wa) 1960 *Dawni Pisarze Prawnicy* t. 3 rozdz. 2: Nauka prawa rzymskiego w Polsce w XVI i z początkiem XVII wieku oraz jego znaczenie dla prawa ziemskiego. — M. DOBROWOLSKA: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — A. ROMBOWSKI: Z historii szkolnictwa polskiego na Śląsku. Byczyna — Kluczbork — Wołczyn (od połowy wieku XVI do połowy wieku XVIII). Kat. 1960 *Instytut Śląski w Opolu*.

Zob. również: AKADEMIA KRAKOWSKA, AKADEMIA WILEŃSKA, AKADEMIA ZAMOJSKA, REFORMACJA, Oświata i szkoły różnowiercze.

e) Stosunki intelektualne i kulturalne z zagranicą

O związkach Polaków z Erazmem z Rotterdamu. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1830 z. 1. — W. Zawadzki: Podróże cudzoziemców po Polsce w XVI i XVII w. *Dzien. Lit.* 1858, 2. — A. Wołyński: Stosunki Galileusza z Polską. *Tyg. Illustr.* 1878 nr 117-125; por. A. Wołyński: Relazioni di Galileo Galilei colla Polonia. *Archivio Storico Italiano* S. III t. 17 i odb. Florencja 1873. — S. Tomkowicz: Polacy w uniwersytecie lipskim w XV i XVI w. *Przegl. Pol.* 1881 t. 60. — J. Karłowicz: Polacy na wszechnicy heidelberskiej w wiekach XV-XVII. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 15 (1887). — S. Windakiewicz: Nacja polska w Padwie, 1592-1745. *Przegl. Pol.* 1887/1888 t. 1. — J. Kallenbach: Polacy w Bazylei w XVI wieku. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 6 (1890) i odb. Kr. 1888. [Rec.: B. Czarnik. *Kwart. Hist.* 1889; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1893]. — J. Kallenbach: Polacy w Kolonii. Z metryk uniwersytetu kolońskiego (1388-1628). *Arch. do Dziejów...*, jw. t. 6 (1890) i odb. [Rec.: J. Korzeniowski. *Kwart. Hist.* 1891; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1893]. — S. Windakiewicz: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. [Rec.: J. Kallenbach. *Kwart. Hist.* 1891; R.K. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 2]. — L. Fournier: Les Florentins en Pologne. Lyon 1893. — M. Bersohn: Studenci Polacy w uniwersytecie bolońskim w XVI i XVII w. Cz. 1. Kr. 1890; cz. 2. Kr. 1894. [Rec.: J. K. (Kallenbach). *Kwart. Hist.* 1891; Ch. *Muzeum* 1894; A. *Tyg. Ilustr.* 1895 nr 5; Br. E. *Kur. Lw.* 1895 nr 6 (dod.: *Tydzień*); W. J. Struszkiewicz. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 1; a. *Przegl. Tyg.* 1896; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1896]. — S. Krzemiński: Erazm Rotterdamski w Polsce. *Wielka enc. powsz. ilustr.* t. 19/20 (1897). — F. Kopera: Dary z Polski dla Erazma z Rotterdamu w historycznym muzeum bazylejskim. *Spr. Komisji do Badań Hist. Sztuki w Pol.* t. 6 (1900) i odb. [Rec.: L. Lepszy. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 52; K. Miaskowski. *Kwart. Hist.* 1900]. —

F. Bujak: Kallimach i znajomość państwa tureckiego w Polsce około początku XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 11 (1901); przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925. — K. Miaskowski: Erasmiana. Die Korrespondenz des Erasmus von Rotterdam mit Polen. Beiträge und Untersuchungen. *Jahrbuch f. Philosophie u. Speculative Theologie* i odb. Paderborn 1901; por. K. Miaskowski: Die Korrespondenz des Erasmus von Rotterdam mit Polen. Cz. I. Inaugural-Dissertation. Poz. 1901; K. Miaskowski: Dwa listy do Erazma z Rotterdamu (Józefa Tektandra i Marcina Dąbrowskiego). *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915). [Rec.: A. Brückner. *Przegl. Pol.* 1902 t. 2; A. Brückner. *Kraj* 1902 nr 26]. — H. Förstemann, O. Günther: Oprac. wyd.: Die Briefe an Desiderius Erasmus von Rotterdam. Lipsk 1904 *Beiheft z. Centralblatt f. Bibliothekwesen* 27. [Rec.: K. Miaskowski. *Kwart. Hist.* 1905]. — F. F. De Daugnon: Gli Italiani in Polonia dal IX secolo al XVIII. Crema 1905-1907. — A. Darowski: Kraków i Ferrara. Kartka z dziejów Odrodzenia (r. 1518-1520). *Gaz. Lw.* 1906 nr 149-150. — J. Ptaśnik: Z dziejów kultury włoskiego Krakowa. *Roczn. Kr.* t. 9 (1907); przekł. włoski A. Finamore pt. Gli Italiani a Cracovia dal XVI secolo al XVIII. Rzym 1909. [Rec.: A. Kłodziński. *Kwart. Hist.* 1911]. — A. Divéky: Magyaroszág szerepe a lengyel renaissánceban. Budapeszt 1910. — T. Grabowski: Polacy na uniwersytecie lejdejskim. *Spr. AU* 1910 nr 3. — A. Mansuy: Le Monde slave et les classiques français au XVI et XVII s. Paryż 1912. — S. Rygiel: Puteanus und die Polen. Berlin 1913. [Rec.: S. Kot. *Kwart. Hist.* 1920]. — K. Miaskowski: Listy Polaków do Bonifacego Amerbacha (1527-1549). *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 44 (1917). — E. Steuart: The Scots in Poland. *The Polish Review* t. 2 (1918) nr 3. —

S. Kot: Polacy na studiach w Orleanie w XVI i XVII w. *Spr. PAU* 1920 nr 3 i w odb. pt. Z dziejów kultury humanistycznej w Polsce. — S. Kot: Stosunki Polski z humanizmem szwajcarskim około połowy XVI w. *Spr. PAU* 1920 nr 4 i odb. jw. — L. Ćwikliński: Uniwersytet padewski i polscy jego uczniowie (1222-1922). *Dzien. Poz.* 1922 nr 95, 97-98; wyd. osob. pt. Padwa i Polska. W-wa 1922. — J. Twardowski: Jan Ludwik Vives i Andrzej Frycz Modrzewski. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 63 nr 4 (1922) i odb. — S. Windakiewicz: Polacy w Padwie. *Przegl. Warsz.* 1922 nr 3; toż po włosku pt. I Polacchi a Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nell settimo centenario della sua fon-*

dazione. Kr. 1922. — S. Kot: Przegląd źródeł zagranicznych do dziejów polskich na Zachodzie w dobie humanizmu. *Spr. PAU* 1923 nr 6. — J. Ptaśnik: Lwowianie w nacji polskiej w Padwie. *Kwart. Hist.* 1923; por. J. Ptaśnik: Wiadomości o trzech lwowskich padewczykach. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi*. W-wa 1927 (=*Prace Filol.* t. 12). — K. Charłampowicz: Polski wpływ na szkolnictwo ruskie w XVI i XVII st. Z nie dr. oryginału rosyjskiego przeł. i wstępem opatrzył A. Wanczura. Lw. 1924. [Rec.: K.T. *Kwart. Hist.* 1925; J. Skoczek. *Minerwa Pol.* 1927]. — J. Lachs: Polscy uczniowie padewskiej szkoły lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 1 (1924)-t. 2 (1925); por. J. Lachs: Alcune notizie sugli allievi Polacchi presso la scuola di medicina di Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca*..., jw. — S. Kot: Sprawozdanie z podróży do Włoch oraz projekt wydawnictwa pt. „Źródła do dziejów życia umysłowego Polski w dobie humanizmu; stosunki kulturalne z Zachodem". *Spr. PAU* 1925 nr 10. — W. Stieda: Baltische Studenten in Leipzig und Wittenberg. *Mitteilungen d. Livländischen Geschichte* 1924/1926 t. 23. — S. Łempicki: Manucjusze weneccy a Polska. (Karta z dziejów humanizmu w Polsce). *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926) i odb.; przedr. pt. Polskie koneksje dynastii Manucjuszów. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec.: J. Pietrusiewiczowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 3/4; W. Voisé. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2; J. Ziomek: S. Łempickiego studia o polskim Renesansie. *Myśl Filoz.* 1953 t. 1]. Por. K. Miaskowski: Dwa nieznane listy Jana Zamoyskiego do Pawła Manucjusza. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — M. Niwiński: Polacy w służbie komuny bolońskiej w dobie wczesnego renesansu. *Roczn. Tow. Heraldycznego* 1929. — H. Barycz: Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach włoskich do stosunków intelektualnych między Polską i Włochami w epoce Odrodzenia. *Minerwa Pol.* 1927. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 359]. — H. Barycz: Zarys historiografii uniwersytetu bolońskiego. *Minerwa Pol.* 1927. — H. Barycz: Zarys historiografii uniwersytetu padewskiego. Tamże. — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. Tamże; por. S. Kot: Polacy na studiach w Lowanium. *Spr. PAU* 1921 nr 3. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher*..., jw. s. 359]. — A. Wojtkowski: Polacy na studiach w Ingolsztadzie. *Minerwa Pol.* 1927. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher*..., jw.]. — W. Dobrowolski: Podróże zagraniczne Polaków XVI i XVII w. *Kur. Lit.-Nauk.* 1928 nr 18 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 119). — K. Kaczmarczyk: Włosi w Poznaniu na przełomie XV i XVI wieku. Poz. 1928. — S. Kot: Programme d'organisation d'une coopération internationale en vue d'une publication du corps épistolaire des humanistes des XV-e et XVI-e s. *La Pologne au VI-e Congrès International des Sciences Historiques*. W-wa 1928 i odb. W-wa 1930. — M. Loret: Artisti polacchi a Roma nel settecento. *Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres Classe de Philol.* 1928 nr 7. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929). [Rec.: R. Pollak. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 32]. —

J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. 1147-1914. Kr. 1930. [Rec.: F. Kowalkowski. *Roczn. Orientalny* t. 7 (1929/1930); W. Folkierski. *Myśl Nar.* 1930; J. Krzyszkowski. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 185; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1930; J. Krzyżanowski. *The Slavonic Review* 1930 nr 25; W. Weintraub. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 33; E. K.: Polacy na Wschodzie. *Wschód* 1932 nr 1/2]. — W. Folkierski: Les Trois éléments latins de la Renaissance en Pologne: Rome, l'Italie et la Pléiade française. *La Pologne au VI-e Congrès International des Sciences Historiques*. W-wa 1930. — Z. Zeiwerówna: Nowe szczegóły do dziejów wczesnego Renesansu w Polsce. *Kwart. Hist.* 1930. (Listy Jakuba z Dębna do Wawrzyńca Wspaniałego). — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38; por.: A. Bronarski Relations intellectuelles entre la Pologne et la Suisse au cours des siècles. W-wa 1930. — N. Nucci: Il primo Rinascimento italiano a Cracovia. *Corvin* i odb. Budapeszt 1931. —

A. Brückner: Promieniowanie kultury polskiej na kraje sąsiednie. *Kultura staropolska*. Kr. 1932 i odb. — R. Kesselring: Stosunki kulturalne Polski wieku XVI. Wedle sprawozdania ambasadora angielskiego sir George Carew z r. 1598. *Glos Ewangelicki* 1932 nr 38 i odb. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 78]. — K. Koranyi: O uwzględnianiu prawa polskiego na uniwersytecie

bolońskim w XVI w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 12 (1932). — S. Kot: Polska złotego wieku wobec kultury zachodniej. *Kultura staropolska.* Kr. 1932 i odb. [Rec.: K. Czachowski. *Wiad. Lit.* 1932]. — J. Feldman: Kilka kart z dziejów stosunków polsko-hiszpańskich. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 46 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 315). — K. Hartleb: Voyages de Polonais en Orient au XVI-e s. Voyageurs et descriptions. *La Pologne au VII-e Congrès International des Sciences Historiques.* W-wa 1933 i odb. — J. Kleyntjens: Les Relations polono-hollandaises aux XVI-e et XVII-e s. *Résumés des communications présentées au VII-e Congrès International des Sciences Historiques.* T. 1. W-wa 1933. — J. Morawski: La Pologne vue par deux voyageurs français du XVI-e s. *La Pologne* 1933. — L. Bohdanowicz: El Eslam fi Bolonia. Kair 1934; toż w jęz. franc. pt. Les Musulmans en Pologne. Origine, histoire et vie culturelle. Jerozolima 1947; por. L. Bohdanowicz: The Muslims in Poland. Their Origin, History and Cultural Life. *Journal of the Royal Asiatic Society* 1942, październik i odb. — A. Brückner: Polska i Niemcy. Uwagi ogólne. *Nauka Pol.* t. 18 (1934). — S. Ciesielska-Borkowska: Les Voyages de Pologne en Espagne et en Portugal au XV-e et XVI-e siècles. *Arch. Neophilologicum* 1934 i odb. [Rec.: H. Barycz: Z zagadnień podróżnictwa polskiego w dawnych wiekach. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 76]. —

W. Drost: Polen und die Kunst des Westens während der Renaissance und Barockzeit. *Altpreussische Forschungen* 1935 z. 1. — S. Kot: Anglo-polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb.; por. *Spr. PAU* 1934 nr 10. [Rec.: W. Borowy. *Ref. w Pol.* 1935/1936]. — S. Łempicki: Francesco Filelfo a Polska. *Wiad. Lit.* 1935 nr 21; przedr. pt. O czym Francesco Filelfo śnił na Wawelu. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec. zob. wyżej, Dział 2a]. —

W. Borowy: Bakałarz z Cambridge w Polsce XVI w. *Droga* 1936 nr 7-8. — W. Borowy: Angielska relacja o Polsce z r. 1598. *Przegl. Współcz.* 1936 t. 58. — W. Borowy: Goście polscy na dworze angielskim za Elżbiety. *Wiad. Lit.* 1936 nr 35. — W. Borowy: Najdawniejsze wiadomości angielskie o Polsce. *Ziemia* 1936 nr 4. — K. Dobrowolski: Science and Scholarship in Poland up to the Close of the XVI-th Century. *Organon* 1936. — O. Halecki: Problemi di collaborazione italo-polacca dal Rinascimento fino ai tempi del re Giovanni Sobieski. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell'Accademia Polacca.* — K. Huszár: Magyarország és Lengyelország. Magyar-lengyel kapcsolatok a történelemben, kultúrában és gazdasági téren. Budapeszt 1936; toż pt. Polska i Węgry. Stosunki pol.-węg. w historii, kulturze i gospodarstwie. W-wa 1936. — S. Łempicki: Erazm z Rotterdamu i jego stosunki z Polską. *Kur. Lit.-Nauk.* 1936 nr 37-39 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 256, 262, 270); przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce, jw. [Rec., jw.]. — S. Mews: Ein englischer Gesandtschaftsbericht über polnischen Staat zu Ende des 16 Jahrhunderts. Lipsk 1936 *Deutschland u. d. Osten. Quellen u. Forschungen z. Geschichte ihrer Beziehungen* t. 3. [Rec.: E. Weise. *Historische Zeitschrift* 1938 t. 157; Rauscher. *Český časopis historický* 1937]. — A. Solmi: Il Rinascimento italiano e la Polonia. *Europa Orientale* t. 16 (1936). —

W. Borowy: Półtora stulecia dyplomacji polsko-angielskiej. *Wiad. Lit.* 1937 nr 36. — W. Borowy: Początki stosunków kulturalnych polsko-angielskich. Pierwsi scholarze, magistrzy i turyści. *Wiedza i Życie* 1937 z. 3. — K. Pieradzka: Kraków w relacjach cudzoziemców X-XVII w. *Roczn. Kr.* t. 23 (1937) i odb. — B. Baranowski: Przyczynki do stosunków karaimów polskich ze Wschodem muzułmańskim. *Księga pam. ku czci J. E. Hachana H. Seraji Szapszała w X rocznicę jego ingresu* i odb. Wil. 1938. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4; por. *Spr. PAU* 1935 nr 9 i odb. [Rec.: P. Czaplewski. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1938; K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1939; K. Hartleb. *Nowa Książka* 1939 z. 2; M. Loret. *Nauka Pol.* t. 24 (1939); P. Siwek. *Arch. Historicum Societatis Jesu* 1940, 9; A. Jobert. *Revue des Études Slaves* t. 27 (1951) s. 168-183]. — T. Csorba: Węgierski poeta na dworach polskich w XVI w. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. — S. Kot: Les Relations polono-suisses à l'époque de l'Humanisme et de la Réforme. *Pologne-Suisse. Recueil d'études historiques.* W-wa 1938 i odb. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. (Związki kulturalne). Lw. 1938 *Prace Hist.-Kult.* t. 5; por. (ts.): Związki kulturalne polsko-angielskie w dawnych czasach. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 3

(dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 58). — H. BARYCZ: Podróże polskie do Neapolu w wiekach X-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67; 1939 t. 68 i odb. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 31 (dod. jw. nr 209)]. — M. BRAHMER: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. Studia i materiały. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* nr 5. —

K. KREJČÍ: Polish Influences on the Development of Czech Culture. *The Slavonic Year-Book. The Slavonic and East European Review* t. 19 (1939/1940). — F. OLIVIER-MARTIN: La Pologne et les juristes français de la seconde moitié du XVI siècle. *La Voix de Varsovie* 1940 nr z 1 marca. — J. TRYPUĆKO: Svenskarna i Polen under Sigismund III: s tid. *Svio-Polonica* nr 4 (1942). — A. BRONARSKI: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intra-européens* nr 2; por. A. BRONARSKI: Die polnisch-schweizerischen Beziehungen im Laufe der Jahrhunderte. *Polen und Schweiz, ihre Beziehungen im Laufe der Jahrhunderte und während des zweiten Weltkriegs.* Solura 1945. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 1949 nr 1/2]. — M. S. KOROWICZ: Dix siècles de relations franco-polonaises. Paryż 1945. —

S. KOT: Venezia vista dai Polacchi nel corso dei secoli. Wenecja 1947. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 361 i nadb.]. — T. LEHR-SPŁAWIŃSKI, K. PIWARSKI, Z. WOJCIECHOWSKI: Polska—Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedruk autorskiej części: T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. [Rec.: S. ARNOLD: Dziesięć wieków sąsiedztwa. *Nowe Drogi* 1948 nr 9; O. FORST DE BATTAGLIA: L'Historiographie polonaise d'après-guerre. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1948 z. 3/4 s. 25; H. F. SCHMIDT. *Blick nach Osten* 1949 z. 1/2; V. ŽAČEK. *Sobótka* 1951 i odb. Wr. 1952]. — B. OLSZEWICZ: Polska a odkrycie Ameryki. (Studia polono-americana II). (Streszcz.). *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1947. —

H. BARYCZ: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 z. 3/4 i odb. [Rec.: L. RENDOŠ. *Iuridica Slovaca* t. 1 (1949); T. S. GRABOWSKI. *Pam. Słowiański* t. 2 (1951)]. — A. CRONIA: La Contribution de l'Italie à la vie culturelle des Slaves. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1948 z. 3/4. — K. HARTLEB: Zawsze byli Polakami. Nieznani podróżnicy XVI wieku do krain Wschodu. *Ziemia Pomorska* 1948 nr 86. — J. JASNOWSKI: England and Poland in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Londyn 1948. [Rec.: W. F. R. *The English Historical Review* t. 44 (1949) nr 251]. — J. MACŮREK: Čechové a Poláci v pol. XVI stoleti (1573 do 1589). Praga 1948. [Rec.: K. LEPSZY. *Przegl. Hist.* 1949 t. 40; J. W. OPATRNÝ. *Sobótka* 1949]. — S. TYNC: Wędrówki Ślązaków, profesorów i studentów, do Prus Królewskich w XVI w. *Śląsk* 1948 nr 1/3. — S. WIERCZYŃSKI: Stosunki polsko-czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol. we Wr.* T. 1. W-wa 1948. —

S. KOT: Le relazioni secolari della Polonia con Bologna. Conferenza tenuta il 9 gennaio 1948 nell'Accademia delle Scienze dell'Università. Bolonia 1949. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance..., jw., s. 360]. — W. POCIECHA: Z dziejów stosunków kulturalnych polsko-włoskich. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. [Rec.: M. BERSANO BEGEY. *Ricerche Slavistiche* t. 1 (1952)]. — H. F. SCHMIDT: Les Rapports polono-allemands et polono-tchèques à travers l'histoire, vus de Pologne. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1949 z. 1/2. — J. SZABLOWSKI: Ze studiów nad związkami artystycznymi polsko-czeskimi w epoce Renesansu i renesansu zachodnio-słowiańskiego. *Prace Komisji Hist. Sztuki PAU* 1949. [Rec.: W. MOLÈ: Naukowy dorobek historii sztuki w okresie X-lecia Polski Ludowej w dziedzinie historii sztuki powszechnej. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Hist. Sztuki, Krytyki Artyst. oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 3/4 s. 167]. —

B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950; por. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1948 nr 1. [Rec.: W. WEINTRAUB. *The Slavonic Review* 1951 nr 74; J. REYCHMAN. *Przegl. Hist.* 1952 z. 3/4; A. S. MÁGR: Z dějin ideologie polského feudalismu. *Slavia* 1953 z. 4; J. REYCHMAN. *Lud* t. 41 (1954) cz. 1]. — R. DYBOSKI: Poland in World Civilisation. Wyd. L. Krzyżanowski. Nowy Jork 1950. [Rec.: W. J. ROSE. *The Slavonic Review* t. 29 (1951)]. — S. KOT: Basel und Polen (XV - XVIII Jahrhundert). *Zeitschrift f. Schweizerische Geschichte* (Zurych) t. 30 (1950) i odb. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance..., jw., s. 361].—

A. JOBERT: Les Polonais et le rayonnement intellectuel de Rome au temps de la Renaissance et de la Contre-Réforme. *Revue des Études Slaves* t. 27 (1951). — S. KOT: Le Rayonnement de Strasbourg en Pologne à l'époque de l'Humanisme. Tamże. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance..., jw.; L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań..., jw., s. 200-201]. — J. SKOCZEK: Ze studiów nad książką włoską w renesansowej Polsce. *Spr. PAU* 1951 nr 8. — T. GRABOWSKI: Francja Walezjuszów widziana oczyma polskiego dyplomaty. *Spr. PAU* 1952 nr 7/10. — S. ŁEMPICKI: Węzły kulturalne włosko-polskie. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec. zob. wyżej, Dział 2a]. —

H. BARYCZ: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12; por. H. BARYCZ: Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji i kontrreformacji katolickiej. *Spr. PAU* 1950. [Rec.: J. B. NEVEUX. *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 1954 nr 3 s. 424; L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 202-203]. — R. JAKOBSON: The Kernel of Comparative Slavic Literature. *Harvard Slavic Studies* t. 1 (1953) s. 56 nn. — R. PRZEZDZIECKI: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. (Przekł. ang.: A. Sapiehowie). — J. ROSS: Z dziejów związków artystycznych polsko-czeskich i polsko-słowiańskich w epoce Odrodzenia. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1953 nr 3-4 i nadb. [Rec.: W. MOLÈ: Naukowy dorobek historii sztuki..., jw., s. 167]. — M. SZYROCKI: Polsko-niemieckie stosunki literackie w epoce Odrodzenia. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 43 (dod. do: *Gaz. Robot.*).—

J. DĄBROWSKI: Związki początków i rozwoju Odrodzenia w Krakowie z Odrodzeniem na Węgrzech. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954. [Dyskusja: J. DOBRZYCKI. Tamże s. 164]. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 267]. — A. GROBELNÝ: Polští a ruští studenti na olomoucké universitě v l. 1576-1663. Opawa 1954 (dod. do: *Slezský sborník* 1953 nr 4). — S. KOT: Un gesuita boemo, patrocinatore delle lingue nazionali slave. *Ricerche Slavistiche* t. 3 (1954). [Rec.: R. POLLAK. *Nauka Pol.* 1955 nr 2]. — A. WYCZAŃSKI: Francja wobec państw jagiellońskich w latach 1515-1529. Wr. 1954 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* t. 6. [Rec.: C. BACKVIS, É. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 280; P. URBAN. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* t. 52 (1957) nr 1 s. 373-374]. — M. PISZCZKOWSKI: Erazm z Rotterdamu a Ignacy Krasicki. (Z zagadnień Renesansu i Oświecenia). *Tyg. Powsz.* 1954 nr 22. —

F. ČADA: Polský rodák a městské právo v Olomouci a v Opavě. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 1. Praga 1955. — S. KOT: Nationum proprietates. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). [Rec.: A. MAZON. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 128; A. GIEYSZTOR. Tamże, s. 310; W. MAAS. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1957 z. 4]. — J. MACŮREK: Slezsko a jeho úloha ve vývoji česko-polských vztahů na přelomu 15 a 16 století. *Česko-polský sborník...*, jw. — A. ZAJĄCZKOWSKI, J. REYCHMAN: Zarys dyplomatyki osmańsko-tureckiej. W-wa 1955 *PAN Komitet Orientalistyczny*; rozdz. 11 pt. Stosunki Polski z krajami Orientu. — Z. HORNUNG: Materiały do dziejów stosunków artystycznych polsko-śląskich w XVI i XVII wieku. *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1955* (wyd. 1957) Dod. — V. GREGOR: Polská hudební theorie na olomouckých školách v 16 století. *Slezský sborník* 1957 z. 1. — J. SCHULTZ: Zur Geschichte der deutsch-polnischen Beziehungen. Studenten aus Polen an der Universität Jena (1548-1795). *Wissenschaftliche Zeitschrift d. Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschafts- u. Sprachwissenschaftliche Reihe* t. 6 (1956/1957); por. J. SCHULTZ: Zur Frequenz polnischer Studenten an der Universität Jena. *Zeitschrift f. Slawistik* t. 1 (1956). — J. TAZBIR: Ze studiów nad ksenofobią w Polsce w dobie późnego renesansu. *Przegl. Hist.* 1957 z. 4. —

C. BACKVIS: Comment les Polonais du XVI-e siècle voyaient l'Italie et les Italiens. *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves.* (Bruksela) t. 15 (1958/1960) i odb. —

A. CRONIA: La conoscenza del Mondo Slavo in Italia. Bilanco storico-bibliografico di un millenio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia.* — S. GAWĘDA: Najstarsze relacje cudzoziemców o kopalni w Wieliczce. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 1 (1958). — E. KARWOT: Odkrycie Moskwy. *Poznaj świat* 1958 nr 10. — S. A. KORWIN: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958. — W. KRONNMAN: Stosunki kulturalne polsko-szwajcarskie XV-XVIII w. Wystawa w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warsza-

wie. *Przegl. Bibl.* 1958 z. 1. — J. MAGNUSZEWSKI: Frantowe prawa w literaturze czeskiej i polskiej. (Ze związków nurtu mieszczańsko-ludowego w obu piśmiennictwach). *Polskie studia slawistyczne.* W-wa 1958 i nadb. — J. JANKOWSKI: Wystawa Jubileuszowa w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie pt. Stosunki Polski z zagranicą od XIV-XVIII wieku. *Archeion* t. 30 (1959). — Z. LIBISZOWSKA: Zainteresowanie Polską w historiografii francuskiej XVI-XVII w. *Zeszyty Nauk. Uniw. Łódzkiego* S. I: *Nauki Hum.-Społ.* 1959 z. 12. — J. MACŮREK: Turzonowie na Morawach i na Śląsku w końcu XV i w pierwszej połowie XVI wieku. Z historii stosunków czesko-polskich w okresie humanizmu. *Śląski Kwart. Hist. Sobótka* 1959 nr 1. — W. VOISÉ: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959). — J. A. WILDER: Okiem cudzoziemca. Ze wspomnień cudzoziemców o dawnej Polsce. W-wa 1959. — H. BARYCZ: Die ersten wissenschaftlichen Verbindungen Polens mit Basel. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Hist. Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960). — K. GŁOMBIOWSKI: Über die Verbreitung der Schriften des Erasmus von Rotterdam in Schlesien in der Zeit der Renaissance. *Vierteljahresschrift...*, jw. — L. HAJDUKIEWICZ: Im Bücherkreis des Erasmus von Rotterdam. Aus der Geschichte der Bibliophilen Beziehungen zwischen Polen und Basel im 16 Jahrhundert. *Vierteljahresschrift...*, jw. — W. POCIECHA: Poselstwo Andrzeja Jakubowskiego do Francji w roku 1547 i pierwsza misja Jana Monluca w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960). — M. SIPAYŁŁO: Die Beziehungen der Familie Leszczyński zu der Universität in Basel. *Vierteljahresschrift...*, jw. — S. SOKÓŁ: Polnische Mediziner in Basel im XVI-XVII Jahrhundert. *Vierteljahresschrift...*, jw. — W. VOISÉ: Die Werke polnischen Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift...*, jw. — J. STARNAWSKI: Humanista francuski Ludwik Le Roy autorem dzieła o Polsce. *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1. — M. BRAHMER: Z publicystyki henrycjańskiej. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R.Pollaka.* Poz. 1962.

f) Mecenat

Kanclerz Jan Choiński. Mecenas uczonych polskich w. XVI. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 3 i odb. [Rec.: L. FINKEL. *Kwart. Hist.* 1887]. — T. TROSKOLAŃSKI: Andrzej Radwan Żebrzydowski, biskup wrocławski i krakowski. Monografia historyczna. *Przew. Nauk. i Lit.* 1897-1907 i odb. T. 1 cz. 1. Lw. 1899; cz. 2. Lw. 1902; t. 2 cz. 1. Lw. 1905; cz. 2. Lw. 1907. — J. PTAŚNIK: Bonerowie (jako protektorzy nauk i poetów). *Roczn. Kr.* t. 7 (1905). — H. BARYCZ: Kuturalna działalność Piotra Kmity. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 6 (1925) i odb. Przemyśl 1924. [Rec.: S. BODNIAK. *Ref. w Pol.* 1924; E. MALECZYŃSKA. *Kwart. Hist.* 1925]. — W. BOGATYŃSKI: Dwór hetmana Tarnowskiego w XVI w. *Kur. Lit.-Nauk.* 1927 nr 45 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 307). — S. ŁEMPICKI: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 i osob. [Rec.: J. E. PŁOMIEŃSKI. *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1928 nr 6]. — M. SMOLARSKI: Opieka nad literatami w Polsce. *Tęcza* 1929 z. 23. — A. KNOT: Królowie polscy opiekunami historii i historyków. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 51 (dod. jw. do nru 340). — C. LECHICKI: Mecenat Zygmunta III i życie umysłowe na jego dworze. W-wa 1932. [Rec.: S. HERBST. *Nauka Pol.* t. 16 (1932); T. MIKULSKI. *Ruch Lit.* 1932; S. BEDNARSKI. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 198; W. DOBROWOLSKA. *Kwart. Hist.* 1933; K. HARTLEB. *Nowa Książka* 1934; P. RENEVALL. *Hist. Aikakauskirja* 1934; por. C. LECHICKI: Dokoła mecenatu Zygmunta III. Lw. 1935]. — S. ŁEMPICKI: Biskupi polskiego Renesansu jako opiekunowie kultury. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200. [Rec.: K. VÖLKER: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935]. Por. S. ŁEMPICKI: Biskupi polskiego Renesansu. Lw. 1938. [Rec.: J. HULEWICZ. *Wiad. Hist.-Dydaktyczne* 1938]. — S. ŁEMPICKI: Opiekunowie kultury w Polsce. Lw. 1938 *Kultura Pol. i Obca* t. 2. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 27 (dod. jw. do nru 182)]. —

H. i S. KOZAKIEWICZOWIE: Polskie nagrobki renesansowe: stan, problemy i postulaty badań. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1952 nr 4 s. 107-110. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 63 nn.; osob.

wyd. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: E. Maleczyńska: Wkład Ziemi Śląskiej w rozwój nauki polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 199]. — G. Chmarzyński, Z. Kępiński: Sztuka polskiego Odrodzenia jako wyraz ideologii społecznej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — Z. Kępiński, A. Sławska: Zagadnienie mecenatu na przykładzie portretu polskiego od XVI do XVIII wieku. *Studia Muzealne* t. 1 (1953). — J. Modrzejewski: Poznańscy Medyceusze. *Widnokrąg* 1953 nr 28 (dod. do: *Gaz. Poz.*). — W. Tomkiewicz: Organizacja twórczości i odbiorczości w kulturze artystycznej polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958 s. 345 nn.; por. W. Tomkiewicz: Organizacja twórczości..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw., s. 19 nn. [Dyskusja: B. Nadolski: Mecenat literacki w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 5, jw.; W. Tomkiewicz: Podsumowanie dyskusji. Tamże; J. Starzyński: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Sztuki. Tamże]. [Rec.: B. W. (Wolff): Historia sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce 25-30 X 1953. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 2 s. 284-285].

Zob. też: Tomicki Piotr, Zamoyski Jan.

3. LITERATURA DO DZIEJÓW PIŚMIENNICTWA

a) Wydania zbiorowe tekstów

R. Zawiliński: Wyjątki z pomników języka polskiego wieku XIV-XVI. Kr. 1892. [Rec.: B-cz. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 4; W. Grzegorzewicz. *Muzeum* 1892; R. Koppens. *Przegl. Powsz.* 1892 t. 2; L. S. K. *Tyg. Ilustr.* 1892 nr 192; P. Parylak. *Szkoła* 1892 nr 26]. —

A. A. Kryński, M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego z wieku XIV, XV i początku XVI. W-wa 1918; por. Autoreferat. *Prace Filol.* t. 8 (1916); wyd. 2 anastatyczne. W-wa 1925. [Rec.: A. L. *Gaz. Pol.* 1919 nr 17; *Przegl. Pol.-Bułgarski* 1919 nr 10]. —

I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Wybór źródeł dla ćwiczeń uniwersyteckich. Lw. 1927. —

W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII w. Lw. 1928; wyd. 2 W-wa 1955. [Rec.: I. Chrzanowski. *Ruch Lit.* 1929; E. Klich. *Kur. Poz.* 1929 nr 42; S. Wierczyński. *Pam. Lit.* R. 26 (1929)]. —

S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Czasy najdawniejsze do roku 1543. Lw. 1930 *Lw. Bibl. Slawist.* t. 12; wyd. 2 W-wa 1950. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 4; A. Frinta. *Slovanský přehled* 1931; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1931; W. Taszycki. *Slavia* 1931; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 29 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 198)]. —

M. Plezia: Wstęp i wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. (1952) *BN* I, 141. [Rec.: M. K. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 7/8; T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); J. Starnawski. *Kamena* 1953 nr 3]. —

W. Taszycki: Wstęp i wyd.: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 4; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 285; H. Grappin. Tamże, s. 278; T. Milewski. *Poradnik Język.* 1954 z. 1; T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) i odb. pt. Walka o język polski do XVIII w. Na marginesie publikacji Taszyckiego i Mayenowej; S. Rospond. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956]. —

J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu 1510-1550. W-wa 1945. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 268]. —

A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956. (Teksty w przekł. pol. K. Jeżewskiej i E. Jędrkiewicza). —

J. Sokołowska: Poeci Renesansu. W-wa 1959. [Rec.: P. Hertz: Z dziennika lektury. *Nowa Kultura* 1959 nr 30; M. Jastrun: Wiersze polskie z epoki Renesansu. *Przegl. Kult.* 1959 nr 27; J. Krzyżanowski: Kochanowski i antologia. *Nowe Książki* 1959 nr 12; J. Maciejewski: Tradycja i współczesność. *Współczesność* 1959 nr 21; S. Nieznanowski. *Zeszyty Nauk. KUL* 1959 nr 4; E. M.: Od Biernata do padwanów. *Życie i Myśl* 1959 nr 11/12; XX: Wierzę w klasyków. *Odra* 1959 nr 35; K. Brończyk: Renesans w kieszonkowym wydaniu. *Kierunki* 1960 nr 3; J. Pelc: Antologia wierszy polskich z czasów Odrodzenia. *Twórczość* 1960 z. 5; R. Leszczyński. *Pam. Lit.* R. 52 (1961)]. —

J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Wyd.: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960. [Rec.: H. Kapełuś, E. Stankiewicz. *Literatura Lud.* 1960 nr 6; T. Kruszewska. *Pam. Lit.* R. 52 (1961); A. Sajkowski. *Odrodzenie i Ref w Pol.* t. 6 (1961)].

Zob. też: Dramatyczne utwory, Tzw. Literatura sowizrzalska, Polityczna literatura okolicznościowa.

b) Literatura do badań nad językiem

Monografia: J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; por. *Spr. PAU* 1914 nr 8-10; *Roczn. Slawist.* 1914/1915 s. 165-172. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915); V. Jagić. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 36 (1916); J. Polivka. *Listy filologické* t. 44 (1917)]. Wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. [Rec.: W. Hahn. *Słowo Pol.* 1922 nr 108; J. Lorentowicz. *Tydzień Pol.* 1922 nr 43; K. Nitsch. *Język Pol.* 1922 z. 3; J. Parandowski. *Kur. Poz.* 1922 nr 132].

K. Mecherzyński: Historia języka łacińskiego w Polsce. *Programma Liceum Kr. Św. Anny i Liceum Św. Barbary r. 1829.* Kr. 1829; wyd. 2 Kr. 1833. — T. Kurhanowicz: Rys kształcenia się języka polskiego i wpływu, jaki nań miały język łaciński i inne. *Przegl. Warsz.* 1840 t. 1. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. Gimn. im. Franciszka Józefa we Lw. za r. 1868* i odb. — B. Gulski: Die lateinische Sprache in Polen. (Cz. I). Literar-historische Abhandlung. Neustadt 1874. — H. Collitz, W. Nehring: Polnische Glossen aus dem XV-XVI Jahrh. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — L. Malinowski: Ślady dialektyczne w oznaczaniu samogłosek nosowych w kilku zabytkach języka polskiego w. XV i XVI. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1880) i odb. [Rec.: J. Hanusz. *Ateneum* 1881 t. 3]. — J. Bukowski: Porównanie języka łacińskiego i polskiego pod względem składni, budowy zdań i zwrotów z uwzględnieniem pisarzy polskich złotego wieku. *Program Gimn. Św. Jacka w Kr.* 1880. — E. Kałużniacki: Historische Übersicht der Graphik und der Ortographie der Polen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 99 (1882) i odb. — A. Kalina: Historia języka polskiego. T. 1: Formy gramatyczne języka polskiego do końca XVIII w. Lw. 1883. [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885)]. — S. Windakiewicz: Znaczenie szkół i uniwersytetów dla oświaty i literatury łacińskiej w Polsce. *Pam. II Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* T. 1. Lw. 1890. — A. Brückner: Miscellen aus der älteren grammatischen Literatur der Polen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1892). — H. Łopaciński: Najdawniejsze słowniki polskie drukowane. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. Kr. 1897. —

W. Nehring: Rozkwit języka polskiego w wieku XVI. Zapomniany rozdział z historii literatury polskiej w. XVI. *Pam. III Zjazdu Historyków Pol. w Kr.* T. 1. Kr. 1900. — A. Brückner: Dzieje języka polskiego. Lw. 1906; wyd. 2 Lw. 1914; wyd. 3 W-wa 1925; wyd. 4. Przejrzał i wstępem poprzedził W. Taszycki. Wr. 1960. [Rec.: S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 3; J. Łoś. *Czas* 1907 nr 33; S. Matusiak. *Lud* t. 13 (1907); H. Ułaszyn. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 29 (1907); H. Ułaszyn. *Książka* 1908 nr 2; H. Ułaszyn. *Roczn. Slawist.* t. 1 (1908); J. Baudouin de Courtenay. Tamże; Otrembowskij. *Russkij fiłologicznyj wistnyk* t. 71 (1914); J. Rozwadowski. *Język Pol.* 1914 z. 2/3; F. Krček. *Książka* 1914 nr 2]. — A. A. Kryński: O wpływie języka łacińskiego na polski. *Jagić-Festschrift* (*Sbornik u slavu V. Jagića*). Berlin 1908; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1908. — W. Nehring: O języku polskim XVI w. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. M. Reja.* Kr. 1910. — A. Brückner: Powstanie i rozwój języka literackiego. *Enc. pol. AU.* T. 2 cz. 2 (1915) rozdz. 2. — J. Łoś: Źródła do historii języka polskiego. Tamże, rozdz. 4. —

S. Wędkiewicz: Opis niektórych fonetycznych właściwości polszczyzny w gramatyce Celta z XVI wieku. *Slavia Occidentalis* t. 1 (1921). — A. Brückner: Geschichte der älteren polnischen Schriftsprache. Lipsk 1922 rozdz. 7. [Rec.: E. Klich. *Slavia Occidentalis* t. 3/4 (1925)]. — K. Morawski: Walka o język polski w czasach Odrodzenia. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 18. [Rec.: H. Barycz. *Przegl. Powsz.* 1923 t. 158; S. Pilch. *Muzeum* 1923; S. Łempicki: K. Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926 s. 12]. — H. Gaertner: Środki charakteryzacji językowej

wej w piśmiennictwie staropolskim. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924). — H. Gaertner: Wstęp i wyd.: M. Rej: Życiorys własny. W-wa 1925 *Książeczki Staropol.* nr 3. (Cz. 2: 1. Język polski w epoce Zygmuntowskiej. 2. Impressorowie. 3. Rozwój pisowni. 4. Pisownia Wirzbięty i Łazarza). — R. Pollak: Uwagi o języku polskim w „Dworzaninie" Górnickiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. —

I. Ohijenko: Ukrajinśka literaturna mowa 16-ho st. i ukrajinśkyj krechiwśkyj apostoł. T. 1-2. W-wa 1930; skrócona przeróbka pt. Wpływ języka polskiego na małoruski w XIV-XVI w. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego.* Kr. 1931. (Tu także dyskusja). — S. Dobrzycki: Kultura i artyzm języka w XVI wieku. *Pam. Zjazdu...*, jw. (Streszcz.). — S. Dobrzycki: Kultura języka w wieku XVI. *Ruch Lit.* 1931. — J. Krókowski: Język i piśmiennictwo łacińskie w Polsce XVI w. *Kultura staropolska.* Kr. 1932. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 45]. — K. Górski: Polityka narodowościowa dawnej Rzplitej. II: Wieki nowożytne. *Prąd* 1933, lipiec-sierpień. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* 2. [Rec.: W. Taszycki. *Język Pol.* 1939 z. 1; P. Czaplewski. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 11 (1938/1940)]. — S. Rospond: Kultura językowa w Polsce XVI w. 1. Polemika poprawnościowa J. Maleckiego z J. Seklucjanem. 2. Polemika poprawnościowa J. Maleckiego z S. Murzynowskim. *Język Pol.* 1938 z. 4. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes. Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille Nouvelle Série: Droits et Lettres* nr 20. —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951; przekł. ros. Moskwa 1954. (Z przedmową W. W. Winogradowa). [Rec.: S. Łempicki. *Odrodzenie* 1947 nr 2; K. Nitsch. *Język Pol.* 1947 z. 5; S. Papée. *Dzien. Lit.* 1947 nr 17; M. R. Frenkel: Dzieje naszej mowy. *Odra* 1948 nr 7; J. Nowak-Dłużewski. *Dziś i Jutro* 1948 nr 8; J. Otrębski. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948); P. Smoczyński. *Polonistyka* 1948 nr 1; Goa (A. Gołubiew). *Tyg. Powsz.* 1949 nr 30; S. S. Sowietow, J. W. Maciuszowic. *Woprosy jazykoznanija* 1954 nr 6; przekł. pol. recenzji: *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 709-714 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. — K. W. Zawodziński: W sprawie akcentuacji polskiej z XVI i XVII w. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* 1947/1948. — S. Rospond: Kultura językowa na Pomorzu Mazowieckim w XVI w. Olsztyn 1948 *Komunikat Działu Informacji Nauk. Instytutu Mazurskiego* nr 3. — S. Rospond: Studia nad językiem polskim XVI wieku (Jan Seklucjan, Stanisław Murzynowski, Jan Sandecki-Malecki, Grzegorz Orszak). Wr. 1949 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 20; por. *Spr. PAU* 1945 nr 6; *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1948. [Rec.: S. Reczek. *Zeszyty Wr.* 1950 nr 3/4; M. R. Mayenowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 703-706; toż przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 158-159; A. Dostál. *Slavia* 1957 z. 2]. —

Z. Klemensiewicz: Jak żyła polszczyzna od w. XVI do schyłku w. XVIII. W-wa 1949 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Historia Języka Pol.* z. 2. — S. Rospond: Stanisław Murzynowski, obrońca języka ojczystego. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949 i odb. — B. Nadolski: Dokoła prac przekładowych w XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — Z. Stieber: Rozwój fonologiczny języka polskiego. W-wa 1952. [Rec.: S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1953 z. 3]. — P. Zwoliński: Wypowiedzi gramatyków XVI i XVII wieku o dialektyzmach w ówczesnej polszczyźnie. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 2; A. Szyfer. *Poradnik Język.* 1953 z. 5]. —

H. Barański: Polskie Odrodzenie w walce o język narodowy. *Nowy Świat* 1953 nr 34 (dod. do: *Głos Wielkopol.*). — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; por. K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 36 i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Gierowski: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI

i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — K. KAMIŃSKA: Pisownia druków polskich XVI wieku. *Prace Polon.* S. XI (1953). —

Z. KLEMENSIEWICZ: Czynniki sprawcze w rozwoju polszczyzny doby Odrodzenia. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; w książce: W kręgu języka literackiego i artystycznego. W-wa 1961; por. Z. KLEMENSIEWICZ: Czynniki sprawcze..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: K. GÓRSKI, R. POLLAK, Z. RYSIEWICZ, Z. STIEBER, S. ŻOŁKIEWSKI. W tomie: *Odrodzenie...*, jw.; Podsumowanie dyskusji: Z. KLEMENSIEWICZ. Tamże]. — Z. KLEMENSIEWICZ: Główne czynniki rozwoju polszczyzny w XVI wieku. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9. [Rec.: Rok Polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 6 s. 51-52. Por. S. ARNOLD: Zagadnienie tworzenia się ogólnego języka polskiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955]. — Z. KLEMENSIEWICZ: Szkic zewnętrznej historii języka polskiego doby Odrodzenia. *Język Pol.* 1953 z. 4. — Z. KLEMENSIEWICZ: Udział językoznawstwa w sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk „Odrodzenie w Polsce". *Język Pol.* 1953 z. 5. — Z. KLEMENSIEWICZ: Wyniki obrad Sekcji Historii Języka. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 rozdz. 2: Zwycięska walka języka polskiego z łaciną; toż przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — W. KURASZKIEWICZ: Mazowieckie samogłoski nosowe w XV i XVI wieku. Wr. 1953; por. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 7 (1952) Dod. 4. — W. KURASZKIEWICZ: Znaczenie druków renesansowych w rozwoju polskich samogłosek nosowych. *Język Pol.* 1953 z. 4. — H. KURKOWSKA: Referaty językoznawcze na sesji „Odrodzenie w Polsce". Recenzja. *Poradnik Język.* 1953 z. 10. — A. KUZIOROWA: XVI-wieczny przełom w znaczeniu i używaniu spójnika „gdyż". *Język Pol.* 1953 z. 4. — E. MALECZYŃSKA: Powiązania ideologii społecznych ruchów na Śląsku i w Polsce centralnej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955. —

M. R. MAYENOWA: W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. [Dyskusja: M. DŁUSKA, K. GÓRSKI, W. KURASZKIEWICZ, H. LEWICKA, S. PIGOŃ, R. POLLAK, S. URBAŃCZYK, K. WYKA. Podsumowanie dyskusji: M. R. MAYENOWA. Tamże]; por. M. R. MAYENOWA: Problematyka stylistyczna staropolszczyzny. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — M. R. MAYENOWA: Walka o język narodowy w epoce Odrodzenia. *Nowa Kultura* 1953 nr 42; por. M. R. MAYENOWA: Walka o polski język narodowy w epoce Odrodzenia. *Głos Tyg.* 1953 nr 28 (dod. do: *Głos Koszaliński*); toż w kilku pismach prowincjonalnych. — M. R. MAYENOWA: Wielcy pisarze Odrodzenia a kształtowanie się polskiego języka literackiego. *Życie Lit.* 1953 nr 36. [Rec.: A. SIUDUT. *Język Pol.* 1953 z. 4; Rok Polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 6 s. 49-50]. — M. R. MAYENOWA: Walka o język w literaturze staropolskiej. (Bibliografię oprac. B. Otwinowska, L. Pszczołowska, J. Puzynina). *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954 i odb. W-wa 1953; wyd. osob. rozszerzone pt. Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej. W-wa 1955. [Rec.: S. ROSPOND. *Język Pol.* 1953 z. 5; H. GRAPPIN. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 278; T. WITCZAK. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) i odb. pt. Walka o język polski do XVIII w. Na marginesie publikacji Taszyckiego i Mayenowej; P. GRZEGORCZYK. *Roczn. Lit.* 1955 s. 372--373; *Polonistyka* 1955 nr 5; J. DAMBORSKÝ: Dvě práci o dějinach polského jazyka. *Slavia* t. 26 (1957)]. — W. Męż. (MĘŻNICKI): Gdańscy lektorowie. Wkład Gdańska w polskie Odrodzenie. Lektorzy języka polskiego w Gimnazjum Akademickim w Gdańsku. *Rejsy* (dod. do: *Dzien. Bałtycki*) 1953 nr 213. — E. MRÓZ--OSTROWSKA: Rzeczowniki z przyrostkiem „-ość" w języku XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. [Dyskusja: W. DOROSZEWSKI, H. LEWICKA, S. ROSPOND, J. SAFAREWICZ, S. URBAŃCZYK. Podsumowanie dyskusji: E. MRÓZ-OSTROWSKA. Tamże]; por. E. MRÓZ-OSTROWSKA: Formacje z przyrostkiem na „-ość" w strukturze językowej XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — W. NATANSON: Słowo polskie w epoce Odrodzenia. *Świat i Życie* 1953 nr 31 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — K. NITSCH: Co wiemy naprawdę o dialektach ludowych XVI wieku? *Język Pol.* 1953 z. 4. —

S. ROSPOND: Badamy język literatury polskiego Odrodzenia. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 40 (dod. do: *Gaz. Robot.*). — S. ROSPOND: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. [Dyskusja: K. DEJNA, W. DOROSZEWSKI, E. MRÓZ-OSTROWSKA, S. RECZEK. Podsumowanie dyskusji: S. ROSPOND. Tamże]; por. S. ROSPOND: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — J. SIWKOWSKA: Referaty językoznawcze na sesji „Odrodzenie w Polsce". *Poradnik Język.* 1953 z. 10. — W. TASZYCKI: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. W. TASZYCKI: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — W. TASZYCKI: Wstęp do: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146. [Rec. zob. wyżej: Wyd. zbiorowe tekstów]. — S. URBAŃCZYK: Jaką polszczyzną mówił Jan Kochanowski i jego rówieśnicy. *Język Pol.* 1953 z. 4. — S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy złotego wieku na tle innych czynników kształtujących normy języka literackiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: W. DOROSZEWSKI, H. LEWICKA, R. POLLAK, Z. RYSIEWICZ, M. RZEUSKA, P. ZWOLIŃSKI. Podsumowanie dyskusji: S. URBAŃCZYK. Tamże]. —

E. DÉCAUX: Altpoln. „abych byli", „izbych uzdrowili". *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 22 (1954). — L. MOSZYŃSKI: W sprawie badania dyspalatalizacji głosek funkcjonalnie miękkich. *Język Pol.* 1954 z. 3. — L. PSZCZOŁOWSKA, J. PUZYNINA: Język polski w szkole w epoce Odrodzenia. *Poradnik Język.* 1954 z. 4. — J. ŠERECH: Ukrainian Influence of the Polish Language in the 16-th and 17-th Centuries. *The Annals of the Ukrainian Academy* 1954 nr 2 (8). [Rec.: B. O. UNBEGAUN. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 207; E. BORSCHAK. Tamże, s. 219]. — W. TASZYCKI: Dwa wyrazy staropolskie — „mówić" i „sierce". *Poradnik Język.* 1954 z. 7. — Z. STIEBER: Uwagi na marginesie „Rozwoju fonologicznego języka polskiego". *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 1 (1954). — W. TASZYCKI: Udział mieszczan krakowskich w walce o język polski w czasach Odrodzenia. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954. [Dyskusja: K. PIERADZKA. Tamże, s. 174-175]. —

M. BARGIEŁ: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — W. CYRAN: Oznaczenie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauk w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. DRAPELLA: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauk w Gdańsku. Komisja...*, jw. z. 5. [Rec.: A. GIEYSZTOR. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 307]. — S. ROSPOND: Obrona języka polskiego na Śląsku. *Kwart. Opolski* 1955 nr 1. — I. ZARĘBSKI: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. [Rec.: E. LOTKO. *Slezský sborník* 1956 z. 2]. —

J. BALÁZS: Zur Frage des Erwachens des Osteuropäischen Nationalsprachen. Die Berührungen zwischen den Universitäten Krakau, Wittenberg und Ungarn im 16 Jahrhundert auf dem Gebiete der grammatischen und orthographischen Literatur. *Deutsch-Slawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten. Gesammelte Aufsätze.* Berlin 1956 *Deutsche Akademie d. Wissenschaften zu Berlin Veröffentlichungen d. Instituts f. Slawistik* herausgegeben v. H. H. Bielefeldt nr 9. — H. GRAPPIN: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze.* — R. HECK: Polskie formuły przysiąg z wsi podwrocławskiej z lat 1591-1601. *Sobótka* 1956 nr 1. — B. LINDERT: Samogłoski nosowe w aktach radzieckich miasta Puchaczowa. *Poradnik Język.* 1956 z. 10. — Słownik polszczyzny XVI wieku. Zeszyt próbny. Wr. 1956. [Rec.: PAN IBL: Słownik polszczyzny XVI wieku. Uwagi i recenzje. W-wa 1957. (Maszynopis powiel.). Tu rec.: S. WESTFAL, H. GRAPPIN, J. BAUER, J. TRYPUĆKO, J. DANHELKA. A. SIUDUT. *Język Pol.* 1957 z. 3]. — W. TA-

SZYCKI: Orzechowski contra Kuraszkiewicz, czyli o rzekomym wielkopolsko-niemieckim wkładzie do ogólnopolskiego systemu gramatycznego. *Poradnik Język.* 1956 z. 8. — T. ULEWICZ: O reklamie wydawniczej w pierwszej połowie XVI w., krakowskich impresorach nakładcach oraz walce o język polski w dobie humanizmu. *Spr. z Czynności Wydz. i Posiedzeń Nauk. oraz Kronika Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego* nr 7: 1 IX 1953-31 XII 1956. — S. WESTFAL: Rzecz o polszczyźnie. Gawęda o języku polskim. Londyn (1956). [Rec.: É. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 330-331]. — M. BORECKI: Walka o język polski w dobie pierwszego bezkrólewia (1572-1573). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* t. 2 (1957). — W. GIERGIELEWICZ: Rym i wiersz. Londyn 1957. — J. PETR: Zaimek „każdy" w historii i dialektach języka polskiego. Wr. 1957 *Monografie Pol. Cech Gwarowych* 2. — S. ROSPOND: Wrocławska ustawa cechu rzeźniczego z 1512 roku. *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4 *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — K. ŚLASKI: Walka o język polski na Pomorzu Zachodnim w XVI-XIX w. *Szczecin* 1957 z. 1. —

C. BACKVIS: Quelques remarques sur le bilinguisme latino-polonais dans la Pologne du seizième siècle. Bruksela 1958. [Rec.: É. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* 1958 s. 243]. — M. DŁUSKA: Zebrania i dyskusje naukowe. *Język Pol.* 1958 z. 3 (Sesja Nauk. IBL PAN poświęcona Słownikowi polszczyzny w. XVI). — S. HRABEC: Jak brzmiało imię Urszuli Kochanowskiej? *Onomastica* 1958 z. 2. — S. HRABEC: Teoretyczne założenia „Słownika polszczyzny XVI wieku" i ich praktyczna realizacja. *Z polskich studiów slawistycznych. Prace językoznawcze i etnogenetyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie 1958.* T. 1. W-wa 1958. — W. KURASZKIEWICZ: Statystyczne badanie słownictwa polskich tekstów XVI wieku. Tamże. — M. R. MAYENOWA: Słownik polszczyzny XVI-wiecznej z punktu widzenia potrzeb stylistyki. Tamże. — K. MALECZYŃSKI: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 269 nn. — M. R. MAYENOWA: Dyskusja nad zeszytem próbnym Słownika polszczyzny XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 2; por. M. R. MAYENOWA: Słownik polszczyzny XVI wieku. (Dyskusja nad zeszytem próbnym Słownika). *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1958 z. 5. — J. ZALESKI: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* nr 4 (1958). — J. GERLACH: Język polski w obradach i korespondencji urzędowej w Prusach Królewskich w XVI-XVIII w. *Szkice z dziejów Pomorza.* 2: *Pomorze nowożytne.* W-wa 1959. — Z. KLEMENSIEWICZ: Zakres informacji składniowych w Słowniku polszczyzny XVI wieku. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 1. — S. RECZEK: Pięć polskich zeznań sądowych ze Śląska z r. 1561. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 1 (1959). — S. ROSPOND: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — J. SIATKOWSKI: Z prac nad wpływami czeskimi na polszczyznę XVI w. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 3/4. — K. ŚLASKI: Polskość Pomorza Zachodniego w świetle źródeł XVI-XVIII w. *Szkice z dziejów Pomorza...*, jw. — M. BASAJ: Bohemizmy w polskich przekładach dzieł B. Georgevichiusa. *Poradnik Język.* 1960 z. 4. — W. KURASZKIEWICZ: Dwa listy Zygmunta Starego z 1539 r. *Język Pol.* 1960 z. 3. (Tamże: J. DWORZACZKOWA: Uwagi historyka). — W. LUBAŚ: Oboczność rzeczownikowej końcówki miejscownika l. mn. „-ach ||-ách" w historii i dialektach języka polskiego. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Językoznawcze* z. 3 *Filologia* z. 6 (1960) — Z. TOPOLIŃSKA: Z historii akcentu polskiego od wieku XVI do dziś. Wr. 1961 *PAN Komitet Językoznawczy Prace Językoznawcze* 27; por. *Spr. PAN* 1957 z. 3. — W. KURASZKIEWICZ: Z różnic języka potocznego i literackiego w XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962.

Zob. też wyżej, Dział 3a, ŚREDNIOWIECZE, Dział 4c.

c) Literatura do badań historycznoliterackich

K.W. WÓJCICKI: Zoilus. *Przegl. Warsz.* 1840 t. 3. — K. MECHERZYŃSKI: O duchu i dążności literatury polskiej wieku XVI. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* 1849 t. 19 i odb. — J. MOLIŃSKI: Kurzgefasste Darstellung der Geschichte der polnisch-lateinischen Poesie in Polen bis Klonowicz. Trzemeszno 1853. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856; t. 2. Kr. 1858; przedr. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — R. LAVOLLÉE: De poetis latino-polonis. Paryż 1873. Por. przekł. franc.: *Le Contemporain* 1873, lipiec-sierpień;

przedr. w książce: Essais de littérature et d'histoire. Paryż 1891. — W.M. OLĘDZKI: Historia nauk politycznych wieku XVI. Cz. I. Teorie polityczne XVI wieku. Poz. 1873; por. *Tyg. Wielkopol.* 1871. — B. GULSKI: Die lateinische Poesie in Polen. I. Neustadt 1874. — W. MAKUSZEW: Obszczestwiennyje i gosudarstwiennyje woprosy w polskoj litieraturie XVI wieka. *Sławianskij sbornik* (Petersb.) 1876 t. 3. — M. BOBRZYŃSKI: Stanisław Zaborowski. Studium z historii literatury politycznej XVI stulecia. *Przew. Nauk. i Lit.* 1877. — R. LOEWENFELD: J. Kochanowski und seine lateinischen Dichtungen. Poz. 1877. — W. WISŁOCKI: Jakie przedruki dzieł XVI wieku byłyby pożądane dla dziejów oświaty i literatury. *Pam. Pierwszego Zjazdu Hist. Pol. im. J. Długosza.* Kr. 1881. — K. MORAWSKI: Nasze zadania względem literatury polskiej XVI w. *Przegl. Pol.* 1883 t. 1. — W. BRUCHNALSKI: O źródłach niektórych utworów poetycznych polskich XV i XVI w. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 4 i odb. —

B. CHLEBOWSKI: Znaczenie różnic terytorialnych, etnograficznych i związanej z nimi odrębności ekonomiczno-społecznych, politycznych i umysłowych stosunków dla badania dziejów literatury polskiej. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. J. Kochanowskiego. Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 5 (1886); przedr. rozszerzony pt. Zadanie historii literatury polskiej. W: Pisma. T. 1. W-wa 1912. — J. ROSTAFIŃSKI: O wpływie życia ziemiańskiego na literaturę XVI w. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. J. Kochanowskiego,* jw. — S. TARNOWSKI: Studia do historii literatury polskiej. Pisarze polityczni XVI w. T. 1-2. Kr. 1886. [Rec.: M. BOBRZYŃSKI. *Czas* 1887 nr 132; W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1887]. — B. DEMBIŃSKI: Stosunek włoskiej literatury politycznej do polskiej w XVI wieku. Kr. 1888. [Rec.: L. FINKEL. *Kwart. Hist.* 1890]. — T. MANDYBUR: Ślady wpływu satyryków rzymskich na polskich. *Spr. Gimn. w Jarosławiu na r. 1888.* Jarosław 1888. [Rec.: W. BRUCHNALSKI. *Kwart. Hist.* 1889]. — J. ROSTAFIŃSKI: Nasza literatura botaniczna XVI w. *Pam. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 14 (1888) i odb. [Rec.: J. KRUPA. *Kwart. Hist.* 1889]. —

G. BAUCH: Beiträge zur Literaturgeschichte des schlesischen Humanismus. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 26 (1892) i odb. [Rec.: W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1894]. — A. BRÜCKNER: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VIII. Wiersze historyczne. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 3. — G. E. SAENGER: Kriticzeskija zamietki k niekotorym miestam w łatinskich stichotworienijach... polskich pisatielej XVI i XVII wiekow. *Commentationes Philologicae.* Petersb. 1897. — E. DEICHES: Z czasów ucieczki Walezego. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 1. — W. HAHN: Szymon Szymonowicz jako filolog. (Kartka z dziejów filologii w Polsce). *Przew. Nauk. i Lit.* 1897 i odb. — B. CHLEBOWSKI: Indywidualizm jako czynnik rozwoju artyzmu polskiego w w. XVI. (Humaniści — Jan Kochanowski). *Prawda. Księga zbior. ... dla uczczenia A. Świętochowskiego.* Lw. 1899; przedr. w: Pisma. T. 1. W-wa 1912. [Rec.: S. ZDZIARSKI. *Kwart. Hist.* 1899]. — W. HAHN: Wstęp do wyd.: S. Szymonowicz: Wybór poematów łacińskich. *Spr. Wyższego Gimn. w Kołomyi* 1899. — T. PAZDANOWSKI: Polskie pieśni protestanckie w XVI wieku. *Spr. Gimn. w Jaśle* 1899. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1902]. —

W. BRUCHNALSKI: Pojęcie i znaczenie poezji u poetów polskich XVI w. *Eos* 1900 i odb. — W. HAHN: Najważniejsze dezyderaty w sprawie badań nad literaturą humanistyczną w Polsce. *Pam. III Zjazdu Historyków Pol. w Kr.* T. 1. Kr. 1900. — T. WIERZBOWSKI: Matieriały k istorii moskowskogo gosudarstwa w XVI i XVII stoletijach. Z. 1: Smutnoje wriemia w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. Cz. I: 1605-1607. W-wa 1900. — S. WĘCKOWSKI: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur bis zum Ausgange des XVII Jhrh. Poz. 1901. — A. BRÜCKNER: Psałterze polskie do połowy XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. [Rec.: J. FIJAŁEK. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — A. JOUGAN: Homilie polskie od czasów najdawniejszych po dobę obecną. W książce: Szkice bibliograficzne i krytyczne. Lw. 1902. — W. NEHRING: Listy polskie śląskie z XVI w. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — T. PAZDANOWSKI: Poezja rokoszu Zebrzydowskiego. *Spr. Gimn. Wyższego w Nowym Sączu* 1902. [Rec.: S. DOBRZYCKI. *Kwart. Hist.* 1904]. — S. WINDAKIEWICZ: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Przegl. Pol* 1902 t. 145; replika S. Windakiewicza. Tamże; B. GUBRYNOWICZ. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — S. WINDAKIEWICZ: Pieśni i dumy rycerskie XVI w. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); por. A. BRÜCKNER: Z teki bibliograficznej. X. Frantowe prawa. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 45. —

S. DOBRZYCKI: Humor i dowcip w Polsce XVI w. *Lud* t. 11 (1905) i odb.; przedr. w książce: Z dziejów literatury

polskiej. Kr. 1907; por.: Humor staropolski. *Gryf* (Bydgoszcz) 1933 nr 3 s. 18. — *Z wieku Mikołaja Reja. Księga jubileuszowa 1505-1905.* W-wa 1905. — P. Adamek: Uwagi nad „złotym wiekiem" literatury polskiej. *Dzien. Poz.* 1906 nr 154-155. — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 6 (1907)]. — S. Dobrzycki: Przyroda w literaturze polskiej w epoce Odrodzenia. *Pam. Lit.* R. 5 (1906); przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI w. Lw. 1906. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 6 (1907); I. Chrzanowski. *Książka* 1907 nr 4; S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 3; M. Schreiber. *Muzeum* 1907]. — H. Łopaciński: „Mons rei publicae Poloniae 1578", obrazowana alegoria polityczna z czasów Stefana Batorego. *Spr. Komisji Hist. Sztuki AU* t. 7 (1906). — W. Bruchnalski: Epistolografia jako źródło literatury renesansowej w Polsce. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. M. Reja.* Kr. 1910. — J. Czubek: Ślad Sannazara w Polsce. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — T. Grabowski: Humanizm w katolickiej literaturze religijnej w Polsce w pierwszej połowie w. XVI. Cz. 1. *Spr. AU* 1910 nr 10; cz. 2. *Spr. AU* 1917 nr 7. — J. Kallenbach: Dzisiejszy pogląd na literaturę polską XVI w. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. M. Reja,* jw. — W. Hahn: Poezja polska w. XVI w stosunku do literatury obcej. *Księga pam. ku uczczeniu 250 rocznicy założenia Uniw. Lw.* T. 1. Lw. 1912 i odb. Kr. 1911. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 11 (1912)]. — B. Dembiński: Stosunek włoskiej literatury politycznej do polskiej w XVI wieku. *Przegl. Pol.* 1888 t. 87; przedr. w książce: Z dziejów i życia narodu. Lw. 1913. — T. Eustachiewicz: Seneka w Polsce. *Eos* 1913 i odb. [Rec.: T. Sinko. *Książka* 1914 nr 6]. — W. Nartowski: Stan włościański w utworach poetyckich pisarzy polskich doby renesansowej XVI wieku. *Lud* t. 19 (1913)-t. 20 (1914/18) i odb. Lw. 1917. — W. Szyszkowski: Pierwiastek ludowy w poezji polskiej XV i XVI w. Tamże. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914. — M. W. Urbanek: Chłop w literaturze polskiej złotego okresu. Cz. 1. *Spr. Gimn. w Sanoku* 1914; cz. 2. *Spr. Gimn w Sanoku* 1916. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)]. —

A. Brückner: Drobiazgi czesko-polskie. *Pam. Lit.* R. 14 (1916). — T. Grabowski: Nowe przyczynki do dziejów pojęcia poezji u pisarzy wieków średnich i Odrodzenia w Polsce. *Spr. AU* 1916 nr 1. — T. Grabowski: Teoria poezji od wieków średnich do epoki romantycznej w Polsce. *Spr. AU* 1916 nr 7. — A. Wojtkowski: Magnaci polscy w poezji humanistów naszych. *Kur. Poz.* 1916 nr 254. — A. Bednarski: Okulistyka ziołopisów polskich w XVI w. i na początku XVII w. Lw. 1917. — *Dzieje literatury pięknej w Polsce.* Cz. 1-2. Kr. 1918. (Tu m. in.: W. Bruchnalski: Epistolografia; W. Bruchnalski: Panegiryk; W. Bruchnalski: Rozwój wymowy w Polsce. Cz. 2. Czasy nowożytne; B. Chlebowski: Poezja polska w wieku XVI; B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. Cz. 1. Powieść do połowy XVIII stulecia; W. Hahn: Rozwój poezji dramatycznej w Polsce. Cz. 1. W epoce przedrozbiorowej; T. Sinko: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce (i nadb.); por. wyd. 2 Kr. 1935-1936). [Rec.: S. Witkowski. *Eos* 1916; M. Hýsek. *Časopis pro moderní filologii* t. 7 (1919)]. — J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. *Polonia Sacra* nr 1 (1918), nr 3 (1919). [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1921]. — H. Gaertner: Z literatury politycznej XVI w. *Rok Pol.* 1918. — S. Grabowiecki: Pierwiastek autobiograficzny w poezji polskiej XVI w. *Przew. Nauk. i Lit.* 1918. — T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918. Rozdz. 2: Wpływ humanizmu na pogłębienie pojęć o poezji. Kultura retoryczna polskich humanistów. Rozdz. 3: Skaliger i jego szkoła; por. *Spr. AU* 1913 nr 5. — M. Kasterska: Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1589). Paryż 1918. —

S. Kot: Rzeczpospolita polska w literaturze politycznej Zachodu. Kr. 1919. — W. Wąsik: Piśmiennictwo staropolskie w przedmiocie zagadnień etycznych. *Przegl. Filoz.* 1919. — K. Hartleb: Polskie dzienniki podróży w XVI w. jako źródła do współczesnej kultury. Lw. 1920. — J. Reiss: Wielogłosowa pieśń religijna w XVI w. *Spr. AU* 1920 nr 7. — K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII w. Kr. 1921. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921; I. Chrzanowski. *Przegl. Warsz.* 1921; N. Cieszyński. *Przegl. Powsz.* 1922 t. 156; Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 170; T. Grabowski: Z literatury religijnej. *Kur. Poz.* 1922 nr 37; J. Kleiner. *Książka* 1922 nr 3; K. Völker: Die polnische Kirchengeschichte im Spiegel des letzten Jahrzehnts. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928]. — K. Morawski:

Contributo alla storia della filologia in Polonia nel Rinascimento. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova*. Kr. 1922. — C. Pęcherski: Zygmunt August jako mówca sejmowy. *Przegl. Współcz.* 1923 t. 6. — W. Folkierski: Sonet polski XVI wieku a francuska Plejada. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 33. — Z. Żygulski: Tragedia Seneki a dramat nowożytny do końca XVIII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924). — W. Folkierski: Wstęp i wyd.: Sonet polski. Wybór tekstów. Kr. 1925 *BN* I, 82. [Rec.: T. Karyłowski. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 170]. — R. Ganszyniec: Epistolografia polsko-łacińska i jej stosunek do epistolografii humanistycznej. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 5 (1925). — W. Hahn: W sprawie badań nad literaturą humanistyczną w Polsce. *Pam. IV Zjazdu Historyków Pol. w Poz.* T. 1. Lw. 1925. — K. Hartleb: Znaczenie polskich dzienników podróży z XVI i XVII wieku jako źródeł do ówczesnej kultury polskiej i zachodniej — potrzeba ich wydania. *Pam. IV Zjazdu...*, jw. Sekcja V. Lw. 1925. — C. Pęcherski: Polska wymowa sejmowa czasów Zygmuntowskich (w. XVI do r. 1573). *Spr. PAU* 1925 nr 6. — G. Przychocki: Plautus. Kr. 1925 *Z Hist. i Lit.* nr 26. — M. Wagner: Świat grecki w polskiej poezji renesansowej do połowy XVI w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 5 (1925). — M. Zdziechowski: Renesans a rewolucja. Wykład wstępny do dziejów literatury w epoce Renesansu. Wil. 1925. —

J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25; por. *Spr. PAU* 1925 nr 6. [Rec.: A. Brückner. *Ruch Lit.* 1926]. — A. Münnich: Z białych kruków w Książnicy im. M. Kopernika w Toruniu. „Testament albo Ordynacja..." Nieznany zabytek staropolskiej poezji. *Mestwin* 1926 nr 17, 18, 20 (dod. do: *Słowo Pomorskie*). — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: I. Chrzanowski. *Ruch Lit.* 1927; E. Damiani. *Leonardo* 1927 nr 10; J. Kallenbach. *Głos Narodu* 1927 nr 62; T. Karyłowski. *Przegl. Powsz.* 1927 t. 174; G. Maver. *I libri del giorno* 1927 nr 4; T. Sinko. *Czas* 1927 nr 89; R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — W. Budka: Muza ksiąg sądowych XVI w. *Silva Rerum* 1927. — J. Starowicz: Wstęp do wyd.: Poezje łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego do użytku w gimnazjach. W-wa 1927. — M. Bergman: Polsko-łacińskie epitalamium. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1931]. — A. Chybiński: O staropolskiej kolędzie. *Ziemia* 1928 nr 4. — S. Dobrzycki: Ideologia literatury w epoce ostatnich Jagiellonów. *Polska, jej dzieje i kultura*. T. 1. W-wa 1928 rozdz. 14. — R. Ganszyniec: Polono-latina. IX. Owen w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — S. Sawicka: Polski iluminowany modlitewnik z XVI w. *Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences* 1928. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw. 1930 s. 304]. — J. Dziech: Motywy konwencjonalne w łacińskiej poezji polskich humanistów. *Streszcz. Referatów Sekcji Nauki Zjazdu Klasyków Filol. w Poz. 1929*. Lw. 1929. — S. Kot: Pierwszy wiersz polski tłoczony w Paryżu. *Silva Rerum* 1928. [Rec.: E. Koschmieder. *Jahrbücher...*, jw. 1929 s. 275]. — J. Feldhorn: Literatura polska wieku XVI a Żydzi. Szkic bibliograficzny. *Spr. Żydowskiego Gimn. Koed. w Kr.* Kr. 1929 i odb. [Rec.: K. Czachowski. *Czas* 1930 nr 127]. — J. Janów: Z dziejów polskiej pieśni historycznej. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher...*, jw. 1931 s. 327]. — S. Kot: Svoboda a poroba Čech v polské literatuře politické XVI stol. *Bídlova sborník* 1929. — J. Krzyżanowski: O studiach nad literaturą polską w w. XVI-XVII. *Nauka Pol.* t. 10 (1929) i odb. — M. Opałek: Lutnia — wódz tańców i pieśni uczonych. *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1929 nr 6. — J. Saratowiczówna: Kolędy XV i XVI w. *Spr. Gimn. w Żywcu za r. 1929/30*. —

S. Dobrzycki: Kolędy polskie a czeskie, ich wzajemny stosunek. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 i odb. Poz. 1930. [Rec.: mg. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 31 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 200); M. Szyjkowski. *Slavia* 1931/1932]. — M. Fallek: Szkice i studia o wpływie Biblii na literaturę polską. *Roczn. I Gimn. Męskiego Tow. Żyd. Szkół Średnich w Łodzi* 1929/30 i odb. W-wa 1931. [Rec.: J. Birkenmajer. *Ruch Lit.* 1931; K. Czachowski. *Czas* 1931 nr 155; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 4 (dod. jw. nr 26)]. — W. Hahn: De Vergilii apud Polonos fatis saec. XVI. *Eos* 1930/31. — J. Janów: Z literatury polskiej i ruskiej XVI i XVIII w. *Sbornik prácí I Sjezdu slovanských filologů v Praze 1929*. T. 2. Praga 1931 i odb. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931)]. — P. P. Panaitescu: Influence de la littérature polonaise sur les Roumains aux XVI-e et XVII-e siècles. *Pam.*

Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego. Kr. 1931. — S. Łempicki: Vergilius a Polska. *Kwart. Klas.* 1931. — S. Lisowski: Starodruki Uniwersyteckiej Biblioteki Publicznej w Wilnie. *Ateneum Wil.* 1931/1932. — K. Dobrowolski: Studia nad piśmiennictwem polskim na Śląsku do poł. XIX w. Wstęp do: Listy Józefa Lompy do J. I. Kraszewskiego. Kat. 1931 i odb. [Rec.: Z. Grabowski. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 10 (dod. jw. nr 67)]. — K. Kolbuszewski: Proza polska XVI w. *Kultura staropolska*. Kr. 1932. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw. 1933 s. 45]. — J. Krzyżanowski: Poezja polska w wieku XVI. *Kultura staropolska...*, jw.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. [Rec.: K. Völker, jw.; A. Fei: O charakterystykę poezji polskiej XVI wieku. *Ruch Lit.* 1932; A. Brückner. *Slavia* 1933/1934]. — T. Grabowski: Prusy Wschodnie kolebką literatury polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 45 (dod. jw. nr 309). — C. Lechicki: Z dziejów satyry polskiej XVI wieku. Lw. 1933. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. [Rec.: R. *Kur. Lit-Nauk.* 1933 nr 27 (dod. jw. nr 182); W. Weintraub. *Ruch Lit.* 1934; *Pion* 1934 nr 17; A. Drogoszewski. *Nowa Książka* 1935]. — K. Kosiński: Pisarze polityczni XVI wieku. *Jednota* 1934 i odb. pt. Syntezy literackie. W-wa 1934. — M. Piszczkowski: Moraliści staropolscy. T. 1. Lw. 1933. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 21 (dod. jw. nr 140); J. Birkenmajer. *Przegl. Powsz.* 1934 t. 201; T. Makarewicz. *Pion* 1934 nr 37; M. Rzeuska. *Wiad. Lit.* 1934 nr 47]. —

J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Prace Komisji Filol. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 5; por. *Spr. PAU* 1931 nr 7; wyd. 2 W-wa 1962. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1934; *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 34 (dod. jw. nr 230); Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 205; M. Rzeuska. *Pion* 1935 nr 9; W. Weintraub: Literatura porównawcza. *Wiad. Lit.* 1936 nr 13]. — K. P. (Piekarski): Wiersze na marginesach książek. *Szpargały* 1934 z. 4/5. — L. Tomanek: Tajemnice Biblioteki Bodleyańskiej. Wywiad z prof. dr S. Kotem. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 36 (dod. jw. nr 244). — *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU*. Cz. 1-2. Wyd. 2. Kr. 1935-1936. (Tu m. in.: J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI; toż przedr. zmieniony w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; J. Krzyżanowski: Rozwój powieści w Polsce. I. Powieść wieku XVI; T. Sinko: Poezja nowołacińska; por. wyd. 1 Kr. 1918; M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. I. Dramat staropolski. Wiek XV i XVI). [Rec.: A. Fei. *Droga* 1937 nr 1/2]. — A. Jachymczyk: Pieśni Horacego w poezji polskiej XVI i XVII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935).— J. Krzyżanowski: Średniowiecze i Renesans w poezji polskiej wieku XVI. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i nadb.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938; por. *Spr. PAU* 1933 nr 5. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933; A. Grodzicki. *Polonia* 1938 nr 4787; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 10 (dod. jw. nr 66); A. Sowiński. *Gaz. Pol.* 1938 nr 70; W. Kubacki. *Wiad. Lit.* 1939 nr 8]. — J. Krzyżanowski: Staropolscy teoretycy konstytucji. *Pion* 1935 nr 15; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku, jw. [Rec. jw.]. —

I. Hanus: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri*. Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell'Accademia Polacca*. — B. Nadolski: Łaciński renesans za Zygmunta Starego i jego znaczenie dla literatury polskiej. *Przegl. Klas.* 1936 nr 1. — W. Ogrodziński: Stan i potrzeby nauki polskiej w zakresie piśmiennictwa śląskiego. *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku*. Kat. 1936. — K. Buczek: Ślązacy w kartografii polskiej XVI w. Kat. 1937. [Rec.: J. St.: Uczeni śląscy w XVI wieku. *Kur. Poz.* 1937 nr 328]. — O. Forst-Battaglia: Literatura węgierska a literatura polska. Paralela. *Ruch Lit.* 1937. — M. Brahmer: Literatura włoska w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 62; toż w jęz. włoskim pt. La letteratura italiana in Polonia. Rzym 1937; tekst pol. przedr. w książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. Studia i materiały. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. [Rec.: E. Damiani. *Archivio della Cultura Italiana* 1939 z. 4]. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie Gaz. Rolniczej*. W-wa 1936 i odb. W-wa 1937. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 38 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 253); S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); T. Zieliński: Beatus ille. *Pion* 1938 nr 13; A. Brückner: Pokłosie staropolskie (1450-1685). *Slavia* 1938/1939]. — B. Nadolski: Kształto-

wanie się życia literackiego w XVI wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937). — I. Płokarz: Polscy szermierze pokoju w XVI wieku. *Droga* 1937 nr 4. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937; M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — S. Kolbuszewski: Polu literätüra viduslaikos un renesansë. Ryga 1938. [Rec.: G. Masing. *Jomsburg* 1940]. — B. Nadolski: Rozkwit literatury narodowej w XVI w. Lw. 1938. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 46 (dod. jw. nr 315)]. — S. Łempicki: Dziecko w literaturze staropolskiej. Cz. 2. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 3 (dod. jw. nr 17). — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 27 (dod. jw. nr 182); S. Helsztyński. *Kultura* (Poz.) 1939 nr 23; A. Skałkowski. *Nowa Książka* 1939 z. 2]. — G. Przychocki: Literatura Augustowska w Polsce. (Przemówienie wygłoszone na Akademii Augustowskiej w Uniw. Jagiel. dnia 27 marca 1938). *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 14 (dod. jw. nr 92); por. G. Przychocki: Literatura Augustowska w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 i odb. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 18 (dod. jw. nr 120); K. Wyka: Mozaika poetów staropolskich. *Gaz. Pol.* 1938 nr 172]. — A. Mannówna: Kalendarze w Polsce. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 2 (dod. jw. nr 9). — W. Lednicki: Polish Literature in 1543. *Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America* t. 1 (1942/1943) nr 4. —

J. Widajewicz: Polskość kolęd. *Tyg. Powsz.* 1945 nr 40. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. [Rec.: S. Papée. *Odrodzenie* 1946 nr 47; *Polska Zach.* 1946 nr 45/46; R. Pollak. *Przegl. Zach.* 1947 nr 3; jk. (B. Leśnodorski). *Życie Nauki* 1947 nr 13/14]. — T. Turkowski: Geneza i charakter Wilna jako środowiska literackiego (w. XVI-XVIII). *Spr. PAU* 1946 nr 2. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 644-645; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — R. Wroczyński: Obrona chłopów w literaturze staropolskiej. *Rzeczy Ciekawe* 1946 nr 4. — R. Wroczyński: Najwdzięczniejsze fraszki staropolskie. *Rzeczy Ciekawe* 1946 nr 9. — A. Czekalski: Najstarsze kolędy polskie. *Polska Zach.* 1947 nr 51-52. — A. Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego na Mazurach. W-wa 1946. [Rec.: ab. *Arkona* 1947 nr 5/6]. — R. Wroczyński: Satyra staropolska. *Rzeczy Ciekawe* 1947 nr 2. — F. Bracha: Eklezjologia polska XVI wieku. *Polonia Sacra* 1948 z. 3/4. — T. Grabowski: Paszkwil staropolski a pierwsze antyjezuityki w epoce renesansu. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1948 nr 1; por. T. Grabowski: Paszkwil staropolski w epoce Renesansu (1525-1625). *Spr. PAU* 1948 nr 5. — R. Pisarski: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. (Wybór zagadnień z literatury). Kr. (1948). — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — Renesans — Barok. Dwanaście odczytów radiowych. Poz. 1948. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 646-647; przedr. jw.]. — B. Nadolski: O nową syntezę literatury polskiej wieku XVI. *Księga pam. ... J. Kleinera.* Łódź 1949. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 650-651; przedr. jw.]. —

W. Markowska: Literatura polska doby średniowiecza i początków Odrodzenia. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Lit. Pol.* z. 1. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 666; przedr. jw.]. — S. Żółkiewski: Na marginesie Zjazdu Polonistów (8-12 maja 1950 r.). *Nowe Drogi* 1950 nr 3 s. 105 nn. — R. Pollak: Zagadnienia periodyzacji historii literatury polskiej. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951). [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 647-650; przedr. jw.]. — J. Arcab: Kolędy polskie. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 51/52. — J. Krzyżanowski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze średniowiecznej i renesansowej. *O sytuacji w historii literatury polskiej. Wybór referatów wygłoszonych na Zjeździe Polonistów w dniach od 8 do 12 maja 1950 r.* (W-wa 1951). [Rec.: M. Kudělka. *Slezský sborník* 1952 z. 1]. — W. Smereka: Hymn Matki Boskiej. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2. — J. Hamm: Altpolnisches aus kroatischen Archiven. *Wiener Slavisches Jahrbuch* t. 2 (1952). [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 4; H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 280]. — C. Hernas: „Stare i nowe" prace o literaturze staropolskiej po wojnie (1945-1952). *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr. jw. — S. Łempicki: Turnieje literackie w epoce Renesansu. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec. zob. wyżej, Dział 2a]. — L. Winniczuk: Epistolografia. Łacińskie podręczniki epistolograficzne w Polsce w XV-XVI wieku. W-wa 1952 *Bibl. Meandra* nr 19. [Rec.: J. Krókowski. *Eos* 1952/1953 z. 2; C. Backvis. *Revue des Études*

Slaves t. 31 (1954) s. 286]. — J. ZATHEY: Kilka uwag w związku z tekstem staropolskim wiersza o „baranku bożym". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. —

K. BUDZYK: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; por. K. BUDZYK: Ideowo-artystyczne wartości literatury..., zob. niżej; por. też: K. BUDZYK: Wstęp do: M. Rej: Różne przypadki świata tego. Wyd. A. Jelicz. W-wa 1953. Zob. też: J. KRZYŻANOWSKI: Z problemów wersyfikacji i komentarza „Krótkiej rozprawy"..., zob. niżej. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954)]. — K. BUDZYK: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel. Studium to jest w pierwszej swej części autoreferatem pracy pt. Przełom renesansowy..., jw.). [Dyskusja w tomie: *Odrodzenie w Polsce...*, jw., tu: J. KOTT: Zagadnienie realizmu renesansowego; J. KRZYŻANOWSKI: Z problemów wersyfikacji i komentarza „Krótkiej rozprawy" Reja; R. POLLAK: O miejsce przekładów z literatur obcych w badaniach nad rozwojem polskiej literatury renesansowej; Z. SZMYDTOWA: Zagadnienie ludowości przysłów renesansowych; S. ŻÓŁKIEWSKI: Problematyka artystyczna i funkcja ideologiczna dzieła literackiego; K. BUDZYK: Podsumowanie dyskusji]. — K. BUDZYK: Literatura polskiego Odrodzenia. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9; por. K. BUDZYK: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 5. — K. BUDZYK: Nauka o literaturze przed Zjazdem Polskiego Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1953 nr 9. — K. BUDZYK: Wielkie tradycje literatury polskiego Odrodzenia. *Głos Tyg.* 1953 nr 40 (dod. do: *Głos Koszaliński*); toż w kilku pismach prowincjonalnych. — S. INGLOT: Produkcja roślinna i zwierzęca na Dolnym Śląsku w drugiej połowie XVI w. *Sobótka* 1953. [Rec.: A. WĘDZKI. *Ziemie Odzyskane w Dziesięcioleciu Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 637-638 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. —

J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja w tomie: *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; tu: W. CHWALEWIK: Proza traktatów naukowych i przekład Biblii Wujka jako ważne zjawiska okresu prozy renesansowej; Z. LIBERA: W sprawie humoru w prozie renesansowej; B. NADOLSKI: O historyczne i genetyczne ujęcie rozwoju prozy renesansowej; A. SAJKOWSKI: O właściwe miejsce prozy pamiętnikarskiej; J. ZIOMEK: Miejsce Skargi w rozwoju polskiej prozy literackiej; J. KRZYŻANOWSKI: Podsumowanie dyskusji]. [Rec.: J. PELC. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960); J. ZIOMEK. *Pam. Lit.* R. 51 (1960)]. — B. NADOLSKI: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. B. NADOLSKI (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw; tu: K. GÓRSKI: Miejsce Hussowczyka i Szymonowica w poezji polsko-łacińskiej; A. JELICZ: W sprawie klasowego oblicza wczesnej poezji renesansowej w Polsce; J. KRÓKOWSKI: W sprawie periodyzacji poezji polsko-łacińskiej i oceny etapów jej rozwoju; J. KRZYŻANOWSKI: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny; K. KUMANIECKI: Średniowieczna a humanistyczna poezja polsko-łacińska. Konieczność różnicowania jej znaczenia i metod badawczych; L. WINNICZUK: O potrzebie badań nad łacińską twórczością Szymonowica; J. ZIOMEK: O miejsce Janickiego w rozwoju poezji polsko-łacińskiej oraz właściwą interpretację — Zgody, Satyra i Trenów; B. NADOLSKI: Podsumowanie dyskusji]. —

F. PRZYŁUBSKI: Kilka słów o historii przecinka. *Poradnik Język.* 1953 z. 8. — J. SIEKIERSKA: Literatura plebejska wczesnego Odrodzenia. *Rocznice i obchody kulturalne.* T. 1: Epoka Odrodzenia. W-wa 1953. — L. WINNICZUK: Filologia klasyczna w służbie naszej kultury narodowej. *Problemy* 1953 nr 1. — S. ZIEMBA: Z dawnej literatury górniczej. *Śląsk Lit.* 1953. — J. ZIOMEK: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. J. ZIOMEK (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja, jw.; tu: K. BUDZYK: Ideowo-artystyczna funkcja utworu literackiego jako podstawowy wyznacznik jego cech renesansowych; J. DÜRR-DURSKI: O rozszerzenie bazy materiałowej w badaniach nad poezją renesansową; C. HERNAS: O pełniejsze wyzyskanie wartości poznawczych

poezji renesansowej i sprawa jej periodyzacji; J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny; J. Ziomek: Podsumowanie dyskusji]. [Rec.: W. Weintraub. *Erasmus* t. 11 (1958) nr 1/2]. — J. Ziomek: Wyniki obrad Sekcji Historii Literatury. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. —

K. Budzyk: O metodzie artystycznej polskiej literatury okresu Odrodzenia. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — S. Czernik: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954 rozdz.: Twórczość ustna w okresie feudalnym. — S. Inglot: Technika produkcji w rolnictwie w świetle literatury rolniczej XVI w. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN. Wrocław 28 VI-1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954. — J. Krzyżanowski: Nasz najdawniejszy „taniec mieszczański" (Pieśń o szewczyku). *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 5. — R. Pollak: La tematica del lavoro nella letteratura Polacca. *Ricerche Slavistiche* t. 3 (1954) i odb. — L. Pszczołowska, J. Puzynina: Tłumacze Odrodzenia o swoich przekładach. *Poradnik Język.* 1954 z. 9. — T. Ulewicz: Jak wydawać poetów doby Renesansu. Kilka uwag nad tekstami Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — S. Żółkiewski: Rozwój badań literatury polskiej w latach 1944-1954. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). (Tu także: ... Przypisy bibliograficzne. Oprac. J. Stradecki). —

J. Bečka: Polské písemnictví ve světle českých překladů. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. — S. Czernik, J. Przyboś: Wstęp do: Wzięli diabli pana. Antologia poezji walczącej o postęp i wyzwolenie społeczne. 1543-1953. W-wa 1955. — S. Drozdowski: Poprzednik Roździeńskiego. *Świat i Życie* 1955 nr 25 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1955 nr 2. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4; por. W. Tomkiewicz: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu do sztuki. *Studia Renesansowe* t. 1 (1956). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 286-287; A. Gieysztor. Tamże, s. 307]. —

M. Cytowska: Recepcja poezji Augustowskiej w Polsce w okresie Odrodzenia. *Meander* 1956 nr 1/2. — Z. Grabowiecka: Benedykt z Poznania — szesnastowieczny badacz polskiej przeszłości. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — T. Kruszewska: Funeralna poezja J. Kochanowskiego na tle poetyki renesansowej. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. im. B. Bieruta* S. A nr 2. — J. Krzyżanowski: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956. [Rec.: J. P. (Pelc): Nowa książka o literaturze Odrodzenia. *Książka dla Ciebie* 1956 nr 10; St. O.: Pod słońcem Odrodzenia. *Perspektywy* 1956 nr 40 (dod. do: *Dzien. Zach.*)]. — Z. Niesiołowska-Rothertowa: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki. B. m. 1956. — J. Prosnak: O melodiach kolęd polskich. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki..., jw. — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1957; por. T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. [Rec.: K. Piwocki. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1]. — W. Urban: Nieznane polskie teksty religijne z biblioteki św. Jakuba w Nysie (z XVI w.). *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1956 nr 1/3; por. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* S. A (1956). —

C. Backvis: Les Thèmes majeurs de la pensée politique polonaise au XVI-e siècle. *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 24 (1954-1957) i odb. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957 rozdz. 6: Matematyczna literatura łacińska w XVI stuleciu. [Rec.: S. Dobrzycki. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1958 nr 3; R. N.: Z historii matematyki w Polsce. *Matematyka* 1958 nr 2]. — J. Krzyżanowski: Anegdotyczne źródła przysłów. (Z „Okruchów przysłowioznawczych"). *Lit. Lud.* 1957 nr 2. — J. Krzyżanowski: O imionach i nazwiskach w polskich przysłowiach. (Z „Okruchów przysłowioznawczych"). *Onomastica* t. 3 (1957) z. 5. — J. Nowak-Dłużewski: Region kielecki i jego wkład do kultury narodowej. Tamże. — P. Rybicki: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S. *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957). [Rec.: R. W. (Wołoszyński). *Kwart. Hist.* 1959 nr 1]. — B. Nadolski: Henryk Moller — humanista gdański z połowy XVI w. *Eos* 1957/1958 z. 2 i nadb. — K. Budzyk: O teorii procesu historycznoliterackiego w okresie polskiego renesansu i baroku. *Przegl. Hum.* 1958 nr 1. — C. Hernas: Z epiki dziadowskiej 1. Polskie i czeskie pieśni o obronie Wiednia. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — B. Nadolski: Poetyka renesansowa rektora gdańskiego Andrzeja Frankenbergera (1568). *Zeszyty Nauk. Uniw. M. Kopernika w Tor. Nauki Hum.-Społ.* z. 2 *Filol. Pol.* 1 (1958) i nadb. — J.

Nowak-Dłużewski: Staropolska okolicznościowa literatura polityczna. Jej charakter i postulaty wydawnicze. *Przegl. Hum.* 1958 nr 2. — J. Pelc: Różnicowanie się rodzajów i gatunków literackich w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1958 z. 6 i odb. — L. Witkowski: Poeci nowołacińscy Torunia. Tor. 1958 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 7 z. 3; por. *Spr. Tow. Nauk w Tor.* t. 7 z. 1/4 (1953). Wyd. 1956. [Rec.: Z. Nowak. *Pam. Lit.* R. 51 (1960)]. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959; por. *Spr. z Posiedzeń i Komisji PAN Oddz. w Kr.* 1958 (z. 2). — B. Nadolski: Życie literackie i naukowe na Pomorzu w dobie Odrodzenia. *Spr. Wydz. Nauk. Społ. PAN* 1959 z. 3/4 i nadb. — J. Pelc: Tekst literacki w okresie staropolskim. Próba wstępnego zarysu problematyki. *Przegl. Hum.* 1959 nr 3 i odb. — J. Krókowski: Ovidio in Polonia nella leggenda e nei fatti. *Eos* t. 50 (1959/1960). — T. Bieńkowski: Polscy Tuliusze i Nazoni. *Meander* 1960 z. 10. — M. Cytowska: Nowe uwagi o humanistycznym epitalamium. *Meander* 1960 z. 10. — K. Głombiowski: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Studium z zakresu historii użytkowania książki. Kat 1960. [Rec.: R. Heck: *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* t. 6 (1961)]. — J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Polsce* t. 1. [Rec.: A. Jarosz. *Pam. Lit.* R. 52 (1961)]. — J. Mosdorf: Z dziejów „Heroid" w Polsce w XVI wieku. *Meander* 1960 z. 7. — J. Dworzaczkowa: Dziejopisarstwo gdańskie do połowy XVI wieku. Gdańsk 1962 *Gdańskie Tow. Nauk. Wydz. I Nauk Społ. i Hum.*; por. J. Dworzaczkowa: Historiografia gdańska w okresie Odrodzenia. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1955 nr 2. — M. Kaczmarek: Specyfika peregrynacji wśród staropolskich form pamiętnikarskich XVI w. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962.

Zob. też: Dramatyczne utwory, Tzw. Literatura sowizrzalska, Polityczna literatura okolicznościowa, Powieściowe utwory.

d) Literatura do badań nad wersyfikacją

W. Bruchnalski: O rymie w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Muzeum* 1885. — W. Bruchnalski: O budowie zwrotek w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1899) i odb. Kr. 1886. [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1890]. — J. Łoś: Zarys rozwoju wersyfikacji polskiej. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza.* T. 2. Lw. 1916; por. *Spr. AU* 1915 nr 5. — J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948; por.: M. Dłuska: Wiersz polski XV i pierwszej połowy XVI w. *Spr. PAU* 1945 nr 1/5. [Rec.: K. W. Zawodziński: Uczona „książka do czytania". *Dziś i Jutro* 1949 nr 21; toż poszerzone pt. Metryka a intonacja. *Pam. Lit.* R. 40 (wyd. 1952); przedr. w książce: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954; W. Borowy: Polski wiersz trzynastozgłoskowy a badania Marii Dłuskiej. *Spr. Komisji Język. Tow. Nauk. Warsz.* t. 4 i nadb. W-wa 1952; przedr. w książce: Studia i rozprawy. T. 2. Wr. 1952; Z. Pędziński. *Przegl. Powsz.* 1952 t. 234]. — J. Trzynadlowski: Rymotwórcza funkcja akcentu w wierszu staropolskim. Wstęp do: K. W. Zawodziński: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — K. W. Zawodziński: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — *Sylabizm.* Praca zbior. pod. red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 3.

Zob. też: Średniowiecze, Literatura do badań nad wersyfikacją.

Zob. także lit. przedmiotu: R. Pilat: Hist. lit. pol. T. 1 cz. 3. Oprac. L. Bernacki i S. Kossowski. W-wa 1925; wyd. 2 W-wa (ok. 1940).

e) Ważniejsze periodyki dla potrzeb badań nad kulturą, językiem i literaturą okresu Odrodzenia

Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (Kraków, od 1927). — *Język Polski* (Kraków, od 1913). — *Kwartalnik Historyczny* (Lwów, następnie Warszawa, od 1887). — *Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności* (Kraków, 1901-1918). — *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* (Warszawa, od 1956); *Pamiętnik Literacki* (Lwów, następnie Warszawa-Wrocław, od 1902). — *Poradnik Językowy* (Kraków, następnie Warszawa, od 1901). — *Prace Filologiczne* (Warszawa, 1885-1937). — *Ruch Literacki* (Warszawa, 1926-1939). — *Sprawozdania Komisji Językowej Akademii Umiejętności* (Kraków, 1880-1894).

REFORMACJA

1. LITERATURA OGÓLNA

J. Bourdillon (= Voltaire): Essai historique sur les dissentions des églises de Pologne. Bazyleja 1767; tłum. niem. pt. Betrachtungen über die kirchl. Zwiste in Polen. Lipsk 1773; Lipsk 1775; Lw. 1781. — J. H. Merle d'Aubigné: Histoire de la réformation au XVI siècle. T. 1-5. Paryż 1835-1853; wyd. 2 Paryż 1877; przekł. niem. Stuttgart 1861; przekł. pol. J. Pindora pt. Historia reformacji XVI w. T. 1. Cieszyn 1885. [Rec.: S. Z. (Załęski). *Przegl. Powsz.* 1885 t. 4]. — L. Ranke: Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation. T. 1-6. Berlin 1839-1847; wyd. 4 Lipsk 1867-1868. — F. Engels: Wstęp do „Dialektyki przyrody". Powst. 1875-1876, ogł. 1925; przekł. pol. w: K. Marks, F. Engels: Dzieła wybrane. T. 2. W-wa 1949; tłum. T. Zabłudowski. Dialektyka przyrody. W-wa 1952 *Bibl. Klasyków Marksizmu-Leninizmu.* — H. Holstein: Die Reformation im Spiegelbilde der dramatischen Literatur des sechszehnten Jahrhunderts. Halle 1886 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte.* — F. Paulsen: Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten vom Ausgang des Mittelalters bis zur Gegenwart. Wyd. 2. T. 1. Lipsk 1896. Rozdz. 2: Die Begründung des protestant. u. kathol. Gelehrtenschulwesens im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation 1520-1600. — F. Roth: Der Einfluss des Humanismus und der Reformation auf das gleichzeitige Erziehungs- und Schulwesen bis in die ersten Jahrzehnte nach Melanchtons Tod. Halle 1898 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 60. — *The Cambridge Modern History.* T. 2: The Reformation. Cambridge 1903. — A. Baudrillart: L'Église catholique, la Renaissance, le Protestantisme. Conférences données à l'Institut Catholique. Janvier-mars 1904. Paryż 1904. — F. v. Bezold: Staat und Gesellschaft des Reformationszeitalters. W książce: F. v. Bezold, E. Gothein, R. Koser: Staat und Gesellschaft der neueren Zeit. Berlin 1908 *Die Kultur d. Gegenwart* cz. 2 dz. 5, 1. — K. Burdach: Sinn und Ursprung der Worte Renaissance und Reformation. *Sitzungsberichte d. Königlichen Preussischen Akademie d. Wissenschaften* 1910; przedr, w książce: Reformation, Renaissance. Humanismus. Zwei Abhandlungen über die Grundlage moderner Bildung und Sprachkunst. Berlin 1918; wyd. 2 Berlin 1926; por. K. Burdach: Vom Mittelalter zur Reformation. T. 2. Berlin 1913. — G. Buschbell: Reformation und Inquisition in Italien um die Mitte des XVI Jahrhunderts. Paderborn 1910 *Quellen u. Forschungen aus d. Gebiete d. Geschichte* t. 13. — P. Wernke: Renaissance und Reformation. Tybinga 1912. — F. W. Brewsher: The Reformation and the Renaissance 1485 to 1547. Londyn 1913. — E. Troeltsch: Renaissance und Reformation. *Historische Zeitschrift* 1913 t. 110; przedr. w: Gesammelte Schriften. T. 4. Tybinga 1925. — E. Hulme: The Renaissance, the Protestant Revolution and the Catholic Reformation in Continental Europe. (Powst. przed 1914). Wyd. 2 Nowy Jork 1928. —

F. Strich: Renaissance und Reformation. *Deutsche Vierteljahrsschrift f. Literaturwissenschaft u. Geistesgeschichte* 1923. — P. Joachimsen: Renaissance, Humanismus und Reformation. *Zeitwende* 1925. — E. Rodocanachi: La Réforme en Italie. T. 1-2. Paryż 1926. —

M. Murko: Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven. Praga 1927. [Rec.: J. Matl. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 67-72]. — E. Gebhart: L'Italie mystique. Histoire de la renaissance religieuse au Moyen Âge. Wyd. 11. Paryż 1928. — F. C. Church: The Italian Reformers. 1534-1564. Nowy Jork 1933. [Rec.: D. Cantimori. *Ref. w Pol.* 1934]. — H. S. Lukas: The Renaissance and the Reformation. Nowy Jork 1935. — F. Stahlin: Humanismus und Reformation im bürgerlichen Raum. Eine Untersuchung der biographischen Schriften des Joachim Camerarius. Lipsk 1936 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 159. — J. Lortz: Die Reformation in Deutschland. Fryburg 1939. — J. Mackinnon: The Origins of the Reformation. Londyn 1939. [Rec.: H. Bornkamm. *Historische Zeitschrift* 1942 t. 166]. — L. v. Muralt: Das Zeitalter der Entdeckungen, der Renaissance und der Glaubenskämpfe. Berlin 1941 *Die Neue Propyläen-Weltgeschichte* t. 3. — G. Ritter: Die Weltwirkung der Reformation. Lipsk 1941. [Rec.: H. Van Bakel. *Nieuwe Theologische Tijdschrift* (Haarlem) 1942 t. 31 s. 162-164]. —

M. M. Smirin: Socialno-politiczeskaja programma narodnoj rieformacii w Giermanii. *Woprosy istorii* 1945 nr 2. — M. M. Smirin: Narodnaja rieformacija Tomasa Münzera i wielikaja kriestjanskaja wojna. Moskwa 1947. [Rec.: B. Porszniew. *Izwiestija Akadiemii Nauk SSSR. S. Istorii i filosofii* t. 5 (1948) z. 1 s. 125-126; B. Porszniew. *Sowietskaja kniga* 1948 z. 7 s. 60-64; I. Zutis. *Woprosy istorii* 1948 nr 4]; przekł. pol. pt. Reformacja ludowa Tomasza Münzera i wielka wojna chłopska. Przekł. autoryzowany: A. H. Neyman. Cz. 1-2. W-wa 1951. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej XVI w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949) nr 2 rozdz. 1: Humanizm i antytrynitaryzm. [Rec.: J. Nowak-Dłużewski: Antytrynitaryzm polski w nowym świetle. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 28; C. Backvis. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 1951 nr 2/3 s. 711; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 685-687; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952] — J. Lachlan: Socinianism in Seventeenth-Century England. Oksford 1951. [Rec.: Z. Ogonowski. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 3 (1955)]. — M. M. Smirin: Riewolucionnyje otkliki gusitskich woin w Giermanii. *Izwiestija...*, jw. t. 8 (1951) z. 4. — R. H. Bainton: The Reformation of the XVI-th Century. Boston 1952. [Rec.: G. C. Sellery. *American Historical Review* 1953 t. 58 s. 345-346]. — G. Riewzin: Jan Žižka (1370-1424). Moskwa 1952. — M. M. Smirin: Oczerki istorii politiczeskoj borby w Giermanii pieried rieformacijej. Moskwa 1952. — H. J. Grimm: The Reformation Era. Nowy Jork 1954. — J. Lecler: Histoire de la tolérence au siècle de la Réforme. T. 1-2. Paryż 1955 *Théologie. Études Publiées sous la Direction de la Faculté de Théologie S. J. de Lyon-Fourvière* 31. [Rec.: K. Pomian: Idea tolerancji w dobie Reformacji. *Studia Filoz.* 1958 nr 5]. — P. Brock: The Political and Social Doctrines of the Unity of Czech Brethren in the Fifteenth and Early Sixteenth Centuries. Haga 1957; streszcz. w jęz. pol. rozdz. 2 pt. Piotr Chelcický. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). [Rec.: E. Maleczyńska. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 20 (1958)]. — A. Jobert: Aux origines de l'union de Brest. Le protestantisme en Ruthénie. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958. — G. Rhode: Die Reformation in Osteuropa. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1958 z. 4; por.: Wege und Wandlungen der evangelischen Kirche im Osten. *Festgabe f. Arthur Rhode zum 90 Geburtstag.* Wyd. H. Kruska. Ulm 1959. — A. Bieler: La Pensée économique et sociale de Calvin. Genewa 1959 *Publications de la Faculté des Sciences Économiques et Sociales de l'Université de Genève* t. 13. [Rec.: S. Grzybowski. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — A. Podraza: Iwan Pereswietow, rosyjski pisarz polityczny XVI w. Na marginesie nowej edycji pism i nowych badań nad poglądami Pereswietowa. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961).

Zob. też: Bibliographie de la Réforme. 1450-1648. Ouvrages parus de 1940 à 1955. Fascicule I-er: Allemagne, Pays-Bas. Lejda 1958 *Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique au Sein du Comité International des Sciences Historiques.* — S. Grzybowski: Badania nad Odrodzeniem i Reformacją we Francji. (Przegląd literatury). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958). — Zespół Zakładu Dokumentacji Instytutu Historii PAN: Bibliografia artykułów z czasopism zachodnioeuropejskich za rok 1958 dotyczących zagadnień Odrodzenia i Reformacji. *Odrodzenie i Ref. w Pol.*, jw. — H. Zins: Z nowszych badań nad historią Anglii w epoce reformacji. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — H. Zins: Angielskie prace z historii reformacji. *Odrodzenie i Ref w Pol.* t. 6 (1961).

2. PRACE DO HISTORII ŻYCIA UMYSŁOWEGO I KULTURY MATERIALNEJ RÓŻNOWIERSTWA W POLSCE

a) Monografie i szkice monograficzne, rozprawy obejmujące całość zjawiska reformacji w Polsce

S. Łasicki: Historiae de origine et rebus gestis fratrum Bohemicorum. Leszno 1649. — (A. Węgierski): Systema historicochronologicum ecclesiarum Slavonicarum... opera Adriani Regenvolscii. Utrecht 1652; wyd. 2 powiększone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — (K. Taubmann-Trzebicki?): Continuatio historiae ecclesiasticae Slavoniae reformatae ab anno MDCL ad annum MDCXCVI. Ogł. H. Barycz pt. Obraz historyczny kalwinizmu na Litwie 1650-1696 r. *Ref. w Pol.* 1926. — J. Poszakowski: Historia kalwińska. Cz. 1-3. W-wa 1747-1749. — F. Strada: Historii kalwińskiej cz. III, w której się opisuje sposób J. Poszakowskiego. W-wa 1749. — S. W. Ringeltaube: Beiträge zu der polnischen weltlichen Kirchen- und Gelahrten Geschichte. Cz. 1-2. Gdańsk 1764. — C. G. Friese: Beiträge zur Reformationsgeschichte in Polen und Litauen. T. 1-2. Wr. 1786. — C. G. Friese: Kirchengeschichte des Königreich Polen. Wr. 1786. — W. Węgierski: Kronika zboru ewangelickiego krakowskiego... z różnych ksiąg historycznych, synodowych i zborowych, więc z niektórych prywatnych albo domowych manuskryptów i listów, zebrana i opisana ... r. 1651. Wyd. J. S. Bandtkie. Kr. 1817; przekł. niem.: W. Altmann pt. Chronik der evang. Gemeinde zu Krakau von ihren Anfängen bis 1657. Wr. 1880.—

J. Łukaszewicz: Wiadomość historyczna o dysydentach w mieście Poznaniu XVI i XVII w. porządkiem lat zebrana.... Poz. 1832; przekł. niem. W. Balicki pt. Geschichtliche Nachrichten über die Dissidenten in der Stadt Posen u. die Reformation in Gross-Polen im XVI u. XVII Jahrh. Darmstadt 1843. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835; przekł. niem. pt. Von den Kirchen der Böhmischen Brüder im ehemaligen Grosspolen. Grodzisk 1877. — W.S. Krasiński: Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland. T. 1-2. Londyn 1838-1840; przekł. niem. pt. Geschichte des Ursprungs, Fortschritts und Umfalls der Reformation in Polen. Lipsk 1841; przekł. franc. pt. Histoire religieuse des peuples slaves. Paryż 1853; przekł. pol.: M. Bernatowiczówna pt. Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 1-2 cz. 1-2. W-wa 1903-1905; do przekł. pol. t. 2 cz. 2 dod.: H.M. (Merczyng): Zbory i senatorowie protestanccy w dawnej Rzeczypospolitej. (Wraz z mapą: Dawna Polska pod względem kościelnym ewangelickim). Dod. wyd. osob. W-wa 1904. [Rec.: W. Konopczyński: Od Sobieskiego do Kościuszki. Kr. 1921 s. 40--53]. Por.: Prospectus on Essay towards the History of Reformation in Poland. Londyn 1838; przekł. franc. pt. Essai sur l'histoire religieuse des nations slaves. Paryż 1853. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 1-2. Poz. 1842-1843; przekł. niem. pt. Geschichte der reformierten Kirchen in Lithauen. Lipsk 1848-1850. [Rec.: M. Baliński. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 3; J.I. Kraszewski. *Tyg. Petersburski* 1842 nr 47. (W: Rozmaitości. List do wydawcy Tyg.); A. Mosbach. *Tyg. Lit.* 1842 t. 5]. — W.S. Krasiński: Lectures on the Religious History of Slavonic Nations. Londyn 1849; wyd. 2 Londyn 1850; wyd. 3 Edynburg 1851. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poz. 1853. [Rec.: *Czas* 1852 nr 264 nn.; J. Łepkowski. *Bibl. Warsz.* 1853 t. 1; J. Bartoszewicz. *Dzien. Warsz.* 1854 nr 218]. — G.W.T. Fischer: Versuch einer Geschichte der Reformation in Polen. Cz. 1-2. Grodzisk 1855-1856. — E. Likowski: Szkic historii tak zwanej reformacji w Polsce. Od pierwszego jej wystąpienia aż do colloquium charitativum w Toruniu 1643. *Tyg. Katolicki* 1867 i odb. — W. Zakrzewski: Powstanie i wzrost reformacji w Polsce 1520-1572. Lipsk 1870. [Rec.: X. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 1]. — O. Koniecki: Geschichte der Reformation in Polen. Wr. 1872; wyd. 2 poprawione i powiększone Poz. 1901; wyd. 3 Leszno 1904. [Rec.: H. Kleinwächter. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 3 (1902) s. 57-60].—

J. Szujski: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Niwa* 1880 i odb.; toż *Przegl. Pol.* 1880 i odb. pt. ...Pięć prelekcyj publicznych mianych r. 1880 w Krakowie. Wyd. objaśnione przypisami. Kr. 1881; przedr.: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. [Rec.: W. Dzieduszycki. *Bibl. Warsz.* 1881 t. 2]. — N. Lubowicz: Istorija

rieformacii w Polsze. Kalwinisty i antitrinitary. W-wa 1883. [Rec.: W. Smoleński. *Prawda* 1883 s. 606; *Tyg. Powsz.* 1883 nr 50; B. Jasieńczyk. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 2; S. Świeżawski. *Ateneum* 1884 t. 4; W. Zakrzewski. *Przegl. Pol.* 1884 t. 72]. — J. Bukowski: Dzieje reformacji w Polsce. T. 1: Początki i terytorialne rozprzestrzenienie się reformacji; t. 2: Polityczny wzrost i wzmaganie się reformacji do sejmu 1558-1559. Kr. 1883-1885. [Rec.: W. Chotkowski: Przyczyny i początki reformacji w Polsce. Z powodu „Dziejów reformacji" ks. dr Bukowskiego. *Kur. Poz.* 1883 nr 216--231 i odb.; Odpowiedź ks. Bukowskiego. *Kur. Poz.* 1883 nr 268-269 i odb.; *Kłosy* 1883 nr 944; *Przegl. Katolicki* 1883 nr 27; B. Dembiński: Początki reformacji w Polsce. *Ateneum* 1884 t. 2; K. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 1; J. Korzeniowski: *Kraj* 1886 nr 35; A. Sokołowski. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 4; Z. *Prawda* 1886 s. 449; W. Z. (Zakrzewski). *Przegl. Pol.* 1886 t. 2; Odpowiedź ks. Bukowskiego na zarzuty W. Zakrzewskiego. Kr. 1886; S. Załęski. *Przegl. Powsz.* 1886 t. 3; F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1887; E. J. (Emler). *Časopis Musea Království Českého* t. 62 (1888)]. — N. Kariejew: Rieformacija i katoliczeskaja rieakcija w Polsze. *Wiestnik Jewropy* 1885; wyd. osob. pt. Oczerk istorii rieformacionnogo dwiżenija i katoliczeskoj rieakcii w Polsze. Moskwa 1886. [Rec.: S. Kwiatkowski. *Muzeum* 1886; Wołyniak. *Przegl. Powsz.* 1886 t. 2; W. *Prawda* 1886 s. 165, 1887 s. 103; W. Z. (Zakrzewski). *Przegl. Pol.* 1887 t. 3; S. T. *Istoriczeskij wiestnik* 1887 III]. — A. Melon: L'Église réformée en Pologne. Caën 1888. [Rec.: L. Finkel. *Kwart. Hist.* 1889]. — N. Lubowicz: Naczało katoliczeskoj rieakcii i upadok rieformacii w Polsze. W-wa 1889. [Rec.: A. Szarłowski: Początek reakcji katolickiej i upadek reformacji w Polsce. *Przegl. Powsz.* 1890 t. 28; W. Zakrzewski. *Kwart. Hist.* 1890; S. Ptaszycki. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1891]. Por. T. Wierzbowski: Naczało katoliczeskoj rieakcii w Polsze. *Warszawskogo Uniwiersitieta Izwiestija* 1887 i odb. — J. Bidlo: Jednota Bratrská v prvním vyhnanství (1548-1561). Cz. 1. Praga 1900; cz. 2. (1561-1572). Praga 1903; cz. 3. (1572-1586). Praga 1909; cz. 4. (1587-1595). Praga 1933; por. J. Bidlo: Udział Jednoty Brackiej w walce o proces i egzekucję konfederacji warszawskiej. *Pam. V Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Warszawie 28 listopada do 4 grudnia 1930 r.* T. 1: Referaty. Lw. 1930 s. 122--126; por. J. Bidlo: Udział Jednoty Brackiej w walce o konfederację warszawską. *Pam. V... Zjazdu ...*, jw. T. 2: Protokoły. Lw. 1931 s. 85-108. [Rec.: J. P. *Český časopis historický* 1932 z. 1 s. 186; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 145-146; S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla dzieje braci czeskich w Polsce. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — H. Dalton: Polen. Reformation und Gegenreformation. *Realencyklopädie f. protestantische Theologie u. Kirche* t. 15 (1904) s. 514-525. — G. Krause: Die Reformation und Gegenreformation in ehemaligen Königreiche Polen. Wyd. 2. Leszno 1905. [Rec.: T. Wotschke. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 7 (1906) s. 93-95]. — T. Wotschke: Geschichte der Reformation in Polen. Lipsk 1911 *Studien z. Kultur u. Geschichte d. Reformation* 1. [Rec.: K. Hartleb. *Pam. Lit.* R. 11 (1912); S. Kot. *Kwart. Hist.* 1912; W. Bickerich. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 14 (1913) s. 55-62]. — J. Glass: W czterechsetną rocznicę reformacji w Polsce. Odczyt wygł. w dniu 4 listopada 1917 w Warszawie. *Przegl. Hist.* 1917-18; fragm. przedr. w książce: Ewangelicy Polacy w świetle dokumentów urzędowych. Łódź 1919.—

K. Chodynicki: Reformacja w Polsce. W-wa 1923 *Bibl. Składnicy* nr 7. [Rec.: W. Budka. *Kwart. Hist.* 1923 s. 426-429]. — K. Dobrowolski: Pierwsze sekty religijne w Polsce. *Ref. w Pol.* 1924. [Rec.: W. Budka. *Kwart. Hist.* 1925 s. 363-364; K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914--1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26)].— P. Fox: The Reformation in Poland. Some social and economic aspects. Baltimore 1924 *John's Hopkins University Studies in Historical and Political Science* S. 42 nr 4. [Rec.: R. H. Lord. *The Slavonic Review* 1925; B. Suchodolski. *Ref. w Pol.* 1926]. — G. David: Le Protestantisme en Pologne jusqu'à 1570. Montpellier 1927. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 308]. — O. H. Prentki: Essai historique sur le déclin de la Réforme en Pologne. Montpellier 1927. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur..., jw.; S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — B. Suchodolski: Kult przeszłości wśród szlachty polskiej XVI w. Zagadnienia i wyniki. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — A. Brückner: Ogólne tło kultury XII-XVI wieku. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 ks. 2 rozdz. 1. — K. Völker:

Kirchengeschichte Polens. Berlin 1930 *Grundriss d. Slavischen Philologie u. Kulturgeschichte.* [Rec.: I. Lub. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Welikoho* t. 4 z. 1/2 (1932); A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — A. Brückner: Reformacja. *Kultura staropolska.* Kr. 1932. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher* ..., jw. 1933 s. 433 nn. Rec. całości *Kultury staropolskiej*: K. Czachowski: Kultura Złotego Wieku. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 47 s. 753-754; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 532; R. Pollak. Tamże s. 248; T. Sinko: Pełnia życia Polski renesansowej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 2 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 11); J. Feldman. *Wiad. Lit.* 1933 nr 13]. Por. M. Wajsblum: Wyznaniowe oblicze protestantyzmu polskiego i jego podstawy społeczne. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego*... Kr. 1931. [Rec.: H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1934; K. Górski: W poszukiwaniu syntezy reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1934 i odb. W-wa 1935; przedr. w książce: Literatura a prądy umysłowe. Studia i artykuły literackie. W-wa 1938]. — K. Dobrowolski: Umysłowość i moralność społeczeństwa staropolskiego. 4. Przeobrażenia w okresie Odrodzenia i reformacji. *Kultura staropolska.* Kr. 1932. [Rec., jw.]. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. [Rec.: S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1934 t. 201; polemika: A. Kossowski: Uwagi nad uwagami ks. S. Bednarskiego T. J. Lubl. 1934; M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher* ..., jw. 1935 s. 148-149. — A. Kossowski: Zarys dziejów protestantyzmu na Wołyniu w XVI-XVII w. *Roczn. Wołyński* t. 3 (1933) i odb. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934). — K. Górski: W poszukiwaniu syntezy reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1934 i odb. W-wa 1935; przedr. jw. —

K. Budzyk: O syntezę polskiego Renesansu. Artykuł dyskusyjny. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. [Rec.: S. Herbst, W. Małowist: W sprawie artykułu K. Budzyka „O syntezę polskiego Renesansu". *Kwart. Hist.* 1953 nr 2; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 208-209]. — J. Macek: Husité na Baltu a ve Velkopolsku. Praga 1952 *Za svobodu lidu* z. 9; przekł. pol. D. Reychmana pt. Husyci na Pomorzu i w Wielkopolsce. W-wa 1955. [Rec.: F. Bartoš. *Jihočeský sborník historický* 1952 nr 4; A. Grobelný. *Slezský sborník. Acta Silesiaca* 1953 t. 51 nr 1; E. Maleczyńska. *Kwart. Hist.* 1953; P. Ratkoš. *Historický časopis* 1953 nr 1; A. Mešťan. *Slavia* t. 35 (1956); M. Biskup, J. Serczyk. *Zapiski Hist.* t. 22 (1956). Por. też: E. Maleczyńska: Postępowa ideologia na Śląsku w dobie husytyzmu i reformacji. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI-1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954 s. 128-129]. —

E. Maleczyńska: Ruch husycki na ziemiach polskich i jego znaczenie społeczne. *Pierwsza Konferencja Metodologiczna Historyków Pol.* W-wa 1953. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce w XVI w. Oddziaływanie walki klasowej na wsi polskiej na kształtowanie się ideologii religijnej szlachty w okresie reformacji. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. 4 wyd. pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). [Rec.: R. Heck. *Sobótka* 1953; Z wydawnictw Instytutu Badań Literackich. *Polonistyka* 1953 nr 6 s. 45-46; A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 638 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12); C. Backvis, É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 281; W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956); S. Kormanek. *Głos Nauczycielski* 1958 nr 5]. — J. Lecler: Histoire de la tolérance au siècle de la Réforme. T. 1. Paryż 1955 *Théologie. Études Publiées sous la Direction de la Faculté de Théologie S. J. de Lyon-Fourvière* 31 livre V: La Pologne „asile des hérétiques" au XVI-e siècle. — A. Rhode: Geschichte der evangelischen Kirche in Posener Lande. Würzburg 1956 *Marburger Ostforschungen* t. 4. [Rec.: R. Fritsch. *Zeitschrift f. Ostforschung* t. 6 (1957); A. Starke. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1957 t. 48; J. Narzyński. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. —

J. Tazbir: Świt i zmierzch polskiej reformacji. W-wa 1956. [Rec.: St. O.: Reformacja w Polsce. *Perspektywy* 1956 nr 43 (dod. do: *Dzien. Zach.*); T. S.: Karty z dziejów polskiej reformacji. *Książka dla Ciebie* 1956 nr 15; J. Russocka. *Hist. i Nauka o Konstytucji* 1957 nr 1]. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795. W-wa 1957 *Historia państwa i prawa Polski do r. 1795* cz. 2. — Z. Ogonowski: Z zagadnień tolerancji w Polsce XVII wieku. W-wa

1958. [Rec.: W. Sobociński: Z badań nad tolerancją i wolnością sumienia w Polsce. (W związku z pracą Zbigniewa Ogonowskiego, Z zagadnień tolerancji...). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959)]. — R. Heck: Reformacja a problem walki klasowej chłopów śląskich w XVI wieku. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961). — R. Żelewski: Zaburzenia wyznaniowe w Krakowie. Okres przewagi różnowierców 1551-1573. Tamże. — W. Dworzaczek: Oblicze wyznaniowe senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dobie kontrreformacji. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka*. Poz. 1962. — A. Kawecka-Gryczowa: Kartka z dziejów reformacji w Wielkopolsce. Tamże.

ARIANIE

Wstępy do wyd.: Bibliotheca fratrum Polonorum, qui Unitarii appellantur... T. 1 nn. Amsterdam 1656-1692. [Rec.: K. Godebski: Poszukiwanie bibliograficzne. Lw. 1868; A. Krzyżanowski. *Przegl. Archeol.* 1883; *Gaz. Lw.* 1883]. — C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum, sive catalogus scriptorum ac succincta narratio de vita eorum auctorum... Freistadt 1684; przekł. pol.: E. Bursche pt. Historia reformacji w Polsce. Cz. 1: *Roczn. Teolog.* 1938 i odb.; cz. 2: tamże 1939 i odb.; cz. 3 przygotowana do wyd., zniszcz. 1944; przekł. ang.: E. M. Wilbur. Nie wyd. — S. Lubieniecki: Historia reformationis Polonicae, in qua tum Reformatorum tum Antitrinitariorum origo et progressus in Polonia et finitimis provinciis narrantur. Freistadt 1685. — L. Maimburg: Histoire de l'arianisme et des Sociniens. Paryż 1682; przekł. włoski pt. Istoria dell'arianismo. Pizzola 1686; przekł. pol.: W. A. Ustrzycki pt. Historia o herezji obrazoborców. Kr. 1717. — S. F. Lauterbach: Ariano-Socinismus olim in Polonia... Frankfurt 1725. — F.S. Bock: Historia Socinianismi Prussici maximam partem ex documentis Msstis. Królewiec 1754; por. streszcz. przez J. C. Dähnerta. *Critische Nachrichten* t. 5 (1754) s. 203. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum, maxime Socinianismi et Socinianorum quorum auctores, promotores, coetus, templa, ministri, scholae praeceptores, officinae typographicae, bibliothecae, colloquia, synodi, sectae, pacificationes, studia irenica, indoles, disputationes, fata prospera et adversa, scripta typis expressa pariter atque inedita, nec non opera illis opposita, ex fontibus, magnamque partem monumentis et documentis Msscctis recensentur. T. 1-2. Królewiec 1774-1776. — R. Wallace: Antitrinitarian Biography. Londyn 1850. — O. J. Lewickij: Socinjanstwo w Polsze i jugozapadnoj Rusi. *Kijewskaja starina* 1882 II; przekł. ang.: D. Čiževsky pt. Socinianism in Poland and South-West Ruś. *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.* t. 3 (1953) nr 1. (Tu także nota wstępna); por. przekł. pol. pt. Socynianie na Rusi. Streszczenie rosyjskiej rozprawy. *Ref. w Pol.* 1922. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926); E. Borschak. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 234-235]. —

A. Brückner: Różnowiercy polscy. Szkice obyczajowe i literackie. S. 1. W-wa 1905; wyd. 2 oprac. i opatrzył posłowiem L. Szczucki. W-wa 1962. (Poszcz. części ogł. po raz pierwszy pt. Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2-3; Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. Ludzie i losy. Jan Łaski. *Ateneum* 1898 t. 1-2; Marcin Krowicki. *Ateneum* 1899 t. 4). [Rec.: J. Fijałek. *Przegl. Lit.* 1896 nr 5; S. R. *Zapysky Naukowoho Towarystwa im. Szewczenka* 1897 t. 18; I. Chrzanowski. *Książka* 1905 s. 134; toż *Przew. Nauk. i Lit.* 1905 s. 32; T. Grabowski. *Przegl. Pol.* 1906 t. 156 s. 147-149; K. Jarecki. *Słowo Pol.* 1905 nr 194; A. S. *Zwiastun Ewangeliczny* 1905 s. 219-220; M. Synoradzki. *Gaz. Warsz.* 1905 nr 29; I. Franko. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1905 t. 66 s. 26-27; *Myśl Niepodległa* 1906 s. 91-93; T. Grabowski. *Kwart. Hist.* 1908 s. 93-96]. — H. M. (Merczyng): Zbory i senatorowie protestanccy w dawnej Rzeczypospolitej. (Wraz z mapą: Dawna Polska pod względem kościelnym ewangelickim). (Zbory ewangelickie, zarówno reformowane, jak augsburskie i ariańskie w dawnej Rzeczypospolitej). Dod. do: W. K. Krasiński: Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 2 cz. 2. W-wa 1905 i osob. W-wa 1904. — S. J. Morawski: Arianie polscy. Lw. 1906; por.: H. Biegeleisen: Arianie polscy. *Krytyka* 1908-1909; A. S. *Zwiastun Ewangeliczny* 1909 nr 5. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 5 (1906)]. —

A. Brückner: O różnowierstwie polskim słów kilka. *Ref. w Pol.* 1921. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26)]. — M. Wilbur: Our Unitarian Heritage. An Introduction to the History of the Unitarian Movement. Boston 1925. [Rec.: R. Dyboski. *Nowiny Nauk.* 1925 nr 4; B. Suchodolski. *Ref.*

w Pol. 1926; E. Bursche: O unitaryzmie w ogóle i o polskim w szczególności. *Ref. w Pol.* 1928 nr 20]. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy (St. Farnowski i Farnowianie). *Ref. w Pol.* 1928 nr 17/18. [Rec. K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac ..., jw. 1930; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 314; M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934]. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. [Rec.: A. Brückner: Z dziejów reformacji. *Ruch Lit.* 1932; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 28 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 199); K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1933 s. 70-72; W. Weintraub. *Wiad. Lit.* 1933 nr 37; Hý. *Český časopis historický* 1934 z. 1 s. 211; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens... *Jahrbücher*... jw. 1935 s. 151; G. Fohrer. *Historische Zeitschrift* 1958 t. 186; A. Jobert. *Erasmus* 1958; E. Kupsch. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1958; J. Lecler. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* t. 53 (1958) nr 2/3 s. 548-550; W. J. Rose. *The American Slavic and East European Review* t. 17 (1958) nr 4]. — M. Wajsblum: Ex regestro arianismi. Szkice z dziejów upadku protestantyzmu w Małopolsce. Cz. I. 1. Błogosławieństwo Boże. *Ref. w Pol.* 1935/36. 2. Juxta jus scriptum judicabo... 3. Nervus rerum. Cz. II. 1. W obronie prawa. 2. Pod obuchem prawa. *Ref. w Pol.* 1937/39 i odb. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 160-163]. — S. Kot: Le Mouvement antitrinitaire au XVI-e et au XVII-e s. Quatre conférences données au Collège de France... 1935. *Humanisme et Renaissance* 4 (1937) i odb. Paryż 1937; toż po pol. pt. Bracia polscy. Geneza, anabaptyzm i humanizm. *Wiad. Lit.* 1937 nr 40; Bracia polscy. Doktryna społeczna. *Wiad. Lit.* 1938 nr 4; Bracia polscy. U szczytu rozwoju. *Wiad. Lit.* 1938 nr 42; Bracia polscy. Rozproszenie. *Wiad. Lit.* 1938 nr 51. —

E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. [Rec.: J. Jasnowski. *Teki Hist.* 1947 nr 1; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 369 i nadb.; L. Hajdukiewicz:..., jw., s. 154-156]. — C. Backvis: L'Antitrinitarisme en Pologne. *Les Cahiers du Libre Examen* 1947/ /1948 i odb. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance..., jw., s. 369-370; L. Hajdukiewicz..., jw., s. 181]. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej XVI w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949) nr 2. [Rec.: J. Nowak-Dłużewski: Antytrynitaryzm polski w nowym świetle. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 28; C. Backvis. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 1951 nr 2/3 s. 711; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 685-687; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance..., jw., s. 367-368; L. Hajdukiewicz..., jw., s. 171-173]. —

Z. Ogonowski: Arianie polscy. W-wa 1952 *Wiedza Powsz.* [Rec.: K. Budzyk: Kilka uwag o początkowych etapach rozwoju reformacji w Polsce. *Polonistyka* 1953 nr 4; C. Hernas: Problemy arianizmu. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4; J. Nowak-Dłużewski: Antytrynitarze polscy. *Dziś i Jutro* 1953 nr 44; L. Szczucki. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2; L. Hajdukiewicz ..., jw., s. 181-183; A. Mešt'an. *Slavia* 1956 z. 1]. — E. M. Wilbur: A History of Unitarianism in Transylvania, England and America. Cambridge (USA) 1952. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — Z. Ogonowski: Filozoficzna i społeczna ideologia braci polskich. *Myśl Filoz.* 1955 nr 1; przedr.: *Z dziejów polskiej myśli filoz. i społecz.* T. 1. W-wa 1956. — J. Tichý: Jednota Bratrská v Polsku v posledním desítiletí před Bilou Horou a polska společnost (1609-1619). *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 1. Praga 1955. [Rec.: Z. Konečný. *Slavia* 1957 z. 2]. — C. Hernas: Rozwój ideologii braci polskich w wieku XVI. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej*..., jw. — J. Tazbir: Ideologia arian polskich. (W-wa 1956). (Maszynopis powiel.). — E. Kupsch: Der polnische Unitarismus. (Fratres polonos). Anfang und Entwicklung des polnischen Unitarismus, 1535-1600. *Jahrbuch f. Geschichte Osteuropas* N. S. t. 5 (1957). — Z. Ogonowski: Socynianizm polski. W-wa 1960 *Wiedza Powsz.* S.: *Myśli i Ludzie* II: *Filozofia Nowożytna i Współcz.*

Zob. również wyżej: literatura dotycząca braci czeskich.

b) Studia, rozprawy i przyczynki o charakterze szczegółowym

F. Remond: Historia vom Ursprung, Auf- und Abnehmen der Ketzereien und was sie seit anno 1500 sonderlich in ... Polen... für Veränderungen verursacht. Aus dem Französischen... Monachium 1614; Głogów 1676; Kolonia 1746. — M. C. Hartknoch: Preussische Kirchen Historie. Gdańsk 1686. — F. Bennet: The Case of the Reformed Churches in Great-Poland. Londyn 1716. — M. J. Fibiger: Das in Schlesien gewaltthätig eingerissene Lutherthum. Wr. 1723. — D. E. Jablonski: Historia consensus Sendomiriensis. Berlin 1731. — M. Kautz: Praecipua religionis evangel. in Polonia fata sub Sig. Augusto et Henrico Valesio. Hamburg 1738. — M. Krasowski: Wyznanie zborów kalwińskich. B. m. 1742. — S. W. Ringeltaube: Beytrag zu der Augsburgischen Konfessionsgeschichte in Preussen und Pohlen. Gdańsk 1746. — D. H. Arnoldt: Kurzgefasste Kirchengeschichte des Königreichs Preussen. Królewiec 1769. — J. Scheidemantel: Acta conventum in Maiori Polonia a dissidentibus celebratorum. Wr. 1776. — D. H. Arnoldt: Kurzgefasste Nachrichten von allen seit der Reformation an den lutherischen Kirchen in Ostpreussen gestandenen Predigern. Królewiec 1777. — H. G. Scheidemantel: Code de droit ecclésiastique des dissidents. W-wa 1781. — C. G. Friese: Unpartheyische mit Urkunden versehene Nachricht von Uneinigkeiten in dissidentischen Gemeinen in Königreich Polen. W-wa 1783. — C. G. Friese: Von der Kirchenverwaltung der evangelischen Gemeinde Warschau. W-wa 1783. — G. Ringeltaube: Ausführliche Geschichte der Uneinigkeiten in der Warschauischen Evang. Gemeinde... Wr. 1783. — A. F. Büsching: Besondere Geschichte der Warschauer evang. luther. Gemeinde. Halle 1784. — S. A. Lauterbach: Beiträge zur dissidentischen Kirchengeschichte und bessern Kentniss von Grosspolen. Wr. (1788). — H. S. Van Alpen: Geschichte und Literatur des Heidelberg. Katechismus oder kurze Geschichte d. Reformation in d. Pfalz, Schweiz, Holland, England, Deutschland, Pohlen und Ungarn. Frankfurt n. Menem 1800. — J. W. G. Lochner: Enstehung und erste Schicksale der Brüdergemeinde in Böhmen und Mähren, und Leben des Georg Israel ersten Aeltesten der Brüdergemeinde in Grosspolen. Norymberga 1832. — J. W. G. Lochner: Fata et rationes earum familiarum christianarum in Polonia, quae ab ecclesia romano-cathol. alien. fuerunt (ex actis Societatis Jablonov.). Lipsk 1832. — H. A. Niemyer: Collectio confessionum in ecclesiis reformatis publicatarum. Lipsk 1840. — Kościół braci czeskich w Poznaniu. *Przyj. Ludu* 1841. —

K. Libelt: Polska i reformatorowie. W książce: Felieton polityczno-literacki. Poz. 1846; przedr. w książce: Pisma pomniejsze. T. 1. Poz. 1849. — A. G. H. Lambeck: Geschichte der Begründung und des Wachtums der Reformation in Westpreussen. Tor. 1850. — M. Dzieduszycki: Piotr Skarga i jego wiek. Kr. 1850-1851; wyd. 2 Kr. 1868-1869. — A. F. Adamowicz: Kościół augsburski w Wilnie. Kronika zebrana na obchód trzechwiekowego istnienia kościoła w r. 1855. Wil. 1855. [Rec.: J. Ł. *Dzien. Warsz.* 1855 nr 182]. — Bracia czescy w dawnej Polsce. *Przyj. Ludu* 1855. — F. G. C. Anders: Historische Dioecesentabellen der evang. Kirche in Schlesien. Wr. 1856. — F. G. C. Anders: Historischer Atlas d. evang. Kirchen in Schlesien. Wr. 1856. [Rec.: Luchs. *Zeitschrift f. Geschichte Schlesiens* 1856, I]. — Chełmecki: Hozjusz w walce z reformą. *Czas* 1857 nr 236 nn. — A. Krzyżanowski: Dawna Polska. T. 1-2. W-wa 1857. — A. Gindely: Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation. I. Geschichte der böhmischen Brüder. T. 2. Praga 1858. — J. Jabczyński: O husytach w diecezji poznańskiej XV wieku. Grodzisk 1860. — W. Altmann: Ein Wort über den Verfall der Reformation in Polen. Erfurt 1861. — A. Dubois: La Grandeur et la décadence du protestantisme en Pologne. Alais 1862. — H. Grzybowski: Dziejowe znaczenie reformacji. W-wa 1863. — Historia zboru ewangelicko-augsburskiego warszawskiego do r. 1793. *Zwiastun Ewangeliczny* 1864. — E. Anders: Historische Statistik der evangelischen Kirchen in Schlesien. Wr. 1867. — A. Büttner: Polnische Gegenreformation in Livland. *Baltische Monatsschrift* 17 (1868). — L. Kubala: Stanisław Orzechowski i wpływ jego na rozwój i upadek reformacji w Polsce. *Dzien. Lit.* i osob. Lw. 1870; wyd. 2 Lw. 1906 *Nauka i Sztuka* t. 1. [Rec.: S. Kossowski: Trybun ludu szlacheckiego. *Przew. Nauk.* i *Lit.* 1907 i odb.]. — F. M. S. (Sobieszczański): Najdawniejsze ślady o zborze ewangelickim w Warszawie. *Tyg. Ilustr.* 1872 nr 222. — C. A. Schimmelpfennig: Die evangelische Kirche Schlesiens im XVI Jahrhundert. Strzelin 1877. —

N. A. Lubowicz: Obszczestwiennaja rol' religioznych dwiżenij. W-wa 1880. — W. Chotkowski: Rozszerzenie protestantyzmu w ziemiach polskich pod rządem pruskim w XVII i XVIII w. Poz. 1881. — H. Dalton: Johannes a Lasco. Beitrag zur Reformationsgeschichte Polens. Gotha 1881. — N. Karíejew: Borba szlachty s duchowienstwom w Polsze. *Juridiczeskij wiestnik* 1881. — Przyczynek do historii zboru ewangelicko-augsburskiego warszawskiego 1651-1781. W-wa 1881; przekł. niem. pt. Beitrag zur Geschichte der evang.-augsb. Gemeinde zu Warschau in den J. 1650-1781. W-wa 1882. — L. von Otto: Beitrag zur Geschichte der Evangelisch-Augsburgischen Gemeinde zu Warschau in den Jahren 1650-1781. W-wa 1882. — E. Anders: Geschichte der evangelischen Kirche Schlesiens. Wr. 1883; wyd. 2 Wr. 1886.—Owoce reformacji XVI w. *Przew. Katolicki* 1883 nr 18-21. — N. A. Lubowicz: Albrecht, giercog prusskij, i rieformacija w Polsze. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1885, 240. — J. Soffner: Geschichte der Reformation in Schlesien. Wr. 1887. [Rec.: A. Wagner. *Kwart. Hist.* 1888]. — H. Ziegier: Die Gegenreformation in Schlesien. Halle n. S. 1888 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 24. — B. Dembiński: Kwestia soboru narodowego w Polsce w wieku XVI. *Pam. II Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* Lw. 1890. — A. Kraushar: Sprawa Bolestraszyckiego. Kartka historyczna z r. 1627. *Prawda* 1890 nr 12-13; przedr. w książce: Drobiazgi historyczne. Petersb. 1891. — J. Sembrzycki: Die Reise des Vergerius nach Polen. 1556-1557. *Altpreussische Monatsschrift* 27 (1890) s. 513-584. — P. Tschackert: Urkundenbuch zur Reformationsgeschichte des Herzogtums Preussen. T. 1-3. Lipsk 1890 *Publ. aus d. Preuss. Staatsarchiv* 43-45. — E. Callier: Ostroróg. Monografia w głównych zarysach. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 (1891) i odb. — A. Henschel: Evangelische Lebenszeugen des Posener Landes. Poz. 1891. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Jego życie i dzieła. Kr. 1884; wyd. 2 rozszerzone i uzup. Kr. 1892. Rozdz. 6: Wśród burzy reformacji. — A. Brückner: Zur Geschichte des Husitismus in Polen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893).— J. Sembrzycki: Die polnischen Reformierten und Unitarier in Preussen, nach gedruckten und ungedruckten Quellen. *Altpreussische Monatsschrift* 1893 i odb. [Rec.: A. *Ateneum* 1894 t. 1; L. Finkel. *Kwart. Hist.* 1894; Lohmayer. *Forschungen z. Brandenburgischen u. Preussischen Geschichte* 1894 VII]. — P. Boetticher: Die Anfänge der Reformation in den preussischen Landen ehemals polnischen Anteils bis zum Krakauer Frieden, 8 April 1525. Wielki Głogów 1894. — J. Kohte: Urkundliches zur Geschichte der evangelischen Pfarrkirche in Bomst. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1895. — T. Wierzbowski: Jakub Uchański. W-wa 1895. — L. Finkel: Konfesja podana przez posłów na sejmie piotrkowskim w r. 1555. *Kwart. Hist.* 1896; toż Lw. 1896. — G. Biermann: Geschichte des Protestantismus in Österreichisch-Schlesien. Praga 1897. — T. Troskolański: Andrzej Radwan Zebrzydowski, biskup wrocławski i krakowski. Monografia historyczna. *Przew. Nauk. i Lit.* 1897-1907 i odb.: t. 1 cz. 1. Lw. 1899; cz. 2. Lw. 1902; t. 2 pt. Dzieje reformacji polskiej 1556-60 skreślone w związku z działalnością Andrzeja Zebrzydowskiego. Cz. 1. Lw. 1905; cz. 2. Lw. 1907. — E. Bergius: Aus Posens und Polens kirchlicher Vergangenheit. Die Unitätsgemeinden zu Posen (St. Petri), zu Lissa (St. Joh.) und zu Laszwitz. Berlin 1898. [Rec.: *Literarisches Centralblatt* 1898 nr 34; H. Kleinwachter. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1898; Brandt. *Mittheilungen aus d. Historischen Literatur* 1899]. —

S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 1-4. Lw. 1900-1905. — P. Tschackert: Augsburgische Konfession. Lipsk 1901. — A. Brückner: Nienawiść wyznaniowa za Zygmunta III. Szkic obyczajowy i literacki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1902. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — T. Sierzputowski: Kartki z dziejów stosunków polsko-pruskich w XVI stuleciu. W-wa 1902. — W. Sobieski: Nienawiść wyznaniowa tłumów za czasów Zygmunta III. W-wa 1902. — T. Wotschke: Andreas Samuel und Johann Seklucian, die beiden ersten Prediger des Evangelium in Posen. Ein Beitrag zur polnischen Reformationsgeschichte. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1902.— C. Dużyński: Przyczynek do tzw. reformacji w diecezji poznańskiej. *Dzien. Poz.* 1904 nr 143. — T. Wotschke: Die Petrikauer Reichstag 1552 und die Synode zu Koschminek 1555. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 11 (1904) s. 81-82. —

H. Merczyng: Rejowie z Nagłowic jako członkowie polskiego kościoła ewangelickiego. *Z wieku Mikołaja Reja.* W-wa 1905. — T. Wotschke: Die Reformation in Kosten (Posen). *Correspondenzblatt d. Vereines f. Geschichte d. Evangelischen Kirche Schlesiens* t. 9 (1905) z. 2 i odb. — W. Michalski: Hozjusz i reformacja

w Polsce w latach 1551-1558 na podstawie jego własnej korespondencji dotąd opublikowanej. *Przegl. Kościelny* t. 10 (1906) i odb. Poz. 1907. — I. WARMIŃSKI: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906.— T. WOTSCHKE: Die Reformation in Obornik. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1906. — T. WOTSCHKE: Geschichte der evangelischen Gemeinde Meseritz. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1906 i odb. — T. WOTSCHKE: Andreas Gorka auf seinem Kranken- und Sterbebette. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1907. — T. WOTSCHKE: König Sigismund August und seine evang. Hofprediger. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 16 (1907). — T. WOTSCHKE: Stanislaus Ostrorog. Ein Schutzherr der grosspolnischen evangelischen Kirche. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1907 i odb. — H. MORITZ: Reformation und Gegenreformation in Fraustadt. Cz. 1-2. *Jahresbericht d. Königlichen Friedrich-Wilhelms-Gymnasiums zu Posen* 1907-1908, Dod. [Rec.: T. WOTSCHKE. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1907-1908]. — L. KOLANKOWSKI: Sprawy polskie przed Stolicą Apostolską w okresie rewolucji religijnej w Niemczech. *Kwart. Hist.* 1908. — K. MICHEJDA: Dzieje kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim. 1909; por. K. MICHEJDA: Z dziejów kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim. *Zwiastun Ewangeliczny* 1909 nr 5. —

O. HALECKI: Protestantyzm na Wawelu. *Przegl. Hist.* 1910. — P. HILDEBRANDT: Die römische Kurie und die Protestanten in der Pfalz, in Schlesien, Polen und Salzburg. Cz. 1. *Quellen u. Forschungen aus d. Italienischen Archiven u. Bibliotheken* (Rzym) 13, 1910. — W. SOBIESKI: Polska a hugonoci po nocy św. Bartłomieja. Kr. 1910. — J. KASSIAN: Sprawa instygatorów na sejmie piotrkowskim w r. 1565. *Program Gimn. Stryj.* 1910/11. — F. FLACZYŃSKI: Idea kościoła narodowego w Polsce w XVI w. *Ateneum Kapłańskie* 1911 z. 3-5. [Rec.: C. FRANKIEWICZ. *Kwart. Hist.* 1913 s. 109-112]. — J. GOŁĄB: Starania Polski o sobór powszechny i reformę kościoła za Klemensa VII. Kr. 1911. — H. M. (MERCZYNG): Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka i jego przyjęcie katolicyzmu w r. 1567. Przyczynek do dziejów reformacji w Polsce. *Przegl. Hist.* 1911. — H. MERCZYNG: Polscy deiści i wolnomyśliciele za Jagiellonów. Tamże i odb. [Rec.: K. HARTLEB. *Kwart. Hist.* 1912 s. 150-151; S. PIGOŃ. *Kur. Lw.* 1914 nr 125 nn.]. —

Monumenta Reformationis Polonicae et Lithuanicae. S. I z. 1. Zabytki z wieku XVI. Wil. 1911; wyd. 2 Wil. 1925; S. IV z. 1. Spis synodów i sesji prowincjonalnych Jednoty litewskiej 1611-1613. Wil. 1913; S. IV z. 2. Akta synodów prowincjonalnych Jednoty litewskiej 1611-1625. Wil. 1915; S. X z. 1. Akta, to jest sprawy zboru chrześciańskiego wileńskiego, które się poczęli roku Pańskiego 1557 miesiąca decembra dnia 14 ... w Brześciu Litewskim 1559. Wil. 1913. [Rec.: I. T. BARANOWSKI. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 3 s. 384-386; T. WOTSCHKE. *Monatsblätter f. Geschichte d. Provinz Posen* 1911 nr 11; K. HARTLEB. *Kwart. Hist.* 1912 s. 515-521; K. HARTLEB. *Przew. Nauk. i Lit.* 1912 s. 186-189; J. SIEMIŃSKI. *Przegl. Hist.* 1912 t. 1 s. 113-118; polemika: *Przegl. Hist.* 1913; K. HARTLEB. *Kwart. Hist.* 1914; K. HARTLEB. *Kwart. Hist.* 1918 s. 100-108; W. BUDKA. *Ref. w Pol.* 1926; Ł. W. *Kwart. Hist.* 1927 s. 166 nn.]. — T. WOTSCHKE: Das Husitentum in Grosspolen. *Aus Posens Kirchlicher Vergangenheit. Jahrbuch d. Evangelischen Vereins f. Kirchengeschichte d. Provinz Posen* 1911 s. 29-72. — K. HARTLEB: Stosunek hetmana Tarnowskiego do reformy kościoła w XVI w. i jej przedstawicieli. *Kwart. Hist.* 1912. [Rec.: C. FRANKIEWICZ. *Przegl. Hist.* 1913]. — K. VÖLKER: Toleranz und Intoleranz im Zeitalter der Reformation. Lipsk 1912. — M. BOROWY: Ks. Piotr Skarga w walce z różnowierstwem. *Spr. Szkoły Realnej.* Śniatyń 1913. — B. DEMBIŃSKI: Sprawa soboru narodowego w dawnej Polsce w w. XVI. W książce: Z dziejów i życia narodu. Lw. 1913.— T. WOTSCHKE: Grosspolnische Konföderationen. *Aus Posens Kirchlicher Vergangenheit...*, jw. 1913 s. 20-51. — T. WOTSCHKE: Die Reformation im Lande Posen. Leszno 1913. — S. KARWOWSKI: Husytyzm na Kujawach. *Przegl. Wielkopol.* 1914. —

O. HALECKI: Zgoda sandomierska 1570 r. W-wa 1915. — A. ŚMIETANA: Zabiegi protestantów polskich o uzyskanie równouprawnienia przed śmiercią Zygmunta Augusta. *Przegl. Hist.* 1915. — E. ZIVIER: Neuere Geschichte Polens. T. 1: Die Zwei letzten Jagellonen (1506 bis 1572). Gotha 1915 *Allgemeine Staatengeschichte* Dział 1 nr 39. — A. BERGA: Un Prédicateur de la Cour de Pologne sous Sigismond III. Pierre Skarga (1536-1612). Études sur la Pologne du XVI siècle et le protestantisme polonais. Paryż 1916. — T. GRABOWSKI: W czterechsetletnią rocznicę reformacji. *Ilustr. Kur. Codz.* 1917 nr 312. — P. KONRAD: Die Einführung der Reformation in Breslau u. Schlesien. Wr. 1917 *Darstellungen u. Quellen zur Schlesischen Geschichte.* — T. WOTSCHKE: Das Evangelium unter dem Kreuz im Lande Posen.

Poz. 1917. — T. Zöckler: Das Deutschtum in Galizien. Wyd. 2 Drezno 1917. — P. Althaus: Die deutsch-lutherische Kirche im Königreich Polen. *Süddeutsche Monatshefte* 1917/18, I s. 79-84. — J. Bidlo: Vzájemný poměr české a polské větve Jednoty Bratrské v době od 1588--1609. *Časopis Matice Moravské* 1917/18 s. 108-188; autoreferat w jęz. pol. pt. Wzajemne stosunki czeskiej i polskiej Jednoty w okresie 1587-1609. *Ref. w Pol.* 1922. [Rec.: S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla dzieje braci czeskich w Polsce. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — T. Wotschke: Erasmus Glitzner, ein Superintendent der grosspolnischen Kirche. *Jahrbuch d. Evangelischen Vereins f. d. Kirchengeschichte d. Provinz Posen* 1917/18. — J. Glass: W czterechsetną rocznicę dziejów reformacji w Polsce. *Przegl. Hist.* 1918. — J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. *Polonia Sacra* nr 1 (1918) - nr 3 (1919). [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1921 s. 75-76]. — C. Frankiewicz: Przedsejmowe rokowanie w sprawie soboru narodowego r. 1554-1555. *Przew. Nauk. i Lit.* 1918 s. 848-853. — Laubert: Die Anfänge der Altlutherischen Bewegung in der Provinz Posen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1918. —

S. Kot: Andrzej Frycz Modrzewski. Studium z dziejów kultury polskiej w. XVI. Kr. 1919; wyd. 2 przejrzane Kr. 1923. [Rec. zob.: Frycz Modrzewski Andrzej]. — A. Kunkel: Gnesner Hussitenverhöre 1450-1452. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschungen* t. 38 (1920). — J. Kurnatowski: Die Bedeutung der Reformation in der polnischen Geschichte. W-wa 1920. — E. Barwiński: Zygmunt III i dysydenci. *Ref. w Pol.* 1921. — A. Brückner: Z starych książek. Tamże. — W. Budka: Kto podpisał konfederację warszawską 1573 r.? Tamże. — J. Kwolek: Odwoływanie herezji za biskupa przemyskiego Walentego Herburta. Z aktów konsystorskich w Przemyślu. Tamże. — G. Loesche: Geschichte des Protestantismus in Österreich. Lipsk 1921. — J. Ptaśnik: Księgarze--różnowiercy w Krakowie w XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1921. — J. Ptaśnik: O drukarzach-różnowiercach krakowskich. Tamże. [Rec.: W. Budka. *Kwart. Hist.* 1923 s. 193]. — K. Völker: Consensus Sendomirensis, Confessio Bohemica und Union in Preussen. *Evangelische Kirchenzeitung f. Österreich* 1921. — K. Völker: Der Kampf des Adels gegen die geistliche Gerichtsbarkeit in seiner Tragweite für die Reformation in Polen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1921. — L. Wachholz: Z dziejów zboru ewangelickiego w Krakowie. *Ref. w Pol.* 1921. —

E. Bursche: Siła twórcza reformacji. *Głos Ewangelicki* i odb. W-wa 1922. — A. Brückner: Z polsko-litewskich dziejów wyznaniowych. Karta z dawno minionych dni. *Ref. w Pol.* 1922. — C. Frankiewicz: Sprawa „soboru narodowego" w Polsce na sejmie 1558 r. *Kur. Poz.* 1922 nr 8 nn. — C. Frankiewicz: Starania Zygmunta Augusta w Rzymie o sobór r a-odowy (1555--1556 r.). *Ref. w Pol.* 1922. — J. Lachs: Ephorinus i Rożanka. Z dziejów uczestnictwa lekarzy w ruchu reformacyjnym. Tamże. — W. Pociecha: Walka sejmowa o przywileje kościoła w Polsce w latach 1520-1537. Tamże. — W. Sobieski: Si non jurabis, non regnabis. Spór o przysięgę królewską. Tamże. — S. Tomkowicz: Obrazy św. Krzysztofa i reformacja. Tamże. — K. Tyszkowski: Przejście Lwa Sapiehy na katolicyzm 1586 r. Tamże. — S. Bodniak: Marcin Kromer w obronie kościoła (1542-1556). (Karta z dziejów walki z reformą w Polsce). *Ref. w Pol.* 1924. — W. Budka: Zbór w Gorlicach i jego patroni. Tamże. — C. Chowaniec: Poglądy polityczne rokoszan wobec doktryn monarchomachów francuskich. Tamże. — E. Hauptmann: Z przeszłości polskiego zboru ewangelicko--augsburskiego w Poznaniu. Łódź 1924. [Rec.: W. Budka. *Ref. w Pol.* 1924]. — M. Rawita Witanowski: Ogniska reformacji w Chęcińskiem. I. Secemin. *Ref. w Pol.* 1924. — K. Sochaniewicz: Sarniccy i zbór w Mokrym Lipiu na Chełmszczyźnie. Tamże. —

W. Bickerich: Evangelisches Leben unter dem Weissen Adler. Übersicht über die Geschichte und den Gegenwärtigen Stand der evangelischen Kirche im Gebiet des einstigen und des jetzigen Polnischen Staates. Poz. 1925 *Kirchliche Zeitfragen* z. 2. [Rec.: J. Glass. *Ref. w Pol.* 1926; H. Barycz. Tamże]. — E. Bursche: Dawniej i dziś. Nieco o stosunkach wyznaniowych w Polsce. *Głos Ewangelicki.* i odb. W-wa 1925. — P. Panske: Chojnice i Człuchowo w czasach tak zwanej reformacji i przeciwreformacji. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 32 (1925) i odb. [Rec.: K. Miaskowski. *Ref. w Pol.* 1926]. — L. Wachholz: O szpitalach innowierców w Krakowie. (Szkic historyczny). *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 2 (1925). — W. Abraham: Leonard Słonczewski. Próba charakterystyki. *Ref. w Pol.* 1926. — W. Budka: Zbór w Łużnej. Tamże. — H. Horowitzówna: Reformacja polska a zagadnienie zbytku. Tamże. — S. Kot: Słupeccy w ruchu reformacyjnym. (Oraz:) Korespondencja H. Grotiusa i G. J. Vos-

siusa z Słupeckimi. Tamże i w odb. pt. Hugo Grotius a Polska. Kr. 1926. — M. Rawita Witanowski, W. Budka: Ogniska reformacji w Chęcińskiem. II. Włoszczowa. *Ref. w Pol.* 1926. — W. Sobieski: Idee rokoszowe a różnowiercy za czasów Zygmunta Augusta. Tamże. — W. Sobieski: Król czy tyran. Idee rokoszowe a różnowiercy za czasów Zygmunta Augusta. Tamże. [Rec.: K. Kolbuszewski: Z badań nad dziejami reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 24 (1927)]. —

E. Bursche: Z dziejów nazwy „dysydenci". *Przegl. Hist.* 1926/27. — E. Bursche: O najdawniejszym zborze ewangelickim warszawskim. *Głos Ewangelicki* 1927. — E. Bursche: Program polskiego uniwersalizmu chrześcijańskiego. W-wa 1927. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — L. Chmaj: Samuel Przypkowski na tle prądów religijnych XVII w. Kr. 1927. [Rec.: K. Kolbuszewski: Z badań nad dziejami reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 24 (1927); A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1928]. — G. Gerullis: Archivalische Hinweise auf die Beziehungen preussisch-litauischer Reformatoren zu Polen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 41 (1927). — J. Siemieński: Rebus konfederacji warszawskiej z 1573. Rozprawy z polskiego prawa politycznego. W-wa 1927. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 309]. —

A. Adamus: K dějinam Frýdku a okolí. *Černa země* 4 (1928) s. 229-233; por. A. Buczek: Bracia czescy niegdyś a ewangelicy polscy w czasach nowszych we Frydku. *Zaranie Śląskie* 1932. — O. Bartel: Z dziejów reformacji w Polsce. Walka religijno-dogmatyczna w latach 1559-1562. *Głos Ewangelicki* 1928 i odb. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. s. 313]. — S. Bodniak: Anonima-protestanta projekt reformy religijnej przed sejmem 1562/63. *Ref. w Pol.* 1928. — S. Bodniak: Walka o interim na sejmie 1556/7 r. Tamże. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher*..., jw. 1928 s. 155-156]. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 nr 19. [Rec.: O Forst-Battaglia. *Jahrbücher*..., jw. 1928 s. 701; K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1928); K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 312]. — L. Kolankowski: Posłowie sejmów Zygmunta Augusta. *Ref. w Pol.* 1928. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher*..., jw. 1928 s. 155-156]. — S. Ptaszycki: Konfederacja warszawska r. 1573. Rozmyślania archeologiczno-językowe. *Ref. w Pol.* 1928. — G. Schoenaich: Die Ursachen der Reformation in Schlesien. *Jahrbuch d. Vereins f. Schlesische Kirchengeschichte* 1928. — J. Siemieński: Dysydenci w ustawodawstwie. *Ref. w Pol.* 1928 i nadb. Kr. 1929. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 310]. — J. Siemieński: W obronie „Dóbr" konfederacji 1573 r. *Ref. w Pol.* 1928. — W. Sobieski: Ale nie o wiarę. Tamże. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher* ..., jw. 1928 s. 701; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 309]. — W. Sobieski: Quelques remarques sur l'histoire de la liberté de conscience. *Résumé des Communications présentées au Congrès Oslo* 1928. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur ..., jw.]. — K. Völker: Die Kirchenpolitik der Jagiellonen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1928. —

H. Bauer: Die Glaubensspaltung in Ost- und Westpreussen und ihre nationalpolitischen Auswirken. *Korrespondenzblatt d. Gesamtvereins d. Deutschen Geschichts- u. Altertumsvereine* 1929 nr 1/3 s. 17-33. — J. Bidlo: Jednota Bratrská za mezivládí po smrti Štěpána Bathoriho. *Zborník naučnih radova Ferdi Šišiću šezdesetgodišnjice života 1869-1929.* Zagrzeb 1929; též *Časopis Národného Musea* 1930 s. 1-16. [Rec.: J. Kl. *Český časopis historický* 1931 z. 1 s. 194; S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla Dzieje braci czeskich w Polsce. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — H. Cichowski: Ks. Stanisław Sokołowski a kościół wschodni. Studium z dziejów teologii w Polsce w w. XVI. Lw. 1929. [Rec.: E. Bursche. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — H. Koch: Der Protestantismus bei den Slaven. *Deutsche Blätter in Polen* 1929. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 308]. — J. Kowalewska-Łypacewiczowa: Zbór innowierczy w Dublanach. *Kwart. Hist.* 1929. [Rec.: K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher* ..., jw. 1933 s. 70]. — K. Völker: Die Kirchenpolitik Sigismund Augusts von Polen. *Redlich-Festschrift. Mitteilungen d. Österreichischen Instituts f. Geschichte Forschung* Ergänz. t. 11 (1929) i odb. Innsbruk 1929. —

J. Bidlo: Udział Jednoty Brackiej w walce o proces i egzekucję konfederacji warszawskiej. *Pam. V Zjazdu Historyków Pol. w W-wie 28 listopada do 4 grudnia 1930 r.* T. 1: Referaty. Lw. 1930; por. J. Bidlo: Udział Jednoty Brackiej

w walce o konfederację warszawską. Tamże. T. 2. Protokoły. Lw. 1931. — K. Fortstreuter: Die Herkunft preussisch-litauischer Reformatoren. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* 1930. — G. Smend: Die Ordinationen in der lutherischen Kirche Grosspolens. *Jahrbuch d. Evangelischen Vereins f. d. Kirchengeschichte Polens* 1930. — D. Smend: Die Synoden der Kirche augsburgischer Konfession in Grosspolen im 16, 17 und 18 Jahrhundert. *Jahrbuch d. Theologischen Seminars d. Unierten Evangelischen Kirche in Polen* (Poz.) t. 2 (1930.) [Rec.: H. Eberlein. *Jahrbuch d. Vereins f. Schlesische Kirchengeschichte* (=*Correspondenzblatt*) t. 22 (1931) s. 146; E. Bursche. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Fijałek: Cześć Boża i życie religijne oraz reformacja ich w Polsce w wieku XVI. *Pam. Zjazdu Nauk. im. Jana Kochanowskiego*... Kr. 1931. (Streszcz.). [Rec.: A. Brückner: Z literatury krytycznej o Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 43]. — T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-1556). *Spr. PAU* 1931 nr 4. — S. Górzyński: Jan Golliusz, mieszczanin zamojski XVII wieku. W-wa 1931. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. Por. J. Kallenbach: Pamiętnik Jana Golliusza, mieszczanina polskiego, 1650-1653. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892). — G. Kleeberg: Die polnische Gegenreformation in Livland. Lipsk 1931 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 152. [Rec.: S. Herbst. *Kwart. Hist.* 1933 s. 118-121; M. von Kamm-Helmsing. *Historische Zeitschrift* 1934 t. 150 s. 412-413]. — O. Odložlik: Bratři na Slovensku. *Časopis Matice Moravské* 55, 1931 i odb. [Rec.: S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — D. von Velsen: Die Gegenreformation in den Fürstentümern Liegnitz-Brieg-Wohlau. *Quellen u. Forschungen z. Reformationsgeschichte* t. 15 (1931). [Rec.: W. Carstens. *Historische Zeitschrift* 1934 t. 150 s. 640]. — M. Wajsblum: Wyznaniowe oblicze protestantyzmu polskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. Jana Kochanowskiego.* Kr. 1931. —

W. Gizbert Studnicki: Biblioteka wileńskiego synodu ewangelicko-reformowanego. *Ateneum Wil.* 1931/32. — E. Bursche: O stanie i dążeniach protestantyzmu w Polsce. *Dunantuli Protestans Lap.* 1932. — F. Hrubý: Prosebný list 36 českomoravských kneži emigrantů knížeti Kryštofu Radziwiłłovi z r. 1629. *Český časopis historický* 1932 z. 1. — W. Gizbert Studnicki: Zarys historyczny wileńskiego kościoła ewang. ref. i jego biblioteki. Wil. 1932. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 150-151]. — A. Buczek: Bracia czescy niegdyś a ewangelicy polscy w czasach nowszych we Frydku. *Zaranie Śląskie* 1932. — E. Bursche: Czynniki wyjaśniające bieg reformacji w Polsce. Wykład wygłosz. w Filharmonii warszawskiej dn. 8 maja 1932 na akademii 150-lecia poświęcenia kościoła ewang.-augsb. w W-wie. *Głos Ewangelicki* 1932 nr 21 i odb. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — K. Tyszkowski: Poszukiwania archiwalne w Rzymie dla Zygmunta III. *Przegl. Hist.* 1932. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens..., jw., s. 153]. — B. Varsik: Husiti a Reformácia na Slovensku do Žilinskej synody. *Sborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského v Bratislave* 1932 z. 62/3. [Rec.: S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — K. Völker: Die Gewissensfreiheit der Börigen nach der Warschauer Konföderation vom 28 Jan. 1573. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1932. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s.68]. —

K. Brandi: Die deutsche Reformation und Polen. *Deutschland und Polen. Beiträgen zu ihren geschichtlichen Beziehungen.* Monachium 1933. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens... *Jahrbücher*..., jw. 1933 s. 615; S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — S. Czarnowski: La Réaction catholique en Pologne à la fin du XVI-e et au début du XVII-e siècle. *La Pologne au VII Congrès International des Sciences Historiques.* W-wa 1933 i odb. [Rec.: K. Völker. *Jahrbücher*..., jw. 1933 s. 620]. — P. Jakubénas: Nachrichten über die hussitische Bewegung in Polen und Lithauen. *Sborník venovaný D. dr Jánovi Kvačalovi.* Bratysława 1933 s. 67-83. — F. Śmidoda: Sprawa dziesięcin w trybunale koronnym w latach 1578-1589. Karta z walki szlachty z duchowieństwem za Stefana Batorego i pierwszych lat Zygmunta III Wazy. W-wa 1933 *Warsz. Studia Teolog.* 6; fragm. przedr. pt. Sprawy duchowieństwa na sejmie warszawskim 1578. *Przegl. Powsz.* 1932. [Rec.: K. Völker. *Jahrbücher*..., jw. 1935 s. 153]. — K. Völker: Die Unionsgedanke des Consensus Sendomirensis. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1933 z. 4 s. 508-525. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. —

P. Bachmann: 1784-1934. Mennoniten in Kleinpolen. Gedenkenbuch zur Erinnerung an die Einwanderung der Menno-

niten nach Kleinpolen vor 150 Jahren; Stammbäume der Mennonitischen Familien in Kleinpolen. Lw. 1934. (Por. rec.: S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1935/36). — E. Bursche: Oddziaływanie luteranizmu na ewangelicyzm w Polsce. *Przegl. Hist.* 1934 s. 24-65. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher*..., jw. 1935 s. 145]. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny. 1370-1632. W-wa 1934; por. K. Tyszkowski: Die orthodoxe Kirche in Polen. *Jahrbücher*..., jw. 1934. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 141-142]. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934). [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 149-150; K. Völker. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1936 s. 299-300; S. Tync. *Ref. w Pol.* 1937/39]. — J. Londzin: Jaki wpływ wywarła reformacja na ukształtowanie się stosunków polskich na Śląsku Cieszyńskim? Cieszyn 1934. — S. Ptaszycki: Losy konfederacji warszawskiej r. 1573 w świetle nowych materiałów. *Ref. w Pol.* 1934. — K. Völker: Die Glaubensfreiheit in den Städten Polens. *Zeitschrift f. Osteuropäische Geschichte* 1934 t. 4. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 151]. — K. Völker: Der Protestantismus in Österreich und Polen im Ringen um seine Rechtsstellung. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1934. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 151]. — K. Völker: Die Verdienste der Familie Goltz um die ev. Kirche in Polen. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1934. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 152]. — W. Weintraub: Udział Prus Książęcych w reformacji polskiej. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb. W-wa 1935. — T. Wotschke: Der Aufbau der grosspolnischen lutherischen Kirche nach erlangter Religionsfreiheit. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1934 z. 27 i odb. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw., s. 151]. —

H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935 ks. 1 rozdz. 5: W obliczu ruchu reformacyjnego; ks. 2 rozdz. 3: Ostatnie ślady „nowinek" religijnych i pierwsze objawy nietolerancji. (Por. także inne rozdz.). [Rec.: J.S. Czapliński. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — H. Barycz: Ustęp z dziejów kontrreformacji katolickiej na Górnym Śląsku. *Zaranie Śląskie* 1935. — E. Bursche: Besonderheiten der Reformationsgeschichte Polens. *Kirchenblatt f. d. Reform. Schweiz* 1935 nr 12-14. — E. Bursche: Kirchenorganisationsbestrebungen des Reformationszeitalters in Polen. *Von Wesen und Wandel der Kirche. Zum 70 Geburtstag v. Eberhard Vischer.* Bazyleja 1935. — H. Hermann: Die Jesuiten in Oppeln. Wr. 1934. [Rec.: H. Barycz: Ustęp z dziejów kontrreformacji katolickiej na Górnym Śląsku. *Zaranie Śląskie* 1935 s. 273-283]. — K. Kantak: Czy franciszkanie wileńscy byli rozsadnikami religijnej reformy niemieckiej w w. XVI? *Ateneum Wil.* 1935 i odb. — J. Krasoń: Zbąszyń do przełomu wieku XVI i XVII. Zbąszyń 1935. — J. Kvačala: Dejiny Reformácie na Slovensku 1517-1711. Lipt. Sv. Mikulaš 1935 *Podielova Kniha Hurbanowej Evanj. Literarnej Společnosti* nr 33. [Rec.: S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — K. Popiołek: Tragedia Śląska w czasie rewolucji husyckiej (1419-1435). Kat. 1935; wyd. 2 zmienione Kat. 1936. —

S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla dzieje braci czeskich w Polsce. *Ref. w Pol.* 1935/36. — T. Grabowski: Mapa polskich zborów na Śląsku. Tamże. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. Tamże. — E. Bursche: Kościół ewangelicki w Polsce. *Polska a Węgry.* W-wa 1936. — Z. Hausbrandt: Cięższe chwile ewangelicyzmu (1668--1768). W-wa 1936. — W. Hejnosz: Wiadomość o pobycie dra Wacława Mitmánka, wygnańca czeskiego, na Rusi Czerwonej w połowie 16 wieku (przyczynek do dziejów reformacji w Polsce). *Ziemia Czerwieńska* 1936 z. 1 i odb. — E. Hłasko: Stosunek Jednoty litewskiej do arian w świetle kanonów z wieku XVII. *Ateneum Wil.* 1936. — S. Konarski: Szlachta kalwińska w Polsce. W-wa (1936). [Rec.: O. Halecki. *Mies. Heraldyczny* 1936; W. Gizbert Studnicki. *Ateneum Wil.* 1936]. — B. Zwolski: Sprawa zboru ewangelicko-reformowanego w Wilnie w latach 1639-41. Wil. 1936 *Biblioteczka Wil.* nr 7. —

J. Bańka: Dekanat pszczyński w czasie reformacji protestanckiej i odrodzenia katolickiego na tle stosunków kościelnych Śląska. Chorzów 1937. [Rec.: J. Ferche. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 3 (1938); S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1937/39]. — S. Gluecksmann: Ruchy społeczne w Gdańsku w początkach reformacji (1522-1526). *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II* t. 30 (1937) i odb. — T. Gostyński: Z dziejów reformacji w Gostyniu. *Kronika Gostyńska* 1937 nr 4. — T. Grabowski: Wielkopolskie Ateny. *Kur. Poz.* 1937 nr 157. — H. Hassbargen: Die Reformation in Danzig als Ereignis deutscher Geschichte mit Hilfe neuer Quellen dargestellt. Gdańsk 1937.

[Rec.: S. Gluecksmann. *Ref. w Pol.* 1937/39]. — E. Madejski: Książ Wielki jako jeden z ośrodków ruchu różnowierczego w XVI w. *Radostowa* 1937 nr 8, 11-12; 1938 nr 2. — W. Pociecha: Geneza hołdu pruskiego (1467-1525). *Dzieje Prus Wschodnich.* Gdynia 1937. [Rec.: S. Gluecksmann. *Ref. w Pol.* 1937/39]. — K. Popiołek: Śląsk i Polska w okresie wojen husyckich. Kat. 1937. — B. Schumacher: Geschichte Ost- und Westpreussens. Królewiec 1937. [Rec.: S. Gluecksmann. *Ref. w Pol.* 1937/39].— K. Völker: Polityka kościelna Stefana Batorego w Polsce. *Roczn. Teologiczny* t. 2 (1937). — B. Zwolski: Zburzenie zboru ewangelicko-reformowanego w Wilnie w r. 1682. *Ateneum Wil.* 1937. —

H. Barycz: Proces Konrada Krupki Przecławskiego o wiarę w r. 1551. *Ref. w Pol.* 1937/39. — A. Kawecka-Gryczowa: Jakub Sylvius a rozłam w zborze małopolskim. Tamże. — K. B. Kubisz: Księstwo Pszczyńskie w dobie reformacji. *Ewangelik Górnośląski* 1938 nr 22. — J. Szeruda: The Protestant Churches of Poland. *The Slavonic Review* 1938 nr 16. — K. Tyszkowski: Polska polityka kościelna w Inflantach 1581-1621. Gdynia 1939. —

E. Schubert: Polens Kampf gegen Luther. Poz. 1940. — G. Rhode: Brandenburg-Preussen und die Protestanten in Polen 1640-1740, ein Jahrhundert preussischer Schutzpolitik für eine unterdrückte Minderheit. Lipsk 1941 *Deutschland u. d. Osten* t. 17. [Rec.: H. Quednau. *Jomsburg* 1941 z. 3/4; K. Aland. *Theologische Literaturzeitung* (Lipsk) t. 67 (1942); T. Schieder. *Altpreussische Forschungen* 1942 z. 1; H. Hein. *Deutsche Literaturzeitung* t. 64 (1943)]. — A. M. Ammann: Zur Geschichte der Geltung der Florentiner Konzilsentscheidungen in Polen-Litauen. Der Streit über die Gültigkeit der „Griechentaufe". *Orientalia Christiana Periodica* (Rzym) t. 8 (1942). — K. E. Jørdt-Jørgensen: Ökumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645. Kopenhaga 1942. [Rec.: R.R. Betts. *The Slavonic Review* 1951 nr 73; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 366-367 i nadb.; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955. (wyd. 1956) s. 150, 152-154]. —

J. Czapliński: Uwagi nad reformacją w Polsce. *Pielgrzym Pol.* 1948 nr 9. — W. Czapliński: Wpływ reformacji i kontrreformacji na stosunki narodowościowe na Śląsku. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Hist. Pol. we Wr. 19-22 września 1948* T. 1. Referaty. W-wa 1948; por. W. Czapliński: Wpływ reformacji..., jw. *Przegl. Hist.* 1949. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 191-193]. — M. Sczaniecki: Kwestia narodowościowa i wyznaniowa w przeszłości ziemi lubuskiej. *Przegl. Zach.* 1948 nr 6. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 195-196]. — W. Błachut: Jak król Sobieski bronił kwakrów gdańskich. *Odra* 1949 nr 9. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań ..., jw., s. 187]. —

B. Baranowski: Kontrreformacja w Polsce XVI-XVIII w. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Watykan a Polska* z. 1; por.: B. Baranowski, W. Lewandowski, J. S. Piątkowski: Upadek kultury w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. Wypisy źródłowe. W-wa 1950; B. Baranowski, W. Lewandowski: Nietolerancja i zabobon w Polsce w wieku XVII i XVIII. Wypisy źródłowe. W-wa 1950. — O. Bartel: Paweł Gericius — przeciwnik Zgody Sandomierskiej. *Strażnica Ewangeliczna* 1950 nr 9. — J. Bieniarzówna: Protestantyzm pod Wawelem. Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa w dn. 15 lutego 1950. *Strażnica Ewangeliczna* 1950 nr 17. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 187]. — X.K.S.: Początek reformacji w Trzebiatowie. *Strażnica Ewangeliczna* 1950 nr 12. — O. Bartel: Reformacja jako zjawisko i czynnik kulturalny. *Strażnica Ewangeliczna* 1951 nr 22. — O. Bartel: Z przeszłości protestantyzmu w Węgrowie. *Strażnica Ewangeliczna* 1951 nr 11. — K. Buzek: Co było przed 400 laty? *Kalendarz ewangelicki na rok przestępny 1952.* Cieszyn 1952. — W. Koller: Eine neue Fassung der Reformation Sigismundi. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 60 (1952). — J. Śliziński: Z materiałów do dziejów pierwszej emigracji braci czeskich do Polski. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). [Rec.: M. Ringesová: Nové zprávy o cestě bratrských exulantů do Polska v roce 1548. *Slovesná věda* 1953 nr 5]. — F. Weber: Jezuici i upadek kultury w okresie kontrreformacji w Polsce. *Wiedza i Życie* 1952. — S. Zajączkowski: Ruch husycki w Czechach. W-wa 1952 rozdz. 6: Husyci a Polska. —

O. Bartel: Związki pomiędzy reformacją na Śląsku i w Małopolsce. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956. — K. Budzyk:

Kilka uwag o początkowych etapach rozwoju reformacji w Polsce. *Polonistyka* 1953 nr 4. — R. Fiszkal: Z przeszłości kościoła ewangelickiego na Mazurach. *Kalendarz ewangelicki na rok 1953*. Bydgoszcz 1953. — A. Kamiński: Zbór w Marcyporębie. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953). — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire*. T. 4. Bruksela 1953 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. [Rec.: A. V.: Reformacja jako narzędzie polonizacji. *Kultura* 1954 nr 3; E. Borschak. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 234; A. Jobert. Tamże s. 297; R.A. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* t. 49 (1954) nr 1]. — E. Maleczyńska: Powiązania ideologii społecznych ruchów na Śląsku i w Polsce centralnej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955.— K. Maleczyński: Rola mas ludowych w dziejach Śląska w epoce feudalnej. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI-1 VII 1953*. T. 1. Wr. 1954. [Dyskusja: S. Arnold: Zasadnicze problemy referatu i dyskusji. Tamże; W. Czapliński: Polska wobec Śląska w okresie kontrreformacji. Tamże; J. Dąbrowski: Związki Śląska z Polską w średniowieczu. Tamże s. 116-117; R. Heck: Położenie i walka klasowa chłopa śląskiego w XVI w. Tamże; A. Lipska: Kuria papieska wobec Śląska w XIV-XV wieku. Tamże; E. Maleczyńska: Postępowa ideologia na Śląsku w dobie husytyzmu i reformacji. Tamże; H. Oprawko: Walka klas uciskanych z kontrreformacyjną polityką feudałów XVII w. Tamże; K. Maleczyński: Podsumowanie dyskusji. Tamże]. — J. Modrzejewski: Bracia czescy w Poznaniu. *Nowy Świat* 1953 nr 35 (dod. do: *Głos Wielkopol.*). — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muz. Nar. w Warszawie 1953-1954*. W-wa 1953. — K. Piwarski: Zagadnienie narodowościowe reformacji i kontrreformacji na Śląsku. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955. — J. Tazbir: Synchronizacja przebiegu walk klasowych na Śląsku i innych ziemiach polskich. Rola reformacji. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955. — J. Śliziński: Z dziejów stosunków śląskich mas ludowych do braci czeskich. *Sobótka* 1953. [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane w Dziesięcioleciu Polski Ludowej*. Cz. 2. Poz. 1954 s. 638 (=*Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. — M. Wierzejska. Piotr Polak, defensor regni Poloniae w dobie walk husyckich. *Sobótka* 1953. [Rec.: A. Wędzki. *Ziemie Odzyskane*..., jw., s. 637]. — R. Fiszkal: Czy kościół ewangelicki na Mazurach jest luterskim czy ewangelicko-augsburskim kościołem? *Kalendarz ewangelicki na rok 1954*. W-wa 1954. — B. K. Kubisz: Z przeszłości zboru krakowskiego. Tamże. — Omega: Konfesja Augsburska. Tamże. — „Przyjaciel Domu": Zarys reformacji na Śląsku Górnym. Tamże. — J. Śliziński: Śladami braci czeskich w Wielkopolsce, Warmii i na Mazurach. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — J. Śliziński: Z dziejów pobytu braci czeskich w Polsce. *Przegl. Zach.* 1954 nr 5/6. — Z. Tranda: Zarys dziejów zboru ewang. reformowanego w Zelowie. *Strażnica Ewangeliczna* 1954 nr 5. — H. Wencel: Nieprzemijające wartości reformacji. *Kalendarz ewangelicki na rok 1954* ..., jw. — R. Żelewski: (Głos w dyskusji). *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953*. Kr. 1954. —

J. Waluszewska: Materiały do dziejów reformacji w Archiwum Toruńskim. *Zapiski Hist.* t. 21 (1955) z. 3/4. — J. Wielowski: Sprawa Kazimierza Łyszczyńskiego. W-wa 1955. [Rec.: J. Kozłowski. *Problemy* 1955 nr 6]. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. I. Doktorat Jerzego Blandraty. IV. Historia zburzenia zboru krakowskiego w roku 1587. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — H. Barycz: U kolebki małopolskiego ruchu reformacyjnego. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956 i odb. — W. Chojnacki: Zbory polsko-ewangelickie w byłych Prusach Wschodnich w XVI-XX w. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). [Rec.: K. Porębska. *Studia do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* t. 3 z. 2 (1957)]. — W. Czapliński: Kilka uwag o działalności sejmowej Stanisława z Brzezia Chrząstowskiego. Tamże. — K. Jadwiszczok: Szkic dziejów kościoła ewangelickiego w powiecie sycowskim (Dolny Śląsk). *Kalendarz ewangelicki na rok 1956*. W-wa 1956. — K. Jadwiszczok: Dzieje parafii ewangelicko-augsburskiej w Kępnie. Tamże. — H. Kowalska: Walka o dziesięciny na sejmach egzekucyjnych w latach 1562-1565. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956. — T. Przypkowski: Dysydenckie zabytki Kielecczyzny w XVI--XVII w. *Odrodzenie i Ref. w Pol.*, jw. — T. Przypkowski: Zabytki reformacji w Kielecczyźnie. *Studia Renesansowe* t. 1 (1956). Por.: T. Przypkowski: Zabytki reformacji w powiatach jędrzejowskim i włoszczowskim. *Spr. PAU* 1951 nr 4. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.*

1953/1955 (wyd. 1956) s. 213-214]. — E. Maleczyńska: Problematyka ruchu husyckiego w Czechach i w Polsce. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* S. A t. 11 (1956). — A. Rogalski: Kościół katolicki na Warmii i Mazurach. W-wa 1956. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 17-22, 29-30. — W. Urban: Chłopi wobec reformacji w Małopolsce w drugiej połowie XVI w. *Spr. z Czynności Wydz. i Posiedzeń Nauk. oraz Kronika Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego* nr 7: 1 IX 1953-31 XII 1956. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 4: Pisma 1560-1562. W-wa 1957. — W. Polkowski: Raków i Lublin. *Ziemia Kielecka* 1957 nr 6. — J. Śliziński: Śladami braci czeskich na Śląsku i w Małopolsce. *Przegl. Hist.* 1957 z. 2. — W. Urban: Reformacja wśród chłopów w Oświęcimskiem. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1957. — J. Waluszewska: Bracia czescy. *Szkice toruńskie (XIII-XVIII w.).* W-wa 1957. — H. E. Wyczawski: Biskup Piotr Gembicki 1585-1657. Kr. 1957. [Rec.: J. Tazbir. *Kwart. Hist.* 1959]. — H. Zins: Początki reformacji na Warmii. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1957. [Rec.: K. Porębska. *Zapiski Hist.* 1958/1959 z. 4]. —

M. Gotkiewicz: Reformacja i kontrreformacja na Spiszu. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7. — O. Halecki: From Florence to Brest (1439-1596). *Sacrum Poloniae Millenium* t. 5 (1958). — H. Kowalska: Stanisław Szafraniec z Pieskowej Skały. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958). — S. Librowski: Zmagania o katolicyzm i polskość ziemi bytowskiej i lęborskiej. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 278 nn. — W. Sobociński: Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958). — J. Tazbir: Propaganda kontrreformacji wśród chłopów inflanckich (1582-1621). *Kwart. Hist.* 1958. — A. Wakar: O polskość Mazur i Warmii w dawnych wiekach. W-wa 1958 *Biblioteczka Tow. Wiedzy Powsz.* S.: *Nauki Społ.* — J. Śliziński: Z działalności braci czeskich w Toruniu. *Zapiski Hist.* 1958/1959 z. 1. — K. Lepszy: Walka sejmowa o konfederację warszawską w roku 1587. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — B. Sobol: O zaginionym druku mazowieckiego dekretu przeciwko luteranom z 1525 r. *Przegl. Hist.* 1959 z. 1. — K. Ślaski: Polskość Pomorza Zachodniego w świetle źródeł XVI-XVIII w. *Szkice z dziejów Pomorza.* 2: Pomorze nowożytne. W-wa 1959. — J. Tazbir: Reformacja i kontrreformacja w Polsce. *Kultura świecka w dziejach naszego narodu.* Praca zbior. W-wa 1959. — J. Tazbir: Święci, grzesznicy i kacerze. Z dziejów polskiej kontrreformacji. W-wa 1959. — S. Tworek: Działalność polityczna i reformacyjna Pawła Orzechowskiego. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — S. Tworek: Zbór i szkoła kalwińska w Kocku. *Z przeszłości ziemi łukowskiej. Materiały Sesji Nauk. poświęconej przeszłości miasta Łukowa i ziemi łukowskiej odbytej w dniu 28 września 1958 r.* Lubl. 1959. — W. Urban: Z dziejów reformacji w Wiślicy. *Małopol. Studia Hist.* 1959 z. 2/3. — T. Wyszomirski: Z przeszłości zboru protestanckiego w Węgrowie w XVII i XVIII wieku. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — W. Dziewulski: Herezja Bolka Opolskiego. *Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego* t. 1 (1960). — W. Dziewulski: Społeczeństwo śląskie a husyci. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960). — A. Kossowski: Materiały do dziejów Lubienieckich w Lubelskiem w latach 1648-1660. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960). — J. Serczyk: Husytyzm na Mazowszu w drugiej połowie XV wieku. *Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego* t. 1 (1960) nr 1. — R. Heck: Reformacja a problem walki klasowej chłopów śląskich w XVI wieku. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961). — W. Urban: Reformacja mieszczańska w dawnym powiecie bieckim. *Odrodzenie i Ref. w Pol.*, jw. — R. Żelewski: Zaburzenia wyznaniowe w Krakowie. Okres przewagi różnowierców 1551-1573. *Odrodzenie i Ref. w Pol.*, jw. — W. Dworzaczek: Oblicze wyznaniowe senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dobie kontrreformacji. *Munera litteraria. Księga ku czci... R. Pollaka.* Poz. 1962. — A. Kawecka-Gryczowa: Kartka z dziejów reformacji w Wielkopolsce. Tamże.

ARIANIE

J. Micraelius: Historia ecclesiastica (et de haeresi Sociniana in Polonia). Lipsk 1699. — M. Adelt: Historia de Arianismo olim Smiglam infestante, oder historische Nachricht von des ehemaligen Schmiegli-schen Arianismi Anfang und Ende. Gdańsk 1741. — F. S. Bock: Dissertatio inauguralis memorabilia Unitariorum qui vulgo Sociniani appellantur, acta in Prussia exhibens. Królewiec (1753). — J. R. Kiessling: Das Lehrgebäude der

Wiedertäufer nach den Grundsätzen des Martin Czechowitz. Rewel-Lipsk 1776. — Arianie i socynianie. *Przyj. Ludu* 1831. — Ostatni socynianie w Polsce. *Przyj. Ludu* 1839. — F. Trechsel: Die protestantischen Antitrinitarier vor Faustus Socinus. T. 1-2. Heidelberg 1839-1844. — Z. Ścisłowska: Kilka słów o braciach polskich (arianach) w Lubelskiem. *Wieniec. Pismo zbior. ofiarowane S. Jachowiczowi*. III. W-wa 1857-1858. — E. Luckfiel: Der Socinianismus und seine Entwickelung in Grosspolen. Inaugural-Dissertation. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1892 i odb. — J. K. Sembrzycki: Die polnischen Reformierten und Unitarier in Preussen, nach gedruckten und ungedruckten Quellen. *Altpreussische Monatsschrift* 1893 i odb. [Rec.: A. *Ateneum* 1894 t. 1; L. Finkel. *Kwart. Hist*. 1894; K. Lohmayer. *Forschungen z. Brandenburgischen u. Preussischen Geschichte* 1894 VII]. — N. Lubowicz: Lublinskije wolnodumcy XVI w., antitrinitarii i anabaptisty. *Warsz. Uniw. Izwiestija* 1902 z. 4. — A. Brückner: Dwa świadectwa. Szkic obyczajowy i literacki. *Bibl. Warsz*. 1904 t. 3. — H. M. (Merczyng): Arianie polscy i Dymitr Samozwaniec. *Przegl. Hist*. 1907. — H. Merczyng: Ostateczny koniec arian polskich. *Przegl. Hist*. 1908. [Rec.: A.S. *Zwiastun Ewangeliczny* 1908 nr 11]. — W. Lipinśkyj: Arianskij sojmik w Kisielini. *Zapysky Tow. Nauk. im. Szewczenka* 1910 t. 96. — P. Schwartz: Unitarier in der Neumark. *Schriften d. Vereins f. Geschichte d. Neumark* 1910 z. 10. — T. Wotschke: Die Unitarier in Posen. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1909. — T. Wotschke: Die unitarische Gemeinde in Meseritz-Bobolewitz. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1911 t. 26. — W. Makowski: Dwójbożcy. W książce: Wrażenia i studia. Wil. 1913. — A. Kierski: Pierwsi socjaliści polscy. *Przedświt* 1919 nr 9/10, 11/12. — J. Płokarz: Jan Niemojewski. Studium z dziejów arian polskich. *Ref. w Pol*. 1922. — J. Stanko: Upadek Rakowa. Fragment z dziejów arian polskich za Władysława IV. *Spr. Dyr. Gimn. Koła Pol. Macierzy Szk. w Brzezinach za l. 1916-1926* i nadb. [Rec.: W. Budka. *Ref. w Pol*. 1926]. — S. Bodniak: Sprawa wygnania arian w r. 1656. *Ref. w Pol*. 1928. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 701; K. Völker. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 314]. — A. Kossowski: Z życia arian polskich w Lublinie. *Ref. w Pol*. 1928. — J. Kvačala: Walka Komeńskiego z braćmi polskimi. *Głos Ewangelicki* 1929 i odb. [Rec.: O. O. (Odložilík). *Časopis Matice Moravské* 1930; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher*..., jw. 1930 s. 314]. — K. Górski: Zagadnienia etyczne w polskiej literaturze ariańskiej XVI w. *Przegl. Filoz*. 1930 t. 33; przedr. w książce: Literatura a prądy umysłowe. W-wa 1938. — A. Kossowski: Arianie polscy w Lublinie a sprawa Jana Kokota, mieszczanina lubelskiego. *Pam. Lubelski* 1930 i odb. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce. *Pam. Lit*. R. 27 (1930)]. — S. von Dunin Borkowski: Quellenstudien zur Vorgeschichte der Unitarier des 16 Jahrhunderts. *75 Jahre Stella Matutina Festschrift*. T. 1. Feldkirch 1931 s. 91-138. [Rec.: E. M. Wilbur. *Ref. w Pol*. 1934]. — S. von Dunin Borkowski: Untersuchungen zum Schrifttum der Unitarier vor Faustus Socini. *75 Jahre Stella Matutina Festschrift*. T. 2. Feldkirch 1931 s. 103-147. [Rec.: E. M. Wilbur. *Ref. w Pol*. 1934]. — K. Górski: Some Aspects of the Polish Reformation. Unitarian Thought in 16th and 17th Century Poland. *The Slavonic Review* 1931 nr 27. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens... *Jahrbücher* ..., jw. 1935 s. 151]. — S. Kot: Stosunek arian polskich do państwa, wojny i komunizmu. *Spr. PAU* 1932 nr 1. — S. von Dunin Borkowski: Die Gruppierung der Antitrinitarier des 16 Jahrhunderts. *Scholastik* 1932 z. 4 s. 481-523. [Rec.: E. M. Wilbur. *Ref. w Pol*. 1934]. — F. Ruffini: La Polonia del Cinquecento e le origini del socinianismo. *La Cultura* (Mediolan) 1932 z. 2 i odb. [Rec.: R. Pollak. *Przegl. Współcz*. 1933 t. 45 s. 264; K. Völker: Die Kirchengeschichte..., jw. s. 151]. — R. Kesselring: Bracia polscy ze stanowiska ich znaczenia w dziejach polskiej umysłowości. *Ewangelia w nauce i życiu. Księga pam. ... J. Burschego*. W-wa 1935. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju 1569-1662. *Ref. w Pol*. 1935/36 i odb. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Karta z dziejów stosunków kulturalnych Śląska z Polską. Kat. 1936 *Polski Śląsk. Odczyty i rozprawy* 19. [Rec.: Nowe książki o Śląsku. *Front Zach*. 1936 nr 6; S. Szczotka. *Ref. w Pol*. 1937/39]. — E. Hłasko: Stosunek Jednoty litewskiej do arian w świetle kanonów z wieku XVII. *Ateneum Wil*. 1926. — E. Sukertowa-Biedrawina: Bracia polscy na ziemi mazurskiej. (Przyczynek do dziejów arian). *Przegl. Zach*. 1949 nr 7/8. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji

w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 179]. — H. Barycz: Obraz życia religijnego polskiego zboru unitariańskiego w Kołoszwarze w XVIII w. Protokoły posiedzeń dyscypliny zborowej z lat 1722-1772. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953). — W. Błachut: Z historii braci polskich (arian). *Problemy* 1953 nr 3. — W. J. Dobrowolski: Arianie w Krakowie. *Wiedza i Życie* 1953 nr 4. — L. Kaltenbergh: Ruch ariański — świadectwem postępowych tradycji. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 26. — J. Nowak-Dłużewski: Antytrynitarze polscy. *Dziś i Jutro* 1953 nr 44. — S. Podhorska-Okołów: Arianie, pierwsi polscy bojownicy o pokój. *Wiedza i Życie* 1953 nr 4. — E. Rudzka: Tu, gdzie działali arianie... *Od A do Z* 1953 nr 40 (dod. do: *Dzien. Pol.*). — M. Sczaniecki: Z pobytu braci polskich w ziemi lubuskiej. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953). — L. Zalewski: Do dziejów reformacji w Lublinie. Tamże. — M. Gwoździk: Z dziejów braci polskich. *Tyg. Powsz.* 1954 nr 26. — J. Rużyło-Pawłowska: Sesja poświęcona ideologii i działalności braci polskich. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — W. Schneemelcher: Zur Chronologie des arianischen Streits. *Theologische Literaturzeitung* 1954 nr 79. — E. Sukertowa-Biedrawina: Bojownicy o wolność i polskość Mazur i Warmii na przestrzeni siedmiu wieków. Cz. 1. Olsztyn 1954. — L. Szczucki: Sesja ariańska w Kielcach. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 2 (1954) i nadb. — Z. R.: Sesja ariańska PAN. *Historia i Nauka o Konstytucji* 1954 nr 4; por. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956. —

A. Mešt'an: Komenský a polští ariáni. *Slavia* 1955 z. 4. — L. Szczucki: Raków — stara siedziba arian. *Wiedza i Życie* 1955 nr 5. — S. Tworek: Zbór lubelski i jego rola w ruchu ariańskim w Polsce w latach 1570-1598. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* Sectio F: *Nauki Filoz. i Hum.* t. 10 (1955). — M. Aleksiewicz: Arianie na Rzeszowszczyźnie. *Nowiny Tyg.* 1956 nr 35 (dod. do: *Nowiny Rzeszowskie*). — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. V. Ostatnia dysputacja braci polskich w Lublinie (1636). *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — W. Gromek: Kilka uwag o śląskich arianach. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — K. Lepszy, A. Kamińska: Geneza i program społeczny radykalnego nurtu braci polskich. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1956. — Z. Ogonowski: Racjonalizm w polskiej myśli ariańskiej i jego oddziaływanie na Zachodzie. Tamże. — J. Tazbir: Walka z braćmi polskimi w dobie kontrreformacji. Tamże. — W. Urban: Poszukiwanie zabytków poariańskich. Tamże. — S. Kot: Polish Brethren and the Problem of Communism in the XVIth Century Poland. *Transactions of the Unitarian Historical Society in London* t. 12 (1956). — A. Vaybinger: Pamiątki ariańskie ocalałe w Lusławicach. *Turysta* 1956 nr 9. — L. Chmaj: Po zniesieniu Rakowa. (Materiały). W książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. — A. Kossowski: Dokumenty z życia różnowierców polskich w latach 1658-1663. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1957. — K. Lepszy, J. Tazbir: Poszukiwania naukowe na Węgrzech. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2. — J. Tazbir: Nietolerancja wyznaniowa i wygnanie arian. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 1. W-wa 1957 i odb. —

J. Bury: Daniel z Łęczycy i jego ariańska Moc. *Ziemia Łęczycka* 1958 nr 11. — L. Chmaj: Komeński a bracia polscy. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958); por. *PAN Spr. Wydz. Nauk Społ.* 1958 z. 1. — S. Kot: Ausbruch und Niedergang des Täufertums in Wilna (1563-1566). *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1958 z. 1/2 i odb. — E. Martuszewski: Wygnani i zapomniani. *Warmia i Mazury* 1958 nr 8. — W. Polkowski: Warto ich przypomnieć. *Głos Nauczycielski* 1958 nr 28/29. — Z. Ogonowski: Z zagadnień tolerancji w Polsce XVII wieku. W-wa 1958; por. Z. Ogonowski: Tolerancja a socynianizm w Polsce XVII w. *PAN Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ.* 1958 z. 2. [Rec.: L. Szczucki: Bracia polscy wobec zagadnień tolerancji. *Przegl. Kult.* 1958 nr 25; W. Sobociński. *Kwart. Hist.* 1960 nr 2]. — L. Szczucki: Bracia polscy. *Trybuna Ludu* 1958 nr 157. — J. Szymański: Wygnani przed trzystu laty. *Ziemia Kielecka* 1958 nr 2. — J. Tazbir: „Burzyciele" państwa i ustroju. *Mówią wieki* 1958 nr 4. — J. Tazbir: Prekursorzy Oświecenia. (W 300-lecie wygnania arian z Polski). *Trybuna Lit.* 1958 nr 30. — S. Tworek: Zbór lubelski i jego rola w ruchu ariańskim w latach 1590-1598. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* S. F t. 10 za r. 1955. Lubl. 1958. [Rec.: W. Urban. *Kwart. Hist.* 1959 nr 4]. — L. Chmaj: Wstęp do wyd.: J. L. Wolzogen: Uwagi do Medytacji metafizycznych René Descartesa. Przekł. pol. L. Joachimowicz. W-wa 1959. — A. Jaszczołt: Walka ludu podhalańskiego z uciskiem feudalnym. 1625-1633. W-wa 1959 *Prace B. Komisji Wojskowo-hist. Ministerstwa Obrony Nar.* S. A nr 14. — A. Kawecka-Gryczowa:

Prasy Krakowa i Rakowa w służbie antytrynitaryzmu. *Studia nad arianizmem.* Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959; por. A. Kawecka-Gryczowa: Prasy krakowskie i rakowskie na usługach antytrynitaryzmu. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 5. — H. Kowalska: Sesja naukowa poświęcona braciom polskim, zwanym arianami, z okazji trzechsetnej rocznicy wygnania ich z Polski (1658-1958). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. W-wa 1959 rozdz. 1 pt. Początki antytrynitaryzmu w Polsce. — Z. Ogonowski: Arianie. Bracia polscy. *Kultura świecka w dziejach naszego narodu.* Praca zbior. W-wa 1959. — M. Sadzewicz: Dzieło braci polskich. *Stolica* 1959. — *Studia nad arianizmem.* Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959. (Tu m. in.: H. Barycz: Kilka dokumentów źródłowych do dziejów arianizmu polskiego; Z. Ogonowski: Wiara i rozum w doktrynach religijnych socynian i Locke'a; T. Przypkowski: Zainteresowania matematyczno-astronomiczne braci polskich; J. Tazbir: Bracia polscy w latach „potopu"). [Rec. całości: B. Zientara. *Nowe Książki* 1960 nr 3; W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961)]. — L. Szczucki: Arianie polscy. *Euhemer* 1959 nr 5-6. — J. Tazbir: Głos ariański w polemice rokoszu Lubomirskiego. *Przegl. Hist.* 1959 z. 1. — J. Tazbir: Postulaty badań nad antytrynitaryzmem polskim na tle dotychczasowych osiągnięć i braków. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 2. — W. Urban: Praktyczna działalność braci polskich wobec chłopów. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960); por. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 nr 2. — J. Domański, L. Szczucki: Miscellanea arianica. *Arch. Hist. Filoz. i Myśli Społ.* t. 6 (1960) i nadb. — H. K.: Sesja ariańska. *Kwart. Hist.* 1960 nr 2. — E. Maleczyńska: Gabrielowie śląscy. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961). — J. Tazbir: Zagłada ariańskiej „stolicy". Tamże.

Zob. również wyżej: literatura dotycząca braci czeskich.

c) Oświata i szkoły różnowiercze

H. Ball: Das Schulwesen der böhmischen Brüder. Mit einer Einleitung über ihre Geschichte. Berlin 1898. — A. Danysz: Jan Amos Komeński. Przyczynek do jego działalności w Polsce. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 25 (1899) i odb. Poz. 1898; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921 *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* nr 3. [Rec.: A. Pechnik. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 2]. — T. Wotschke: Posener Studenten in Leipzig bis 1560. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1903. — T. Wotschke: Der Versuch der Posener Pfarrschule von Maria Magdalena 1549 einen evangelischen Lehrer zu geben. *Historische...*, jw. 1903. — P. Simson: Geschichte der Schule zu St. Petri und Pauli in Danzig. T. 1. Die Kirchen und Lateinschule 1436-1817. Gdańsk 1904. —

A. von Sanden: Zur Geschichte der Lissauer Schule 1555-1905. Leszno 1905. — T. Wotschke: Die Posener Pfarrschule von Maria Magdalena im 5. und 6. Jahrzehnt des XVI Jahrhunderts. *Historische...*, jw. 1905. — T. Wotschke: Das Lissauer Gymnasium. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1906 i odb. — P. Bidder: Beiträge zu einer Geschichte des westpreussischen Schulwesens in polnischer Zeit ca 1572-1772. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 1907. — T. Wotschke: Das evangelische Provinzialgymnasium zu Bojanowo. Ein Beitrag zur Posener Kirchen- Schul- und Literaturgeschichte. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft* ..., jw. 1909 i odb. — T. Wotschke: Die Leipziger Universität und das Posener Land. *Monatsblätter d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1909. — T. Wotschke: Studienfahrten Posener Studenten im 16. Jahrhundert. *Zeitschrift...*, jw. 1910 i odb. — J. Bidlo: Das Schulwesen der Brüderunität in Grosspolen bis zum Jahre 1586. *Monatsblätter...*, jw. 1911 i odb.; przedr. w książce: Jednota Bratrská v prvním vyhnanství. 1572-1586. T. 3. Praga 1909. — *Monumenta Reformationis Polonicae et Lithuanicae.* S. 1 z. 1. Wil. 1911. [Rec.: K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1912 s. 515-521]. — P. Czaplewski: Polacy na studiach w Ingolsztacie. Poz. 1914. [Rec.: S. Kot. *Kwart. Hist.* 1914 s. 208-211; A. Karbowiak. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15) s. 379-381; S. Łempicki. *Książka* 1914; J. Magiera. *Muzeum* 1914; Ch. *Ateneum Kapłańskie* 1914 nr 3]. — E. Waschinski: Das Thorner Stadt- und Landschulwesen vom Beginn der Reformation bis zum Ende der polnischen Herrschaft. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 1916. —

S. Kot: Pierwsza szkoła protestancka w Polsce. *Ref. w Pol.* 1921 i odb. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w

Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26)]. — T. Wotschke: Johann Theo. Blasius, ein Lissauer Rektor des XVI Jahrhunderts. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1923. — W. Faber: Die Johannisschule in Danzig vom Mittelalter bis zum Jahre 1824. Gdańsk 1924. — S. Łempicki: Dzieje szkolnictwa i wychowania w Polsce. Stan badań i postulaty. (Szkolnictwo w dobie humanizmu i reformacji). *Referaty na IV Zjazd Historyków Pol.* Sekcja V. Poz. 1925 i odb. — A. Mańkowski: Dzieje myśli uniwersyteckiej na Pomorzu. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 32 (1925). — S. Tync: Najdawniejsze ustawy gimnazjum toruńskiego. *Fontes Tow. Nauk. w Tor.* t. 21 (1925). [Rec.: H. Barycz. *Ref. w Pol.* 1926]. — S. Tync: Próba utworzenia akademii protestanckiej w Prusach Królewskich w r. 1595. *Ref. w Pol.* 1926. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Heidelberg. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1926. [Rec.: B. Stachoń. *Minerwa Pol.* 1927]. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Wittenberg. *Jahrbücher*..., jw. 1926. [Rec.: B. Stachoń. *Minerwa Pol.* 1927]. — S. Tync: Dzieje gimnazjum toruńskiego (1568-1772). T. 1: W. XVI. (Tor. 1928); t. 2. Tor. 1949. [Rec.: A. Jobert. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 268; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 196-198]. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Altdorf. *Jahrbücher*..., jw. 1928. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 169]. — S. Kot: Publikacja nowych uniwersytetów w XVI w. Królewiec i Zamość. Kr. 1929. [Rec.: E. Maschke. *Altpreussische Forschungen* 1934 z. 1 s. 140]. — J. Lehmann: Die örtliche und soziale Herkunft der Königsberger Studenten 1544-1649. Inaugural Dissertation. Lipsk 1929. [Rec.: W. Weintraub. *Ref. w Pol.* 1934]. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Frankfurt. *Jahrbücher*..., jw. 1929. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 169-170]. — W. Faber: Die polnische Sprache im Danziger Schul- und Kirchenwesen von der Reformation bis zum Weltkrieg. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 1930 z. 70. [Rec.: W. Pniewski. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932)]. — T. Wotschke: Polnische und litauische Studenten in Königsberg. *Jahrbücher*..., jw. 1930. [Rec.: *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1931 s. 172]. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Leipzig. *Jahrbücher* ..., jw. 1931. — H. Jastrzębska: Szkolnictwo b. Jednoty litewskiej na podstawie kanonów z lat 1611-1700. *Alma Mater Vilnensis* z. 12 (1935) i odb. — K. Dobrowolski: Science and Scholarship in Poland up to the Close of the XVI-th Century. *Organon* 1936 s. 43 nn. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* 2. [Rec.: W. Taszycki. *Język Pol.* 1939 z. 1; P. Czaplewski. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 11 (1938/1940)]. — Michael: Die evangelischen Schulen Schlesiens im 16 u. 17 Jahrhundert. *Jahrbuch d. Vereins f. Schlesische Kirchengeschichte* 1939. — S. Tync: Wędrówki Ślązaków profesorów i studentów do Prus Królewskich w XVI w. *Śląsk* 1948 nr 1/5. — A. Stachowiak: Die allgemeine Volksbildung im XVII Jahrhundert. Abhandlung. 1: Die erste Entwicklung der Volksschule in der Reformationszeit. Poz. 1950. — S. Tync: Toruńska szkoła polska dla Niemców (1568-1793). *Przegl. Zach.* 1952 nr 11/12. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 198-199]. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. III. Dookoła usiłowań założenia akademii różnowierczej w r. 1578. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — S. Tworek: Zbór i szkoła kalwińska w Kocku. *Z przeszłości ziemi łukowskiej. Materiały Sesji Nauk. poświęconej przeszłości miasta Łukowa i ziemi łukowskiej odbytej w dniu 28 września 1958 r.* Lubl. 1959.

ARIANIE

H. Merczyng: Podręcznik matematyczny szkół polskich za Zygmunta III. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 47 (1908) i odb. [Rec.: A. W. *Zwiastun Ewangeliczny* 1908 nr 9]. — S. Kot: Szkoła lewartowska. Z dziejów szkolnictwa ariańskiego w Polsce. *Muzeum* 1910 t. 3, Dod. 6 i odb. — S. Kot: Wstęp do wyd.: Wojciecha z Kalisza Szkoła lewartowska. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — F. Śliwiński: Szkic dziejów szkoły pińczowskiej. 1. *Spr. Publ. Gimn. Realnego w Pińczowie za r. szk. 1916/17.* Pińczów 1917. — L. Chmaj: Marcin Ruar. Studium z dziejów racjonalizmu religijnego w Polsce. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 52 (1921) i odb.; por. W. Sobieski: Marcin Ruarus. *Ref. w Pol.* 1921. — J. Nowak: Pierwsze gimnazjum humanistyczne w Polsce. Gimn. pińczowskie w w. XVI. *Pam. Koła Kielczan* 1930/31 s. 32-44. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. Zarys ideologii i wybór wierszy. W-wa 1948. — S. Łempicki: Nowe szczegóły do historii szkoły lewartowskiej. *Ref. w Pol.*

1948/1952 (wyd. 1953). — L. CHMAJ: Szkolnictwo ariańskie w Polsce. *Nowa Szkoła* 1958 nr 6. — Ł. KURDYBACHA: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. [Rec.: H. CHYLIŃSKA: XVI-wieczni szermierze postępowej pedagogiki. *Wychowanie* 1959 nr 5; J. SKOCZEK. *Nowa Szkoła* 1959 nr 7/8; L. SZCZUCKI: Na marginesie książki o pedagogice ariańskiej. Refleksje i rozmyślania krytyczne. *Studia Filoz.* 1959 nr 3; W. URBAN. *Wiad. Hist.* 1959 nr 5; S. TYNC. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — W. VOISÉ: O roli braci polskich w dziejach nauki. (Na marginesie książki L. Chmaja: Bracia polscy — ludzie, idee, wpływy...). *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1959 nr 3/4. — L. HAJDUKIEWICZ: Z przeszłości szkół pińczowskich (1586-1914). *Przegl. Hist.-Oświatowy* 1959 z. 2. — H. BARYCZ: W najstarszym ośrodku szkolnym różnowierstwa polskiego. (Powstanie, wzrost i upadek gimnazjum w Pińczowie). *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin.* W-wa 1960.

d) Stosunki kulturalne z zagranicą

C. H. SIXT: Petrus Paulus Vergerius, päpstlicher Nuntius, katholischer Bischof und Vorkämpfer des Evangelium's. Eine reformationsgeschichtliche Monographie. Braniewo 1855. — D. ERDMANN: Luther und seine Beziehung zu Schlesien. Halle n. S. 1887 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 13. — J. FIJAŁEK: Mahnschreiben des päpstlichen Legaten in Polen Zacharias Ferreri an Martin Luther 20 Mai 1520. Görresg. *Hist. Jahrbuch* i odb. Monachium 1894. — P. TSCHACKERT: Herzog Albrecht von Preussen als reformatorische Persönlichkeit. Halle n. S. 1894 *Schriften...*, jw. nr 45. — W. KĘTRZYŃSKI: Ein ungedruckter Brief Melanchtons. *Altpreussische Monatsschrift* 1898. —

T. WOTSCHKE: Herzog Albrecht und Posener Kaufleute. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1903. — T. WOTSCHKE: Stancarus erster Aufenthalt in Posen. *Historische...*, jw. 1904. — S. KOSSOWSKI: Studia do dziejów Renesansu i Reformacji w Polsce. I. Krzysztof Hegendorfin w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu (1530-1535). Monografia z dziejów Odrodzenia i Reformacji w Polsce. *Przew. Nauk.-Lit.* 1905 i odb. [Rec.: K. MIASKOWSKI. *Przegl. Kościelny* 1906]. — T. WOTSCHKE: Abraham Culvensis. Urkunden zur Reformationsgeschichte Lithauens. *Altpreussische Monatsschrift* 1905. — T. WOTSCHKE: Bericht eines Königsberger Stadtschreibers. *Historische...*, jw. 1906. — T. WOTSCHKE: Die Verwandten des chursächsischen Kanzlers Brück in Posen. *Historische* ..., jw. 1906. — T. WOTSCHKE: Christoph Thretius. Ein Beitrag zur Geschichte des Kampfes der reformierten Kirche gegen den Antitrinitarismus in Posen. *Altpreussische Monatsschrift* 1907. — T. WOTSCHKE: Die Unterstüzung der böhmischen Brüder in Schlesien durch die Schweizer. *Correspondenzblatt d. Vereins f. Geschichte d. Evang. Kirche Schlesiens* 1907. — T. WOTSCHKE: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908) i odb. [Rec.: *Przew. Bibliogr.* 1908 s. 292-293; J. BIDLO. *Český časopis historický* 1909 s. 268; G. BOSSERT. *Theologische Literaturzeitung* 1909 s. 275-297; O. CLEMEN. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1909 s. 138-139; A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); K. HARTLEB. *Kwart. Hist.* 1910 s. 657-660]. — T. WOTSCHKE: Ein vergessener Autor des Posener Landes (Jakub Heidenreich). *Historische...*, jw. 1908. — T. WOTSCHKE: Herzog Albrechts v. Preussen Briefwechsel mit Schlesien. *Correspondenzblatt...*, jw. 1908 i odb. — T. WOTSCHKE: Die Posener Verwandten des St. Galler Reformators und Geschichtschreibers Joachim Vadian. *Historische* ..., jw. 1908. — G. LOESCHE: Luther, Melanchton und Calvin in Österreich-Ungarn. Zu Calvins vierter Jahrhundertfeier. Tybinga 1909. — T. WOTSCHKE: Calvins Beziehungen zum Posener Lande. *Historische...*, jw. 1909. — T. WOTSCHKE: Herzog Albrecht und Graf Raphael von Lissa. *Altpreussische Monatsschrift* 1909. — T. WOTSCHKE: Der Posener Buchhändler Georg Pfenning und seine Familie. *Historische...*, jw. 1909. — T. WOTSCHKE: Zu den Beziehungen Schlesiens zu der Schweiz. *Correspondenzblatt...*, jw. 1909. — T. WOTSCHKE: Zum Briefwechsel Melanchtons mit Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1909. [Rec.: BRAUNE. *Historische...*, jw. 1910 nr 6]. — K. HARTLEB: Stosunki kalwinów polskich z gminą szwajcarską. Fragment z dziejów reformacji polskiej. *Przew. Nauk. i Lit.* 1910 i odb. — T. WOTSCHKE: Francesco Stancaro. Ein Beitrag z. Reformationsgeschichte des Ostens. *Altpreussische Monatsschrift* 1910 i odb. — T. WOTSCHKE: Georg Hartlieb, ein Posener Kirchenpfleger des 16 Jahrhundert. *Historische* ..., jw. 1910. — T. WOTSCHKE: Vergerios zweite Reise nach Preussen und Lithauen.

Altpreussische Monatsschrift 1911. — K. Hartleb: Kalwin a Polska. *Przew. Nauk. i Lit.* 1912 i odb. — K. Völker: Das deutsche Element in der polnischen Reformation. *Deutsch-Evangelisch Monatsblätter f. d. Gesamten Deutschen Protestantismus* 1912. — W. Bickerich: Des Comenius Anfänge in Danzig 1641 und die Verbindung der Unität mit den Reformierten in Danzig. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 1913. —

S. Kot: Jana Tarnowskiego zerwanie z Kalwinem. *Ref. w Pol.* 1921. — S. Kot: Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. U źródeł polskiej myśli krytycznej XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1921; por. S. Kot: Polen in Basel zur Zeit der Könige Sigismund August, 1548-1572, und die Anfänge kritischen Denkens in Polen. *Basler Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde* 1942 i odb. — S. Wędkiewicz: Wpływ różnowierców polskich na powstanie piśmiennictwa rumuńskiego. *Ref. w Pol.* 1921. — J. Włodek: Wiadomość o Samuelu Hartlibie, agronomie polskim w Anglii w XVII wieku. Tamże. — T. Wotschke: Georg Weigel, ein Beitrag zur Reformationsgeschichte Altpreussens und Lithauens. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1922. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1922]. — H. Barycz: Kulturalna działalność Piotra Kmity. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 6 (1925) i odb. Przemyśl 1924. [Rec.: S. Bodniak. *Ref. w Pol.* 1924 s. 297; E. Maleczyńska. *Kwart. Hist.* 1925 s. 116-117]. — K. Piekarski: Nieznane druki reformacyjne z XVI w. *Ref. w Pol.* 1924. — J. Birn: Francuz wśród kalwinów małopolskich: Jan Thenaud. *Ref. w Pol.* 1926. — S. Kot: Słupeccy w ruchu reformacyjnym. (Oraz:) Korespondencja Hugona Grotiusa i G. J. Vossiusa z Słupeckimi. Tamże i odb. — K. Miaskowski: Uczeń Melanchtona. Tamże. — K. Piekarski: Melanchtoniana polonica. Tamże. — K. Kolbuszewski: Problemy Melanchtonowe. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* t. 21 (1928) i odb. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 311]. — J. Kvačala: Walka Komeńskiego z braćmi polskimi. *Głos Ewangelicki* 1928. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur ..., jw., s. 314]. — S. Kot: Odnošaji Matije Flacija Ilirika prema reformaciji u Poljskoj. *Zbornik naučnih radova Ferdi Šišiću povodom šezdéset godišnjice života 1869-1929.* Zagrzeb 1929 i odb. — T. Wotschke: Caselius' Beziehungen zu Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1929. —

R. Fitzgibon Young: Comenius in England... As described in contemporary documents, selected, translated and edited with an Introduction and Tables of Dates. Oksford 1932. [Rec.: M. Hilsenrad. *Ref. w Pol.* 1934]. — W. Köhler: Luther und das Luthertum in ihrer weltgeschichtlichen Auswirkung. Lipsk 1933 *Schriften d. Vereins f. Reformationsgeschichte* nr 155. — E. Bursche: Melanchtoniana polonica. *Ref. w Pol.* 1934. — K. Piekarski: Melanchtoniana w Polsce. Tamże. — C. Juhász: Andreas Dudith. Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus und der Gegenreformation. *Historisches Jahrbuch* t. 55 (1935). — S. Kot: Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb.; por. *Spr. PAU* 1934 nr 10. [Rec.: W. Borowy. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — M. Mścisz: Amos Komensky w walce z państwem polskim. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 5 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 34). — G. Vignal: Erasme 1466-1536. Paryż 1936. — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji. *Ref. w Pol.* 1937/39. — J. Moreau-Reibel: Zwierzenia młodego Andrzeja Dudycza. *Ref. w Pol.* 1937/39. — W. Pociecha: Rzym wobec starań o sprowadzenie Melanchtona do Polski. Tamże. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. (Związki kulturalne). Lw. 1938 *Prace Hist.-Kult.* t. 5. — S. G.: Albrecht ks. pruski i jego rola w dziejach Polski i Niemiec. *Tyg. Ilustr.* 1939 nr 30. —

S. Kot: Polish Protestants and the Huguenots. *Proceedings of the Huguenot Society of London* 1945 t. 17 nr 4 i odb. — T. Grabowski: Związki Polski z Anglią w epoce reformacji i oświecenia (1500--1800). *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1948 nr 1. — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12; por. H. Barycz: Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji i kontrreformacji katolickiej. *Spr. PAU* 1950 nr 1. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 202-203]. — E.W. Zeeden: Calvins Einwirken auf die Reformation in Polen-Litauen. Eine Studie über den Reformator Calvin im Spiegel seiner polnischen Korrespondenz. *Syntagma Friburgense. Historische Studien Hermann Aubin dargebracht zum 70 Geburtstag am 23. 12. 1955.* Lindau--Konstanz 1956 *Schriften d. Kopernikuskreises* t. 1. [Rec.: G. Labuda. *Przegl.*

Zach. 1957 nr 2 s. 317; H. Barycz. *Roczniki Hist.* 1959 z. 2]. — J. Mikulka: Mistř Jan Hus a Polsko. *Slovanske historicke studie* t. 2 (1957). [Rec.: E. Maleczyńska. *Przegl. Hist.* 1958 z. 3]. — O. Bartel: Filip Melanchton w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961). — S. Grzybowski: Sylwetka polityczna i wyznaniowa Jana de Monluc. Tamże.

ARIANIE

F. Frechsel: Laelio Socini und die Antitrinitarier seiner Zeit. Heidelberg 1844. — W. J. Van Douwen: Socinianen en Doopsgezinden. Doopsgezinde Historien uit de Jaren 1559-1626. Lejda 1898. — T. Wotschke: Francesco Lismanino. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1902. — C. Hein: Eine vermeintliche Schrift Calvins ein Werk Johannes a Lascos. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1903. — T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908) i odb. [Rec.: *Przew. Bibliogr.* 1908 s. 292-293; J. Bidlo. *Český časopis historický* 1909 s. 268; G. Bossert. *Theologische Literaturzeitung* 1909 s. 275-277; O. Clemen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1909 s. 138-139; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1911 s. 657-663]. — T. Wotschke: Die polnischen Unitarier in Kreuzburg. *Correspondenzblatt d. Vereins f. Geschichte d. Evangelischen Kirchen Schlesiens* t. 12 (1910) i odb. — W. J. Kühler: Het socinianisme in Nederland. Lejda 1912. [Rec.: L. Chmaj. *Ref. w Pol.* 1926]. — J. C. Van Slee: De geschiedenis van het socinianisme in de Nederlanden. Haarlem 1914 *Verhandelingen rakende den Natuurlijken en Geopenbaarden Godsdienst uitg. door Teylers Godgeleerd Genootschap*. Nieuwe Ser. 18 Deel. [Rec.: L. Chmaj. *Ref. w Pol.* 1926]. — L. Chmaj: Wolzogen przeciw Descartes'owi. Przyczynek do charakterystyki związku arianizmu polskiego z myślą filozoficzną Zachodu. *Arch. Komisji do Badania Historii Filoz. w Pol.* t. 1 (1915); przedr. w książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. —

L. Chmaj: Marcin Ruar. Studium z dziejów racjonalizmu religijnego w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 62 (1921). [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921]. — W. Sobieski: Marcin Ruarus. *Ref. w Pol.* 1921. — L. Chmaj: Arianin żmudzki Crusius a Kepler (1614-1621). *Ref. w Pol.* 1922; przedr. w książce: Bracia polscy..., jw. — L. Chmaj: De Spinoza a bracia polscy. *Ref. w Pol.* 1924 i odb.; przedr. w książce: Bracia polscy...., jw. — K. Górski: Nieznany druk Blandraty. *Ref. w Pol.* 1924. — L. Chmaj: Hugo Grotius wobec socynianizmu. *Ref. w Pol.* 1926; przedr. w książce: Bracia polscy..., jw. — L. Chmaj: Propaganda braci polskich w Paryżu w XVII w. (Sorbière i Wiszowaty). *Ref. w Pol.* 1928. — T. Wotschke: Der Polnischen Brüder Briefwechsel mit den märkischen Enthusiasten. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1931 z. 22. — M. Wilbur: Wstęp do: The Two Treatises of Servetus on the Trinity. 1. On the Errors of the Trinity seven books A. D. 1531; 2. Dialogues on the Trinity, two books, on the Teousness of Christ's Kingdom four chapters A. D. 1532. Cambridge 1932. [Rec.: M. K. Hilsenrad. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Jasnowski: Działalność antytrynitarzy włoskich w Polsce za czasów Zygmunta Augusta (1551-1564). *Księga ku czci O. Haleckiego*. W-wa 1935. — S. Kot: Oddziaływanie braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.* 1935/36. — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji. *Ref. w Pol.* 1937/39. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 363 i nadb.]. —

P. Friedmann: The Encounter of Anabaptiste and Mennonites with Anti-Trinitarianism. *Mennonite Quarterly Review* 1949 XXII. (Tu na s. 154-162: The Encounter between the Hutterites and the Polish Brethren). — S. Kot: L'Influence de Michel Servet sur le mouvement antitrinitarien en Pologne et en Transylvanie. *Autour de Michel Servet et de Sébastien Castellion*. Haarlem 1953 i odb.; por. S. Kot: Michel Servet et Sébastien Castellion. Martyre et Tolérance. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 16 (1954) i nadb. [Rec.: A. Jobert. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 297-298]. — G. Mühlpfordt: Deutsche und polnische Arianer. *Deutsch- Slawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten. Gesammelte Aufsätze*. Berlin 1956 *Deutsche Akademie d. Wissenschaften zu Berlin Veröffentlichungen d. Instituts f. Slawistik herausgegeben v. H. H. Bielefeldt* nr 9 i odb. [Rec.: K. Wagner. *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 3 s. 144-145; J. Tazbir. *Przegl. Hist.* 1957 z. 3; G. Labuda. *Przegl. Zach.* 1958 nr 1 s. 192-193]. — L. Szczucki, J. Tazbir: Korespondencja anabaptystów morawskich z arianami polskimi. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958).

3. PIŚMIENNICTWO RÓŻNOWIERCZE

a) Monografie i szkice monograficzne

T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1630). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 5 (1906); A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1908]. — T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce w. XVI (1530-1630). Poz. 1920. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1921; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921; K. Völker. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1921 s. 229; N. Cieszyński. *Przegl. Powsz.* 1922 t. 153 s. 135-139; K. Völker: Zur Geschichte der Reformation in Polen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1923 s. 136; K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26); K. Völker: Die polnische Kirchengeschichte im Spiegel der Forschung des letzten Jahrzehnts. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 360-361]. — T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce (1630-1700). Poz. 1922 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1 z. 3. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1924; K. Kolbuszewski: Przegląd prac..., jw.]. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej na Litwie. *Ref. w Pol.* 1934. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce w w. XVI. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211; por. *Spr. PAU* 1936 nr 1. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); por. T. Grabowski: Die Literatur der Böhmischen Brüder in Polen im XVII Jahrhundert. *Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres* 1937 nr 4-6 i odb.

ARIANIE

T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910)].— K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. [Rec.: A. Brückner. *Ruch Lit.* 1929; K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. Zarys ideologii i wybór wierszy. W-wa 1948. [Rec.: Ż. Kormanowa. *Nowe Drogi* 1949 nr 4 s. 107-118; J. Nowak-Dłużewski. *Dziś i Jutro* 1949 nr 21; J. Pietrusiewiczowa. *Polonistyka* 1949 nr 2 s. 44-45; Stef.: Arianie w Polsce. *Dzien. Lit.* 1949 nr 15 s. 3; S. Żółkiewski: Poezja ariańska. *Kuźnica* 1949 nr 9 s. 6-7; K. Górski: Pierwsza antologia poezji ariańskiej. *Przegl. Powsz.* 1949 z. 12; Odpowiedź J. Dürr-Durskiego: Recenzja czy atak „białej gorączki". *Kuźnica* 1950 nr 2; replika K. Górskiego: Odpowiedź p. Dürr-Durskiemu. *Tyg. Powsz.* 1950 nr 10; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 682-684; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 368 i nadb.; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 176-177]. Por. J. Dürr-Durski. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1948 s. 31-33.— Ż. Kormanowa: Arianie polscy. Na marginesie książki Dürr-Durskiego „Arianie polscy w świetle własnej poezji". *Nowe Drogi* 1949 nr 4. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 177-178]. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956.

b) Studia i przyczynki o charakterze szczegółowym

G. J. Pisanski: Entwurf einer preussischen Literärgeschichte. T. 1-4. Królewiec 1886 *Publicationen u. Republicationen d. Königsberger Literarischen Freunde* 1. — J. K. Sembrzycki: Krótki przegląd literatury ewangelicko-polskiej Mazurów i Ślązaków od r. 1670. *Na Wsi* 1888. [Rec.: M. Stankiewicz. *Kwart. Hist.* 1889]. — A. Brückner: Spory o unię w literaturze polskiej. *Kwart. Hist.* 1896. — D. H. Dalton: Beiträge zur Geschichte der evangelischen Kirche in Russland. T. 3: Lasciana nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens, 1555-1561. Berlin 1898; t. 4: Miscellaneen zur Geschichte der evangelischen Kirche in Russland nebst Lasciana neue Folge. Berlin 1905. — T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1-2. W-wa 1900-1904. — Die Kirchenbücher Schlesiens beider Confessionen. Wr. 1902. — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 2 (1903), R. 3 (1904), R. 4 (1905). — K. Miaskowski: Piotr Rydzyński i polemika jego z Hessem. *Przegl. Kościelny* 1905 t. 7-8. — A. Woyde:

Cztery pomniki reformacji XVI w. w Polsce. *Z wieku Mikołaja Reja.* W-wa 1905. — J. TRETIAK: Piotr Skarga w dziejach literatury unii brzeskiej. Kr. 1912. — T. GRABOWSKI: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w. XVI (1536-1612). Kr. 1913. — T. GRABOWSKI: Piotr Paweł Wergeriusz na tle literatury luterskiej w Polsce w. XVI. *Spr. AU* 1913 nr 3. —

K. KOLBUSZEWSKI: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. Szkic. *Ref. w Pol.* 1921 i odb. [Rec.: F.M. BARTOŠ. *Kalich* (Praga) 1922 t. 7 nr 3; T. GRABOWSKI. *Kur. Poz.* 1922 nr 174; J. V. (VOLF). *Časopis Musea Království českého* 1922 t. 96]. — J. REISS: Monogramy i akrostychy w religijnych pieśniach reformacji polskiej. *Ref. w Pol.* 1921. — A. BRÜCKNER: Literatura wyznaniowa litewska. *Ref. w Pol.* 1922. — J. S. BYSTROŃ: Nieznany druk polsko-ewangelicki ze Śląska Cieszyńskiego. Tamże; por. R. E. WAGNER: Nieznany druk ewangelicki śląski. Tamże. — S. KOT: Ignacego Potockiego rozprawa o wpływie reformacji na politykę i oświatę w Polsce. Tamże. — *Monumenta Poloniae typographica XV et XVI ss.* Edidit J. Ptaśnik. Lw. 1922 nr 56, 265, 304, 513, 514, 648 i in. [Rec.: H. BARYCZ. *Ref. w Pol.* 1924]. — A. WOYDE: Dwa nieznane rękopisy z dziejów polskiej reformacji. W-wa 1922 *Bibliotheca Universitatis Liberae Polonae* fasc. 7. [Rec.: H. BARYCZ. *Ref. w Pol.* 1924]. — G. GERULLIS: Wstęp do wyd.: Mosvid, die ältesten litauischen Sprachdenkmäler bis zum Jahre 1570. *Indogermanische Bibliothek* 5, 2 (1923) s. X-XL (przedr. w jęz. litewskim). — E. BURSCHE: Nieznany poemat wileński o konfederacji warszawskiej. *Ref. w Pol.* 1924. — Z. MOCARSKI: Druki reformacyjne w Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. Tamże. — K. PIEKARSKI: Nieznane druki reformacyjne z XVI w. Tamże. — T. GRABOWSKI: Literatura polska na Pomorzu. *Roczniki Hist.* t. 3 (1927). — W. SAKS: Zbiory rękopiśmienne synodu ewangelicko-reformowanego w Wilnie. *Ref. w Pol.* 1928. —

P. MUSIOŁ: Literatura śląsko-polska XVII wieku. *Zaranie Śląskie* 1930 s. 122-131. [Rec.: S. SZCZOTKA. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 416]. — I. OHIJENKO: Ukraińska literaturna mowa XVI-ho st. i ukrainśkyj Krechiwśkyj Apostoł 1560-ch rr. Literaturno-lingwisticzna monohrafija. T. 1-2. W-wa 1930 *Studija do Ukr. Hramatiki* ks. 7-8. [Rec.: W. LEW. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Welikoho* t. 4 z. 1/2 (1932)]. — A. BUZEK: Jeden z najdawniejszych dokumentów języka polskiego w Cieszynie. *Zaranie Śląskie* 1932. — A. BUZEK: Dzieje polskości w kościele ewangelickim na Śląsku. *Zaranie Śląskie* 1933, 1934, 1935. [Rec.: S. SZCZOTKA. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 417]. — H. BARYCZ: Geneza i autorstwo „Equitis poloni in Iesuitas actio prima". (Studiów nad polemiką antyjezuicką w Polsce część 1). Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* nr 44. — L. TOMANEK: Tajemnice Biblioteki Bodleyańskiej. Wywiad z prof. dr S. Kotem. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 36 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 244). — J. LEHMANN: Konfesja sandomierska na tle innych konfesji w Polsce XVI wieku. W-wa 1937. [Rec.: S. SZCZOTKA. *Ref. w Pol.* 1937/39]. — A. WANTUŁA: Porządek kościelny Wacława Adama. Początki organizacji kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim. *Roczn. Teologiczny* t. 2 (1937) i odb. [Rec.: E. BURSCHE. *Ref. w Pol.* 1937/39]. —

A. KAWECKA-GRYCZOWA: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946. [Rec.: ab. *Arkona* 1947 nr 5/6; M. DANILEWICZOWA. *Teki Hist.* 1948 nr 1]. — E. FRAENKEL: Sprachliche, besonders syntaktische Untersuchung des kalvinistischen litauischen Katechismus des Malcher Pietkiewicz von 1598. Getynga 1947 *Ergänzungshefte z. Zeitschrift f. Vergleichende Sprachforschung a. d. Gebiet d. Indogermanischen Sprachen* nr 14. [Rec.: A. SENN. *The American Slavonic and East European Review* 1948 nr 3]. — W. J. OPATRNY: Piotr du Moulin i polski przekład jego „Heraklita". *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1947. [Rec.: H. BARYCZ. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953)]. — T. GRABOWSKI: Paszkwil staropolski a pierwsze antyjezuityki w epoce Renesansu. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1948 nr 1; por. T. GRABOWSKI: Paszkwil staropolski w epoce Renesansu (1525-1625). *Spr. PAU* 1948 nr 5. — J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: Z dziejów eksterminacji dawnej książki polskiej. *Przegl. Księgarski* 1950 nr 2/4 s. 20-21. — R. BOSSMANN: Ältere Polnische Gesangbücher in Schlesien. Ein Beitrag zur Geschichte des Evangelischen Kirchenliedes. Kurytyba 1952. [Rec.: G. HULTSCH. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1954 z. 1]. —

K. GÓRSKI: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). Por. K. GÓRSKI: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — R. HECK, E. MALECZYŃSKA: Ruch husycki w Polsce. Wybór tekstów

źródłowych. Wr. 1953. [Rec.: J. Macek. *Československý časopis historický* 1953 z. 4; (ha): Odsłaniamy nową kartę naszych dziejów. *Trybuna Tyg.* 1953 nr 77 (dod. do: *Trybuna Robot.*); J. Serczyk. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954); V. Žaček. *Slezský sborník* 1954 z. 4; E. Weise. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1955 z. 1; J. Mikulka. *Slavia* 1957 z. 4; W. Sobociński. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — H. Kozerska: Zapiski autobiograficzne Piotra i Daniela Cefasów oraz Samuela Cienia. 1629-1735. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — L. Szczucki: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. Uwagi dyskusyjne. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — L. Szczucki: Zapomniana polemika antykatolicka z drugiej połowy XVI w. (Marcjana Chełmskiego ,,List do księdza Brzechwy, mnicha na Tyńcu'' 1560). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* 1957. — S. Tync: Głos z Prus Królewskich z r. 1596 w obronie Zgody Sandomierskiej, Konfederacji Warszawskiej i tolerancji religijnej. Tamże. — J. Śliziński: Wstęp i wyd.: Rękopisy braci czeskich. Wr. 1958. [Rec.: W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — J. Śliziński: Z działalności literackiej braci czeskich w Polsce (XVI—XVII w.). Wr. 1959. [Rec.: L. Matusik. *Śląski Kwart. Hist. Sobótka* 1959 nr 4; W. Urban. *Wiad. Hist.* 1959 nr 5; Z. Nowak. *Pam. Lit.* R. 51 (1960); W. Urban. *Odrodzenie...*, jw.]. — J. Tichý: Dwa pisemka ulotne o sytuacji polskiego protestantyzmu w dwudziestych latach XVII wieku. (Przekł. z jęz. czeskiego: M. Basaj). *Odrodzenie...*, jw.

ARIANIE

W. Sobieski: Modlitewnik ariański. *Ref. w Pol.* 1921. — S. Zachorowski: Najstarsze synody arian polskich z rękopisu koloszwarskiego. Tamże. — K. Dobrowolski: Nieznana kronika ariańska 1539-1605. *Ref. w Pol.* 1926. — K. Badecki: Anegdoty ariańskie. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — M. Wajsblum: Rhapsodiae Laeliusa Socyna. *Ref. w Pol.* 1928. — S. Kot: Dysputacje arian polskich z rękopisu koloszwarskiego. *Ref. w Pol.* 1935/36. — S. Mękarski: Drogocenny księgozbiór. *Pion* 1938 nr 47. — S. Kot.: Dysputacyj braci polskich katalog z rękopisu Andrzeja Lubienieckiego młodszego. *Ref. w Pol.* 1937/39. — L.M. Olivier: An Early Socinian Publication in England. *Harvard Library Bulletin* t. 7 (1953) s. 119-121. — Z. Ogonowski: Wstęp i wyd.: J. Crell: O wolność sumienia. Przekł. I. Lichońska. W-wa 1957 *Bibl. Klasyków Filozofii* t. 25. — L. Szczucki: Z eschatologii braci polskich. Część pierwsza. Dwa pisma Leliusza i Fausta Socynów. *Arch. Historii Filoz.* i *Myśli Społ.* t. 1 (1957). — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp i wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. [Rec.: K. Pomian. *Nowa Kultura* 1959 nr 49; H. H.: Antologia literatury ariańskiej. *Polityka* 1960 nr 6; H. J. Sikorski: Arianie. *Argumenty* 1960 nr 8; W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)].

4. STAN BADAŃ I POSTULATY

T. Grabowski: Najważniejsze dezyderaty w sprawie badań nad piśmiennictwem religijnym w Polsce XVI w. *Pam. Zjazdu Hist.-Lit. im. M. Reja.* Kr. 1910. — S. Kot: Stan badań nad reformacją polską i przedstawienie jej w wykładzie szkolnym. *Muzeum* 1912 i odb. — N. Cieszyński: Badania nad reformacją polską. Ich potrzeba i zadania. *Dzien. Poz.* 1921 nr 92. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26)]. — K. Hartleb: Postulaty badań nad humanizmem i reformacją w Polsce w zakresie zagadnień kulturalnych. *Pam. V Zjazdu Historyków Pol.* T. 1. Lw. 1930. — K. Hartleb: Zagadnienie reformacji na ziemiach polsko-litewskich. *Pam. VI Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Wilnie 17-20 września 1935 r.* T. 1. Referaty. Lw. 1935 i odb. pt. Zagadnienie reformacji na ziemiach litewskich. Problemy — postulaty. Lw. 1935; por. K. Hartleb: Zagadnienia reformacyjne na ziemiach litewskich. *Wiad. Lit.* 1935 nr 38. — K. Kolbuszewski: Polskie piśmiennictwo reformacyjne na ziemiach dawnego W. Księstwa Litewskiego. *Pam. VI Powsz. Zjazdu...*, jw. T. 1. Referaty. Lw. 1935. — A. Kossowski: Stan dotychczasowych badań nad dziejami protestantyzmu na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI-XVII w. Tamże. — J. Umiński: ,,Przeciwreformacja'' w Litwie. (Stan badań, paralela między stosunkami litewskimi a polskimi, ważniejsze postulaty). Tamże i odb.; por. J. Umiński: ,,Przeciwreformacja'' w Litwie. *Wiad. Lit.* 1935 nr 38. — W. Ogrodziński: Stan i potrzeby nauki polskiej w zakresie piśmiennictwa śląskiego. *Stan i potrzeby nauki*

polskiej o Śląsku. Kat. 1936. — J. Umiński: Polska historiografia kościelna w latach 1886-1936. *Kwart. Hist.* 1937 i odb. — Ł. Kurdybacha: Stan badań i potrzeby historii literatury w okresie reformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej. Wybór referatów wygłoszonych na Zjeździe Polonistów w dniach od 8 do 12 maja 1950 r.* (W-wa 1951). [Rec.: M. Kudělka. *Slezský sborník* 1952 z. 1; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939/1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 206-208]. Por.: Ł. Kurdybacha: Historia reformacji w Polsce. Stan badań i postulaty. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953). — O. Bartel: Reformacja w Polsce. Stan badań i postulaty. *Księga jubileuszowa z okazji 70-lecia urodzin ks. prof. dr Jana Szerudy*. W-wa 1959.

5. WAŻNIEJSZE BIBLIOGRAFIE, PRZEGLĄDY KRYTYCZNE I PERIODYKI ZAWIERAJĄCE MATERIAŁY DO HISTORII REFORMACJI POLSKIEJ

a) Bibliografie polskie

K. Estreicher: Bibliografia polska. Cz. 1: Stulecie XIX. T. 1-5; Dopełnienia. T. 6-7 (1872-1882); cz. 2, t. 8-11 (1883--1890); cz. 3: Stulecie XV-XVIII. T. 12-33; (cz. 4): Stulecie XIX. Lata 1881-1900; T. 1-4 (1906-1916). — L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. T. 1-3. Lw. 1891--1896. Dod. 1; wyd. 2 przejrzał i uzup. K. Maleczyński. T. 1. Lw. 1937; wyd. 3 fotooffset. W-wa 1955. — R. Pilat: Hist. lit. pol. Wykłady uniwersyteckie. T. 2 cz. 1. Lw. 1909; wyd. nowe. T. 3. W-wa (1942). — M. Friedbergowa, M. Friedberg: Bibliografia historii polskiej. Za rok 1930 i 1931. *Kwart. Hist.* 1932 i odb.; Za rok 1932. *Kwart. Hist.* 1933 i odb.; Za rok 1933 i 1934. *Kwart. Hist.* 1935 odb. — A. Wojtkowski: Bibliografia historii Wielkopolski. T. 1-2 z. 1-3. Poz. 1937-1938. — Bibliografia historii polskiej za lata 1944-1947. Wr. 1962. Oprac. J. Baumgart i S. Głuszek; toż: za rok 1948. Kr. 1952. Oprac. J. Baumgart; toż: za rok 1949. Wr. 1954. Oprac. jw.; toż: za lata 1950-1951. Wr. 1955. Oprac. jw.; toż: za lata 1952-1953. Wr. 1957. Oprac. jw.; toż: za rok 1954. Wr. 1957. Oprac. jw.; toż: za rok 1955. Wr. 1958. Oprac. jw.; toż: za lata 1956-1957. Wr. 1960. Oprac. J. Baumgart, A. Malcówna; toż: za rok 1958. Wr. 1960. Oprac. jw.; toż: za rok 1959. Wr. 1961. Oprac. jw.; toż: za rok 1960. Wr. 1962. Oprac. jw. — M. Bokszczanin, H. Kapełuś: Bibliografia roczników „Reformacja w Polsce" 1921--1956. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958).

b) Bibliografie obce

Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung 1517--1585. Hrsg. K. Schottenlocher. T. 1: Personen A-L. Lipsk 1933; t. 2: Personen M-Z. Orten und Landschaften. Lipsk 1935; t. 3: Reich und Kaiser, Territorien und Landesherren. Lipsk 1936; t. 4: Gesamtdarstellungen. Stoffe. Lipsk 1938; t. 5: Nachträge und Ergänzungen. Zeittafel. Lipsk 1939; t. 6: Verfasser- und Titelverzeichnis. Lipsk 1940.

c) Przeglądy krytyczne

N. Kariejew: Wopros o rieligioznoj rieformacii XVI wieka w Rieczipospolitoj w polskoj istoriografii. Kritikobibliograficzeskij oczerk. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1885 i odb. Petersb. 1885. — K. Völker: Der Protestantismus in Polen auf Grund der einheimischen Geschichtsschreibung. Lipsk 1910. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910)]. — K. Völker: Zur Reformationsgeschichte Polens. Ein Forschungsbericht. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1918. — K. Völker: Zur Reformationsgeschichte Polens. Ein Forschungsbericht. *Zeitschrift*..., jw. 1921. — K. Völker: Zur Geschichte der Reformation in Polen. *Zeitschrift* ..., jw. 1923. — K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu historii piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce za czas 1914-1925. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26). — K. Kolbuszewski: Z badań nad dziejami reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów

reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — K. Völker: Die polnische Kirchengeschichte im Spiegel der letzten Jahrzehnts. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928. — K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce.' *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw. 1930. — K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu dziejów reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher...*, jw. 1933. — W. Weintraub: Udział Prus Książęcych w reformacji polskiej. Przegląd badań. *Ref. w Pol.* 1934. — K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher...*, jw. 1935. — W. Sakowicz: Współczesne prace litewskie nad reformacją w Wielkim Księstwie Litewskim. *Ref. w Pol.* 1935/36. — S. Szczotka: Drobne przyczynki do dziejów reformacji na Śląsku. *Ref. w Pol.* 1935/36 i nadb. — H. Barycz: Udział Teodora Wotschkego w rozwoju badań nad dziejami ruchu reformacyjnego w Polsce. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953). — L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956).

d) Periodyki polskie

Reformacja w Polsce. Organ Tow. do Badania Dziejów Reformacji w Polsce. (W-wa, od 1921). Por. A. Brückner: „Reformacja w Polsce". *Przegl. Współcz.* 1923 t. 6 s. 19-31; toż *Przegl. Warsz.* 1925 t. 1, 3. — *Kwartalnik Historyczny.* Organ Towarzystwa Historycznego (Lw., W-wa, od 1887). — *Odrodzenie i Reformacja w Polsce.* Wyd. Polska Akademia Nauk Instytut Historii (W-wa, od 1956).

e) Periodyki obce

Altpreussische Monatsschrift zur Spiegelung des Provinziellen Leben in Literatur, Kunst, Wissenschaft und Industrie; poprzednio pt. *Preussische Provinzialblätter*; *Neue Preussische Provinzialblätter* (Królewiec). — *Archiv für Schlesische Kirchengeschichte* (Wr.). — *Aus Posens Kirchlicher Vergangenheit. Jahrbücher des Evangelischen Vereins für die Kirchengeschichte der Provinz Posen* (Leszno). [Rec.: J. Glass. *Ref. w Pol.* 1921]. — *Correspondenzblatt des Vereines für Geschichte der Evangelischen Kirche Schlesiens* (Wr.). — *Jahrbuch des Evangelischen Vereins für Kirchengeschichte der Provinz Posen* (Poz.). — *Jahrbuch des Vereins für Schlesische Kirchengeschichte* (Wr.). — *Jahresberichte für Kultur und Geschichte der Slaven*; od 1925 pt. *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*; od 1936 pt. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* (Wr., Monachium). — *Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen* (Poz.); od 1923 pt. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift für Polen* (Poz.). Dod.: *Historische Monatsblätter für die Provinz Posen.* — *Zeitschrift für Kirchengeschichte* (Gotha).

CZASY PORENESANSOWE

WIEK XVII

1. LITERATURA OGÓLNA

a) Kultura umysłowa i obyczajowa, szkolnictwo

Zob.: Odrodzenie 1; Reformacja 1.

K. Chłędowski: Rzym. Ludzie baroku. Lw. 1912; wyd. 2 Lw. 1931; wyd. 3 W-wa 1957. (Szereg przekł. na języki obce). — W. Hausenstein: Vom Geist des Barocks. Monachium 1920; wyd. 7, 1924. — W. Weisbach: Barock als Kunst der Gegenreformation. Berlin 1921. — A. Hübscher: Barock als Gestaltung antithetischen Lebensgefühls. *Euphorion* t. 24 (1924). — L. Pfandl: Spanische Kultur und Sitte des 16 und 17 Jahrhunderts. Kempten 1924. — B. Croce: Storia della età barocca in Italia. Pensiero — Poesia e letteratura — Vita morale. Bari 1929; wyd. 3 Bari 1953. — B. Willey: The Seventeenth Century Background. (Studies in the thought of the age in relation to poetry and religion). Londyn 1934. — G. Schnürer: Katholische Kirche und Kultur in der Barockzeit. Paderborn 1937. — M. Praz: Studies in 17th Century Imagery. T. 1-2. Londyn 1939-1947. — W. Flemming: Deutsche Kultur im Zeitalter des Barocks. (Handbuch der Kulturgeschichte). Poczdam 1940. — *La Critica Stilistica e il Barocco Letterario.* Atti del Secondo Congresso Internazionale di Studi Italiani. A cura della Associazione Internazionale per gli Studi di Lingua e Letteratura Italiana. Florencja b. r. (1957). — Sesja Nauk. Stowarzyszenia Historyków Sztuki poświęcona sztuce baroku. (Poznań, 21-22 XI 1957). *Biuletyn Hist. Sztuki* t. 20 (1958) nr 1. (Tu m. in.: J. Białostocki: Barok. Styl — epoka — postawa; P. Bohdziewicz: Zagadnienie koncepcji baroku; S. Herbst: Charakter i przemiany kultury XVII wieku; L. Kalinowski: Barok: styl czy epoka? — Dyskusja). — A. Angyal: Die slawische Barockwelt. Lipsk 1961. [Rec.: R. Pollak. *Zeitschrift f. Slawistik* t. 7 (1962) z. 5; toż *Przegl. Hum.* 1963 nr 3].

b) Piśmiennictwo. (Porenesansowe prądy literackie: barok, marinizm, gongoryzm, kulteranizm, eufuizm, konceptyzm, *préciosité*, *Schwulstliteratur*)

M. Menéndez y Pelayo: Conceptismo, Gongorismo y Culteranismo. 1884. — C. L. Livet: Précieux et précieuses. Caractères et moeurs littéraires du XVII-e siècle. Paryż 1859; wyd. 3 Paryż 1895. — C.W. Cabéen: L'Influence de G. B. Marino sur la littérature française dans la première moitié du XVII-e siècle. Grenobla 1904. — J. E. Spingarn: Wstęp i wyd.: *Critical Essays of the Seventeenth Century.* T. 1-3. Oksford 1908. — L. P. Thomas: Le Lyrisme et la préciosité cultistes en Espagne. Étude historique et analitique. Halle nad Salą 1909 *Beihefte z. Zeitschrift f. Romanische Philologie* z. 18. — B. Croce: Saggi sulla letteratura italiana del Seicento. Bari 1911; wyd. 2 Bari 1927; wyd. 3 Bari 1948. — L. P. Thomas: Góngora et le gongorisme considérés dans leurs rapports avec le marinisme. Paryż 1911. — A. Farinelli: Marinismus und Gongorismus. *Deutsche Literatur Zeitung* 1912; przedr. w książce: Aufsätze, Reden und Charakteristiken zur Weltliteratur. Bonn 1925. — K. Borinski: Die Antike in Poetik und Kunsttheorie. Vom Ausgang

des klassischen Altertums bis auf Goethe und Wilhelm von Humboldt. I: Mittelalter, Renaissance, Barock. Lipsk 1914 *Das Erbe d. Alten* z. 9. —
E. Cohn: Gesellschaftsideale und Gesellschaftsroman des 17 Jahrhunderts. Berlin 1921. — R. Pollak: Od renesansu do baroku. (Uwagi z pogranicza literatury i sztuki). *Przegl. Warsz.* 1923 t. 2. — H. Cysarz: Deutsche Barockdichtung. Renaissance, Barock, Rokoko. Lipsk 1924. — B. Croce: Il concetto del barocco. *La Critica* 1925 nr 3. — R. Pollak: Uwagi o seicentyzmie. *Przegl. Współcz.* 1925 t. 15 i nadb. — M. Praz: Secentismo e marinismo in Inghilterra. John Donne — Richard Crashaw. Florencja 1925. — E. Ermatinger: Barock und Rokoko in der deutschen Dichtung. Lipsk 1926; wyd. 2 Lipsk 1928. — A. Farinelli: Ensayos y discursos de critica literaria hispano-europea. T. 1-2. Rzym 1926 *Pubblicazioni Istituto Christoforo Colombo.* — A. Belloni: Il Seicento. Wyd. 2 Mediolan 1929 *Storia Letteraria d'Italia* t. 7; wyd. nast.: Mediolan 1938; toż przedr. Mediolan 1943; Mediolan 1947; Mediolan 1952; Mediolan 1955. — B. Croce: Storia della età barocca in Italia. Pensiero — Poesia e letteratura — Vita morale. Bari 1929; wyd. 3 Bari 1953. — L. Pfandl: Geschichte der spanischen Nationalliteratur in ihrer Blütezeit. Fryburg w Bryzgowii 1929. — B. Croce: Nuovi saggi sulla letteratura italiana del Seicento. Bari 1931; wyd. 2 Bari 1949. — M. Praz: Studi sul concettismo. Mediolan 1934; toż Florencja b.r. *Biblioteca Sansoniana Critica.* — A. Kowalkowski: Ze studiów nad barokiem. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1935 nr 5-6 i odb. [Rec.: (P.) (R. Pollak): Studia nad barokiem w Pelplinie. *Kur. Poz.* 1935 nr 246]. — A. Meozzi: Il secentismo e le sue manifestazioni europee in rapporto all' Italia. Marinismo — gongorismo — preziosismo — lirismo. Piza 1936. [Rec.: Z. Szmydtowa. *Ruch Lit.* 1937]. — J. Krzyżanowski: Barok na tle prądów romantycznych. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 60; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938; por. *Spr. PAU* 1936 nr 10. — J. Vašica: České literární baroko. Praga 1938. — R. Brtán: Barokový slavizmus. Lipt. Sv. Mikulaš 1939. — M. Knoflach: Das weltliche Volkslied des 17 Jahrhunderts unter dem Einfluss der Barocklyrick. Wiedeń 1940. —
B. I. Puriszew: Litieratura siemnadcatogo wieka. Moskwa 1940; wyd. 2 Moskwa 1949. — A. Angyal: Barock in Ungarn. Budapeszt (1945) *Ungarische Hefte.* [Rec.: A. Kowalkowski. *Przegl. Hum.* 1962 nr 1]. — D. Bush: English Literature in the Earlier Seventeenth Century 1600-1660. Oksford 1945 *Oxford History of English Literature*; wyd. 2 Oksford 1946; wyd. 3 Oksford 1948. — R. Wellek: The Concept of Baroque in Literary Scholarship. *Journal of Aesthetics and Art Criticism* t. 5 (1946). — G. Mongrédien: La Vie littéraire au XVII-e siècle. Paryż 1947. — F. Strich: Der europäische Barock. (Der Dichter und die Zeit). 1947. — A. Angyal: Die Barock-Epoche in der slavischen Literatur- und Geistesgeschichte. *Blick nach Osten* 1949 z. 3. — D. Mornet: Histoire de la littérature française classique 1660-1700. Paryż 1950. — A. Adam: La Littérature française au XVII-e siècle. T. 1-3. Paryż 1954-1956. — V.-L. Tapié: Baroque et Classicisme. 1954. — M. Raymond: Baroque et Renaissance, Préalable à l'examen du baroque littéraire français. Paryż 1955. — A. Angyal: Das Problem des slavischen Barocks. *Wissenschaftliche Zeitschrift d. Ernst Moritz Arndt-Universität Greifswald* 1956/1957 t. 6. — I. Buffum: Studies in the Baroque from Montaigne to Rotrou. New Haven 1957. — A. Angyal: A szláv barokk kutatásának ujább eredményei. *Világirodalmi Figyelő* 1959 nr 1. — G. H. Hocke: Manierismus in der Literatur. Hamburg 1959. — F. Wollman: Tzv. baroko v slovanských literaturách. *Slavia* 1959 z. 4. — J. Krzyżanowski: Widnokręgi barokowe. *Przegl. Hum.* 1960 nr 5 (20). — I. Buffum: Study in the Baroque. Paryż 1961. — E. Angyal: Manieryzm, sarmatyzm, barok. *Przegl. Hum.* 1962 nr 1.

2. LITERATURA DO DZIEJÓW KULTURY UMYSŁOWEJ W POLSCE

a) Zagadnienia ogólne, oświata, szkolnictwo, stosunki kulturalne z zagranicą

Monografia: A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); toż wyd. 3 Paryż 1959; wyd. 4 W-wa 1958. [Rec.: J. Bidlo. *Časopis Národného Musea*

1931 t. 105; S. Estreicher: Problem dziejów kultury polskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 36 i odb.; *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 1 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 5); J. Hulewicz. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 20; I. Chrzanowski. *Slavia* 1933; przedr. w książce: Studia i szkice. T. 2. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* nr 51; K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933; G. Komoróczy. *Századok* 1934; L. Silberstein. *Slavische Rundschau* t. 6 (1934)].

Zob.: Odrodzenie 2, b-e; Reformacja 2, a-d.

K. Ogier: Ephemerides sive iter Danicum, Suecicum, Polonicum... Powst. 1634-1636. Wyd.: Paryż 1656 (część; całość zob. niżej ed. 1950-1953); przedr.: Hamburg b.r. (pocz. XVIII w.); fragm. przedr. W. Mizler de Kolof: Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae scriptorum collectio magna. T. 1. W-wa 1761 (tu: Iter Polonicum); toż uzup. wyd. F. Pułaski i W. Tomkiewicz w: *La mission de Claude de Mesmes comte d'Avau, Ambassadeur Extraordinaire en Pologne 1634-1636.* Paryż 1937; całość (w tym fragm. nie ogł. autografu) wyd. kryt. w: Karola Ogiera Dziennik podróży do Polski 1635-1636. Cz. 1-2. Wyd. W. Czapliński, M. Pelczar, I. Fabiani-Madeyska. Gdańsk 1950-1953 *Bibl. Gdańska S. Źródeł Hist.* nr 1. Przekł. Iter Polonicum: niem. G. Löschin: Beiträge zur Geschichte Danzigs und seiner Umgebung. T. 2. Gdańsk 1837; pol.: fragm. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 3. W-wa 1822; toż Lipsk 1839; całość E. Jędrkiewicz, przy wyd. Gdańsk 1950-1953, jw. [Rec. ed. 1950-1953: T. Cieślak. *Kwart. Hist.* 1954; J. Pertek. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958)]. — J. Le Laboureur: Relation du voyage de la Royne de Pologne... Et un traité particulier du Royaume de Pologne, de son Gouvernement ancien et modern, de ses Provinces et de ses Princes. Paryż 1647; wyd. 2 pt. Histoire et relation de voyage... Paryż 1648. Przekł.: ang. pt. Relation of a Journey in to Poland. Paryż 1647; niem. fragm. R. Roeppel: Der Empfang der Königin Louise Marie von Polen in Danzig 1646. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* z. 22 (1887). [Rec. L. Finkel. *Kwart. Hist.* 1888]; pol. wyciąg i fragm. E. Raczyński: Gabinet medalów polskich... T. 2. Wr. 1838. — R. B. Connor: The History of Poland, in several letters to persons of quality. Giving an account of the ancient and present state of that Kingdom, historical, geographical, physical, political and ecclesiastical. T. 1-2. Londyn 1698. Przekł.: niem. pt. Beschreibung des Königreichs Polen und Gross-Hertzogsthums Lithauen. Lipsk 1700; łac. pt. Descriptio Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, W. Mizler de Kolof: Historiarum..., jw. T. 2. W-wa 1769; pol. fragm. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników..., jw. T. 4. W-wa 1822; toż wyd. 2 Lipsk 1839.—

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III, czyli obraz stanu narodu i kraju. Cz. 1-2. Poz. 1843-1858. — J. K. Plebański: Jan Kazimierz Waza, Maria Ludwika Gonzaga. Dwa obrazy historyczne. W-wa 1862. [O wpływie Marii Ludwiki na cywilizację polską]. — A. Sarg: Die Piaristen Schulen in ehemaligen Polen und ihre Reform durch Konarski. Międzyrzecz 1864. — W. Feldmanowski: Władysława IV stosunki naukowe i literackie z Włochami. *Bibl. Ossol.* 1868 t. 11. — A. Bełcikowski: O literaturze i oświacie XVII wieku. *Dzien. Lit.* 1870 nr 12-17; przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — M. Bobowski: Wychowanie panicza polskiego za granicą w wieku XVII (1639-1641). Ustęp z dziejów edukacji publicznej. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 3. [Rec.: W.C. *Kwart. Hist.* 1887]. — A. Sokołowski: Karta z dziejów wychowania w Polsce w XVII i XVIII w. *Muzeum* 1886. [Rec.: W. C. *Kwart. Hist.* 1887]. — S. Windakiewicz: Guarini i jego poselstwa. *Przegl. Pol.* 1889 t. 20. — W. Czermak: Na dworze Władysława IV. *Bibl. Warsz.* 1896 t. 4; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — S. Biegański: Szkoły pijarskie w Polsce. *Muzeum* 1897 i odb. Lw. 1898. [Rec.: A. Karbowiak. *Kwart. Hist.* 1898]. — A. Danysz: Jan Amos Komeński. Przyczynek do jego działalności w Polsce. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 25 (1899) i odb. Poz. 1898; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921 *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* nr 3. [Rec.: A. Pechnik. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 2]. — A. Danysz: Młodzi Tuczyńscy w kolegium jezuickim w Ingolsztadzie w latach 1654-1659. *Szkoła* 1899 nr 23, 25-26; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania..., jw. —

W. Łoziński: Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. T. 1: Czasy i ludzie. T. 2: Wojny prywatne. Lw. 1903; wyd. nast.: Lw. 1904; Lw. 1911; Lw. 1930; Kr. 1957. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1903 nr 8; A. Brückner. *Bibl. Warsz.* 1903

t. 4; A. Szelągowski. *Kwart. Hist.* 1904; M. Handelsman. *Ogniwo* 1905 nr 1-2; toż przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1911; K. Brończyk: Księga polskiej dżungli. *Kierunki* 1958 nr 10; A. Kowalska: Opowiadania o dawnych Polakach. *Przegl. Kult.* 1958 nr 1; Z. Z.: Z dziejów nieprawości w Polsce. *Wojsko Ludowe* 1958 nr 3; B. Zientara. *Mówią wieki* 1958 nr 4; T. Woner. *Nowe Prawo* 1959 nr 1]. — I. Glebow: Iz istorii stariejszej gimnazii w wilenskom uczebnom okrugie. Słuckaja Radiwiłowskaja gimnazija w XVII i XVIII w. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1904 t. 353. — J. Sulisz: Szkoła w Ropczycach w XVII wieku. *Lud* t. 15 (1909). — S. Rygiel: Puteanus und die Polen. Berlin 1913. — F. Gabryl: O. Walerian Magni kapucyn (1586-1661). Anti-Arystotelik w XVII w. *Arch. Komisji do Badań Historii Filoz. w Pol.* t. 1 cz. 1 (1915). — W. Chotkowski: Bursy: tucholska i chełmińska w Krakowie. Kolonia krakowska w Tucholi. *Spr. AU* 1917 nr 9. —

L. Białkowski: Szkice z życia Wielkopolski w XVII wieku. Poz. 1925. [Rec.: A. Steuer. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* z. 13 (1928)]. — J. S. Bystroń: Tło ogólne kultury XVII i XVIII w. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 1. — P. Panaitescu: Calatori poloni in tarile romane. Bukareszt 1930 *Academia Romana Studii si Cercetari* XVII. — A. Kadlerówna: Kursy psychologii w polskich kolegiach jezuickich w XVII i XVIII wieku. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II* 1931 i odb. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego. Kr. 1933. [Rec.: St. E. *Czas* 1933 nr 213; S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 31 (1934); W. Weintraub. *Ruch Lit.* 1934]. — M. Koza: Z księgozbiorów szlacheckich w Wielkopolsce XVII w. *Roczniki Hist.* t. 10 (1934). — W. Borowy: Skąd w Krośnie ulica Portiusa? *Ziemia* 1936 nr 10/11. — O. Halecki: Problemi di collaborazione italo-polacca dal Rinascimento fino ai tempi del re Giovanni Sobieski. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell'Accademia Polacca.* — E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936). — B. Baranowski: Przyczynki do stosunków Karaimów polskich ze Wschodem muzułmańskim. *Księga pam. ku czci J. E. Hachana H. Seraji Szapszała w X-tą rocznicę jego ingresu* i odb. Wil. 1938. — W. Bazielich: Życie obyczajowe i kulturalne Starego Sącza w XVII w. Nowy Sącz 1939. — M. Brahmer: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. Studia i materiały. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* nr 5. — P. Francastel: Les Relations artistiques entre la France et la Pologne au XVII et au XVIII siècles. *La France et la Pologne* t. 1 (1939). — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. [Rec.: C. Backvis. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 1949 nr 1/2]. —

B. Baranowski: Źródła wschodnie w Archiwum Koronnym do dziejów orientalizacji smaku artystycznego w Polsce XVI-XVIII w. W-wa 1946 *Materiały do Dziejów Sztuki i Kultury* nr 8. (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości. Wr. 1946; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. [Rec.: B. Kocowski. *Sobótka* 1946; T. Ulewicz. *Życie Nauki* t. 2 (1946) nr 9/10; W. Z. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 38; A. Sivak. *Slezský sborník. Acta Silesiaca* 1952 nr 1; K. Pieradzka: Dorobek naszej historiografii w zakresie badań nad dziejami Śląska. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12 s. 327-328)]. — W. Czapliński: Polacy w szkole jezuickiej we Wrocławiu w poł. XVII w. *Sobótka* 1946. — T. Mańkowski: Genealogia sarmatyzmu. W-wa 1946. [Rec.: T. Dobrowolski. *Biuletyn Hist. Sztuki i Kultury* 1947; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 645-646; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — J. Jasnowski: England and Poland in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Londyn 1948. [Rec.: W.F.R. *The English Historical Review* t. 44 (1949) nr 251]. — L. R. Lewitter: Poland, the Ukraine and Russia in the 17th Century. *The Slavonic Review* 1948 nr 68. — B. Baranowski: Stosunki polsko-tatarskie w latach 1632-1648. Łódź 1949 *Prace Instytutu Hist. U.Ł.* nr 1. (Maszynopis powiel.). — H. F. Schmid: Les Rapports polono-allemands et polono-tchèques à travers l'histoire, vus de Pologne. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1949 z. 1/2. — J. Reychman: Śląska i pomorska orientalistyka XVI-XVIII w. *Przegl. Orientalistyczny* 1949 z. 2; przedr. poszerzony w: Szkice z dziejów polskiej orientalistyki. W-wa 1957. — B. Baranowski, W. Lewandowski: Nietolerancja i zabobon w Polsce w wieku XVII i XVIII. Wypisy źródłowe. W-wa 1950. — B. Baranowski, W. Lewan-

DOWSKI, J. S. PIĄTKOWSKI: Upadek kultury w Polsce w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. Wypisy źródłowe. W-wa 1950. — Ł. KURDYBACHA: Walka o świeckość oświaty w XVII i XVIII w. W-wa 1950 *Wiedza Powsz. Oświata i Wychowanie.* — W. ŁĘGA: Grudziądz — dzieje i kultura. Grudziądz 1950. — H. BARYCZ: Obrazy z życia i kształcenia się młodzieży w Polsce w XVII i XVIII wieku. *Życie i Myśl* 1951 nr 1/2. — A. GROBELNÝ: Szkoły cieszyńskie w XVII wieku. *Sobótka* 1951 (wyd. 1952) i odb. — B. BARANOWSKI: Procesy czarownic w Polsce w XVII i XVIII wieku. Łódź 1952 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II Sekcja 2* nr 13. — M. CIEŚLA: Marcin Opitz w Polsce. *Przegl. Zach.* 1952 nr 11/12. —

M. BURBIANKA: Inwentarz wrocławskiej biblioteki przy kościele Św. Bernardyna z 1657 roku. *Z dziejów książki na Śląsku.* Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 52 i odb.; por. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1951 (wyd. 1955). [Rec.: A. LEWICKA-KAMIŃSKA. *Przegl. Bibl.* 1954]. — M. CIEŚLA: Gdańsk — seit Jahrhunderten eine Stätte polnischer Kultur. *Blick nach Polen* 1953 z. 1. — J. GIEROWSKI: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — K. GŁOMBIOWSKI: Biblioteka franciszkanów w Nysie w świetle inwentarza z roku 1678. *Z dziejów książki na Śląsku...*, jw. — O. GÓRKA: Na temat orientalizmu w dawnej Polsce. *Problemy* 1953 nr 7. — A. GROBELNÝ: Slezané na olomoucké univerzitě v letech 1637-1651. *Slezský sborník* 1953 nr 1 Dod. — Z. LIBISZOWSKA: Oddźwięk twórczości Pascala w siedemnastowiecznej Polsce. *Prace Polon.* S. XI (1953). — S. MŁYNARCZYK: Z dziejów Seminarium Duchownego Łacińskiej Diecezji Chełmskiej w Krasnymstawie. *Roczniki Hum.* t. 4 (1953) z. 3 (wyd. 1954). — R. PRZEZDZIECKI: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. —

W. BOGATYŃSKI: Walka z pijaństwem w renesansowym Krakowie. (Fragment życia obyczajowego Krakowa w dawnych wiekach). Kr. 1954 *Kraków Dawniej i Dziś* nr 7. — S. CIESIELSKA-BORKOWSKA: Podróże z Polski do Hiszpanii i Portugalii w wieku XVII. *Spr. PAU* 1952 nr 7/10 (wyd. 1954). [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 270]. — A. GROBELNÝ: Polští a ruští studenti na olomoucké univerzitě v l. 1576-1663. Opawa 1954 (dod. do: *Slezský sborník* 1953 nr 4). — S. KOT: Polen in Breda in de 17-e eeuw. *Jaarboek en Registers van de Geschied- en Oudheidkundige Kraing van Stad en Land van Breda „De Oranjeboom"*. Deel 7 (1954) i odb. Breda 1954. [Rec.: C. BACKVIS, É. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 280-281]. — Z. KUCHOWICZ. Leki i gusła dawnej wsi. Stan zdrowotny polskiej wsi pańszczyźnianej w XVII-XVIII w. W-wa 1954. — S. MATYSIK: Eliasz Konstanty Schröder. Gdański prawnik i sekretarz królewski z XVII wieku. Życie i dzieło. *Czasop. Prawno-Hist.* 1954 z. 1; por. S. MATYSIK: Eliasz Konstanty Schröder, gdański prawnik (1625-1680). *Roczn. Gdański* t. 13 (1954) i odb. — A. SCHLETZ: L'Activité culturelle des Prêtres de la Mission en Pologne (1651-1864). Paryż 1954. [Rec.: Z. OBERTYŃSKI. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 5]. — J. SKOCZEK: Ze studiów nad książką zachodnioeuropejską w Polsce. *Spr. PAU* 1952 nr 2 (wyd. 1954). —

B. BARANOWSKI: Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII. Wr. 1955 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 16. [Rec.: C. BACKVIS, É. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 281; J. BASZKIEWICZ. *Kwart. Hist.* 1956 nr 1]. — E. CHWALEWIK: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — J. GIEROWSKI. Polskie mieszczaństwo na Śląsku na tle stosunków gospodarczych i społecznych XVII i XVIII wieku. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 1. Praga 1955. — L. HAJDUKIEWICZ: Krakowska szkoła zamkowa 1510-1801. *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955); por. L. HAJDUKIEWICZ: Dzieje krakowskiej szkoły katedralnej w w. XVI-XVIII. *Spr. PAU* 1951 nr 5. — A. JOBERT: L'État polonais, la liberté religieuse et l'Église orthodoxe au XVII-e s. *Revue Internationale d'Histoire Politique et Constitutionelle* 1955. — Z. MODZELEWSKI: Historia nauki polskiej. *Nauka Pol.* 1955 nr 3; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — W. TOMKIEWICZ: Rozwój badań nad sztuką polskiego Odrodzenia i baroku w latach 1945-1954. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 3/4 s. 83 nn. — M. WALENTYNOWICZ: Z postępowych tradycji bibliotekarstwa na ziemiach polskich. *Bibliotekarz* 1955 nr 7. — J. WIELOWSKI: Sprawa Kazimierza Łyszczyńskiego. W-wa 1955. [Rec.: J. KOZŁOWSKI. *Problemy* 1955 nr 6; A. NOWICKI. *Trybuna Ludu* 1955 nr 132; E. STEKNER: Ateista i jezuici. *Świetlica* 1955 nr 6]. —

L. CHMAJ: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 nr 5. — W. KAMIŃSKI: Muzyka do 1793 r.

Dziesięć wieków Poznania. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 253-255. — L. Kołakowski: Problematyka historii polskiej filozofii i myśli społecznej XV-XVII w. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej*. T. 1. W-wa 1956. — Ł. Kurdybacha: Komeński w Polsce. *Głos Nauczycielski* 1956 nr 41. — J. Pachoński: Zmierzch sławetnych. Z życia mieszczan w Krakowie w XVII i XVIII wieku. Kr. 1956. [Rec.: J. Bieniarzówna. *Przegl. Hist.* 1957 z. 1; Rss. *Pol. Sztuka Lud.* 1958 nr 2]. — J. Schultz: Zur Geschichte der deutsch-polnischen Beziehungen. Studenten aus Polen an der Universität Jena (1548-1795). *Wissenschaftliche Zeitschrift d. Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschafts- u. Sprachwissenschaftliche Reihe* t. 6 (1956/57). — J. Skoczek: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania* ..., jw., s. 35-40. — *Z dziejów Elbląga*. Elbląg 1956. (Tu m. in.: K. Czarnocki: Z dziejów kultury Elbląga; W. Klesińska: Zarys politycznych i gospodarczych dziejów Elbląga; J. Małecki: Z dziejów szkolnictwa i nauki w Elblągu). [Rec. całości: S. Gierszewski. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2]. —

J. Bieniarzówna: Z dawnego Krakowa. Szkice i obrazki z XVII wieku. Kr. 1957.— Z. Kuchowicz: Z dziejów obyczajów polskich w wieku XVII i pierwszej połowie XVIII w. W-wa 1957. [Rec.: M. Franczić. *Wiad. Hist.* 1958 nr 4/5; J. Tazbir. *Przegl. Hist.* 1958]. — Ł. Kurdybacha: Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce. W-wa 1957. [Rec.: J. Tazbir. *Pam. Słowiański* t. 8 (1958); M. Bečková. *Slavia* 1959 z. 1]. — J. Madeja: Elementarze na Śląsku. *Kwart. Opolski* 1957 nr 2. [Rec.: A. Rombowski. *Sobótka* 1958 nr 1]. — C. Pilichowski: Straty bibliotek i archiwów polskich podczas szwedzkiego „potopu" 1655-1660. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660*. T. 2. W-wa 1957. — M. Szyrocki: Marcin Opitz na służbie u królów polskich i u króla Władysława IV. *Germanica Wratislaviensia* t. 1 (1957). — A. W. (Walewska:) Rzut oka na dzieje Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej od r. 1628 do chwili obecnej. *Z przeszłości szkół bialskich. Praca zbior.* Biała Podlaska 1957. — J. Wojtowicz: W pracowni profesora toruńskiego. *Szkice toruńskie (XIII-XVIII w.)*. W-wa 1957. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — A. Gruszecki: „Budownictwo wojenne" Józefa Naronowicza-Narońskiego (rękopis z 1659 r.). *Przegl. Inżynieryjny* 1958 z. 1. — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958. — K. Kubik: Rola Gimnazjum Akademickiego w rozwoju nauk ścisłych w Gdańsku. *Gdańskie Gimn. Akademickie. Księga pam. dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia Gimn. Gdańskiego*. Gdynia 1958. — K. Kubik: Profesor Paweł Pater, pionier kształcenia technicznego w Gdańsku. Tamże. — Ł. Kurdybacha: Rola Komeńskiego w Europie XVII wieku. *Rozpr. z Dziejów Oświaty* t. 1 (1958). — H. Lemke: Die Brüder Załuski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung. Berlin 1958 *Quellen u. Studien z. Geschichte Osteuropas* t. 2. [Rec.: M. Klimowicz. *Pam. Lit.* R. 51 (1960)]. — B. Nadolski: Memoriał rektora Gimnazjum Gdańskiego Jakuba Fabriciusa z r. 1628. *Gdańskie Gimn. Akademickie*..., jw. i nadb. — B. Nadolski: Profesor filozofii Gimnazjum Gdańskiego Henryk Nicolai w świetle swej autobiografii. Tamże i nadb. — Z. Sadowski: Gdańszczanie w polskiej myśli ekonomicznej początków XVII wieku. *Ekonomista* 1958 nr 6.

J. Bartyś: Z przeszłości kulturalnej miasteczek południowowschodniej Wielkopolski w XVIII w. *Prace i Materiały Etnograficzne* t. 13 (1959). — W. Czapliński: Na dworze króla Władysława IV. W-wa 1959. [Rec.: A. Tatomir: Słowo o królu Władysławie IV. *Nowe Książki* 1959 nr 16]. — J. Jankowska: Wystawa jubileuszowa w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie pt. „Stosunki Polski z zagranicą od XIV-XVIII wieku". *Archeion* t. 30 (1959). — G. Lichtfuss: Relacja posła księcia Bogusława XIV z podróży do Wielkopolski w roku 1633. Wyd. H. Lesiński. Szczecin 1959 *Szczecińskie Tow. Nauk. Wydz. Nauk Społ.* t. 1 z. 1. [Rec.: Forn.: Poseł szczeciński w Wielkopolsce. *Tyg. Zach.* 1959 nr 34]. — A. Müller: Schlesier auf der Hochschule in Leiden von 1597-1742. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 17 (1959). — J. Tazbir: Święci, grzesznicy i kacerze. Z dziejów polskiej kontrreformacji. W-wa 1959. — J. A. Wilder: Okiem cudzoziemca. Ze wspomnień cudzoziemców o dawnej Polsce. W-wa 1959. — A. Wojs: Z dziejów limanowskiej szkoły parafialnej. *Małopol. Studia Hist.* 1959 z. 2/3. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur

contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — S. HERBST: Umysłowość i ideologia polska XVII w. *VIII Powsz. Zjazd Historyków Pol. w Kr. 14-17 września 1958. Referaty i dyskusje.* Cz. 3: Historia Polski od poł. XV do poł. XVIII w. W-wa 1960. [Dyskusja: K. BUKOWSKA; S. CYNARSKI; W. DWORZACZEK; S. HERBST; A. KERSTEN; A. KOSSOWSKI; K. LEPSZY; H. OBUCHOWSKA-PYSIOWA; J. TAZBIR; R. W. WOŁOSZYŃSKI]. — A. LIEDTKE: Początkowe dzieje seminarium chełmińskiego. *Nasza Przeszłość* 1960 t. 11. — J. MADEJA: Elementarze i nauka elementarna czytania i pisania na Śląsku w wiekach XVIII i XIX (1763-1848). T. 1. Kat. 1960 rozdz. 2. — I. MALINOWSKA: Mikołaj Zalaszowski, polski prawnik XVII stulecia, na tle ówczesnej nauki prawa. Kr. 1960 *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia* t. 21. — W. PRĄDZYŃSKI: Tzw. Akademia Chełmińska w latach1680--1818. *Nasza Przeszłość* 1960 t. 11. — T. PRZYPKOWSKI: Astronomia w Kaliszu. *Osiemnaście wieków Kalisza.* T. 1. Kalisz 1960. — A. ROMBOWSKI: Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec wieku XVI—połowa wieku XVIII). Wr. 1960 *Monografie Śląska Ossolineum* 1.— A. ROMBOWSKI: Z historii szkolnictwa polskiego na Śląsku. Byczyna — Kluczbork — Wołczyn (od połowy wieku XVI do połowy wieku XVIII). Kat. 1960 *Wydawnictwa Hist. Śląska w Opolu* S.: *Oświata.* — A. ZAJĄCZKOWSKI: Główne elementy kultury szlacheckiej w Polsce. Ideologia a struktury społeczne. Wr. 1961. [Rec.: Z. KOMOROWSKI: Od Imć Pana Reja do „Pana Tadeusza". *Kultura i Społeczeństwo* 1962 nr 2]. — H. BARYCZ: Marc'Antonio Bonciario i Polacy. Karta z dziejów kulturalnych polsko-włoskich w XVII wieku. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962. — Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII z ksiąg miejskich i gromadzkich Poznania. T. 1: z lat 1700-1758. Wyd. J. Burszta i C. Łuczak. Poz. 1962 *Materiały Sekcji Hist. Poz.*

Zob. też: AKADEMIA KRAKOWSKA, AKADEMIA RAKOWSKA, AKADEMIA WILEŃSKA, AKADEMIA ZAMOJSKA.

b) Mecenat

A. SOKOŁOWSKI: Opiekunowie literatury i sztuki za czasów Zygmunta III. (Odczyt. Zob. spr. *Przegl. Tyg.* 1883 nr 10 s. 125--126). — C. LECHICKI: Mecenat Zygmunta III i życie umysłowe na jego dworze. W-wa 1932. [Rec.: S. HERBST. *Nauka Pol.* t. 16 (1932); T. MIKULSKI. *Ruch Lit.* 1932; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 28 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 190); S. BEDNARSKI. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 198; W. DOBROWOLSKA. *Kwart. Hist.* 1933; K. HARTLEB. *Nowa Książka* 1934; P. RENEVALL. *Hist. Aikakauskirja* 1934; por. C. LECHICKI: Dokoła mecenatu Zygmunta III. Lw. 1935]. — J. STARZYŃSKI: Dwór artystyczny Jana III. *Życie Sztuki* t. 2 (1935).— Z. SKORUPSKA: Mecenat Władysława IV Wazy. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 14 (1947). — T. MAŃKOWSKI: Mecenat Jana III w Żółkwi. *Prace Komisji Historii Sztuki* t. 9 (1948). — W. TOMKIEWICZ: Z dziejów polskiego mecenatu artystycznego w wieku XVII. Wr. 1952 *Państwowy Instytut Sztuki. Źródła do Dziejów Sztuki Pol.* t. 4. [Rec.: J. ECKHARDT. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1953 nr 3/4; A. SŁAWSKA. Tamże; J. WAGNER. *Przegl. Kult.* 1953 nr 26].

3. LITERATURA DO DZIEJÓW PIŚMIENNICTWA

a) Literatura do badań nad językiem

Zob. ODRODZENIE 3b.

L. MUSIOŁ: Polskość w protokołach wizytacyj kościelnych archidiakonatu wrocławskiego z XVII wieku. Kat. 1936 *Wydawnictwa Instytutu Śląskiego* S. II nr 6. [Rec.: J. FERCHE. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 2 (1937)]. — W. W. GŁOWACKI: Pierwszy polski słownik farmaceutyczny i jego autor — Paweł Guldeniusz. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 57 (1952) z. 1 (wyd. 1953). — S. ROSPOND: Z badań nad przeszłością dialektu śląskiego. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. — Z. STIEBER: O typach polszczyzny regionalnej XVII wieku. *Prace Polon.* S. XI (1953); S. XII (1955). — H. BOREK: Charakterystyka językowa ustawy dla czeladników szewskich w Kluczborku z roku 1661. *Kwart. Opolski* 1956 nr 3. — H. GRAPPIN: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze.* — S. WESTFAL: Rzecz o polszczyźnie. Gawęda o języku polskim. Londyn (1956). [Rec.: E. DÉCAUX. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 330-331]. — P. ZWOLIŃSKI: Gramatyki języka polskiego z XVII

wieku jako źródło poznania ówczesnej polszczyzny. *Poradnik Język.* 1956 z. 7-9. — K. Ślaski: Walka o język polski na Pomorzu Zachodnim w XVI--XIX w. *Szczecin* 1957 z. 1.— F. Pluta: Charakterystyka językowa dokumentów raciborskich. *Kwart. Opolski* 1958 nr 1. — A. Stojanowska, J. Domański: Dokumenty polskie z Opola. *Kwart. Opolski* 1958 nr 2. — J. Kopeć: Księga wójtowska Opola (1698-1721). Przyczynki do historycznej dialektologii śląskiej. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 1 (1959).— A. Pazdur: Cechy dialektyczne w księdze miejskiej Opatówka z końca XVII wieku. *Rozpr. Komisji Język. Łódzkiego Tow. Nauk.* t. 6 (1959). — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — B. Siciński: Nazwiska z elementem -k- w księdze chrztów z Łącznika (1684-1715). *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 2 (1959). — A. Rombowski: Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec wieku XVI — połowa wieku XVIII). Wr. 1960 *Monografie Śląska Ossolineum* 1.

b) Literatura do badań historycznoliterackich

Zob.: Odrodzenie 3c; Reformacja 3a, b.

Próbki stylu z końca XVII wieku. Listy od młodzianów do panien. *Kółko Domowe* 1865 z. 15.— A. Bełcikowski: Rzut oka na charakter literatury XVII wieku. Wstęp do: Wacław Potocki. (Studium literackie). *Przegl. Pol.* 1868 t. 3 i od b. Kr. 1868; przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — A. Bełcikowski: O satyrykach polskich XVII w. *Świt* 1870; przedr. w książce: Ze studiów..., jw. — K.W. Wójcicki: Helena Stadnicka, nieznana poetka za Zygmunta III. *Sobótka* 1870. — A. Bełcikowski: Słów kilka o najdawniejszym romansopisarstwie polskim. W książce: Ze studiów..., jw. [Rec. całości książki: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1887]. — S. Tarnowski: Stan i charakter literatury politycznej polskiej w w. XVII. *Pam. II Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* T. 1. Lw. 1890. — A. Brückner: Silva rerum. *Charitas*. Petersb. 1894. — E. Porębowicz: Andrzej Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 21 (1894); por. *Spr. AU Wydz. Filol. 1892.* Kr. 1893. — W. Czermak: Kilka słów o pamiętnikach polskich XVII w. *Ateneum* 1896 t. 4; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — U. Bretholz: Ueber unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Cz. 1. Wr. 1897. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1898]. — Z. Gargas: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XVII w. *Przegl. Prawa i Administracji* 1897 i odb. poszerzona; wyd. 2 Lw. 1903; toż w tłum. niem. Innsbruk 1905; por. *Kur. Warsz.* 1901 nr 8. [Rec.: Z. Daszyńska. *Życie* 1898 nr 12; K.J. Górzycki. *Słowo Pol.* 1898 nr 137; B. Koskowski. *Głos* 1898 nr 17; A.R. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 2; *Tydzień* 1898 nr 11]. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. Brückner: Literatura polska XVII w. *Pam. III Zjazdu Historyków Pol. w Kr.* Kr. 1900. — A. Brückner: Z literatury zapomnianej. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 3. — T. Wierzbowski: Smutnoje wriemia w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. Cz. 1. W-wa 1900. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. —

S. Koprowicz: Rokosz Jerzego Lubomirskiego w poezji. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Jaśle za r. szk. 1902.* Jasło 1902. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1902]. — T. Pazdanowski: Poezja rokoszu Zebrzydowskiego. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Nowym Sączu za r. 1902.* Nowy Sącz 1902. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1902; S. Dobrzycki. *Kwart. Hist.* 1904]. — S. Dobrzycki: Tragiczny wiek literatury polskiej. *Pam. księga 1866-1906. Prace byłych uczniów Stanisława Tarnowskiego...* T. 1. Kr. 1904; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — A. Brückner: O literaturze rosyjskiej i naszym do niej stosunku dziś i lat temu trzysta. Lw. 1906. — M. Janik: Z dziejów wymowy w XVII i XVIII w. *Pam. Lit.* R. 7 (1908), R. 9 (1910) i odb. Lw. 1910. — A. Mansuy: Le Monde slave et les classiques français au XVI et XVII s. Paryż 1912. — K.M. Górski: Król Jan w poezji polskiej XVII w. W książce: Pisma literackie. Kr. 1913. — R. Mienicki: Poglądy polityczne w dziejopisarstwie polskim XVII w. *Przegl. Hist.* 1913. — A. Brückner: Cechy literatury szlacheckiej i miejskiej XVII w. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza.* T. 1. Lw. 1916. — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1-3. Kr. 1916-1918. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 15 (1917); A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1921]. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) i odb. Kr. 1917; por. *Spr. AU* 1917 nr 5. [Rec.: W. Hahn. *Kwart. Hist.* 1922]. —

S. Kot: Literatura polska w obronie Rzeczypospolitej przed atakami obcych. *Spr. PAU* 1919 nr 3. — T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce. 1630-1700. Poz. 1922 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1923; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1924]. — T. Eustachiewicz: Dzieje sentencyj Seneki w porenesansowej literaturze polskiej. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26). — M. Woznjak: Iz zbirnyka Kondrackoho kinca XVII w. (kilka nowych danych do staroj ukrainśkoj pisennosty). *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1927 t. 146. — S. Dobrzycki: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — M. Hartleb: Początki poezji barokowej w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — P. Musioł: Literatura śląsko-polska XVII wieku. *Zaranie Śląskie* 1930. [Rec.: S. Szczotka. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 416]. — E. Land: Zapomniane piśmiennictwo. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 51 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 352). — T. Myszka: Zwycięzca spod Wiednia, król Jan III, w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 37 (dod. jw. nr 252). — K. P. (Piekarski): Wiersze na marginesach książek. *Szpargały* 1934 z. 3. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — A. Kowalkowski: Polska epika historyczna w XVII wieku. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri. Rzym 1936 *Biblioteca di Roma dell' Accademia Polacca.* — S. Kot: Polska rajem dla Żydów, piekłem dla chłopów, niebem dla szlachty. *Kultura i nauka. Praca zbior.* W-wa 1937. — S. Skwarczyńska: Estetyka makaronizmu. (Próba postawienia zagadnienia). *Prace ofiarowane K. Wójcickiemu.* Wil. 1937. — J. Krzyżanowski: Wielkość i małość literatury polskiej w. XVII. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. — J. Seruga: Nieznany utwór Michała Hofmańskiego z r. 1611. *Silva Rerum* 1939, marzec. —

W. Borowy: O poezji polskiej w wieku XVIII. Kr. 1948. — S. Czernik: O poezji barokowej. *Praca Oświatowa* 1948 nr 5/7. — J. Lewański: Literaci wrocławscy przed 300 laty. *Odrodzenie* 1948 nr 45. — J. Nowak-Dłużewski: Znamiona stylu barokowego. *Dziś i Jutro* 1948 nr 33. — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — renesans — barok. Dwanaście odczytów radiowych. Poz. 1948. — A. Rombowski: W starym Wrocławiu. *Odrodzenie* 1948 nr 45 s. 4. — K. Budzyk: Materiały do historii literatury wieku XVII. *Polonistyka* 1949 nr 5. — J. Garycka: Technika opisu przyrody u polskich poetów baroku. *Spr. PAU* 1949 nr 2. — J. M. Święcicki: O poszkodowanym baroku. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 1. — J. Dürr-Durski: Literatura polska w. XVII. W-wa 1950 *Bibl. Oświaty.* Cykl: *Hist. Lit. Pol.* — S. Żółkiewski: Na marginesie Zjazdu Polonistów (8-12 maja 1950 r.). *Nowe Drogi* 1950 nr 3 s. 107 nn.— K. Budzyk, J. Dürr-Durski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej. Wybór referatów wygłoszonych na Zjeździe Polonistów w dniach od 8 do 12 maja 1950 r.* (W-wa 1951). [Rec.: M. Kudělka. *Slezský sborník* 1952 z. 1]. — Z. Libiszowska: Z dziejów francuskich wpływów literackich w Polsce w XVII w. *Prace Polon.* S. IX (1951). —

R. S. Bugaj: „Skarb Chymików", nieznany polski traktat chemiczno-alchemiczny z XVII wieku. *Problemy* 1953 nr 4. — K. Piwocki: Sługa wierny. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1953 nr 3/4. — F. Ppzyłubski: Kilka słów o historii przecinka. *Poradnik Język.* 1953 z. 8. — K. Sarnecki: Dalsze informacje o traktacie alchemicznym napisanym po polsku. *Problemy* 1953 nr 8. — H. Baranowski, W. Mincer: Książka w dziejach Pomorza. Wystawa w Bibl. Uniw. w Toruniu. *Przegl. Zach.* 1954 nr 9/10. — Z. Kubrakiewicz, M. Szyrocki: Krytyka stosunków społecznych na Śląsku w XVII w. w twórczości Daniela Czepki. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12). — G. Labuda: Kalendarz poznański z połowy XVII w. jako źródło ikonograficzne do dziejów wsi. *Kwart. Historii Kultury Materialnej* 1954 nr 3. [Rec.: H. Ch. (Chłopocka). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — C. Backvis: Some Characteristics of Polish Baroque Poetry. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 53 (1956) s. 287; A. Gieysztor. Tamże s. 310; A. Mazon. Tamże s. 128; A. Kowalkowski. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7 s. 327-328]. — R. Bossmann: Textvarianten in Polnischen Kantionalen. *Letras. Revista dos Cursos de Letras* (Kurytyba) 1955 nr 4.—

W. Czapliński: Stanisław Kożuchowski, nieznany pisarz polityczny połowy XVII w. *Przegl. Hist.* 1956 z. 3. Por.: Z. Wójcik: (Listy do redakcji). *Przegl. Hist.* 1957 z. 2. — S. Grodziski: Pro-

jekt reform prawno-ustrojowych z r. 1673. *Czasop. Prawno-Hist.* 1956 z. 1. — J. Krzyżanowski: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4. — E. Lipiński: Elementy merkantylizmu w literaturze ekonomicznej XVII wieku. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — Z. Młynarski: Zarys historii prasy polskiej. Cz. 1: do 1864 r. W-wa 1956. — J. Piprek: Polska w twórczości Wacława Scherffera, śląskiego poety XVII wieku. *Kwart. Opolski* 1956 z. 1. — Z. Niesiołowska-Rothertowa: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki. B. m. 1956. — A. Sajkowski: Krzysztofa Opalińskiego „droga francuska". *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* t. 2 z. 1 (1956). — S. Schwann: Dzieło Polaka drukowane w Szczecinie w r. 1690. *Życie i Kultura* 1956 nr 1 (dod. do: *Głos Szczeciński* nr 6). — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1956; por. T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. [Rec.: K. Piwocki. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1]. —

M. Kieffer: Polonica XVII w. nie znane Estreicherowi w bibliotece im. Zielińskich T. N. P. *Notatki Płockie* 1957 nr 5. — J. Krzyżanowski: Anegdotyczne źródła przysłów. (Z „Okruchów przysłowioznawczych"). *Lit. Lud.* 1957 nr 2. — Z. Libiszowska: Antyszwedzka literatura propagandowa z czasów „potopu". *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655--1660*. T. 2. W-wa 1957. — J. Nowak--Dłużewski: Region kielecki i jego wkład do kultury narodowej. Tamże. — Z. M. Szweykowski: Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski. Kr. 1957 *Bibl. Słuchacza Koncertowego* t. 1 s. 45-46. — M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca. Wybór z dzieł pisarzy śląsko-niemieckich XVI wieku w tekstach oryginalnych i polskich przekładach. W-wa 1957. — K. Budzyk: O teorii procesu historycznoliterackiego w okresie polskiego renesansu i baroku. *Przegl. Hum.* 1958 nr 1. — W. Chojnacki: Polskie kancjonały na Śląsku w XVII-XX wieku. *Roczniki Bibl.* t. 2 (1958) z. 1/2. — M. Klimowicz: Narodziny romansu listownego w literaturze polskiej XVIII wieku. *Pam. Lit.* R. 49 (1958). — S. Kot: „Descriptio gentium" di poeti polacchi del secolo XVII. *Ricerche Slavistiche* t. 6 (1958). — J. Mitkowski: Wstęp i wyd.: S. Ranotowicz: Opisanie inkursji Szwedów do Polski i do Krakowa (1655-1657). Kr. 1958 *Kraków Dawniej i Dziś* nr 111. — J. Nowak-Dłużewski: Staropolska okolicznościowa literatura polityczna. Jej charakter i postulaty wydawnicze. *Przegl. Hum.* 1958 z. 2. — J. Pelc: Różnicowanie się rodzajów i gatunków literackich w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1958 z. 6 i odb. — A. Sajkowski: Dwaj pamiętnikarze wielkopolscy XVII wieku. *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* t. 4 (1958) z. 2 i odb. — L. Witkowski: Poeci nowołacińscy Torunia. Tor. 1958 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol-Filoz.* t. 7 z. 3; por. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 z. 1/4 (1953). Tor. 1956. [Rec.: Z. Nowak. *Pam. Lit.* R. 51 (1960)]. —

Z. Hierowski: Z dziejów piśmiennictwa polskiego. *Górny Śląsk. Praca zbior.* Cz. 1. Poz. 1959. [Rec.: S. Wilczek. *Zaranie Śląskie* 1960 z. 4]. — A. Jędrzejowska, M. Pelczarowa: Polskie piśmiennictwo w gdańskich oficynach drukarskich (XVI-XVIII w.). (Wybrane zagadnienia). *Szkice z dziejów Pomorza*. 2: Pomorze nowożytne. W-wa 1959. — Z. Kuchowicz: Zdrada kraju w okresie „potopu" w opinii kronikarzy i pamiętnikarzy polskich XVII w. *Zeszyty Nauk. Uniw. Łódzkiego* S. 1. *Nauki Hum.* 1959 z. 12. — H. Malewska: Listy staropolskie z epoki Wazów. W-wa 1959. [Rec.: J. Iwaszkiewicz: XVII wiek. *Życie Warszawy* 1960 nr 27; P. Jasienica: Koniec srebrnego wieku. *Twórczość* 1960 nr 4; M. Klinowska. *Nowe Książki* 1960 nr 2; J. Tazbir: Listy o życiu politycznym Polski XVII wieku. *Nowa Kultura* 1960 nr 4]. — J. Obłok: Nieznane kalendarze lubelskie na rok 1639. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 1 (1959) z. 1. — J. Pelc: Tekst literacki w okresie staropolskim. Próba wstępnego zarysu problematyki. *Przegl. Hum.* 1959 z. 3 i odb. — J. Piprek: Twórczość poetycka Wacława Scherffera von Scherffenstein. *Germanica Wratislaviensia* t. 2 (1959). — J. Woliński: Anonimowy traktat polityczny z XVII w. *Przegl. Hist.* 1959 z. 1.—

J. Krzyżanowski i K. Żukowska--Billip: Dawna facecja polska (XVI--XVIII w.). W-wa 1960. [Rec.: T. Kruszewska. *Pam. Lit.* R. 52 (1961); A. Sajkowski. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961)]. — K. Głombiowski. Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960. [Rec.: J. Tazbir. *Nowe Książki* 1960 nr 10; R. Heck. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961)]. — M. Hernasowa: Geneza „Pieśni gminnej" z IV cz. „Dziadów". *Pam. Lit.* R. 51 (1960). — M. Klimowicz: Romans Gellerta w literaturze polskiej czasów saskich. *Pam. Lit.* R. 51

(1960). — J. LANKAU: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513--1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1. [Rec.: A. JAROSZ. *Pam. Lit.* R. 52 (1961)]. — C. LECHICKI: Daty i fakty z dziejów prasy polskiej. (Cz. 1: stulecia XVII i XVIII). *Zeszyty Prasoznawcze* 1960 nr 2/3. — M. PEŁCZYŃSKI: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1. — R. POLLAK: Problematyka polskiego baroku literackiego. *Zjazd Naukowy Polonistów 10-13 grudnia 1958.* Wr. 1960. [Tu dyskusja, m. in.: Z. LIBERA, J. MAGNUSZEWSKI, B. NADOLSKI, J. NOWAK-DŁUŻEWSKI, J. PELC, S. PIGOŃ, R. POLLAK]. — A. ROMBOWSKI: Nieznane utwory Jana Cochloviusa. *Zaranie Śląskie* 1960 z. 2. — L. SZCZERBICKA: Z epiki dziadowskiej. *Pam. Lit.* R. 51 (1960). — W. WEINTRAUB: O niektórych problemach polskiego baroku. *Przegl. Hum.* 1960 nr 5. — J. PIPREK: Wacław Scherffer von Scherffenstein, poeta śląski i polonofil XVII wieku. Opole 1961. — Z. WALKIEWICZ: Z tradycji waganckich w Polsce. *Ruch Lit.* 1961 nr 1. — T. BIEŃKOWSKI: Echa „Somnium Scipionis" w polskiej literaturze parenetycznej. („Norma civis in republica boni" Jana Heidensteina). *Meander* 1962 nr 11/12. — Z. WALKIEWICZ: Pieśń wagancka „Canti bacchanalis" w Polsce. *Miscellanea staropolskie.* Wr. 1962 *Arch. Lit.* t. 6.

Zob. też: ODRODZENIE, REFORMACJA, DRAMATYCZNE UTWORY, TZW. LITERATURA SOWIZRZALSKA, POLITYCZNA LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA, POWIEŚCIOWE UTWORY.

AKADEMIE · DRUKARSTWO

AKADEMIA KRAKOWSKA

Inne nazwy: Academia Cracoviensis; Studium Generale Cracoviense (Szkoła Główna Krakowska); Szkoła Główna Koronna; Uniwersytet Krakowski; Uniwersytet Jagielloński.

Akademia Krakowska została założona przez Kazimierza Wielkiego, którego współpracownikami byli: arcybiskup gnieźnieński Jarosław Bogoria ze Skotnik, kanclerz krakowski Jan Suchywilk ze Strzelec, przedstawiciele stanu rycerskiego Florian Mokrski i Jan z Pakosławia oraz plebejusze: Jan z Buska, Henryk Kropelin i późniejszy podkanclerzy Janko z Czarnkowa. Akt erekcyjny, ogłoszony 12 maja 1364, zatwierdził 1 września tegoż roku papież Urban V. Organizacyjnie krakowskie Studium Generale wzorowało się głównie na uniwersytecie w Bolonii, a programowo miało charakter uczelni prawniczej, służącej państwowym i kulturalnym potrzebom Królestwa. Krótki czas mieściło się na zamku wawelskim, następnie na Kazimierzu w Krakowie, prawdopodobnie przy kościele Św. Wawrzyńca, i obejmowało trzy wydziały: prawny, fizyczny (tj. medyczny) oraz sztuk wyzwolonych (artium liberalium, czyli filozoficzny). Główny wydział — prawny liczył trzy katedry prawa kanonicznego i pięć rzymskiego; medyczny — dwie katedry, filozoficzny — jedną. Rektora i profesorów obierali studenci, tworzący osobną korporację. Godność kanclerza Akademii wg statutu fundacyjnego przyznana była kanclerzowi królewskiemu, co wyraźnie świadczyło o charakterze świeckim uczelni. To postanowienie zmienił papież w swoim zatwierdzeniu, oddając to prawo w ręce biskupa krakowskiego. Niemniej jeszcze po 1400 utrzymanie klauzuli Kazimierzowskiej było przedmiotem starań. Po śmierci założyciela uczelnia podupadła, lecz wykazywała dalej swoją działalność, przynajmniej w zakresie sztuk wyzwolonych.

Odnowę Akademii podjęła królowa Jadwiga przy współpracy Jana Szekny i Mateusza z Krakowa. Akt wznawiający uczelnię ogłosił po śmierci królowej Władysław Jagiełło 26 lipca 1400. Akademia uzyskała najważniejszy podówczas wydział — teologiczny; wydział medyczny w rzeczywistości zorganizowano przypuszczalnie później.

Ustrój odnowionej wszechnicy oparto na organizacji paryskiej Sorbony, skutkiem czego już nie zespół scholarów, ale grono profesorskie miało szerokie uprawnienia autonomiczne. Z czasem ustaliła się stopniowość wyboru władz uniwersyteckich, przy czym rektora obierało spośród siebie grono elektorów, złożone z magistrów i doktorów; w czasach nowszych nominował go rząd względnie głowa państwa. Kadencja rektorska początkowo trwała rok, później pół roku, od 1780 — trzy lata, w wieku XIX-XX na ogół rok. Rektor miał do pomocy dwóch radców, a w okresie późniejszym czterech dziekanów. Każdy wydział był zorganizowany w oddzielną korporację. Na czele stał dziekan wybierany spośród magistrów — na wydziale nauk wyzwolonych co pół roku, na pozostałych (wyższych) co rok. Do 1780 profesorami byli w większości duchowni, którzy pobierali uposażenia z odpowiednich prebend i beneficjów kościelnych związanych

z katedrą. Rozkład katedr w okresie początkowym nie jest dokładnie znany; największą ich ilość miał wydział teologiczny, następnie nauk wyzwolonych.

W 1400 zaprowadzono system kolegiów dla profesorów i burs dla studentów. Do kolegiów należeli magistrowie, posiadający katedrę i beneficjum; byli oni po kolei przełożonymi na pół roku. Wszyscy podlegali wspólnemu statutowi. Kolegia długi czas miały charakter klasztorny, skupiały mieszkania, dostarczały utrzymania. Najstarsze Collegium Regis Vladislai (tzw. Maius) obejmowało profesorów teologii i nauk wyzwolonych. W 1403 powstało Collegium Iuridicum, a w 1449 Collegium Minus dla młodszych profesorów fakultetu filozoficznego. Medycy, po krótkotrwałym istnieniu Collegium Medicum ok. połowy XV w., częściowo jako świeccy mieszkali na zewnątrz. Profesorowie kolejno przechodzili od niższych do wyższych stanowisk kolegialnych (z Minus do Maius) i katedr (prebend). System ten, uniemożliwiający wczesne wybicie się zdolnych a młodszych wiekiem jednostek, oparty jedynie na wysłudze lat zmieniła dopiero reforma Kołłątajowska w 1780.

Scholarze z reguły mieszkali w bursach uniwersyteckich i mieszkaniach prywatnych. Ważniejszymi z nich były: Bursa Pauperum (Jagellonica) założona z fundacji Jana Isnera w 1409, czynna jeszcze w w. XVIII; Jerusalem ufundowana przez Zbigniewa Oleśnickiego w 1454, czynna do 1841; Pisarum („Grochowa") z połowy XV w., odstąpiona w 1496 kapitule krakowskiej; kanonistów, fundacji Jana Długosza z 1471, czynna do schyłku XVIII w.; Hungarorum oraz Germanorum przeznaczone dla obcokrajowców i z powodu ich braku zniesione w 1525 i 1540 (budynek bursy Germanorum uległ zniszczeniu w 1841). W 1842 w miejsce dawnych burs nie nadających się już do użytku powstała nowa w gmachu św. Barbary, podczas gdy inne sprzedano lub obrócono na odmienne cele po przebudowie.

Podstawowym (wstępnym) był dawniej wydział nauk wyzwolonych kształcący scholarów w wieku 14-16 lat. Wykładano na nim jako przedmiot główny filozofię scholastyczną (Arystotelesowską), prawie do końca XV w., oraz tzw. septem artes liberales. W filozofii, po świetnych początkach, okresem pewnego rozwoju był przełom XV i XVI w.; na ogół panował eklektyzm i epigonizm. Innowacje były rzadkie; m. in. w 1621 Sebastian Petrycy ofiarował Akademii fundusz na historiografa uniwersyteckiego, a w 1713 August II — na opłacanie profesorów języka niemieckiego i francuskiego. Przedmioty ścisłe kultywowano dla celów naukowych i utylitarnych na przełomie XV i XVI w., po raz drugi w połowie XVI w.; dział ów posiadał jedną katedrę matematyki i astronomii oraz nieco późniejszą katedrę astrologii. Stan ten zmienił się na korzyść nauk ścisłych ok. 1770 na skutek starań profesora matematyki i filozofii Józefa Putanowicza, następnie w 1778 na wstępie reformy Kołłątajowskiej, a zwłaszcza w XIX w.

Głównym wydziałem do 1780 pozostawał wydział teologiczny. Liczył on do 1603 dwanaście, następnie dziesięć katedr. Teologia była ściśle związana z filozofią scholastyczną i ideologicznie mocno ciążyła na innych dyscyplinach nauki. Wysoki poziom osiągnęła w pierwszej połowie XV w., gdy podczas soboru w Bazylei Studium Krakowskie przodowało europejskiemu stronnictwu koncyliarystycznemu (traktat z 1441)

Wydział prawny z początkiem XVII w. dysponował siedmioma katedrami. Uczono głównie prawa kanonicznego; próby wprowadzenia prawa rzymskiego w XVI w. nie przyjęły się na stałe. W 1618 wprowadzono wykłady z prawa polskiego.

Fakultet medyczny początkowo działał bardzo słabo; w XV w. miał jedną katedrę. Jego rozwój nastąpił pod wpływem humanizmu i z początkiem XVII w. wydział liczył sześć katedr, w tym katedrę anatomii i botaniki. W w. XVIII wykładało na nim dłuższy czas tylko po dwóch profesorów. Sama praca naukowa była na nim zacofana.

Reforma Kołłątajowska w 1780 zreorganizowała strukturę Akademii. Zrazu utworzono cztery wydziały: teologiczny, prawny, fizyczny i medyczny (w 1781 os-

tatnie dwa wydziały połączono), a od 1783 podzielono je na dwa kolegia: moralne i fizyczne. Kolegium moralne obejmowało: cztery katedry teologii, sześć katedr prawa — w tym jedną prawa krajowego, trzy katedry literatury. Na kolegium fizyczne składały się: dwie katedry matematyczne, dwie — fizyki i chemii wraz z historią naturalną oraz trzy katedry medyczne. Językiem wykładowym stał się język polski, a łaciną posługiwano się nadal tylko w teologii. Dalsze zmiany zaprowadzono w 1818 tworząc cztery wydziały: teologii — z czterema profesorami, prawa — z pięcioma, medycyny z siedmioma i filozofii z dwunastoma wykładowcami, w tym z nowo wprowadzonymi posadami profesorów rysunku, malarstwa i rzeźby. W 1833 zniesiono jedną katedrę prawa i cztery z wydziału filozoficznego, natomiast utworzono dwie nowe katedry medycyny. Postępująca specjalizacja poszczególnych nauk przyniosła w okresie późniejszym ustawiczny wzrost liczby katedr na wszystkich wydziałach. W 1923 powstał jako piąty wydział rolniczy przekształcony ze Studium Rolniczego utworzonego w 1890, a po 1945 zmieniony na Rolniczo-Leśny.

Dawna Akademia nadawała następujące stopnie naukowe:

Na wydziale nauk wyzwolonych bakalaureat — po dwóch latach uczęszczania na wykłady i dysputy magistrów oraz po okresowych studiach pod kierunkiem jednego z nich; magisterium — po dalszych dwóch latach studiów i miesięcznych (lub co najmniej trzytygodniowych) samodzielnych wykładach i dysputach oraz po egzaminie i promocji (wobec kosztów tej ostatniej wielu studiujących poprzestawało na zdaniu egzaminu i uzyskaniu w ten sposób licencjatury, tj. prawa nauczania).

Na wydziale medycznym: bakalaureat — po pięciu latach studiów i egzaminie; doktorat (poprzedzony licencjaturą) — po dalszych dwóch latach, czterech dysputacjach i egzaminie oraz promocji.

Na wydziale prawnym: bakalaureat i doktorat (po licencjaturze) — po kilkuletnich studiach, egzaminach, dysputach i promocji.

Wydział teologiczny miał osobny układ warunków: bakalaureat uzyskiwał kandydat (zazwyczaj już skończywszy studia filozoficzne) po dwóch przynajmniej latach uczęszczania na wykłady; baccalarium formatum — po dalszych dwóch latach samodzielnych wykładów Pisma św., dysputach i kazaniach łacińskich oraz po promocji (z tzw. kursora na sentencjariusza) i kolejnych dwuletnich wykładach; w końcu odbycie dysputy nadawało licencjaturę. Magisterium (równoznaczne z doktoratem) teologii wymagało dysputy, a wobec wielkich kosztów było w XV w. osiągane stosunkowo rzadko. Ogólnie na tym wydziale stopnie nadawano na podstawie opinii kongregacji teologów. — W czasach nowszych wszystkie te przepisy uległy rozmaitym modyfikacjom. Między innymi w 1861 utworzono instytucję docentów.

Biblioteka Akademii powstała po 1400 i powiększała się przez legaty i darowizny głównie samych profesorów. W 1559 Benedykt z Koźmina utworzył stały fundusz dla nabywania ksiąg, który powiększyli następnie Jan Brożek w 1639 i Andrzej Olszowski w 1671. Zbiory były długi czas rozdzielone między kolegia Maior, Minus i Iuridicum; najstarszym i centralnym był zbiór Collegium Maius, gdzie od 1429 działać miało statutowo dwóch honorowych kustoszy. Płatny bibliotekarz urzędował od 1538; u kanonistów stały — od 1719. W 1540 ukończono zasadnicze prace nad wzniesieniem osobnego skrzydła bibliotecznego Collegium Maius; mieściły się tam również przyrządy astronomiczne i geograficzne oraz zbiory numizmatyczne. Pierwsze na większą skalę zakrojone uporządkowanie zasobów biblioteki — po kilkakrotnych próbach wcześniejszych — nastąpiło w 1775. U schyłku XVIII w. księgozbiór liczył kilkanaście tysięcy druków i rękopisów. Pomnożył go znacznie Jerzy Samuel Bandtkie (bibliotekarz w 1811-1835), po nim Józef Muczkowski (w 1837-1858), a później zwłaszcza Karol Estreicher (w 1868-1904), którego osobną zasługą było powiększenie ilości druków polskich w bi-

bliotece. W początkach XX w. Biblioteka Jagiellońska posiadała w sumie blisko 300 tysięcy pozycji. Obie wojny światowe nie wyrządziły jej zasadniczych szkód.

W czasach nowszych, zwłaszcza po inspiracji przez reformę z 1780, pracę katedr wspierały instytucje pomocnicze, zakładane na potrzeby nauk tzw. ścisłych, przyrodniczych i medycznych. W 1779-1783 urządzono ogród botaniczny. W 1787-1791 zbudowano obserwatorium astronomiczne. W 1784 nie znany bliżej wcześniejszy skromny gabinet fizyczny był już poważnie rozwinięty, a po nim powstawały i rozrastały się gabinety: anatomiczny — od 1805, zoologiczny — od 1808, mineralogiczny — od 1810, chemiczny — od 1835/1836. Od końca XVIII w. były również czynne — jako pierwsze w Polsce — kliniki lekarskie. Poza tym w 1815 ukonstytuowało się Towarzystwo Naukowe Krakowskie z Uniwersytetem Krakowskim połączone, które w 1873 przetworzono w Akademię Umiejętności.

W ogólnym rozwoju dawnej Akademii Krakowskiej wyróżnia się okres od jej wznowienia do 1530. W w. XV była ona jedną z najświetniejszych uczelni środkowoeuropejskich i obok Polaków skupiała licznych cudzoziemców, którzy w okresie 1433-1510 stanowili 44% ogółu studentów. Frekwencja osiągnęła najwyższą liczbę 3215 immatrykulowanych na początku XVI w. W okresie tym uczelnia była przez swych mistrzów i wychowanków silnie związana z politycznym, kościelnym i kulturalnym życiem kraju i utrzymywała żywe kontakty z zagranicą. Hasła humanizmu krzewiły się na terenie Akademii od połowy XV stulecia; ich wpływ wzmógł się w drugiej połowie tegoż i trwał w głąb następnego wieku. Wprowadzono nowe podręczniki gramatyki łacińskiej i odpowiednią lekturę klasyków. Od początku XVI w. powoli szerzyła się (ograniczona) znajomość także języka greckiego, którego katedrę ufundowano dopiero w latach dwudziestych w. XVII. Około 1528 rozpoczęto wykłady z hebrajskiego. W latach 1574-1575 za rektoratu Jakuba Górskiego poczyniono szereg innowacji na korzyść humaniorów, jednak do gruntownego przeobrażenia Studium Krakowskiego nie doszło. Nastąpił stopniowo upadek, którego przyczyny są złożone.

Jedną z głównych jest utrzymanie scholastycyzmu. Początkowe zdobycze humanizmu podcięła reforma statutu wydziału artium z 1536, która nawracała (na stałe) do scholastyki i tradycyjnej organizacji studiów. Próby i projekty reform wysuwano kilkakrotnie (m. in. Szymon Maricius w 1551; w czasie pierwszego bezkrólewia; Jan Zamoyski w 1583); zrealizowano dwa częściowe i przeciwstawne: Jakuba Górskiego w 1574-1575 i Mikołaja Dobrocieskiego z 1603, z których drugi ostatecznie utrwalał średniowieczny charakter uczelni. Również wpływy reformacji spotkały się z przeciwdziałaniem większości członków i kanclerzy (Piotra Tomickiego i in.) Akademii, która z czasem przeszła na pozycję nietolerancji, co spowodowało niemal zupełny odpływ scholarów obcych na inne uniwersytety. Także szlachta coraz bardziej przenosiła pobyt w atrakcyjnych wszechnicach zagranicznych nad studia w krajowej, która od 1530 stawała się uczelnią plebejską i to odpowiednio zmniejszało jej wpływ na polityczne i ustrojowe sprawy państwa. Zarazem ulegała ona zubożeniu, jakkolwiek majętności akademickich w XVI w. nie podciągnięto pod egzekucję dóbr. Założenie Akademii Wileńskiej przez jezuitów w 1578 i Zamojskiej w 1594 osłabiło napływ scholarów do Krakowa.

Z końcem XVI w. jako najpoważniejszy przeciwnik uczelni krakowskiej wystąpili jezuici. Po nieudanych próbach owładnięcia przez nich Akademią rozpoczęła się ostra i długa walka o wpływ w szkolnictwie. Kraków działał przez liczne kolonie akademickie zakładane na terenie kraju; w samym mieście powstało w 1588 pedagogium wstępne (późniejsze Gimnazjum Nowodworskiego). W w. XVII kolonii tych było ponad czterdzieści, w XVIII — liczba ich spadła do kilkunastu. Mimo stosunkowo hojnych dotacji prywatnych ustawicznie pogarszała się sytuacja materialna profesorów, obniżał się poziom nauczania i zmniejszała rola wszechnicy krakowskiej w rozwoju kultury. W XVII

w. studiowało w niej 1-2 tysięcy młodzieży; w połowie XVIII w. — 2 tysiące. Profesorów w połowie XVII w. było pięćdziesięciu. Od września 1655 do 1668 działalność Akademii przerwała okupacja szwedzka.

Usiłowania reformy, podejmowane w 1746 przez Jędrzeja Stanisława Kostkę Załuskiego czy też w 1765-1766 przez Kajetana Sołtyka oraz światlejszych profesorów, doprowadziły tylko do nieznacznych i przejściowych rezultatów, głównie na wydziale filozoficznym. Gruntowną zmianę w sytuacji przyniosła dopiero akcja, którą przy współudziale przedstawicieli uczelni prowadził z ramienia Komisji Edukacji Narodowej Hugo Kołłątaj. W wyniku tej akcji, trwającej systematycznie od 1777, a przygotowywanej od paru lat, dekretem z 8 kwietnia 1780 ogłoszono, zaś 1 października tegoż roku zastosowano w praktyce postępową reformę uniwersytetu, który otrzymał odtąd nazwę Szkoły Głównej Koronnej. Obok zmian w strukturze organizacji Szkoły i uzdrowienia jej podstaw gospodarczych nastąpił zasadniczy przełom w programie i metodologii nauczania. Reforma łamała prymat teologii, kładła nacisk na rozwój nauk ścisłych i przyrodniczych kierując się w duchu utylitaryzmu aktualnymi potrzebami kraju, unowocześniała metodę pracy naukowej wysuwając postulat badań analitycznych w miejsce dotychczasowego dogmatyzowania, żądała wiązania teorii z praktyką, uznawała język polski za równouprawniony z łaciną język wykładowy (z wyjątkiem teologii), w końcu inspirowała zakładanie pomocniczych instytutów badawczych. W 1781 profesorowie starego autoramentu ustąpili z katedr, które objęli ludzie odpowiadający wymogom, jakie stawiał program zreformowanej wszechnicy.

Po trzecim rozbiorze Polski działalność uczelni uległa krótkotrwałej przerwie. Zabiegi przedstawicieli uniwersytetu (w tym Jana Śniadeckiego) czynione w Wiedniu uratowały jego istnienie. Po upadku Rzeczypospolitej nastawienie, nadane mu reformą Kołłątajowską, trwało bez zasadniczych zmian, lecz poza tym rozpoczął się okres ciężkiej walki Szkoły z przeciwnościami natury gospodarczej i politycznej, między innymi z dążeniami zaborcy do jej zgermanizowania. Kolejne rozbiory spowodowały utratę niektórych posiadłości uniwersyteckich oraz długotrwałe zmniejszenie frekwencji słuchaczy, zwłaszcza z prowincji anektowanych przez Prusy i Rosję. Z początkiem w. XIX rząd austriacki dokonał posunięć unifikujących organizację administracyjną i naukową placówki krakowskiej z uniwersytetami cesarstwa: w 1802 zarząd majętności uczelni przeszedł w ręce państwowe; w 1803 zniesiono przywilej używania polszczyzny w wykładach na rzecz wyłącznie łaciny; w 1805 — po przeniesieniu do Krakowa i wcieleniu Uniwersytetu Lwowskiego w miejscowy większość katedr powierzono Niemcom.

Za czasów Księstwa Warszawskiego w 1809 usiłowano pod okiem Hugona Kołłątaja przywrócić w zasadzie stan, jaki istniał po 1780, jednak przeszkodziło temu stanowisko centralistycznych władz oświatowych Księstwa, które w 1810 zniosły autonomię Szkoły i podporządkowały ją tzw. Dozorowi Szkoły Głównej. Ograniczenie terytorialne późniejszej Rzeczypospolitej Krakowskiej dotkliwie odbiło się na posiadłościach uczelni zwanej teraz oficjalnie Uniwersytetem Jagiellońskim; zarazem ustał dopływ młodzieży z Królestwa Kongresowego. Kolejne reorganizacje (1818, 1821, 1826, 1833) przeprowadzane według decyzji trzech zaborców, sprawujących wspólny nadzór nad Uniwersytetem, przyniosły między innymi niemal unicestwienie samorządu uczelnianego.

Wcielenie w 1846 Rzeczypospolitej Krakowskiej do monarchii Habsburgów, gdzie po Wiośnie Ludów odżywały wpływy reakcji i rządy policyjne, zapoczątkowało ponowny proces germanizowania akademii; już w rok później niektóre wykłady odbywały się po niemiecku, urzędowo wszystkie (prócz teologii) od 1 stycznia 1854. Proces ten napotykał opór ze strony profesorów i studentów i nie zdołał ich oderwać od współdziałania z patriotycznymi i demokratycznymi ruchami narodu: zarówno w 1830/1831, jak i w 1846-1848 młodzież akademicka i niektórzy wykładowcy krakowscy wzięli w nich

czynny udział. Mimo wielorakich trudności poziom naukowy wszechnicy stopniowo się podnosił.

Nowy, żywszy rozwój uczelni nastąpił z chwilą, gdy rząd Austrii został zmuszony przyznać Galicji autonomię. W 1861 częściowo, w 1870 w pełni zapanowała w Alma Mater polszczyzna, pomnożono liczbę wydziałów i katedr, wzniesiono nowe obiekty uniwersyteckie. Wielkie zwłaszcza zasługi poniósł w walce o polskość Uniwersytetu wybitny jego profesor w 1851-1865 i rektor (1861-1862) Józef Dietl. W 1863 akademicy wystąpili do walki powstańczej na terenie Krakowskiego. Uczelnia znowu stała się ogniskiem myśli badawczej i patriotycznej o zasięgu ogólnopolskim. Podczas gdy w 1864 liczba wykładowców wynosiła niespełna pięćdziesiąt osób, to z końcem XIX w. przekroczyła sto, a liczba studentów z 300-500 w latach 1860-1870 podniosła się do ponad 1300 osób w 1900, przy czym po 1860, a zwłaszcza po 1905 zwiększył się odsetek młodzieży z Królestwa, Litwy i Ukrainy oraz ziem zaboru pruskiego. W okresie tym uniwersytet krakowski stanął znowu w rzędzie placówek o znaczeniu międzynarodowym. Uwydatnił to w 1900 uroczysty obchód pięćsetlecia odnowienia Akademii, który odbył się w obecności reprezentantów szeregu wszechnic zagranicznych.

Ostatnie dziesięciolecia XIX w. przyniosły nasilenie działalności politycznej na uczelni. Wbrew konserwatyzmowi i lojalizmowi części starszej zwłaszcza kadry profesorskiej wśród młodzieży poczęły szerzyć się nowe idee społeczno-polityczne, wśród nich socjalizm; powoli wzrastał także procent słuchaczy pochodzenia chłopskiego i robotniczego. W początkach w. XX uniwersytet intensywnie przygotowywał się do udziału w restytucji polskiej państwowości. Zadokumentował to później oficjalnie 23 maja 1917 występując in gremio z deklaracją domagającą się utworzenia niepodległej Polski.

Pierwsza wojna światowa nie przerwała zajęć uniwersyteckich, ale zmniejszyła stan słuchaczy, wynoszący tuż przed jej wybuchem ponad 3000 studentów — do liczby paruset. Jednakże już w roku akademickim 1920/1921 było ich przeszło 4000 i stan ten ustawicznie wzrastał w okresie dwudziestolecia do wysokości ponad 7000 studentów.

Druga wojna światowa zadała Uniwersytetowi Jagiellońskiemu szereg ciężkich ciosów. 6 listopada 1939 gestapo podstępnie aresztowało blisko dwustu profesorów i wykładowców, których wywieziono do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Zamordowano tam wielu wybitnych, światowej sławy uczonych krakowskich. Jednocześnie hitlerowcy rozpoczęli planową dewastację i grabież urządzeń i mienia Uniwersytetu, która trwała do 1941. W maju 1942 powstał w Krakowie i funkcjonował aż do pierwszych miesięcy 1945 tajny uniwersytet. Z chwilą wyparcia okupanta z Krakowa podjął oficjalną działalność. W Polsce Ludowej nastąpił dalszy wszechstronny rozrost uczelni.

OPRACOWANIA

Monografie i zarysy monograficzne

K. Morawski: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i Odrodzenie. T. 1-2. Kr. 1900. [Dzieło doprowadzone do ok. 1530]. Fragm.: pt. Z dziejów Uniw. Jagiel. Stopnie uniwersyteckie. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 2; pt. Z życia profesorów uniwersytetu w. XV. *Czas* 1900 nr 146 dod. jubileuszowy; pt. Zbigniew Oleśnicki i Uniwersytet Jagielloński. *Przegl. Pol.* 1900 t. 136; por.: L'Introduction des études grecques à l'Université de Cracovie dans les premières années du XVI-e siècle. *Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie* 1889 nr 3; O początkach nauki prawa rzymskiego w Uniw. Kr. *Spr. AU* 1897 nr 7; Z dziejów Uniw. Kr. w piętnastym wieku. *Spr. AU* 1898 nr 7. [Rec.: S. Krzyżanowski. *Czas* 1900 nr 277/8; A. Brückner. *Ateneum* 1901 t. 2; B. Kruczkiewicz. *Kwart. Hist.* 1901; S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1901 t. 139; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); por. S. Łempicki: K. Morawski jako badacz polskiego Odrodzenia. *Kwart. Hist.* 1926]. Przekł. franc. całości pt. Histoire de l'Université de Cracovie. Moyen âge et Renaissance. Przekł. P. Rongier. Paryż 1900. —

H. Barycz: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu. Kr. 1935. (Dzieło doprowadzone do 1610).

[Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb.; J. S. Czapliński. *Ref. w Pol.* 1935/1936; K. Völker. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 55 (1936); O. *Český časopis historický* 1937 z. 1 s. 217-218; L. Petry. *Jahrbuch f. Geschichte Osteuropas* 1938]. —

M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 2; por. *Spr. PAU* 1951 nr 1. — [Rec.: J. Michalski. *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* t. 11 (1958)]. —

K. Bąkowski: Dzieje wszechnicy krakowskiej od r. 1364 do 1400 i od r. 1400 do 1900. Kr. 1900 *Bibl. Kr.* nr 16. —

W. Czermak: Uniwersytet Jagielloński w czterech ostatnich wiekach. *Przegl. Pol.* 1900 t. 136 i odb. [Rec.: (p.). *Iris* 1900 s. 220]. —

K. Wojciechowski: Uniwersytet Jagielloński i jego dzieje. Lw. 1900 *Bibl. Macierzy Pol.* nr 8; por. *Przyj. Młodzieży* 1900. —

H. Barycz: Uniwersytet Jagielloński w życiu i dziejach narodu polskiego. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* [Rec.: O. Forst-Battaglia: L'Historiographie polonaise d'après-guerre. *Coup d'Oeil à l'Est* (toż wersja ang. i niem.) 1949 z. 1/2 s. 92-93].

Źródła i materiały

H. Zeissberg: Das älteste Matrikelbuch der Universität Krakau. Beschreibung und Auszüge. *Festschrift z. 400-jährigen Jubelfeier d. Ludwigs-Maximilians-Universität zu München.* Innsbruk 1872. — S. Krzyżanowski: Najstarsze karty metryki uniwersyteckiej. *Przegl. Pol.* 1900 t. 136. (Z fot.). — Codex diplomaticus universitatis studii generalis Cracoviensis. Cz. 1-4. Wyd. Ż. Pauli. Kr. 1870-1884 (cz. 1 za l. 1365-1440; cz. 2: 1441-1470; cz. 3: 1471-1506; cz. 4: 1507-1548); cz. 5 (1549-1605). Wyd. F. Piekosiński. Kr. 1900. — Statuta nec non Liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849. — Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 1-3. Wyd. Ż. Pauli, T. Ulanowski i A. Chmiel. Kr. 1887-1904. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894]; t. 4. Wyd. J. Zathey, przy pomocy H. Barycza. Kr. 1950; t. 5. Wyd. K. Lewicki przy współudziale J. Zatheya. Kr. 1956. — Statuta antiqua Collegii Maioris. Wyd. J. Szujski. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878) i odb. Kr. 1877. — Ustawy wydziału lekarskiego w Uniw. Kr. za dziekaństwa Jana de Saccis z Pawii, w r. 1433. *Roczn. Wydz. Lekarskiego Uniw. Jagiel.* t. 1 (1838). — A. Karbowiak: Studia statystyczne z dziejów Uniw. Jagiel. 1433/34-1509/10. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 12 (1910). — Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2. [Rec.: M. N. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200]. — Statuta Collegii Minoris. Wyd. J. Szujski. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878). (Tu także akt dotyczący powstania Collegium Minus 1449). — Ustawy bursy krakowskiej „Jerusalem" 1453-1841. Wyd. A. Karbowiak. *Arch....*, jw. t. 6 (1890) i odb. Kr. 1888. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1894]. — Acta rectoralia Almae Universitatis Studii Cracoviensis. (1469-1580). T. 1-2. Wyd. W. Wisłocki, S. Estreicher. Kr. 1893-1897; 1909. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1898; A. Karbowiak. *Muzeum* 1899]. — Statuta bursae Longini seu canonistarum ex anno 1485 (contubernium iuristarum). Wyd. P. Burzyński. *Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym* t. 7 (1869). — Liber diligentiarum facultatis artisticae Universitatis Cracoviensis. Cz. 1 (1487--1563). Wyd. W. Wisłocki. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 4 (1886) i odb. [Rec.: B. Czarnik. *Kwart. Hist.* 1887]. — K. Schrauf: Regestrum bursae Hungarorum Cracoviensis (1493-1558). Wiedeń 1883; toż w jęz. węgierskim. *Magyarországi Tanulok Külvöldën* i odb. Budapeszt 1893. [Rec.: I. Chrzanowski. *Ateneum* 1895 t. 4 s. 195-196; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1895]. —

Statuta theologicae facultatis Studii Cracoviensis noviter confecta. Wyd. J. Szujski. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878). (Tu także dwie listy profesorów teologii). — Ustawy wydziału lekarskiego Akademii Kr. z r. 1536. Wyd. J. Majer: Kilka wiadomości z dziejów wydziału lekarskiego Uniw. Kr. *Roczn. Wydz. Lekarskiego w Uniw. Jagiel.* t. 1 (1838). — Protokoły procesu X. Andrzeja Czarnkowskiego z 1549 i 1550 roku. Wyd. A. Karbowiak. *Arch....*, jw. t. 10 (1904). — W. Budka: Nowe źródła do zatargów scholarów krakowskich z kanonikiem A. Czarnkowskim w 1549 r. *Kwart. Hist.* 1927. (Tu m. in. anonimowe: De caede scholarum in schola Sanctorum Omnium Cracoviae per Czarnkowski facta). —

Statuta Uniw. Kr. Wyd. J. Szujski. *Arch....*, jw. t. 2 (1882) i odb. — J. Muczkowski: Rękopisma Marcina Radymińskiego i wiadomości o historiografach szkoły Jagiellońskiej. Kr. 1840. — H. Barycz, W. Ogrodziński: Wykaz studentów śląskich na Uniw. Kr. w latach 1607-1780. *Zaranie Śląskie* 1936 i odb. — Akta sejmikowe województwa krakowskiego. T. 2: 1621-1660. Wyd. A. Przyboś. Kr. 1955 poz. 19. (Tu pismo profesorów Akademii Kr. do sejmiku województwa kr., dat. w Kr. 15 grudnia 1626). — H. Barycz: Metryka promowanych wydziału teologicznego Uniw. Kr. z lat 1639-1741. *Nasza Przeszłość* 1947 t. 3. (Tu w dod.: Conclusionum facultatis theologicae fragmenta). —

Statuta facultatis iuridicae post conflagrationem Collegii eiusdem A. D. 1719 subsecutam ex mente totius Universitatis Cracoviensis per decanum et doctores eandem facultatem regentes conscripta. Wyd. P. Burzyński. *Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym* 1864. — Wykaz chronologiczny hierarchii stanu nauczycielskiego tak przy Szkole Głównej, czyli w Uniwersytecie, jako też w Szkołach Przygłównych gimnazjalnych krakowskich umieszczonego od roku szkolnego 1780/1 aż do roku 1808/9. Wyd. W. Seredyński: Zapiski i dokumenta do dziejów instrukcji publicznych w Polsce. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878) s. 244-258. — L. Wachholz: Poczet grona nauczycielskiego Wydz. Lekarskiego Uniw. Jagiel. od r. 1780-1918. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 14 (1934) i odb. — W. Szumowski: Projekt ustaw Kolegium Fizycznego Szkoły Głównej Koronnej z ok. 1782. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 2 (1949). — Uniwersał J. K. Mości za zdaniem Rady Nieustającej do miast i miasteczek... względem wysyłania uczniów do Szkoły Głównej Krakowskiej na naukę lekarską, dnia 12 kwietnia roku 1785 wydany. Ogł. J. Majer: Kilka wiadomości z dziejów wydziału lekarskiego Uniw. Kr. *Roczn. Wydz. Lekarskiego w Uniw. Jagiel.* t. 1 (1838). — E. Majakowski: Rachunki kolektorii poznańskiej z należytości płaconych przez miasta wielkopolskie na utrzymanie studentów medycyny w Szkole Głównej Koronnej w Krakowie w latach 1785-1792. (Przyczynek do dziejów uniwersału Stanisława Augusta z roku 1785). *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 10 (1930). — Wizyta Szkoły Głównej Koronnej przez... Feliksa Oraczewskiego roku 1786 dnia 19 maja rozpoczęta. Wyd. W. Seredyński. *Arch....*, jw. t. 3 (1884) i odb. —

Spis doktorów medycyny i chirurgii, którym te stopnie udzielono lub potwierdzono w Uniw. Jagiel. od r. 1800 do końca 1845. Wyd. J. Majer. Kr. 1845. — Statut urządzający Uniw. Kr. w r. 1817. Kr. 1818. — K. L. W. Metternich: Korespondencja... w sprawie Uniw. Kr. 1820-1829. Wyd. W. Bobkowska. Kr. 1935 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 3. [Rec.: H. Barycz. *Kwart. Hist.* 1938]. — Statut organiczny Uniw. Kr. z r. 1833. Kr. 1833. — Kronika Uniw. Jagiel. od r. 1864 do r. 1887 i obraz jego stanu dzisiejszego... Kr. 1887. [Rec.: W. A. Bruchnalski. *Kwart. Hist.* 1888]. —

Pamiątka uroczystości Uniw. Jagiel. w dniach 15 i 16 listopada 1936. Oprac. H. Barycz. Kr. 1937. — Kronika Uniw. Jagiel. za okres wojny 1939-1945 oraz za rok akademicki 1945. Oprac. H. Barycz. Kr. 1946. [Rec.: jas. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 25]. —

A. Chmiel: Pieczęcie Uniw. Jagiel. w Krakowie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 60 (1917) i odb.; por. *Spr. AU* 1917 nr 2. [Rec.: M. Gumowski. *Kwart. Hist.* 1919]. — W. Szumowski: Pieczęć wydziału medycznego Uniw. Jagiel. przed reformą Kołłątajowską. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 17 (1938) (z fot.); por. A. Wrzosek: Sprawozdanie... *Arch....*, jw. t. 16 (1936/7) s. 243-244.

Zob. też: H. Barycz: Plan wydawnictw źródeł do dziejów Uniw. Jagiel. *Spr. PAU* 1938 nr 4.

Zob.: Radymiński Marcin, Bieżanowski Stanisław Józef, Temberski Stanisław.

Studia i przyczynki

S. Putanowicz: Stan wewnętrzny i zewnętrzny Studii Generalis Cracoviensis. Kr. 1774. — H. Kołłątaj: Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III (1750 do 1764). Wyd. E. Raczyński. Poz. 1841 *Obraz Polaków i Polek* t. 11-12; wyd. 2 W-wa 1905. — S. Sierakowski: Urządzenie Szkoły Głównej Krakowskiej dnia 2 grudnia. Kr. 1810. — J. S. Bandtkie: Historia Biblioteki Uniw. Jagiel. w Krakowie. Kr. 1821. — W. Münnich: Über die Krakauer Universität und die wichtigsten Lehranstalten in Polen. *Archiv f. Philologie u. Pädagogik* 1824 i odb. — O organizacji Uniw. Kr. pod względem administracyjnym i policyjnym d. 29 września 1826. B. m. r. — K. Soczyński: Uniwersytet Jagielloński zreorganizowany w r. 1833. Kr. b. r. — L'Université de Cracovie. *Le Polonais* 1835 t. 4. — M.

Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841; t. 4. Kr. 1842. — Krótka wiadomość o Obserwatorium Astronomicznym Krakowskim. *Tyg. Lit.* 1842 nr 35-36. — J. Muczkowski: Mieszkania i postępowanie uczniów krakowskich w wiekach dawniejszych. Kr. 1842. — J. J.: Wiadomość historyczna o bursach w mieście Krakowie. *Przyj. Ludu* 1843 nr 45-47. — F. K. Skobel: Wiadomość o stanie Wydz. Lekarskiego w Szkole Głównej Krakowskiej od r. 1809 do 1817. *Roczn. Wydz. Lekarskiego w Uniw. Jagiel.* 1843 t. 6 i odb. — J. Browicz: Rys historyczny zakładów klinicznych przy Uniw. Jagiel. *Roczn. Wydz. Lekarskiego w Uniw. Jagiel.* 1845 t. 8. — J. Muczkowski: Bractwa jezuickie i akademickie w Krakowie. Kr. 1845. — F. Kojsiewicz: Wiadomość historyczna o przywilejach królewskich i bullach papieskich, obejmujących prawa, swobody i różne nadania Akademii Kr. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 17 (1847) i odb. —

J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 1-4. Poz. 1849-1851; t. 3-4 wyd. osob. pt. Zakłady naukowe... T. 1-2. Poz. 1851. — H. Meciszewski: Posag Uniw. Jagiel. w Krakowie. *Czas* 1849 nr 240-249; 1850 nr 1-28 i odb. Kr. 1850. — J. Muczkowski: Wiadomość o założeniu uniwersytetu i Kollegium Władysławsko-Nowodworskiego w Krakowie. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 19 (1849) i odb.; toż w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 3. Kr. 1851. — H. Meciszewski: Rzecz do historii majątku Uniw. Kr., tudzież prawa młodzieży polskiej uczęszczania do niego na nauki. Jako odpowiedź na uwagi p. J. Mieroszewskiego... Kr. 1850. — J. Mieroszewski: Uwagi nad pismem pod tytułem: Posag... Kr. 1850. — J. Majer: Stan wydziału lekarskiego w Uniw. Jagiel. od początku tegoż do ostatnich czasów. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 20 (1851) i odb. —

P. Burzyński: Nauka prawa w Uniw. Kr. w ciągu czasu od r. 1364 do r. 1795. *Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym* 1864. — K. Mecherzyński: O reformie Akademii Kr. zaprowadzonej w roku 1780 przez Kołłątaja. Kr. 1864. — *Zakłady uniwersyteckie w Krakowie.* Przyczynek do dziejów oświaty podany i pamięci 500-letniego istnienia Uniw. Kr. poświęcony przez Tow. Nauk. Krakowskie. Kr. 1864. — H. Zeissberg: Das älteste Matrikel-Buch der Universität Krakau. Beschreibung und Auszüge. *Festschrift zur 400-jährigen Jubelfeier der Ludwigs-Maximilians-Universität zu München.* Innsbruk 1872. — A. Brandowski: Założenie Uniw. Kr. w r. 1364. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol. Rok 1871.* Kr. 1874 i odb. [Rec.: *Przegl. Kryt.* 1874 nr 3; X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1876 t. 36]. — A. Małecki: Karta z dziejów Uniw. Kr. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 2 (1874) i odb.; przedr. w książce: Z przeszłości dziejowej. T. 2. Kr. 1897. — K. Mecherzyński: O wizycie Akademii Kr., odbytej w roku 1766 przez x. Kajetana Sołtyka, biskupa krakowskiego, a świadczącej o ówczesnym stanie uniwersytetu. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 1 (1874). — Mor. F. X.: Bunt żaków. *Gaz. Lw.* 1874 nr 214-215. — J. Oettinger: Rys dawnych dziejów wydziału lekarskiego Uniw. Jagiel., od założenia tegoż w r. 1364 aż do reformy dokonanej przez Komisję Edukacyjną 1780 r. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 6 (1878) i odb. — I. Polkowski: Szkoły w Polsce i ubodzy uczniowie krakowscy w czasach najdawniejszych. *Przegl. Pol.* 1878 z. 12 i odb. —

J. Leniek: Uniwersytet Kazimierzowski na tle stosunków uniwersyteckich w wiekach średnich. *Przegl. Akademicki* 1881 i odb. Kr. 1880. — K. Morawski: Wiadomość o towarzyszach Kochanowskiego w Uniw. Jagiel. *Przegl. Pol.* 1884 t. 72. — J. Rostafiński: O założeniu wydziału rolniczego na Uniw. Jagiel. *Przegl. Pol.* 1884 t. 71. — J. Leniek: Szymona Maryckiego „De scholis". *Spr. Dyrekcji Gimn. w Przemyślu za r. szk. 1885.* Przemyśl 1885. — A. Karbowiak: Strój żaków Uniw. Jagiel. w XV i XVI w. *Przegl. Powsz.* 1886 t. 4. — A. Karbowiak: Ilustracje polskie z życia uniwersyteckiego XVII i XVIII w. *Czas* 1887 nr 33 i odb. — A. Karbowiak: Mieszkania żaków krakowskich w XIV-XVI w. *Muzeum* 1887. [Rec.: W. A. Bruchnalski. *Kwart. Hist.* 1888]. — A. Karbowiak: O rektorach Uniw. Kazimierzowskiego i Jagiel. wraz ze spisem wszystkich rektorów od r. 1400 do obecnej chwili. *Kronika Uniw. Jagiel. od r. 1864 do r. 1887.* Kr. 1887. [Rec.: W. A. Bruchnalski. *Kwart. Hist.* 1888]. — W. Wisłocki: O wydawnictwie „Liber diligentiarum" krakowskiego fakultetu filozoficznego z lat 1487-1564. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 6 (1887) i odb. Kr. 1886. [Rec.: B. Czarnik. *Kwart. Hist.* 1887]. — W. Wisłocki: Z przeszłości Uniw. Kr. Wisnka — Wistka, św. Florian, ks. dr Wyszuka i Marcin Bielski. *Przegl. Powsz.* 1888 t. 3-

-1889 t. 4. — A. Karbowiak: Ubiory profesorów i uczniów w Uniw. Jagiel. w związku z współczesnymi zwyczajami (1364-1889). *Przegl. Powsz.* 1889 t. 4-1890 t. 1 i odb. Kr. 1890. [Rec.: L. Lepszy. *Kwart. Hist.* 1892]. — A. Karbowiak: Ustawy bursy krakowskiej „Jerusalem" 1453-1841. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 6 (1890) i odb. Kr. 1888. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1894]. — J. Szujski: Z dziejów Uniw. Kr. Wyd. w: Dzieła. S. II t. 6. Kr. 1888. — K. Morawski: O początkach studiów greckich na uniwersytecie krakowskim w XVI w. *Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie* 1889. (Streszcz. referatu). —

J. Leniek: Kandydaci stanu akademickiego, przyczynek do dziejów szkolnictwa z czasów Komisji Edukacyjnej. *Spr. Dyrektora Gimn. Tarnopolskiego za r. szk. 1891.* Tarnopol 1891. — W. Wisłocki: Przyczynki do historii Uniw. Kr. z powodu kilku nowych publikacji. *Spr. AU Wydz. Filol. 1893.* Kr. 1894. — H. Rashdall: The Universities of Europe in the Middle Ages. T. 2. Oksford 1895; wyd. 2 1936. — T. Gromnicki: Geschichte der theologischen Fakultät an der k. k. Jagellonischen Universität in Krakau. *Die theologischen Studien u. Anstalten d. katholischen Kirche in Oesterreich* i nadb. Wiedeń 1894. [Rec.: J. Fijałek. *Kwart. Hist.* 1896]. — A. Szmidt: Historia zakładu i katedry fizjologii w Uniw. Jagiel. *Pam. Zakładu Fizjologii w Uniw. Jagiel. 1885-1895.* Kr. 1895 i odb. — J. Fijałek: Studia do dziejów Uniw. Kr. i jego wydziału teologicznego w XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898; por. *Spr. AU* 1897 nr 10. [Rec.: S. Zdziarski. *Eos* 1898/9; J. Bidlo. *Český časopis historický* 1899; J. Zahorski. *Ateneum* 1899 t. 2; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1900]. — L. Korczyński: Zarys dziejów kliniki lekarskiej Uniw. Jagiel. Od jej założenia do r. 1875. *Pam. jubileuszowy... ku uczczeniu... E. Sas Korczyńskiego.* Kr. 1900 i odb. Kr. 1899. — K. Miaskowski: Beiträge zur Krakauer Theologengeschichte des XV Jahrhunderts. Aus Breslauer Handschriften. *Jahrbuch f. Philosophie u. Spekulative Theologie* t. 13 (1899) i odb. Paderborn 1899. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1900]. —

G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1900 i odb. Wr. 1901. [Rec.: M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1902; C. Haeberlin. *Berliner Philologische Wochenschrift* 1903]. — R. Baudouin de Courtenay: Uniwersytet Jagielloński w ciągu pięciu wieków istnienia. Źródła i prace historyczne. *Kraj* 1900 nr 21. — A. Brückner: Język narodowy w Uniw. Kr. *Kwart. Hist.* 1900. [Rec.: A. Halban. *Przegl. Pol.* 1902 t. 144]. — A. Brückner: Mateusz z Krakowa. Karta jubileuszowa, w pięćsetną rocznicę Uniw. Kr. *Ateneum* 1900 t. 2. — F. Bujak: Geografia na Uniw. Jagiel. do połowy XVI w. *Księga pam. uczniów Uniw. Jagiel.* Kr. 1900 i odb.; przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. T. 1. W-wa 1925. [Rec.: W. Nałkowski. *Przegl. Tyg.* 1900 nr 24; J. Skoczek. *Minerwa Pol.* 1927 nr 3]. — A. Bukowski: Adam Opatovius, dawny akademik krakowski. Kartka z dziejów Uniw. Kr. *Przegl. Katolicki* 1900 i odb. — W. Czermak: Uniwersytet Jagielloński w nowszych czasach. *Tyg. Ilustr.* 1900 nr 23-26, 28-29. — W. Czermak: Uniwersytet Jagielloński w wiekach średnich. *Tyg. Ilustr.* 1900 nr 22. — S. Estreicher: Sądownictwo rektora krakowskiego w wiekach średnich. *Roczn. Kr.* t. 4 (1900). [Rec.: W. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1901]. — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie soboru bazylejskiego. T. 1-2. Kr. 1900. [Rec.: A. Brückner. *Ateneum* 1901 t. 1; K. Morawski. *Przegl. Pol.* 1901 t. 142; J. Górka. *Przegl. Powsz.* 1902; K. Miaskowski. *Kwart. Hist.* 1902]. — J. Fijałek: O początkach i znaczeniu Uniw. Kr. w XIV i XV w. *Księga pam. Uniw. Lw.* Lw. 1900 i odb. —

A. Karbowiak: Obiady profesorów Uniw. Jagiel. w XVI i XVII w. Kr. 1900 *Bibl. Kr.* nr 13. [Rec: S. Zdziarski. *Muzeum* 1900]. — A. Karbowiak: Rozproszenie młodzieży szkolnej krakowskiej w r. 1549. Kr. 1900 *Bibl. Kr.* nr 14; por. *Spr. AU* 1900 nr 1. [Rec.: S. Zdziarski. *Muzeum* 1900]. — A. Karbowiak: Ułamek pamiętnika profesora Uniw. Kr. z początku XVII w. *Kwart. Hist.* 1900. — S. Krzyżanowski: Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje. *Roczn. Kr.* t. 4 (1900). [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); K. Potkański. *Przegl. Pol.* 1902 t. 143]. — J. Ptaśnik: Obrazki z życia żaków krakowskich w XV i XVI w. Kr. 1900 *Bibl. Kr.* nr 15; przedr. w książce: Życie żaków krakowskich. Lw. 1931; wyd. 2 W-wa 1957. [Rec.: A. Karbowiak. *Kwart. Hist.* 1900; S. Zdziarski. *Muzeum* 1900]. — J. Ptaśnik: Z życia uczniów krakowskich w XV i XVI wieku. *Księga pam. uczniów Uniw. Jagiel.* Kr. 1900 i odb.; przedr.

w książce: Życie żaków..., jw. [Rec.: A. Karbowiak. *Kwart. Hist.* 1900]. — J. Rostafiński: Medycyna na Uniw. Jagiel. w XV wieku. Kr. 1900. [Rec.: A. Brückner. *Ateneum* 1901 t. 2; S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1901 t. 139]. — S. Starzyński: Udział rektorów lub reprezentantów Uniw. Jagiel. i Lwowskiego w sejmach porozbiorowych. *Księga pam. Uniw. Lw.* Lw. 1900. — S. Tomkowicz: Gmach Biblioteki Jagiellońskiej. Historia i opis. *Roczn. Kr.* t. 4 (1900). — A. Winiarz: Sądownictwo rektora Uniw. Kr. w wiekach średnich. *Księga pam. Uniw. Lw.* Lw. 1900 i odb. [Rec.: W. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1901]. — S. Zaleski: Z dziejów Uniw. Jagiel. *Nowa Reforma* 1900 nr 123 nn. i odb. — *Księga pam. pięćsetletniego jubileuszu odnowienia Uniw. Jagiel. 1400-1900.* Kr. 1901. — A. Parczewski: Łužičenjo a Mišujenjo na krakowskej uniwersiće w 15 a 16 lětstotkomaj. *Časopis Maćicy Serbskeje* 1901. [Rec.: M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1902]. — J. Fijałek: Z dziejów humanizmu w Polsce. I. Niemcy w uniw. kr. w w. XV i XVI. (Z powodu dzieła K. Morawskiego...). *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — S. Tomkowicz: Ślady uniwersytetu Kaźmierzowskiego? *Roczn. Kr.* t. 5 (1902). [Rec.: K. Bąkowski. *Kwart. Hist.* 1902; Z. *Muzeum* 1902]. — L. Wachholz: Sto lat istnienia katedry medycyny sądowej w Uniw. Jagiel. Zarys dziejowy. *Przegl. Lekarski* 1905 nr 1-6 i odb. — W. Tokarz: Ostatnie lata Kołłątaja. T. 1-2. Kr. 1905. — W. Tokarz: Komisja Edukacyjna i Uniwersytet Jagielloński. *Goniec Poranny i Wieczorny* 1912 nr 92-93; przedr. w książce: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. — T. Biechoński: Bursa krakowska i bursacy. *Bibl. Warsz.* 1914 t. 1; przedr. w: *Galicyjskie wspomnienia szkolne.* Kr. (1955). [Rec.: L. Ręgorowicz. *Kwart. Hist.* 1914]. — J. Fijałek: Dominus Bartolus de Saxoferrato eiusque permagna in Polonos auctoritas. Kr. 1914; por. *Spr. AU* 1914 nr 10. [Rec.: I. Grabowski. *Przegl. Teolog.* 1920]. — L. Ręgorowicz: Bursy Jeruzalem i Filozoforum za Wolnego Miasta Krakowa. *Spr. Gimnazjum Św. Anny* 1916. — W. Chotkowski: Ks. prymasa M. J. Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie. Przyczynek do dziejów Uniwersytetu. *Spr. AU* 1917 nr 10. —

K. Kolbuszewski: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. *Ref. w Pol.* 1921 i odb. Kr. 1922. — W. Konczyńska: Zarys historii Bibl. Jagiel. Kr. 1923. — K. Piekarski: Zawieszenie w wykładach Sentencji dr. dekretów Arnolda z Mirzyńca w latach 1465-1467. *Kwart. Hist.* 1923. — M. Heitzmann: Jana Wyclifa traktat „De universalibus" i jego wpływ na uniwersytet praski i krakowski. *Arch. Komisji do Badań Historii Filoz. w Pol.* t. 2 cz. 2 (1926); por. *Kwart. Filoz.* 1924. — W. Tokarz: Komisja Edukacyjna i Uniwersytet Jagielloński. W-wa 1924. — W. Szumowski: Krakowska szkoła lekarska po reformach Kołłątaja. Kr. 1925 *Bibl. Kr.* nr 67. — T. Ereciński: Uniwersał Stanisława Augusta z r. 1785 w sprawie wysyłania przez miasta koronne uczniów na naukę lekarską do Szkoły Głównej Koronnej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 7 (1927). — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* t. 1 (1927). — J. Dąbrowski: Studenci węgierscy w dawnym Krakowie. *Czas* 1928 nr 284. — *Józef Dietl, pierwszy prezydent miasta Krakowa, znakomity lekarz, profesor i rektor U. J., patriota polski.* Kr. 1928. — L. Ręgorowicz: Dzieje krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Lw. 1928. — S. Kot: Zaniedbania polskie wobec kulturalnej przeszłości Śląska. *Zaranie Śląskie* 1929. — Z. Skibiński: Katedra anatomii na Uniw. Jagiel. za pierwszych rządów austriackich (1795-1809) po ustąpieniu z niej Wincentego Szastra. *Arch. Hist. i Filoz. Medycyny* t. 9 (1929). — W. Kubacki: Sen o todze i birecie. (Z życia Uniw. Jagiel. w dawnych wiekach). *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 45 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 297). — K. Kumaniecki: De studiis Vergilianis in Universitate Jagellonica priore s. XVI parte florentibus. *Commentationes Vergilianae.* Kr. 1930. [Rec.: R. Skulski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931)]. — L. Wachholz: Dwie obsady katedr lekarskich w Uniw. Jagiel. w wieku XIX. Szkic historyczny. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 10 (1930). —

H. Barycz: Problem uniwersytecki w Polsce w XVI w. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 39 i odb. — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38 s. 343 nn. — K. Lepszy: Wizyta Zygmunta III w Uniw. Jagiel. w roku 1588. *Silva Rerum* 1931 z. 1-6 i odb. — S. Osuský: Náši bakaláři, magistři a děkani na krakovské universitě, 1400-1525. *Věra a věda* t. 2 (1931); t. 4 (1933). — J. Ptaśnik: Życie żaków krakowskich. Lw. 1931. — H. Barycz: Rozwój i upadek Akademii Kr. *Kultura staropolska.* Kr. 1932. — A. Divéky: Polska a Węgry, dawniej a dziś. *Dzien. Poz.* 1932 nr 165. — S. Estreicher: Znacze-

nie Krakowa dla życia narodowego polskiego w ciągu w. XIX. *Kraków w wieku XIX.* T. 1. Kr. 1932 *Bibl. Kr.* nr 72. — W. Kubacki: Kartka z życia profesorów U. J. XVI-XVII w. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 42 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 188). — H. Barycz: Przegląd badań nad dziejami Uniw. Jagiel. w ostatnim piętnastoleciu (1917-1931). *Roczn. Kr.* t. 24 (1933). — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933 *Bibl. Kr.* nr 80. [Rec.: M. N. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200; S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 32 (1935); K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 134-135]. — (H. Barycz): L'Université Jagellone à Cracovie. Kr. 1933. — S. Estreicher: Stanisław Wyspiański w Uniw. Jagiel. *Przegl. Współcz.* 1933 t. 44 i odb. Kr. 1933. — E. Lukinich: Znaczenie Uniw. Kr. dla nauki i literatury węgierskiej w pierwszej połowie XVI w. *Czas* 1933, 12 marca. —

K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — J. Gottschalk: Oberschlesier auf den Universitäten des Mittelalters. *Beiträge z. Heimatskunde Oberschlesiens.* T. 2. Głubczyce 1934. — J. Hulewicz: Udział Galicji w walce o szkołę polską 1899-1914. *Nasza walka o szkołę polską.* T. 2. W-wa 1934 i odb. — J. Talko-Hryncewicz: Kartka z dziejów Uniw. Jagiel. *Czas* 1934 nr 34. — L. Wachholz: Karty z życia dwóch profesorów medycyny Uniw. Jagiel. w wieku XVI i XVII. *Przegl. Współcz.* 1934 t. 50. — L. Wachholz: Poczet grona nauczycielskiego wydziału lekarskiego Uniw. Jagiel. od r. 1780-1918. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 14 (1934); por. L. Wachholz: Uzupełnienie... *Arch....*, jw. t. 15 (1935). —

H. Barycz: Ślązacy na Uniw. Jagiel. w XV-XVIII w. Kat. 1935 *Wydawnictwa Instytutu Śląskiego* nr 10. [Rec.: J. Gotschalk. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* 1936 s. 537; W. Ogrodziński. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk na Śląsku* t. 6 (1938)]. — H. Barycz: Stosunki Litwy z Uniw. Kr. w czasach porozbiorowych. *Pam. VI Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Wil. 17-20 września 1935 r.* Lw. 1935 i nadb. — R. Dyboski: The Universities of Poland. Tor. 1935; toż *Baltic Countries* 1935 t. 1 nr 1. — A. Knot: Przegląd prac dra H. Barycza z dziejów Uniw. Jagiel. Lw. 1935. (Zbiór rec. odb. z *Kwart. Hist.* 1935). — K. Michalski: Prądy filozoficzno-teologiczne na Uniw. Jagiel. w pierwszej dobie jego istnienia. *Nasza Myśl Teolog.* (Pam. Drugiego Zjazdu Nauk. w W-wie, w sierpniu 1933 r.). W-wa 1935. — W. Ogrodziński: Związki duchowe Śląska z Krakowem na przełomie wieków XVIII i XIX. Kat. 1935. — M. Skorzepianka: Feliks Oraczewski. Kr. 1935 *Bibl. Kr.* nr 82. — L. Wachholz: Wydział Lekarski Uniw. Kr. i jego grono nauczycielskie. 1364-1918. Kr. 1935. — S. Estreicher: Opinie prawnicze profesorów Uniw. Kr. w XV stuleciu. *Czasop. Prawnicze i Ekonomiczne* t. 30 (1936) i odb. Kr. 1935. — L. Kamykowski: Katedra literatury w Krakowie za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Zjazd Nauk. im. I. Krasickiego we Lw. Księga referatów.* Lw. 1936 i odb. — K. Piekarski: Inkunabuły Bibl. Jagiel. Inwentarz przybytków z lat 1900-1935. Kr. 1936. —

H. Barycz: Z dziejów walki o autonomię Uniw. Kr. w latach 1820-1826. *Chowanna* 1937. — M. Sandoz: Polska i Szwajcaria. *Kur. Poz.* 1937 nr 59. — T. Lehr-Spławiński: Z dziejów slawistyki w Uniw. Jagiel. *Kronika Uniw. Jagiel. 1937/38.* Kr. 1939; przedr. w książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — H. Barycz: W 350 rocznicę założenia Gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego. *Chowanna* 1938 i odb. — W. Bogatyński: Nowodworska Alma Mater. W 350-lecie Gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 47 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 322). — H. Werner: Das deutsch-polnische Grenzlandproblem in der Schlesischen Literatur im Zeitalter des Humanismus und des Barocks. Wr. 1938. — W. Szumowski: Nieznany dokument z czasów walki o unarodowienie Uniw. Jagiel. *Spr. PAU* 1938 nr 2. — H. Barycz: Lata szkolne Marka i Jana Sobieskich w Krakowie. Kr. 1939 *Bibl. Kr.* nr 98. —

A. Bednarski: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). — N. N.: The Jagiellonian University, Cracow. *The Slavonic Year-Book.* [*The Slavonic and East European Review* t. 19 (1939/ /1940)]. — H. Przybylski: Szamotulanie z XV i XVI wieku na studiach w Uniw. Jagiel. *Przegl. Wielkopol.* 1939 nr 7-8 i osob. Szamotuły 1945. — H. Barycz: Historia Szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939/1947. — A. Nawka: Księgi strat i zysków Łużyc. *Przegl. Zach.* 1945 nr 6. — A. Nawka: O prawo do życia. *Życie Lit.* 1945 nr 11/12. — M. Wachowski: Studenci kościańscy w XV

i XVI wieku. *Przegl. Wielkopol.* 1946 nr 11. — J. Waldapfel: A krakkói egyetem s a magyar és lengyel szellemi élet kapcsolatai a renaissance korában. [= Uniwersytet krakowski i stosunki między węgierskim i polskim życiem duchowym w okresie Renesansu]. *Egyetemes Philologiai Közlöny* t. 69 (1946). — Udział Śląska w polskim życiu kulturalnym. Polacy znad Nisy profesorami Uniw. Kr. *Polska Zach.* 1946 nr 35. — Z. Kaczmarczyk: Monarchia Kazimierza Wielkiego. Poz. 1947. — A. Usowicz: Stanisław Wieczorkowski. Z historii Uniw. Jagiel. w pierwszej połowie XVII w. *Nasza Przeszłość* 1947 t. 3. — Z. Kaczmarczyk: Kazimierz Wielki (1333-1370). W-wa 1948. — H. Barycz: Dziejowe związki polskie z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 nr 3/4 i odb. [Rec.: T. S. Grabowski: Z dziejów dwu bratnich wszechnic. *Dzien. Lit.* 1948 nr 27]. — T. Glemma: Wydział teologiczny Uniw. Jagiel. 1397-1947. *Polonia Sacra* 1948-1949 i odb. — W. Wicher: Teologia moralna na wydziale teologicznym Akademii Kr. od końca XVIII w. *Polonia Sacra* 1948. —

H. Barycz: Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce. Kr. 1949 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXI. — A. Bochnak: Zamierzone odnowienie gmachu Collegium Maius w Krakowie. *Ochrona Zabytków* 1949 nr 2. — H. Mościcki: Walka o katedrę dla Mickiewicza na Uniw. Jagiel. *Dzien. Lit.* 1949 nr 52. — A. Perenc: Medycyna weterynaryjna w Uniw. Jagiel. 1804-1939. *Medycyna Weterynaryjna* 1949 nr 12. — P. Słania: Uniwersytet Jagielloński a sprawa włościańska z końcem XVIII wieku. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949. — A. Kadler: Stefan Pawlicki. Przyczynek do dziejów filozofii w Uniw. Jagiel. *Spr. PAU* 1950 nr 8. — H. Barycz: Pięćdziesiąt lat działalności Komisji Historii Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych (1900-1950). *Spr. PAU* 1951 nr 6. — J. Łaszek: Nad „Album studiosorum". *Tyg. Powsz.* 1951 nr 23. — J. Świszczowski: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego na Kazimierzu. *Spr. PAU* 1951 nr 2. — W. Tatarkiewicz: Losy krakowskiej katedry filozofii w XIX wieku. *Spr. PAU* 1951 nr 2. — H. Barycz: Z zagadek Uniwersytetu Kazimierzowskiego w Krakowie. *Przegl. Zach.* 1952 nr 9/10; por. *Spr. PAU* 1951 nr 9. — A. Brayer: Polscy żacy w średniowieczu. *Wiedza i Życie* 1952 nr 9. — F. Klein: Biblioteka Jagiellońska przed 50 laty. Tamże. — H. Wyczawski: Spory bpa Piotra Gembickiego z Akademią Kr. *Polonia Sacra* 1952 z. 1. —

Akademia i humanizm. *Wiedza i Życie* 1953 nr 2. — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12; por. H. Barycz: Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji i kontrreformacji katolickiej. *Spr. PAU* 1950. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956; wyd. osob. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). — A. Birkenmajer: Uniwersytet krakowski jako międzynarodowy ośrodek studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI stulecia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956; por. A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako ośrodek międzynarodowy studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw.; por. A. Birkenmajer: Uniwersytet krakowski..., jw. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. [Dyskusja: H. Barycz: Niektóre uzupełnienia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; A. Birkenmajer: Podsumowanie dyskusji. Tamże. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże]. — K. Estreicher: Odnowienie Collegium Maius. *Ochrona Zabytków* 1953. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 159-161 i in.; por. R. Gansiniec: Wkład..., jw. (Szkic). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muz. Nar. w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 38-39, 48 i in. — J. Reychman: Awicenna w Polsce. *Awicenna — Abu Ali ibn Sina.* W-wa 1953. — E. Rudzka: Collegium Maius — najstarsza siedziba uniwersytecka w Polsce. *Problemy* 1953 nr 7. — H. Barycz: Jan Brożek na tle walki elementów postępowych z tradycyjnymi w Uniw. Jagiel. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954. —

Z. Budkowa: Kodeks Mikołaja Tempelfelda. *Spr. PAU* 1952 nr 7/10. (Wyd. 1954). — E. Florkowski: Nauka Stani-

sława z Łowicza o Niepokalanym Poczęciu Najśw. Marii Panny. *Collectanea Theologica* 1954. — I. Gołębiowska: Dzieje Kliniki Dermatologicznej Uniw. Jagiel. (1862-1918). *Spr. PAU* 1952 nr 3. (Wyd. 1954). — A. Jobert: L'Université de Cracovie et les grands courants de pensée du XVI. *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine* t. 1 (1954) nr 3. — K. Sawicki: Pierwsza katedra geodezji w Polsce. (Fundatio pro ordinario Geometriae Professore anno 1631). *Geodezja i Kartografia* t. 3 (1954) z. 3. — A. Wrzosek: Wiadomość o wykładach antropologii Józefa Majera w Uniw. Jagiel. *Przegl. Antropologiczny* 1954. —

I. Barowa: Z dziejów Bibl. Jagiel. Katalog wystawy. Kr. 1955. (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Losy zakładów naukowych Uniw. Jagiel. w Krakowie w okresie okupacji hitlerowskiej 1939-1945. *Przegl. Zach.* 1955 nr 7/8. — H. Barycz: Wielki akt kulturalnego usamodzielnienia Polski. Znaczenie założenia uniwersytetu w Krakowie. *Od A do Z* 1955 nr 20 (dod. do: *Dzien. Pol.*). — H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Przekł. pol.: A. Danysz. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedag. Pisarze Pol.*, s. XIV nn. — H. Barycz: Związki intelektualne Pomorza z Uniw. Kr. w XVI-XVII w. *Przegl. Zach.* 1955 nr 1/2. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — K. Estreicher: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. *Polska* 1955 nr 10. — K. Sawicki: Jak powstała pierwsza katedra geodezji w Polsce. *Przegl. Geodezyjny* 1955 nr 2. —

J. Balázs: Zur Frage des Erwachens der osteuropäischen Nationalsprachen. Die Berührungen zwischen den Universitäten Krakau, Wittenberg und Ungarn im 16 Jahrhundert auf dem Gebiet der grammatischen und ortographischen Literatur. *Deutsch-Slawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten.* Berlin 1956. [Rec.: G. Labuda. *Przegl. Zach.* 1958 nr 1 s. 192]. — H. Barycz: Znaczenie założenia Uniw. Kazimierzowskiego w Krakowie. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 7 *S. Nauk Społ. Historia* z. 2. Kr. 1956 i nadb. — M. Cytowska: Recepcja poezji Augustowskiej w Polsce w okresie Odrodzenia. *Meander* 1956 nr 1/2. — J. Fijałek: Starania Józefa Majera o obsadzenie katedr w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1848-1876. *Roczn. Bibl. PAN w Kr.* t. 2 (1956). — R. Gansiniec: Modi significandi. 5. Modi significandi w Akademii Kr. *Myśl Filoz.* 1956 nr 6 s. 99 nn. — W. Jakubowski: Dziesięć lat rusycystyki w Krakowie. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* z. 2 (1956). — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Hist. Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorys* nr 1. — M. Karplukówna: Przynależność terytorialna studentów i profesorów Akademii Kr. z lat 1511-1530. (Nowy argument za małopolskim pochodzeniem polskiego języka literackiego). *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel.*, jw. — T. Lehr-Spławiński: Slawistyka krakowska w dziesięcioleciu Polski Ludowej. Tamże. — A. Lewicka-Kamińska: Renesansowy księgozbiór Mikołaja Czepla w Bibl. Jagiel. Wr. 1956 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 7. — W. Meysztowicz: L'insegnamento del Decretum di Graziano in Polonia. *Studia Gratiana* (Bolonia) t. 4 (1956/1957). — K. Mrozowska: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monografie Pedag.* t. 5. —

H. Barycz: Przed wielką rocznicą Uniw. Jagiel. (1364-1964). *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 2. — H. Barycz: The Development of University Education in Poland. W-wa 1957. — M. Chamcówna: Szkoła Główna Koronna w walce o autonomię uniwersytecką. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1957 nr 2. — J. Dianni: Pierwsze katedry nauk matematycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 14 *Mat.-Fiz.-Chemia* 1957 z. 3. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957 rozdz. 2: Akademia Krakowska i pierwsi jej wykładowcy oraz uczniowie w dziale nauk matematycznych. — A. Fastnacht: Pochodzenie społeczne studentów Uniw. Jagiel. z diecezji przemyskiej w latach 1400-1642. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5. Wr. 1957. — M. Kusiak: Sto pięćdziesiąt lat istnienia Krakowskiej Katedry Medycyny Sądowej (szkic historyczny). *Arch. Hist. Medycyny* 1957 nr 1-2. — B. Kürbisówna: Mieszczanie na Uniw. Jagiel. i ich udział w kształtowaniu świadomości narodowej w XV w. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. [Rec.: J. Bardach. *Kwart. Hist.* 1958 nr 1 s. 218-219]. — K. Lewicki: Wykaz promowanych na Wydziale Teologicznym Uniw. Jagiel. w latach 1796-1939. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 7. — A. Wachułka: Jan Toński — profesor Uniw. Jagiel. z XVII stulecia i jego matematyczne

dzieło. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Mat.-Fizyko-Chemicznych i Geologo-Geogr.* z. 1 (1957). —

H. Barycz: Alma Mater Jagellonica. Kr. 1958. [Rec.: J. Danielewicz: 600 lat Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Nowe Książki* 1959 nr 9; W. Natanson: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Orka* 1959 nr 17; W. Natanson: Uniwersytet Jagielloński. *Twórczość* 1959 nr 61]. — J. P. Gawlik: Lekcja 600 lat. *Życie Lit.* 1958 nr 24. — J. Hulewicz: Akademia Umiejętności w Krakowie 1873--1918. Zarys dziejów. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 7. — J. Hulewicz: Studia wyższe młodzieży z zaboru rosyjskiego w uczelniach galicyjskich w latach 1905-1915. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Historia* z. 3 (1958). — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1959. — Z. Sidorowicz: Z dokumentów kościoła i kolegiaty im. Floriana w Krakowie. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 10. — Z. Skubała, Z. Tokarski: Les Universités polonaises. W-wa 1959. — R. Gansiniec: Metrificale Marka z Opatowca i traktaty gramatyczne XIV i XV wieku. Wr. 1960 *Studia Staropol.* t. 6. — I. Zarębski: Zur Bedeutung des Aufenthals von Krakauer Universitätsprofessoren auf dem Basler Konzil für die Geistesgeschichte Polens. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* Sonderheft 2 (1960) (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*).

Zob. też: Estr. XII, 81-83. — W. Hahn: Bibliografia jubileuszu Uniw. Jagiel. *Muzeum* 1901 i odb. — L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. T. 1. Ed. 2 wyd. K. Maleczyński. Kr. 1936 nr 18964 nn. Wyd. 3 fotooffset. W-wa 1955.

AKADEMIA RAKOWSKA (1602–1638)

Gimnazjum ariańskie w żywotnym ośrodku braci polskich w Rakowie w Sandomierskiem, zorganizowane w 1602. Fundatorem zakładu był wojewodzic Jakub Sienieński, który wybudował i wyposażył budynek szkolny. W swej strukturze gimnazjum, które z czasem zdobyło prawa akademickie tytułem ich używania, wzorowało się na szkołach pińczowskiej i lubartowskiej. Liczyło pięć klas. Naczelnym przedmiotem była teologia, następnie etyka, język łaciński i grecki (a także prawdopodobnie polski dla cudzoziemców), retoryka, polityka, ekonomia, historia, logika i nauki przyrodnicze, do których zaliczano arytmetykę i geometrię. W programie położono nacisk na praktyczną przydatność wiedzy. Co tydzień odbywały się obowiązujące dysputy uczniów klasy najwyższej na tematy teologiczne i filozoficzne. Szkoła była podporządkowana zborowi; scholarchów obierano na synodach, jednakże bracia przestrzegali całkowitej tolerancji wyznaniowej. Scholarchami byli m.in.: Hieronim Moskorzewski (zob.), Walenty Smalc (zob.), Andrzej i Stanisław Lubienieccy (zob.) oraz Jonasz Szlichtyng (zob.). Pierwszym rektorem został Krzysztof Brockajus (1603-1605). Uczyli m. in.: wybitny rektor (1616-1621), od 1613 nauczyciel języka greckiego Jan Crell, Marcin Ruar (zob.), Joachim Stegmann (rektor 1634-1638). W okresie rozkwitu w 1616-1630 gimnazjum przyciągało uczniów — także protestantów i katolików — z wielu krajów; liczba uczących się dochodziła podobno do tysiąca osób. Zniszczenie figury Chrystusa przez kilku uczniów rakowskich w marcu 1638 stało się bezpośrednią przyczyną upadku Rakowa. Za staraniami głównie biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika i wojewody krakowskiego Jerzego Ossolińskiego oraz skutkiem interwencji nuncjusza papieskiego Honorata Viscontiego, wyrokiem specjalnej komisji królewskiej z 19 kwietnia tegoż roku zburzono dom Akademii i zlikwidowano drukarnię.

OPRACOWANIA

S. Lubieniecki: Historia reformationis Polonicae. Freistadt 1682. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Poz. 1849 s. 358-361. — L. Chmaj: Marcin Ruar. Studium z dziejów racjonalizmu religijnego w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 62 (1921) i odb.; przedr. w książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. — S. Kot: Historia wychowania. W-wa 1924 s. 213. — A. Brückner: Dzieje kultury

polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 528-529, 551. — M. Wajsblum: Crell Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — J. Stanko: Upadek Rakowa. Fragment z dziejów arian polskich za Władysława IV. *Spr. Dyrekcji Gimnazjum Koła Pol. Macierzy Szkolnej w Brzezinach Łódzkich za okres 1916-1926.* Brzeziny Łódzkie 1926 i odb. [Rec.: W. Budka. *Ref. w Pol.* 1926]. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 62; wyd. osob. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — B. Suchodolski: Społeczne i filozoficzne problemy polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 29-30; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 173; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. w książce: Studia z dziejów..., jw. — Z. Marciniak: O Akademii w Rakowie, tumultach i kołtunach. *Głos Nauczycielski* 1954 nr 16. — L. Szczucki: Raków — stara siedziba arian. *Wiedza i Życie* 1955 nr 5. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157, s. XCIV-XCVI. — L. Chmaj: Po zniesieniu Rakowa. (Materiały). W książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. [Rec.: S. Tync. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — H. Barycz: Kilka dokumentów źródłowych do dziejów arianizmu polskiego. IV. Nowy szczegół do dziejów zniesienia Rakowa (1638). *Studia nad arianizmem.* Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959. — Z. Skubała, T. Tokarski: Les Universités polonaises. W-wa 1959 s. 17. — S. Tync: Wyższa szkoła braci polskich w Rakowie. Zarys jej dziejów (1602-1638). *Studia nad arianizmem...*, jw. — J. Tazbir: Zagłada ariańskiej „stolicy". *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961) i odb. —

Zob. też: Reformacja 2, a-c, Arianie.

AKADEMIA WILEŃSKA

Inne nazwy: Academia Vilnensis; Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego; Szkoła Główna Wileńska; Cesarski (Imperatorski) Uniwersytet Wileński; Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie.

Akademia Wileńska została utworzona w roku 1578 przez jezuitów, dzięki staraniom biskupa wileńskiego Waleriana Protasewicza Suszkowskiego, nuncjusza papieskiego F. Commendoniego i kardynała Stanisława Hozjusza, głównie dla potrzeb walki z reformacją. Rozwinęła się z kolegium jezuickiego założonego w 1570. Akt nadania kolegium praw akademii wystawił Stefan Batory 7 lipca 1578, zatwierdził papież Grzegorz XIII bullą z 29 października 1579. Pierwszym rektorem uczelni został Piotr Skarga Powęski; jej kanclerzem był każdorazowy biskup wileński. Jako uczelnia jezuicka obejmowała do 1780 trzy wydziały: teologiczny, filozoficzny i od 1644 łącznie nauk wyzwolonych i prawa kanonicznego. Około 1773 liczyła czterdzieści katedr. Po kasacie zakonu jezuitów przeszła pod kompetencje Komisji Edukacji Narodowej i do 1797 egzystowała jako Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego. W tym okresie tworzyły ją dwa kolegia: „fizyczne" (nauki matematyczno-przyrodnicze i medycyna) oraz „moralne" (teologia, prawo, historia, literatura). W latach 1797-1803 uczelnia, przemianowana na Szkołę Główną Wileńską, była zorganizowana w cztery wydziały: moralny (prawo cywilne i kanoniczne, teologia, historia, literatura), fizyczny (matematyka, fizyka, astronomia, architektura), lekarski (z chemią) oraz wydział językowy i sztuk pięknych. Jako Cesarski Uniwersytet Wileński w okresie 1803-1831 utrzymała w zasadzie podział poprzedni.

W pierwszym okresie swego istnienia Akademia kultywowała szczególnie studia teologiczne; od połowy XVIII w. rozwijały się w niej szybko nauki matematyczne i przyrodnicze, m. in. powstało obserwatorium astronomiczne, założone w 1755 przez Tomasza Żebrowskiego, a wysoko postawione przez Marcina Poczobuta i Jana Śniadeckiego. Uczelnia dysponowała również własną drukarnią. Biblioteka akademicka powstawała od początku głównie z darowizn, z których pierwszą była większa część księgozbioru Zygmunta Augusta, przekazana testamentem królewskim; ok. 1830 liczyła ponad 50 000 tomów.

Akademia sprawowała zwierzchnictwo nad siecią szkół niższych i średnich swego okręgu. — Ukazem cara Mikołaja I Uniwersytet Wileński został zamknięty w 1832; wydziały lekarski i teologiczny uległy przekształceniu w Akademię Medyczną i Szkołę Teologiczną. Kolejne ukazy skasowały Akademię Medyczną z dniem 1 sierpnia 1842 oraz przeniosły Wileńską Akademię Duchowną do Petersburga. Zbiory biblioteczne i zasoby gabinetów naukowych zostały w znacznym stopniu rozproszone po uczelniach i muzeach Petersburga, Kijowa, Charkowa i innych miast.

Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie został powołany do życia dekretem z 18 sierpnia 1919, otwarty 11 października tegoż roku. Pierwszym rektorem został profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Michał Siedlecki. Uczelnia obejmowała wydziały: humanistyczny, teologiczny, prawa i nauk społecznych, matematyczno-przyrodniczy, lekarski oraz sztuk pięknych.

W 1939 Uniwersytet Stefana Batorego został przekształcony w uniwersytet litewski.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: J. BIELIŃSKI: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900 *Fontes et Commentationes Historiam Scholarum Superiorum in Polonia Illustrantes* t. 2-4. [Rec.: L. JANOWSKI. *Kraj* 1900 nr 45; A. KARBOWIAK. *Kwart. Hist.* 1900; L. UZIĘBŁO. *Tyg. Ilustr.* 1900 nr 45; *Tyg. Pol.* 1900 nr 29; S. TARNOWSKI. *Przegl. Pol.* 1901 t. 140; S. ZDZIARSKI. *Muzeum* 1901].

J. A. V. PREUSCHOFF: Universitas Vilnensis florida. Wil. 1707. — Porządek i ustawy Collegii Nobilium Akademii Wileńskiej Societatis Jesu. Wil. 1762. — Uniwersytet Wileński i podwładne mu szkoły. *Dzien. Wil.* 1805. — Uniwersytet Wileński. *Dzien. Wil.* 1816. — M. POLIŃSKI: Wiadomość o znajdujących się w okręgu wileńskiego uniwersytetu fundacjach, czyli konwiktach, na utrzymanie i edukację ubogiej młodzi służących. Wil. 1820-1821. — Stan teraźniejszy uniwersytetu wileńskiego. *Dekada Pol.* 1821 nr 2. — Obchód 250-letni Uniwersytetu Wileńskiego. *Dzien. Wil.* 1828. — A. MOSZYŃSKI: Wiadomości o sporze pijarów wileńskich z jezuitami wileńskimi, 1723-1753. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1838. — J. I. KRASZEWSKI: Szkoły wileńskie. W książce: Wilno od początków do r. 1750. T. 4. Wil. 1842. — S. JUNDZIŁŁ: Gabinet historii naturalnej i ogród botaniczny wileńskiego uniwersytetu. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 1. — S. JUNDZIŁŁ: Zbiór ułamkowych wiadomości o osobach i zakładach naukowych w dawniejszym i obecnym stanie Wileńskiego Uniwersytetu. *Pismo zbior. wil. na r. 1859.* Wil. 1859. — M. BALIŃSKI: Dawna Akademia Wileńska, próba jej historii od założenia r. 1579 do ostatecznego jej przekształcenia w r. 1803. Petersb. 1862. [Rec.: X. L. (LISKE). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1867 t. 18]. — D. C. CHODŹKO: Zbiór wspomnień 1578-1773. *Pismo zbiorowe.* Wil. 1862. —

W. EHRENKREIT TEKIELIŃSKI: Opis dzienny szkół wileńskich akademii i uniwersytetu oraz diariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie od r. 1781 po r. 1824 nastałych. Wil. 1876. [Rec.: R. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2]. — A. BĄDZKIEWICZ: Obserwatorium astronomiczne w Wilnie. *Tyg. Ilustr.* 1877 nr 85-87, 89. — J. BIELIŃSKI: Stan nauk lekarskich za czasów akademii medyczno-chirurgicznej w Wilnie bibliograficznie przedstawiony. W-wa 1888. [Rec.: J. OETTINGER. *Kwart. Hist.* 1890]. — M. ŻMIGRODZKI: Historia wileńskiego uniwersytetu za czasów kuratorii ks. A. Czartoryskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1888. [Rec.: Ł. HORODYŃSKI. *Kwart. Hist.* 1889]. — J. SZELIGA: Reforma uniwersytetu wileńskiego za rektorstwa Twardowskiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 9 (1897) i odb. Kr. 1895. — W. ZAHORSKI: Zarys dziejów Cesarskiego Towarzystwa Lekarskiego w Wilnie (1805-1897). *Pam. Tow. Lek. Warsz.* t. 93 (1897), t. 94 (1898) i odb.

W-wa 1898. [Rec.: L. JANOWSKI. *Kwart. Hist.* 1903]. — W. ZAHORSKI: Profesor Józef Frank w Wilnie. *Krytyka Lek.* 1900 nr 4-6. [Rec.: L. JANOWSKI. *Kwart. Hist.* 1903]. — W. ZAHORSKI: Gabinet anatomiczny uniwersytetu i akademii medyko-chirurgicznej w Wilnie. *Krytyka Lek.* i odb. W-wa 1900/1901. [Rec.: L. JANOWSKI. *Kwart. Hist.* 1903].— A. POGODIN: Wilenskij uczebnyj okrug 1803-31. Petersb. 1901. [Rec.: J. BIELIŃSKI. *Kwart. Hist.* 1902]. — L. TUR: Uniwersytet Wileński i jego znaczenie. Lw. 1903. [Rec.: H. MOŚCICKI. *Kwart. Hist.* 1903]. — J. KALLENBACH: Kuratoria wileńska (1803--1823). *Bibl. Warsz.* 1904 t. 3. [Rec.: J. BIELIŃSKI. *Kwart. Hist.* 1906]. — L. JANOWSKI: Hist. Uniw. Wil. *Spr. AU* 1909 nr 8. —

W. BRUCHNALSKI: Z powodu wznowienia Uniw. Wil. uwag kilka z epoki mickiewiczowskiej. *Czasop. Pedag.* 1919/ /1920. — W. HAHN: Uniwersytet wileński (1578-1803-1919). *Muzeum* 1920. — L. JANOWSKI: Historiografia Uniw. Wil. Cz. 1. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Wil.* t. 7 (1921) i odb. Wil. 1922; por. L. JANOWSKI: Wszechnica wileńska 1578-1842. Wil. 1921. [Rec.: H. MOŚCICKI. *Książka* 1922 nr 3; W. TOŁŁOCZKO. *Przegl. Powsz.* 1922 t. 153/154; S. ŁEMPICKI. *Kwart. Hist.* 1924]. — W. DZIEWULSKI: Historia astronomii w Uniw. Wil. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Wil.* t. 7 (1922). — S. GLIXELLI: O nauce języków romańskich w Wilnie 1781-1832. Tamże. — A. PARCZEWSKI: Wilno a nauka historii ustroju państwowego i dawnego prawa w Polsce. Tamże. — M. BRENSZTEJN: Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832. Wil. 1922; wyd. 2 Wil. 1925. — L. JANOWSKI: W promieniach Wilna i Krzemieńca. Wstęp: S. Pigoń. Wil. 1923. [Rec.: W. DZWONOWSKI. *Przegl. Hum.* 1923 z. 4; I. CHRZANOWSKI. *Rzeczpospolita* 1924 nr 31; J. IWASZKIEWICZ. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 28; S. ŁEMPICKI. *Kwart. Hist.* 1924]. — B. ŻONGOŁŁOWICZ. Ustrój Uniwersytetu Wileńskiego 1792-1802. *Roczn. Prawniczy Wil.* 1925. — J. LIPSKI: Archiwum Kuratorii wileńskiej X. A. Czartoryskiego. Kr. 1926. — S. TRZEBIŃSKI: Zarys historii Wileńskiego Instytutu Medycznego (1806-1842). *Ateneum Wil.* 1927. — J. POPLATEK: Alumnat papieski w Wilnie. *Źródła Mocy* 1928. [Rec.: J. Skr. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Welikoho* t. 3 z. 1/2 (1928)]. —

W. BOGATYŃSKI: Alma Mater Vilnensis. W 350-lecie jej założenia — 7 lipca 1578 r.-7 lipca 1928 r. *Kur. Lit.-Nauk.* 1928 nr 27 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 181). — *Księga pam. ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1-2. Wil. 1929. (Tu m. in.: S. BEDNARSKI: Geneza Akademii Wileńskiej; W. TATARKIEWICZ: Z dziejów gmachu uniwersyteckiego w Wilnie (i odb.); S. PIGOŃ: Historia jednego konkursu do katedry wymowy i poezji (1816); S. TRZEBIŃSKI: Wydział lekarski dawnego Uniwersytetu Wileńskiego i Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej w oświetleniu rękopisu Bućkiewicza (i odb.); J. IWASZKIEWICZ: Z pamiętników Hipolita Klimaszewskiego. (Stan Uniw. Wil. od czasu jego reformy przez Nowosilcowa i Pelikana (1824--1830); J. KOZŁOWSKA-STUDNICKA: Likwidacja Uniw. Wil. w świetle korespondencji urzędowej; A. WRZOSEK: Wskrzeszenie Uniw. Wil. w r. 1919; Pierwszy okres prac organizacyjnych... Spr. Komitetu Wykonawczego Odbudowy Uniw. Wil.). [Rec. całości: W. P. (PIOTROWICZ). *Źródła Mocy* 1931 z. 7; R. MIENICKI. *Kwart. Hist.* 1930; K. N.: Wileńskie wydawnictwa naukowe. *Kur. Wil.* 1929 nr 257; S. ŁEMPICKI. *Minerwa Pol.* 1929; G. FOSS. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1931; VILNENSIS: O dawnym i nowym Uniw. Wil. *Gaz. Warsz.* 1931]. —

A. KOPACZEWSKA: Wszechnica Wileńska. W 350 rocznicę założenia. *Iskry* 1929 nr 44. — J. POPLATEK: Powstanie seminarium papieskiego w Wilnie (1582--1585). *Ateneum Wil.* 1929. — 350-lecie wileńskiej Almae Matris. Historia Akademii. Historyczne zadanie Uniw. Wil. *Głos Narodu* 1929 nr 272. — *Z dawnego Wilna. Szkice obyczajowe i literackie.* Wil. 1929 *Bibl. Wil.* nr 2. (Tu m. in.: K. KONTRYM: Projekt katedry języka litewskiego w dawnym Uniw. Wil.; S. PIGOŃ: Z życia młodzieży akademickiej. Por. S. PIGOŃ: Wesołe sceny z życia dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. *Słowo* (Wil.) 1923 nr 217). — A. L. GŁUCHOWSKI: Wpływ Uniw. Wil. na rozwój studiów weterynaryjnych w pierwszej połowie XIX stulecia. *Księga pam. 13 Zjazdu Lekarzy i Przyrodników.* T. 2. (1930). — *Księga pam. celem uczczenia 350 rocznicy założenia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.* W-wa 1931. —

A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 2-3. Kr. 1931 i wyd. nast. — *Biblioteki wileńskie.* (Praca zbior. pod red. A. Łysakowskiego). Wil. 1932. — J. POPLATEK: Studenty-Basilijani u wilenśkij Akademiji. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Welikoho* t. 4 z. 1/2 (1932) — S. BEDNARSKI: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego. Kr. 1933. — S. FRYCZ:

Z naszej dydaktyczno-pedagogicznej przeszłości. Uroczystości w Akademii Wileńskiej za rektorstwa Skargi. *Przeszłość* 1933 nr 12. — A. Grodek: Katedra ekonomii w Wilnie 1803-1831. *Ekonomista* 1933 i odb. — A. Mirowič: Beiträge zur Geschichte des Deutschtums in Wilna. Deutsche Gelehrte an der Wilnaer Universität (1578-1831). *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* t. 25 (1933) i nadb. Poz. 1935. [Rec.: B. Zwolski. *Ateneum Wil.* 1935]. — A. Szantyr: Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie. *Alma Mater Vilnensis* z. 11 (1933). — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. —

J. Girard: Le Destin tragique et glorieux de l'antique Université de Vilno. *Revue des Sciences Politiques* 1934 i odb. [Rec.: C. Dupuis. *Séances et Travaux de l'Académie des Sciences Morales et Politiques* 1935 t. 2]. — H. Barycz: Do genezy Akademii Wileńskiej. *Ateneum Wil.* 1935. — S. Bednarski: Dwieście lat wileńskiej Akademii Jezuickiej 1570-1773. Próba syntezy. *Pam. VI Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Wil.* Lw. 1935 i odb. (Streszcz.). — J. Poplatek: Wykaz alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582-1773. *Ateneum Wil.* 1936. — *Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie.* Studium zbiorowe wyd. staraniem Koła Filol. Studentów Uniw. Stefana Batorego w Wilnie pod red. prof. dra Jana Oki. Wil. 1937. [Rec.: F. Smolka. *Eos* 1938 z. 1]. — L. Nowak: Nieznane materiały do dziejów Uniwersytetu Wileńskiego i oświaty na ziemiach dawnego W. Księstwa Litewskiego. *Ateneum Wil.* 1938 z. 2. — W. Szuk: Nieznany list biskupa Waleriana Protasewicza do papieża Grzegorza XIII z 1567 r. w sprawie erekcji Uniw. Wil. *Ateneum Wil.* 1938 z. 2. — J. Hoppen: Szkoła sztycharska w dawnym Uniw. Wil. *Słowo* 1938. — J. Hoppen: Dawne obserwatorium astronomiczne w Wilnie. *Słowo* 1938 nr 264. — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniw. Wil. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego przy współudziale dr M. Burbianki i dr B. Zwolskiego. Wil. 1939. —

G. Brzęk: Historia zoologii w Polsce do roku 1918. Lubl. 1947 *Annales U. M. Curie-Skłodowska Lublin* Sectio C. Suppl. 2. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 54; wyd. osob. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — V. Micelmacheris: Vilnius — senasis medicinos mosklo židinys [= Wilno — dawne ognisko nauki medycyny]. Wil. 1956. [Rec.: H. Szwejkowska. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1957 nr 4]. — *Vilniaus Universitetas.* Oprac. L. Vladimirovas, K. Jablonskis, J. Jurginis, J. Bulavas. Red. J. Bulavas. Wil. 1956. — H. Barycz: The Development of University Education in Poland. W-wa 1957. (Przekł. ang. z nie wyd. oryginału pol.: F. X. Pusłowski, K. Dąbrowska). — Z. Fedorowicz: Katedra historii naturalnej w dawnej Wszechnicy Wil. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* 5: *Historia Nauk Biologicznych i Medycznych* z. 1 (1957) *PAN Komitet Hist. Nauki.* — Z. Fedorowicz: Katedra zoologii i anatomii porównawczej w Uniwersytecie Wileńskim (1805-1832). *Studia i Materiały,* jw. — Z. Fedorowicz: Organizacja studiów przyrodniczych na Wszechnicy Wileńskiej w latach 1781--1832. *Studia i Materiały,* jw.; fragm. pt. Zarys organizacji..., jw. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny oraz Hist. Nauk Przyrodniczych* t. 16-18 (1936-1939); por. *Pam. XV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Pol. we Lw. w r. 1937.* Lw. 1939. [Rec.: Z. Skubała. *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* t. 11 (1958)]. — W. Dziewulski: Historia Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie (1919-1939). *Studia i Materiały...,* jw. S. C.: *Hist. Nauk. Mat., Fizyko-Chemicznych i Geologiczno--Geogr.* z. 2 (1959). — A. Kawecka--Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. — Z. Skubała, Z. Tokarski: Les Universités polonaises. W-wa 1959. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960.

Pełniejszą bibliografię oraz wiad. o materiałach zob.: L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Cz. 2. Kr. 1906; toż wyd. fotooffset. W-wa 1955; M. Ambros: Bibliografia Uniw. Wil. za r. 1929. *Ateneum Wil.* 1929; M. Ambros: Bibliografia Uniw. Wil. za lata 1930-1932. *Ateneum Wil.* 1934 i odb.; M. Ambros: Bibliografia Uniw. Wil. za r. 1933-1935. *Ateneum Wil.* 1936 i odb.; Bibliografia historii Polski XIX wieku. T. 1 (1815-1831). Pod red. S. Płoskiego. Wr. 1958 *PAN Instytut Historii,* s. 362-367.

AKADEMIA ZAMOJSKA

Inna nazwa: ACADEMIA ZAMOSCENSIS.

Założycielem Akademii był Jan Zamoyski, hetman i kanclerz wielki koronny. Jedną z pobudek do jej założenia mogła być chęć przeciwdziałania szeroko rozwiniętej w różnych krajach, a także i w Polsce, akcji jezuitów zmierzającej do opanowania wyższych uczelni. Zamoyski, skupiający w swoim obozie politycznym bardziej postępowe odłamy szlachty, także różnowierczej, dążył do stworzenia uczelni wybitnie świeckiej, podporządkowanej potrzebom państwa. Uczelnia powstała w 1594; w tymże roku utwierdziła fundację bulla papieża Klemensa VIII, wykłady jednak zaczęły się w marcu 1595. Akt fundacyjny kanclerza z 5 lipca 1600 wymienia dziesięć katedr profesorskich, z tych dwie prawa, jedną fizyki i medycyny, a pozostałe filozofii. Pierwszym rektorem był Melchior Stefanowicz (Stefanides), a kanclerzem każdorazowy biskup chełmski. Podstawę materialną bytu uczelni stanowiła wieś Bukowina oraz beneficja kolegiaty zamojskiej. Szkoła początkowo chlubiła się wybitnymi siłami pedagogicznymi pochodzenia mieszczańskiego, jak ściągnięci staraniem Szymona Szymonowica: jurysta Tomasz Drezner, filolog Adam Burski, gramatyk Ursinus Niedźwiedzki. Później przybyli tu William Brusius, Fabian Birkowski, Dominik Convalis. Spośród katedr najwyżej stało prawo, natomiast medycyna mimo wysiłków fundatora nie rozwinęła się. Szkoła była przeznaczona głównie dla szlachty, z czasem jednak więcej napływało mieszczan i ten stan trwał przez lat 180. Śmierć kanclerza zaważyła niekorzystnie na losach Akademii. Przez pewien czas rolę opiekuna spełniał Szymonowic. Syn hetmana, Tomasz, mimo prób naprawy niewiele zdziałał dla Akademii. Poziom nauki stale się obniżał, m. in. na skutek braku dopływu wybitniejszych sił pedagogicznych. W 1637 objęła Akademia patronat nad kolegium w Ołyce. W 1640 wdowa po Tomaszu, Katarzyna z Ostrogskich, ufundowała seminarium duchowne przy Akademii. W połowie XVII w. upadek szkoły był niemal całkowity. Uczelnia walcząc z ciągłymi trudnościami finansowymi mniejszą uwagę zwracała na zagadnienia pedagogiczno-naukowe. Próby reform biskupa Laskarysa w pierwszej połowie XVIII w. wydały owoce znikome. O pogłębiającym się upadku uczelni świadczą najlepiej wydawnictwa drukarni akademickiej. Założona równocześnie ze szkołą, drukarnia wydawała początkowo podręczniki i cenne dzieła naukowe, jak np. *Processus judiciarius Regni Poloniae*, z czasem jednak tłoczyła broszury dewocyjne, panegiryki, kalendarze Duńczewskiego i pisma okolicznościowe. Ten typ małowartościowego wydawnictwa trwał do końca. W 1784 rząd austriacki Akademię zlikwidował.

OPRACOWANIA

Monografia: J. K. KOCHANOWSKI: Dzieje Akademii Zamojskiej (1594-1784). W-wa 1899-1900 *Fontes et Commentationes Historiam Scholarum Superiorum in Polonia Illustrantes* t. 7. [Rec.: S. TARNOWSKI. *Przegl. Pol.* 1901 t. 140].

J. ŁUKASZEWICZ: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 3. Poz. 1851 s. 324-369. — K. Wł. W. (WÓJCICKI): Akademia Zamojska. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859). — M. Żm. (ŻMIGRODZKI): Akademia Zamojska. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 1 (1890). — J. A. WADOWSKI: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899-1900 *Fontes et Commentationes*..., jw. t. 1. [Rec.: H. ŁOPACIŃSKI. *Wisła* t. 13 (1899); F. MAJCHROWICZ. *Szkoła* 1899 nr 24; *Czas* 1899 nr 137; *Słowo Pol.* 1899 nr 146]. — K. HECK: Jan Zamoyski i pierwsi profesorowie jego akademii. *Czas* 1902 nr 202-205; toż *Gaz. Warsz.* 1902 nr 300-306. — K. HECK: Szymon Szymonowicz. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1901); t. 37 (1903) i odb. — L. JANOWSKI: Akademia Zamojska. *Kraj* 1902 nr 9-10. [Rec.: Z. *Muzeum* 1902]. — S. ŁEMPICKI: Jan Zamoyski jako reformator szkolnictwa wyższego w Polsce. I. Działalność na polu szkolnictwa państwowego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 56 (1917) i odb. Kr. 1918; por. *Spr. AU* 1917 nr 2. [Rec.: K. TYSZKOWSKI. *Pam. Lit.* R. 16 (1918); K. SOCHANIEWICZ. *Kwart. Hist.* 1920]. —

S. ŁEMPICKI: Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa. 1573-1605. Kr.

1922 *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* nr 2. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 19 (1921); A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921; A. Brückner. *Książka* 1922 nr 4; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1922; B. Gubrynowicz. *Kur. Warsz.* 1922 nr 54; K. Sochaniewicz. *Muzeum* 1922]. — S. Łempicki: Il cancelliere G. Zamoyski e l'Università di Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nell settimo centenario della sua fondazione.* Kr. 1922. Przekł. pol.: T. Ulewicz pt. „Padwa uczyniła mnie mężem". W książce: Renesans i humanizm w Polsce. (W-wa) 1952. — S. Łempicki: Jan Zamoyski protektor medycyny i medyków. (Kartka z dziejów mecenatu humanistycznego w Polsce). *Przew. Nauk i Lit.* 1921 i odb.; przedr. pt. Protektor medycyny i medyków. W książce: Renesans i humanizm w Polsce, jw. —
S. Kot: Helmstedt i Zamość. Z dziejów kultury humanistycznej. Zamość 1929. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 5 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 22)]. — S. Kot: Publikacja nowych uniwersytetów w XVI w. Królewiec i Zamość. Kr. 1929. [Rec.: E. Maschke. *Altpreussische Forschungen* 1934 z. 1 s. 140]. — S. Łempicki: Medyceusz polski XVI wieku. (Rzecz o mecenacie J. Zamoyskiego). *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929 i osob. Zamość 1929; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce, jw. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 11-13. — J. Riabinin: Profesorowie Akademii Zamojskiej w świetle aktów. *Szymon Szymonowicz i jego czasy,* jw. — S. Łempicki: Szymonowicz wobec szkoły i wychowania. *Oświata i Wychowanie* 1930 t. 2; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce, jw. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 191-192, 523; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); toż wyd. 3 Paryż 1959; wyd. 4 pt. Dzieje..., jw. (W-wa) 1958. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki a discipulis oblata.* W-wa 1934 s. 236 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Birkenmajer: Typograficzny zasób drukarni Akademii Zamojskiej w r. 1617. Kr. 1936. — S. Kot: Bruce (Bruss, Brussius) William. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — S. Łempicki: Convalis (Convalius) Dominik. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). —
H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 59-60, 71, 94 i in.; wyd. osob. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 491; osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por. A. Kawecka-Gryczowa: Drukarstwo polskie w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 164-166; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji...,* jw.; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. [Dyskusja: S. Ziemski: W sprawie oceny Akademii Zamojskiej i twórczości Petrycego. *Odrodzenie w Polsce...,* jw., s. 283]. — I. Średzińska: Logika i nowa metodologia A. Burskiego. *Myśl Filoz.* 1954 nr 2 s. 191 nn. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3 s. 65. — A. Iskrzycki: Dzieje Zamościa i południowej Lubelszczyzny. Lubl. 1956 s. 17-18. — J. Mikos, W. Skrzydło: Z kart dziejów Akademii Zamojskiej. *Wiedza i Życie* 1956 nr 1. — H. Barycz: The Development of University Education in Poland. W-wa 1957 s. 23-24. (Przekł. ang. z nie wyd. oryginału pol.: F. X. Pusłowski, K. Dąbrowska). — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. [Rec.: S. Tync. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — Z. Skubała, Z. Tokarski: Les Universités polonaises. W-wa 1959 s. 42-44. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 6: Małopolska — ziemie ruskie. Wr. 1960 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. — Ł. Kurdybacha: Problem świeckości Akademii Zamojskiej. *Nowa Szkoła* 1960 nr 1.

Pełniejszą bibliografię oraz wiad. o materiałach zob. L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Cz. 2. Kr. 1906; toż wyd. fotooffset. W-wa 1955. Zob. również opracowania: Burski Adam, Drezner Tomasz, Szymonowic Szymon, Zamoyski Jan.

DRUKARSTWO POLSKIE W DOBIE ODRODZENIA

Okres Odrodzenia polskiego w produkcji książki drukowanej otwiera rok 1473, data założenia pierwszej w kraju drukarni, zakończyć zaś może 1638, w którym nastąpiło zamknięcie drukarni ariańskiej w Rakowie: wyraz zwycięskiej reakcji i nietolerancji. W tych zasadniczych ramach da się wyróżnić kilka ogniw chronologicznie po sobie następujących, w zależności od rozwoju stosunków społecznych i narastania czy zanikania idei postępowych w życiu kulturalnym narodu.

DRUKARSTWO KRAKOWSKIE

W okresie pierwszym, tj. w XV wieku, drukarstwo — jeszcze słabe i nietrwałe, zależne całkowicie od kościoła katolickiego — nie mogło rozwinąć samodzielnej inicjatywy. Najwidoczniej Akademia Krakowska, w przeciwieństwie do szkół przyciągających zazwyczaj przedstawicieli typograficznego rzemiosła w innych krajach, nie stwarzała na razie dość silnego oparcia dla przedsięwzięć tego typu.

W latach 1474-1477 działa w Krakowie wędrowny drukarz z Bawarii nazwiskiem — jak się przyjmuje ostatnio — Kasper S t r a u b e. Pozostały po nim znane dziś cztery druki. Są to w przypuszczalnym porządku chronologicznym: *Kalendarz na r. 1474*, Franciscus de Platea: *Opus restitutionum, usurarum et excommunicationum* (z wymienioną na końcu datą 1475), Joannes de Turrecremata: *Expositio in Psalterium* (w dwóch wariantach, z wymienionym na końcu miejscem druku: *Cracis*) i wreszcie Augustinus Aurelius: *Opuscula*.

W końcu wieku powstała w Krakowie drukarnia nastawiona na zaopatrzenie kościołów ruskich w książki liturgiczne. Była ona założona przez przedsiębiorcę górniczego Jana T u r z o n a i hafciarza Szwajpolta F i o l a. Spółka ta wydała wszakże tylko cztery druki (a może pięć) w r. 1491, po czym na skutek zakazu kościoła katolickiego przerwała swą działalność.

W drugim okresie dziejów drukarstwa, tj. w pierwszej połowie XVI w., kiedy ustaliło się ono na trwałe w naszym kraju, ośrodkiem jego stał się oczywista Kraków — stolica, siedziba dworu i Akademii, ważny punkt handlowy oraz centrum rozwijającego się wówczas przemysłu (m. in. z końcem XV w. powstały pierwsze papiernie).

Początek nieprzerwanej linii rozwojowej sztuki typograficznej przypada na r. 1503, kiedy to przybyły z Metzu Kasper H o c h f e d e r założył swój warsztat. Po krótkim pobycie Hochfedera w Krakowie drukarnię (w r. 1505) przejął bogaty kupiec krakowski Jan H a l l e r. Prowadził ją do r. 1525, początkowo przy pomocy sprowadzonych z zagranicy fachowców: Wolfganga L e r n a i Floriana U n g l e r a. Obydwaj właściciele drukarni: Hochfeder i Haller, związani byli głównie z Akademią Krakowską, której dostarczali podręczników. Haller zmonopolizował również dostawę ksiąg liturgicznych dla kościoła katolickiego w Polsce.

Z dziejami literatury polskiej złączyło się na zawsze nazwisko Floriana Unglera, który po odejściu od Hallera założył własną drukarnię i prowadził ją w latach 1510-1516 i 1520-1536. W okresie spółki z Wolfgangiem Lernem wydał on „pierwszą książkę" w języku polskim u schyłku roku 1513. Był to *Raj duszny*, przeróbka łacińskiego modlitewnika dokonana przez Biernata z Lublina. Odtąd spod pras drukarzy pierwszej połowy XVI stulecia płynie nieprzerwany ciąg przystępnej literatury w języku narodowym o treści bądź dewocyjnej i rozrywkowej, bądź też popularyzującej pewne dziedziny wiedzy (lecznictwo, rachunkowość itp.), przeznaczonej głównie dla odbiorców z kręgu mieszczańskiego lub średniej szlachty (zwłaszcza dla kobiet).

Nowym prądom, zmierzającym do upowszechnienia zarówno literatury klasycznej i humanistycznej, jak i piśmiennictwa w języku polskim, hołdował gorliwie Hieronim W i e t o r, Ślązak działający uprzednio w Wiedniu. Jego książki (1518-1546) odznaczały

się nie tylko nową treścią, ale i nową, renesansową formą. Obydwaj drukarze: Ungler i Wietor, położyli ponadto zasługi w stopniowym ustalaniu się systemu ortograficznego i graficznego. I Ungler, i Wietor mieli świadomość swej roli w rozwoju języka polskiego i dawali temu wyraz w swych znanych wypowiedziach.

Obok nich wielce się zasłużyli Marek i Maciej Szarffenbergowie. Pierwszy z nich, znany właściciel księgarni, papierni i introligatorni, wpływał na ruch wydawniczy jako nakładca wielu książek od r. 1520, wreszcie właściciel drukarni; drugi, Maciej, działający w 1526-1547, utrwalił swe nazwisko wydrukowaniem *Krótkiej rozprawy* M. Reja (1543).

Owi drukarze pierwszej połowy XVI stulecia byli w dużym stopniu organizatorami życia literackiego swego czasu, byli czynnymi bojownikami nowych idei dzięki przyswajaniu kulturze polskiej dzieł świata antycznego, nawiązywaniu kontaktów z humanistami Włoch i Niemiec oraz rozbudzaniu i upowszechnianiu literatury narodowej.

Stopniowe ubożenie mieszczaństwa i wsi oraz powolne, lecz stałe wygasanie zarzewia Odrodzenia wpływały na kurczenie się inicjatywy i wpływów przedsiębiorstw wydawniczo-drukarskich, a tym samym na pomniejszanie ich dodatniej funkcji społecznej. Wystąpi to zjawisko już w następnym okresie, w drugiej połowie stulecia, wyraźniej, oczywista, bliżej schyłku wieku, początkowo bowiem dość silnie trzymają się jeszcze stare firmy mieszczańskie. Warsztat Macieja Szarffenberga odziedziczyła rodzina Siebeneicherów (1557-1623), warsztat Marka Szarffenberga podzielili pomiędzy siebie jego synowie. Jeden z nich, Mikołaj, w zamian za przywilej królewski na druk popłatnych wydawnictw „urzędowych" zobowiązał się do utrzymywania przy kancelarii królewskiej „latającej" drukarni. Tłoczyła ona w różnych miejscowościach Polski i poza jej granicami, w czasie wypraw wojennych Batorego, m. in. we Lwowie, Knyszynie, Połocku, zawitała też wraz z kancelarią kilkakroć do Warszawy, gdzie w r. 1578 ukazał się pierwszy druk w tym mieście, mianowicie *Odprawa posłów greckich* Jana Kochanowskiego. Ta krakowska oficyna przeszła w XVII w. w ręce Franciszka Cezarego, założyciela nowej „dynastii" drukarzy krakowskich czynnych przez długie dziesiątki lat XVII wieku.

W okresie tym wysunęła się na przodujące miejsce spadkobierczyni dawnej oficyny H. Wietora Drukarnia Łazarzowa. Po drukarzu-humaniście przejął ją w 1550 r. Łazarz Andrysowic, a po nim w 1578 jego syn, Jan, noszący po nobilitacji nazwisko Januszowski. Wykształcony za granicą, doskonały znawca rzemiosła, Januszowski postawił Drukarnię Łazarzową na tak wysokim poziomie, iż zwano go „polskim Plantynem". Wydawał poważne treścią i rozmiarami dzieła, w pięknej nowoczesnej szacie graficznej. Zarazem też spod jego pras zaczęły pojawiać się pierwsze „jaskółki" literatury mieszczańskiej. Ambicje Januszowskiego sięgały dalej, poza poprawne edytorstwo. Ten przyjaciel i wydawca Jana Kochanowskiego podjął próbę reformy pisowni i jednocześnie zademonstrował wzory czcionek polskiego kroju, ogłaszając je w swym *Nowym karakterze polskim* (1594).

Obok „potentatów" drukarskich wyrastały w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wieku pomniejsze firmy: Stanisława Siennika z Sieradza, prowadzona później przez Macieja Garwolczyka, oraz Wojciecha Kobylińskiego. Poważniejszą pozycję zdobyła sobie oficyna założona w r. 1574 przez Andrzeja Piotrkowczyka, która przeszedłszy w ręce syna założyciela, tegoż imienia, a następnie jego spadkobierców, przetrwała do r. 1672, kiedy to została wchłonięta przez Drukarnię Akademicką w Krakowie.

Wszystkie te mniej lub bardziej zasobne oficyny krakowskie „złotego wieku" związane były głównie z obozem katolickim, kontrreformacyjnym. Na usługach reformacji znajdowała się najwybitniejsza obok Drukarni Łazarzowej placówka wydawniczo-dru-

karska Macieja W i r z b i ę t y (1557-1605). Ten powszechnie szanowany typograf skupiał wokół swego warsztatu nieomal wszystkich wybitniejszych pisarzy swego czasu. Jak Januszowskiego nazywa się drukarzem Kochanowskiego, tak Wirzbiętę — wydawcą Reja. Do najpiękniejszych okazów sztuki typograficznej Wirzbięty należą, prócz pierwszego wydania *Postylli* Reja, *Psałterz* w przekładzie Jakuba Lubelczyka (1558) oraz *Sarmatiae Europeae descriptio* Aleksandra Gwagnina (1578).

DRUKARSTWO POZAKRAKOWSKIE

Poza Krakowem, na ziemiach związanych z Polską, również powstawały w XV wieku drukarnie, krótkotrwałe i mało aktywne. Najstarszą z nich jest drukarnia we Wrocławiu założona przez kanonika Kaspra E l y a n a. Ukazały się w niej r. 1475 *Statuta synodalia episcoporum Vratislaviensium*, a w nich po raz pierwszy w druku polskie teksty: *Ojcze nasz*, *Zdrowaś Maria* i *Wierzę*.

W Malborku w r. 1492 Jakub K a r w e y s e wydrukował *Żywot św. Doroty, patronki Prus*. Najstarszy druk gdański pochodzi z r. 1499; tłoczył go wędrowny drukarz Konrad B a u m g a r t e n. Na początku XVI wieku działali tu Marcin T r e t t e r i Jan W e i n r e i c h, a „dynastię" gdańskich drukarzy założył Franciszek R h o d e, przybyły z Flandrii w 1538 r.

W Wilnie działalność drukarską rozpoczął w r. 1525 Franciszek S k o r y n a drukując *Apostoła* (*Dzieje Apostolskie*) dla ludności białoruskiej. Dalsze jego losy są mało znane. Istnieje przypuszczenie, że drukarnia Skoryny przeszła w ręce bogatych mieszczan wileńskich Łukasza i Kuźmy M a m o n i c z ó w, którzy drukowali prawie wyłącznie księgi ruskie. Pierwsza z nich ukazała się w r. 1575. Mamonicze utrzymują drukarnię w głąb XVII wieku, korzystając z przywilejów królewskich i zaopatrując ziemie litewskie w „druki urzędowe" (konstytucje).

Późniejszy ciągły rozwój drukarstwa na ziemiach całej Polski wiąże się z rozwojem reformacji: gdziekolwiek pod opieką możnowładcy — zwłaszcza w początkowym okresie — powstawało żywsze ognisko ruchu różnowierczego, zjawiały się na jego usługach tłocznie.

Z powodu nie sprzyjającej „nowinkom" postawy Zygmunta I ośrodkiem propagandy różnowierczej i produkcji książki w połowie XVI w. stał się Królewiec, gdzie pod ochroną ks. Albrechta rozwijał pełną inicjatywy akcję wydawniczą Jan S e k l u c j a n, bądź to korzystając z miejscowych typografii, bądź w oparciu o prasy wygnańca czeskiego Aleksandra A u g e z d e c k i e g o, który po różnych wędrówkach i tarapatach drukował też przez krótki czas (1558-1561) w Szamotułach, posiadłości Górków. W Królewcu także próbował akcji wydawniczo-drukarskiej, acz bez większego powodzenia, dawny współpracownik F. Unglera — J a n z S ą c z a, przezwany w Prusach — M a l e c k i m.

Wkrótce jednak, już w latach pięćdziesiątych, nie tylko wzrosła ogromnie ilość ośrodków wydawniczych, ale — co ważniejsze — ich sieć objęła rozległe połacie kraju. Brześć, Pińczów, Nieśwież, Łosk, Lusławice, Węgrów, Grodzisk, Toruń, Elbląg, Gdańsk, Leszno, Wilno i Lubcz, Baranów i Wielkanoc, wreszcie Raków, nie licząc krakowskiego warsztatu Wirzbięty — oto punkty na mapie drukarstwa różnowierczego. Obfitszą i utrzymaną na wysokim poziomie produkcją wyróżnił się w samym zaraniu reformacji Brześć (1553 - ok. 1574), gdzie działali znani z nazwiska drukarze: Bernard W o j e w ó d k a, Stanisław M u r m e l i u s i Cyprian B a z y l i k. Chlubą tamtejszej drukarni był potężny foliant tzw. *Biblii brzeskiej*, czyli *Radziwiłłowskiej* (1563).

Znaczna część wymienionych wyżej oficyn została wprzęgnięta w służbę tzw. zboru mniejszego, radykalizującego, z którego wykrystalizował się odłam zwany arianami lub braćmi polskimi. Jednakże ani w Nieświeżu i Łosku, ani w Węgrowie i w Lusławicach nie dało się rozbudować żywszych i trwalszych ośrodków wydawniczych. Drukarze

byli uzależnieni bądź od możnych protektorów, których łączył z różnowierstwem tylko chwilowy interes, bądź od zborów podlegających coraz to nowym wstrząsom i przekształceniom, w dodatku słabych ekonomicznie, nie mogli więc znaleźć wystarczająco mocnej podstawy i rozwinąć większej inicjatywy w przeciwieństwie np. do osiadłych, zamożnych warsztatów mieszczańskich w Krakowie. Daniel z Łęczycy, wędrujący z Pińczowa do Nieświeża, a dalej do Łoska i Wilna, Jan Karcan idący śladami Daniela z Łoska do Wilna, Melchior Nering, drukarz poznański, grodziski i toruński, wszyscy pod wpływem różnych przeciwności zmieniają miejsca pobytu w poszukiwaniu lepszych warunków pracy i trwalszej podstawy działania. Kierunek ich wędrówek jest zawsze jednaki: przystanią będzie miasto skupiające większą ilość ludzi oraz instytucje kulturalne, przede wszystkim szkoły (gimnazja lub akademie).

Silną pozycję zdobyła sobie dopiero drukarnia rakowska obsługująca świetną szkołę i ruchliwą gminę ariańską. Zaczątki tej oficyny sięgają jeszcze czasów krakowskich, kiedy to począwszy od r. 1574 kierował nią jej założyciel Aleksy Rodecki. Mimo ukrywania się za maską anonimów i pseudonimów Rodecki był ustawicznie prześladowany zarówno przez katolików, jak i przez protestantów ortodoksów. Wreszcie schronił się do Rakowa i tutaj w r. 1600 przekazał drukarnię zięciowi, Sebastianowi Sternackiemu. Pod rządami tego ostatniego placówka wybiła się na jedno z przodujących miejsc w drukarstwie XVII wieku. Jej wysoki poziom techniczny sprawiał, iż wielu autorów, nawet z obozów przeciwnych, powierzało swe utwory prasom rakowskim, które nie ograniczały się tylko do wydawania teologicznych pism członków gminy ariańskiej, ale pozostawały w związkach, często wprawdzie zakonspirowanych, zarówno z przedstawicielami literatury, jak ministrami zborów kalwińskich (Klonowic, Paprocki, Zbylitowski, Cygański, a nawet Krzysztof Kraiński). Drukarnia rakowska została zamknięta w r. 1638 na podstawie decyzji specjalnej komisji. Fakt ten świadczący o zwycięstwie reakcji i nietolerancji można uznać za akcent zamykający ostatecznie okres Odrodzenia w dziejach polskiego drukarstwa.

W ostatniej ćwierci XVI wieku przeciwko akcji wydawniczej reformacyjnej zaczęli organizować własną — jezuici. Przed r. 1576 Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka przeniósł swą drukarnię z Brześcia (albo już Nieświeża) do Wilna i oddał na usługi kolegium i Akademii jezuitów. Drukarnia ta w rękach jezuitów pozostawała aż do kasaty zakonu w r. 1773. Na terenie Wilna z drukarnią jezuitów rywalizowały na przełomie XVI i XVII wieku drukarnie protestanckie popierane przez Andrzeja Wolana, wybitnego pisarza i sekretarza królewskiego; pracowali w nich m. in. Jan Karcan, Daniel z Łęczycy (przejściowo, zanim nie przeszedł ostatecznie na służbę jezuitów) i Jakub Markowicz.

Do akcji kontrreformacyjnej wprzęgnięte też zostało drukarstwo w Poznaniu. Początki jego wiążą się z nazwiskiem Melchiora Neringa, który po niefortunnej próbie wydania pisma antyjezuickiego w r. 1577 naraził się zakonowi i musiał uchodzić do Grodziska. Na jego miejsce przybył do Poznania pozostający wyłącznie na usługach obozu katolickiego Jan Wolrab z rodziny drukarzy osiadłych w Lipsku i Budziszynie. Dziedzice Jana Wolraba przez pewien czas na początku XVII wieku prowadzili filię w Kaliszu.

Na usługach zakonu jezuitów pozostawała również drukarnia w Braniewie.

Istniały na terenie Polski i drukarnie nie związane z bezpośrednimi polemikami religijnymi. Były to na ogół warsztaty krótkotrwałe. Niekiedy były one zakładane przez możnych panów, jak np. pierwsza z nich, drukarnia Jakuba Przyłuskiego w Szczucinie (częściowo w Krakowie) w 1551-1553, Pawła Szczerbica we Lwowie w r. 1581, biskupa Józefa Wereszczyńskiego w Nowym Wereszczynie w 1597-1598 lub Szczęsnego Herburta w Dobromilu w 1611-1615. Wiele warsztatów prowadzili

drukarze próbujący przygodnie pracy w różnych miejscowościach, zwłaszcza w Wilnie i Lwowie. Wśród nich na szczególne wyróżnienie zasługuje Iwan Fiedorow Moskwicin, pierwszy drukarz na terenie Lwowa działający tu w latach 1573-1574, późniejszy drukarz *Biblii ostrogskiej* (1580).

Z ducha Renesansu narodziła się piękna placówka w Zamościu, założona w r. 1594 przez Jana Zamoyskiego przy współudziale Szymona Szymonowica i Jana Januszowskiego. Wyposażona nader starannie, z przeznaczeniem dla druku prac naukowych i podręczników szkolnych tamtejszej Akademii, nie zdołała się utrzymać na wysokim poziomie z początkowego okresu; pierwszym jej kierownikiem był Marcin Łęski. Rychło po śmierci fundatora przeszła w stan wegetacji.

Lepsze warunki drukarstwu zapewniały miasta północne o rozbudowanym samorządzie i bogatym mieszczaństwie, jak Toruń i Gdańsk. Obok Krakowa stanie się Gdańsk najważniejszym ośrodkiem wydawniczym Polski w XVII wieku, a więc w tym okresie, gdy wraz z zanikaniem kultury Odrodzenia drukarstwo nasze chyli się ku upadkowi. Wśród wielu wydawców i drukarzy tego miasta wyróżnili się: Andrzej Hünefeldt i przede wszystkim — ruchliwa firma Jerzego Förstera, posiadająca filie w Krakowie, Warszawie i Lublinie. Książki Förstera, który drukował m. in. w Holandii wysuwającej się wówczas na przodujące miejsce w Europie w zakresie produkcji wydawniczej, odznaczały się wysokimi walorami technicznymi i estetycznymi.

W nowej stolicy Polski, Warszawie, jako siedzibie dworu i urzędów oraz miejscu odbywania sejmów, założył pierwszą drukarnię w r. 1624 przybyły z Poznania Jan Rossowski. I on, i jego następcy (Jan Trelpiński, Piotr Elert i in.) pełnili głównie funkcję drukarzy „urzędowych".

*

W jaki sposób Odrodzenie wpływało pobudzająco na produkcję książki oraz jak — z drugiej strony — dzieje drukarstwa mogą być miernikiem linii rozwojowej nowych nurtów tej doby, zobrazować może kilka cyfr, stanowiących swego rodzaju podsumowanie tych procesów.

W r. 1503 na terenie Polski działała jedna drukarnia. Około 1550 istniały w Krakowie jednocześnie cztery drukarnie, w Królewcu dwie i w Gdańsku jedna — łącznie siedem. Na przestrzeni dwudziestolecia 1560-1580 na terenie kraju działa już łącznie dwadzieścia pięć oficyn, nie licząc ruskich (z jednym wyjątkiem Mamoniczów) i żydowskich, a to: w Krakowie dziewięć, w Wilnie cztery, we Lwowie, w Brześciu, Nieświeżu, Łosku, Węgrowie, Lusławicach, Grodzisku, Toruniu, Poznaniu, Królewcu, Braniewie — po jednej i „latająca" M. Szarffenberga. W ciągu osiemnastu lat schyłkowego okresu (1630-1648) zanotować można istnienie trzydziestu czterech drukarń: Kraków — jedenaście, Gdańsk, Leszno, Wilno, Królewiec, Warszawa — po dwie, Lwów — trzy, Baranów, Braniewo, Kalisz, Lubcz, Lublin, Poznań, Raków, Toruń, Zamość, Elbląg — po jednej.

Stosunek zatem ilości drukarń z połowy wieku do lat osiemdziesiątych stulecia ma się jak 1 : 3,5, natomiast wzrost ilości warsztatów w okresie następnym po mniej więcej pięćdziesięciu-sześćdziesięciu latach nie dosięga nawet 50%. Obserwujemy więc w czwartej ćwierci stulecia znaczną dynamikę rozwojową, natomiast ku połowie XVII wieku zjawisko niejakiej stabilizacji przy jednoczesnym bardzo wydatnym obniżeniu jakości produkcji zarówno pod względem treści, jak i pod względem formy, co sygnalizuje zbliżający się upadek kultury Rzeczypospolitej szlacheckiej.

Rola drukarstwa tego okresu zarysowuje się wyraźnie: stanowiło ono w znacznej mierze podstawę i pomoc w organizowaniu nauki i literatury narodowej, ułatwiało upowszech-

nienie zdobyczy postępowych humanizmu i reformacji, stwarzało większe możliwości w walce o nowe hasła, dostarczając broni w postaci ulotki, broszury polemicznej czy satyry. W nie spotykanych uprzednio rozmiarach drukarstwo zwiększyło kręgi odbiorców książek, obejmując w tym okresie przedstawicieli warstw, które w późniejszych czasach zostaną odsunięte od współdziałania w tworzeniu wartości kulturalnych.

OPRACOWANIA

Literatura ogólna

J. D. Hoffmann: De typographiis earumque initiis et incrementis in Regno Poloniae et Magno Ducatu Lithuaniae. Gdańsk 1740. — W. Schlieff: Beiträge zu J. D. Hoffmann: De typographiis in Regno Poloniae. (Gdańsk) 1740. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1-2. Wil. 1823-1826; przedr. anastatyczny W-wa 1927. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1-3. Kr. 1826. — F.M. Sobieszczański: Drukarstwo polskie. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — K. Estreicher: Bibliografia polska. T. 8. Kr. 1882. (Spis drukarzy w układzie alfabetycznym). — K. Estreicher: (Wzmianki rozsiane przy opisie poszczególnych pozycyj w cz. III, t. 12-34). — A. Benis: Ochrona praw autorskich w dawnej Polsce. *Pam. Słuchaczy Uniw. Jagiel.* Kr. 1887. — T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1-2. W-wa 1900-1904. — Z. Gloger: Drukarnie w Polsce. *Enc. staropolska ilustr.* T. 2. W-wa 1901. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 1-5. Lw. 1900-1906. —

I. T. Baranowski: Przemysł polski w XVI wieku. W-wa 1919. — S. Lam: Le Livre polonais au XV et XVI siècle. W-wa 1923. — K. Piekarski: Katalog Biblioteki Kórnickiej. T. 1. Polonica XVI-go wieku. Kórnik 1929. — K. Piekarski: Książka w Polsce XV i XVI w. *Kultura staropolska.* Kr. 1932 i odb. Kr. 1931; por. dyskusja: *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego...* Kr. 1931. — Z. Mocarski: Stan badań polskiego drukarstwa. *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Referaty.* Cz. 2. W-wa 1936. — K. Piekarski: Studia bibliograficzne. 1. Druki w. XV i XVI w Bibl. Tarnowskich w Dzikowie. 2. Druki polskie w. XVI w makulaturze okładek ksiąg rachunkowych salin wielickich i bocheńskich w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. 3. Kalendarze i prognostyki w Polsce XV i XVI w. 4. Bibliografia wydanych w. XVI podręczników prawa miejskiego Bartłomieja Groickiego. *Spr. PAU* t. 44 (1939) nr 1. — K. Budzyk: Drukarze urzędowi Rzeczypospolitej szlacheckiej. W książce: Studia z zakresu księgoznawstwa i bibliografii. W-wa 1948 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 2. — J. Grycz: Z dziejów i techniki książki. Wr. 1951. (Wiele materiału ilustracyjnego). — J. Muszkowski: Życie książki. Wyd. 2. Kr. 1951. — J. Benzing: Buchdruckerlexicon des XVII Jahrhunderts (deutsches Sprachgebiet). Frankfurt n/M. 1952. — K. Budzyk: Bibliografia konstytucji sejmowych XVII wieku w Polsce. Wr. 1952 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 3. — A. Kawecka-Gryczowa: Drukarstwo polskie w dobie Odrodzenia. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1953 i nadb. — A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 i osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce”.* — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1956.

Początki drukarstwa w Polsce

Straube: M. Denis: Einleitung in die Bücherkunde. Wyd. 2. Wiedeń 1795. — G. W. Zapf: Ueber eine alte und höchst seltene Ausgabe von Joannis de Turrecremata Explanatio in Psalterium. Norymberga 1803. — K. Estreicher: Günther Zainer i Świętopełk Fiol. *Bibl. Warsz.* 1867 i odb. — I. Polkowski: Nieznany druk krakowski z XV w. Dzieło Franciszka de Platea Opus restitutionum, usurarum et excommunicationum. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 8 (1880) i odb. — K. Różycki: Die Inkunabeln des Druckers des Turrecremata in Krakau. Eine bibliographische und typographische Untersuchung. Monachium 1911. — I. Collijn: Der Drucker des Turrecremata in Krakau = Casper Hochfeder. *Zentralblatt f. Bibliothekswesen* t. 29 (1912). — K. Piekarski: Krakowska Pana Stuchsowa peregrynacja w legendę obrócona. *Silva Rerum* 1927 i odb. — K. Piekarski: W sprawie dwu „wydań” krakowskich Turrecrematy. *Exlibris* 1920. — K. Piekarski: Pierwszy drukarz polski: Kasper Straube? *Szpargały* 1934 z. 2 i odb.: *Marginalia Nova* II (IV). — A. Birkenmajer: Rodowód krakowskiego Plateana. *Studia nad książką poświęcone pamięci*

K. Piekarskiego. Wr. 1951 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 1.— J. Muszkowski: Początki drukarstwa w Krakowie. Stan badań i problematyka aktualna. *Prace Polon.* S. 8 (1951).

Por. też niżej: Kraków: J. Seruga: J. Haller.

Fiol: J. F. Golowatzkij: Sweipolt Fiol und seine kyrillische Buchdruckerei in Krakau vom Jahre 1491. *Sitzungsberichte d. Kais. Akademie der Wissenschaften*. Wiedeń 1876 i odb. — K. Estreicher: Günther Zainer i Świętopełk Fiol. *Bibl. Warsz.* 1867 i odb. — J. Ptaśnik: Turzonowie w Polsce. *Przew. Nauk. i Lit.* 1905. — A. Birkenmajer i K. Piekarski: Korektowe arkusze druków Szwajpolta Fiola. *Congrès International des Bibliothécaires et des Amis du Livre tenu à Prague du 28 juin au 3 juillet 1926. Procès-verbaux et mémoires.* T. 2 s. 57-58 (i odb.). — J. Fijałek: Początki cenzury prewencyjnej w kościele rzymsko-katolickim i w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera*. Kr. 1928. — Fioliana. Materiały do bibliografii. *Ukraińska Knyha* V, 1943. — J. Mišianik: Dějiny levočského knihtlačiarstwa. Trnava 1945. — Z. Kozłowska-Budkowa: Fiol Szwajpolt. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). — J. Muszkowski: Początki drukarstwa w Krakowie, (jw. Straube).

Elyan: K. Dziatzko: Caspar Elyan. Breslau's erster Drucker. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 15 (1880) z. 1 i odb. — H. Barycz: Elyan Kasper. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1928). — B. Kocowski: Śląskie studia inkunabulistyczne. W książce: M. Burbianka, A. Głombiowski, B. Kocowski: Z dziejów książki na Śląsku. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 52 i odb. — A. Kawecka-Gryczowa: Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu. Na podstawie materiałów K. Piekarskiego oprac.... Wr. 1956.

Por. też niżej: Śląsk.

Baumgarten: A. Birkenmajer: Baumgarten Konrad. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935).

Ponadto: E. Voullième: Die deutschen Drucker des XV Jahrhunderts. Berlin 1922. — K. Haebler: Die deutschen Buchdrucker im Auslande. Monachium 1924. [Rec.: K. Piekarski. *Silva Rerum* 1925 s. 12-13]. — K. Piekarski: Le Livre en Pologne au XV-e siècle et l'état actuel des études sur ce livre. Communication faite au Congrès international des Bibliothécaires et des Bibliophiles à Paris 1923. Kr. 1925.

Najstarsze polonica tłoczone za granicą: K. Piekarski: O średniowiecznych wydaniach statutów świeckich (syntagmatów). *Kwart. Hist.* t. 37 (1923) s. 378-382 i nadb. — S. Roman: Najstarsze druki polskiego prawa ziemskiego (Syntagmata). *Przegl. Bibl.* 1952.

Kraków

Opracowania ogólne: J. S. Bandtkie: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815. — A. Benis: Materiały do historii drukarstwa i księgarstwa w Polsce. I: Inwentarze księgarń krakowskich Macieja Szarffenberga i Floriana Unglera (1547-1551). II: Inwentarze bibliotek prywatnych. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) i odb. — S. Tomkowicz: Przyczynki do kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII w. Lw. 1912 rozdz. 8 i 9 s. 258-314. — J. Ptaśnik, M. Friedberg: Cracovia artificum. T. 1-2 z. 1-3. Kr. 1917-1948 *Źródła do Historii Sztuki i Cywilizacji w Pol.* t. 4, 5. — L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918. — J. Ptaśnik: Drukarze różnowiercy w Krakowie w. XVI. *Ref. w Pol.* 1921. — J. Ptaśnik: Księgarze różnowiercy w Krakowie w XVI wieku. Tamże. — J. Ptaśnik: Cracovia impressorum XV et XVI ss. Lw. 1922 *Monumenta Poloniae Typographica* t. 1. [Rec.: H. Barycz. *Ref. w Pol.* 1924]. — J. Ptaśnik: Nowe szczegóły do drukarstwa i księgarstwa w Krakowie. *Kwart. Hist.* 1924 s. 85-91. (Ośm aktów z lat 1537-1590 dot. wyłącznie drukarstwa żydowskiego i Januszowskiego). — W. Budka: Drugie dopełnienie wydawnictwa Monumenta Poloniae Typographica. *Silva Rerum* 1927 s. 42-43. — I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 rozdz. 8. (Przedr. kilku dedykacji Unglera i Wietora). — K. Piekarski: Uwagi o chronologii wydań statutów sejmowych z czasów Zygmunta Starego. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) i odb. — M. Baranowski: Krótki rys historii drukarstwa krakowskiego. Kr. 1930 *Księga Pam. Stowarzyszeń Drukarzy Krakowskich.* — A. Birkenmajer: Rzut oka na historię drukarstwa krakowskiego w ciągu XV i XVI w. *Katalog wystawy druków krakowskich XV i XVI w.* (*Bibl. Jagiel.*). Kr. 1936. — K. Piekarski: Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia. Z. 1-2. Kr. 1936-1937. (Hochfeder i Haller). [Rec.: A. Birkenmajer. *Przegl. Bibl.* t. 11 (1937) i nadb.]. — W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I,

146. (Tu m. in. przedruk dedykacji i wypowiedzi drukarzy krakowskich).
Cezary: W. BUDKA: Cezary Franciszek. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).
Garwolczyk: W. BUDKA: Garwolczyk Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949).
Haller: F. BENTKOWSKI: O najdawniejszych książkach drukowanych w Polszcze, a w szczególności o tych, które Jan Haller w Krakowie wydał. W-wa 1812. — K. PIEKARSKI: Data śmierci J. Hallera. *Silva Rerum* 1927 s. 78. — J. SERUGA: Jan Haller, wydawca i drukarz krakowski (1467-1525). Kr. 1933. [Rec.: S. ESTREICHER. *Nowa Książka* 1934; A. JĘDRZEJOWSKA. *Kwart. Hist.* 1935]. — K. PIEKARSKI: Krakowska Pana Stuchsowa peregrynacja w legendę obrócona. *Silva Rerum* 1927 i odb.
Drukarnia Łazarzowa: W. BUDKA: Architypograf Zygmunta III. *Silva Rerum* 1927. — S. BODNIAK: W oficynie „architypografa" — rzecz o kłopotach Januszowskiego. *Silva Rerum* 1930. — K. PIEKARSKI: Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego. Wiek XVI i XVII. Wyd. 2 Kr. 1934.
Piotrkowczyk: W. BUDKA: Piotrkowczyk i Kupisz. *Silva Rerum* 1928.
Przyłuski: B. ULANOWSKI: Jakub Przyłuski i jego Statut. *Ref. w Pol.* 1922; zob. też H. BARYCZ: [J. Ptaśnik: Cracovia impressorum. Rec.], jw.
Rodecki i Sternacki (Kraków i Raków): C. SANDIUS: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadii 1684 s. 82-83, 97, 201-202 i nn. — S. LUBIENIECKI: Historia reformationis polonicae. Freistadii 1685 s. 213-215. — K. DOBROWOLSKI: Nieznana kronika ariańska. *Ref. w Pol.* 1926. — K. BADECKI: Anegdoty ariańskie. [(3) i (17)]. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 s. 507-508. — M. WAJSBLUM: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. SZCZOTKA: Synody arian polskich od założenia Rakowa... (1569-1662). *Ref. w Pol.* 1936.
Szarffenberg: Księgi podskarbińskie z czasów Stefana Batorego 1576-1586. Wyd. A. Pawiński. W-wa 1881 *Źródła dziejowe* 9. — A. BIRKENMAJER: Nobilitacja Szarffenbergerów. Kr. 1926. [Rec.: W. BUDKA. *Przegl. Bibl.* t. 1 (1927)]. — K. PIEKARSKI: Melanchthoniana Polonica. *Ref. w Pol.* 1926 s. 153. — Pięć podobizn wybranych z druków warszawskich wędrownej tłoczni Mikołaja Szarffenbergera z Krakowa, typografa J. K. M. Wyd. K. Piekarski. Kr. 1926. — S. BODNIAK: Przywilej królewski dla dziedziców Marka Szarffenberga z r. 1552. *Silva Rerum* 1928.
Ungler: K. PIEKARSKI: Początki drukarskiej działalności Floriana Unglera 1510-1515. *Spr. PAU* 1926 z. 3; toż po niem. *Bulletin... de l'Academie...* A. 1926. — K. PIEKARSKI: Pierwsza drukarnia Floriana Unglera 1510-1516. Kr. 1926. — K. PIEKARSKI: Czy naprawdę niedoszły druk Unglera? *Przew. Bibliogr.* R. 49 (1926). — K. PIEKARSKI: Miscellanea bibliograficzne I, II, V, VI. *Przegl. Bibl.* t. 4 (1930) i odb.
Wietor (Kraków i Wiedeń): M. DENIS: Wiens Buchdruckergeschichte. Wiedeń 1782. — A. MAYER: Wiens Buchdruckergeschichte. 1482-1882. Cz. 1. 1482-1682. Wiedeń 1883. — K. PIEKARSKI: Kilka uwag o działalności Hieronima Wietora. (I). Początki działalności. *Silva Rerum* 1927 i odb. *Marginalia* XI.

Drukarnie pozakrakowskie

Baranów: W. KRASIŃSKI: Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. Wyd. J. Bursche. T. 2 cz. 2. W-wa 1905 s. 169. — R. LESZCZYŃSKI: Judith (1620). Oprac. M. Sipayłłówna. W-wa 1936 *Bibl. Zapomnianych Prozaików i Poetów Pol. XVI-XVIII w.* S. 2 z. 3.
Brześć: J. JASNOWSKI: Mikołaj Czarny Radziwiłł (1515-1565). W-wa 1939 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* 22.
— Wojewódka: F. PUŁASKI: „Katechizm brzeski". *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — F. PUŁASKI: Wstęp i wyd. Katechizm brzeski 1553/1554 r. W-wa 1908 *Collectanea Bibl. Ord. Krasińskich* nr 1. — F. PUŁASKI: Wiadomości o najdawniejszych i nieznanych drukach brzeskich 1553-54. *Przegl. Bibl.* 1908. — K. PIEKARSKI i S. KOT: Szymon Zacjusz w Brześciu. *Ref. w Pol.* 1937/1939.
— Murmelius: S. KOT: Kancjonał brzeski Jana Zaremby. *Ref. w Pol.* 1937/ /1939.
— Bazylik: S. KOT: Cyprian Bazylik. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — A. CHYBIŃSKI: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1949.
Grodzisk: J. ŁUKASZEWICZ: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 91-94. — K. MIASKOWSKI: Grodzisk, jego wydawnictwa i drukarnia w XVI w. *Dzien. Poz.* 1929 nr 92; por. *Przegl. Księgarski* 1929 nr 18.
Kalisz: W. KWIATKOWSKI: 325 lat drukarstwa kaliskiego. Kalisz 1928. — M. J. MIKA: Wojciech Gedelius. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949).

Leszno: W. Bickerich: Zur Geschichte des Buchdrucks und Buchhandels in Lissa. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 19. — Z. Grot: Wigand Funck. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948).

Lusławice: S. Morawski: Arianie polscy. Lw. 1906 s. 147, 186-188. — Z. Ciołkosz: W starym gnieździe ariańskim. *Ref. w Pol.* 1922. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy (St. Farnovius i Farnowianie). *Ref. w Pol.* 1928.

Lwów: A. Jędrzejowska: Drukarstwo i księgarstwo lwowskie XVI w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* 1924. — A. Jędrzejowska: Książka polska we Lwowie XVI wieku. Lw. 1928. [Rec.: J. B. Richter. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 509-514, 691-694; odpowiedź A. Jędrzejowskiej tamże s. 666-691]. — R. Kotula: Bibliografia polskich druków lwowskich XVI--XVIII wieku. (Katalog wystawy). Lw. 1928. — M. Wojciechowska: Bernat Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935).

Drukarnie ruskie (Lwów i Ostróg): S. Ptaszycki: Iwan Fedorowicz. Kr. 1884. — F. Bostel: Przyczynek do dziejów pierwszej ruskiej drukarni we Lwowie. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — I. Swiencyćky: Poczatki knyhopeczatanija na zemlach Ukrainy. Cz. 1-2, 3. Żółkwia 1924. — I. Ohijenko: Istorija ukrainśkoho drukarstwa. T. 1. Lw. 1925 *Zbirnyk Filol. Sekcii Nauk. Tow. im. Szewczenka* t. 19-21. (Tamże literatura). — A. Birkenmajer: Kto ilustrował najstarszy druk słowiański wydany we Lwowie? *Congrès International des Bibliothécaires à Prague...* 1926 i nadb. — S. J. Bendasjuk: Obszczerusskij pierwopieczatnik Iwan Fiedorow i osnowannaja im Bratskaja Stauropigijskaja Pieczatnaja wo Lwowie. Lw. 1935. — *Iwan Fiedorow pierwopieczatnik.* Moskwa 1935. (Tu pełne zestawienie źródeł i opracowań). — A. A. Sidorow: Istorija oformlenija russkoj knigi. Moskwa 1946. (Omówienie: K. Budzyk. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 745--748). — A. S. Ziernowa: Naczało knigopieczatanija w Moskwie i na Ukrainie. Moskwa 1947. (Omówienie: W. Krajewski. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 748--754). — W. Budka: Fedorowicz Iwan. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). (Tu podana starsza literatura). — A. A. Sidorow: Driewnierusskaja kniżnaja grawiura. Moskwa 1951.

Pińczów: (Daniel z Łęczycy, dalsze jego wędrówki): H. Dalton: Lasciana. Berlin 1898 s. 450, 480, 495. — T. Wotschke: Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. Lipsk 1908 s. 96, 154, 324. — H. Barycz: Daniel z Łęczycy. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938).

Poznań: J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny m. Poznania. Poz. 1838. — M. Wojciechowska: Z dziejów książki w Poznaniu w XVI w. Poz. 1927. — S. Bodniak: Jan Patruus i Melchior Nering. *Kronika miasta Poz.* 1930 nr 4 s. 367-369. — J. Seruga: Zaginiony druk poznański Jana Wolraba z XVI w. *Czas* nr 299-300. — J. Seruga: Dwa nieznane druki poznańskie Jana Wolraba z r. 1618 i 1623. *Przegl. Bibl.* t. 11 (1937) s. 84-87. — C. Pilichowski: Z dziejów produkcji, handlu i kultury książki w Poznaniu u schyłku XVI w. (1570-1595). *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 i odb.; toż: *Studia poznańskie.* Cz. 2. Poz. 1954. — J. Orańska: Grafika i rysunek do końca XIX w. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 3: Sztuki plastyczne. Poz. 1956 s. 158-166.

Raków — zob. Kraków: Rodecki.

Toruń: Z. Mocarski: Książka w Toruniu do r. 1793. *Dzieje Torunia.* Tor. 1933 i odb. [Rec.: A. Kawecka-Gryczowa. *Przegl. Bibl.* t. 10 (1936); T. Mikulski. *Pam. Lit.* R. 32 (1935); M. Rulikowski. *Nowa Książka* 1935].

Warszawa: S. Lisowski: Wiadomość historyczna o księgarniach i drukarniach warszawskich od najdawniejszych czasów aż do r. 1793. *Bibl. Warsz.* 1891. — K. Świerkowski: Z dziejów książki warszawskiej. W-wa 1939. — K. Korotajowa i W. Krajewski: Książka w dawnej Warszawie. *Problemy* 1955 nr 11.

Wilno: L. Abramowicz: Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. 1525-1925. Wil. 1925. [Rec.: Z. Mocarski. *Ruch Lit.* 1926 z. 5; M. Wojciechowska. *Kwart. Hist.* 1926]. — J. Czarnecki (T. Turkowski): Rzut oka na historię książki wileńskiej. *Przegl. Bibl.* t. 6 (1932) i odb. — K. Świerkowski: Wilno kolebką drukarstwa łotewskiego. *Ateneum Wil.* t. 8 (1932) i odb.
— Mamonicze: T. Iliaszewicz: Drukarnia Domu Mamoniczów w Wilnie. (1575-1622). Wil. 1938.
— Skoryna: A. Stankiewicz: Doktar Franciszak Skaryna, pierszy drukar biełaruski. Wil. 1925. — *Czatyrochsotleććie biełaruskaha druku. 1525-1925.* Mińsk 1926. (Tu m. in. bibliografia pt. Scoriniana). — A. V. Florowskij: F. Skoryna et son activité parmi les Slaves. *Bulletin d'Information des Sciences Historiques en Europe Orientale* 1939 i odb.

Zamość: J. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. Rękopis z w. XVII wydał... Kr. 1899-1900 *Fon-*

tes et Commentationes Scholarum Superiorum in Polonia Illustrantes I. — J. K. Kochanowski: Dzieje Akademii Zamojskiej (1594-1784). Kr. 1899-1900 *Fontes...*, jw. VII. — S. Łempicki: Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa 1573-1605. Kr. 1922 *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Polsce* nr 2. — S. Łempicki: Polski medyceusz XVI w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy*. Zamość 1929; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1951. — A. Birkenmajer: Typograficzny zasób drukarni Akademii Zamojskiej w r. 1617. Kr. 1936.

Drukarnie Gdańska, Prus i Warmii

Ogólne: P. Schwenke: Zur altpreussischen Buchdruckergeschichte 1492-1523. Królewiec 1895 *Beiträge zur Theorie u. Praxis des Buch- u. Bibliothekswesens*. [Rec.: J. Fijałek. *Kwart. Hist*. 1896]. — K. Lohmeyer: Geschichte des Buchdrucks und des Buchhandels im Herzogtum Preussen (XVI u. XVII Jht). *Archiv f. Geschichte d. Deutschen Buchhandels* t. 18 (1896)-19 (1897) i odb. [Rec.: P. Schwenke. *Zentralblatt f. Bibliothekswesen* t. 13 s. 407-413]. — C. Krollmann: Altpreussische Biographie. Królewiec 1936-1944.
Gdańsk: M. C. Hanow, J. T. Schreiber: Denkmal der Danziger Buchdruckereien und Buchdrucker seit dem Jahre 1539 bis 1740. Gdańsk 1740. — G. Löschin: Geschichte der danziger Buchdruckereien. Gdańsk 1840. — J. B. (J. Birkenmajer): Z dziejów drukarstwa polskiego w Gdańsku. *Przegl. Graficzny, Wydawniczy i Papierniczy* 1932 nr 23-26. — A. D. Lenz, E. Engelmann: Festschrift zum 400-jährigen Bestehen der ältesten Buchdruckerei in Danzig. Gdańsk 1937/38. — M. Pelczar: Förster Jerzy. *Pol. słownik biogr*. T. 7 (1949).
Królewiec: P. Schwenke: Hans Weinreich und die Anfänge des Buchdrucks in Königsberg. Królewiec 1896. — F. Koch: Der letzte Druck des Lycker Erzpriesters Joh. Maletius. *Altpreussische Monatsschrift* t. 40 (1903) s. 481-507 i Beilage 16. (Reprodukcja arkusza próbnego Nowego Testamentu). — I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — W. Weintraub: Udział Prus Książęcych w reformacji polskiej. *Ref. w Pol*. 1934. — H. Gollub: Die beiden Buchdrucker und Erzpriester Maletius. Królewiec 1929 *Königsberger Beiträge*. [Rec.: W. Weintraub. *Ref. w Pol*. 1934. (Tu omówiona literatura poprzednia)]. — J. Jasnowski: Mikołaj Czarny Radziwiłł. W-wa 1939 s. 362. — J. Janów: Wstęp do: Jan Sandecki (Malecki): Ewangeliarz z pocz. XVI w. i dwa późniejsze druki polskie tegoż autora. Kr. 1947 *BPP* nr 87. — S. Rospond: Druki mazurskie XVI w. Olsztyn 1948. — A. Birkenmajer: Augezdecky Aleksander. *Pol. słownik biogr*. T. 1 (1935).
Braniewo: H. Gruchot: Zur Geschichte des Jesuiten-Kollegiums zu Braunsberg. Verzeichnis der Braunsberger Drucke. Braniewo 1887. — H. Gruchot: Zur Geschichte der Braunsberger Buchdruckerei. *Jahresbericht über das Königliche Gymnasium zu Braunsberg*. Braniewo 1890. — K. Lohmeyer: Berichte über die Thätigkeit des Jesuitenkollegiums zu Braunsberg im Ermland aus den Jahren 1584-1602. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 13 (1892).

Drukarnie Śląska (Wrocław)

J. E. Scheibel: Geschichte der seit dreihundert Jahren in Breslau befindlichen Stadtbuchdruckerey. Wr. 1804. — B. Kocowski: Zarys dziejów drukarstwa na Dolnym Śląsku. Wr. 1948.

Por. Początki drukarstwa w Polsce: Elyan.

Drukarstwo żydowskie w Polsce

M. Bałaban: Drukarstwo żydowskie w Polsce XVI w. *Pam. Zjazdu Nauk. im. Jana Kochanowskiego w Krakowie 8 i 9 czerwca 1930*. Kr. 1931 s. 102-116. — B. Friedberg: Geschichte der hebräischen Typographien in Polen. Antwerpia 1932 (w jęz. hebrajskim).

Ortografia druków polskich

E. Kałużniacki: Historische Übersicht der Graphik und der Ortographie der Polen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften* (Wiedeń) t. 99 (1882) i odb. (II. Ältere theoretische Verbesserungsversuche. III. Die von den Krakauer Buchdruckern des XVI Jhts unternommenen praktischen Verbesserungsversuche). — S. Rospond: Studia nad językiem polskim XVI w. Wr. 1949 *Prace Wr. Tow. Nauk*. S. A nr 20. — K. Budzyk: Bibliografia dzieł prawniczych Bartłomieja Groickiego — wiek XVI. *Studia nad książką, poświęcone pamięci K. Piekarskiego*. Wr. 1951 *Książka w Dawnej Kulturze Pol*. t. 1. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. Wyd. 2. W-wa 1951 *Bibl. Wiedzy o Polsce* t. 2. — K. Kamińska: Pisownia druków polskich XVI w. *Prace Polon*. S. 11 (1953).

Ilustracja książki drukowanej

F. Kopera: Dzieje malarstwa w Polsce. T. 2. W-wa (1925) rozdz. 2. — K. Piekarski: Luźne uwagi o drzeworycie polskim XVI w. (I). Na marginesie „Dziejów malarstwa w Polsce" F. Kopery. *Silva Rerum* 1926. — A. Betterówna: Polskie ilustracje książkowe XV i XVI wieku (1490-1525). Lw. 1929 *Tow. Nauk. we Lw. Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury* t. 1 z. 3.

Reprodukcje

I. Kosicki: Odbicie drzeworytów z drukarni krakowskich XVI w. Wyd. ... Kr. 1840. — J. Muczkowski: Zbiór odcisków drzeworytów w różnych dziełach polskich w XVI i XVII wieku odbitych, a teraz w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego zachowanych. Wyd. ... Kr. 1849. — D. E. Friedlein: Zabytki sztuki drukarskiej w Polsce z XVI i XVII w. Fotodruki z dzieł rzadkich. Z. I. Wyd.... Kr. 1877. — F. Kopera: Spis druków epoki jagiellońskiej w zbiorze E. Hutten-Czapskiego w Krakowie. Kr. 1900 (dużo materiału ilustracyjnego). — K. Hałaciński i K. Piekarski: Sygnety polskich drukarzy, księgarzy i nakładców. Z. 1-3. Kr. 1926-1929 (podobizny). — K. Piekarski: Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn. Z. 1-2. Kr. 1936-1937.

Załączona bibliografia nie jest wyczerpująca, wymienia tylko pozycje ważniejsze. Zestawienia bibliograficzne podają: L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Kr. 1895-1906 t. 2 poz. 20136-20203; t. 3 poz. 33364-33376. — R. Pilat: Historia literatury polskiej. Oprac. L. Bernacki i S. Kossowski. T. 1 cz. 2. W-wa 1926 s. 29-33. (Rejestruje stan do r. 1927). — Piśmiennictwo powojenne zestawia: Bibliografia bibliografii i nauki o książce. Rok 1947, 1948. Łódź-W-wa 1947-1952.

RZECZPOSPOLITA BABIŃSKA (XVI—XVII w.)

Szlacheckie biesiadne koło towarzyskie, o humorystyczno-satyrycznym pokroju, pod nazwą Rzeczypospolitej Babińskiej w połowie XVI w. założyli w Babinie pod Lublinem Stanisław Pszonka i Piotr Kaszowski, sędziowie lubelscy. Zależnie od przygodnych wypowiedzi i anegdot nadawano uczestnikom koła odpowiednie fikcyjne urzędy parodiując w ten sposób formy ustrojowe Rzeczypospolitej szlacheckiej i sarmacką tytułomanię. Okoliczności takiej nominacji wpisywano do osobnej księgi. Do członków Rzeczypospolitej Babińskiej zaliczali się m. in. Jan Zamoyski, M. Rej, J. Kochanowski, A. Trzecieski, B. Paprocki, M. Sęp Szarzyński, S. Sarnicki, A. Morsztyn. Po początkowym okresie rozkwitu — przetrwała ta instytucja do ostatniej ćwierci XVII w.

MATERIAŁY

1. S. Sarnicki: Descriptio Reipublicae Babinensis. Wyd. w: S. Sarnicki: Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum libri octo. Kr. 1587. Wyd. nast. S. Windakiewicz: Akta Rzeczypospolitej Babińskiej. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 8 (1895) i odb. Kr. 1894.

2. Bartłomiej Vresnanus (z Wrześni): Carmen ad hospitem de iure Babinensium antiquissimo propter convivii hilaritatem. Ex historia Stanislai Sarnicii. Po raz pierwszy wyd. w: B. Vresnanus: Icopeia nuptialis... Kr. 1617. Wyd. nast. S. Windakiewicz, jw. poz. 1.

3. Urzędników babińskich regestr. (Rejestr sporządził po śmierci ojca Stanisław Jakub Pszonka. Kontynuował go Wacław Zamoyski, a następnie syn Jakuba, Adam Pszonka). Wyd. S. Windakiewicz, jw. poz. 1.

4. Jan Achacy Kmita: Morocozmea babińskie. Wyd. przy: J. A. Kmita: Monogamia... Kr. 1617. Wyd. nast. S. Windakiewicz, jw. poz. 1.

Por. Kmita J. A.

5. Inclitae Babinensis Monarchiae brevis descriptio. Wyd. S. Windakiewicz, jw. poz. 1.

6. Jakub Pszonka: Pamiętnik. Wyd. A. Bielowski. Lw. 1874 *Bibl. Ossol. Zbiór Materiałów do Hist. Pol.* z. 1.

Mimo że posiada wiele materiału historycznego, do dziejów samej Rzeczypospolitej Babińskiej nie wnosi nic nowego.

Fragm. z Aktów wyd.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852; W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928 s. 130-132; toż wyd. 2 W-wa 1955; J. Kijas: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 88; Z Akt Rzeczypospolitej Babińskiej.

Wybrał J. Lulek. *Lubartów i Ziemia Lubartowska*. Jednodniówka Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Lubartowskiej. Lubartów 1958 s. 31; J. Krzyżanowski i K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.

Rkps (całości, bez poz. 4) Bibl. Czart. nr 1917.

OPRACOWANIA

X. Szaniawski: O Rzeczypospolitej Babińskiej. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz* 1818 t. 12; toż *Pam. Warsz.* 1818 t. 10; toż *Rozmaitości*. Dod. do: *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1818 nr 11 nn. — S. Pszonka. *Przyj. Ludu* 1838 nr 28. — Ł. Gołębiowski: Rzeczpospolita Babińska. *Lwowianin* 1841 z. 7 s. 153-157. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 258-265. — S. Tarnowski: Rzeczpospolita Babińska. *Przegl. Pol.* 1882 t. 64; toż *Słowo* 1882 nr 114-121. — F. A. Hora: Republika Babinská. *Slovanský sborník* t. 5 (1886). — K. Bartoszewicz: Rzeczpospolita Babińska. *Przedświt*; toż *Ateneum* 1895 t. 2; toż wyd. osob. Lw. 1902; przedr. w książce: Szkice i portrety literackie T. 1. Kr. 1930. — S. Windakiewicz: Wstęp i wyd.: Akta Rzeczypospolitej Babińskiej. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 8 (1895) i odb. Kr. 1894. [Rec.: H. A. *Kraj* 1894 nr 23; M. F. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 2; C. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 1]. — P. Chmielowski: Babińska Rzeczpospolita. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 5 (1891). — Z. Gloger: Babińska Rzeczpospolita. W książce: Encyklopedia staropolska. T. 1. W-wa 1900. — C. Zibrt: Rady a práva starodavných pijanských cechů a družstev kratochvilných w zemích českých. Praga 1910. — Ł. Kurdybacha: Rzeczpospolita Babińska. (Szkic historyczny). *Gaz. Lw.* 1931 nr 134-136. — J. J.: Polska republika facecjonistów. *Polonia* 1938 nr 4931. — J. Kijas: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 88. — K. Schuster: Rękopisy ze zbioru Pszonków z Babina w Ossolineum. (Uwagi o rękopisach i uzupełnienia do biografii ostatniego burgrabiego Rzeczypospolitej Babińskiej). *Ze Skarbca Kultury* (1957) z. 10.

HASŁA ANONIMOWE

APOLOGETICUS, TO JEST OBRONA KONFEDERACYJEJ (1582)

Poemat religijno-polemiczny. Powst. prawdopodobnie w Wilnie w 1582. Składa się z dwu poematów: *Obrona konfederacyjej* i *Sedycyja albo bunt kapłański*, liczących razem (wyjąwszy wstęp i „Dziękowanie") 1770 wierszy. Anonimowy autor innowierca, zapewne luteranin, był zagorzałym przeciwnikiem jezuitów. Wg E. Burschego broszurę napisał przypuszczalnie Wacław Agryppa, kasztelan miński. Wg H. Barycza poemat ten jest w znacznym stopniu oparty na wydanej w dwa lata później *Apologii* M. Krowickiego, a wydawca jej Stanisław Niniński był zarazem autorem *Apologeticusa*.

WYDANIA

Apologeticus, to jest obrona konfederacyjej, przy tym Seditio albo bunt kapłański na ewanieliki w Wilnie, z wolej a łaski miłego Boga przed harapem wymierzona. B. m. 1582. Fragm. przedr.: E. Bursche: Nieznany poemat... *Ref. w Pol.* 1924 s. 271 nn.; całość wyd. kryt. E. Bursche. Kr. 1932 *BPP* nr 84.

OPRACOWANIA

E. Bursche: Nieznany poemat wileński o konfederacji warszawskiej. *Ref. w Pol.* 1924. — E. Bursche: Wstęp i wyd.: Apologeticus... Kr. 1932 *BPP* nr 84. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 529; K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 68; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — H. Barycz: Kto był autorem poematu „Apologeticus" z 1582 r.? *Ref. w Pol.* 1934. [Polemika: E. Bursche: W sprawie autorstwa „Apologeticusa". *Ref. w Pol.* 1935/36; H. Barycz: Agryppa czy Niniński? Tamże; St. K. (Kot): Od redakcji. Tamże]. — S. Ptaszycki: Konfederacja warszawska roku 1573 w trzecim Statucie Litewskim. *Księga pam. ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy wydania pierwszego statutu litewskiego*. Wil. 1934 i odb.

Tzw. ARTYKUŁY PRAWA MAGDEBURSKIEGO (ok. 1506)

Kompilacja wyciągów z prawa saskiego dla okręgów miejskich oraz z *Speculum Saxonum* i innych źródeł. Jest to przekład polski z języka niemieckiego i łacińskiego. Obejmuje 51 artykułów. Powst. ok. 1506. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

A. Kalina: Artykuły prawa magdeburskiego z rękopismu około r. 1500. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1880) i odb. Koniektury ogł. A. Semenović: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884) s. 436-437; fragm. ogł.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

OPRACOWANIA

A. Kalina: Artykuły prawa magdeburskiego z rękopismu około r. 1500. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1880) i odb. [Rec.: V. Jagić. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880); A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 5 (1881)]. — A. Semenović: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — E. Kałużniacki: Die polnische Recension der Magdeburger Urtheile und die einschlägigen deutschen, lateinischen und

czechischen Sammlungen. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften* t. 111 (1886) i odb. Wiedeń 1885. — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego Lw. 1922. — W. CYRAN: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz.* 1 *Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955).

BIBLIA (Przekłady polskie)

I. Przekłady całkowite

1. BIBLIA tzw. BRZESKA (1563)

Inna forma nazwy: BIBLIA RADZIWIŁŁOWSKA.

Przekład kalwiński opracowany w Pińczowie zbiorowo przez kilkunastu teologów, m. in. przez Grzegorza Orszaka, Jana Łaskiego, Franciszka Stankara, Piotra Statoriusa, Andrzeja Trzecieskiego, Jakuba Lubelczyka i Marcina Krowickiego. Nakładcą był Mikołaj Radziwiłł Czarny.

WYDANIA

Biblia święta, to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu. Brześć 1563, dr. B. Wojewódka.

2. BIBLIA tzw. GDAŃSKA (1632)

Przekład kalwiński dokonany przez Daniela Mikołajewskiego, superintendenta kościołów reformowanych w Wielkopolsce. Wraz z nim nad tłumaczeniem, opartym w pewnym stopniu na *Biblii brzeskiej*, pracowali prawdopodobnie: Jan Turnowski, Tomasz Węgierski i Bartłomiej Bythner. Przekład ten ustalił się jako protestancki tekst kanoniczny.

WYDANIA

Biblia święta, to jest Księgi Starego i Nowego Przymierza. Gdańsk 1632, dr. A. Hünefeld. Wyd. nast.: Amsterdam 1660; pt. Biblia sacra... Halle 1726; Królewiec 1738 (1737); Brzeg Śląski 1768; Królewiec 1779; Nowy Testament wyd. osob. Brzeg 1796; całość Berlin 1810; Królewiec 1823; Wr. 1836; Lipsk 1840; Halle 1854; Halle 1860.

Inne przekłady zob.: BUDNY Szymon, CHYLIŃSKI Samuel Bogusław, LEOPOLITA Jan, WUJEK Jakub.

II. Przekłady Starego Testamentu (całości i fragmentów)

1. Tzw. PSAŁTERZ KINGI (XIII w.)

Nie zachowany przekład psalmów, który istniał w drugiej połowie XIII w. Jest poświadczony następującą wzmianką anonimowego autora żywotu św. Kingi, księżny krakowskiej, od 1280 klaryski w klasztorze starosądeckim: „...ex intentione propriae industriae consuetudo sibi nerat, quod decem psalmos in vulgari, antequam ecclesia exiret, Deo persolvebat... et sic totum psalterium per ordinem complebat...". Czas powstania, geneza i zakres przekładu nie są znane. A. Brückner interpretował wzmiankę żywotopisarza jako dowód istnienia kompletnego przekładu psalmów sporządzonego na użytek Kingi w Starym Sączu albo może wcześniej w Krakowie dla Salomei, córki Leszka Białego a żony Kolomana węgierskiego; zdaniem J. Fijałka przekład taki mógł wówczas powstać, jednak informacja anonima świadczy o pewnym istnieniu tłumaczenia tylko dziesięciu, względnie wg wersji J. Długosza siedmiu psalmów (pokutnych). Wg A. Brücknera i in. na tzw. *Psałterzu Kingi* oparli się częściowo tłumacze polskiego tekstu *Psałterza floriańskiego* (zob.).

2. PSAŁTERZ FLORIAŃSKI (w. XIV-XV)

Całkowity przekład psalmów w językach: łacińskim, polskim i niemieckim; do przekładu dodano symbol wiary św. Atanazego i 13 kantyków, z których zachowało się 5, oraz 2 prologi Ludolfa Saksończyka. Zabytek jest pergaminową księgą formatu folio, liczącą 296 kart zapisanych gotykiem w dwie kolumny i w większości bogato iluminowanych. Zapis tekstu pochodzi od trzech kopistów: pierwszy (z końca w. XIV) pisał do psalmu 101 wersetu 18 włącznie; drugi — do psalmu 106 w. 2; trzeci (po 1405) — do końca. Dzieje powstania zabytku nie są całkowicie wyświetlone. Jego tekst polski, być może, opierał się na wcześniejszym z w. XIII, sporządzonym dla księżnej Kingi (wg A. Brücknera, S. Rosponda; w istnienie całego psałterza Kingi powątpiewał J. Fijałek). Wg L. Bernackiego (za nim S. Rosponda i in.) *Psałterz* w dwóch trzecich powstał w klasztorze kanoników regularnych w Kłodzku na Śląsku, był zaś przeznaczony dla królowej Jadwigi. A. Brückner, a zwłaszcza W. Taszycki uważają *Psałterz* za zabytek małopolski (spisany w części przez kopistę z Małopolski środkowej, i to z Krakowa, w częściach pozostałych przez kopistów z Małopolski północnej). Po 1556 księga dostała się do opactwa kanoników lateraneń-

skich w St. Florian pod Linzem w Austrii, gdzie w 1827 odnalazł ją bibliotekarz nadworny ks. J. Chmel. W 1931 została nabyta dla Biblioteki Narodowej w Warszawie. W 1939 *Psałterz* wywieziono za granicę i zdeponowano wraz z innymi skarbami narodowymi w Kanadzie, skąd powrócił w 1960.

WYDANIA

Psałterz królowej Małgorzaty, pierwszej małżonki Ludwika I... najstarszy dotąd znany pomnik piśmiennictwa polskiego. Wyd. staraniem S. Dunina-Borkowskiego. Wiedeń 1834. (Wyd. przy współudziale B. Kopitara). — Fragm. wyd. T. Działyński: Zabytek dawnej mowy polskiej. Poz. 1857. — Wyd. kryt. tekstu polskiego pt. Psalterii Florianensis partem polonicam ad fidem codicis recensuit, apparatu critico, indice locupletissimo instruxit. W. Nehring. Poz. 1883. — Fragm. wg ed. 1883 przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., zob. poz. II, 5. — Fragm. wyd. A. Brückner: Polska proza..., zob. poz. II, 5 (w pisowni zmodernizowanej). — Fragm. wyd. W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki..., zob. poz. II, 5. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., zob. poz. II, 5. — Całość pt. Psałterz floriański łacińsko-polsko-niemiecki. Rękopis Biblioteki Narodowej w Warszawie wyd. R. Ganszyniec, W. Taszycki, S. Kubica... staraniem i pod redakcją L. Bernackiego. Lw. 1939 (1938). — Fragm. przedr. S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Podobizny lub fot. zamieszczają: S. Dunin-Borkowski, jw.; T. Działyński, jw.; P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2. Wyd. S. Kossowski. Lw. 1914; L. Bernacki: Geneza..., zob. niżej; L. Bernacki, przy wyd. Lw. 1939; S. Rospond, jw.

3. PSAŁTERZ PUŁAWSKI

Przekład psalmów oraz kantyków prorockich. Jest znany z odpisu sporządzonego według innej kopii, pochodzącej z końca XIV lub początku XV w., która prawdopodobnie opierała się na pierwowzorze podstawowym także dla *Psałterza floriańskiego*. Czas spisania istniejącego tekstu jest sporny; wskazywano na drugą połowę XV w. (tak m. in. W. Taszycki), początek XVI w. (W. Nehring, A. Brückner) oraz na lata 1520-1530 (W. Kuraszkiewicz). Tekst zabytku wypełnia 623 stronic formatu szesnastki. Anonimowy kopista wprowadził szereg zmian w układzie zawartości i nie spotykane gdzie indziej innowacje graficzne, jak zaznaczanie miękkości spółgłosek oraz odróżnianie „ą" i „ę". Psalmy opatrzył argumentami, częściowo zapożyczonymi z komentarzy Ludolfa Saksończyka. W składni i języku *Psałterza* są widoczne wpływy czeskie. Miejsce powstania zabytku nie jest ustalone. Był on przeznaczony zapewne dla osoby świeckiej (lub dla świeckiego księdza). W 1533 stanowił własność nie znanego bliżej Jana Komorowskiego, w 1617 przeszedł przez ręce Jana Rębielińskiego z Rusi; w w. XVIII znajdował się w bibliotece Czartoryskich w Puławach, przez pewien czas był w posiadaniu Tadeusza Czackiego, po czym wraz z biblioteką puławską dostał się do Krakowa.

WYDANIA

Psałterz puławski. Z kodeksu pergaminowego księcia Władysława Czartoryskiego, przedr. homogr. wykonali A. i S. Pilińscy. (Poz.) 1880. Poprawki do wyd. ogł. S. Słoński: Rękopis psałterza puławskiego i jego homograficzny przedruk Pilińskich z roku 1880. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1911. — S. Słoński: Psałterz puławski. W-wa 1916 *Wydawnictwo Tow. Nauk. Warsz. Wydz. Językoznawstwa i Lit. Komisja Językowa.* (Wstęp. Tekst z rękopisu Muz. Czart. w Krakowie. Uwagi krytyczne i warianty Psałterza floriańskiego. Słownik zupełny).

Pojedyncze psalmy ogł.: J. B. Rakowski: Prawda Ruska. T. 2. W-wa 1822 s. 212 (wg kopii J. Lelewela). — W. Nehring: Iter florianense. Poz. 1871 s. 38; W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 271-273; A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., zob. poz. II, 5. — A. Brückner: Polska proza..., zob. poz. II, 5 (w pisowni zmodernizowanej); S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., zob. poz. II, 5. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza..., jw., poz. II, 2.

Rkps Muz. Czart. nr 1269.

4. PSALM 50 (początek XV w.)

Tzw.: Karta medycka; Karta Świdzińskiego.

Glosowany odpis przekładu psalmu 50 (inc.: Zmiłuj się nade mną, Boże...), wybranego prawdopodobnie z większej całości, przypuszczalnie z tekstu, który był podstawą redakcji *Psałterza floriańskiego*. Spisany na pergaminowej wyklejce okładki jakiegoś kodeksu służył zapewne przy śpiewie. Powstał w początkach w. XV w klasztorze kanoników regularnych na Kazimierzu w Krakowie. Nieznani

z imienia kopista i glosator odznaczali się kulturą językową.

WYDANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 397-399. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 9-11 (tekst wg facsimile sporządzonego przez K. Neimkego, w pisowni zmodernizowanej; tu także facsimilia K. Neimkego i K. Świdzińskiego). — W. Nehring: Iter florianense. Poz. 1871 s. 39-41 (wg facsimile K. Neimkego). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., zob. poz. II, 5 (wg facs., jw.). — Wyd. kryt. S. Rospond: Psałterz floriański a tak zwana Karta medycka, czyli Świdzińskiego. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 51 s. 13-18.

Rkps zbioru Pawlikowskich nr 132 (Ossol.). Fot. ogł. S. Rospond, jw. (tu także fot. obu facsimiliów).

5. BIBLIA KRÓLOWEJ ZOFII (połowa XV w.)

Inna forma nazwy: BIBLIA SZAROSZPATACKA.

Najobszerniejszy zabytek średniowiecznej polszczyzny. Z dwóch tomów (470 kart) zachowało się 185 pergaminowych kart tomu pierwszego oraz fragmenty drugiego zniszczonego z początkiem XVII w. Przekład powstał w połowie XV w. w oparciu o jedno z czeskich tłumaczeń *Biblii*, co silnie zaznaczyło się w jego języku. Tłumaczy było kilku, między nimi kapelan królowej Zofii Andrzej z Jaszowic, pisarzy — pięciu (może sześciu), z których Piotr z Radoszyc ukończył przepisywanie księgi Joba w 1455 w Nowym Mieście Korczynie. Tom drugi spisano przypuszczalnie przed śmiercią Zofii (1461); nie wiadomo, czy objął on także przekład *Nowego Testamentu*. Pochodzenie tłumaczy i pisarzy nie zostało bliżej ustalone; wskazywano na Wielkopolskę, mazowieckie pogranicze Małopolski i wyłącznie na Małopolskę.

WYDANIA

Całość: pt. Biblia królowej Zofii, żony Jagiełły. Z kodeksu szarospatackiego... Wyd. A. Małecki. Lw. 1871 (wg odpisu F. Piekosińskiego). Poprawki ogł.: Z. Paulisz: Biblia królowej Zofii... w rękopiśmie a w wydaniu Małeckiego. *Materiały i Prace Komisji Język.* t. 6 (1913); E. Hanisch: Die Sárospataker altpolnische Bibelhandschrift... und die Lemberger Ausgabe... *Archiv f. Slavische Philologie* t. 35 (1914), t. 36 (1916). — Pt. Biblia szarospatacka. Wyd. L. Bernacki. Kr. 1930 (wyd. fototypiczne w pomniejszeniu. Tu wykaz wydań wcześniejszych i literatura przedmiotu).

Fragm. (przedr. z wydań i oderwane ułamki obu tomów) ogł.: J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce. T. 2. W-wa 1822; toż wyd. 2 Lipsk 1839 (z podobizną). — V. Hanka: Dobrovsky's Slavin. Praga 1834 s. 388-396. — W. A. Maciejowski: Tłomaczenia Pisma świętego na język polski w XIV, XV wieku i wyjątek z Biblii królowej Jadwigi. *Pam. Religijno-Moralny* 1848 t. 15. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 14-22 (w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej). — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 255-261. — T. Wierzbowski: Nieznany fragment „Biblii królowej Zofii". *Prace Filol.* t. 4 (1893) i odb. W-wa 1892 (z podobiznami litograf.). — I. Harsányi: A sárospataki lengyel biblia s újonnam fölfedezett harmadik töredéke. *Magyar Könyvszemle* t. 17 (1909) i odb. Budapeszt 1909 (z fot.). Tenże fragm. wg fot. rkpsu ogł. K. Nitsch: [I. Harsányi: A sárospataki lengyel biblia... Rec.]. *Roczn. Slawistyczny* t. 3 (1900). Toż wyd. E. Hanisch: Das neugefundene altpolnische Ezdrasfragment. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 35 (1914). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — E. Hanisch: Neue Fragmente der Sárospataker polnischen... Bibel in der Breslauer Stadtbibliothek. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 38 (1923). (Tu przedruk fragmentu ogł. przez T. Wierzbowskiego). Toż przedr. A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68 (w pisowni zmodernizowanej). — K. Drzewiecki: Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924 (w pisowni zmodernizowanej). — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951 (częściowo w pisowni oryginalnej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 (w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej); toż wyd. 2 W-wa 1951. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza..., jw., zob. poz. II, 2.

Rkps tomu pierwszego znajduje się w bibliotece gimnazjum kalwińskiego w Sáros-Patak na Węgrzech. Drobne fragmenty zabytku odnaleziono we Wrocławiu, Warszawie i w samym Sáros-Patak.

6. PSAŁTERZ KRAKOWSKI

Trzecia — po *Psałterzu floriańskim* i *puławskim* — redakcja zaginionego pratekstu polskiego przekładu psalmów z XIII w. (tzw. *Psałterza Kingi* — zob.). Powstała w 1470-1480. Rękopis zaginął. Tekst częściowo zachował się w tzw. *Modlitwach Wacława*, przepisanych przed 1482, a w całości, z innowacjami językowymi, w dwóch wydaniach *Psałterza* przez Hieronima Wietora.

WYDANIA

Psałterz albo kościelne śpiewanie Króla Dawida, nowo pilnie przełożony z łacińskiego języka w polski, według szczerego tekstu. (Kr.) 1532 (dr. H. Wietor). Wyd. nast.: Kr. 1535 (dwie ed.). Fragm. przedr. A. Brückner: Polska proza..., jw. poz. II, 5. — Fragm. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. II, 5.

Zob. też: GODZINKI STAROPOLSKIE.

Zob. też: KOCHANOWSKI Jan, KOŁAKOWSKI Stanisław, LATERNA Marcin, LUBELCZYK Jakub, REJ Mikołaj, RYBIŃSKI Maciej, SIENNIK Marcin, SMALC Walenty, SUDROWSKI Stanisław, SZARZYŃSKI SĘP Mikołaj, WRÓBEL Walenty, WUJEK Jakub.

7. URYWEK KSIĄG EXODUS I LEVITICUS

Urywek z *Ksiąg Exodus*, inc.: Jura quae solus Deus dedit populo Israhelico per Moysen... Powst. w drugiej połowie XV w. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

E. Kałużniacki: Kleinere altpolnische Texte aus Handschriften des XV und des Anfangs des XVI Jahrhunderts. *Sitzungsberichte d. Kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften Phil.-Hist. Classe* (Wiedeń) t. 101 z. 1 (1882) i odb. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. II, 5.

8. URYWKI GENESIS I NOWEGO TESTAMENTU

Częściowo w przekładzie, częściowo w streszczeniu z XV w. Z *Ksiąg Genesis* rozdziały o Adamie i Ewie, Kainie i Ablu, potopie, ofierze Abrahama, śnie Jakubowym.

WYDANIA

Z odpisu z początku XVI w. ogł. J. Janów: Rękopis Biblioteki Jagiellońskiej nr 3336. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi*. W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12) (z fot.). — Ten sam tekst wydany w druku z 1513-1530 (zdefektowany unikat nie posiada karty tytułowej), prawdopodobnie w oficynie J. Hallera. Fragm. druku podał W. Wisłocki: Nabytki w ciągu roku muzeów... jako też i bibliotek. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol.* Rok 1871. Kr. 1874 s. 284-311.

Unikat druku był w Ossol. 1. 60. 862.

9. KSIĘGA O TOBIASZU

Z dodatkiem dwóch modlitw. Tłumacz nieznany. Jest możliwe, że tekstem *Tobiasza* posługiwali się w swych tłumaczeniach *Biblii* J. Leopolita i J. Wujek.

WYDANIA

Tobias Patriarcha Starego Zakonu z łacińskiego języka na polski... przełożony. Kr. 1539, dr. M. Ostrogorski (Szarffenberg). Wyd. nast.: Kr. 1545; Kr. przed 1551. Facsimile wyd. 1539 ogł. W. Bartynowski. Kr. 1881.

Zob. też: HISTORIA O ŚW. JÓZEFIE.

III. Przekłady Nowego Testamentu (całości i fragmentów)

1. NOWY TESTAMENT

Nie zachowany przekład *Nowego Testamentu*, być może w duchu husyckim. Określany jako „epistolas dominicales et Evangelia vulgari scripta" i „novum testamentum vulgariter scriptum", był w posiadaniu Stanisława, kościelnego w Pakości, oskarżonego w 1455 o husytyzm. Wiadomość tę pochodzącą z zeznań świadków w procesie przechowały akta kapituły poznańskiej.

2. NOWY TESTAMENT (1556)

Tekst katolicki, bezimiennie wydany z średniowiecznego przekładu Wulgaty.

WYDANIA

Nowy Testament polskim językiem wyłożony. (Kr. 1556), dr. dziedzice M. Szarffenberga. Wyd. nast.: Kr. 1564; (Kr. 1566); Kr. 1568.

3. NOWY TESTAMENT (1606)

Przekład kalwiński *Nowego Testamentu*, dokonany prawdopodobnie przez Marcina Janickiego, poprawiony przez Daniela Mikołajewskiego i Jana Turnowskiego.

WYDANIA

Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa. Gdańsk 1606, dr. wdowa po G. Guilmontanie. Wyd. nast. (poprawiane): Gdańsk 1632; Gdańsk 1633.

Zob. też: LICINIUS Jan, Utwory o autorstwie niepewnym; CZECHOWIC Marcin, MALECKI Jan, MURZYNOWSKI Stanisław, SMALC Walenty.

4. Tzw. MAGNIFICAT

Tekst z Ewangelii wg św. Łukasza, rozdz. I, w. 46-51. Powst. w XIV-XV w.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 31-32. — W. Smereka: Hymn Matki Boskiej. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2 s. 46-47.

5. ROZDZIAŁ 18 EWANGELII WG ŚW. MATEUSZA,

Powst. na początku XV w. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) s. 82 i odb. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1902 s. 77-78 (w pisowni zmodernizowanej). — Przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. II, 5.

6. ROZDZIAŁ 5 EWANGELII WG ŚW. MATEUSZA

Przy *Kazaniu na dzień Wszech Świętych* (zob.). Powst. ok. 1430.

WYDANIA

L. Malinowski: Ewangelia św. Mateusza... Zabytki języka polskiego z w. XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) i odb. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. II, 5. — A. Brückner: Polska proza..., jw. poz. II, 5 (w pisowni zmodernizowanej).

7. URYWEK ROZDZIAŁU 25 EWANGELII WG ŚW. MATEUSZA

Zapewne fragment większej całości. Powst. w połowie XV w.

WYDANIA

A. Brückner: Drobne zabytki polszczyzny średniowiecznej. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1901) s. 122-123 i odb.

8. ROZDZIAŁ 21 EWANGELII WG ŚW. MATEUSZA

Powst. w XV w.

WYDANIA

A. Brückner: Kazania..., jw. poz. III, 5, s. 94. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. II, 5.

9. KONKORDANCJA EWANGELICZNA

Jest to szczątek kopii starszego oryginału. Powst. w końcu w. XV. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

Całość zabytku — z modernizacjami językowymi — zachowała się w druku: Nowy Testament polskim językiem wyłożony. Kr. 1556, dr. dziedzice M. Szarffenberga. Wyd. nast.: zob. poz. III, 2. Fragm. ogł. A. Brückner: Kazania..., jw. poz. III, 5, s. 95-96. — Fragm. A. Brückner: Literatura religijna..., jw. poz. III, 5, s. 72-74.

10. POCZĄTEK EWANGELII WG ŚW. JANA

WYDANIA

Przy: Septem canonicae epistolae beatorum apostolorum... Kr. ok. 1516, dr. J. Haller. Przedr.: J. Bystroń: Żywot świętego Aleksego wyznawcy... *Spr. Komisji Język. AU* t. 5 (1894) s. 468-469 i odb.; A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. II, 5.

Zob. też: J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

OPRACOWANIA

Biblia — opracowania ogólne: S. Tschepius: Polnische Bibelhistorie. Wyd. w: M. Lilienthal: Preussische Zehenden. T. 2. Królewiec 1742; t. 3. Królewiec 1744. — S. W. Ringeltaube: Gründliche Nachricht von den polnischen Bibeln... Gdańsk 1744; toż wyd. w książce: Beiträge zu der polnischen, weltlichen Kirchen- und Gelahrten Geschichte. Cz. 2. Gdańsk 1764. — C. G. Friese: Beiträge zu der Reformationsgeschichte in Polen und Lithauen besonders. T. 1-2. Wr. 1786. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815 s. 294 nn. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2: Pismo święte i apokryfy. W-wa 1903. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — S. Zwolski: De bibliis polonicis quae usquae ad initium saeculi XVII in lucem editae sunt. Poz. 1904. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1906]. — T. H. Darlow, H. F. Moule: Historical Catalogue of the Printed Editions of Holy Scripture in the Library of the British and Foreign Bible Society. T. 2: Polyglots and Languages other then English. Londyn 1913 *British and Foreign Bible Society*. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Jodłowski: Staropolskie biblie i psałterze jako źródła

do historii polskiej składni. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 92; wyd. poprawione i rozszerzone pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. GÓRSKI: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 264-265; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — E. MRÓZ-OSTROWSKA: Rzeczowniki z przyrostkiem „-ość" w języku XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — S. ROSPOND: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. Tamże. — J. SZERUDA: Nowy przekład polski Pisma św. *Kalendarz ewangelicki na rok 1954.* W-wa 1954. — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — K. GÓRSKI: Biblia i sprawy biblijne w Postylli Reja. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — K. GÓRSKI: 400-lecie pierwszego Nowego Testamentu po polsku, ogłoszonego drukiem w r. 1556. Streszcz. H. Strąkowski: Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim... *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1956 nr 1/3. — F. KŁONIECKI: Teksty polskich przekładów Biblii i ich opracowania. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym.* (Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21-23 sierpnia 1956 r.). Lubl. 1958 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego. Wykłady i Przemówienia* 39. — V. KYAS: Propozycja wydania staroczeskich wzorów staropolskich zabytków biblijnych. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1958 z. 3.

B i b l i a b r z e s k a: E. OSTROWSKA: Walka o piękne słowo psałterzowe. (Psałterz Kochanowskiego a Psałterz brzeski). *Język Pol.* 1953 z. 4.

B i b l i a g d a ń s k a: J. SZERUDA: Biblia gdańska. *Jednota* 1932 nr 4/5. — J. SZERUDA: Geneza i charakter Biblii gdańskiej. *Głos Ewangelicki* 1932 nr 38 i odb. — M. SIPAYŁŁÓWNA: W sprawie genezy Biblii gdańskiej. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb. W-wa 1935. — F. M. BARTOŠ: Polská bible vydaná Komenským. *Český Bratr* 1950.

B i b l i a k r ó l o w e j Z o f i i: A. MAŁECKI: Wstęp i wyd.: Biblia królowej Zofii... Lw. 1871. [Rec.: *Dzien. Poz.* 1872 nr 78; K. K. *Tyg. Wielkopol.* 1872 nr 9; K. M. (MAŁKOWSKI). *Bibl. Warsz.* 1872 t. 1 s. 309-313; F. M. SOBIESZCZAŃSKI. *Tyg. Ilustr.* 1872 nr 237-238; W. NEHRING. *Göttingische Gelehrte Anzeigen* 1873 nr 37 II s. 1449-1452]. — J. JIREČEK: Biblí staropolská. *Časopis Musea Královstvi Českého* 1872. — K. LIBELT: Psałterz floriański i Biblia królowej Zofii. Dwa najdawniejsze pomniki piśmienne starożytnej polszczyzny. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 7 (1872) i osob. — F. M. SOBIESZCZAŃSKI: Przyczynek mogący posłużyć do objaśnienia sprawy tyczącej się wydania Biblii królowej Zofii. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 1, 3. — K. MECHERZYŃSKI: Objaśnienie wyrazu z e s z ł o w i e w napisie, który niegdyś znajdować się miał w kodeksie Biblii królowej Zofii. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874) s. XX-XXII. — E. OGONOWSKI: Einige Bemerkungen über die Sprache der altpolnischen Sophienbibel. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — W. NEHRING: Ein Nachtrag zur vorhergehenden Abhandlung. Tamże. — W. NEHRING: Ueber den Einfluss der altčechischen Literatur auf die altpolnische. IV. Die Sophienbibel. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882). — I. POLKOWSKI: Rękopis Biblii czeskiej z roku 1476. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 10 (1884) i odb. Kr. 1883. — L. MALINOWSKI: „Mucha genitalia". *Prace Filol.* t. 1 (1885). — L. MALINOWSKI: Szłopień czy stopień? Tamże. — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. SEMENOVIĆ: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. X. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 9 (1886). — A. BRÜCKNER: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887). — L. MALINOWSKI: Porównanie kilku ustępów Biblii szaroszpatackiej z tekstem staroczeskim Zabłockiego (1476-1478). *Prace Filol.* t. 4 (1893). — T. WIERZBOWSKI: Nieznany fragment „Biblii królowej Zofii". *Prace Filol.* t. 4 (1893) i odb. W-wa 1892. — A. BABIACZYK: Lexicon zur altpolnischen Bibel 1455 (Sophienbibel) bearbei-

tet sowie mit einer text-kritischen Einleitung versehen... Wr. 1906. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1906; A. A. Kryński. *Książka* 1907 nr 11 s. 415-417; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 197-198; J. Łoś. *Roczn. Slawist.* 1908 s. 173-176; J. Rozwadowski. Tamże s. 176-184]. — A. Semenović: Uwagi krytyczne do tekstu Biblii szaroszpatackiej. *Prace Filol.* t. 6 (1907); t. 7 (1909). — I. Harsányi: A sárospataki lengyel biblia s újonnan fölfedezett harmadik töredéke. *Magyar Könyvszemle* t. 17 (1909) i odb. Budapeszt 1909. [Rec.: K. Nitsch. *Roczn. Slawist.* t. 3 (1910); A. Diveký. *Pam. Lit.* R. 11 (1912)]. — E. Hanisch: Zur Geschichte des Sárospataker altpolnischen Bibelhandschrift. *Beiträge z. Sprach- u. Völkerkunde. Festschrift f. Alfred Hillebrandt.* Halle n/S. 1913 i odb. — E. Hanisch: Zum Verständnis einiger Lesearten der Sárospataker altpolnischen Bibelhandschrift sog. Sofienbibel. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 34 (1913). — Z. Paulisz: Biblia królowej Zofii (sárospatacka) w rękopiśmie a w wydaniu Małeckiego. *Materiały i Prace Komisji Język.* t. 6 (1913). — E. Hanisch: Das neugefundene altpolnische Ezdrasfragment. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 35 (1914). — J. Polívka: O staročeské předlożé staropolské bible. *Sborník filologický* t. 6 (1917). —

E. Hanisch: Neue Fragmente der Sárospataker polnischen... Bibel... *Archiv f. Slavische Philologie* t. 38 (1923). — J. Janów: Czeska Biblia Záblackiego i polska Biblia królowej Zofii. *Przew. Bibliogr.* 1926 nr 6 i odb. [Rec.: B. Vydra: Některá čechica v literarní historii a filologii polské. *Časopis pro moderní filologie* t. 14 (1928) s. 289]. — J. Janów: Stosunek Biblii królowej Zofii do kodeksu Záblackiego, a częściowo także do innych tekstów. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 6 (1926). — M. Zajchowska: Przyczynki do badań nad tekstem Biblii królowej Zofii. *Prace Filol.* t. 11 (1927). — L. Bernacki: O karty z Biblii królowej Zofii. *Świat Książki* 1928 nr 1-3. — J. Gulyás: La Bible de Sárospatak. *Pologne Littéraire* 1929 nr 29. — L. Bernacki: Wstęp i wyd.: Biblia... Kr. 1930. [Rec.: A. Birkenmajer. *Przegl. Bibl.* 1930; E. Kierśnicki. *Ruch Słowiański* 1930 s. 165-166]. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 597. — S. Urbańczyk: Niejednolitość języka Biblii szaroszpatackiej. *Spr. PAU* 1934 nr 9. — S. Urbańczyk: Jeden czy kilku tłumaczy Biblii szaroszpatackiej. *Slavia Occidentalis* t. 13 (1934) i odb. —

T. Brajerski: Uwagi o pisarzach Biblii królowej Zofii. *Księga pam. ku czci... biskupa M. L. Fulmana.* Cz. 3. Lubl. 1939. —

K. Nitsch: Formy „bać się" — „bojeć się" i „śmiali się" — „śmieli się" a pochodzenie pisarzy Biblii szaroszpatackiej. *Spr. PAU* 1939/1944. — S. Urbańczyk: Z dawnych stosunków językowych polsko-czeskich. Cz. 1. Biblia królowej Zofii a staroczeskie przekłady Pisma św. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 67 i odb. Kr. 1946. [Rec.: W. Taszycki. *Język Pol.* 1947 z. 3; J. Otrębski. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948); J. Vasica. *Časopis pro moderní filologie* 1948 z. 3; A. Kellner. *Slavia* t. 20 (1950); W. Smereka. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 3]. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 88; przedruk autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — T. Brajerski: Ze studiów nad polszczyzną XV w. *Slavia Occidentalis* t. 19 (1948). — B. M. Długoszewski: O Biblii królowej Zofii. *Dziś i Jutro* 1950 nr 5. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). —

J. Janów: Teksty biblijne z przełomu XV-XVI w. i znaczenie ich dla genezy Biblii Zofii i Leopolity (Historia Zuzanny, Judyty oraz urywki z Exodus). *Spr. PAU* 1951 nr 10 (wyd. 1953). — V. Kyas: Za českou předlohou staropolské bible. *Slavia* t. 22 (1953) z. 1. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *żŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — Z. Leszczyński: Najstarszy przykład przejścia „-ch" ⇄ „-k". *Język Pol.* 1954 z. 5. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot"||„od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 74-77. — V. Kyas: K rekonstrukci české předlohy staropolské bible. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 332]. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955. —

T. Brajerski: Rozróżnienie samogłosek „y" „i" w pisowni kilku polskich zabytków językowych XV w. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. —

Z. Kempf: Mowi krol pogański do krola Ezechiasza. (Najstarsza semantyka przyimków „do" i „ku"). *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4 *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — B. Lindertówna: Końcówka gen. - dat. - loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii...*, jw. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — F. Kłoniecki: Teksty polskich przekładów Biblii i ich opracowania. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym*. (Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21-23 sierpnia 1956 r.). Lubl. 1958 *Tow. Nauk. KUL. Wykłady i Przemówienia* 39. — V. Kyas: Propozycja wydania staroczeskich wzorów staropolskich zabytków biblijnych. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1958 z. 3. — S. Urbańczyk: Projekt nowego typu edycji zabytków staropolskich. Tamże. [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* 1958 s. 244]. — V. Kyas: Před vydáváním staropolských památek s českými předlohami. *Slavia* 1959 z. 3. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — M. Bobowska-Kowalska: Przynależność dialektyczna Biblii królowej Zofii. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Językoznawcze* z. 3 *Filologia* z. 6 (1960). — Z. Leszczyński: „Mucha" Biblii królowej Zofii. *Język Pol.* 1960 z. 2. — T. Skulina: Geografia językowa form „rozgniewać" i „rozniewać" w staropolszczyźnie. *Język Pol.* 1960 z. 2. — W. Kuraszkiewicz: Wymiana prepozycji „ot" - „od" u pisarzy Psałterza floriańskiego i Biblii Zofii. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962.

P s a ł t e r z e — literatura ogólna: F. Jezierski: Psalmy i ważniejsze ich przekłady polskie. *Bibl. Warsz.* 1878 t. 3. — S. Krzemiński: [Psałterz... przełożony... przez K. Bujnickiego. Tor. 1878. Rec.]. *Bluszcz* 1878 nr 20-22; przedr. pt. Najnowszy psałterz polski. W książce: Nowe szkice literackie. W-wa 1911. — A. Brückner: Psałterze polskie do połowy XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb.; por. *Spr. AU* 1902 nr 4. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1903 nr 7; J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — S. Dobrzycki: „Psałterz" Kochanowskiego: jego powstanie, źródła i wzory. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 48 (1910) i odb. — J. Arcab: Katolickie przekłady Psałterza. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 186. — J. Sykulski: Polskie katolickie przekłady Psałterza. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 189. — E. Ostrowska: Walka o piękne słowo psałterzowe. (Psałterz Kochanowskiego a Psałterz brzeski). *Język Pol.* 1953 z. 4. — K. Waliczek: Szkic historyczny przekładów psałterza do wieku XIX. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957.

Tzw. P s a ł t e r z K i n g i: Vita Sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis. Wyd. W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) s. 706, rozdz. XXIV i odb. — W. Nehring: Nachricht von einem polnischen Psalter im XIII Jahrhundert. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — A. Brückner: Bogurodzica. Rozwiązanie zagadki. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 4 s. 88. — J. Fijałek: Bogurodzica. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 6-8. — J. Fijałek: [A. Brückner: Psałterze polskie. Kr. 1902. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 663-664, 680. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1930 s. 286-287; wyd. 2 W-wa 1939. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 49, 53-54.

P s a ł t e r z f l o r i a ń s k i: J. S. Bandtkie: De psalterio Davidico trilingui ad St. Florianum. Kr. 1827. — [Psałterz królowej Małgorzaty... Wyd. S. Dunin-Borkowski. Wiedeń 1834. Rec.]. *Jahrbücher d. Österreichischen Literatur* t. 67 (1834). — S. Dunin-Borkowski: Zur Geschichte des ältesten polnischen Psalters... Eine Antwort auf die Kritik. Wiedeń 1835. — B. Kopittar: Anti-Tartar oder Vorstellung des Thatbestandes in Sachen der Wiener Editio Princeps (1834), des ältesten Denkmals der polnischen Sprache, nähmlich des polnischen Drittels des (nicht Margareten sondern) Elisabeth Jadwigischen Psalterium trilingue (A. 1300-1370) zu St. Florian in Oesterreich. Sztokholm b. r. — W. Nehring: Iter florianense. O psałterzu floriańskim łacińsko-polsko-niemieckim, w szczególności o polskim jego dziale. Poz. 1871. [Rec.: K. K. *Tyg. Wielkopol.* 1872 nr 9]. — W. Nehring: Ueber den Einfluss der altčechischen Sprache u. Literatur auf die altpolnische. II. Der St. Florianer Psalter. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 2 (1877). — J. Hanusz: Materiały do form deklinacyjnych. *Spr. Kom. Język. AU* t. 2 (1881) i odb. — J. Hanusz: Zur Statistik der Deklinationsformen im Altpolnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882) i odb. — J. Leciejewski: Die Sprache des polnischen Theils des Florianer Psalters. Tamże. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenk-

mäler. Berlin 1886. — R. Koppens: O sposobach oznaczania spółgłosek miękkich w Psałterzu floriańskim. *Spr. Komisji Język. AU* t. 5 (1894) i odb. Kr. 1893.— E. Ramberg: Beiträge zur altpolnischen Syntax aus dem Florianer Psalter. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 34 (1913). — S. Słoński: Przyczynki do słownika Psałterza floriańskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* t. 1-2 (1913). —

I. Francew: K istorii izdanija fłorianskoj Psałtyri. *Slavia* t. 1 (1922/1923). — W. Bruchnalski: Początki literatury polskiej a kobiety. *Przegl. Hum.* 1924. — S. Wasylewski: Królowa Jadwiga i jej psałterz. *Tęcza* 1927 z. 6. — *Pam. II Zjazdu Bibliofilów Pol.* W-wa 1928 s. 61 nn. — L. Bernacki: Geneza i historia Psałterza floriańskiego. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* 1928 i odb. Lw. 1927; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928). [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — W. Podlacha: Miniatury Psałterza floriańskiego. *Roczn. Zakł. Nar. im. Ossol.* 1928; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928); toż przy ed. Lw. 1929. — S. Kubica: Zur deutschen Sprache des Florianer Psalters. *Arch. Neophilologicum* t. 1 (1930). — B. Gubrynowicz: Psałterz floriański wrócił do Polski. *Kur. Warsz.* 1931 nr 121; por. *Ruch Lit.* 1931. — S. Jodłowski: Staropolskie biblie i psałterze jako źródła do historii polskiej składni. *Prace Filol.* t. 15 (1931). — T. Korzonkiewicz: Po odzyskaniu Psałterza floriańskiego. *Szkoła Chrystusowa* 1931 nr 7/8. [Rec.: *Mysterium Christi* 1931 nr 8 s. 377]. — W. Taszycki: Język polski na Śląsku w wiekach średnich. *Historia Śląska* t. 1. Kr. 1933. — L. Bernacki: Dookoła genezy Psałterza floriańskiego. *Pam. Lit.* R. 31 (1934) i odb. 1935. — J. Krzyżanowski: Psałterz królowej Jadwigi. *Gaz. Pol.* 1938 nr 353. — H. Polaczkówna: Analiza elementów heraldycznych w miniaturach Psałterza floriańskiego. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 18 (1938); toż przy wyd. Lw. 1939. [Rec.: Z. Wdowiszewski. *Mies. Heraldyczny* 1938 nr 11/12]. — L. Bernacki: Wstęp do wyd.: Psałterz... Lw. 1939 (1938). — A. Birkenmajer: Obecna oprawa Psałterza floriańskiego. Przy wyd. Lw. 1939. — A. Birkenmajer: Psałterz floriański jako zabytek kaligrafii. Paleograficzny rozbiór rękopisu. Tamże. — S. Łempicki: Psałterz królowej Jadwigi w godnej szacie. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 52 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 356). — M. Gębarowicz: Kilka uwag z powodu nowego wydania Psałterza. *Dawna Sztuka* 1939 z. 1 i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 35 (1938)]. — M. Gębarowicz: Z badań nad Psałterzem floriańskim. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 19 (1939). — J. Parandowski: Pierwszy siew mowy polskiej. *Gaz. Pol.* 1939 nr 98. — J. Klapper: Der St. Florians Psalter, ein Glatzer Kulturdenkmal. *Heimatblätter* t. 28 (1942). — Kładzko — kolebka piśmiennictwa polskiego. *Trybuna Robot.* 1945 nr 248. —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — S. Rospond: Gospodnie, wysłuszaj modlitwę. *Odra* 1947 nr 19. — C. Ufnalewski: Kłodzko — miejsce narodzin pierwszej polskiej książki. *Słowo Powsz.* 1947 nr 71. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska—Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 87; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — S. Wierczyński: Palladium Biblioteki Narodowej uratowane. „Psałterz floriański" i „Kazania świętokrzyskie". *Odrodzenie* 1947 nr 39. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — W. Taszycki: Pochodzenie „Psałterza floriańskiego". *Spr. PAU* 1948 nr 9. — W. Taszycki: Psałterz floriański nie jest zabytkiem śląskim. *Język Pol.* 1949 z. 1. — K. Nitsch: (Adnotacja). Tamże. — W. Taszycki: Psałterz floriański jest zabytkiem małopolskim. W odpowiedzi p. prof. K. Nitschowi. *Język Pol.* 1949 z. 3. — K. Nitsch: (Adnotacja). Tamże. — S. Urbańczyk: Dwie śląskie cechy dialektyczne: wymowa typu „fała" i końcówka miejsc. l. mn. „-och". (Głos w dyskusji nad miejscem powstania Psałterza floriańskiego). *Język Pol.* 1949 z. 4. — Z. Mistrzyński: „Floriański" czy „krakowski". *Rejsy* 1948 nr 26. — A. Górski: Śladami stóp królowej Jadwigi. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 28. — Z. Mistrzyński: Memento mori dewizą Andegawenów. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 32. — Dar mieszczan krakowskich dla królowej Jadwigi. *Słowo Powsz.* 1949 nr 197. — S. Rospond: Czy Psałterz floriański powstał w Kłodzku? *Roczn. Kłodzki* 1949 t. 2. [Rec.: K. Nitsch. *Język Pol.* 1950 z. 2]. —

S. Reczek: „Od n a b o y a" Psałterza puławskiego. (Drobiazg ze staropolskiego słownictwa). *Język Pol.* 1951 z. 2. — S. Urbańczyk: (Adnotacja). Tamże. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV

wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — S. Reczek: Dawid na warsztacie filologa. *Przegl. Powsz.* 1952 t. 234. — S. Reczek: Staropolski „dostatek". (Leksykalna zagadka Psałterza floriańskiego). *Język Pol.* 1953 z. 1. — S. Rospond: Psałterz floriański a tak zwana Karta medycka, czyli Świdzińskiego. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 51. [Rec.: M. Karaś. *Poradnik Język.* 1954 z. 5]. — W. Taszycki: Dwa wyrazy staropolskie — „mówić" i „sierce". *Poradnik Język.* 1954 z. 7. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot"||„od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 70-72. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). *Studia...*, jw. — S. Reczek: Uwagi o staropolskim języku literackim od średniowiecza do renesansu. (Na podstawie przekładów Psałterza). *Kwart. Opolski* 1955 nr 1. [Rec. E. Décaux. *Revue des Études Slaves* 1958 s. 243-244]. — Z. Stieber: Wpływ czeszczyzny na kształtowanie się polskiego języka literackiego. *Českopolský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. — W. Dziewulski: Skład osobowy klasztoru kanoników regularnych w Kłodzku w początku XV wieku. *Pam. Lit.* R. 47 (1956). — H. Grappin: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 7. — S. Westfal: Rzecz o polszczyźnie. Gawęda o języku polskim. Londyn 1956. — Z. Kempf: Mowi krol pogański do krola Ezechiasza. (Najstarsza semantyka przyimków „do" i „ku"). *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4. *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — B. Lindertówna: Końcówka gen. - dat. - loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 15. — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — W. Kuraszkiewicz: Wymiana prepozycji „ot"-„od" u pisarzy Psałterza floriańskiego i Biblii Zofii. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962.

P s a ł t e r z p u ł a w s k i: W. Nehring: Iter florianense. Poz. 1871 s. 38 nn. — A. C. (Celichowski): Literatura polska. *Dzien. Poz.* 1880 nr 160. — J. Przyborowski: [Psałterz... Wyd. A. i S. Pilińscy. Poz. 1880. Rec.]. *Bibl. Warsz.* 1880 t. 3. — V. Jagić: [Psałterz..., jw. Rec.]. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — W. Nehring: Ueber den Einfluss der altčechischen Sprache und Literatur auf die altpolnische. II. Der Psalter von Puławy. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 5 (1881). [Rec.: A. A. Kryński. *Ateneum* 1881 t. 2; K. Appel: Bibliograficzeskija zamietki. *Russkij fiłołogiczeskij wiestnik* 1881 z. 2 i odb. pt. Zamietki o driewnie-polskom jazykie. W-wa 1880]. — J. Hanusz: Materiały do historii form deklinacyjnych w Psałterzu floriańskim, puławskim... *Spr. Komisji Język. AU* t. 2 (1881) i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — S. Kulbakin: Otzyw o soczinienii „Prawopisanije i jazyk Puławskoj Psałtyri, pamiatnika polskoj piśmiennosti XV wieka". *Zapiski Charkowskogo Uniwiersitieta* 1907. — S. Kulbakin: K woprosu o polskim „ro". *Russkij fiłołogiczeskij wiestnik* t. 57 (1907). — S. Słoński: Przyczynki do słownika Psałterza floriańskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1913. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Słoński: Wstęp i wyd.: Psałterz... W-wa 1916. [Rec.: J. Łoś. *Roczn. Slawist.* 1918]. — W. Bruchnalski: Początki literatury polskiej a kobiety. *Przegl. Hum.* 1924. — S. Słoński: Przyczynek do dziejów rękopisu Psałterza puławskiego. *Prace polonistyczne ofiarowane... J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12). — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 598-599. — S. Słoński: Dzieje języka polskiego w zarysie. W-wa 1934. —

S. Reczek: „Od n a b o y a" Psałterza puławskiego. (Drobiazg ze staropolskiego słownictwa). *Język Pol.* 1951 z. 2. — S. Urbańczyk: (Adnotacja). Tamże. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — M. Zembatówna: Czy Psałterz puławski jest zabytkiem środkowo-małopolskim? *Język Pol.* 1952 z. 5. [Rec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 245]. — S. Rospond: Postscriptum do zagadnienia lokalizacji Psałterza puławskiego. Tamże. [Rec.: H. Grappin, jw.]. — K. Chlędowska: Dyspalatalizacja spółgłosek funkcjonalnie miękkich w niektórych zabytkach staropolskich. *Język Pol.* 1953 z. 5. — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie

polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 18 nn. — W. Kuraszkiewicz: Znaczenie druków renesansowych w rozwoju polskich samogłosek nosowych. *Język Pol.* 1953 z. 4. — S. Rospond: Psałterz floriański a tak zwana Karta medycka, czyli Świdzińskiego. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 51. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ, *źŕ, *žŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — W. Taszycki: Dwa wyrazy staropolskie — „mółwić" i „sierce". *Poradnik Język.* 1954 z. 7. — W. Taszycki: Czas i miejsce powstania Psałterza puławskiego. *Poradnik Język.* 1954 z. 10. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 77-78. — W. Kuraszkiewicz: Psałterz puławski nie pochodzi z drugiej połowy XV wieku. *Poradnik Język.* 1955 z. 3. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). *Studia...*, jw. — S. Słoński: Przyczynki do dziejów rękopisu Psałterza puławskiego. (*Księga pam. ku czci L. Miletícia*). — W. Taszycki: Jeszcze słów kilka o Psałterzu puławskim. *Poradnik Język.* 1955 z. 5. — H. Grappin: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 7. — W. Kuraszkiewicz: Tło społeczne rozwoju polskiego języka literackiego. *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich.* W-wa 1956 s. 78-79. — W. Żurowska-Górecka: Fragment zaginionego psałterza staropolskiego a Psałterz puławski. *Język Pol.* 1956 z. 5. — Z. Kempf: Mowi krol pogański do krola Ezechiasza. (Najstarsza semantyka przyimków „do" i „ku"). *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4 *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — B. Lindertówna: Końcówka gen. - dat. - loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 15. — M. Zembaty-Michalakowa: Analiza historyczno-dialektologiczna Psałterza puławskiego. *Językoznawstwo. Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. im. B. Bieruta* S. A nr 5 (1957). [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* 1959 s. 276]. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd.: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Psalm 50: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 280-281; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 4-11. — W. Nehring: Iter florianense. Poz. 1871 s. 37-41. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — L. Bernacki: Geneza i historia Psałterza floriańskiego. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* 1928 i odb. Lw. 1927. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — S. Rospond: Psałterz floriański a tak zwana Karta medycka, czyli Świdzińskiego. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 51.

Psałterz krakowski: Z. Ciechanowska: [S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930. Rec.]. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 4 s. 382. — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 45 i in.

Urywki z Ksiąg Exodus: E. Kałużniacki: Kleinere altpolnische Texte aus Handschriften des XV und des Anfangs des XVI Jahrhunderts. *Sitzungsberichte d. Kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften Phil.-Hist. Classe* (Wiedeń) t. 101 z. 1 (1882) i odb.

Urywki Genesis: J. Janów: Rękopis biblioteki Jagiellońskiej nr 3336. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (=*Prace Filol.* t. 12).

Tobias Patriarcha: J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 67, 100. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 181. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852 s. 631; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 355-356. — W. Nehring: Tobias Patriarcha. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882) s. 126-127. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934; wyd. 2 W-wa 1962. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 31 (1934)].

Nowy Testament (husycki?): Acta capitulorum nec non judiciorum ecclesiasticorum selecta. Wyd. B. Ulanowski. T. 2. (1902) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 16 s. 198; toż w przekł. pol.: R. Heck, E. Maleczyńska: Ruchy husyckie w Polsce. Wybór tekstów źródłowych (do r. 1454). W-wa 1953. — K. Kolbuszewski: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. *Ref. w Pol.* 1921 i odb. Kr. 1922 s. 20.

Nowy Testament (1556): K. Górski: Nowy Testament Scharffenber-

gera. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym.* (Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21-23 sierpnia 1956 r.). Lubl. 1958 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego. Wykłady i Przemówienia* 39.

Magnificat: W. Smereka: Hymn Matki Boskiej. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2.

Rozdz. 18 Ewangelii: A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) i odb.

Rozdz. 5 Ewangelii: L. Malinowski: Ewangelia św. Mateusza... Zabytki języka polskiego z w. XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) i odb.

BOGURODZICA

Najstarsza religijna pieśń polska. Konkretne dane historyczne o *Bogurodzicy* datują się z początku XV w. i dowodzą powszechnej w Polsce znajomości tej pieśni. Najdawniejszy znany jej tekst liczy 9 wersów.

Czas powstania pieśni jest sprawą sporną. Niektórzy badacze (m. in. W. Nehring, A. Brückner, T. Wierzbowski, J. Łoś, W. Taszycki, ostatnio J. Woronczak) widzą w *Bogurodzicy* zabytek z XIII, inni (K. Heck, W. Bruchnalski, S. Vrtel-Wierczyński, J. Krzyżanowski) — z XIV w. Odmienne hipotezy (A. Wyrzykowskiego, J. Birkenmajera, T. Lehra-Spławińskiego, M. Dłuskiej, B. Havránka) wahają się w okresie od końca X do najpóźniej pierwszej połowy XII w., przy czym B. Havránek sugeruje, iż pierwotny tekst pieśni był napisany w języku starocerkiewnosłowiańskim.

Miejsca powstania zabytku nie ustalono. A. Brückner (i in.) wskazywał na Małopolskę, K. Heck na Gniezno, J. Łoś uwzględniał kilka ośrodków. Zdaniem J. Birkenmajera autor *Bogurodzicy* poznał bizantyjskie wzory hymnologiczne w jednym z klasztornych ośrodków kultury greckiej we Włoszech, a tekst polski mógł sporządzić raczej w Gnieźnie.

Autorstwo części pierwotnej (jak i amplifikacji) nie jest znane. Tradycja od w. XVI (J. Łaski, 1506) długi czas przypisywała je św. Wojciechowi. Hipotezy naukowe były liczne; najbardziej reprezentatywne: A. Brücknera i J. Birkenmajera. Pierwszy uczony przypuszczał, iż autorem jest Polak, franciszkanin. J. Birkenmajer nawiązał do przekazu tradycji i twórcę *Bogurodzicy* upatrywał wśród duchownych znających liturgię bizantyjską, następców św. Wojciecha. Wg M. Dłuskiej nie jest wyłączone, że św. Wojciech mógł być autorem łacińskiego lub greckiego wzoru *Bogurodzicy.*

Hipotezy badaczy co do charakteru *Bogurodzicy* są różne; m. in. T. Wierzbowski uważał ją za polską antyfonę różańcową, J. Łoś — za hymn na Boże Narodzenie; A. Wyrzykowski — za modlitwę o odpuszczenie grzechów, A. Brückner (z czym godził się J. Birkenmajer) — za modlitwę, którą według obrządku wschodniego na intencję wiernych mają wznieść Bogurodzica i św. Jan Chrzciciel, a stanowiącą rodzaj słownego komentarza do tzw. deisis vel trimorphion — greckiej kompozycji plastycznej z wyobrażeniem Chrystusa, Matki Boskiej i Jana Chrzciciela, znanej także na Zachodzie.

Wzory literackie *Bogurodzicy* upatrywano w hymnologii łacińskiej i w greckiej (bizantyjskiej). Z ostatnią łączyli pieśń A. Wyrzykowski i J. Birkenmajer; pierwszy uważał ją za dokładny polski odpowiednik greckich theotokionów, czyli modłów do Matki Bożej, drugi — w początku utworu widział niemal dosłowny przekład zachodniogreckiego *Pozdrowienia anielskiego.* Tezom tym zdecydowanie przeciwstawili się zwolennicy łacińsko-rzymskiej genezy pieśni, A. Brückner i J. Krzyżanowski. J. Woronczak uważa utwór za trop do litanijnego „Kyrie elejson" o budowie sekwencyjnej.

Bardzo kunsztowna struktura wersyfikacyjna *Bogurodzicy* opiera się na równości sylabicznej i paralelizmie członów. Dziewięć pierwszych wersów dzieli się na dwie części o odmiennej rytmice, traktowane przez badaczy jako dwie zwrotki z przyśpiewami „Kyrie elejson" (czyli jako tzw. laisy) lub (J. Birkenmajer, M. Dłuska) jako dwa periody jednej zwrotki — na wzór późnych kontakionów greckich.

Słownictwo znanych tekstów *Bogurodzicy* wykazuje pomieszanie form nowszych z wyjątkowymi archaizmami. Naczelne słowo: „Bogurodzica" (także: „Bogarodzica") wg T. Lehra-Spławińskiego należy do najstarszych terminów religijno-kościelnych, jakie pojawiły się w języku polskim za pośrednictwem czeskim z chwilą przyjęcia chrześcijaństwa.

Z biegiem czasu do pierwotnego tekstu *Bogurodzicy* dodawano dalsze zwrotki, o znacznie mniejszych walorach artystycznych. Podstawowym dla tekstów amplifikowanych jest tzw. tekst krakowski II, liczący trzynaście zwrotek. Uznano, że stanowi on kompilację dwóch pieśni (M. Bobowski, A. Brückner, K. Heck, J. Łoś i in.) z XIV w. Poglądy na ich charakter nie są zupełnie zgodne. Wg M. Bobowskiego i J. Łosia pierwsza jest pieśnią wielkanocną, druga pasyjną; A. Brückner uważa obie za pieśni wielkanocne, J. Birkenmajer — za niepodzielny wykład prawd wiary. J. Woronczak wskazał, że pieśń pierwsza jest poświadczona w *Ordinale* płockim z 1360-1370 jako liturgiczna pieśń rezurekcyjna z inc.: Wstal smartwich crol nas Syn boży...

Według najbardziej ugruntowanego podziału J. Łosia „pieśń wielkanocna" obejmuje zwrotki: 1) Nas dla wstał zmartwych...; 2) Przydał nam zdrowia wiecznego...; 3) Jenże trudy cirpiał...; 4) Adamie, ty boży kmieciu...; 5) Była radość...; 6) Ni srebrem, ni złotem...; — „pieśń pasyjna": 1) Ciebie dla człowiecze...; 2) Wierzyż w to, człowiecze...; 3) O duszy, o grzeszne...; 4) Już nam czas godzina...; 5) Maryja dziewice...; 6) Tegoż nas domieści...; 7) Amen, amen, amen... Struktura wersyfikacyjna obu części jest odmienna, lecz oparta na zasadzie regularności sylabicznej i rytmicznej. Pieśń wielkanocna pochodzi z pierwszej połowy XIV w., pasyjna ze schyłku tegoż stulecia, przy czym wzorem dla dwóch jej zwrotek jest wg J. Fijałka hymn łaciński *Deus omnipotens*. W obrębie powyższego układu kopiści dokonywali przesunięć poszczególnych zwrotek oraz dodawali zwrotki okolicznościowe o wszystkich świętych i modlitewne za króla.

Już najstarszy zachowany tekst *Bogurodzicy* jest opatrzony melodią. Według A. Polińskiego jest to melodia części łacińskiego hymnu *Ave, praeclara maris stella* z w. XIII. Zdaniem Z. Jachimeckiego i J. Reissa tekst muzyczny wzoruje się na liturgicznych kompozycjach gregoriańskich, przy czym pierwszy z tych uczonych uważa, że melodia do zwrotek pierwszej i drugiej nie jest dziełem jednego, lecz dwóch kompozytorów, zapewne z różnych okresów czasu. J. Woronczak wskazał, że melodia słowa „Bogurodzica" jest identyczna z melodią „Kyrie elejson" litanii do wszystkich świętych z XII w., pochodzącej prawdopodobnie z Nadrenii. Za twórcę melodii pierwszej części *Bogurodzicy* poczytuje J. Woronczak samego autora tekstu pieśni. Tekst muzyczny dalszych części jest prostszy i wykazuje wpływy kompozycji ludowych (tanecznych, kantyczkowych). Czasu powstania melodii nie ustalono; wskazywano na w. XIII (A. Poliński, H. Feicht) i XIV (A. Chybiński). Zdaniem Z. Jachimeckiego trwałość norm muzyki liturgiczno-kościelnej na przestrzeni wieków X—XVI uniemożliwia pewne rozwiązanie tego zagadnienia.

Najważniejsze teksty i wydania: 1. TEKST tzw. KRAKOWSKI I. Liczy 9 wersów (dwie zwrotki lub jedną zwrotkę o dwóch periodach). Znajduje się przy zbiorze kazań łacińskich, sporządzonym w 1407 przez księdza Macieja z Grochowa, wikariusza w Kcyni. Wg A. Chmiela tekst ten został zapisany wkrótce po oprawie kodeksu (przed 1420).

WYDANIA

W. Wisłocki: Katalog rękopisów Bibl. Uniw. Jagiel. Kr. 1877-1884 s. 392. — R. Pilat: Pieśń „Bogarodzica"... *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 4 (1880) i odb. Kr. 1879 (mylnie jako tekst krakowski II). — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 340; toż wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 351. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — J. Łoś: Bogurodzica, pierwszy polski hymn narodowy. Lubl.

1922 *Książeczki Staropol.* nr 1. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej). — K. Drzewiecki: Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924. — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951 (w pisowni zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; toż wyd. 2 W-wa 1951. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 1619.

2. TEKST tzw. KRAKOWSKI II, nieco późniejszy. Liczy zwrotek trzynaście. Znajduje się w rękopisie zawierającym łaciński traktat Wilhelma Horborcha z 1408.

WYDANIA

J. H. Rzesiński: Pieśń Bogurodzica... *Kwart. Nauk.* 1836 t. 3. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 384-386. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 40-41 (w pisowni zmodernizowanej s. 42-43). — R. Pilat: Pieśń „Bogarodzica"..., jw. poz. 1. — M. Bobowski: Polskie pieśni..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 1. — J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1. — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. 1.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 408.

3. TEKST tzw. WARSZAWSKI, z drugiej połowy XV w. Liczy dziewiętnaście zwrotek.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian. T. 2. Petersburg 1839. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol., jw. poz. 2, s. 384-386. — R. Pilat: Pieśń „Bogarodzica"..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. 1.

Rkps Bibl. Nar. nr 3153.

4. TEKST tzw. CZĘSTOCHOWSKI, z końca XV lub początku XVI w. Liczy osiemnaście zwrotek.

WYDANIA

A. Przeździecki: Pieśń Bogarodzica... *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. — R. Pilat: Pieśń „Bogarodzica"..., jw. poz. 1. — M. Bobowski: Polskie pieśni..., jw. poz. 1. — Fragm. ogł.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 1. — J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1.

Rkps był w bibl. klasztoru paulinów na Jasnej Górze.

5. TEKST tzw. CIESZYŃSKI z początku XVI w. Liczy dziewiętnaście zwrotek. Opatrzony jest dwoma przekładami łacińskimi.

WYDANIA

Fragm. wyd. J. Łoś: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 1, s. 344 i 545-546; wyd. 2, jw. poz. 1, s. 354.

Rkps Bibl. Miejska w Cieszynie.

6. TEKST tzw. SANDOMIERSKI, wg A. Knothego z końca XV w., wg A. Kaliny i M. Bobowskiego z XVI w. Liczy osiemnaście zwrotek.

WYDANIA

A. Knothe: Nieznany dotąd odpis pieśni Bogarodzica. *Przegl. Katolicki* 1886 nr 48. — M. Bobowski: Polskie pieśni..., jw. poz. 1; fragm. przedr. J. Łoś: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 1, s. 343; toż wyd. 2, jw. poz. 1, s. 354.

Rkps Bibl. Seminarium Duchownego w Sandomierzu.

7. TEKST tzw. KRAKOWSKI III, wg R. Pilata z pierwszej połowy XVI w. Liczy dwadzieścia dwie zwrotki.

WYDANIA

A. Przeździecki: O dwóch odpisach pieśni Bogarodzica i rękopiśmie historii polskiej Herburta wiadomość podana. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 38 (1869) i odb. — M. Bobowski: Polskie pieśni..., jw. poz. 1. — Fragm. ogł. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 1. — J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 3031.

8. TEKST W RKPSIE tzw. PORYCKO-PUŁAWSKIM, zawierającym łaciński statut litewski z 1530. Liczy szesnaście zwrotek.

WYDANIA

P. Bańkowski: Dwa teksty „Bogarodzicy" w dwóch rękopiśmiennych statutach litewskich z pierwszej połowy XVI w. *Archeion* 1948 s. 165-166.

Rkps Bibl. Kórn. nr 898.

9. ODPIS HERBURTA, w rkpsie tegoż *Compendiosae Polonorum historiae libri...*, prawie identyczny z tekstem drukowanym w 1571 (zob. niżej). Opatrzony jest przekładem łacińskim.

WYDANIA

A. Przeździecki: O dwóch odpisach..., jw. poz. 7. — Przekł. łac. najstarszej części przedr. J. Łoś: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 1, s. 342-343; toż wyd. 2, jw. poz. 1.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2119.

Fot. i podobizny rkpsów podają:

Tekst tzw. krakowski I: J. Rymarkiewicz: Pieśń ,,Bogurodzica". *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 10 (1878) i odb. — A. Poliński: Pieśń Bogarodzica pod względem muzycznym. W-wa 1903. — A. Chmiel: Uwagi archiwalno-paleograficzne... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) i odb. Kr. 1904. — A. Brückner: Dzieje języka polskiego. Wyd. 2 Lw. 1913. — J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1.

Tekst tzw. krakowski II: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie..., jw. poz. 2. — A. Przeździecki: Pieśń Bogarodzica..., jw. poz. 4. — J. Rymarkiewicz: Pieśń ,,Bogurodzica", jw. (fragm.). — A. Poliński: Pieśń Bogarodzica..., jw. — J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1.

Tekst tzw. częstochowski: J. Rymarkiewicz: Pieśń ,,Bogurodzica", jw. (fragm.). — A. Przeździecki: Pieśń Bogarodzica..., jw. poz. 4. — A. Poliński: Pieśń Bogarodzica..., jw.

Tekst tzw. sandomierski: J. Birkenmajer: Bogarodzica Dziewica. Lw. 1937.

Tekst tzw. krakowski III: A. Przeździecki: O dwóch odpisach..., jw. poz. 7.

Tekst w rkpsie tzw. porycko-puławskim: P. Bańkowski: Dwa teksty..., jw. poz. 8.

Najstarsze teksty drukowane: J. Łaski: Commune incliti Poloniae regni privilegium constitutionum. Kr. 1506 k. 7v; przedr.: R. Pilat: Pieśń ,, Bogarodzica" ..., jw. poz. 1; M. Bobowski: Polskie pieśni ..., jw. poz. 1. — M. Taszycki: Statuta inclyti Regni Poloniae. Kr. 1532 k. 6r; przedr. R. Pilat, jw. — Mateusz z Kościana: Cohortatio sarmaticarum ecclesiarum. Kr. 1543 k. 11; przedr.: R. Pilat, jw.; M. Bobowski, jw.; J. Łoś: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 1, s. 342; toż wyd. 2, jw. poz. 1, s. 352-353 (dwie pierwsze zwrotki). — B. Herbest: Chrześcijańska porządna odpowiedź. Kr. 1567 k. 17 nn. (tekst niekompletny); przedr. R. Pilat, jw. — J. Herburt: Statuta i przywileje koronne. Kr. 1570 k. 6; przedr. R. Pilat, jw.; M. Bobowski, jw. — J. Wujek: Postylle catolicznej część trzecia. Kr. 1575 s. 147-158 (tekst niekompletny); przedr. R. Pilat, jw.; M. Bobowski, jw. — P. Skarga: Żywoty świętych starego i nowego zakonu. Wil. 1579; przedr.: R. Pilat, jw.; M. Bobowski, jw. — Pieśni postne starożytne człowiekowi krześciańskiemu należące. B. m. r. (1558-1584); wyd. nast. Kr. 1617; przedr. R. Pilat, jw. — M. Bielski: Kronika polska. Kr. 1597 s. 22; przedr. R. Pilat, jw.

Opracowania tekstu muzycznego (w transkrypcji na nuty współczesne): * X.: Prosa S. Adalberti. *Przyj. Ludu* 1838 nr 46. — W. Sowiński: Chants religieux de la Pologne. Paryż 1859. — (J. Sikorski): Krótki rys historii powszechnej muzyki. *Ruch Muzyczny* 1861 nr 24-27. — W. Wisłocki. *Przew. Bibliogr.* 1884 s. 58 (w transkrypcji J. Surzyńskiego). — A. Poliński: Pieśń Bogarodzica..., jw.; przedr. K. Heck: Uwagi krytyczne... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) s. 190-191 i odb. Kr. 1904 (tekst najstarszy). — A. Chybiński: ,,Bogurodzica" pod względem historyczno-muzycznym. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 2-3 i odb.; przedr. J. Łoś: Bogurodzica..., jw. poz. 1. — S. Bursa: Bogurodzica, starożytna pieśń polska na chór mieszany z towarzyszeniem organów. Zharmonizował... Kr. 1910. — J. Siedlecki: Śpiewnik kościelny... Wydanie jubileuszowe (1878-1928). Kr. 1928; wyd. nast. Kr. 1947 s. 167-169 (oprac. W. Świerczek). — F. Walczyński: Nowa melodia do pieśni ,,Bogurodzica". *Muzyk Wojskowy* 1929 nr 3. — G. Gorczyński: Gaude, Mater Polonia. Bogu Rodzica. Najstarszy chorał polski (XIV w.). Podług rękopisu Biblioteki Jagiellońskiej. Poz. 1930. — F. Nowowiejski: Bogurodzica (XV w.). W takt ujął, zharmonizował i zinstrumentował... W-wa 1932. — W. Gieburowski: Śpiewnik kościelny. Poz. 1938 (por. szereg wydań wcześniejszych) i osob. pt. Bogu Rodzica. Według melodii katedry gnieźnieńskiej. Poz. 1938. — Z. Andrzejewski: Wojenna pieśń polska... T. 1. W-wa 1939 (oprac. Z. Jachimecki).

Motywy Bogurodzicy wg oprac. W. Świerczka, Kr. 1928 (zob. wyżej), zużytkował L. Świerczek: Missa ex motivis antiquissimi cantus Bogu-Rodzica ad tres voces inaequales comitante organo. Poz. 1930.

WYDANIE ZBIOROWE tekstów

Bogurodzica. Oprac. J. Woronczak. Wstęp językoznawczy E. Ostrowska. Opracowanie muzykologiczne H. Feicht. Wr. 1962 *BPP* S. A nr 1.

Tu 187 reprodukcji tekstów rękopiśmiennych i starodruków Bogurodzicy.

Bibliografię podają: K. APPEL, A. A. KRYŃSKI: Przegląd bibliograficzny prac naukowych o języku polskim. *Prace Filol.* t. 1 (1886) s. 609-613 i odb. — W. BRUCHNALSKI: Bibliografia mariologii polskiej od wynalezienia sztuki drukarskiej do r. 1902. *Księga pam. Mariańska.* T. 2 cz. 1. Lw. 1905. — T. WIERZBOWSKI: „Bogarodzica". Wykład wstępny w ces. uniw. warsz. ... 1909. W-wa 1909. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 1; wyd. 2 pt. Początki..., jw. poz. 1, s. 348-350. — W. BRUCHNALSKI: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 93-94; wyd. 2 Kr. 1935 s. 65-68. — R. PILAT: Hist. lit. pol. Wyd. S. Kossowski. T. 1 cz. 1. W-wa 1926; wyd. 2 W-wa (ok. 1940). — J. WORONCZAK, jw. Wyd. zbior.; uzup. J. WORONCZAK. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 s. 683-684.

OPRACOWANIA

T. CZACKI: O litewskich i polskich prawach. T. 1. W-wa 1800 s. 48; wyd. 2 w: Dzieła. T. 1. Poz. 1844 s. 66; wyd. 3. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 48-54 s. 55, 64. — MOHNIKE: Das Marienlied des heiligen Adalbert. *Hymnologische Forschungen* 1832. — J. H. RZESIŃSKI: Pieśń Bogarodzica. *Kwart. Nauk.* 1836 t. 3. — (J. MORACZEWSKI): Boga rodzica. (Wyjątek z rękopismu: Słownik starożytności polskich). *Przyj. Ludu* 1837 nr 38-39; toż w książce: Starożytności polskie. T. 1. Poz. 1842. — W. A. MACIEJOWSKI: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian. T. 2. Petersb. 1839 s. 44 nn. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 383-388. — D. SZULC: O wieku bolesławowskim pieśni Bogarodzicy. *Pam. Religijno-Moralny* 1841 t. 1 i osob. W-wa 1841; toż: Pisma. W-wa 1854. — T. WOLF: Über die Lais, Sequenzen und Leiche. Heidelberg 1841 s. 310. — T. CZACKI: O źródłach praw... W książce: Dzieła. T. 3. Poz. 1845 s. 531-532. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 314-323. — (J. SIKORSKI): Krótki rys historii powszechnej muzyki. *Ruch Muzyczny* 1861 nr 24-27. — G. CZERNICKI: Pieśń Boga-Rodzica. *Skarbczyk Domowy.* T. 1 z. 1. Kr. 1863. — Wiadomość historyczna o pieśni Bogarodzicy... *Album Muzyczne.* W-wa 1863. — F. HIPLER: Der heilige Adalbert als Liederdichter. *Katholisches Kirchenblatt* t. 1 (1865). — A. PRZEŹDZIECKI: Pieśń Bogarodzica wraz z nutą z rękopismu częstochowskiego z końca w. XV. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. (Z podobizną). [Rec.: J. JIREČEK. *Časopis Musea Království Českého* t. 47 (1872) i odb.; W. NEHRING. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876) s. 262]. —

N. NARBRZAN-BĘTKOWSKI: Bogurodzica, pieśń z czasów zaprowadzenia chrześcijaństwa w Polsce. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 38 (1869) i odb. — A. PRZEŹDZIECKI: O dwóch odpisach pieśni Bogarodzica i rękopiśmie historii polskiej Herburta wiadomość podana. Tamże i odb. — P. PĘKALSKI: Uwagi nad podaniem o starodawnej pieśni „Bogarodzica" świętemu Wojciechowi przyznawanej. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 43 (1872) i odb. Kr. 1871. [Rec.: *Czas* 1871 nr 204]. — M. SLECZKOWSKI: O pieśni ś-go Wojciecha „Bogarodzica". *Czas* 1871 nr 229-230. — W. NEHRING: Ueber den Einfluss der altčechischen Literatur auf die altpolnische. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876) i nadb. Lipsk 1875. — K. LISKE: O autentyczności dokumentu zawierającego najdawniejszą wzmiankę o pieśni Bogarodzica. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 4. [Rec.: A. L-cz. (A. LORKIEWICZ). *Przegl. Kryt.* 1877 nr 12]. — J. RYMARKIEWICZ: Pieśń „Bogu-Rodzica". *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 10 (1878) i odb. [Rec.: *Gaz. Lw.* 1878 nr 292; W. NEHRING. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880)]. — A. KALINA: Rozbiór krytyczny pieśni Bogarodzica. Lw. 1880. [Rec.: J. RYMARKIEWICZ. *Warta* 1880 nr 310-312 i odb.; replika autora tamże nr 315, 317-318 i odb.; S. ŁAGUNA. *Ateneum* 1880 t. 1; toż przedr. w książce: Pisma. W-wa 1915; *Przegl. Tyg.* 1880; *Tyg. Powsz.* 1880; L.S.W. (W. L. SZCZERBOWICZ). *Tyg. Ilustr.* 1881 nr 274]. — R. PILAT: Pieśń „Bogarodzica". I. Restytucja tekstu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 4 (1880) i odb. Kr. 1879. [Rec.: *Gaz. Lw.* 1879 nr 285; replika autora. *Gaz. Lw.* 1879 nr 286; W. NEHRING. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880)]. —

M. BOBOWSKI: Die polnische Dichtung des XV Jhrh. I. Mariengedichte. Wr. 1883. [Rec.: J. HANUSZ. *Ateneum* 1884 t. 1; V. JAGIĆ. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884) s. 506]. — A. KNOTHE: Starożytność pieśni „Bogarodzica". *Przegl. Katolicki* 1884 nr 21-22. [Rec.: A. PRZEGONIA. *Prawda* (W-wa) 1885 nr 16]. — W. NEHRING: Pieśń Bogarodzica. W książce: Studia literackie. Poz. 1884. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885)]. — M. BOBOWSKI: Polska poezja kościelna od najdawniejszych czasów aż do wieku XVI. *Przegl. Katolicki* 1885 nr 6-7 i odb. — K. KONRÁD: Posvatná píseň polská s obvlástním zřetelem k posvatné písni české. Praga 1885. — A. KNOTHE: Nieznany dotąd odpis pieśni Bogarodzica. *Przegl. Katolicki* 1886 nr 48. — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. KALINA: Pieśń Boga-Rodzica. Rozbiór krytyczny. *Przegl. Powsz.* 1887 t. 3. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1888]. — H. ŁOPACIŃ-

SKI: Kilka zabytków języka staropolskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1892) s. 624-627 i odb. W-wa 1894. — M. BOBOWSKI: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — A. A. KRYŃSKI: Bogarodzica. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9 (1893). — F. HIPLER: Bogarodzica. Untersuchungen über das dem heiligen Adalbert zugeschriebene älteste polnische Marienlied. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermland* t. 11 (1897) i odb. [Rec.: W. BRUCHNALSKI. *Kwart. Hist.* 1898; A. PODLAHA. *Czas. Kat. Duch.* 1898; S. DOBRZYCKI. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 22 (1899); S. DOBRZYCKI. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 3]. — S. DOBRZYCKI: Studia nad średniowiecznym piśmiennictwem polskim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1900) i odb. — S. DOBRZYCKI: Polska poezja średniowieczna. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 4 i odb.; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. —

A. BRÜCKNER: Bogurodzica. Rozwiązanie zagadki. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 4. [Rec.: S. DOBRZYCKI. *Czas* 1901 nr 276; P. CHMIELOWSKI. *Gaz. Pol.* 1901 nr 289; K. HECK. *Przegl. Powsz.* 1901 t. 4]. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902. [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Książka* 1902 nr 10; J. FIJAŁEK. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 135-136]. — I. CHRZANOWSKI: O naszej najdawniejszej pieśni „Bogarodzica". *Wieczory Rodz.* 1902 nr 46. — I. FRANKO: Zu „Bogarodzica" Strophe 2, V. 1. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 24 (1902). — J. FIJAŁEK: Bogarodzica. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — J. FIJAŁEK: Zdrowa bądź, Maria! Z dalszych studiów o pieśni „Bogurodzica". *Słowo Pol.* (Lw.) 1903 nr 600. — W. BRUCHNALSKI: O tzw. „Bogarodzicy", pomniku duchownej poezji polskiej z XIV wieku. *Spr. AU* 1904 nr 7. — A. BRÜCKNER: Spór o „Bogurodzicę". *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — K. HECK: Uwagi krytyczne nad najstarszymi tekstami i kompozycją pieśni Bogurodzica. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) i odb. Kr. 1904. — A. CHMIEL: Uwagi archiwalno-paleograficzne nad pieśnią Bogurodzica w rękopisie Jagiellońskim nr 1619. Tamże i odb. jw. — W. BRUCHNALSKI: Znaczenie pieśni tzw. Bogarodzicy w hymnologii polskiej. *Księga pam. Mariańska.* T. 2 cz. 1. Lw. 1905. — K. HECK: Spór o „Bogurodzicę". *Przegl. Powsz.* 1905 t. 2 i nadb. pt. Do sporu o „Bogurodzicę". Kr. 1905. —

B. BARWINŚKYJ: Bogurodzicza dzewicza a istoryczni wysnowky Dra Szczurata. *Rusłan* 1906 nr 260-267, 270-277 i odb. — A. BRÜCKNER: Najnowsza mistyfikacja. (Z powodu pracy W. Szczurata). *Słowo Pol.* 1906 nr 440. — W. SZCZURAT: Grunwaldśkaja piśnia. („Bogurodzicza dzewicza..."). Pamiatka zapadno-ruśkoji literatury XIV w. Żółkiew 1906. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 5 (1906); I. FRANKO. *Literaturno-Naukowyj Wisnyk* t. 35 (1906)]. — W. SZCZURAT: Dwi statji pro Grunwaldśku piśniu. Widpowid' prof. Brücknerowy. Żółkiew 1906. — B. BARWINŚKYJ: Do sprawy Bogurodzicy. *Rusłan* 1907 nr 72-80, 82-84; przedr. w książce: Istoryczni pryczynki. Żółkiew 1908. — A. BRÜCKNER: Bogurodzica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 29 (1907). — A. BRÜCKNER: Literatura najnowsza o Bogurodzicy. *Prace Filol.* t. 6 (1907). — A. BRÜCKNER: O popisach hajdamackich na polu naukowym słów kilka. *Słowo Pol.* 1907 nr 250. — J. A. JAWORSKIJ: Nowaja gipotieza o proischożdieniji t. naz. Grunwaldskoj piesni („Bogurodzicza dziewicza"). *Cztienija w Istor. Obszcz. Niestora* (Kijów) t. 20 (1907) i odb. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 29 (1907); ***(A. BRÜCKNER). *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 213]. — Z. NEJEDLÝ: Počátky husitského zpěvu. Praga 1907; przedr. w książce: Dějiny husitského zpěvu. T. 2: Předchůdci. Praga 1954 s. 196-199. — *Rusłan* (Lw.) 1907 nr 33. — W. SZCZURAT: Nowi hołosy krytyky pro Grunwaldśku piśniu. *Diło* 1907 nr 92. — V. JAGIĆ: Korollarien zum Bogarodzica-Lied. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 30 (1908). [Rec.: M. Z. KRYŃSKI. *Prace Filol.* t. 7 (1911)]. —

T. WIERZBOWSKI: „Bogarodzica". Wykład wstępny w Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim miany dnia 13 lutego r. 1909. W-wa 1909. [Rec.: M. Z. KRYŃSKI. *Prace Filol.* t. 7 (1911)]. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. BRÜCKNER: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria IV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1916) s. 264-276 i odb. — J. ŁOŚ: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920) s. 59-61. —

J. ŁOŚ: Bogurodzica, pierwszy polski hymn narodowy. Lubl. 1922 *Książeczki Staropol.* nr 1. [Rec.: S. SZOBER. *Język Pol.* 1922 z. 5; J. ŁOŚ: (Dod.). Tamże; *Czas* 1922 nr 204; *Przegl. Wydawnictw Książnicy Pol.* 1922 nr 14; A. BRÜCKNER. *Książka* 1922 nr 8/12 s. 319; A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1923]. — A. WYRZYKOWSKI: Geneza Bogurodzicy, szkic z dziejów kultury polskiej. Sandomierz 1922. [Rec.: H. LIKOWSKI: Bogarodzica. *Dzien. Poz.* 1922 nr 159; A. BRÜCKNER. *Książka* 1922

nr 8/12 s. 332; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1923]. — A. Brückner: Wstęp do wyd.: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65. — J. M. Chudek: Bogurodzica, najdawniejsza pieśń polska. Kościan 1928 Dod. do: *Gaz. Pol.* — R. Jakobson: Najstarši české písně duchovni. Praga 1929. — G. Baumfeld: Wojsko a społeczeństwo w dawnej Polsce. Cz. 1. Poz. 1930. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1936 s. 284-285, 579, 625, 654-655. — K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* i odb. W-wa 1932. — Bet: Dokoła postaci św. Wojciecha. *Gaz. Warsz.* 1934, 4 października. — J. Birkenmajer: Hymny i ich dzieje. Lw. 1934. — J. Birkenmajer: Na śladach źródeł „Bogurodzicy". *Ruch Lit.* 1934. — J. Birkenmajer: „Gospodzin" i „Dziewica". Tamże. — J. Birkenmajer: Na śladach autorstwa „Bogurodzicy". Tamże. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 11 (1934) s. 425]. — J. Birkenmajer: „Twego dziela Krzciciela". Rozdz. pracy „Zagadnienie autorstwa pieśni Bogurodzica". *Przegl. Katolicki* 1934 nr 24. — J. Birkenmajer: Dalsze uwagi i spostrzeżenia co do „Bogurodzicy". *Przegl. Katolicki* 1934 nr 45. — J. Birkenmajer: Czy św. Wojciech napisał „Bogurodzicę"? *Przegl. Powsz.* 1934 t. 203-204; przekł. czeski K. Otypka pt. Napsal sv. Vojtěch píseň Bogurodzica? *Archa* (Ołomuniec) t. 23 (1935) z. 1/2. — (h. p.): Czy św. Wojciech napisał „Bogurodzicę"? *Dzien. Poz.* 1934 nr 221. — J. Birkenmajer: Wzory greckie „Bogurodzicy". I. Wiersz „Bogurodzicy". II. W kręgu dogmatów mariologicznych. *Pam. Lit.* R. 31 (1934) i odb. [Rec.: R. Jakobson: České prvky v polské literatuře. *Slovo a slovesnost* 1935]. — A. P. Coleman: Language as a Factor in Polish Nationalism. *The Slavonic Review* 1934 nr 37 s. 157. — A. Mańkowski: Pieśń Bogurodzica na Pomorzu. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1934 nr 11-12 i odb. — L. Pierzchała: Wszerad-Andrzej i Stojsław-Benedykt, najstarsi święci polscy. Zakopane 1934. [Rec.: J. Birkenmajer. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 17]. — F. Robenek: Velkomoravská metropole. K dějinám jeji lokalisace. Kromieryż 1934 s. 28. — S.C.: U progu doniosłego odkrycia naukowego. *Dzien. Wil.* 1934 nr 244. — S. Słoński: Dzieje języka polskiego w zarysie. W-wa 1934. —

J. Birkenmajer: Twego dziela Krzciciela. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 17 i odb. [Rec.: K. M. (M. Kordel). *Mysterium Christi* 1934/35 nr 6 s. 155]. — J. Birkenmajer: Pozdrowienie anielskie w narodzie polskim. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 19. [Rec.: K. M. (M. Kordel). *Mysterium Christi* 1934/35 nr 6 s. 155-156]. — J. Birkenmajer: „Bogurodzica" wobec hymnografii łacińskiej. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 32, 33, 35-37, 39, 40 i odb. [Rec.: B. Gładysz. *Ruch Lit.* 1936; *Prager Presse* 1936, 7 lutego]. — J. Birkenmajer: Kolebka poezji polskiej. (Odczyt wygłoszony przez radio 21 IV 1935). *Pion* 1935 nr 19. — J. Birkenmajer: Pierwszy dokument greckiej kultury w Polsce. *Filomata* 1935 l. LXX. — J. Birkenmajer: Zagadnienie autorstwa „Bogurodzicy". *Annales Missiologicae* t. 7 (1935) i osob. Gniezno 1935 *Studia Gnesnensia* XI. [Rec.: B. Gładysz. *Mysterium Christi* 1934/35 nr 7/8 s. 209-211; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 32 (1935); J. Birkenmajer: Odpowiedź na recenzję. Tamże i odb.; A. Brückner: Replika. Tamże; A. Brückner. *Nowa Książka* 1935 nr 5; A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 12 (1935) s. 370-371; *Kur. Poz.* 1935 nr 222; F. Pohorecki. *Kur. Poz.* 1935 nr 487; J. Krzyżanowski: Zagadka „Bogurodzicy". *Pion* 1935 nr 38; J. Birkenmajer: Odpowiedź pt. „Pieśń ujdzie cało..." *Pion* 1935 nr 41; J. Krzyżanowski: Replika pt. Jeszcze w sprawie „Bogurodzicy". *Pion* 1935 nr 44; J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1935. W-wa 1936 s. 252-254; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 25 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 173); B. Gładysz. *Ruch Lit.* 1936; S. Pilch: O autorstwo „Bogurodzicy". *Krytyka i Życie* 1936 nr 34; M. B. *Annales Missiologicae* t. 9 (1937) s. 457-459]. — J. Birkenmajer: Na marginesie „Hymnu do Bogarodzicy" Stanisława Ciołka. *Ruch Lit.* 1935. — J. Birkenmajer: O rymach i rytmach „Bogurodzicy". Tamże. — R. Jakobson: K časovým otázkám nauky o českém verši. *Slovo a slovesnost* 1935. — J. Mar: Pieśń znad kolebki narodu. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 29 i odb. pt. Ojczyzna Bogurodzicy. — H. Mościcki: Legendy i fakty. *Pion* 1935 nr 10. —

J. Birkenmajer: Dyskusja o „Bogurodzicy". *Przegl. Katolicki* 1936 i odb. W-wa 1937. — J. Birkenmajer: Kmieć i starosta. *Język Pol.* 1936 z. 6. — J. Birkenmajer: Sprawa opieczętowana. *Przegl. Katolicki* 1936 nr 4-5 i odb. (Odpowiedź A. Brücknerowi). [Rec.: A. W. *Myśl Nar.* 1937 nr 29]. — A. Brückner: Fałsz a skutki. *Wiad. Lit.* 1936 nr 1. — A. Brückner: Die Lösung des Bogurodzica-Rätsels. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 13 (1936). — A. Brückner: Polonica. Tamże. — A. Brückner: Prawda o „Bogurodzicy". *Ruch Lit.* 1936. — A. Brückner: Do Prawdy o „Bogurodzicy". Tamże. — S. Glixelli: Cel mai

vechiu cântec religios polonez. Bukareszt 1936. — A. Kawecka-Gryczowa: Wrażenia z bibliotek cieszyńskich. *Zaranie Śląskie* 1936 z. 2 s. 85. — T. Lehr-Spławiński: Uwagi o języku „Bogurodzicy". *Prace hist.-lit. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego*. Kr. 1936 i odb.; przedr. w książce: Od piętnastu wieków. Szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej. W-wa 1961; por. *Spr. PAU* 1935 nr 10. — S. Łempicki: Święty Wojciech w nowej glorii. *Dzien. Pol.* 1936 nr 112/113. —

J. Birkenmajer: Bogarodzica Dziewica. Analiza tekstu, treści i formy. Lw. 1937. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 29 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 191); *Prosto z mostu* 1937 nr 35; A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938) s. 180-181]. — J. Birkenmajer: Czterdziestolecie twórczości poetyckiej ojca Boguchwała Ordinis Fratrum Minorum. *Prosto z mostu* 1937 nr 55. — J. Birkenmajer: Glossy do „Prawdy o Bogurodzicy". *Ruch Lit.* 1937. — A. Brückner: Bogarodzica. *Prosto z mostu* 1937 nr 44. — A. Brückner: Na „glossę" głos „prawdy". *Ruch Lit.* 1937. — A. Brückner: O falszach czeskich. *Prosto z mostu* 1937 nr 32. — S. Czernik: Dialog o „Bogarodzicy". *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 53 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 538). — J. Giertych: Wskrześmy najstarszy nasz hymn! *Warsz. Dzien. Nar.* 1937 nr 1. — S. Godlewski: Nie wskrzeszajmy żywych. (Przeciw projektowi Giertycha J. (*WDN* 1) uznania „Bogurodzicy" hymnem narodowym). *Myśl Nar.* 1937 nr 2. — S. Pilch: Nowe badania nad powstaniem Bogurodzicy. *Przegl. Klas.* 1937 nr 1/4. — M. Weingart: Z nové literatury o otázkách cyrillomethoděských. *Byzantinoslavica* t. 6 (1937) s. 335. — A. Brückner: Polonica. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938) s. 443-444. — B. Zdrojewska: Zagadnienie autorstwa „Bogurodzicy". *Annales Missiologicae* t. 10 (1938). — M. Kusza: „Bogurodzica". *Przegl. Wielkopol.* 1939 nr 6. — A. Mir: W świętym kraju Łużyczan. Staropolskie zwyczaje pod Dreznem, Berlinem i Frankfurtem. *Kronika Polski i Świata* 1939 nr 32. (M. in. o łużyckim tekście Bogurodzicy). —

J. Młodziejowski: „Bogurodzica". (Najstarsza polska pieśń rycerska). *Głos Katolicki* 1945 nr 25. — J. Stein: U wrót literatury polskiej. *Głos Katolicki* 1945 nr 22. — ec.: „Bogurodzica-Dziewica". *Książka i Kultura* 1947 nr 6. — S. Hain: Patrium Carmen — Bogarodzica. *Wiad. Duszpasterskie* 1947 nr 5. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — J. Widajewicz: Państwo Wiślan. Kr. 1947 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 2 s. 127-131. — P. Bańkowski: Dwa teksty „Bogarodzicy" w dwóch rękopiśmiennych statutach litewskich z 1-ej połowy XVI w. *Archeion* t. 18 (1948) i odb. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 *PAU Prace Komisji Język.* — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 75-77. — S. Wierczyński: Stosunki kulturalne polsko- czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol.* T. 1. W-wa 1948 s. 257. — A. Gostecki: Pieśń św. Wojciecha. *Słowo Powsz.* 1949 nr 108. — S. Juliński: Boga-Rodzica. *Tyg. Katolicki* 1949 nr 11. — K. N. (Nitsch): Quousque tandem? (Literacko-językowe nieuctwo). *Język Pol.* 1952 z. 5. — J. Woronczak: Tropy i sekwencje w literaturze polskiej do połowy XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 249-250]. —

K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 13, 17, 91; por.: K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 38, 39; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — S. Skwarczyńska: Wstęp do nauki o literaturze. T. 2. W-wa 1954 s. 483-484. — J. Woronczak: W sprawie dodatków do „Bogurodzicy". *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 175 nn. — B. Havránek: Otázka existence církevní slovenštiny v Polsku. *Slavia* 1956 z. 2. [Rec.: S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1959 z. 3]. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957 s. 30-31. — M. Giergielewicz: Rym i wiersz. Londyn 1957. [Rec.: Z. Siatkowski. *Język Pol.* 1960 z. 1]. — J. Krzyżanowski: Back to the Oldest Polish „Carmen Patrium". *Studies in Russian and Polish Literature in Honor of Wacław Lednicki.* Haga 1962 i odb.

Literatura o tekście muzycznym: (J. Sikorski): Krótki rys historii powszechnej muzyki. *Ruch Muzyczny* 1861 nr 24-27. — J. Surzyński: Kilka uwag o pieśni Bogarodzica. *Muzyka Kościelna* 1889. — A. Poliński: Pieśń

Bogarodzica pod względem muzycznym. W-wa 1903. [Rec.: A. Brückner. *Kur. Warsz.* 1903 nr 107; A. Brückner. *Głos Narodu* (Dod.) 1903 s. 129; A. Brückner. *Książka* 1903 nr 5; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 2 (1903)]. — J. Surzyński: Matka Boska w muzyce polskiej. *Księga pam. Mariańska*. T. 1. Lw. 1905. — A. Chybiński: Z badań nad „Bogurodzicą". *Lutnista* 1906 nr 1-5. — A. Chybiński: „Bogurodzica" pod względem historyczno-muzycznym. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 2-3 i odb. — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej. Lw. 1907. — W. Szczurat: Grunwaldśkaja piśnia w świtli jeji melodii. *Muzycznyj Kalendar* na r. 1907. — W. Gieburowski: Pieśń „Bogurodzica" w świetle dotychczasowych badań. *Mies. Kościelny* t. 4 (1910). — H. Feicht: Historyczno-muzyczne uwagi o lwowskich rękopisach Bogurodzicy. *Przegl. Muzyczny* (Poz.) 1925 nr 2-3. — Z. Jachimecki: Część muzyczna Bogurodzicy. *Spr. PAU* 1927 nr 1. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w epoce Piastów i Jagiellonów. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 19. [Rec.: E. Koschmieder. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 354-356]. — W. Świerczek: Najstarsza polska pieśń religijna i pierwszy polski hymn narodowy „Bogu-Rodzica". Kr. 1928. — Z. Jachimecki: Nieuwzględnione źródło Bogurodzicy sprzed 404-ech lat. *Muzyka* 1930 nr 2 i odb. — Z. Jachimecki: W kole zagadnień Bogurodzicy. *Księga pam. ku czci L. Pinińskiego*. Lw. 1936 i odb. [Rec.: J. Birkenmajer. *Ruch Lit.* 1937]. — J. Reiss: Najpiękniejsza ze wszystkich jest muzyka polska. Kr. 1946. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w rozwoju historycznym. Od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1: Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Kr. 1948. — *Historia muzyki powszechnej*. T. 1: Do Renesansu włącznie. Kr. 1957 s. 197--198. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — G. Mizgalski: Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej. Poz. 1959.

BULLA z 1136

Bulla protekcyjna Innocentego II, wystawiona na prośbę Jakuba, arcybiskupa gnieźnieńskiego, obejmująca w opiekę dobra arcybiskupstwa. Ważne dla historii języka, grafiki i ortografii polskiej są polskie nazwy miejscowe i osobowe zawarte w tekście w liczbie czterystu dziesięciu.

WYDANIA

(I. Zakrzewski). *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. T. 1. Poz. 1877 s. 10-13. — F. Piekosiński: Zbiór dokumentów średniowiecznych do objaśnienia prawa polskiego ziemskiego służących. W książce: Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego. T. 1. Kr. 1897 s. 254-259. — S. Krzyżanowski. *Monumenta Poloniae Palaeographica*. Z. 1. Kr. 1907 (wyd. fototypiczne). — J. Rozwadowski: Bulla z r. 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 4 (1909) i odb. (Ze wstępem, zestawieniem imion i nazw i uwagami język.); przedr. w: Wybór pism. T. 1: Pisma polonistyczne. W-wa 1959. — J. K. Kochanowski: Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich. T. 1. W-wa 1919 s. 42-47; poprawki ogł. W. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1923 s. 162. — W. Taszycki: Najstarsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. (Z przekł. pol. Z. Kozłowskiej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — O. Łaszczyńska: Najstarsze bulle protekcyjne dla biskupstw polskich. Cz. 1: Bulla gnieźnieńska z r. 1136. Poz. 1947 *Bibl. Źródeł Hist.* 5. — Fragm. wyd. K. Maleczyński. *Codex Diplomaticus nec non Epistolaris Silesiae* t. 1 z. 1 (1950). —

Wyd. wg odpisów pierwszej kopii bulli zob. Z. Kozłowska-Budkowa: Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej. Kr. 1937 s. 36.

Rkps (prawdopodobnie kopia oryginału) Bibl. Kapituły w Gnieźnie. Odpis z 1744 tamże.

OPRACOWANIA

W. Kętrzyński: Studia nad dokumentami XII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 26 (1891) i odb. Kr. 1891 s. 46--50. — W. Abraham: Organizacja kościoła w Polsce do połowy wieku XII. Lw. 1893 s. 63 nn. — A. Małecki: Studium nad bullą Innocentego II z r. 1136 wydaną dla arcybiskupa gnieźnieńskiego. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 20 (1894) i odb.; przedr. w książce: Z przeszłości dziejowej. Pomniejsze pisma. T. 2. Kr. 1897. [Rec.: K. Krotoski. *Kwart. Hist.* 1897]. —

S. Zakrzewski: Ze studiów nad bullą z r. 1136. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 43 (1902) i odb. — J. Rozwadowski: Bulla z r. 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 4 (1909) i odb. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria pierwsza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 47 (1910) i odb. — S. Ciszewski: Do bulli gnieźnieńskiej. *Lud* t. 18 (1912). — A. Brückner: Dzieje języka polskiego. Wyd. 2 Lw. 1913; wyd. 3 W-wa 1925; wyd 4 Wr. 1960. — W. Abraham: Kwestia autentyczności bulli gnieźnieńskiej z r. 1136. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921). — S. Zakrzewski: Polska a Rzym za Innocentego II. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 2 (1922). — W. Taszycki: Polskie nazwy osobowe. Kr. 1924 *Biblioteczka Tow. Miłośników Języka Pol.* nr 5. — Z. Wojciechowski: Momenty terytorialne organizacji grodowej w Polsce piastowskiej. Lw. 1924 *Studia nad Historią Prawa Pol.* t. 8 z. 3, s. 12 nn. — W. Semkowicz: Jeszcze w sprawie autentyczności bulli gnieźnieńskiej z r. 1136. *Spr. PAU* 1925 nr 7. — W. Taszycki: Najdawniejsze polskie imiona osobowe. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 62 (1926); przedr. w książce: Rozprawy i studia polonistyczne. T. 1. Wr. 1958. — W. Taszycki: Wstęp i wyd.: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1951. — J. Warężak: Rozwój uposażenia arcybiskupstwa gnieźnieńskiego w średniowieczu. Lw. 1929 *Badania z Dziejów Spol. i Gospodarczych* z. 5. — W. T. (Taszycki): Bulla z r. 1136 w interpretacji dra M. Gumowskiego. *Język Pol.* 1931 z. 4. — J. Otrębski: O najdawniejszych polskich imionach osobowych. Wil. 1935 *Rozpr. i Materiały Wydz. I Tow. Przyj. Nauk w Wil.* t. 6 z. 2. — H. Grappin: Milodat (Bulle de 1136). *Slavia Occidentalis* t. 14 (1935). — Z. Kozłowska-Budkowa: Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej. Z. 1. Do końca wieku XII. Kr. 1937 s. 36-38. — W. Taszycki: Ze studiów nad polskim imiennictwem osobowym. V: Imiona skrócone typu „Budz", „Budza". *Język Pol.* 1938 z. 2; przedr. w książce: Rozprawy i studia polonistyczne. T. 1. Wr. 1958.— T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 96; wyd. 2 W-wa 1951. — O. Łaszczyńska: Najstarsze papieskie bulle protekcyjne dla biskupstw polskich. Cz. 1: Bulla gnieźnieńska z r. 1136. Poz. 1947 *Bibl. Źródeł Hist.* 5. [Rec.: R. Grodecki. *Kwart. Hist.* 1948]. — K. Maleczyński: W sprawie autentyczności bulli gnieźnieńskiej z r. 1136. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 2; por. *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1946*. Wr. 1947. [Rec.: J. Mitkowski. *Roczniki Hist.* t. 17 (1948)]. — J. Safarewicz: Dyskusja nad nazwą „Nysa". *Roczn. Slawist.* t. 16 (1948) s. 141-142. — W. Taszycki: Geneza polskiego języka literackiego w świetle faktów historycznojęzykowych. *Lingua Posnaniensis* t. 3 (1951). — Z. Stieber: Rozwój fonologiczny języka polskiego. W-wa 1952 s. 12-15 i in. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ, *źŕ, *žŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wyd. Popularnonauk. Komisji Hist. PTPN* s. 82. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

CARMEN MAURI

Łaciński utwór wierszowany o palatynie Piotrze Właście nieznanego bliżej autora imieniem Maurus. Wiadomość o *Carmen Mauri* podał interpolator *Kroniki polsko-śląskiej* z przełomu XIII i XIV w., wg większości badaczy identyczny z autorem *Kroniki*. Czas powstania utworu jest sprawą sporną: A. Mosbach, S. Smolka, P. David, R. Gansiniec wskazywali na drugą połowę XIII, względnie na początek XIV w.; A. Semkowicz i M. Plezia — na czas bliski wypadkom związanym z bohaterem *Carmen* (zm. 1153). Utwór powstał prawdopodobnie na Śląsku. Maurus zdaniem M. Plezi był benedyktynem z ufundowanego przez Własta klasztoru Św. Wincentego we Wrocławiu; wg R. Gansińca był nim tamtejszy zakonnik norbertanin (po zmianie obsady zakonnej klasztoru na norbertańską ok. 1190). Wg opinii M. Plezi utwór liczył przypuszczalnie 300-400 heksametrów; B. Kürbisówna dopuszcza możliwość, iż były to leoniny.

W 1506-1515 w wymienionym klasztorze została spisana kompilacyjna *Cronica Petri comitis Poloniae*, której autor (wg R. Gansińca miejscowy kustosz Mikołaj Liebenthal) korzystał m. in. z wcześniejszego źródła wierszowanego. O istnieniu

takiego źródła w klasztorze Św. Wincentego wzmiankował w 1520 Benedykt z Poznania, określając je jako „*ritmico contextu descripta tragedia*". Zdaniem A. Semkowicza, A. Lewickiego i M. Plezi było to *Carmen Mauri*. R. Gansiniec uważa za źródło *Cronica* odrębny poemat nieznanego autora, napisany heksametrem nieprozodyjnym u schyłku XIV lub z początkiem XV stulecia. Rękopis utworu zaginął zapewne w 1529 podczas niszczenia klasztoru.

WYDANIA

Rekonstrukcje fragm. wierszowanych z tekstu Cronica Petri jako szczątków Carmen Mauri ogł.: C. Grünhagen: Die Vertreibung Wladyslaws II von Polen und die Blendung Peter Wlasts. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 12 z. 1 (1874) s. 84 przypis. (Sześć heksametrów). — M. Plezia: Cronica Petri comitis Poloniae wraz z tzw. Carmen Mauri. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. (77 fragm.).

Rekonstrukcję tekstu wierszowanego wg odmiennej koncepcji ogł. R. Gansiniec: „Tragedia Petri comitis". *Pam. Lit.* R. 43 (1952). (886 heksametrów nieprozodyjnych, z obocznym przekładem polskim).

Cronica Petri comitis Poloniae wyd.: A. Mosbach: Piotr, syn Włodzimierza, sławny dostojnik polski XII w., i kronika opowiadająca dzieje Piotrowe. Ostrów 1865. (Tekst łac. i przekł. pol.). — A. Semkowicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). — M. Plezia, jw. (wg fot. oryginału).

OPRACOWANIA

S. Smolka: Ueber eine bisher unbenutzte Königsberger Handschrift des Chron. Polono-Silesiacum. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 12 z. 2 (1875). — S. Smolka: Tradycja o Kazimierzu Mnichu. Przyczynek do historiografii polskiej XIII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 6 (1877) s. 333-334, 350-351 i in. [Rec.: A. Semkowicz. *Przegl. Kryt.* 1877 nr 11; replika: S. Smolka: W sprawie artykułu p.n. „Tradycja o Kazimierzu Mnichu". *Arch. Komisji Hist. AU* t. 1 (1878) s. 397-400]. — A. Semkowicz: Wstęp do wyd.: Kronika o Piotrze Właście. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). [Rec.: S. Smolka. *Ateneum* 1879 t. 4 s. 544-547]. — A. Lewicki: O najnowszych badaniach nad kroniką Piotra Własta. *Przew. Nauk. i Lit.* 1879 s. 569-571 i in. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU* t. 5 (1885) s. 20, 24 i odb. Kr. 1881. — M. Gumplowicz: Źródła Baldwina Gallusa. *Przew. Nauk. i Lit.* 1903 s. 666, 669-671. —

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 70-71; wyd. 2 Kr. 1935 s. 17-18. — P. David: L'Histoire poétique de Boleslas Bouchetorse. Paryż 1932. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — M. Plezia: Średniowieczne podania i legendy o Piotrze Właście. *Przegl. Współcz.* 1939 t. 69 s. 52, 80-82. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 72. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — M. Plezia: Palatyn Piotr Włostowic. Sylwetka z dziejów Śląska w XII wieku. W-wa 1947. — R. Gansiniec: Średniowieczne poematy o Piotrze Włostowiczu. *Spr. PAU* 1951 nr 8. — M. Plezia: Wstęp i wyd.: Cronica Petri comitis. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. [Rec.: B. Kürbisówna. *Przegl. Hist.* 1952 z. 3/4; R. Gansiniec. *Kwart. Hist.* 1953 nr 2; B. Kürbisówna, G. Labuda. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957) s. 214-215]. — R. Gansiniec: Autor Kroniki Piotra Komesa. *Spr. PAU* 1952 nr 2. — R. Gansiniec: „Cronica Petri comitis". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 250; T. Witczak. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957) s. 314-315]. — M. Plezia: Dokoła tekstu i daty poematu o Piotrze Właście. *Pam. Lit.* R. 45 (1954).

DE PARTU VIRGINIS (druga połowa XVII w.)

Przekład polski poematu łacińskiego *De partu Virginis* poety włoskiego Jakuba Sannazaro (1458-1530). Powstał w drugiej połowie XVII w. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

Całość przypuszczalnie zaginęła. Zachowany fragment (92 wersy) przekł. ks. drugiej ogł. J. Czubek: Ślad Sannazara w Polsce. *Pam. Lit.* R. 9 (1910).

Rkps (zapewne autograf) w Bibl. Pol. w Paryżu. Podobiznę ogł. J. Czubek, jw.

OPRACOWANIA

J. Czubek: Ślad Sannazara ..., jw.

DE VITA SEU MORIBUS CURIOTARUM (XIV–XV w.)

Moralizująco-satyryczny poemat łaciński w leoninach o życiu dworskim. Pochodzi z XIV lub początku XV w. A. Brückner przypisywał jego autorstwo twórcy *Tractatus de malis* (zob.).

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polonolatina. VII. (Mistrz Olochoch), De curie miseria. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). Fragm. ... de curie miseria et quali sunt curiales gradientes via et que est eorum nequicia. Ogł. A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 285-288 i odb.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2458.

Utwór był przypuszczalnie wyd. w XVI w. (pt. Historia curiotarum lub Vita curiotarum? w jęz. pol?); druk nieznany. Zob. A. Benis: Materiały do historii drukarstwa i księgarstwa w Polsce. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) s. 17 poz. 305; s. 18 poz. 321.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 285-288 i odb. — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) s. 109-110 i odb. Kr. 1902. [Rec.: B. Gubrynowicz. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 666 przypis 2]. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. I. Kr. 1918 s. 80; wyd. 2 Kr. 1935 s. 26. — R. Ganszyniec: Polonolatina. VII. (Mistrz Olochoch), De curie miseria. *Pam. Lit.* R. 24 (1927).

DEKALOGI WIERSZOWANE

Najdawniejsze znane teksty dekalogów (wierszowanych) pochodzą z XIV w. Odnaleziono ok. 50 zapisów w różnych redakcjach z w. XV.

WYDANIA (ważniejsze)

J. Bystroń: Rozbiór porównawczy znanych dotąd najdawniejszych (z w. XIV i XV) tekstów Modlitwy Pańskiej, Pozdrowienia anielskiego, Składu apostolskiego i Dziesięciorga przykazań. *Prace Filol.* t. 1 (1886) s. 354-358 (16 tekstów). — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 200-206 (24 teksty). — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 115-121. — A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) s. 94 i odb.; toż Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 199 i odb. Kr. 1896. — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 276 i odb. Kr. 1896. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65 (najdawniejszy tekst w pis. zmodernizowanej). — P. Bańkowski: Nieznane odmiany kilku polskich tekstów religijnych XV-go stulecia. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 115. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 70-72. — J. Woronczak: Teksty polskie w rękopisie nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu z połowy XV w. Wr. 1956 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 55 s. 31.

Inne wyd. i teksty podał J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 447-451; wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 463-466.

OPRACOWANIA

M. Bobowski: Polska poezja kościelna od najdawniejszych czasów aż do wieku XVI. *Przegl. Katolicki* 1885 nr 7. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — P. Bańkowski: Nieznane odmiany kilku polskich tekstów religijnych XV-go stulecia. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. Praga 1937 *Studie Pražského Linguistického Kroužku* 1. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 103. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 70-72. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 92-93, 125-127. — J. Woronczak: Teksty polskie w rękopisie nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu z połowy XV wieku. Wr. 1956 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 55.

DIALOG MISTRZA POLIKARPA ZE ŚMIERCIĄ (w. XV)

Inne formy tytułu: De morte prologus; Dialogus inter mortem et magistrum Polycarpum; Rozmowa Mistrza ze Śmiercią; Rozmowa Śmierci z Magistrem.

Moralizująco-dydaktyczny poemat polski o zabarwieniu religijnym. Treścią utworu jest rozmowa człowieka ze śmiercią przedstawiającą swą niepokonalną potęgę i nakazującą wieść życie w duchu nauki chrześcijańskiej. Głównym pierwowzorem dialogu jest prozaiczny traktat łaciński *Colloquium inter mortem et magistrum Polycarpum*. Autor polski nie jest znany. Tekst utworu zachował się w błędnej kopii nieco starszego oryginału, spisanej w końcu XV w. Liczy 498 wersów ośmiozgłoskowych i nie posiada zakończenia (które odtworzono z całkowitych przekładów ruskich ze schyłku w. XVI).

WYDANIA

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — J. Rozwadowski: „De morte prologus" i „Żale konającego". *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 1 (1904); przedr. A. K. Croiset van der Kop: Altrussische Übersetzungen aus dem Polnischen. I. De morte prologus. Berlin 1907; fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930 (z dod. zakończeniem wg tekstu ruskiego w parafrazie pol. J. Łosia); toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Kapituły Płockiej zaginął w 1939-1945.

Przekł. ruskie zob. A. K. Croiset van der Kop, jw.

Przekł. włoski prozą: M. Bersano Begey pt. Colloquio del Maestro con la Morte. *Teatro religioso del Medioevo fuori Italia*. Raccolta di testi dal secolo VII al secolo XV. Mediolan 1949.

OPRACOWANIA

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887) s. 404-405. — A. Brückner: Fremde Vorlagen und Fassungen slavischer Texte. IV. De morte prologus. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 11 (1888). — A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. V. Wiersze polskie średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 214-222. — J. Rozwadowski: „De morte prologus" i „Żale konającego". *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 1 (1904). [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 286-287]. — S. Dobrzycki: Polska poezja średniowieczna. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 4 i odb.; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — A. K. Croiset van der Kop: Altrussische Übersetzungen aus dem Polnischen. I. De morte prologus. Berlin 1907. [Rec.: W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 29 (1907); *** (A. Brückner). *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 215]. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

S. Glixelli: Rozmowa Mistrza ze Śmiercią, jej źródła i związek z ikonografią. W książce: Studia i szkice porównawcze. Lw. 1919. — M. Nałęcz Dobrowolski: Polskie tańce śmierci. *Ponowa* (W-wa) 1922 nr 5. — J. Łoś: Na marginesie „Rozmowy Mistrza ze Śmiercią". *Album Societatis Scientiarum Ševčenkianae Ucrainensium Leopoliensis ad sollemnia sua decennalia quinta MDCCCLXXIII-MCMXXIII.* Lw. 1925 (= *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1925 t. 141/143 i odb.). — S. Vrtel-Wierczyński: Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze średniowiecznej polskiej i czeskiej. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 6 (1926). [Rec.: Ml. *Časopis pro moderní filologie* t. 13 (1927) s. 76-77; B. Vydra: Některé čechica v literární historii a filologii polské. *Časopis pro moderní filologie* t. 14 (1928) s. 291]. —

S. Vrtel-Wierczyński: Dwa przyczynki do Dialogu mistrza Polikarpa. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — S. Vrtel-Wierczyński: Staroczeski dialog moralizujący z początku wieku XVI. *Sborník filologický* t. 9 i odb. Praga 1928. [Rec.: J. Gołąbek. *Ruch Słowiański* 1928/1929]. — A. Brückner: Trzy rozprawki. 3. Polikarp. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — J. Birkenmajer: Kto to był Sortes? *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — W. Bugiel: L'Idée de la mort au moyen âge. L'Amalgame de la mort et des démons de la maladie comme base d'un poème médiéval polonais. *Congrès d'Histoire du Christianisme*. T. 3. Paryż 1928. — S. Laskowski: Sortes w poezji średniowiecznej. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — J. Muczkowski: Tańce śmierci

w kościele OO. Bernardynów w Krakowie. *Roczn. Kr.* t. 22 (1929) i odb. —
Z. CIECHANOWSKA: [S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930. Rec.]. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 192 s. 383. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 585-587. — J. KRZYŻANOWSKI: Dziewica trup. *Pam. Lubelski* t. 2 (1934) i odb; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* 4 s. 225; wyd. 2 W-wa 1961. — J. KRZYŻANOWSKI: Z marginaliów średniowiecznych. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb. — J. JANÓW: Nieznany przekład ukraińsko-ruski Dialogu Polikarpa ze śmiercią. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937) i odb. — J. HRABÁK: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku* 1. Praga 1937. — F. SIEDLECKI: Z zagadnień polskiego wiersza średniowiecznego. *Język Pol.* 1937 z. 3 s. 74 nn. — S. ŁUKASIK: Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et deux langues. Paryż 1938 s. 116-117. —
T. LEHR-SPŁAWIŃSKI, K. PIWARSKI, Z. WOJCIECHOWSKI: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 89; przedr. autorskiej części książki: T. LEHR-SPŁAWIŃSKI: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — R. WROCZYŃSKI: Satyra staropolska. *Rzeczy Ciekawe* 1947 nr 2. — S. WIERCZYŃSKI: Stosunki kulturalne polsko-czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol. we Wr.* T. 1. W-wa 1948 s. 261. — M. DŁUSKA: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 9 nn.; t. 2. Kr. 1950 s. 3-5. — M. i M. BERSANO BEGEY: De morte prologus. *Teatro religioso del Medioevo fuori Italia.* Raccolta di testi dal secolo VII al secolo XV. Mediolan 1949. [Rec.: J. LEWAŃSKI. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2]. —
K. BUDZYK: Komedia sowizrzalska. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb.; przedr. pt. Na scenie sowizrzalskiej. W książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; toż w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. W-wa 1956. — K. BUDZYK: O syntezę polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 29-32; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; toż w książce: Z dziejów Renesansu ..., jw. — J. KRZYŻANOWSKI: Z problemów Rejowskich. 2. „Kupiec" a „Rozmowa Mistrza ze Śmiercią". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb.; przedr. w książce: Z wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów polskiego Odrodzenia. W-wa 1958. — K. BUDZYK: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 89, 124, 137-141 i in. — K. BUDZYK: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) i odb.; przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia ..., jw. T. 2. Wr. 1956. — K. BUDZYK: Sprawa realizmu w literaturze na przykładzie „Krótkiej rozprawy" Reja. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) i odb. —
M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954 s. 40-42. — S. SKWARCZYŃSKA: Wstęp do nauki o literaturze. T. 1. W-wa 1954 s. 307; t. 2. W-wa 1954 s. 307, 318. — W. CYRAN: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — M. KARAŚ: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 80-82. — S. FURMANIK: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 152 nn. — B. LINDERTÓWNA: Końcówka gen.- dat.- loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — Z. KLEMENSIEWICZ: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

DIALOG O ZBIGNIEWIE OLEŚNICKIM (druga połowa XV w.)

Łaciński poemat w formie apologicznego dialogu między Tomaszem (prawdopodobnie Strzempińskim), Janem i Goriasem o kościelnych i politycznych zasługach kardynała Zbigniewa Oleśnickiego; na końcu znajduje się opis jego śmierci i pogrzebu. Wg L. Piotrowicza powstał w 1460-1466. Liczy 375 heksametrów; język i metrum utworu odznaczają się poprawnością. Po dialogu następują trzy epitafia, przypuszczalnie tego samego autora. Autor, bez wątpienia Polak, nie jest znany; wskazywano na Jana Długosza i Mikołaja de Albocastro (zob.).

WYDANIA

L. Piotrowicz. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 2 (1882).

Rkpsy: Bibl. Seminarium Sandomierskiego; Bibl. Kapituły Kr. Podobizna: P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2. Wyd. S. Kossowski. Lw. 1914.

OPRACOWANIA

L. PIOTROWICZ: Dialog o Zbigniewie Oleśnickim. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 2 (1882). — A. BRÜCKNER: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 363 i odb. — K. MICHALSKI i T. SINKO: Przyczynki z Kodeksu mogilskiego do dziejów oświaty w Polsce w XV w. Kr. 1917 s. 79 nn. — W. BRUCHNALSKI: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 67-68, 86-87; wyd. 2 Kr. 1935 s. 15. — T. SINKO: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce. Tamże. Wyd. 1, s. 124; wyd. 2, s. 15. — M. PLEZIA: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XLIX-L. — B. NADOLSKI: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 160, 161, 220; por. B. NADOLSKI (przy współpracy zespołu): Poezja ..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

DIARIUSZ PEREGRYNACJI WŁOSKIEJ, HISZPAŃSKIEJ, PORTUGALSKIEJ (1595)

Część pamiętnika z podróży po Włoszech i Półwyspie Iberyjskim. Pisany w języku polskim, obejmuje czas od 3 marca do 21 października 1595. Pamiętnik powstawał stopniowo podczas podróży, ostateczna redakcja — po 1600. Anonimowy autor pochodził z dość zamożnej rodziny szlacheckiej, osiadłej przypuszczalnie w Krakowskiem. Przed podróżą na południe był w Niemczech, Niderlandach, Francji i na Węgrzech. Posiadał znaczne wykształcenie humanistyczne. Znał Stanisława Reszkę i Piotra Kochanowskiego. Wg T. F. Hahna, a za nim A. Knota, był nim może Krzysztof Pawłowski (zob.), co wg H. Barycza jest nie do przyjęcia. Zdaniem ostatniego badacza można upatrywać autora w osobie Stanisława Niegoszewskiego (imiennika i krewnego słynnego improwizatora), wierszopisa i wydawcy, sekretarza królewskiego w 1597, zarazem może autora *Diariusza podróży włoskiej* (zob.) stanowiącego hipotetycznie pierwszy rzut niezachowanej części *Diariusza peregrynacji*...

WYDANIA

Wyd. kryt. J. Czubek. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 16 (1925). Fragm. pt. Opis Eskurialu przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4.

Rkps, kopia z końca XVII lub pocz. XVIII w., był w zbiorach Morsztynów w Kr., nr 67.

OPRACOWANIA

J. CZUBEK: Wstęp i wyd.: Diariusz... *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 16 (1925). [Rec.: K. HARTLEB. *Ruch Lit.* 1926 s. 145]. — M. DYNOWSKA: Nieznany polski podróżnik XVI w. *Iskry* 1928 nr 15-16. — S. CIESIELSKA BORKOWSKA: Les Voyages de Pologne en Espagne et en Portugal aux XV-e et XVI-e siècles. *Archivum Neophilologicum* 1934 i odb. — T. F. HAHN: Anonima diariusz peregrynacji włoskiej, hiszpańskiej i portugalskiej z r. 1595. Lw. 1935. [Rec.: A. KNOT. *Kwart. Hist.* 1936; H. BARYCZ: Z zagadnień podróżnictwa polskiego w dawnych wiekach. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 69-70]. — K. HARTLEB: Polski Cyriak z Ankony. Nieznany peregrynant na Maltę, do Hiszpanii i Portugalii. *Kwart. Hist.* 1935 s. 56-99. [Rec.: H. BARYCZ, jw.]. — H. BARYCZ: Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 183. —

C. BACKVIS: Le Journal de voyage d'un Polonais dans l'Italie et l'Espagne de 1595. *Le Flambeau* 1953 nr 3-4 i nadb. — A. SAJKOWSKI: O właściwe miejsce prozy pamiętnikarskiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 322, 323. — H. BARYCZ: Nieznany diariusz podróży po Włoszech z końca wieku XVI. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 5 (1955) i nadb. — W. TOMKIEWICZ: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4 s. 55-59. — J. PERTEK: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

DIARIUSZ PODRÓŻY WŁOSKIEJ (1595)

Łaciński diariusz podróży po Włoszech, pisany na bieżąco w 1595. Ma charakter zbioru notatek, przeznaczonych może do przeredagowania w pełną wersję diariusza. Anonimowy peregrynant był szlachcicem, posiadał znaczną wiedzę i kulturę historyczną, literacką i artystyczną. H. Barycz upatruje autora w osobie Stanisława Niegoszewskiego (imiennika i krewnego słynnego improwizatora), wierszopisa i wydawcy, sekretarza królewskiego w 1597 — wysuwając hipotezę, że jego pióra jest także *Diariusz peregrynacji włoskiej, hiszpańskiej i portugalskiej* (zob.), treściowo stanowiący jakby rozwiniętą kontynuację polską *Diariusza podróży włoskiej*.

WYDANIA

Całość nie wyd. Rkps (autograf?) Bibl. Kórn. nr 529. Fragm. i zawartość podał H. Barycz: Nieznany diariusz podróży po Włoszech z końca wieku XVI. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 5 (1955) i odb.

OPRACOWANIA

H. Barycz: Nieznany diariusz... , jw. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

DRAMATYCZNE UTWORY

1. VISITATIO SEPULCHRI (XIII-XVI w.)

Krótki łaciński dialog widowiskowy — *officium* lub *visitatio sepulchri*, związany z liturgią, śpiewany po kościołach w czasie świąt Wielkanocy. Przedstawiał on w oparciu o tekst ewangelijny przybycie trzech Marii do grobu zmartwychwstałego już Chrystusa oraz tzw. gonitwę apostołów do grobu. Do Polski *officium* to zostało przeniesione z Zachodu, gdzie kształtowało się od wieku X. Centrum dysponującym najstarszymi przekazami *visitatio* był Kraków, skąd czerpano wzory dla innych ośrodków. Z czasem w tekście łacińskim pojawiły się wstawki polskie (incipity pieśni), które dokumentują rosnący udział ludu w obrzędach liturgicznych.

WYDANIA

a) Trzy officia sepulchri: z pierwszej połowy XIII w.; z połowy XV w.; z 1471. Ogł. (mylnie datując tekst pierwszy na w. XII) S. Windakiewicz: Dramat liturgiczny w Polsce średniowiecznej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. (z dwiema fot. rkpsów).

Rkpsy Arch. Kapituły Kr. nr 83, 79, 85.

b) Czternaście wersji visitationes sepulchri ze źródeł śląskich dat. 1343-1505, w tym dziesięć dokładnych kopii officium krakowskiego z pierwszej połowy XIII w. (zob. poz. a), jedna z wstawkami polskimi. Ogł. J. Klapper: Das mittelalterliche Volksschauspiel in Schlesien. *Mitteilungen d. Schlesischen Gesellschaft f. Volkskunde* t. 29 (1928).

Rkpsy Bibl. Uniw. Wr. sygn. Br. Mus. K. 21.

c) Visitatio sepulchri z 1372, zbliżone do dwóch późniejszych wersji krakowskich (zob. poz. a). Ogł. J. Lewański: Nowe dokumentacje polskiego dramatu liturgicznego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1.

Rkps Arch. Kapituły Kieleckiej, pochodzenia krakowskiego.

d) Visitatio sepulchri z 1533, w postaci uproszczonej. Wyd. w: Agenda secundum cursum et rubricam ecclesiae cathedralis Posnaniensis... Lipsk 1533, dr. M. Lotter, k. 43v-45.

Wiad. podał J. Lewański, jw. poz. c.

2. ULYSSIS PRUDENTIA IN ADVERSIS (1516)

Dramat łaciński. Był grany w obecności królowej i dworu na zamku w Krakowie.

WYDANIA

Ulyssis prudentia in adversis. Kr. 1516. Egz. druku, znany K. W. Wójcickiemu, zaginął.

Zob. Estr. XXXII, 24.

3. DIALOG tzw. DOMINIKAŃSKI

Wierszowany utwór dramatyczny o Męce Pańskiej w 108 scenach, w języku polskim. Należy do gatunku misteriów cyklicznych. Data jego powstania nie jest pewna. H. Juszyński podał 1533, wg S. Windakiewicza i W. Hahna jest to dramat zapewne z w. XVII. Autor nieznany.

WYDANIA

Urywki ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 403-405.

Rkps zaginął ok. 1820.

4. SĄD PARYSA (1542)

Przekład polski (częściowo przeróbka) dramatu humanisty niemieckiego Jakuba Lochera (1471-1528) pt. *Iudicium Paridis de pomo aureo* z 1502. Liczy cztery akty i dwa intermedia. Tłumacz nieznany. W języku łacińskim dramat był grany przez „młodzież i mężów" z Bursy Jerozolimskiej w 1522 na zamku krakowskim pod reżyserią magistra Stanisława z Łowicza.

WYDANIA

Sand Parysa, krolowica trojańskiego. Kr. 1542, dr. H. Wietor. — Przedr. H. Łopaciński: Sąd Parysa, krolowica trojańskiego. 1542. Najdawniejsza gra polska drukowana. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. W-wa 1897. — Fragm. z pierwodr. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lwów. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Unikat Bibl. Publ. im. H. Łopacińskiego w Lubl. sygn. 9485.

Zob. Estr. XXI, 367.

5. ACOLASTUS (przed 1547)

Przekład polski dramatu Wilhelma Gnaphaeusa (1493-1568), sporządzony przed 1547. Tłumacz i egzemplarz druku nieznany. Fragment (scena pierwsza aktu pierwszego) pt. *Acolastus*, prawdopodobnie tegoż tłumaczenia, zachował się w rękopisie z XVII w.

WYDANIA

H. Łopaciński: Urywek z przekładu komedii Gnapheusa „Acolastus". *Prace Filol.* t. 5 (1899).

Rkps był w Bibl. Publ. i Uniw. w Wil., sygn. XV 7,7.

6. PROSTYCH LUDZI W WIERZE NAUKA (ok. 1550)

Antyreformacyjny dialog polski, wierszem. Pochodzi z około połowy XVI wieku. Autor nieznany.

WYDANIA

A. Kalina: Prostych ludzi w wierze nauka. Dialog z rękopisu z początku wieku XVI. *Prace Filol.* t. 3 (1891) i odb. W-wa 1889.

Rkps Bibl. Nar. sygn. II-3501.

7. PAMELA VEL PAMPHILA (PAMFILA) VEL PAMPHILUS (pierwsza połowa XVI w.)

Nie odszukany utwór dramatyczny z pierwszej połowy XVI w.

Zob.: Estr. XXIV, 38. — K. BADECKI: Sofrona, Tragedia żebracza i Marancja. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925 i odb. — ŁĘCZYCANIN Sebastian.

8. KOMEDIA O MIĘSOPUŚCIE (ok. 1550)

Antyreformacyjny polski utwór dramatyczny w trzech aktach, wierszem. Powstał zapewne z początkiem drugiej połowy XVI w. Autor nieznany.

WYDANIA

Fragm. podał W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 152-153. — Całość wyd. A. Kalina: Komedia o mięsopuście z rękopisu z początku XVI wieku. *Prace Filol.* t. 2 (1888). Poprawki ogł. J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4 s. 29 przyp.

Rkps Bibl. Nar. sygn. II-3501.

9. DRAMATY W KODEKSIE PUŁTUSKIM (1571-1623)

Kodeks zawierał m. in. dialogi szkolne miejscowej proweniencji jezuickiej z lat 1571-1623. Został odnaleziony przez A. Załęskiego w 1827 w Pułtusku, po czym zaginął.

Zawartość:

1. Achab. (Tragedia łac. w pięciu aktach z chórami). Wystawiona w październiku 1578.
2. Franciszek Bencjusz: Hiaeus vel: Jehu. (Tragedia łac. w pięciu aktach z chórami).
3. Christolaus. (Komedia łac. w pięciu aktach z dwoma intermediami pol.: Ojciec i Syn; Wiarostrzeżowski i Perjurowski). Wyst. 1579.
4. (Człowiek wahający się w wyborze stanu dla siebie. Dialog łac. w czterech aktach z prologiem i epilogiem). Wyst. 1579.
5. Damon i Alfosibeus. (Udramatyzowana sielanka łac.).
6. (Dialog łac. o naukach i rozdawaniu nagród).
7. (Dialog łac. o świętym Janie Damasceńskim). Wyst. 8 lipca 1600.
8. (Dialog łac. panegiryczny na powrót z Rzymu biskupa Piotra Wolskiego). Wg A. Załęskiego powst. przypuszczalnie w 1582.
9. (Dialog łac. panegiryczny na przyjęcie kardynała Andrzeja Batorego). Wyst. 23 maja 1585.
10. (Dialog panegiryczny łac., przypuszczalnie na cześć biskupa Piotra Wolskiego).
11. (Dialog łac. o młodzieńcu uganiającym się za honorami, przed rozdawaniem nagród dla uczniów, w czterech aktach, z prologiem, argumentami i trzema chórami w języku pol.). Wyst. 19 sierpnia 1597. Chóry ogł. A. Załęski: Wiadomość o rękopiśmie z XVI wieku znalezionym na kościele niegdyś jezuickim, a teraz benedyktyńskim w Pułtusku. W: K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 6. W-wa 1844; toż wyd. 2 W-wa 1854 s. 310-313.
12. (Dialog pol. o Dawidzie). Urywek zachowanego fragmentu ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 344.
13. (Dialog pol. o Melchizedechu na uroczystość Bożego Ciała, w dwóch aktach z chórami). Powst. 9 czerwca 1580. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 308.
14. (Dialog pol. o Ablu i Kainie). Wyst. na uroczystość Bożego Ciała 1579. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 306.

15. (Dialog pol. o Najświętszym Sakramencie). Wyst. 13 czerwca 1602.
16. (Dialog pol. o Najświętszym Sakramencie). Wyst. w kościele przed biskupem Erazmem Ciołkiem 17 czerwca 1521. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 298.
17. (Dialog pol. o Najświętszym Sakramencie Ciała i Krwi Pańskiej, w czterech aktach z „śpiewami"). Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 343.
18. (Dialog pol. o przeniesieniu arki, w dwóch aktach ze „śpiewami"). Wyst. 1609. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 339-349.
19. (Dialog pol. o raju, upadku pierwszych rodziców i o drzewie żywota). Wg A. Załęskiego pochodzi przypuszczalnie z 1602. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 333-335.
20. (Dialog pol. o skrzyni przymierza, w czterech aktach z chórami). Wyst. 22 czerwca 1623. Fragm. prologu ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 346; wg innego rkpsu (własność A. Polińskiego) całość (bez zakończenia) pt. Drama de Arca wyd. R. Plenkiewicz: Dwa dialogi pułtuskie. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). R. Plenkiewicz przypuszczał bez uzasadnienia, że autorem może być M. K. Sarbiewski.
21. (Dialog pol. o wężu miedzianym). Wyst. 1608. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 337--338.
22. (Intermedium, czyli Rozmowa dwóch Satyrów). Wg A. Załęskiego powst. 1599; wg J. Lewańskiego wchodziło w skład tragedii Jefte, zob. nr 24.
23. (Intermedium pol.: Woźnica, Klecha, Balwierz).
24. Jefte. (Tragedia łac. w pięciu aktach; z prologiem, epilogiem, argumentami i chórami w języku pol.). Wyst. 23 sierpnia 1599. Fragm. tekstów pol. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 323-328.
25. (Dialog łac. o świętym Aleksym; z prologiem, argumentami i śpiewami pol.). Wyst. 6 listopada 1600. Fragm. „śpiewu" z aktu drugiego i piątego ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 331-332.
26. (Ludi, czyli Zabawy wierszem pol.; wg J. Lewańskiego intermedium do tragedii Jefte). Powst. 1599. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 329-330.
27. Marcin Lwowczyk: (Dialog łac. o Bachusie). Wyst. w 1579. (Wg J. Lewańskiego nazwisko autora zniekształcone zamiast Łaszcz (vel: Łaski).
28. Mifibozet. (Dialog pol. w czterech aktach z prologiem, epilogiem i chórami). Wyst. 1622. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 345-346; całość z innego rkpsu (własności A. Polińskiego) wyd. R. Plenkiewicz: Dwa dialogi pułtuskie z lat 1622 i 1623. *Pam. Lit.* R. 5 (1906).
29. Petriscus. (Dialog łac. o prowadzeniu młodzieży). Powst. 1581.
30. (Tragedia łac. Oblężenie Samarii, w pięciu aktach). Fragm. w przekł. pol. ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 336.
31. (Tragedia łac. w pięciu aktach z chórami pol.); wg J. Lewańskiego tekst identyczny z utworem Philopater seu Pietas G. Knapskiego (zob.). Wyst. 1 września 1598. Chóry ogł. A. Załęski, jw. nr 11, s. 315-323.

Zob. też: Łaski Marcin.

Zob. też: J. Lewański, jw. poz. 8, s. 49-52.

10. DRAMATY W KODEKSIE MISJONARSKIM (1582-XVII w.)

Kodeks zawierał m. in. dialogi przeważnie religijnej treści, pochodzące z XVI i XVII w. Został spisany w ostatniej ćwierci XVII w. Proweniencja kodeksu nie ustalona.

Rkps Bibl. Zgromadzenia Ks. Misjonarzy na Stradomiu w Kr. zniszcz. 1939. Kopia L. Bernackiego rkps Ossol. nr 7075/II.

Zawartość:

1. Declamationes pro Dominica Palmarum. (W trzech częściach).
2. Dialogus gratulatorius de Pace a Stephano Rege Polon[iae] et Lithuaniae instaurata. Wystawiony przed królem w Wilnie w lutym 1582.
3. Dialogus in laudem Christi nati et Virginis Beatae decus Sanctique eius sponsi honorem. (Dialog pol. w pięciu aktach o różnej tematyce, z prologiem i epilogiem). Wyd. J. Dürr-Durski pt. Misterna personata po wyściu Szwedów z Polski na gody odprawowana (1657). *Pam. Teatr.* 1952 z. 1. Poprawki ogł. J. Lewański: Noty do „Misternej personaty". *Pam. Teatr.* 1954 z. 2 (10).

Wg J. Dürra-Durskiego jest to utwór Honorata Górnego, podówczas przeora konwentu augustianów w Lublinie.
4. Dialogus pro die Parascenes.
5. Dialogus pro festo Dedicationis.
6. Dialogus pro festo Nativitatis Christi Domini. (Misterium pol. w trzech aktach z prologiem). Fragm. ogł. J. Lewański: Do dziejów teatru wieku XVI. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 524-526.
7. Dialogus pro festo S. Adalberti.
8. Dialogus pro festo S. Joannis Bapt[istae].

Zob. też: J. Lewański: „Corpus dramatum" — niedopełnione dzieło Ludwika Bernackiego. *Ze Skarbca Kultury* 1953 z. 1 (4) s. 35-36.

11. DRAMATY W KODEKSIE PAWLIKOWSKICH (1584-1707)

Kodeks zawiera dialogi w większości łacińskie z polskimi intermediami, stanowiące repertuar teatru kolegium jezuickiego w Kaliszu z lat 1584-1707.

Rkps Ossol., Bibl. Pawlikowskich nr 204.

Zawartość:

1. k. 179-182: Athleta mundi Hieronymus eremita.
2. k. 208-213: (Dialog łac., bez początku).
3. k. 228-232v: (Dialog łac., fragm.).
4. k. 178: (Dialog o św. Stanisławie Kostce). (Fragm., być może początek tekstu).
5. k. 37-56: Dialogus de vera Christianorum philosophia. Wyst. 1586.
6. k. 108-114: Dialogus Ergastus seu modesti adolescentis in Bach[analia] idea. (W pięciu nie oznaczonych scenach, z czterema chórami).
7. k. 100-106: Dialogus in adventum... [Archiepiscopi Gnesnensis]. Wyst. 1587.
8. k. 30-36v: Dialogus in festo S. Catharinae. Wyst. 1584.
9. k. 83-95v: Dialogus in festo Sanctae Catharinae. Dat. 1587.
10. k. 56-65v: Dialogus in natali Domini. Wyst. 1586.

11. k. 1v-22: Dialogus in renovatione prima studiorum Calissi A. D. 1584 tempore autumni facta, exhibitus. (W pięciu aktach z prologiem i epilogiem oraz czterema chórami; z dwoma intermediami pol.). Intermedia: Laurenti, Demetri, Sprawka; Ludus, Anteros, Przechera — wyd. L. Bernacki: Dwa najstarsze jezuickie intermedia szkolne. *Pam. Lit.* R. 2 (1903).

Wg L. Bernackiego intermedium drugie jest identyczne z nie zachowanymi pułtuskimi *Ludi*, zob. poz. 9 nr 26.

12. k. 213-221v: Dolus doloris comes... seu improvisa Mahometis supremi Tartarorum ducis eadem, quam fratri intentaverat poena, celsio... infra ferias Bacchanaliorum exhibita. (Cantus de licentia iuventutis, chór i epilog w języku pol.).

13. k. 182v-187: Drama de S. Casimiro. (1705).

14. k. 73-82: Hercules in bivio soluta oratione per dialogum exhibitus. Wyst. 1586.

15. k. 1-1v: In adventum... Archiepiscopi Gnesnensis, Legati Nati etc., Fundatoris Collegii Calisiensis... gratulatio... (W trzech „pieśniach"). Wyst. w czerwcu 1584.

16. k. 132-135: Franciszek Kwotek: Fata in praesens Regni brevi drammate adumbrata... anni 1699.

17. k. 130v-132: Franciszek Kwotek: Princeps Regum Poloniae curae honores I. B. Stanislai in scenam adductae et exemplum nostri... anno 1698.

18. k. 225-225v: P. Maniecki: Tempestiva canities Poloni iuvenis amandi pilum boni viri ac mentem inducens in theatrum deducta... 1707.

19. k. 196-202: Mensa symbolica seu divina Eucharistici panis mysteria, symbolis adumbrata... 1705 infra festas Corporis Christi octavas.

20. k. 29-30: Mercurius pro distribuendis praemiis etc. Wyst. jesienią 1585.

21. k. 205-207: Mortua Polonia e tumulis, cineribusque a posteris Polonis excitata. (W antyprologu „cantus" polski; brak zakończenia).

22. k. 22-29: Mopsi adolescentis de vitae genere in dialogum redacta deliberatio. (Z prologiem i epilogiem). Wyst. 1585.

23. k. 238-241v: Mundi vanitas ad Isabellae tumbam a duce Borgia deducta.

24. k. 144v-152: Mikołaj Naramowski: Caput Lechicae pacis olea coronatum... Dominus D. Raphael... Leszczyński, Palatinus Lanciciensis, Generalis maioris Poloniae... theatrali applausu adoratus... 1700 mense Decembri. — Pars secunda legationem illustrissimi Generalis adornans.

25. k. 175-177: Novissima hominis etc. Triduo inolentis Bacchi in theatro templi Calisiensis... exhibita. (Brak zakończenia).

26. k. 135v-141: Terminus anni literarii principiis S. Ignatii coronatus seu heroica ab Ignatio saeculi conculcatio in scenam data...1699.

27. k. 117-126v: Viator. Dialogus de ligno vitae. (Dialog pol. w trzech aktach, z prologiem, epilogiem i chórami). Fragm. ogł. W. A. Maciejowski, jw. poz. 8, s. 256-258.

Zob. też: B. Gubrynowicz. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 663-664; L. Bernacki: Dwa najstarsze jezuickie intermedia szkolne. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); J. Lewański, jw. poz. 8, s. 59-61.

12. TRAGEDIA BOLESLAUS SECUNDUS FURENS (koniec XVI w.)

Dramat łac. o Bolesławie Śmiałym i biskupie Stanisławie Szczepanowskim, w pięciu aktach z prologiem i epilogiem. Powstał z końcem XVI w., dedykowany Aleksandrowi i Konstantemu Ostrogskim. Autor, podpisany Joannes Joncre, był może cudzoziemcem.

WYDANIA

Treść podał L. Eustachiewicz: „Boleslaus furens", nieznany dramat łaciński z XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 1/2 s. 529-532.

Rkps Bibl. Kórn. sygn. B IV 498, 29.

13. DRAMATY W KODEKSIE UPSALSKIM (1599-1627)

Kodeks, pisany przez wiele rąk, zawiera dialogi łacińskie z polskimi prologami, epilogami i chórami, stanowiące repertuar teatru kolegium jezuickiego w Poznaniu z lat 1599-1627.

Rkps Bibl. Uniw. w Upsali sygn. R 380.

Zawartość:

1. k. 332-365: Antithemius seu Mors peccatoris. (W pięciu aktach z pol. prologami i chórami). Po akcie trzecim następuje polski Chorus rusticorum; zob. LAMENTY CHŁOPSKIE, poz. 2. Wyd. J. Dürr-Durski pt. Antitemiusz. Jezuicki dramat szkolny. W-wa 1957 (z fot. rkpsu).

Przekł. pol. tekstu łac. całości: tłum. L. Joachimowicz, wyd. J. Dürr-Durski, jw.

2. k. 375v-402: De vita aulica dialogus, in quo duo aulici Theodosii Senioris producentur, qui ex lectione vitae Sancti Antonii nuncium seculo remiserunt, qua de re scribit S. Augustinus... (Dialog o charakterze moralitetu, w pięciu aktach, z czterema chórami, z trzema intermediami pol.: De adulatoribus; Szumiłebski, Moczygębski; Ślepowski, Guzołowski).

3. k. 17-37: Dramma comicum Odostratocles. W pięciu aktach, z pol. argumentem, prologiem, epilogiem i trzema intermediami: Gdzie zbójca jeden zaszedł w głowę i rozumie, że się w dąb obrócił (inny tyt. w rkpsie: Dąb); O słowiku (w rkpsie brak); Wyprawa na brody (inny tyt. w rkpsie: Wyprawa do Kiszkowa).

4. k. 301-327: (Franciscus sive Catholicae Religionis triumphus). W pięciu aktach z chórami i dwoma intermediami łac.: Intermedium, quam irreverenter habeant scripturam Ministelli Haeretici, et quo se odio persequebantur; Intermedium alienum, Ministrorum fidem a Judaica non multum discrepare: de Lutheranis dogmatis.

5. k. 231-284: Tragoedia Bellisarius. (W pięciu aktach z chórami, z czterema intermediami łac.: Mors, Neaniscus; Ophileus, Danista; Aliud intermedium; Panclasta, Cacophemus, Pseudoplasta, Puer, Oecodespotes).

6. k. 194-230: Tragoedia Mauritius. (W pięciu aktach z chórami po akcie drugim i czwartym).

7. Trzy udramatyzowane gratulacje.

Zob. też: KNAPSKI Grzegorz.

Zob. też: J. Bolte: Jesuiten-Komödien in Posen ums Jahr 1600. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 3 (1888). — A. Stender-Petersen: Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der Polnischlateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit. Tartu (Dorpat) 1931. (Obszerne streszcz. i fragm.). — J. Lewański, jw. poz. 8, s. 61-64.

14. DRAMATY W KODEKSIE HORODECKIM (XVI-XVII w.)

Kodeks zapisywany od końca XVI w., proweniencji początkowo franciszkańskiej, wg S. Windakiewicza związany z Krakowem. Zawiera dialogi religijne i intermedia.

Rkps Ossol. nr 6710/I.

Zawartość:

1. s. 11-15: Colloquium Hominis Christiani cum Christo Crucifixo.
2. s. 71-76: De passione Domini.
3. s. 1-7: De passione Domini exclamationes: In Columnam, In Virgas et Flagella, In Corunam et Arundinem (i in.).
4. s. 130-146: Dialog drugi o Męce Pańskiej.
5. s. 130-136: Dialog o Męce Pańskiej. (W dwóch aktach, z prologiem i epilogiem).
6. s. 15-23: Dialogus Angelorum ad Sepulchrum Domini. (Pol.). Wg S. Windakiewicza powst. w końcu XVI w.
7. s. 128-130: Drugi lament nad Grobem.
8. s. 8-11: Echo. De passione Domini.
9. s. 35-67: Exclamationes pro die Palmarum. Fragm. ogł. S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902 s. 54.
10. s. 123-124: Intermedium Dworzanin. (Monolog intermedialny). Ogł. S. Windakiewicz, jw. nr 9, s. 202.
11. s. 116-121: Intermedium Pater, Magister et Filius. (Intermedium pol.). Wyd. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 2. W-wa 1954.
12. s. 77-114: Joachym i Anna. Comedia o niepłodności Anny ś., z Joachimem mężem jej, których w dziewięćdziesiąt lat uraczył P. Bóg potomstwem błogosławioną Panną Marią między córkami syońskimi nigdy nieporównaną. (W pięciu aktach z prologiem i epilogiem). Wyd. J. I. Kraszewski. *Athenaeum* 1841 t. 2.
13 s. 32-34: Lament Beatae Mariae Virginis.
14. s. 30-31: Lament nad grobem. (Eksklamacja pasyjna).
15. s. 125-127: Lament wielgopiątkowy nad grobem.
16. s. 23-29: Planctus Mariae Magdalenae in Parasceve. (Monologiczny lament wielkopiątkowy w języku pol. S. Windakiewicz wskazywał na autorstwo Stanisława Grochowskiego, zob.).
17. s. 169-184: Sacrificium Abrahae. (Dialog pol. w trzech aktach; tyt. nadany przez S. Windakiewicza. Wg tegoż badacza powst. w końcu XVI w. jako dzieło autora misterium: Joachim i Anna, zob. nr 12).

Zob. też: S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) s. 16, 54, 58-60, 66, 119-120, 124-126, 183 i odb. Kr. 1902; J. Lewański: Do dziejów..., jw. poz. 10, nr 6 s. 513-516. — J. Lewański, jw. poz. 8, s. 33-37.

15. DRAMATY W KODEKSIE KONOPCZAŃSKIM (1627-1661)

Kodeks zawiera piętnaście dialogów scenicznych z lat 1627-1661. Powstał w Poznaniu i pierwotnie należał przypuszczalnie do Bartłomieja Zakrzewskiego, podpisanego pod tytułem jednego z dialogów.

Rkps Bibl. Ossol. nr 6709 I. Por.: Literatura polska w autografach Bibl. Zakładu Nar. im. Ossol. we Wrocławiu. Katalog oprac. T. Mikulski. Wr. 1947 s. 17.

Zawartość:

1. s. 56-68: Alia Prologus pro eadem Dominica. (Zbiór deklamacji na dzień Kwietnej Niedzieli).
2. s. 82-110: De quattuor novissimis. (W czterech aktach z prologiem i epilogiem).
3. s. 24-37: Dialogus de passione Domini nostri Jesu Christi pro Dominica Palmarum. (Trzyczęściowe misterium). Dat. 1627.
4. s. 111-130: Dialogus in Nativitate Christi. (W czterech aktach, z prologiem i epilogiem).
5. s. 5: Intermedium Apotecarius, Judaeus, Rusticus. (Fragm. pol.).
6. s. 16-22, 1-2: Intermedium secundum. Bigos upity odszedł od siebie. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 190-191.
7. s. 158-160: Nabożne ran Ukrzyżowanego Zbawiciela opłakiwanie przy zwyczajnym nabożeństwie postnym. (Eksklamacje pasyjne). Dat. 1661.
8. s. 66-79: Obrona przeciw gwałtownej imprezie grzechów od świętego Eleazariusza hrabie miana w ranach Jezusowych. (W trzech aktach, z dwoma prologami, epilogiem i chórami). Wystawiona w kościele w Lublinie w Wielki Piątek 1651.
9. s. 13-15: Pochlebiarski i Cziwiarski. (Fragm. bez początku; tytuł nadany przez S. Windakiewicza).
10. s. 75-81: Prior est quercus. (Intermedium pol.).

Toż pt. Intermedium: Gdzie zbójca jeden zaszedł w głowę i rozumie, że się w dąb obrócił — zob. poz. 13 nr 3.

11. s. 38-55: Prologus pro Dominica Palmarum. (Zbiór deklamacji).
12. s. 3-12: Rozmowa dusze z ciałem. (Z trzech aktów zachowany fragm. drugiego i trzeci; tytuł nadany przez S. Windakiewicza).
13. s. 160-163: Rozmowa skały z duszą zakamiałą przy Chrystusie ukrzyżowanym przez śpiewanie w kościele w postne dni wyprawione. (Dialog pasyjny).
14. s. 12: Szumiłebski, Moczygębski. (Intermedium, fragm.; tytuł nadany przez S. Windakiewicza).

Toż por. poz. 13 nr 2.

15. s. 69-75: Trzej stryszy i balwierz. (Intermedium). Wyd. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 14 nr 11.

Toż pt. Wyprawa na brody, zob. poz. 13 nr 3.

Zob. też: S. Windakiewicz, jw. poz. 14 nr 9 s. 17 i passim. — J. Lewański: „Corpus dramatum"..., jw. poz. 10, nr 6 s. 41-42. — J. Lewański, jw. poz. 8, s. 37-38.

16. TRAGEDIA O BOGACZU I ŁAZARZU (1643)

Wierszowany moralitet w języku polskim, osnuty na tle przypowieści ewangelicznej. Składa się z prologu i epilogu, trzech aktów z chórami i trzech intermediów. Powstał w Gdańsku z początkiem 1643 na użytek teatru szkolnego. Autor nie jest znany; A. Brückner wskazywał na

nauczyciela języka polskiego w gdańskim Gimnazjum Akademickim, Jana Gulińskiego (zob.), T. Witczak — na Marcina Gremboszewskiego, muzyka i wierszopisa gdańskiego.

WYDANIA

Treść i fragm. podają: A. Brückner: Polnisch-russische Intermedien des XVII Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 13 (1891) s. 406-407. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903 s. 242-244; toż wyd. 2 W-wa 1908; toż wyd. 3 W-wa 1924. — T. Witczak: Gdańska „Tragedia o bogaczu i Łazarzu" w rękopisie z r. 1643. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. (Streszcz. całości moralitetu, tekst intermedium drugiego i fragm. pierwszego).

Rkps Bibl. Miejska w Gdańsku sygn. Ms. 2429.

17. DRAMATY W KODEKSIE KRASIŃSKICH (1648-1656)

Kodeks pochodzi z Chełmna na Pomorzu. Obejmuje okres 1648-1656. Zawiera 44 utwory dramatyczne osnute głównie na tle religijnym i intermedia.

Rkps Bibl. Krasińskich zniszcz. 1944. Kopia fragm. rkps Ossol. nr 7075/II.

Zawartość:

1. s. 185-190: Actiunkula pro festo Corporis Christi. (W czterech scenach o tematyce: Żydzi na pustyni; Eliasz u wdowy w Sarepcie; Dawid w namiocie u Abimelecha; Król Joab u Amazy).
2. s. 207-208: Actus ad Sepulchrum Christi Domini.
3. s. 252-259: Actus de divite et Lazaro. (W czterech aktach). Powst. w połowie XVII w.
4. s. 37-42: Actus de Nativitate Dei. (Zachowany prolog, zakończenia aktu brak).
5. s. 33-37: Actus Gregorianus (I). (Inscenizacja obyczaju żakowskiego).
6. s. 191-195: Actus Gregorianus (II).
7. s. 83-85: Actus intermedii. (Intermedium pol., wg S. Windakiewicza prawdopodobnie dodawane do Actus de divite et Lazaro, zob. nr 3. Wyd. (wg odpisu M. Bobowskiego) W. Nehring: Beiträge zur Geschichte der dramatischen Literatur in Polen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 17 (1895) s. 99-101. Przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 14 nr 11.
8. Actus pastoralis. Wyd. W. Nehring, jw. nr 7 s. 122-126.
9. s. 199-203: Actus strenae pro die festo Trium Regum. (Pol., w dwóch scenach z prologiem).
10. s. 158-167: Actus triumphalis in Dominica Palmarum. (Eksklamacje procesyjne pol.). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 54-55.
11. s. 195-199: Actus xenialis pro die Trium Regum. (Pol., z dwoma prologami i epilogiem).
12. s. 204-207: Ad ultimum Domini Jesu et Mariae ipsius vale carmen lugubre. (Dewocja pasyjna).
13. s. 229-236: Amor divinus seducit peccatorem a nexu. (W dwóch aktach, z prologiem i epilogiem).
14. s. 221-229: Carmen lugubre ad tumulum Jesu Christi. (Przeróbka Dialogu abo rozmowy grzesznego człowieka z anioły — Marcina Paszkowskiego wg ed. Kr. 1612, zob.).
15. s. 250-251: Chudeus i Małoco. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 127-128.
16. s. 87-88: Darmostrawski, Kurołapski. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. poz. 7, s. 103-104; przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 14 nr 11.
17. s. 213-221: De passione Jesu Christi Domini. (Dewocja pasyjna w języku pol., z epilogiem).
18. s. 236-242: De passione ob amorem exilii parentum Jesu Christi. (Przeróbka misterium o Adamie na widowisko pasyjne).
19. s. 259-291: Declamationes pro solemni Palmarum die.
20. s. 45-59: Dialog o św. Stanisławie. (W trzech aktach; tytuł nadany przez S. Windakiewicza).
21. s. 291-300: Historia de Hyppometra vel: Historia de rege Danao. (W trzech aktach; tytuł drugi nadany przez S. Windakiewicza).
22. s. 301: Historia de rege Tamo. (Fragm. początku).
23. s. 60-64: Historia Nativitatis Jesu. (Fragm. początkowy misterium pol.).
24. s. 1-32: Historia Passionis Jesu Christi Salvatoris et Redemptoris in qua cultores famam spargent volantem. (Wg S. Windakiewicza w trzech aktach, wg J. Lewańskiego zapewne w czterech). Wyd. (z dużymi opuszczeniami) W. Nehring, jw. nr 7, s. 88-97. Fragm.: S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 77, 79-80.

Przekł. włoski: Marina Bersano Begey, wyd. w: *Teatro religioso del Medioevo fuori Italia.* Raccolta di testi dal secolo VII al secolo XV. Mediolan 1949.

25. s. 175-178: In sacratissimum festum Corporis Christi.
26. s. 242-249: In solemne Nativitatis festum. (Dialog pol. w dwóch aktach, z prologiem i epilogiem). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 119-122. Fragm. przedr. J. Lewański: Z tradycji realizmu starego polskiego teatru. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 1 s. 234-236.
27. s. 249-250: Intermedium eiusdem materiae. (Intermedium bożonarodzeniowe pol.). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 126-127. Przedr. pt. Intermedium Rusticus, Puer. M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*
28. s. 91-95: Kuflewski, Moczygębski. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 106-110; przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 14 nr 11.
29. s. 90-91: Kurołapski, Olender. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 105-106.
30. s. 168-169: Łęczman z wojny cesarskiej przyjachawszy kiełbasą się uzdrowi. (Intermedium). Wyd. pt. Służały z wojny... W. Nehring, jw. nr 7, s. 111-113.
31. s. 89: Muchy trzy: włoska, polska i niemiecka. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 104-105.
32. s. 81-83: Mundus et Religiosus. (W jednym akcie z konkluzją; tytuł nadany przez S. Windakiewicza). Powst. w połowie XVII w. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 151.
33. s. 95-96: Nicwartski, Przyjmidurski. (Intermedium, fragm.). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 197.

34. s. 113-120: Pro Dominica Palmarum. (Ekskla- macje pasyjne). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 54.
35. s. 145-158: Pro Dominica Palmarum actus.
36. s. 31-32: Pro eadem die Theodorus cum Theophilo. (Dialog pasyjny pol.).
37. s. 208-212: Pro feria sexta Maioris Hebdomadae. (Dewocja wielkopiątkowa pol.).
38. s. 178-185: Pro solemnitate Corporis Christi. (W czterech scenach o tematach: (Rebeca); (Izaak); Samson sublatis portis civitatis; Triumphus Dei in carne humana crucifixi).
39. s. 279-281: Procesja na Niedzielę Palmową. (Fragm. z epilogiem).
40. s. 175-178: Sacratissimum festum Corporis Christi. (Dialog dydaktyczny).
41. s. 86-87: Skoczylas Żydowi kij przedaje. (Nieco zmieniony odpis intermedium z komedii Z chłopa król Piotra Baryki – zob.). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 102-103.
42. s. 172-175: Służały rozmaitego chleba sprobowawszy do Niemca na wojnę przyjdzie. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 116-119.
43. s. 169-172: Stary dworzanin myśli, jakoby się pożywić miał, w starym giermaku się cieszy. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 113-116.
44. s. 85-86: Żak, Chłop, Dworak. (Intermedium). Wyd. W. Nehring, jw. nr 7, s. 101-102.

Zob. też: W. Chomętowski: Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 r. W-wa 1870. – S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 17-18 i passim.

18. FRAGMENT DRAMATU (pierwsza połowa XVII w.)

Fragment alegorycznego polskiego dialogu politycznego wierszem z pierwszej połowy XVII w. Zachował się w odpisie sporządzonym przez Jana Golliusza. Nieznany autor był, jak się zdaje, jezuitą.

WYDANIA

J. Kallenbach: Pamiętnik Jana Golliusza, mieszczanina polskiego (1650-1653)... Dod. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) s. 105-113 i odb. Kr. 1891.

Rkps British Museum Bibl. Sloan. 1361.

19. DRAMATY W KODEKSIE OSSOLIŃSKICH II

Kodeks zawiera m. in. teksty dramatyczne spisane w latach 1630-1648.

Rkps Ossol. nr 198, obecnie we Lwowie; odpis L. Bernackiego rkps Ossol. sygn. 7075/II t. 1 z. 5.

Zawartość:
1. s. 311-318: De passione Domini. (Udramatyzowane deklamacje).
2. s. 243-269: Declamationes pro Dominica Palmarum.
3. s. 279-309: Dialogus de passione Domini nostri Jesu Christi pro feria sexta magna.
4. s. 270-278: Intermedium pro Dominica Palmarum in processione debet fieri.
5. s. 319-324: Prologus de Resurrectione Domini nostri Jesu Christi. (Pol. — Wg J. Lewańskiego pochodzi „co najmniej z wieku XVI").

Zob. też: J. Lewański, jw. poz. 8, s. 23-25.

20. DRAMATY W KODEKSIE OSSOLIŃSKICH III (1654-1690)

Kodeks zawiera m. in. dialogi łacińskie z intermediami polskimi, stanowiące repertuar teatru kolegium jezuickiego w Krośnie (województwo podówczas lwowskie) z 1654-1690.

Rkps Ossol. nr 1125/I.

Zawartość:
1. k. 165-169: De S. Cantio Doctore Almae Acad[emiae] Crac[oviensis]. Dat. 1677.
2. k. 83: Dialogismus Anioła z Longinem. (Fragm. dialogu pasyjnego).
3. k. 104-119: Dialogus de Nativitate Domini. (Dialog pol., brak zakończenia). Wystawiony w kościele w Krośnie 2 stycznia 1661. Wyd. F. Krček: Jasełka krośnieńskie z roku 1661. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 4 i odb. Kr. 1900.
4. k. 82v-83: Drama. (Fragment łac. dialogu w dwóch aktach z chórami i intermedium).
5. k. 84-101: (Historia pasyjna). (Obszerny fragm., bez tytułu).
6. k. 64-82: Homo lapsus sive Peccator. (Dialog alegoryczny w trzech aktach). Dat. 1654.
7. k. 120-123: Intermedium primum Chłop pijany.
8. k. 126: Intermedium quartum Pan. (Fragm. początku).
9. k. 123-125: Intermedium tertium Oszust.
10. k. 170-172: Pro Dominica Palmarum. (Prolog i cztery deklamacje; dod. wiersze Pro Festo Corporis Christi).

Zob. też: J. Lewański: „Corpus dramatum...", jw. poz. 10, s. 38-39.

21. EPOPEA PRO SATURNALIBUS — ANDROMEDA, KRÓLEWNA MURZYŃSKA (w. XVII)

Czteroaktowy polski utwór dramatyczny wierszem, osnuty na tle mitu o Andromedzie i Perseuszu, z trzema intermediami. Prolog zaginął. Tekst w znanej postaci był najprawdopodobniej kopią, pochodzącą z drugiej połowy XVII w. Autor i kopista nieznani.

WYDANIA

J. Lewański: Epopea pro Saturnalibus — Andromeda królewna murzyńska. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb.

Rkps (w kodeksie Bibl. Zamoyskich) zniszcz. w 1939. Odpis w posiadaniu J. Lewańskiego.

22. DRAMATY W KODEKSIE OSSOLIŃSKICH IV (XVII/XVIII w.)

Rękopis zawiera m. in. dialogi dewocyjne, spisane wśród różnych materiałów z XVII-XVIII w. Proweniencja dramatów nie ustalona.

Rkps Ossol. nr 2040/I.

Zawartość:
1. k. 250v-259: Dialogus de S. Antonio. (W trzech scenach).
2. k. 263-266: Dialogus pro Festo Scapularis Beatissimae Mariae Virginis. (W dwóch aktach z chórami).
3. k. 244v-250: Dialogus pro Feria sexta Quadragesimae. (W pięciu scenach; brak tekstu drugiej i częściowo trzeciej).
4. k. 259v-262: Pogrzebowa Jezusowi Ukrzyżowanemu usługa.
5. k. 234-244: Utarczka kr[w]awie wojującego Boga i Pana Zastępów za grzechy narodu ludzkiego na nieśmiertelną pamiątkę wielkopiątkowymi scenami i na zbudowanie audytora reprezentowana. (Widowisko pasyjne w pięciu scenach, prawdopodobnie śpiewane). Powst. 1663. Wyd. J. Lewański. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4.
6. k. 262-263: Żałosna scena, w której Chrystus Pan idąc na śmierć Matkę swoję żegna.

23. HISTORIA O STAREM I MŁODEM TOBIASZU (1693)

Misterium pol. w trzech aktach wierszem. Powstało w Gdańsku ok. 1690. Autor podpisał się kryptonimem M. P. Zdaniem Z. Mocarskiego mógł nim być Marcin Polentius (lub może Ponentius), miejscowy nauczyciel prywatny języka polskiego.

WYDANIA

Historia o starem i młodem Tobiaszu, mianowicie młodem pacholętom ku osobliwemu zachęcaniu do wyrządzania wszelkich dziecińskich posług rodzicom ich. Gdańsk 1693, dr. D. F. Rhetus. Całość streścił i fragm. przedr. T. Witczak: Teatr i dramat staropolski w Gdańsku. (Przegląd historycznomateriałowy). Gdańsk 1959.

Egz. (defekt) Ossol. sygn. 52. 360, unikat całości.

Zob. Estr. XVIII, 221.

24. DRAMATY W KODEKSIE JAGIELLOŃSKIM I (1694-1702)

Kodeks zawiera dialogi łacińskie z polskimi intermediami, pochodzące z lat 1694-1702. Został spisany przez nieznanego jezuitę, nauczyciela retoryki kolejno w kolegiach w Chojnicach, Brześciu, Lublinie, Sandomierzu i Lwowie.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2384.

Zawartość:
1. k. 151-154: Ambitio luxu medio scelerum author in Selymo Baiazetis filio. (Tragedia w czterech obrazach, z fragm. pol.). Wyst. w Brześciu 1697.
2. k. 198-201: Annus secularis 1700. (Dialog o minionym stuleciu).
3. k. 175-178: Arcus pacis principi pacis Deo erectus inter natales ferias cum allusione ad sagittam. (Dialog pasterzy i uczonych o skutkach konfederacji). Dat. w Brześciu 1697.
4. k. 59-68: Carolus Magnus de poganismo victor, hilaritati catholicae de luxu triumphaturae exemplum. (W czterech obrazach łac., z chórami pol.). Wyst. 1696.
5. k. 28-35: Certamen rhetorum Indiae cum rhetoribus Romanis de manu Xaverii ad emblemata heroica. Dat. 1700.
6. k. 161-164: Certamen rudis aetatis et eruditae. (Dialogowana sielanka o Bożym Narodzeniu).
7. k. 104-111: Constantia coronata in judicio regis Bungi gentilis. Dat. we Lwowie 1701.
8. k. 127-135: Crux Christi salus gentium in filiis duobus regis Ceilani insulae orientalis. (Tragedia). Wyst. we Lwowie w marcu 1702.
9. k. 166-170: Cyrus fingens natalem Christi. (Dialog o obraniu przez pasterzy Cyrusa królem).
10. k. 145-150: Dies extrema iudicii Domini Principi cuidam immerso vanitati. (Dialog z chórami w 11 indukcjach). Dat. 1694.
11. k. 156-160: Frumentum electorum in Bethleem indicatum desperantibus Vistulae nautis inter auguria anni 1701. (Dialogi flisaków oraz pasterzy betlejemskich).
12. k. 193-197: Immortalis inter literas Joannes Serenissimus Rex Poloniae defunctus symbolice declaratus. (Dialog łac. panegiryczny, z chórami pol.). Dat. w Brześciu w październiku 1696.
13. k. 36-42: In capite totus Stanislaus Kostka divinus. (Dialog łac. w 8 indukcjach). Dat. w Lublinie 1698.
14. k. 70-79: Iudicium Dei horribile in proregem Indiae, obstinatum ad poenitentiam ad libram pietatis Xaverianae. (W 16 indukcjach). Wyst. w Lublinie 1699.
15. k. 80-87: Leo Russiae in symbolum scientiae ac virtutum. Wyst. we Lwowie 1701.
16. k. 183-188: Lucus Baccho festus in sacrum eremum quadragesimalem commutatus. (Dialog karnawałowy w 9 indukcjach). Dat. 1695.
17. k. 112-119: Novus Mercurius ex ligno Japonensi in quo crux Dei facti reperta. Wyst. w Sandomierzu 1701.
18. k. 179-183: Patronus anni rhetorici Ignatius divinissimus. (Dialog łac. z chórem pol.). Dat. 1694.
19. k. 88-95: Reinductio scientiarum Camenecum. (Dialog łac. z fragm. pol.). Wyst. w Lublinie 1699.
20. k. 121-126: Renovatum deicidium in Japonia. (Deklamacja w dwóch aktach). Dat. w Lublinie 1698.
21. k. 171-174: Verbum ligatum et solutum bucolicis et elegiis. (Dialog pasterzy o Bożym Narodzeniu). Dat. 15 stycznia 1695.
22. k. 2-8: Sebastian Wierzchleyski: (Tragoedia de Belisario). (W 15 indukcjach, zachowanych fragmentarycznie; w rkpsie brak tytułu. Wg S. Windakiewicza powst. zapewne w Kaliszu).

Zob. też: S. Windakiewicz: Teatr kolegiów jezuickich w dawnej Polsce. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 61 (1922) s. 1 i nn.

25. DRAMATY W KODEKSIE JAGIELLOŃSKIM II (XVII-XVIII w.)

Kodeks składa się z szeregu poszytów wypełnionych tekstami różnego pochodzenia i połączonych przypuszczalnie ok. połowy XVIII w. Powstał z końcem XVII i początkiem XVIII w. i odnosi się do Krakowa. Zawiera sztuki dewocyjne i intermedia; niektóre utwory pochodzą zapewne z XVI w. Właścicielem kodeksu był ongiś Stanisław Wawrzyniec Marszewicz.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 3526.

Zawartość:
1. k. 192: Declamationes pro Dominica Palmarum.
2. k. 118v-124: Declamationes pro Dominica Palmarum. (Tytuł nadany przez J. Lewańskiego).
3. k. 86-103: Depositio Jesu Christi. (Misterium pol. w trzech aktach).
4. k. 79-82: Dialog mięsopustny o Bachusie. (Tytuł nadany przez S. Windakiewicza).
5. k. 19-29: Dialogus Admetus rex. (W pięciu aktach z dwoma nie wykończonymi chórami. Tytuł zredagowany przez S. Windakiewicza). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 141-143.
6. k. 1-10: Dialogus de peccatore et gratia divina. (W pięciu aktach, z prologiem i epilogiem).
7. k. 10-12: Dialogus pro Bacchanalibus. (W trzech aktach).
8. k. 76, 78, 143-157: Dialogus pro die Nativitatis Domini nostri Jesu Christi. (W pięciu aktach z prologiem; brak zakończenia aktu piątego oraz epilogu).
9. k. 157-192: Dialogus pro feria quinta ante Parasceven. (Całość podzielona na dwie części: cztero- i sześcioaktową, z prologami i epilogami); cz. druga pt. Żałosna tragedia de Passione Christi na Piątek Wielki. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 95-100.
10. k. 130-142: Dialogus pro festo S. Catharinae virginis et martyris. Dat. 1747. (W sześciu aktach z prologiem i epilogiem. Autor lub kopista Jan Paweł Cichoński?). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 131-132.
11. k. 37-39: Intermedium breve. (Niestaranny odpis z Komedii o Wawrzku... (1612), zob. LITERATURA SOWIZRZALSKA, Dramat sowizrzalski poz. 11.
12. k. 83-84: Intermedium Dziad. (Monolog intermedialny, wg S. Windakiewicza dod. do misterium o św. Katarzynie, zob. nr 10).
13. k. 34-37: Intermedium Gryzidzban, Sarkała, Łapikufel, Ksiądz, Anioł, Diabli. (Moralitet mięsopustny).
14. k. 65v - 77: Intermedium pro festo Trium Regum. (Zachowane fragmentarycznie).
15. k. 12-14: Odrzycki, Nażyński et Morio. (Intermedium).
16. s. 40-65: Passio Domini nostri Jesu Christi. (Tzw. dwudniówka sławkowska, w dwóch częściach: pierwsza w pięciu aktach, bez prologu i początku aktu pierwszego, druga w dwóch aktach z prologiem; tytuł nadany przez S. Windakiewicza). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 88, 94.
17. k. 84v-85: Rusticus i Doktor. (Intermedium).
18. k. 66v-71: Rusticus incusat parentem Adam. (Intermedium pol.). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 188-189.
19. k. 66: (Skoczylas Żydowi kij przedaje). (Przeróbka intermedium wg Z chłopa król Piotra Baryki — zob.; brak początku).
20. k. 30-33v: Starzec z Śmiercią. (Intermedium). Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 186-187.
21. k. 14-16: Tyndarus cursor. (Intermedium pol.).

Zob. też: S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 18 i passim; J. Lewański, jw. poz. 8, s. 44-47.

26. DRAMATY W KODEKSIE LWOWSKIM (koniec XVII w.)

Kodeks proweniencji jezuickiej z końca XVII w. Zawiera około 27 intermediów i dialogów, wystawionych na scenie kolegium lwowskiego. W 1696 stanowił własność Marcina Ignacego Wielińskiego, kanonika i kustosza lwowskiego, profesora Akademii Zamojskiej.

Rkps w posiadaniu B. Nadolskiego w Toruniu.

Zawartość:
1. k. 384-386: Chłop, Kapitan, Dragon, Dobosz.
2. k. 382-383: Chłop z Synem i Służały.
3. k. 403v-406: Chłopcy żołnierscy dwaj.
4. k. 383-384: Daemones.
5. Descriptio Troianorum varii successus. (Dramat pol. o upadku Troi).
6. k. 418-420: Diabeł z Tatarzynem i Śmiercią.
7. k. 391-394: Dialogus pro feria sexta magna.
8. k. 379-382: Dialogus pro Nativitate Christi.
9. k. 388v-391: Dialogus pro Nativitate Christi.
10. k. 373-376: Dworzanie i Bakchus.
11. k. 370-371: Floraszek i Chłop.
12. Luxus Mortis ambulans in quodam adulescente Polono. Wyst. 1691.
13. k. 422v-423: Mazur, Rusin, Tatarzyn.
14. k. 414-418: Młodzik z Czeladzią.
15. k. 372-373: Officier.
16. k. 387v-388: Ojciec, Syn i Inspektor.
17. k. 386-387: Peregrinus.
18. k. 408v-414: Pijanice dwaj z Melankolikiem.
19. k. 399-400: Polak, Niemiec, Rusin, Cygan o syr się powadzą.
20. k. 376-378: Salve Rex.
21. k. 406v-408: Służały.
22. k. 371-372: Służały i Chłop.
23. k. 402-403: Służały szabli szuka.
24. k. 424-425: Służały z Woźnym.
25. Vitrix Polonia. (Dialog na cześć zwycięstwa pod Chocimiem). Wyst. 1690.
26. k. 395-399: Żołnierz i Panowie.
27. k. 400v-402: Żydzi trzy buntują się przeciw studentów.

Zob. też: B. Nadolski: Intermedia i dialogi z końca XVII w. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1953). (Wyd. 1956).

27. DIALOGUS BREVIS PRO FESTO NATIVITATIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI (koniec XVII w.)

Dialog pol. w trzech aktach z prologiem i epilogiem. Zapisany w końcu XVII w. Autor nieznany.

WYDANIA

Streszcz. i fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 14, s. 32-35; fragm. J. Lewański: Do dziejów ..., jw. poz. 10, nr 6 s. 522; toż J. Lewański, jw. poz. 8, s. 28.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 3361.

28. DRAMATY W RĘKOPISIE JAGIELLOŃSKIM III (początek XVIII w.)

Rękopis zawiera teksty dramatyczne spisane w początku XVIII w.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 4551.

Zawartość:
1. s. 8-12: Dialog na Święto Narodzenia. (Fragm.; tytuł nadany przez J. Lewańskiego).
2. s. 4-8: Dialogus pro festo Trium Regum (Pol.).
3. s. 1-4: Dialogus pro Nativitate Domini. (Pol.).

Zob. też: J. Lewański, jw. poz. 8, s. 25-27; J. Lewański: Do dziejów..., jw. poz. 10, nr 6 s. 519-521.

29. DIALOGUS DE NATIVITATE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI (1707-1725)

Dialog pol. z prologiem i czterema dodanymi intermediami: Dziad, Chłopiec; Chłop i Sas; Baśka i Kaśka; Chłop, Pan, Sługa i Żyd (brak zakończenia). Treściowo wiąże się z Wieliczką. Wg J. Lewańskiego powst. w 1707-1725. Autor nieznany.

WYDANIA

Fragm. ogł. K. Mecherzyński: Dialog o Narodzeniu Pańskim. (Z dawnego rękopisu). *Warta* 1875 nr 78; całość wyd. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 14 nr 11.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 5590.

30. DRAMATY W KODEKSIE JAGIELLOŃSKIM IV (1711-1726)

Kodeks zawiera m. in. utwory dramatyczne pochodzące z 1711-1726, spisane przez kilkunastu nauczycieli retoryki jezuickiego Collegium Karnkovianum w Kaliszu.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 182.

Zawartość:
1. k. 152: Actus quartus, Sabbativa. Rex mensium Ianuarius. (Deklamacje na temat kalendarza). Powst. w 1714/1715. (Wg S. Windakiewicza autorem przypuszczalnie Jędrzej Szumańczowski).
2. k. 155: Aureum in Stanislai Kostka cultum Lechici exercitus exhibebimus etc. Dat. 1714/ /1715.
3. k. 310-315: Tomasz Baczyński: Avaritia divitis Itali Mercatoris castigata. (Komedia). Dat. 1722/ /1723.
4. k. 336-338: Tomasz Baczyński: Gallicanus e principe anachoreta Dat. 1722/1723.
5. k. 315-318: Tomasz Baczyński: Imprecatio proprii oris decreto in cive quodam damnata. (Z wstawkami pol.). Dat. 1722/1723. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 42-43.
6. k. 353-356: Tomasz Baczyński: Ingluvies famuli mulctata. (Intermedium pol. w pięciu scenach). Dat. 1723. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 45.
7. k. 364-367: Tomasz Baczyński: Leo agrorum praedo vi crucis in campo erecto sternitur. Dat. 1724.
8. k. 304-308: Tomasz Baczyński: Leve opum pondus in bilance Alexandris Macedonis expensum ad plantus Borgiae Gaudiorum principis obiectum in scenam datum. Dat. 1722/ /1723. Fragm. didaskalii ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 41.
9. k. 340-345: Tomasz Baczyński: Licentiosus patritio familiarum vinculo Princeps Galliae ab effraeni morum libertate vindice numinis edicto miser Erebi in scenam datus. Wyst. 16 lutego 1724. Fragm. epilogu pol. ogł. W. Kwiatkowski: Teatr szkolny kolegium jezuickiego w Kaliszu. Kalisz 1936 *Bibl. Kaliska* nr 4 s. 68.
10. k. 345: Tomasz Baczyński: Siderum strena stella Bethlemitica Trium Regum itineri prolucens. Dat. 1723/1724.
11. k. 331: Dąbrowski: Descriptio sabbativa.
12. k. 324-328: Dąbrowski: Mensis Augustus iudex dramma menstruum. (Komedia). Fragm. ogł. W. Kwiatkowski, jw. nr 9, s. 57-58.
13. k. 328-331: Dąbrowski: Praesagia de Novo Anno 1722/3. (Z fragm. pol.).
14. k. 79: Decennium Xaverianum. Dat. 1713/1714.
15. k. 62-66: Declamatio menstrua de Christo passo. Dat. 1712.
16. k. 421-422: Dobek: Exhibitio poetica secunda. (Kompilacja dwóch intermediów z fragm. makaronicznymi i prologiem). Dat. 1725/1726. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 47; W. Kwiatkowski, jw. nr 9, s. 69.
17. k. 178-183: Eloquentiae duella seu problemata limatissimi auditoris decisioni proposita. (W czterech obrazach). Dat. 1715/1716. (Wg S. Windakiewicza autorem przypuszczalnie Jędrzej Szumańczowski).
18. k. 427: Exhibitio quarta seu declamatio maior. Certamen Apollinis cum Baccho pro Parnasso. (Komedia łac. z chórem pol.). Wyst. 27 lutego 1726. (Autor Józef Kozłowski?).
19. k. 82-91: Fati sui obeliscus, stans post funera Isnaldus. (Tragedia w trzech aktach z chórami). Wyst. 7 lutego 1714. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 50.
20. k. 164-170: Fluctuans in oceano mundi iuventus, iam divini amoris Favoniis protrusa, iam Syrenum orbis cantu delinita, tandem impellentibus divinis Athesiis, illacebras mundi ad sacras Christi cunas allidit et in amore divini immota haeret. (W 5 indukcjach). Dat. 1715.
21. k. 401-406: Józef Kozłowski: Bacchi hilaria Praemisli II fato confusa. Declamatio maior... (Tragedia). Dat. 2 marca 1726.
22. k. 192-194: Łukasz Ligocki: Declamatio sabbativa de morte Ludovici XIV regis Galliae. Dat. 1715/1716.
23. k. 133-139: Stanisław Niewieściński: Praeda Tartari seu Didacus de Vellades exhibitio menstrua. (W dwóch częściach; tekst zachowany w programie drukowanym). Dat. 1715. Fragm. przedr. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 35.
24. k. 80: Non ieiunae dapes quadragesimae. Dat. 1713/1714.
25. k. 384-391: I. Prusiecki: Aliud dramma. Dat. 1725.
26. k. 368-372: I. Prusiecki: Clypeus contra telum mortis veritas, iuvenem per Angelum custodem ab ultimo vitae periculo defendens. (W dwóch odrębnych częściach pol.-łac.). Dat. 1724/1725. Fragm. ogł. W. Kwiatkowski, jw. nr 9, s. 35-38.
27. k. 377-384: I. Prusiecki: Rustici ebrii in regem mutatio. Dat. 1724/1725. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 46-47.
28. k. 219: Antoni Rychter: Argenteus Justi

Lipsii calamus Virgini Matri sacrum. (W dwóch scenach). Dat. 1717/1718.
29. k. 255: Antoni Rychter: Effigies Mariae Maioris liberalissimum et dignissimum principis Borgia munus Maioris Poloniae aris dicatum. Dat. 1721/1722.
30. k. 221: Antoni Rychter: Elegia inter beatos relati Joannis Francisci Regis S. J. Dat. 1717/ /1718.
31. k. 210-213: Antoni Rychter: Novissima hominis grandis scena. (W pięciu obrazach).
32. k. 236-238: Antoni Rychter: Periculum opum amittendorum valetudini pereunti proficuum remedium. (Farsa łac.). Dat. 1719/1720. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 36.
33. k. 54-58: Sabbathiva secunda. Novus cum anno novo Apollo ligatum in Lasciis numen. (W 5 indukcjach). Dat. 1712/1713.
34. k. 66-74: Senium ambitionis in immaturo Ratislao Lesci filio in scenam datum. (Tragedia w trzech aktach). Dat. 1713. Fragm. pol. ogł. W. Kwiatkowski, jw. nr 9, s. 64.
35. k. 100-105: Antoni Sikorowicz: Primus poetarum vivens Martinus seu immortalis thaumaturgae eiusdem vitae sanctimonia lusu anagrammatico. (Dialog panegiryczny w 10 scenach). Dat. 1713.
36. k. 95: Antoni Sikorowicz: Triumphus Poloniae ad Chocimium super Osmano Turcarum imperatore. (Deklamacje patriotyczne). Wyst. w październiku 1713.
37. k. 106-111: Antoni Sikorowicz: Ultrix pro religione Nemesis citra ullam paterni in natos amoris rationem in virtutis et fidei desertore filio ad terrorem licentiosoris vitae proposita. (Tragedia w trzech aktach). Dat. 1714.
38. k. 37-41: Somnus Timothei retia inducit in Polonam libertatem aquilae unguibus facile disrumpenda. (Dialog o wolności polskiej). Dat. 1712/1713. Fragm. ogł. W. Kwiatkowski, jw. nr 9, s. 44.
39. k. 14-27: Sublimitas virilis animi in puero. (Tragedia w trzech aktach, z chórami). Dat. 1712. Fragm. ogł. S. Windakiewicz, jw. poz. 24, s. 48-49.
40. k. 58-62: Symbola in XIV generales Societatis Jesu. Dat. 1712/1713.
41. k. 141: Jędrzej Szumańczowski: Actus poetarum anni 1714. (Deklamacja panegiryczna na cześć poetów pol.)
42. k. 46-51: Tumulus honorum in feretro Isabellae. Declamatio... Dat. 1712/1713.
43. k. 266-270: Wybranowski: Echo vocis infernalis in novissimarum rerum memoriam, adventu temporis menstruo drammate declamata. (Z pieśniami i wierszami pol.). Dat. 1720.

Zob. też: BYSTRZONOWSKI Wojciech.

31. DIALOGUS PRO MAGNA FERIA SEXTA (1724)

Dialog pol. na Wielki Piątek, w trzech aktach z prologiem i epilogiem. Datowany 8 lutego 1724, podobno w Kaliszu. Autor nieznany.

WYDANIA

Wyd. W. Gomulicki: Dialog wielkopostny z r. 1724. *Wędrowiec* 1901 nr 14-18.

Rkps Ossol. nr 5801/I.

32. DRAMATY W KODEKSIE GRUDZIĄDZKIM I (1731-1740)

Kodeks zawiera m. in. 27 tekstów dramatycznych z l. 1731-1740, wystawianych lub deklamowanych na scenie kolegium jezuickiego w Grudziądzu.

Rkps Bibl. Akademii Nauk Ukraińskiej SRR we Lw., sygn. Bawor. 297.

Zawartość:
1. s. 11-16: Regnorum incolumitas a rigore Palladis decreta. Otio et licentia expulsis firmior. (Widowisko alegoryczne). Dat. 1731.
2. s. 16-21: Gloriosor Aleksandro utriusque dominator orbis Xaverius. Dat. 1731.
3. s. 21-26: Triumphans a Morte Casimiriana innocentia symbolice celebrata. (Żywe obrazy, przeplatane epigramami i elegiami). Dat. 1732.
4. s. 30-38: Declamatio menstrua. (Recytacje inscenizowane, związane z oracją o poezji). Dat. 1732.
5. s. 38-49: Menstrua exhibitio alia. Dat. 1732.
6. s. 49: Declamatio menstrua 3-tia. (Tylko reść łac.). Wyst. dwukrotnie 1732.
7. s. 61-67: Divinissimus Kostka Turcarum victor ad Chotimum ab universi orbis in arte laurea donatus. (Widowisko alegoryczne). Wyst. 25 października 1732.
8. s. 68: Conviva abstinentia in theatrum inducta ad alluendum ieiuniorum appetitum. (Komedia makaroniczna). Dat. 1733.
9. s. 69-90: Alternae Fortunae Vices. Funestusque praecipitatae in nefas vitae exitus in Zenone Orientis Imperatore. (Sztuka łac. z chórami pol.). Wyst. 10 lipca 1733.
10. s. 108-117: Declamatio sub forma iudicii. Dat. 1735(?).
11. s. 124-133: Declamatio 2-da. Sol de mari rubro exoriens seu Christus in sua passione et morte splendidissimus. (Przemówienia i 20 żywych obrazów).
12. s. 140-148: Correctum nuper de Terrenis iudicium a Rege quodam Bulgariae.
13. s. 149-159: Vir orbe maior S. Franciscus Xaverius theatri circumscriptus augustii et imparibus suae immensitati elogiis celebratus. (Rodzaj oratorium ze śpiewami i przemówieniami). Dat. 1736.
14. s. 159-173: Tomasz Jastrzębski(?): Hilaria mundi gemina olim fratrum funestata. Wyst. 11 lutego 1736.
15. s. 181-198: Tomasz Jastrzębski: Vanitiniana Fratrum Persei et Demetrei in scenam proposita. Dat. 1736.
16. s. 199-210: Kwiatkiewicz(?): Purpuratus Martyr non minus Regum naturalibus quam profuso pro Christo fide sanguine clarus. Dat. 1737(?).
17. s. 210-254: Tomasz Jastrzębski (?): Dramma. Discors malorum concordia soluta moribus, vitiis faederata terrore, minis, igne infernali a Deo Vindice castigata trium Flandriensium iuvenum. (W 3 aktach z antyprologiem, prologiem, chórami i epilogiem). Wyst. 14 lutego 1738.
18. s. 254-271: Itinirus et Domicellus fratres in scenam dati. (Łac. streszcz.).
19. s. 278-287: Antoni Wierzchowski (?): Sabbathiva ex occasione tardi congressus studiosorum ad scholam.

20. s. 293-299: Diserti oratorum gemitus ad lugubre Patientis Christi spectaculum indolentium (?).
21. s. 314-337: A. Wierzchowski (?): Actus publicus.
22. s. 338-362: A. Wierzchowski (?): Actus sabbativus.
23. s. 363-398: A. Wierzchowski (?): Virtus prodroma Regnantibus suffragium ad primos honores in Regilio Agricolae Argesilaus olim filio hodie successore in regnum multis adversis lacessita in praemium coronata. Wyst. w marcu 1739 (?).
24. s. 409-428: Andrzej Działyński: Actus publicus honori divinissimi Xaverii Sacer. Dat. 1740 (?).

33. DRAMATY W KODEKSIE GRUDZIĄDZKIM II (1741-1757)

Kodeks zawiera m. in. 21 tekstów dramatycznych, głównie komedii i tragedii z l. 1741-1757, granych na scenie kolegium jezuickiego w Grudziądzu.

Rkps Bibl. Akademii Nauk Ukraińskiej SRR we Lwowie, sygn. Bawor. 322.

Zawartość:
1. s. 5b-14a: P. Sanzarii (?): Kamhiusz. Tragedia. (W pięciu aktach). Wyst. 1741.
2. s. 14b-19b: Menalcas. Comoedia huius finis evicendi est, quod poetarum labor, imago et ipsius poëseos est curare culturam hominum. (W trzech aktach).
3. s. 19b-31a: M. J. Załuskowski: Lucius. Tragoedia. (W trzech aktach z dwoma pol. intermediami). Wyst. 1751.
4. s. 31a-38a: Płotnicki: Josermnus. Tragoedia (W trzech aktach ze śpiewami i intermediami w streszcz.).
5. s. 41b-51a: Michał Kozicki: Barbarinus regnorum inscitiae imperator. Tragoedia. (Moralitet alegoryczny w jednym akcie o 11 scenach). Wyst. 30 października 1751.
6. Michał Kozicki: Contarellus et Sontvellus. Tragoedia. (W trzech aktach, z prologiem i dwoma intermediami). Wyst. b. d.
7. s. 64b-73a: Morawski: Thyestes. (W trzech aktach, z argumentem, dwoma intermediami i epilogiem).
8. s. 73a-80b: Morawski: Thyestes. Tragiedya. (W pięciu aktach pol.).
9. s. 85b-100b: A. Bagieński: Rombalder. Komedia wyższego szczęścia nad stan szkodliwe pragnienia pokazująca. Fundament z Moliera. (Polska trawestacja komedii Moliera „Mieszczanin szlachcicem" w pięciu aktach z 4 intermediami). Akt I ogł. J. Lewański: Ze studiów nad Molierem w teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1956 z. 4 (20).
10. s. 100b-113a: M. Trzebuchowski: Bardomirus seu homo cupidus et tenax operum. Comoedia. (W trzech aktach). Wyst. 1754.
11. s. 120b-133a: M. Trzebuchowski (?): Józef braci poznawający. Tragedia. (W pięciu aktach pol. z dwoma intermediami).
12. s. 133a-141b: M. J. Działowski: Alanus. Tragedia. (W trzech aktach z intermediami).
13. s. 153a-158a: Michał Majewski: Parentamander. Satyra. (W trzech aktach). Dat. 1755(?).
14. s. 158b-163b: Michał Majewski: Diverdan. Bucolica. (W trzech aktach).
15. s. 615a-197b: Giskon. Tragedia. Historia. (W pięciu częściach).
16. s. 197b-231b: Michał Majewski: Forkapor. Komedia. (W pięciu częściach).
17. s. 231b-250a: Michał Majewski: Iazaiemonus. Tragoedia. (W pięciu aktach).
18. s. 255a-267b: M. J. Działowski: Leo Cesarz. Tragedia. (W trzech aktach łac. z argumentem pol. i intermedium).
19. Daniel Kollacz: Sennacheryb. Tragedia. (Streszcz. pol. trzech aktów i intermedium). Wyst. 14 lutego 1757.
20. s. 274a-282b: Daniel Kollacz: Bucolica seu Carmen acta Pastorum describens. (Cztery eklogi z argumentem, antyprologiem i prologiem). Wyst. 13 grudnia 1756.
21. s. 283a-287b: Daniel Kollacz: Otiavolus in studiis neglegentissimus seu Drama. (W jednym akcie z argumentem i prologiem). Wyst. 1757.

Wiad. o innych dramatach w rkpsach (częściowo już nieistniejących lub niedostępnych) i drukach (programach), wydania, przedruki i streszczenia tekstów zob. też: A. Brückner: Polnisch-russische Intermedien des XVII Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 13 (1891); por. J. Lewański, jw. poz. 8, s. 64. — G. Lühr: 24 Jesuiten-dramen der litauischen Ordensprovinz. *Altpreussische Monatsschrift* t. 38 (1901). — W. N. Pieriec: K istorii polskogo i russkogo narodnogo tieatra. (Nieskolko intiermiedij XVII-XVIII stoletija). *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akadiemii Nauk* t. 10 (1905); t. 14 (1909). — W. J. Riezanow: Iz istorii russkoj dramy. Szkolnyja diejstwa XVII-XVIII w. i tieatr jezuitow. Moskwa 1910; por. J. Lewański jw. poz. 8, s. 65. — M. Z. (S. Dąbrowski): Dwa toruńskie widowiska szkolne XVII w. w kol. oo. jezuitów. *Mestwin.* Dod. Nauk.-lit. *Słowa Pomorskiego* 1928 nr 2. — L. Simon: Z dziejów teatru polskiego w Gdańsku. Garść notatek. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. — L. Simon: Dykcjonarz teatrów polskich czynnych od czasów najdawniejszych do roku 1863. W-wa 1935. — S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich. Poz. 1937 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 9. — L. Simon: Teatralia gdańskie. *Roczn. Gdański* t. 12 (1938). — B. Korzeniewski: Scenariusze komedii dell'arte granych w Warszawie w latach 1748-1749 i 1754. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4 (11/12). — J. Lewański: Polska premiera „Mieszczanina szlachcicem" w roku 1687. *Pam. Teatr.* 1956 z. 1. — J. Lewański: Faust i Arlekin. Niezwykłe przedstawienie na scenie leszczyńskiej w roku 1647. *Pam. Teatr.* 1957 z. 1. — J. Lewański, zob. Wydania zbiorowe.

WYDANIA ZBIOROWE

Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1-6. Oprac. J. Lewański. W-wa 1959-1963.

Tu wyd. pozycje hasła DRAMATYCZNE UTWORY: T. 1: 1a, b, d; 4; 8; t. 2: 14; 17; 15, 3; 19, 4-5; 25, 20; 27; 28, 2, 3; t. 3: 13, 3 (intermedium); 14, 11; 15, 15; 17, 7; 15-16, 26 (prolog i intermedium wstępne), 28, 43; t. 4: 10, 6; 11, 27; 19, 3; 21; 25, 5; t. 6: 18 (intermedia); 20, 9; 22, 3, 5; 25, 9-10, 15-16, 18.

OPRACOWANIA

Monografie: S. WINDAKIEWICZ: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902; por. *Spr. AU* 1901 nr 8. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Przegl. Pol.* 1902 t. 145; S. WINDAKIEWICZ: Replika. Tamże s. 158-163; B. GUBRYNOWICZ. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); S. ZDZIARSKI. *Lud* 1902 s. 431-432; *Bluszcz* 1902 nr 29]. —

W. HAHN: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906 *Arch. Nauk. Wyd. Tow. dla Popierania Nauki Pol.* Dział I t. 3 z. 3. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 6 (1907); I. CHRZANOWSKI. *Książka* 1907 nr 4; S. DOBRZYCKI. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 3; M. JANIK. *Krytyka* 1907 t. 2 s. 220; M. SCHREIBER. *Muzeum* 1907; T. GRABOWSKI. *Przegl. Pol.* 1908 t. 167]. —

W. HAHN: Rozwój poezji dramatycznej w Polsce. Cz. 1: W epoce przedrozbiorowej. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 2. Kr. 1918. —

M. SZYJKOWSKI: Dramat w Polsce. I. Dramat staropolski. Tamże. Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936.

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1-2. Kr. 1820. — K. BRODZIŃSKI: Polska literatura dramatyczna. Powst. 1822-1823. Wyd. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873. — J. LELEWEL: Wiadomości o nieznanym dotąd najdawniejszym zabytku sztuki dramatycznej w Polszcze. *Dzien. Warsz.* 1825 nr 2. — W. PODCZASZYŃSKI: O najdawniejszym zabytku sztuki dramatycznej w Polsce. *Dzien. Warsz.* 1825/26 t. 1. — K. W. WÓJCICKI: Teatr starożytny za Władysława IV. *Kwart. Nauk.* 1836 t. 3. — K. W. WÓJCICKI: Teatr za Zygmunta III. *Tyg. Lit.* 1840. — K.W. WÓJCICKI: Teatr starożytny w Polsce. T. 1-2. W-wa 1841. [Rec.: S. (A. SZABRAŃSKI). *Bibl. Warsz.* 1841 t. 3; W. TRĘBICKI. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 4]. — K.W. WÓJCICKI: Obraz starożytnego teatru porządkiem lat ułożony. *Przyj. Ludu* 1841 nr 33-34. — K. W. WÓJCICKI: Spojrzenie na literaturę dramatyczną polską. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 2. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845. —

F. BIESIEKIERSKI: O widowiskach scenicznych w dawnej Polsce. *Dzien. Warsz.* 1851 nr 19-20. — O sztukach dramatycznych w epoce Jagiellońskiej do śmierci Władysława IV. (Wyjątek z Historii literatury Michała Jezierskiego). *Dzien. Warsz.* 1851 nr 201-202. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852 s. 423 nn.; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 255-258. — J. I. KRASZEWSKI: Sztuka dramatyczna w Polsce. W książce: Gawędy o literaturze i sztuce. Lw. 1857 s. 123 nn.; wyd. 2 Lw. 1866. — W. CHOMĘTOWSKI: Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 r. W-wa 1870. — K. ESTREICHER: Teatra w Polsce. T. 1. Kr. 1873; t. 2. Kr. 1876; t. 3. Kr. 1879; wyd. 2 fotooffsetowe W-wa 1953.— K. MECHERZYŃSKI: Pamiątka Męki Pańskiej z w. XVII. *Warta* 1875 nr 53. — K. MECHERZYŃSKI: Dialog o Narodzeniu Pańskim. (Z dawnego rękopisu). *Warta* 1875 nr 78. —

P. CHMIELOWSKI: Szkice z dziejów dramatu w Polsce. *Echo Muzyczne, Teatr. i Artyst.* 1883-1884. — S. TOMKOWICZ: O potrzebie rozpatrzenia się w zbiorach kazań średniowiecznych, zwłaszcza pasyjnych, nagromadzonych po bibliotekach polskich. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 5 (1886) i odb. Kr. 1884. — W. NEHRING: Początki poezji dramatycznej w Polsce. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 15 (1887). [Rec.: M. KAWCZYŃSKI. *Kwart. Hist.* 1889]. — J. BOLTE: Jesuiten-Komödien in Posen ums Jahr 1600. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 3 (1888). — P.O. MOROZOW: Oczerki k istorii russkoj dramy XVII-XVIII stoletija. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1888. — P. O. MOROZOW: Istorija russkogo tieatra. Petersb. 1889. —

A. BRÜCKNER: Polnisch-russische Intermedien des XVII Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 13 (1891). [Rec.: F. KRČEK. *Wisła* t. 7 (1893)]. — S. WINDAKIEWICZ: Admetus rex, tragedia polska z końca XVI lub początku XVII w. *Spr. AU* 1891. — S. WINDAKIEWICZ: Pierwsze kompanie aktorów w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893) i odb.; por. *Spr. AU* 1893. Kr. 1894. [Rec.: E. PORĘBOWICZ. *Kwart. Hist.* 1894]. — S. WINDAKIEWICZ: Teatr Władysława IV. *Przegl. Pol.* 1893 t. 109 i odb.; por.: L'Opéra italien à la cour de Ladislas IV 1633-1648. *Revue d'Art Dramatique* 1893 t. 31, wrzesień; ITALOMAN (S. WINDAKIEWICZ): (Uzupełnienia). *Czas* 1895 nr 285. [Rec.: E. PORĘBOWICZ. *Kwart. Hist.* 1894]. — A. BRÜCKNER: Początki teatru i dramat średniowieczny. *Bibl. Warsz.* 1894 t. 2-3. —

J. BOLTE: Das Danziger Theater im 16 und 17 Jahrhundert. Hamburg 1895 *Theatergeschichtliche Forschungen* XII. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1896; W. BUGIEL. *Przegl. Lit.* 1898 nr 16-17; toż *Prawda* 1898 nr 29]. — W. NEHRING: Beiträge zur Geschichte der dramatischen Literatur in Polen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 17 (1895). — A. A. KRYŃSKI: Sąd Parysa, królewicza trojańskiego. Nie-

znany dotąd pierwszy dramat polski drukowany 1542 r. *Wędrowiec* 1896. — P. Chmielowski: Nasza literatura dramatyczna. T. 1. Petersb. 1898. [Rec.: I. Chrzanowski. *Echo Lit.* Dod. tyg. *Dzien. Pol.* 1898 nr 40; I. Chrzanowski. *Słowo* 1898 nr 218; A. Drogoszewski. *Prawda* 1898 nr 39; W. Hahn. *Muzeum* 1898; K. (S. Kozłowski). *Bibl. Warsz.* 1898 t. 2 s. 559; K. Wojciechowski. *Kwart. Hist.* 1898]. — W. Nehring: Beiträge zur Geschichte des Theaters in Polen. *Zeitschrift f. Vergleichende Literaturgeschichte* t. 12 (1898). — H. Łopaciński: Sąd Parysa krolowica trojańskiego. 1542. Najdawniejsza gra polska drukowana. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. W-wa 1897. [Rec.: G. Korbut. *Głos* 1898 t. 2 nr 46; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1898; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1899 s. 97]. — F. Krček: Jasełka krośnieńskie z roku 1661. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 4 i odb. Kr. 1900. — L. Lepszy: Lud wesołków w dawnej Polsce. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 1-2 i osob. — H. Łopaciński: Urywek z przekładu komedii Gnapheusa „Acolastus". *Prace Filol.* t. 5 (1899). — W. Gomulicki: Dialog wielkopostny z r. 1724. *Wędrowiec* 1901 nr 14-18. — G. Lühr: 24 Jesuiten-dramen der litauischen Ordensprovinz. *Altpreussische Monatsschrift* t. 38 (1901). — A. Brückner: Z dziejów dawnego teatru polskiego. (Rzecz napisana z powodu rozprawy S. Windakiewicza: Teatr ludowy w dawnej Polsce. Kr. 1902). *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — P. Chmielowski: Znaczniejsze teorie dramatu w literaturze polskiej. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); przedr. w książce: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. Kr. 1902. — J. Pagaczewski: Jasełka krakowskie. *Roczn. Kr.* t. 5 (1902). [Rec.: L. Lepszy. *Kwart. Hist.* 1902]. — S. Windakiewicz: Dramat liturgiczny w Polsce średniowiecznej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); S. Zdziarski. *Przegl. Powsz.* 1903 t. 1; *Przegl. Tyg.* 1903 s. 368]. — L. Bernacki: Dwa najstarsze jezuickie intermedia szkolne. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — W. A. Francew: Czeszskija dramaticzeskija proizwiedienija XVI-XVII st. W-wa 1903. — J. Krupski (T. Estreicher): Szopka krakowska. Kr. 1904 *Bibl. Kr.* nr 24. [Rec.: S. Zdziarski. *Przegl. Powsz.* 1905 t. 4; S. Zdziarski. *Przew. Nauk. i Lit.* (Tor.) 1906 nr 3]. — W. N. Pieriec: K istorii polskogo i russkogo narodnogo tieatra. (Nieskolko intermiedij XVII-XVIII stoletija). *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Slowiesnosti Imp. Akadiemii Nauk* t. 10 (1905); t. 14 (1099). [Rec.: I. Franko. *Zapysky Tow. Nauk. im Szewczenka* 1905 t. 69 s. 196; 1906 t. 72 s. 211-212]. — M. Schreiber: Ze studiów nad dawnym dramatem Niemiec i Polski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — E. Webersfeld: Teatr w zamku krakowskim w XVI w. (A. Grabowski: Starożytności historyczne w Polsce). *Wiek Nowy* 1905 nr 1261-1262. — I. Franko: Do istorii ukrainśkoho wertepa XVIII w. *Zapysky Tow. Nauk. im. Szewczenka* 1906 t. 71-73 i osob. Lw. 1906. — R. Plenkiewicz: Dwa dialogi pułtuskie z lat 1622 i 1623. *Pam. Lit.* R. 5 (1906). — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907. — L. Bernacki: „Dialog na Wielki Piątek". *Pam. Lit.* R. 7 (1908). —

L. Bernacki: Notatki do dziejów teatru w dawnej Polsce. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — A. Fischer: Komedia o Morilindzie 1671. Tamże. — W. J. Riezanow: Iz istorii russkoj dramy. Szkolnyja diejstwa XVII-XVIII w. i tieatr jezuitow. Moskwa 1910. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 10 (1911)]. — W. J. Riezanow: K istorii russkoj dramy. Ekskurs w obłast' tieatra jezuitow. Nieżyn 1910. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 10 (1911)]. — W. J. Riezanow: K istorii russkoj dramy. Poetika M. K. Sarbiewskogo po rukopisam muzieja kn. Czartoryjskich w Krakowie. Nieżyn 1911. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 503-504. — T. Sinko: Poetyka Sarbiewskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 58 (1918). —

M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny (1661-1831). Kr. 1920. — M. Szyjkowski: Dzieje komedii polskiej w zarysie. Kr. 1921 *Z Hist. i Lit.* 4. — S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921 *Z Hist. i Lit.* 8. [Rec.: I. Chrzanowski. *Przegl. Warsz.* 1922 t. 1 nr 4 s. 92-95; E. Kucharski. *Poradnik Teatrów i Chórów Włościańskich* 1922 nr 6-8; J. Gołąbek. *Rzeczpospolita* 1922 nr 42]. — S. Windakiewicz: Teatr kolegiów jezuickich w dawnej Polsce. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 61 (1922); por. *Spr. PAU* 1922 nr 3. [Rec.: El. (E. Land). *Wiad. Lit.* 1924 nr 10]. — H. Zahorska: O misteriach i ich inscenizacji. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 30. —

K. Badecki: Sofrona, Tragedia żebracza i Marancja. *Księga pam. ku czci O. Balzera*. T. 1. Lw. 1925 i odb. — M. Brensztejn: Teatr szkolny w Krożach na Żmudzi. *Ateneum Wil.* 1925 z. 9. — E. Land: Do dziejów widowisk religijnych w Polsce. *Życie Teatru* 1925 nr 12-

-13. — E. Land: Judasz na scenie polskiej. *Życie Teatru* 1925 nr 43-52. — Z. L. (Latoszewski): Opera w Polsce przedrozbiorowej. *Muzyk Wojskowy* 1926 nr 3. — S. Kolbuszewski: Od officjów do jasełek (Boże Narodzenie w polskim dramacie 17-wiecznym). *Kur. Poz.* 1927 nr 588. — J. Królińska: Staropolskie misteria wielkanocne. *Tęcza* 1928 z. 14. — M. Z. (S. Dąbrowski): Dwa toruńskie widowiska szkolne XVII w. w kol. oo. jezuitów. *Mestwin.* Dod. Nauk.-lit. *Słowa Pomorskiego* 1928 nr 2. — L. Simon: Czyn Wojciecha Bogusławskiego a polska tradycja teatralna. *Scena Pol.* 1929 nr 14. — W. Budzisz: Misteria o męce Pańskiej. *Polonia* 1931 nr 2333. — W. Budzisz: Misteria pasyjne w Polsce. *Kur. Poz.* 1931 nr 156. — J. Janów: Legendarno-apokryficzne opowieści ruskie o Męce Chrystusa (z uwzględnieniem zabytków staropolskich). *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — H. Romer: Pastorałki, betlejki, szopki, misteria i gry wagantów. *Kur. Wil.* 1931 nr 267. — A. Stender-Petersen: Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der polnisch-lateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit. Dorpat 1931 *Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis* t. XXV 1. [Rec.: T. Gr. (Grabowski): Nowe przyczynki do historii dramatu jezuickiego w Polsce. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 195; L. Simon. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); S. Windakiewicz. *Przegl. Współcz.* 1932 t. 40 s. 251-253; A. Brückner. *Ruch Lit.* 1933]. — L. Simon: Z dziejów teatru polskiego w Gdańsku. Garść notatek. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. — A. Brückner: [K. Estreicher: Bibliografia polska t. 28-29. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 145, 575. — H. Majkowski: Jasełka staropolskie a „Wesele" Wyspiańskiego. *Polonia* 1933 nr 3308. — J. Lorentowicz: Zarys dziejów teatru w Polsce. *Wiedza o Polsce.* T. 2. W-wa b. r. i odb. wraz z: K. Górski: Hist. lit. pol. do r. 1863. (W-wa 1933). — T. Ogończyk (W. Mąkowski): Rezurekcja w Płocku w roku 1373. *Głos Mazowiecki* 1933 nr 85. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki ... oblata.* W-wa 1934 s. 237, 258, 263 nn. i odb. —

M. Brahmer: Włoscy komedianci króla Jana. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i nadb.; przedr. w książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* nr 5. [Rec.: W. Wyhowska De Andreis. *Pion* 1936 nr 29]. — J. Janów: Wstęp do wyd.: S. Piskorski: Żywot Barlaama i Jozafata. Lw. 1935 s. CXX nn. — S. Pigoń: Pochwała Poznania sprzed lat trzystu. *Kur. Poz.* 1935 nr 121. — L. Simon: Dykcjonarz teatrów polskich czynnych od czasów najdawniejszych do roku 1863. W-wa 1935. [Rec.: J. Lorentowicz. *Nowa Książka* 1935 z. 5; M. Rulikowski. *Ruch Lit.* 1935; por. L. Simon: W sprawie „Dykcjonarza teatrów staropolskich". Tamże; M. Rulikowski: Replika. Tamże; W. Brumer. *Pam. Lit.* R. 32 (1935)]. — W. Kwiatkowski: Teatr szkolny kolegium jezuickiego w Kaliszu. Kalisz 1936 *Bibl. Kaliska* nr 4. — L. Zalewski: Teatr kolegium jezuitów w Lublinie. *Pam. Lubelski* t. 3 (1935/37). — S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich. Poz. 1937 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 9. — A. Kłos: Teatr jezuicki w Poznaniu na przełomie XVI i XVII w. *Piast* 1937, 17. — T. Juszkiewicz: Komedia w literaturze polskiej. Szkic rozwojowy. W-wa 1937. — W. Borowy: Angielscy komedianci w Polsce. *Scena Pol.* 1938 nr 4. — W. Brumer: Komedianci angielscy w Polsce. *Scena Pol.* 1938 nr 2/3 s. 700. — S. Pigoń: L'Histoire du théâtre scolaire en Pologne au XVII-e s. *Bulletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres* 1938 nr 1/3. — S. Pigoń: Z dziejów teatru szkolnego w Polsce w. XVII. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); przedr. pt.: Dramat o bazylissie Pulcherii. W książce: Z ogniw życia i literatury. Rozprawy. Wr. 1961. — L. Simon: Teatralia gdańskie. *Roczn. Gdański* t. 12 (1938). — G. Gross: Das Danziger Theater in der ersten Hälfte des 17 Jahrhunderts. Lipsk 1939; toż w: *Danziger Barockdichtung.* Lipsk 1939 *Deutsche Literatur,* Reihe: *Barock.* — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 15. — P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. Cz. 3. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944). —

M. Dąbrowska: Teatr w starodawnej Polsce. *Warszawa* 1946 nr 5-6. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 34. — Kaz. Pol.: Od „theatrum" dworskiego w Polsce do Państwowego Teatru Polskiego. *Rzeczpospolita* 1946 nr 18. — J. Lewański: Epopea pro Saturnalibus — Andromeda, królewna murzyńska. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 700; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — J. Lewański: Teatr staropolski. *Płomień* 1947 nr 6. —

C. Strzelecki: Historia teatru w Polsce. Bydg. 1947. [Rec.: Z. Siwicka. *Odrodzenie* 1948 nr 20; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2 (10)]. — M. Eile: Zmartwienie scenografa. *Przegl. Artyst.* 1948 nr 4-5. — Teatr a wojna. *Łódź Teatr.* 1948 nr 7. — S. Kolbuszewski: Klasyfikacja dramatu słowiańskiego (do r. 1820). *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1948*. Wr. 1949. — S. K.: Z dziejów sceny polskiej. *Głos Katolicki* 1948 s. 356, 365, 374. — W. Łęga: Grudziądz. Dzieje i kultura. Grudziądz 1950. — R. Ligacz: Dramat śląskich szkół literackich XVII wieku. *Roczniki Hum.* t. 2/3 (1950/51). —

K. Budzyk: O teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4. — J. Dürr-Durski: Misterna personata po wyściu Szwedów z Polski na Gody odprawowana. *Pam. Teatr.* 1952 z. 1 i nadb. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2; A.S. Mágr. *Slavia* 1955 z. 1; polemika: J. Lewański: Noty do „Misternej personaty". *Pam. Teatr.* 1954 z. 2; J. Dürr-Durski: Jeszcze o Honoracie Górnym i „Misternej personacie". Tamże; rec. polemiki: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 271; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2]. — L. Eustachiewicz: „Boleslaus furens", nieznany dramat łaciński z XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 252]. — K. Konarski: Teatr warszawski w dobie saskiej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. — J. Krzyżanowski: Dramaturgia Polski renesansowej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2 (10)]. — J. Lewański: Do dziejów teatru wieku szesnastego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1952) s. 252]. — S. Pigoń: Z dziejów dawnego teatru szkolnego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb.; przedr. zmieniony pt. Działalność dramaturgiczna Piotra Krasuskiego. W książce: Z ogniw życia i literatury. Rozprawy. Wr. 1961. — Z. Raszewski: Ziemie Zachodnie w teatrologii polskiej. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 3. — T. Witczak: Gdańska „Tragedia o bogaczu i Łazarzu" w rękopisie z r. 1643. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 50 nn. i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 214-215. — J. Dürr-Durski: O mieszczańskim teatrze renesansowym w Polsce. *Pam. Teatr.* 1953 z. 3. — J. Lewański: „Corpus dramatum" — niedopełnione dzieło Ludwika Bernackiego. *Ze Skarbca Kultury* 1953 z. 1. — J. Lewański: Dramat i teatr Renesansu polskiego na krakowskiej sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk. *Pam. Teatr.* 1953 z. 3. — J. Lewański: Popularny dramat i teatr polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. J. Lewański (przy współpracy pracowników PIS): Popularny dramat ..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. [Dyskusja w książce: *Odrodzenie w Polsce* ..., jw.: M. Brahmer: Studia porównawcze i rozszerzenie podstawy źródłowej w badaniach nad teatrem renesansowym; J. Dürr-Durski: W sprawie renesansowego teatru świeckiego i teatru augustiańskiego w Polsce; Z. J. Mikołajtis: Realizm wczesnorenesansowych widowisk i związki teatru staropolskiego z dramaturgią czeską; Z. Raszewski: Stan badań nad inscenizacją teatru staropolskiego; T. Sivert: Związki utworu dramatycznego ze sceną w teatrze staropolskim; J. Starzyński: Wątek śmierci w ikonografii; W. Tomkiewicz: O powiązaniu badań nad elementami wizualnymi teatru renesansowego i sztukami plastycznymi tego okresu; J. Lewański: Podsumowanie dyskusji]. — J. Lewański: U źródeł dramatu polskiego. *Życie Lit.* 1953 nr 6. — J. Lewański: Z tradycji realizmu starego polskiego teatru. Rękopis wielicki z roku 1707. *Pam. Lit.* R. 44 (1953). —

Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk.* ..., jw.; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 240-246: Rozdz. pt. Muzyka operowa w Polsce w XVII w. Formy przygotowawcze; toż w: *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — W. Ostrowski: Maska angielska. Jej pochodzenie, ewolucja i wpływ na teatr. *Pam. Teatr.* 1953 z. 3. — Z. Raszewski: Najdawniejsza sala teatralna Poznania. *Studia Poznańskie.* Poz. 1953 (= *Przegl. Zach.* 1953 nr 6/8). — Z. Raszewski: Scena teatru staropolskiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 287; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2 s. 104-106]. — Z. Raszewski: Wstęp i wyd. fragm.: M. K. Sarbiewski: O poezji doskonałej, czyli Wergiliusz i Homer. *Pam. Teatr.*

1953 z. 3. — W. Tomkiewicz: Widowiska dworskie w okresie Renesansu. Tamże. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 287; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2]. —

M. Brahmer: La commedia dell'arte in Polonia. *Ricerche Slavistiche* 3 (1954) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 272]. — K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Wstęp i wyd.: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1-2. W-wa 1954. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2]. — R. Gansiniec: Gregorianki. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 278; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2]. — B. Korzeniewski: Komedia dell'arte w Warszawie. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4. — B. Król, S. Mrozińska, Z. Raszewski: Inscenizacja „Iudicium Paridis" na Wawelu w roku 1522. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1. — J. Krzyżanowski: Nasz najdawniejszy „taniec mieszczański". (Pieśń o szewczyku). *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 5. — J. Lewański: Nowe dokumentacje polskiego dramatu liturgicznego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — J. Lipiński, H. Secomska, T. Sivert: Dramat polski w epoce Renesansu. Związek tekstu ze sceną. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1. — S. Mrozińska: Na marginesie badań nad kostiumem scenicznym w teatrze Odrodzenia. *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 3. [Rec.: I. Turnau. *Kwart. Historii Kultury Materialnej* 1955 nr 4; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2; H. Zwolakiewicz. *Lud* t. 43 (1956), wyd. 1958, s. 353; I. Turnau. *Ze Skarbca Kultury* 1957 nr 1]. — K. Olszewski: Inscenizacja na dworze Augusta II Sasa. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4. — R. Pollak: W drodze ku polskiej komedii politycznej. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4 i nadb. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2]. — I. Turnau: Zwroty do publiczności w polskim teatrze renesansowym. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1. — T. Witczak: Historia dramatu i teatru staropolskiego do roku 1750 w publikacjach powojennych. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2; toż: Dopełnienia. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2 i nadb. —

W. Cyran: Oznaczenie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Językt.* t. 3 (1955). — R. Horoszkiewicz: Polski teatr w Opolu. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2. — B. Król: Teatry na wolnym powietrzu w Polsce w XVII wieku. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2. — J. Lewański: Badania nad historią teatru staropolskiego. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artyst. oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 3-4. — J. Lewański: U początków polskiego teatru zawodowego. *Pam. Teatr.* 1955 z. 1(13). — J. Prosnak: Kultura muzyczna Warszawy XVIII wieku. Kr. 1955 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* t. 2. — Z. Raszewski: Jeszcze o teatrze zawodowym w dawnej Polsce. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2. — Z. Raszewski: O historii teatru w dziesięcioleciu. *Materiały do Studiów i Dyskusji* ..., jw., s. 302-307; por. Z. Raszewski: O historii teatru w dziesięcioleciu. Osiągnięcia i postulaty. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2. — Z. Raszewski: Z tradycji teatralnych Pomorza, Wielkopolski i Śląska. Wr. 1955 *Studia z Dziejów Teatru w Polsce* t. 3. [Rec.: J. Maciejewski. *Pam. Teatr.* 1956 z. 1]. —

E. Bożyk: Historia architektury budynku teatralnego i techniki sceny w teatrze europejskim. Kr. 1956. [Rec.: B. Król. *Pam. Teatr.* 1956 z. 4]. — Z. Grot: Teatr do 1918 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 rozdz. pt. Teatr staropolski, s. 198-199. — W. Klinger: Zapomniany „Dialogus Polonicus" z roku 1604. Przyczynek do dziejów dramatu jezuickiego w Polsce. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1956 nr 1. — B. Korzeniewski: Teatr francuski w Warszawie za Augusta III. *Pam. Teatr.* 1956 z. 1. — J. Lewański: Polska premiera „Mieszczanina szlachcicem" w roku 1687. *Pam. Teatr.* 1956 z. 1. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 337; J. Krókowski. *Eos* 1957/1958 z. 2; Z. Raszewski, T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4]. — J. Lewański: Ze studiów nad Molierem w teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1956 z. 4. — B. Nadolski: Intermedia i dialogi z końca XVII w. *Spr. Tow. Nauk w Tor.* t. 7 z. 1/4 (1953). (Wyd. 1956). — Z. Niesiołowska-Rothertowa: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki. B. m. 1956 s. 14-15. —

C. Backvis: Teatr Wyspiańskiego jako urzeczywistnienie polskiej koncepcji dramatu. *Pam. Teatr.* 1957 nr 3/4. — J. Bieniarzówna: Z dawnego Krakowa. Szkice i obrazki z XVII wieku. Kr. 1957. — M. Brahmer: Su una compagna di comici italiani a Varsavia a metà del settecento. *La critica stilistica e il Barocco letterario. Atti del Secondo Congresso Internazionale di Studi Italiani.* Florencja [1957]. — J. Dürr-Durski: Nota wydawnicza do wyd.: Antitemiusz. Jezuicki dramat szkolny. W-wa 1957. [Rec.: C. Backvis. *Revue*

des Études Slaves 1958 s. 252]. — J. Dürr-Durski: Ze studiów nad „Antitemiuszem”. *Zeszyty Nauk. Uniw. Łódzkiego.* S.I: *Nauki Hum.-Spol.* 1957 z. 7. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* ..., jw.]. — J. Lewański: Faust i Arlekin. Niezwykłe przedstawienie na scenie leszczyńskiej w roku 1647. *Pam. Teatr.* 1957 z. 1. — J. Poplatek: Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce. Wyd. J. Lewański. Wr. 1957. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* ..., jw.; J. Krókowski. *Eos* 1957/1958 z. 2; S. Wollman. *Slavia* 1959 z. 3; J. Lewański. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4]. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15 s. 440-441. — S. Tync: Szkoła w Lesznie w okresie Renesansu (1555-1656). *Sesja Nauk. w Lesznie w czterechsetną rocznicę powstania Gimnazjum* ... Wr. 1957 s. 60-65. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów* ..., jw. — A. Kersten: Chłopi polscy w walce z najazdem szwedzkim 1655-1656. W-wa 1958 s. 188. — A. W. Kral: Z Julianem Lewańskim o dawnym polskim teatrze. *Teatr* 1958 nr 11. — J. Lewański: Tradycje komedii staropolskiej. *Spr. Wydz. Nauk Spol. PAN* 1958 z. 7. — J. Lewański: Związki literackie polsko-ruskie w dziedzinie dramatu wieku XVII i XVIII. *Z polskich studiów slawistycznych.* Prace językoznawcze i etnogenetyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie 1958. T. 2. W-wa 1958. — M. Michałkówna: Dramat szkolny na Śląsku w XVII i XVIII wieku. (Opole 1958) *Instytut Śląski.* Komunikat nr 20. — L. Piechnik: Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7. — M. Plezia: Dookoła Antitemiusza. *Meander* 1958 nr 6. — A. Rombowski: Na dworze króla Zygmunta Starego. *Pam. Teatr.* 1958 z. 1. — I. Turnau: Do dziejów szopki polskiej w wieku XVIII. *Pam. Teatr.* ..., jw. — J. Lewański: Wstęp i wyd.: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1-2. W-wa 1959. [Rec.: K. Górski. *Dialog* 1960 nr 11; J. Krzyżanowski. *Nowe Książki* 1960 nr 5; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4]. — T. Witczak: Teatr i dramat staropolski w Gdańsku. (Przegląd historycznomateriałowy). Gdańsk 1959 *Bibl. Gdańska S. Monografii* nr 8. [Rec.: M. Witkowski. *Nowe Książki* 1960 nr 13; M. Cesnaková-Michalcová. *Slovenské divadlo* 1961 nr 2 s. 265-268]. — C. Backvis: Nad antologią dramatu staropolskiego. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4. — T. Bieńkowski: O wydaniach „Judicium Paridis” Jakuba Lochera. *Meander* 1960 z. 4. — M. Cesnaková-Michalcová: Dramaty Jana Amosa Komeńskiego i jego poglądy na teatr szkolny. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4. — S. Durski: Tomasz Aleksandrowicz — zapomniany prekursor teatru Oświecenia. *Prace Polonistyczne* S. XVI (1960). — J. Jackl: Z badań nad teatrem czasów saskich. *Pam. Teatr.* 1960 z. 1. — S. Tync: Teatr polskich szkół różnowierczych. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4. — T. Witczak: Teatr i dramat staropolski w publikacjach z lat 1955-1960. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4. — J. Lewański: Penetracje antyku do średniowiecznej kultury teatralnej. (Na przykładzie losów komedii „Pamphilus” z XII wieku). *Średniowiecze. Studia o kulturze.* W-wa 1961. — C. Backvis: L'„Antithemius” et le motif „social” dans la propagande de reconquête catholique au début de la Contre-réforme en Pologne. *Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver.* Rzym 1962. — S. Pigoń: Z dziejów pijarskiego teatru konwiktowego w Rzeszowie. *Miscellanea staropolskie.* Wr. 1962 *Arch. Lit.* t. 6.

Zob. też: Baryka Piotr, Bielski Marcin, Bystrzonowski Wojciech, Ciekliński Piotr, Gawath Jakub, Górnicki Łukasz, Guliński Jan, Jagodowicz Mateusz, Jurkowski Jan, z Kęt Walenty, Knapski Grzegorz, Kochanowski Jan, Korczewski Wit, Literatura sowizrzalska, Dramat sowizrzalski, Lubomirski Stanisław Herakliusz, Łaski Marcin, Łęczycanin Sebastian, Nersesowicz Deodat, Morsztyn Andrzej, Morsztyn Stanisław, Paszkowski Marcin, Paxillus Adam, Pętkowski Kasper, Pieśni religijne średniowieczne polskie poz. 19, Posłuchajcie, bracia miła..., Potocki Wacław, Przetocki Hiacynt, Rej Mikołaj, Rudnicki Dominik, Szymonowic Szymon, Świętkowic Paweł, Trepka Ostafi, Tuliszkowski Sebastian, Wieniawski Antoni, z Wilkowiecka Mikołaj, Władysławiusz Adam, Zawicki Jan, Żabczyc Jan.

DWUWIERSZ O ŚW. JADWIDZE (koniec XIII w.)

Dwuwiersz w leoninach o brzmieniu: *In sola missa non est contenta ducissa, Quot sunt presbiteri, missas tot oportet haberi*, sławiący pobożność Jadwigi śląskiej, żony Henryka Brodatego. Zanotowany w *Żywocie św. Jadwigi* z końca XIII w. jako utwór jakiegoś kleryka.

WYDANIA

G. A. Stenzel. *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 2 (1839). — A. Semkowicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) s. 539 i odb.

Zob. też Żywoty świętych..., poz. 5.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 77; wyd. 2 Kr. 1935.

ECHO ŻAŁOŚNE (1665/1666)

Pamflet polityczny wierszem na stronnictwo dworskie, głównie na dygnitarzy duchownych i świeckich z okresu rokoszu Lubomirskiego. Wg J. Nowaka-Dłużewskiego powst. po 4 września 1665, a przed sejmem wiosennym 1666. Liczy 986 trzynastozgłoskowców. Anonimowy autor był szlachcicem małopolskim herbu Leliwa, wg A. Brücknera — z Krakowskiego. W. Wisłocki i za nim U. Bretholz wskazywali na któregoś z Morsztynów, E. Rappaport na Lubomirskiego. J. Nowak-Dłużewski wysunął hipotezę, że autorem mógł być A. M. Fredro.

WYDANIA

Echo żałośne z głosu i wieści przechodzących przez Polskę obozów o uszy pustelnicze obite. Wyd. J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953.

Rkpsy wymienia J. Nowak-Dłużewski, jw.

OPRACOWANIA

U. Bretholz: Ueber unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Wr. 1897. — A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 368-372, 375 i odb. — E. Rappaport: Wacław Potocki jako satyryk. Kr. 1920 *Prace Hist.-Lit.* nr 14 s. 100-101. — J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Zebrzydowskiego. Wr. 1953 s. 137-138.

EGO WLADISLAUS, POLONORUM QUONDAM ADERAM LAUS

Wiersz żałobny w formie listu poległego Władysława Warneńczyka do narodu polskiego. Powstał ok. połowy XV w. Liczy 93 tzw. *versus peregrini*. Nieznanym bliżej autorem był niewątpliwie Polak.

WYDANIA

H. Zeissberg: Analekten zur Geschichte des XV Jahrhunderts. II. Erinnerungen an die Schlacht bei Warna. *Zeitschrift f. d. Österreichischen Gymnasien* t. 22 (1871).

Rkps Bibl. Czart. nr 1317.

OPRACOWANIA

H. Zeissberg: Analekten zur Geschichte ..., jw. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 245. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 363 i odb.; toż cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 293 i odb. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 58-59; wyd. 2 Kr. 1935 s. 8. — R. Ganszyniec: Polonolatina. III. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25).

EPICEDION, TO JEST ŻAŁOBNY WIRSZ (1585)

Panegiryk żałobny nieznanego autora.

WYDANIA

Epicedion, to jest żałobny wirsz o zacnym a wiecznej pamięci godnym Xiążęciu Michale Wiśniowieckim. B. m. r., dr. M. Wirzbięta. Przedr. A. W. Storożenko: Stiefan Batorij i dnieprowskije Kozaki. Kijów 1904.

Egz. Bibl. Załuskich zaginął; egz. Bibl. Krasińskich zniszcz. 1944.

EPIGRAM BYTOMSKI (XII w.)

Dwuwiersz w leoninach na tympanonie dawnego kościoła w Bytomiu, fundowanego przez Bolesława Kędzierzawego i Jaksę, zięcia Piotra Własta: *Ad hanc novellam dux fert sua dona capellam, Que fert Jacxo Deus suscipe templa pius.* Wg M. Morelowskiego powst. najprawdopodobniej ok. 1163-1166. Tympanon zaginął po schyłku XVIII w.; tekst ocalał na podobiźnie miedziorytowej z ok. 1727. Autor dwuwiersza nieznany.

WYDANIA

T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) s. 19 i odb. Kr. 1881. — C. Buchwald: Reste des Vincenzklosters bei Breslau. *Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Jahrbuch d. Schlesischen Museums f. Kunstgewerbe u. Altertümer* t. 3 (1900) s. 74. — M. Plezia: Wstęp do: Cronica Petri comitis Poloniae. *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3 (1951) s. LIX. — Z. Świechowski: Architektura na Śląsku do połowy XIII wieku. W-wa 1955 *Pomniki Architektury Pol.* z. 2 s. 84 (z podobizną miedziorytu na s. 336).

OPRACOWANIA

C. Buchwald: Reste des Vincenzklosters ..., jw. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 543-544. — M. Morelowski: Studia nad architekturą i rzeźbą na wrocławskim Ołbinie XII wieku. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 7 (1952) Dod. 1. Wr. 1955.

EPIGRAM JAKSY WROCŁAWSKI (XII w.)

Epigram o 6 heksametrach (z dwoma leoninami), umieszczony ongiś na tympanonie kościoła Św. Michała we Wrocławiu, którego dobroczyńcą był Jaksa, zięć Piotra Własta (inc.: *Jaxa en principium templi fuit huius et auctor...*). Powst. w XII w. Autor nieznany.

WYDANIA

A. Mosbach: Piotr syn Włodzimierza. Ostrów 1865 s. 45. — A. Semkowicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 784. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) s. 19 i odb. Kr. 1881. — C. Buchwald: Reste des Vincenzklosters bei Breslau. *Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Jahrbuch d. Schlesischen Museums f. Kunstgewerbe u. Altertümer* t. 3 (1900) s. 66. — T. Wojciechowski: Kościół katedralny w Krakowie. Kr. 1900 s. 33. — M. Plezia: Wstęp do: Cronica Petri comitis Poloniae. *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3 (1951) s. LIX. — M. Morelowski: Studia nad architekturą i rzeźbą na wrocławskim Ołbinie XII wieku. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 7 (1952) Dod. 1. Wr. 1955 s. 28. — Z. Świechowski: Architektura na Śląsku do połowy XIII wieku. W-wa 1955 *Pomniki Architektury Pol.* z. 2 s. 81.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 74; wyd. 2 Kr. 1935. — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958.

EPIGRAM KONIŃSKI (połowa XII w.)

Epigram w trzech dystychach, częściowo leonińskich (inc.: *De Calis hic medium in Crusvici fore punctum...*), wyryty na słupie drogowym, postawionym na rynku w Koninie z nakazu palatyna kujawskiego Piotra Starego (wg J. Długosza i W. Łuszczkiewicza — Piotra Własta) w początkach drugiej połowy XII w. Autor nieznany.

WYDANIA

J. Długosz: Historiae Polonicae libri XII. W: Opera omnia. T. 11. Kr. 1873 s. 15. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) s. 19 i odb. Kr. 1881. — W. Łuszczkiewicz: Słup drogowy w Koninie. *Spr. Komisji do Badania Hist. Sztuki w Pol.* t. 4 (1891) (z podobizną na tabl. IX - X). — W. Łuszczkiewicz: (Komunikat). *Spr.* ..., jw. t. 5 (1896) s. CXIV. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934; toż przedr. T. Wąsowiczówna: Kalisz na tle wczesnośredniowiecznej sieci drogowej. *Osiemnaście wieków Kalisza.* T. 1. Kalisz 1960 s. 98.

Przekł. pol.: H. Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 1. Wiedeń b. r. s. 344.

OPRACOWANIA

F. M. Sobieszczański: Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce. T. 1. W-wa 1847 s. 82-83. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 74; wyd. 2 Kr. 1935. — M. Friedberg: Ród Łabędziów w wiekach średnich. *Roczn. Tow. Heraldycznego we Lw.* t. 7 (1924/1925) s. 93-94. — W. Posadzówna: W sprawie fundatora i fundacji klasztoru norbertanek w Strzelnie. *Roczniki Hist.* t. 13 (1937). — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 545-546. — W. Kowalenko: Przewłoka na szlaku żeglugowym Warta--Gopło-Wisła. *Przegl. Zach.* 1952 nr 5/6 s. 96-97. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wyd. Popularnonauk. Komisji Hist. Poz. Tow. Przyj. Nauk,* s. 91-92.

EPIGRAM KOPRZYWNICKI (druga połowa XII w.)

Epigram w heksametrach rymowanych o brzmieniu: *Haec domus alma Dei veniam spondet venienti, Sub titulo fidei veniam parat ingredienti.* Umieszczony na bramie kościoła cysterskiego w Koprzywnicy z czasów Kazimierza Sprawiedliwego. Autor nieznany.

WYDANIA

J. Długosz: Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis. T. 3. W: Opera omnia. Kr. 1864 s. 377.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 74-75; wyd. 2 Kr. 1935.

EPIGRAM STRZELNEŃSKI (druga połowa XII w.)

Epigram w leoninach o brzmieniu: *Te velut optarat hoc dono Petrus honorat, Virginis Anna piae mater veneranda Mariae.* Wyryty na tablicy erekcyjnej kościoła dawniej premonstrantów w Strzelnie, fundacji Piotra Starego (syna Wszebora). Powst. prawdopodobnie w 1151-1175. Autor nieznany.

WYDANIA

W. Łuszczkiewicz: Kościoły i rzeźby Duninowskie w Strzelnie na Kujawach. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 3 (1876) s. 95 i odb.

OPRACOWANIA

J. Łepkowski: Ku pamiątce tysiąclecia Piastowego. Wycieczka do Kujaw wielkopolskich. *Bibl. Warsz.* 1863 t. 4 s. 415.— W. Łuszczkiewicz: Kościoły ..., jw. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) i odb. Kr. 1881. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 74; wyd. 2 Kr. 1935.— W. Posadzówna: W sprawie fundatora i fundacji klasztoru norbertanek w Strzelnie. *Roczniki Hist.* t. 13 (1937) s. 30-31. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 546-547. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wyd. Popularnonauk. Komisji Hist. Poz. Tow. Przyj. Nauk,* s. 91.

EPIGRAM WŁOSTOWICÓW WROCŁAWSKI (druga połowa XII w.)

Epigram w leoninach o brzmieniu: *Has matri venie tibi do Maria Mariae, Has offert aedes Swentoslaus mea proles.* Wyryty na tympanonie klasztoru kanoników regularnych na Piasku we Wrocławiu, fundacji palatyna Piotra Własta, jego żony Marii i syna Świętosława. Wg M. Gembarowicza powst. z końcem XII, względnie z początkiem XIII w., wg M. Morelowskiego przypuszczalnie przed 1175. Autor nieznany.

WYDANIA

W. Łuszczkiewicz: Kościoły i rzeźby Duninowskie w Strzelnie na Kujawach. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist. -Filoz.* t. 3 (1876) s. 98 i odb. — S. Karwowski: Piotr Włostowicz i Duninowie. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 40 (1914) s. 80. — M. Gembarowicz: Architektura i rzeźba na Śląsku do schyłku XIV w. *Historia Śląska od najdawniejszych czasów*

do roku 1400. T. 3. Kr. 1936 s. 38 (z fot. na tabl. VI). — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. XVIII. — Z. Świechowski: Architektura na Śląsku do połowy XIII wieku. W-wa 1955 *Pomniki Architektury Pol.* z. 2 s. 79.

Odmienną wersję o brzmieniu: *Has mater veniae tibi do Maria Mariae, Has offert aedes Swentoslaus Wlascides* — podał Benedykt z Poznania w Kronice o Piotrze Właście. Wyd. A. Semkowicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 766. Toż wyd. M. Plezia: Cronica Petri comitis Poloniae. *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3 (1951).

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 74; wyd. 2 Kr. 1935. — M. Morelowski: Tympanon Marii Włostowiczowej i Świętosława na tle wrocławskiej rzeźby XII wieku. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 4 (1949) Dod. 1 s. 20. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja..., jw. s. XVIII-XIX. — M. Plezia: Wstęp do: Cronica Petri ..., jw. s. LIX. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 541-542.

EPISTOLA AD DOMINICELLAM (pierwsza połowa XV w.)

Łacińska pieśń miłosna (inc.: *Saluto te, speciosa*...) w formie listu wierszowanego o 46 zwrotkach, wzorowana na liryce waganckiej. Tekst, wg M. Plezi stanowiący, być może, kompilację kilku utworów, zawiera wstawki polskie. Powst. w 1427, względnie 1433 lub 1437. Anonimowym autorem jest prawdopodobnie były scholar krakowski, zapewne szlachcic, piszący ze wsi swego ojca do mieszkanki Krakowa — Heleny, córki Piotra. Zdaniem R. Ganszyńca przypuszczalnie korzystał on z *Litera ad amasiam* (zob. Listy miłosne średniowieczne poz. 3).

WYDANIA

Fragm. ogł. A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 59-60 i odb. Kr. 1893. — Całość wyd. J. Jedlicz: Anonima z XV wieku list do panny. *Przegl. Warsz.* 1923 t. 1 (wg lekcji R. Ganszyńca). — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 65; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952. — Całość wyd. R. Ganszyniec: Polskie listy miłosne dawnych czasów. Lw. 1925 s. 56-58.

Przekł. pol.: Fragm. ogł. W. Bruchnalski: Polskie listy miłosne. (Ustęp z historii kultury polskiej). *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 s. 109-110 i odb. Przedr. B. Merwin: Polskie listy miłosne od XV do XIX wieku. Lw. 1922 s. 3-4. — Całość: przeł. prozą T. Krochówna, ogł. R. Ganszyniec, jw.; przeł. wierszem J. Jedlicz: Anonima... list ..., jw. — Fragm. przekł. J. Jedlicza przedr.: S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja ..., jw.; M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141.

Rkps był w Bibl. Państw. w Berlinie, sygn. Lat. Q. 239.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 59-60 i odb. Kr. 1893. — W. Bruchnalski: Polskie listy miłosne. (Ustęp z historii kultury polskiej). *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 i odb. s. 14-16. — R. Ganszyniec: O „Liście do panny". *Przegl. Warsz.* 1923 nr 16. — R. Ganszyniec: Polskie listy miłosne dawnych czasów. Lw. 1925 s. 56-65. — A. Brückner: Pierwotny erotyk polski. *Przegl. Współcz.* 1926 t. 17. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 722].

EPISTOŁA ŚW. BERNARDA O RZĄDZENIU CZELADNYM (koniec XV w.)

Przekład polski (niedokładny) łacińskiego listu św. Bernarda z pouczeniami o pożytecznym a zgodnym z wymogami religii użytkowaniu majętności i postępowaniu z ludźmi. Stanowi „pierwszy polski wykład ekonomii chrześcijańskiej". Tłumacz nieznany. Tekst przekładu zachował się w kopii sporządzonej u schyłku XV w. na podstawie przypuszczalnie znacznie starszego oryginału; rkps kopii pochodził, być może, z księgozbioru kanoników regularnych na Kazimierzu w Krakowie.

WYDANIA

F. Kluczycki. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874) s. XXXVII - LVI (obocznie z tekstem łacińskim). Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

OPRACOWANIA

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 306. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1903 s. 168. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

Tzw. EPITAFIUM ANDRZEJA ODROWĄŻA (1465)

Utwór łaciński o charakterze trenu lub podniosłej mowy żałobnej włożonej w usta wojewody podolskiego Jana Odrowąża. Liczy 79 heksametrów. Treścią są żale na śmierć wojewody ruskiego Andrzeja Odrowąża, zmarłego w 1465 po politycznej przegranej w walce z uciskaną przezeń szlachtą i mieszczaństwem Rusi. Utwór powstał w lutym lub na początku marca 1465; formą i językiem należy do pierwocin poezji humanistycznej w Polsce. Autor nie jest znany; przypuszczalnie był związany ze Lwowem.

WYDANIA

A. Prochaska: Konfederacja lwowska 1464 roku. Dod. *Kwart. Hist.* 1892. — R. Ganszyniec: Polonolatina. IX. Tren na śmierć Andrzeja Odrowąża. *Pam. Lit.* R. 24 (1927).

Przekł. pol. W. Barabasza przy ed. R. Ganszyńca, jw.

Rkps Bibl. Uniw. Praga, sygn. VI A 7.

OPRACOWANIA

A. Prochaska: Konfederacja lwowska 1464 r. *Kwart. Hist.* 1892. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 317 i odb. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 64; wyd. 2 Kr. 1935 s. 12. — R. Ganszyniec: Polonolatina. IX. Tren na śmierć Andrzeja Odrowąża. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 159-161, 220; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja ..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.).

EPITAFIUM BISKUPA PRANDOTY

Epitafium biskupa krakowskiego Prandoty (zm. 1266), notowane w trzech wersjach: 1) jako dwa utwory: *Epitaphium* (inc.: *Hic iacet ecclesie decus, hic pastor bonus, hic flos*...) — w czterech wersach; *Aliter* (inc.: *Flos situs inclitus, hic cleri veri via legis*...) — w czterech wersach i z osobną odmianką ostatniego wersu — zapisane w *Dopełnieniach Rocznika kapitulnego krakowskiego*; 2) wersja licząca wersów jedenaście, zespalająca i pomnażająca wersję poprzednią, zanotowana w *Miracula Prandothae*, napisanych po 1450; 3) wersja o ośmiu wersach podana przez B. Paprockiego. Utwór odznacza się złożoną strukturą wersyfikacyjną. Czas powstania epitafium i jego autor bliżej nieznani.

WYDANIA

Wersja 1: A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 808-809. — Wersja 2: W. Kętrzyński. *Monumenta* ..., jw. t. 4 (1884) s. 442-443. — Wersja 3: B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1584; toż wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 (-1860) *Bibl. Pol.* z. 1-26 s. 502. Przedr.: A. Bielowski, jw.; L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 1. Kr. 1852 s. 164.

Przekł. pol. Miracula: M. Gładyszewicz: Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego. Kr. 1845.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 63; wyd. 2 Kr. 1935.

EPITAFIUM BOLESŁAWA CHROBREGO

Wierszowany napis łaciński na grobowcu Bolesława Chrobrego w katedrze poznańskiej, zniszczony w 1790. Liczy 14 leoninów. Czas i okoliczności napisania epitafium są niepewne. Wg R. Gansińca powstał ok. 1345 prawdopodobnie w Poznaniu, a jego przypuszczalnym autorem jest biskup poznański Jan z Kępy herbu Łodzia (zob.); przeczył temu J. Nowacki, datując powstanie grobowca na ok. 1356/7-1370 i wskazując hipotetycznie na Janka z Czarnkowa (zob.). Tekst zachował się w różnych redakcjach.

WYDANIA

A. Bielowski: Nagrobek Bolesława Chrobrego. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — P. David: Études historiques et littéraires sur la Pologne médiévale. II. L'Épitaphe de Boleslas Chrobry. Paryż 1928. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 414 i odb. (tu także przedruk większości poprzednich redakcji). — J. Nowacki: Dzieje archidiecezji poznańskiej. T. 1: Kościół katedralny w Poznaniu. Studia historyczne. Poz. 1959.

Przekł. pol.: J. Birkenmajer. *Przegl. Klas.* 1935 nr 2. Przedr.: R. Gansiniec: Nagrobek ..., jw. s. 421 (ze znacznymi zmianami); M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 (z nieznacznymi zmianami).

OPRACOWANIA

P. DAVID: Études historiques et littéraires sur la Pologne médiévale. II. L'Épitaphe de Boleslas Chrobry. Paryż 1928. [Rec.: F. POHORECKI. *Roczniki Hist.* 1930; K. MALECZYŃSKI. *Kwart. Hist.* 1932]. — F. POHORECKI: Rytmika kroniki Galla-anonima. Poz. 1930 s. 24-27. — P. DAVID: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — J. BIRKENMAJER: Epitafium Bolesława Chrobrego. (Próba ustalenia tekstu). *Munera philologica L. Ćwikliński ... oblata.* Poz. 1936 i odb. [Rec.: F. POHORECKI. *Kwart. Hist.* 1936 s. 258]. — H. MARKOWSKI: Napis nagrobny Bolesława Chrobrego. *Przegl. Klas.* 1936 nr 7-8. — R. G. (GANSZYNIEC): (Adnotacja). Tamże. — G. CHMARZYŃSKI: Sarkofagi polskie XIV wieku. *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 12 (1938). — G. LABUDA: Studia nad początkami państwa polskiego. Poz. 1946 s. 241-242, 317-318. — R. GANSINIEC: Grobowiec Bolesława Chrobrego. *Archeologia* t. 3/4 (1951). — R. GANSINIEC: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 i odb. (Tu literatura przedmiotu do 1951). Por. *Spr. PAU* 1949 nr 10. [Rec.: J.M.S. (ŚWIĘCICKI): Zagadki historiograficzne. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 47; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 656; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952.] — M. PLEZIA: Wstęp do wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. — M. SZYMCZAK: Z dziejów wyrazu „Chrobry". *Prace Polon.* S. IX (1951). — Z. WOJCIECHOWSKI: Z dziejów pośmiertnych Bolesława Chrobrego. Punkt wyjścia i pierwsze wieki legendy. *Życie i Myśl* 1951 nr 11/12 s. 492 nn. i nadb.; przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1955. — M. PLEZIA: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XVII-XVIII, XX, XXXVII. — J. WIDAJEWICZ: Polska i Niemcy w dobie panowania Mieszka I. Lubl. 1953 *Tow. Nauk. KUL Rozpr. Wydz. Hist.-Filol.* 10 s. 72-73. — J. KRZYŻANIAKOWA: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wyd. Popularnonauk. Komisji Hist. Poz. Tow. Przyj. Nauk,* s. 78-81. — W. MEYSZTOWICZ: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3. Rzym 1956. — J. NOWACKI: Dzieje archidiecezji poznańskiej. T. 1: Kościół katedralny w Poznaniu. Studia historyczne. Poz. 1959.

EPITAFIUM BOLESŁAWA WYSOKIEGO

Epigram w czterech wierszach (inc.: *Dux Bolezslaus, honor patriae, virtute deinceps...*), położony na nagrobku Bolesława (zm. 1201), znajdującym się w kościele klasztoru cystersów w Lubiążu. Wg A. Bielowskiego powst. w XIII w., wg K. Stronczyńskiego i W. Bruchnalskiego — w wieku XIV. Autor nieznany.

WYDANIA

W. Wattenbach: Monumenta Lubensia. Wr. 1861 s. 16. — W. Arndt. *Monumenta Germaniae Historica* t. 19 (1866) s. 550. Przedr. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 711. — K. Stronczyński: Pomniki książęce Piastów lenników dawnej Polski. Piotrków 1888 s. 164

OPRACOWANIA

K. Stronczyński: Pomniki ..., jw., s. 164-165. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 62; wyd. 2 Kr. 1935.

EPITAFIUM PIOTRA WŁASTA (1270—1290)

Epigram w leoninach o brzmieniu: *Hic situs est Petrus Maria coniuge fretus, Marmore splendente patre Guillhelmo peragente*. Wyryty wokół płyty nagrobka Piotra Własta i jego żony Marii w premonstranckim naówczas kościele klasztornym Św. Wincentego we Wrocławiu, sporządzonej w 1270-1290. Autor nieznany.

WYDANIA

J. Długosz: Historiae Polonicae libri XII. W: Opera omnia. T. 11. Kr. 1873 s. 14. — W. Łuszczkiewicz: Kościoły i rzeźby Duninowskie w Strzelnie na Kujawach. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 3 (1876) s. 110 i odb. — C. Buchwald: Reste des Vinzenzklosters bei Breslau. *Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Jahrbuch d. Schlesischen Museums f. Kunstgewerbe u. Altertümer* t. 3 (1900) s. 68. — S. Karwowski: Piotr Włostowic i Duninowie. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 40 (1914) s. 82. — C. Gündel: Das schlesische Tumbengrab im XIII Jahrhundert. Strasburg 1926 *Studien z. Deutschen Kunstgeschichte* z. 237. — M. Plezia Wstęp do: Cronica Petri comitis Poloniae. *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3 (1951) s. LX. — R. Gansiniec: „Tragedia Petri comitis". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 83.

OPRACOWANIA

A. Małecki: Studia heraldyczne. T. 2. Lw. 1890 s. 26. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 63; wyd. 2 Kr. 1935.

EPITAFIUM ŚWIĘTOPEŁKA (I) (druga połowa XIII w.)

Epitafium Świętopełka (zm. 1266), księcia pomorskiego, dobrodzieja klasztoru cystersów w Oliwie (inc.: *Dux Svantopolcus persolvit debita mortis...*). Liczy 16 leoninów. Pochodzi z drugiej połowy XIII w., a miało rzekomo być umieszczone na tablicy przy grobowcu księcia w katedrze oliwskiej. Autor nieznany.

WYDANIA

S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 335. — T. Hirsch. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 5 (1874). — W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) s. 352. — A. Majkowski: Historia Kaszubów. Gdynia 1938 s. 183-184.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. T. 1. Kr. 1918 s. 56; wyd. 2 Kr. 1935. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 437-438. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XIX.

EPITAFIUM ŚWIĘTOPEŁKA (II) (druga połowa XIII w.)

Epitafium Świętopełka (zm. 1266), księcia pomorskiego, rzekomo umieszczone wraz z innym analogicznym utworem (zob.: Epitafium... I) na tablicy przy grobowcu księcia w katedrze oliwskiej. Liczy 30 wersów różnie rymowanych (inc.: *Sexaginta sex annis et mille ducentis...*) Wg W. Kętrzyńskiego pochodzi z drugiej połowy XIII w. Autor nieznany.

WYDANIA

T. Hirsch. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 5 (1874). — W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) s. 354-355.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. T. 1. Kr. 1918 s. 56. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XIX.

EQUITIS POLONI IN IESUITAS ACTIO PRIMA (1590)

Broszura antyjezuicka nieznanego autora. Wyszła z kręgu zwolenników Akademii Krakowskiej, a przyczyną jej powstania był spór Akademii z jezuitami. Wysuwano rozmaite hipotezy o autorstwie broszury. Z współczesnych M. Łaszcz wymieniał Wojciecha z Kalisza oraz Marcina Czechowica i Jana Niemojewskiego jako jego współpracowników, natomiast J. Wielewicki wskazywał na Sebastiana F. Klonowica. H. Barycz odrzucił dotychczasowe hipotezy i wyraził przypuszczenie, że autorem był Mikołaj Dobrocieski, ówczesny rektor Akademii Krakowskiej, jurysta.

WYDANIA

Equitis poloni in Iesuitas actio prima. B. m. 1590 (dwie ed.). — Przekł. pol. pt. Konterfekt jezuitów ... przez Prawdzica, 1592. (Egz. zaginął).

Przekł. niem. pt. Schwarm des heiligen Römischen Bienenkorbs. 1592.

Najważniejsze odpowiedzi: S. Reszka: Spongia qua absterguntur convitia et maledicta Equitis poloni contra Iesuitas. 1590; 1591; 1592. — M. Szyszkowski: Pro religiosissimis Societatis Jesu patribus contra ficti Equitis poloni actionem primam. 1590. — J. Lans: Nobilis Poloni pro Societatis Iesu clericis oratio prima in ficti Equitis poloni in Iesuitas actionem primam. 1590.

OPRACOWANIA

J. Wielewicki: Dziennik spraw domu zakonnego oo. jezuitów u Św. Barbary w Krakowie. 1. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 7 (1881). — S. Zdziarski: Klonowicz i pamflet przeciw jezuitom: *Bibl. Warsz.* 1900 t. 2; przedr. w książce. Szkice literackie. W-wa 1903. — N. Lubowicz: Lublinskije wolnodumcy XVI w. W-wa 1902 s. 21. — A. Brückner: Klonowic współautorem „Akcji" (przeciw jezuitom). *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 111, 131-134, 259-261. — J. Płokarz: Jan Niemojewski. Studium z dziejów arian polskich. *Ref. w Pol.* 1922 s. 94-96. — H. Barycz: Geneza i autorstwo „Equitis poloni in Iesuitas actio prima". (Studiów nad polemiką antyjezuicką w Polsce cz. 1). Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* nr 46. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) s. 572; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1935/36].

EWANGELIA NIKODEMA

Przekład polski apokryfu łacińskiego pt. *Historia sive evangelium Nicodemi... de passione et resurrectione Domini.* Składa się z dwóch części; treścią pierwszej jest proces prawny nad Chrystusem, treścią drugiej zstąpienie Chrystusa do piekieł. *Ewangelia*... wiąże się ściśle ze *Sprawą chędogą* (zob.). Tłumacz ani czas powstania przekładu nie jest znany. Tekst zachował się w kopii sporządzonej przez Wawrzyńca z Łaska w 1544.

WYDANIA

Fragm. ogł.: A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 12-14. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — Całość wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Sprawa chędoga o męce Pana Chrystusowej i Ewangelia Nikodema. Poz. 1933

Rkps Bibl. Nar. sygn. Pol. F.I. 16.

OPRACOWANIA

J. Polívka: Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských. *Časopis Musea Království Českého* 1891 s. 459. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 386-389. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 11-15. — A. Brückner: Apokryfy średniowieczne. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) i odb. Kr. 1904. — I. Radliński: Apokryfy judaistyczno-chrześcijańskie w polskich przeróbkach. W-wa 1911. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Sprawa chędoga i Ewangelia Nikodema. Poz. 1933. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 30 (1933); J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1933; B. Gładysz. *Ateneum Kapłańskie* 1934; A. Brückner. *Slavia* 1938/39 s. 424]. — (P): Nowy zabytek języka polskiego. *Kur. Poz.* 1933 nr 303. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *żŕ.

Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — J. Petr: K lokalisaci rukopisu „Sprawa chędoga" z r. 1544. *Slavia* 1958 z. 3. [Rec.: S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1959 z. 1]. — M. Bargieł: Kilka uwag metodologicznych (na marginesie studiów staropolskich). *Język Pol.* 1959 z. 2. — M. Bargieł: O lokalizacji i różnicach językowych „Sprawy chędogiej" i „Ewangelii Nikodema". *Rozpr. Komisji Język. Łódzkiego Tow. Nauk.* t. 7 (1959).

FACECJE POLSKIE (XVI–XVII w.)

Zbiór anegdot prozaicznych. Pojawił się już w drugiej połowie XVI w. Wg L. Bernackiego powstał, być może, w 1585-1592, a wg A. Brücknera przypuszczalnie już w 1562-1570. Anonimowy autor, czy raczej zbieracz, korzystał z M. Reja, J. Kochanowskiego, nie pomijał też zbiorów obcych — wiele anegdot jest proweniencji włoskiej (L. Domenichi). Nie wiadomo, czy autor był szlachcicem, czy mieszczaninem. Za F. Z. Witzlebenem L. Bernacki rzucił domysł o autorstwie Bartosza Paprockiego, co wg J. Krzyżanowskiego nie wydaje się prawdopodobne.

WYDANIA

Facecje polskie. Powst. w drugiej połowie XVI w. Wyd. 1 dotychczas nie znane. Z wyd. nast. najwcześniejsze znane: Facecje polskie abo żartowne a trefne powieści biesiadne... Teraz znowu poprawione i przydano. B. m. 1624. (Dzieli się na 6 traktatów i obejmuje 183 anegdoty); b. m. r.; b. m. r.; b. m. r.; pt. Furfanterie dworskie na sześć części rozdzielone... (Kr.) 1649; pt. Facecje abo żartowne i krotofilne powieści ... (Kr.) 1650; pt. Facecje albo Furfanterie dworskie... B. m. 1661; Furfanterie dworskie (?)... Wyd. po 1660; pt. Żarty abo Krotofilne facecje... Tor. 1695; pt. Żarty abo Krotofilne facecje z historyj starych i nowych... wybrane. Kr. 1717 (wyd. J. C. Laurer z przydaniem 102 nowych anegdot).

Na podstawie unikatu ed. 1624 przedr. A. Brückner. Kr. 1903 *BPP* nr 47. Fragm. przedr.: J. Radwański: Wierszyki Facecyj polskich albo Zbiór przygadek, przymówek, przysłówek. Kr. 1857 s. 722; K. Bartoszewicz: Perły humoru polskiego. T. 2. Kr. 1884; K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. 1897; J. Kijas: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* 88; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958; J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 169. — I. Chrzanowski: Facecje Mikołaja Reja. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) i odb. — A. Brückner: Wstęp i wyd. Facecje... Kr. 1903 *BPP* nr 47. [Rec.: L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 661-665; J. Lorentowicz. *Kur. Codz.* 1903 nr 35; *Kur. Poz.* 1903 nr 273]. —

A. Brückner: Wydawnictwa Rejowe. *Ref. w Pol.* 1921. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. (Tu starsza lit. przedmiotu). — K. Badecki: Nie odszukane pierwodruki literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) i odb. Lw. 1926. — J. Krzyżanowski: Pogłosy „Dekameronu" w powieści polskiej XVI i XVII w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Lubl. 1929; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 203-205; por. J. Krzyżanowski: Dwa ustępy z dziejów dawnej noweli polskiej. *Spr. PAU* 1929 nr 7. — K. Badecki: Zabytki literatury mieszczańskiej w Bibl. Kórnickiej. *Silva Rerum* 1928 s. 33-45. — J. Krzyżanowski: L. Domenichi w „Facecjach polskich". *Pam. Lit.* R. 28 (1931); przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935; wyd. 2 W-wa 1961; por. *Spr. PAU* 1931 nr 2. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Prace Komisji Filol. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 5. —

J. Kijas: Nota do wyd.: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* 88. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 283, 284; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 155-156; por.: Proza..., jw., wyd. osob. W-wa 1953 *Materiały Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). —

J. Krzyżanowski: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja..., jw. — J. Krzyżanowski: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960. — J. Krzyżanowski: Wstęp do wyd.: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.

FORMULARZ JERZEGO (1399—1415)

Zbiór wzorów łacińskich dokumentów i listów. Powstał w środowisku możnowładztwa krakowskiego w 1399-1415. Autorem jest prawdopodobnie krakowski pisarz grodzki Jerzy, człowiek przypuszczalnie świecki, klient Tarnowskich. Posiadał mierne wykształcenie; sam zapewne uczył prywatnie studentów. Możliwe, że autor *Formularza* jest osobą identyczną z późniejszym notariuszem królewskim Jerzym, autorem *Retoryki krakowskiej* z 1425-1434 (zob.); oba zabytki zawierają ustępy jednakowe.

WYDANIA

K. Górski: Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego. Tor. 1950 *Tow. Nauk. w Tor. Fontes* 35.

Rkpsy: Bibl. Raczyńskich nr 1358; Bibl. Uniw. Wr. sygn. pap. II Fol. 53 (inna wersja).

OPRACOWANIA

K. Górski: Formularz Jerzego, pisarza grodzkiego krakowskiego..., jw; por. *Spr. Tow. Nauk. w Tor. 1949.* Tor. 1951. [Rec.: H. Appelt. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1953 z. 4]. — W. Kurek: Na marginesie Liber formularum. *Eos* 1952/1953 z. 2.

GODZINKI STAROPOLSKIE

Tzw. Modlitwy Wacława.

Zbiór najstarszych godzinek polskich. Składa się z trzech części, zawierających kolejno godzinki maryjne (*De Domina*), przełożone z brewiarza, godzinki o św. Annie oraz do św. Anioła Stróża. Poszczególne części powstały w różnym czasie; część pierwsza może już w w. XIV, pozostałe w drugiej połowie XV w. Zachowały się w odpisie zdefektowanego oryginału, sporządzonym przed 1482 przez Wacława „Ubogiego" z Brodni. Kopista był synem Piotra. W 1440 uczył się w szkole zamkowej w Płocku, od 1443 studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie po dwóch latach został bakałarzem, a w 1452 magistrem nauk wyzwolonych. W 1454 był rektorem krakowskiej szkoły katedralnej; w tym charakterze występował jeszcze w 1469. Zarazem pracował jako notariusz publiczny i pisarz kapituły, następnie był altarystą oraz profesorem teologii w Akademii Krakowskiej. Wg J. Fijałka jest autorem wierszy łacińskich (*Pia dictamina*) ku czci N. M. Panny (w kodeksie rękopiśmiennym Wacława z Brodni w Bibl. Uniw. w Budapeszcie). Zmarł zapewne przed 1488.

WYDANIA

L. Malinowski: Modlitwy Wacława, zabytek języka polskiego z w. XV. *Pam. AU Wydz. Filol.* t. 2 (1875) i odb. (wg kopii A. Przeździeckiego); powtórnie wyd. Kr. 1887. Poprawki do wyd. ogł.: A. Semenović: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884); S. Ptaszycki. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 684; A. Prochaska: Modlitewnik czy Godzinki staropolskie. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15). — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Fragm. przedr. A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68 (w pisowni zmodernizowanej).

Uwaga: Godzinki maryjne w odpisie Wacława z Brodni prawdopodobnie były podstawą tekstu modlitw w oficjach maryjnych w wyd. Hortulus animae H. Wietora, Kr. 1521, a stąd przeszły do modlitewnika Zygmunta I. (Zob.: Modlitewnik...).

OPRACOWANIA

H. Suchecki: Modlitwy Wacława. Zabytek mowy staropolskiej odkryty przez Aleksandra hr. Przeździeckiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 20 (1872) i odb. Kr. 1871. [Rec.: J. Baudouin de Courtenay. *Beiträge z. Vergleichenden Sprachforschung* t. 8 (1873) s. 235-237; J. Baudouin de Cour-

TENAY. *Kazanskija Uniwiersitietskija Izwiestija* 1877 s. 3]. — L. MALINOWSKI: Modlitwy Wacława, zabytek języka polskiego z w. XV. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 2 (1875) i odb. [Rec.: J. BAUDOUIN DE COURTENAY. *Przegl. Kryt.* 1875 nr 13; J. BAUDOUIN DE COURTENAY. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1875 nr 182; A. A. KRYŃSKI. *Ateneum* 1876 t. 3]. — J. HANUSZ: Materiały do historii form deklinacyjnych w języku staropolskim w. XIV i XV. II. *Spr. Komisji Język. AU* t. 2 (1881) i odb. Kr. 1880. — A. SEMENOVIĆ: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — W. WISŁOCKI: Wacław de Brodnia Ubogi i jego rękopisy. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 10 (1884) s. X (wzmianka); por. *Czas* (Kr.) 1883 nr 256 (streszcz.). — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — L. MALINOWSKI: Modlitwy Wacława ... powtórnie wyd. Kr. 1887. [Rec.: A. A. KRYŃSKI. *Prace Filol.* t. 2 (1888); S. PTASZYCKI. *Przegl. Lit. Dod. do Kraju* (Petersb.) 1889 nr 1]. — J. FIJAŁEK: Nasza nauka krakowska o Niepokalanym Poczęciu N. P. Marii w wiekach średnich. *Przegl. Pol.* 1899 t. 134. — W. WISŁOCKI: Incunabula typographica Bibl. Univ. Jagiel. Kr. 1900 s. 522-524. — A. BRÜCKNER: Psałterze polskie do połowy XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) s. 293-299 i odb. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1903 s. 24-30; t. 3. W-wa 1904 s. 99-103. [Rec.: S. PTASZYCKI. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 684]. — A. PROCHASKA: Modlitewnik czy Godzinki staropolskie? (Wacława). *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915). — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — L. BERNACKI: Pierwsza książka polska. Lw. 1918 s. 209-214. — W. CYRAN: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — W. ŚMIECH: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *żŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — J. WOJTKOWSKI: Powstanie Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Marii Panny z modlitw Wacława. *Roczniki Teolog.-kanoniczne* t. 2 (1955). — H. CZOSNOWSKA - ŁUBIEŃSKA: Od polskich „Godzinek" do biblijnego myślenia. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — K. WALICZEK: Szkic historyczny przekładów psałterza do wieku XIX. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957 s. 181.

HISTORIA O ŚW. JÓZEFIE (1530)

Przekład z łaciny. Historia ta powstała z połączenia opowieści biblijnej o Józefie z ksiąg *Genezis* i apokryficznej legendy o Asseneth, córce Putyfara, którą to legendę zanotowało po raz pierwszy w XIII w. *Speculum historiale* Wincentego z Beauvais. Autor przekładu nieznany.

WYDANIA

Istoria o świętym Józefie patryarsze starego Zakonu, którego byli bracia zaprzedali. Kr. 1530, dr. H. Wietor. Wyd. nast. Kr. 1540. — Wyd. kryt. S. Dobrzycki. *Prace Filol.* t. 7 (1909). — Fragm. przedr.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925; J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu 1510-1550. W-wa 1954.

Zob. Estr. XVIII, 640.

OPRACOWANIA

J. S. BANDTKIE: Historia drukarń w Królestwie Polskim i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 442. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 340. — W. BRUCHNALSKI: Studia nad pismami M. Reja. I. „Żywot Józefa" w stosunku do literatury obcej. *Muzeum* 1886 i odb. — S. DOBRZYCKI: Istoria o św. Józefie... *Prace Filol.* t. 7 (1909). — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Kr. 1922. — W. ŚMIECH: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *żŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — B. LINDERTÓWNA: Końcówka gen.- dat.- loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii pol. i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

HISTORIA TRZECH KRÓLI (koniec XV w.)

Nieudolny przekład polski łacińskiego utworu karmelity Jana z Hildesheimu (zm. 1395) *Historia translationum trium regum*, sporządzony pod koniec XV w. Ma charakter legendy apokryficznej o motywach wschodnich. Nieznany tłumacz pochodził prawdopodobnie z Sieradzkiego. Tekst zachował się w kopii Wawrzyńca z Łaska z 1544.

WYDANIA

Całość nie wyd. Fragm. ogł.: E. T. Karskij: Zapadnorusskij sbornik XV wieka. *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akadiemii Nauk* t. 2 (1897) z. 4; por. *Sbornik Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti...* t. 65 (1897) nr 8. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. drugie zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Nar. sygn. Pol. F. I. 16.

OPRACOWANIA

A. Kalina: Anecdota palaeopolonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — A. Semenović: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — A. Brückner: Fremde Vorlagen und Fassungen slavischer Texte. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 11 (1888). — E. T. Karskij: Zapadnorusskij sbornik XV wieka..., jw. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 368-380. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 52-63. — A. Brückner: Apokryfy średniowieczne. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) s. 255-265 i odb. Kr. 1904. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 599. — A. Brückner: Nowe teksty staropolskie. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — M. Bargieł: Kilka uwag metodologicznych (na marginesie studiów staropolskich). *Język Pol.* 1959 z. 2. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

KANCJONAŁY

1. GODZINY O PANNIE MARII (ok. 1533)

Zbiorek 13 pieśni zawartych w przekładanych z łaciny *Godzinach o Pannie Mariej*. Stanowi drugą część rękopiśmiennego kodeksu *Szczyt duszny*, zwanego inaczej *Książką do nabożeństwa Zygmunta I* (zob.), który spisano prawdopodobnie ok. 1533.

WYDANIA

Fragm. ogł. J. Hanusz: O książce do nabożeństwa króla Zygmunta I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) s. 44 i odb. Kr. 1884. Całość wyd. M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 122-132.

Rkps był w zbiorach Bawarskiego Muz. Nar. w Monachium, stanowiąc własność tamtejszej Bibl. Uniw.

2. KANCJONAŁ KÓRNICKI (1551—1555)

Rękopiśmienny zbiór pieśni o Bożym Narodzeniu, wielkanocnych, maryjnych i innych. Składa się z kilku części pisanych w latach 1551-1555. Większa jego część powstała już w 1551 i była dziełem nie znanego dziś bliżej Hieronima. Wg M. Bobowskiego większość pieśni stanowią przekłady z łaciny, a zbiór pochodzić miał z kręgu franciszkańskiego.

WYDANIA

Jedną pieśń i tytuły szeregu innych ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 495. — Całość wyd. M. Bobowski..., jw. poz. 1, s. 264-330.

Rkps Bibl. Kórn.

3. KANCJONAŁ PUŁAWSKI (1551)

Rękopiśmienny zbiór 40 pieśni, przeważnie na Boże Narodzenie, o życiu Pana Jezusa i maryjnych: zawiera także jeden urywek oraz wiadomości o czterech utwo-

rach zaginionych. Powst. 1551. M. Bobowski przypuszczał, że rękopis jest pochodzenia franciszkańskiego.

WYDANIA

M. Bobowski..., jw. poz. 1, s. 181-264. Rkps Bibl. Czart.

4. KANCJONAŁY SKŁADANE

Kancjonały składane z pojedynczo drukowanych pieśni.

a) Kancjonał składany z lat 1545-1567. Obejmuje utwory m. in. Jakuba Lubelczyka, Zofii Oleśnickiej z Pieskowej Skały, Mikołaja Reja, Michała Hey Stawickiego i Andrzeja Trzecieskiego.

Wydania: Opisy: J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 153-160. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 3. Wil. 1857 s. 211-216. — K. Łepkowski: O kancjonale puławskim. *Pam. Słuchaczów Uniw. Jagiel.* Kr. 1887 i odb. — Podobizny dwóch pieśni ogł. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 1-2. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1854.

Egz. w Muz. Czart.

b) Kancjonał składany małopolskiego koła innowierczego. Zestawiony między 1558 a 1561, obejmuje utwory częściowo identyczne z poz. 4a, jw.

Wydania: Opis: B. Chlebowski: Najdawniejsze kancjonały protestanckie... *Pam. Lit.* R. 4 (1905); przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1912.

Unikat zdefektowany Bibl. Zamoyskich, obecnie Bibl. Nar. sygn. XVI. 0.230-0.286.

c) Kancjonał składany Bibl. Ossolińskich. Obejmuje utwory częściowo identyczne z poz. 4a, 4b.

Wydania: Opis i przedr. tekstów: A. Jocher,. jw poz. 4a, s. 143-145, 226-241.

Egz. dziś nie znany.

Niektóre osobno wyd. pieśni, wchodzące w skład kancjonałów, przedr.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — A. Jocher, jw. poz. 4a. — M. Bobowski, jw. poz. 1.

5. PIEŚNI POSTNE (pocz. XVII w.)

Zbiór pieśni postnych ogłoszony drukiem, wg orzeczenia A. Kaweckiej-Gryczowej najpewniej w pocz. XVII w.

WYDANIA

Pieśni postne starożytne człowiekowi krześciańskiemu należące, ktore w Wielki Post śpiewane bywają dla rozmyślania Męki Pańskiej, z przyczynieniem piosnek wyrobione. B. m. r. Przedr.: M. Bobowski, jw. poz. 1, s. 377 i in. — Pieśni o św. Stanisławie, o św. Katarzynie, o św. Jopie i in. przedr.: A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65.

Bibliografię m. in. pieśni z kancjonałów oprac. A. Szweykowska: Pieśni wielogłosowe XVI wieku. Wykaz druków luźnych. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958 Aneksy.

Zob. też: Artomiusz Piotr, z Brzozowa Walenty, Dachnowski Jan Karol, Filipowska Regina, Grochowski Stanisław, Groicki Bartłomiej, Krajiński Krzysztof, Laterna Marcin, Lubelczyk Jakub, Oleśnicka Zofia, Opeć Baltazar, Pieśni religijne średniowieczne polskie, poz. 9 (Tzw. Kancjonał Przeworszczyka), Rej Mikołaj, Seklucjan Jan, Trzecieski Andrzej, Turnowski Jan, Wujek Jakub, Zaremba Jan.

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte von polnischen Kirchen-Gesängen und dererselben Dichtern und Übersetzern... Gdańsk 1744. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 153-160. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 414-531. — K. Łepkowski: O kancjonale puławskim. *Pam. Słuchaczów Uniw. Jagiel.* Kr. 1887 i odb. [Rec.: W. Bruchnalski. *Kwart. Hist.* 1888]. — T. Pazdanowski: Pieśni polskie protestanckie w XVI w. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Jaśle za r. szk. 1899.* Jasło 1899. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1902]. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — J. Surzyński: Polskie pieśni kościelne katolickie. Poz. 1901. — B. Chlebowski: Najdawniejsze kancjonały protestanckie z połowy w. XVI. Przyczynek do dziejów polskiej liryki religijnej. *Pam. Lit.* R. 4 (1905); przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — B. Chlebowski: Śpiewnik Bartłomieja Groickiego. *Z wieku Mikołaja Reja.* W-wa 1905. — I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce 1560-1660. Kr. 1908. —

T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce XVI w. (1530-1630). Poz. 1920. — W. Sobieski: Modlitewnik arianki. *Ref. w Pol.* 1921. — J. Reiss: Monogramy i akrostychy w religijnych pieśniach reformacji polskiej. Tamże. — A. Kawecka: Kancjonały protestanckie na Litwie w w. XVI. *Ref. w Pol.* 1926. — J. Reiss: Staropolskie kancjonały jako źródło pieśni wielogłosowej. *Muzyk Wojskowy* 1928 nr 5-7, 9-12, 16. — A. Kawecka-Gry-

CZOWA: Polskie kancjonały protestanckie XVI w. W-wa 1931. (Maszynopis: Państwowy Instytut Sztuki, W-wa).— K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* 1932 nr 2-4/5, 7-12; 1933 nr 2-3, 5-6 i odb. W-wa 1932. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1933]. — E. Sukertowa-Biedrawina: Polskie postylle i kancjonały na Mazurach od wprowadzenia reformacji do XIX w. *Kalendarz dla Mazurów* 1936. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 198, 201-202 i in.; *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — Z. Niesiołowska-Rothertowa: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: *Kolędy i pastorałki*. B. m. 1956 s. 22. — *Sylabizm*. Praca zbior. pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III *Wersyfikacja* t. 3. — M. Przywecka-Samecka: Dzieje drukarstwa muzycznego do końca XVIII wieku. *Druga Konferencja Nauk. Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wr. Tow. Nauk. Wrocław 3-5 XI 1954*. Wr. 1957 *Wr. Tow. Nauk. Śląskie Prace Bibliogr. i Bibliotekoznawcze* t. 4. — Z. M. Szweykowski: Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski. Kr. 1957 *Bibl. Słuchacza Koncertowego S. Wokalna* t. 1 s. 33-34. — Z. Zdanowicz: Wykaz polskich kancjonałów i psałterzy z XVI wieku. *Muzyka* 1957 nr 3. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. Tamże.

KATECHIZMY

1. KATECHIZM BRZESKI (1553-1554)

Nieznanego autora kalwiński katechizm mniejszy i większy. Wskazywano na autorstwo M. Reja, A. Trzecieskiego, B. Wojewódki, E. Trepki lub S. Zaciusa.

WYDANIA

Katechismus mniejszy, to jest nauka z krótkim wykładem o przedniejszych cząstkach zakonu krześcijańskiego dla ludu prostego... Katechismus więtszy, to jest nauka krześciańska o Bodze i o wierze świętej, w której ociec z synem rozmawiają. (Brześć 1553 lub 1554, dr. B. Wojewódka). Przedr. F. Pułaski pt. Katechizm brzeski 1553/1554 r. W-wa 1908 *Collectanea Bibl. Ordynacji Hr. Krasińskich* nr 1.

2. KATECHIZM RAKOWSKI (1605)

Katechizm braci polskich, ułożony i wyd. w Rakowie. Pierwszym katechizmem rakowskim była praca Grzegorza Pawła z Brzezin i Jerzego Szomana pt. *Catechesis et confessio fidei, coetus per Poloniam congregati, in nomine Jesu Christi, Domini nostri crucifixi et resuscitati*, 1574. Szeroko rozpowszechnione zostało dopiero późniejsze opracowanie oparte na red. z 1574. Wg S. Kota pracę rozpoczął w 1603 F. Socyn przy pomocy Piotra Stoińskiego, syna. Po śmierci Socyna w 1604 kontynuował pracę H. Moskorzewski i W. Smalc. Wg Estr. i A. Kossowskiego była to zbiorowa praca H. Moskorzewskiego, W. Smalca, P. Stoińskiego syna i J. Völkeliusa. Katechizm ten był tłumaczony na język niemiecki przez W. Smalca, na łacinę przez H. Moskorzewskiego, na angielski i holenderski. Wydanie łacińskie z 1609 (a właściwie 1608), przełożone przez siebie, H. Moskorzewski zadedykował królowi angielskiemu Jakubowi I, który dedykacji nie przyjął. Późniejszy przekład angielski z 1652 miał zostać za czasów Cromwella w 1653 spalony.

Napisane przez M. Czechowica *Rozmowy christiańskie* (1575) są niewłaściwie nazywane Katechizmem rakowskim. J. Bartoszewicz nazywa przekład W. Smalca na język niemiecki Katechizmem Smalciusa.

WYDANIA

Katechizm zboru tych ludzi, którzy w Królestwie Polskim i Wiel. Księstwie Litewskim i w inych państwach do Korony należących twierdzą i wyznawają, że nikt inszy, jedno Ociec Pana naszego Jezusa Chrystusa jest onym jedynym Bogiem Izraelskim: a on człowiek Jezus Nazareński, który się z Panny narodził, a nie żaden inszy oprócz niego abo przed nim, jest jednorodzonym Synem Bożym. Raków 1605. Wyd. nast.: Raków 1619.

Przekł. łac. tekstu pol. ze zmianami: H. Moskorzewski pt. Catechesis Ecclesiarum quae in Regno Poloniae... Raków 1609 (ed. A). Wyd. nast.: Raków 1609 (w rzeczywistości wyd. w Anglii tuż po pierwodruku, ed. B); Raków 1609 (w rzeczywistości Londyn, zapewne krótko przed 1614); 1651; Raków „post a. 1659" (w rzeczywistości ok. 1665); przedr. przy: J. Crell: Ethica... 1680/1681. Wyd. kryt. wg ed. 1609 wraz z własną polemiką

J. W. L. Oeder: Catechesis Racoviensis... Frankfurt 1739. — Przeróbki łac.: Irenopoli (Amsterdam) 1659; Stauropoli 1680; Stauropoli 1684 (wg ed. „1659"). Przeróbka dla dzieci: Catechesis minor. Raków 1612.

Przekł. ang. pt. The Racovian Catechisme. Amsterdam 1652. Przekł. wyd. T. Rees pt. The Racovian Catechism with notes... Londyn 1818.

Przekł. holenderski pt. Catechismus 't Rackouws... 1652; wyd. nast. zmienione pt. De Rakousche Catechismus... 1659; Fryburg 1666; Fryburg 1667.

Przekł. niem. W. Smalc pt. Catechismus der Gemeine derer Leute... Raków 1608; wyd. nast. Raków 1612.

Streszczenie Katechizmu podał T. Pasierbiński: Hieronim z Moskorzowa Moskorzowski. Kr. 1931 *Prace Hist. - Lit.* nr 38.

3. KATECHIZM RZYMSKI

Przekład z łaciny katechizmu według uchwały soboru trydenckiego, dokonany na polecenie prymasa S. Karnkowskiego, który wcześniejsze tłumaczenie W. Kuczborskiego pt. *Katechizm albo nauka wiary i pobożności krześcijańskiej...* (Kr. 1568) uznał, jak się zdaje, za niedostateczne. Oryginał w języku łacińskim powstał w 1562-1563 jako praca zbiorowa pt. *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos iussu Pii V editus.*

WYDANIA

Katechizm rzymski, to jest nauka chrześciańska. Kr. b. r., dr. Szarffenberger. Wyd. nast.: Kalisz 1603; Kr. 1643; Wil. 1762; Przemyśl 1763; Przemyśl 1769.

Zob.: Białobrzeski Marcin, Kuczborski Walenty, Powodowski Hieronim, Rej Mikołaj, Schadilka Liborius, Seklucjan Jan.

OPRACOWANIA

L. R. (Rogalski): Katechizm. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863) s. 437--442. — I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — F. Pułaski: Wstęp do wyd.: Katechizm brzeski 1553/1554 r. W-wa 1908 *Collectanea Bibl. Ordynacji Hr. Krasińskich* nr 1. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 354-356; A. Woyde. Tamże s. 588-590]. — F. Pułaski: Katechizm brzeski 1553/1554. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — A. Woyde. *Zwiastun Ewangeliczny* 1909 nr 9. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929 s. 270 nn. — T. Pasierbiński: Hieronim z Moskorzowa Moskorzowski. Kr. 1931 *Prace Hist.-Lit.* nr 38. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 272]. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w. Lublin 1933 *Prace Komisji Hist. Tow. Przyj. Nauk w Lublinie* nr 2. — E. Sukertowa-Biedrawina: Zarys piśmiennictwa polskiego na Mazurach Pruskich. Działdowo 1935. — S. Kot: Oddziaływanie braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 224 nn., 231 i in. — A. Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946. — J. H. Mac Lachlan: Socinianism in Seventeenth--Century England. Oksford 1951. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 180; Z. Ogonowski. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 3 (1955)]. — A. Kawecka--Gryczowa: Prasy Krakowa i Rakowa w służbie antytrynitaryzmu. *Studia nad arianizmem.* W-wa 1959. — Z. Ogonowski: Socynianizm polski. W-wa 1960.

KAWALER POLSKI (1722)

Przekład prozą głośnego romansu francuskiego z motywami polskimi *Le Beau Polonois* Jana de Préchac. Tłumaczem był, jak się zdaje, Stanisław Działyński, starosta kiszewski, uprzednio przypuszczalnie jako wojewodzic chełmiński identyczny z uczniem szkoły jezuickiej w Braniewie (1682), zmarły w sierpniu 1719.

WYDANIA

J. de Préchac: Kawaler polski z francuskiego przetłumaczony. Wyd. razem z: J. Ch. Guarini: Pastor fido. Toruń 1722. Inne współczesne przekłady Kawalera polskiego: tłum. wierszem A. Niemiryczowa (zob.) pt. Feniks rzadki na świecie, to jest przyjaciel w różnych intrygach i awanturach stateczny J. M. Pan Walewski wojewodzic chełmiński. B. m. 1750; tłum. J. E. Minasowicz (zob.) pt. Kawaler polski w przyjaźni stateczny. Z francuskiej prozy... rytmem ojczystym przełożony. Powst. 1753, wyd. w: J. E. Minasowicz: Zbiór rytmów. Cz. 2. W-wa 1755; tłum. prozą S. Słowiński pt. Historia polska polityczno-moralna Walewskiego, kawalera polskiego z Beraldą... awantury

przyjaźni opisująca. W-wa 1754; wyd. pt. Historia o kawalerze polskim Walewskim, wojewodzicu chełmińskim, z Beraldą w intrygach statecznej miłości zostającym. B. m. 1783 — jest wg B. Gubrynowicza przedrukiem przekładu S. Słowińskiego, wg Estr. — A. Niemiryczowej.

OPRACOWANIA

W. Chomętowski: Kilka słów o dawnym romansie. *Kronika Rodzinna* 1869 nr 15. — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 386-387; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa 1924.

KAZANIA AUGUSTIAŃSKIE (koniec XV — początek XVI w.)

Przeróbka polska dwóch kazań łacińskich, stanowiących wykład ewangelii na niedziele 20 i 21 po Zielonych Świątkach. Powst. z końcem XV lub na początku XVI w. dla użytku zakonników. Odznaczają się prostotą i poprawnością języka. Autor bliżej nie znany, być może, pochodził ze środkowej Małopolski.

WYDANIA

K. Czajkowski, J. Łoś: Zabytki augustiańskie. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 2 (1907) (z podobizną pisma i tekstem wzoru łacińskiego). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. Rkps Bibl. OO. Augustianów w Kr. sygn. D. 280.

OPRACOWANIA

K. Czajkowski: Staropolskie kazania augustiańskie. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 1. — K. Czajkowski, J. Łoś: Zabytki augustiańskie. *Materiały*..., jw. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — T. Brajerski: Rozróżnienie samogłosek „y" „i" w pisowni kilku polskich zabytków językowych XV w. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T. 2. W-wa 1957.

KAZANIA GNIEŹNIEŃSKIE (pocz. XV w.)

Zbiór stu trzech kazań łacińskich z glosami polskimi i dziesięciu kazań polskich, o ujęciu popularnym. Powstał w diecezji krakowskiej, przy czym kazania polskie spisano po 1409, łacińskie nieco wcześniej. Większość kazań łacińskich stanowi kolejną kopię wyboru głośnych w Europie *Sermones de tempore* (stąd jedno kazanie) *et de sanctis* (stąd siedemdziesiąt kazań) z lat 1297-1304, autorstwa Ślązaka Peregryna z Opola, naówczas przeora konwentu dominikańskiego w Raciborzu. Teksty polskie tworzą kazania: na Boże Narodzenie (1, 2, 7, 8); o św. Janie Chrzcicielu (3); o Marii Magdalenie (4); o św. Wawrzyńcu (5); o św. Bartłomieju (6); o św. Janie Ewangeliście (9, 10). Kazanie drugie oraz częściowo dziesiąte są tłumaczeniem z Peregryna, siódme — przekładem tekstu ze zbioru kazań Hieronima z Pragi (Jana Sylwanusa); poza tym są to tłumaczenia, przeróbki i zapożyczenia z *Legendy złotej* i kazań Jakuba de Voragine, Konrada Waldhausena, Jana z Holešowa i in. Autor kodeksu nie jest znany. Wg najpowszechniej przyjętych do niedawna poglądów był nim jakiś dominikanin wielkopolski (wg J. Fijałka może prowincjał Piotr z Chomiąży); wg A. Brücknera — ksiądz świecki. J. Wolny wskazał na prawdopodobieństwo, iż był nim wielkopolanin Łukasz z Wielkiego Koźmina, bakałarz uniwersytetu praskiego (1395), magister (1403) i rektor (1411) Akademii Krakowskiej, zmarły zapewne w 1412.

WYDANIA

Zabytek dawnej mowy polskiej. Wyd. T. A. Działyński. Poz. 1857 (z 15 tablicami facsimile i transkrypcją tekstu w pisowni zmodernizowanej przez L. Jagielskiego). — Fragm. wyd. W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — Wyd. kryt. pt. Kazania gnieźnieńskie. Tekst i glosy rękopisu wydał, uwagami i słownikiem opatrzył W. Nehring. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896. — Fragm. wyd. A. A.

Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Fragm. wyd. A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — Fragm. wyd. K. Drzewiecki: Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924. — Fragm. wyd. W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — Kazania gnieźnieńskie. Podobizna, transliteracja, transkrypcja. Wyd. S. Vrtel-Wierczyński. Poz. 1953 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol. Zabytki Języka i Lit. Pol.* nr 2. (Słownik oprac. I. Reślińska. Wyd. obejmuje również glosy polskie z kazań łacińskich). — Wybór (4 kazania) wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Kapitulna w Gnieźnie sygn. Ms. 24.

OPRACOWANIA

Zabytek dawnej mowy polskiej. Wyd. T. A. Działyński. Poz. 1857. [Rec. *Przegl. Poz.* 1858 t. 25 s. 77-80.] — J. Hanusz: Wykaz form przypadkowych w Kazaniach gnieźnieńskich. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) i odb. pt. Materiały do historii form deklinacyjnych w języku staropolskim w. XIV i XV. T. 1 z. 1. Kr. 1880. — J. Hanusz: Ślady niektórych odcieni dialektologicznych w Kazaniach gnieźnieńskich. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 8 (1880) i odb. — A. Semenović: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — B. Erzepki: Der Text der Gnesener Predigten kritisch beleuchtet. Einleitung zur Abhandlung „Die Sprache der Gnesener Predigten". Poz. 1885. — W. Bruchnalski: „Legenda aurea" w literaturze polskiej XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1885. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 76-89, 251-253. — W. Nehring: Beiträge zum Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) i nadb. — W. Nehring: Kazania gnieźnieńskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1897]. — A. Brückner: Ein angebliches dialectologisches Merkmal der sogenannten Gnesner Predigten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 20 (1898). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej T. 1. W-wa 1902 s. 117-127. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 2 (1903)]. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria IV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1916) s. 277-281 i odb. — N. Cieszyński: Kazania gnieźnieńskie. Poz. 1918 *Rozpr. Tow. Przyj. Nauk Poz. Wydz. Teolog.* S. II nr 4. — J. Janów: Legendarno-apokryficzne opowieści ruskie o Męce Chrystusa. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931) i odb. — S. Słoński: Dzieje języka polskiego w zarysie. W-wa 1934. —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 139; wyd. 2 W-wa 1951; przekł. ros. Moskwa 1954. [Rec.: S. S. Sowietow, J. W. Maciuszowic. *Woprosy jazykoznanija* 1954 nr 6; przekł. pol. recenzji: *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 s. 711-712 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12)]. — H. Grappin: O staropol. przysłówku „fszegdiincy" (Kaz. gn.). *Język Pol.* 1950 z. 1. — J. Janów: Najstarsze szczątki ewangeliarza polskiego. *Spr. PAU* 1950 nr 2. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 474-476. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — Z. Stieber: O stylu Kazań gnieźnieńskich. *Prace Polon.* S. X (1952). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 250; A. S. (Siudut). *Język Pol.* 1954 z. 2]. —

S. Hrabec: Język Bazylika w przekładzie A. F. Modrzewskiego. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*, s. 23-24. (Maszynopis powiel.). — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie języka polskiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 60, 96, 101. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Kazania gnieźnieńskie. Poz. 1953 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol. Zabytki Języka i Lit. Pol.* nr 2. [Rec.: É. Décaux. *Bibliothèque de l'École des Chartres* t. 112 (1954); H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 280; M. Kridl. *Slavic Word* 1954 nr 3 (= *Word* 1954 nr 4); V. Pisani. *Paideia* (Genewa) 1954 (?); A. Siudut. *Język Pol.* 1954 z. 5; *Aevum. Rassegna di Scienze Storiche-Linguistiche-Filologiche* 1954 t. 2 s. 193; J. Delobel. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* t. 5 (1955) z. 2; A. M. Schenker. *Language*

Journal of the Linguistic Society of America t. 31 (1955) nr 1; A. W. Isacenko. *Zeitschrift f. Phonetik u. Allgemeine Sprachwissenschaft* (Berlin) t. 9 (1956); Z. Budkowa. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957); J. Wojtkowski. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 4 (1957)]. —
M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 73-74. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). Tamże, s. 229-230. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 7. — B. Lindertówna: Końcówka gen.-dat.-loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 15. — J. Wojtkowski: Najświętsza Maryja Panna w „Kazaniach gnieźnieńskich". *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 4 (1957). — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — S. Vrtel-Wierczyński: Z rozważań nad kodeksem Kazań gnieźnieńskich (MS 24). *Slavia Occidentalis* t. 20 z. 2 (1960). — Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961. — J. Wolny: Łaciński zbiór kazań Peregryna z Opola i ich związek z tzw. „Kazaniami gnieźnieńskimi". *Średniowiecze. Studia o kulturze.* W-wa 1961. — S. Vrtel-Wierczyński: „Largum sero" Jana z Holešova. W kręgu źródeł „Kazań gnieźnieńskich". *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962.

KAZANIA HUSYTY POLSKIEGO (ok. 1450)

Postylliczny zbiór kazań niedzielnych, spisanych po łacinie, a wygłaszanych po polsku i w związku z tym opatrzonych glosami polskimi. Powstał ok. lub przed 1450 Zawiera między innymi krytykę wielu dziedzin obyczajowego życia społeczeństwa, reliktów wierzeń pogańskich, a także niemoralności i chciwości kleru ujętą w duchu husyckim. Anonimowy autor był wg A. Brücknera księdzem świeckim, plebanem jakiegoś miasteczka, może z diecezji płockiej, człowiekiem o miernym wykształceniu, zdobytym przypuszczalnie w Pradze (wykazuje znajomość spraw i języka czeskiego). Być może, utrzymywał pewne kontakty z gronem husytów polskich skupionych wokół Abrahama ze Zbąszynia.

WYDANIA

Całość nie wydana. Rkps był w Cesarskiej Bibl. Publ. Petersb. sygn. Łac. I. Q.146. Fragm. łac., glosy polskie oraz streszczenie wyjątków ogł. A. Brückner: Z rękopisów petersburskich I. Kazania husyty polskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893).

OPRACOWANIA

A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. I. Kazania średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 1. — A. Brückner: Mythologische Studien. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892) s. 183-186. — A. Brückner: Worterklärungen. Tamże s. 471-472. — A. Brückner: Polonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) s. 564-565. — A. Brückner: Zur Geschichte des Hussitismus in Polen. Tamże. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. I. Kazania husyty polskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893). — R. Lubicz (H. Łopaciński): Kilka zabytków języka staropolskiego. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 56. — A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. 2. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) s. 324, 326-327, 332 i odb. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 94-95; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — K. Kolbuszewski: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. *Ref. w Pol.* 1921 s. 176-177 i odb. Kr. 1922. — A. Brückner: Mitologia polska. W-wa 1924 s. 10-11. —
W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68, s. XL-XLIII.

KAZANIA ŚWIĘTOKRZYSKIE (XIII/XIV w.)

Zbiór pięciu kazań polskich (o aniołach na dzień św. Michała; o św. Mikołaju; na Boże Narodzenie; na Trzy Króle; na Gromniczną) w ułamkach i jednego (o św. Katarzynie) zachowanego w całości. Zabytek pisany kunsztowną prozą jest kopią z połowy w. XIV starszego oryginału, pochodzącego z końca XIII lub początku XIV w. Ma postać pasków pergaminowych w liczbie 18, stanowiących razem podwójną kartę całkowitą formatu ósemki i dolne części dwóch innych kart. Tekst jest zapisany na obu stronach pasków minuskułą gotycką. Kazania zostały odnalezione w 1890 przez Aleksandra Brücknera w oprawie rękopiśmiennego kodeksu łacińskiego ze zbiorów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu. Kodeks znajdował się niegdyś w bibliotece klasztornej na Łysej Górze, dokąd dostał się przez Leżajsk (tu był ok. 1445), prawdopodobnie z Miechowa. Kazania są przypuszczalnie zabytkiem północnomałopolskim.

WYDANIA

A. Brückner: Kazania świętokrzyskie. *Prace Filol.* t. 3 (1891) i odb. (tekst w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — P. Diels: Die altpolnischen Predigten aus Heiligenkreuz. Mit Einleitung, Übersetzung und Wortverzeichnis herausgegeben. Berlin 1921. — A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — K. Drzewiecki: Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924 (w transkrypcji zmodernizowanej). — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — J. Łoś i W. Semkowicz: Kazania tzw. świętokrzyskie. Kr. 1934. (Tu: Przedmowa. Opis kodeksu... Opis rękopisu... Pochodzenie i losy kazań... Tekst kazań w postaci oryginalnej. Przypisy do tekstu. Tekst kazań w pisowni nowoczesnej wraz z próbą wypełnienia luk w rękopisie. Zestawienia różnic tekstu w wydaniach kazań (A. Brücknera, P. Dielsa i 1934). Wykaz cytatów biblijnych. Czas powstania kazań. Wykaz wyrazów. Fotografie). — Całość (bez niektórych fragm. łac.), częściowo w transliteracji, wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Fot. tekstu podają m. in.: S. Ptaszycki: Największy skarb polski w Petersburgu. *Jako lecące na wyraj żórawie.* Petersb. 1906; A. Brückner: Dzieje języka polskiego. Wyd. 2 Lw. 1913; S. Ptaszycki: Kazania świętokrzyskie. Tekst w podobiznach. Lubl. 1926; J. Łoś i W. Semkowicz przy wyd. Kr. 1934.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Świeżo odkryty zabytek starego języka polskiego. Kazania świętokrzyskie. *Ateneum* 1890 t. 2. — S. Ptaszycki: Najdawniejszy zabytek mowy polskiej nowo odnaleziony w Petersburgu. *Przegl. Lit.* Dod. do *Kraju* 1890 nr 13. — A. Brückner: Kazania świętokrzyskie. *Prace Filol.* t. 3 (1891) i odb. — Z. Paulisch: O pisowni i języku Kazań świętokrzyskich. *Spr. Komisji Język. AU* t. 5 (1893) i odb. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

P. Diels: Die altpolnischen Predigten aus Heiligenkreuz. Berlin 1921. [Rec.: J. Rozwadowski. *Język Pol.* 1921 z. 4; W. Semkowicz. *Roczn. Slawist.* t. 9 (1921/1922, wyd. 1930) i nadb.]. — P. Diels: Zu den Heiligenkreuzer Predigten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 38 (1923). — W. b.: Kazania świętokrzyskie w Warszawie. (Odkrycie zabytku przez prof. Brücknera, ich dzieje i stan obecny). *Tyg. Ilustr.* 1925 nr 36. — Zwrot manuskryptu „Kazań świętokrzyskich". *Dzien. Poz.* 1925 nr 144. — S. Wasylewski: Relikwia z papieru. W książce: Na końcu języka. Poz. 1930; wyd. 2 Wr. 1957. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 285-286; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); wyd. 4 W-wa 1957. — E. Nieminen: Beiträge zur historischen Dialektologie der polnischen Sprache. *Lud Słowiański* t. 2 (1931). — J. Janów: Legendarno-apokryficzne opowieści ruskie o Męce Chrystusa. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — W. Semkowicz: Kazania tzw. świętokrzyskie. *Spr.*

PAU 1933 nr 6. — C. Małecka: Staropolskie „brzemię" 'czas'. *Księga pam... K. Nitscha*. Poz. 1933 (= *Slavia Occidentalis* t. 12) s. 297. — J. Łoś i W. Semkowicz: Wstęp i wyd.: Kazania tzw. świętokrzyskie. Kr. 1934. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 31 (1934); J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1934 s. 253; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 133-134]. — A. Brückner: Die Heiligenkreuzer Predigten. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 11 (1934). — A. Brückner: Kazania świętokrzyskie. *Prace Filol.* t. 17 (1937) i odb. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — W. Taszycki: Na marginesie ostatniego wydania „Kazań świętokrzyskich". *Poradnik Język.* 1950 z. 2. [Rec.: K. Nitsch: Z nowszych prac nad staropolskimi zabytkami. *Język Pol.* 1950 z. 3]. — W. D. (Doroszewski): Staropolskie „miłosirdy". *Poradnik Język.* 1950 z. 3. — W. Taszycki: Staropolskie „miłosirdny". *Poradnik Język.* 1950 z. 5 (z adnotacją W. Doroszewskiego). — J. Krzyżanowski: O artyzmie „Kazań świętokrzyskich". *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* t. 1. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 474-476. — F. Ryšanek: Několik poznámek ke Kázáním svatokřižským. *Rocznik Slawistyczny* t. 17 (1952) i odb. — J. Trypućko: „Miłosirdy" ou „miłosirdny" 'misericors'? Contribution à l'exégèse des „Kazania świętokrzyskie". Uppsala 1953. [Rec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 276-277]. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" ‖ „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 69-70. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 140 nn. — S. Urbańczyk: Rozwój języka narodowego. Pojęcia i terminologia. *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich.* W-wa 1956 s. 30-31. — Z. Kempf: Mowi krol pogański do krola Ezechiasza. (Najstarsza semantyka przyimków „do" i „ku"). *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4. *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — C. Bartula: Ze studiów nad składnią „Kazań świętokrzyskich". Zasób związków w zdaniu. *Studia z filologii pol. i słowiańskiej.* T. 2 W-wa 1957. — Z. Kwiecińska: „...Oua gi piruey uidal..." (Kazania świętokrzyskie powróciły do kraju...) *Trybuna Ludu* 1959 nr 41. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. 1. W-wa 1961.

KAZANIE NA DZIEŃ WSZECH ŚWIĘTYCH (połowa XV w.)

Kazanie na temat Ewangelii wg św. Mateusza (V, 1-12) o błogosławieństwach. Tekst obejmuje wytłumaczenie tematu oraz osnowę kazania w siedmiu częściach. Autor nie jest znany; wg W. Taszyckiego *Kazanie* jest zabytkiem mazowieckim. A. Brückner uważał zachowany tekst za kopię dawniejszego, sporządzonego przez księdza polskiego około 1430. Nie jest również wiadome, czy kazanie jest pracą oryginalną, czy przeróbką z łaciny, na co wskazywać mogłyby glosy wpisane w wierszu tekstu.

WYDANIA

L. Malinowski: Ewangelia św. Mateusza. R. V, 1-12. Kazanie na dzień Wszech Świętych. Zabytki języka polskiego z w. XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) i odb. (z dwiema podobiznami). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925 (w skróceniu). — A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68 (w pisowni zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Kapitulna na Hradczanach w Pradze sygn. D. L. II.

OPRACOWANIA

A. Patera: Rukopisné památky polského jazyka a literatury v Praze. *Časopis Musea Království Českého* t. 54 (1880) s. 534-537. — L. Malinowski: Ewangelia św. Mateusza. R. V, 1-12. Kazanie na dzień Wszech Świętych. *Rozpr. AU. Wydz. Filol.* t. 22 (1895) i odb. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 127-129. — J. Łoś: Przegląd języko-

wych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii pol. i słowiańskiej*. T. 1. W-wa 1955. — T. Brajerski: Rozróżnienie samogłosek „y" „i" w pisowni kilku polskich zabytków językowych XV w. *Studia...*, jw. t. 2 (1957). — B. Lindertówna: Końcówka gen.-dat.-loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia...*, jw. t. 2 (1957). — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. drugie, zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

Tzw. KRONIKA DZIERZWY (XIV w.)

Kompilacja wyciągów głównie z *Kroniki* Mistrza Wincentego i *Rocznika* tzw. *małopolskiego*. Powstała w XIV w.; w czasach późniejszych dodano interpolacje. Obejmuje wypadki od czasów najdawniejszych poza 1288. Kompilator czy kopista umieścił na początku *Kroniki* swe nazwisko: Dirswa (Dzierswa, Dzierzwa; błędnie: Mierzwa; Mirżwa, Miorsz). T. Wojciechowski przypuszczał, że autorem był dominikanin Wincenty zwany „z Kielc" (zob.).

WYDANIA

Przy: Vincentius Kadłubko et Martinus Gallus, scriptores historiae polonae vetustissimi. Wyd. B. Lengnich. Gdańsk 1749. Przedr. W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae collectio magna. T. 3. W-wa 1769.— Pt. Chronicon Polonorum... przy: W. Kadłubek: Res gestae principum et regum. Wyd. H. Kownacki. W-wa 1824. — Pt. Miersue Chronicon. Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 163-190 (z podobizną rękopisu); Dopełnienia s. 283--438. — *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 46-52 (tu jako tzw. Rocznik franciszkański krakowski).

Przekł. pol.: H. Kownacki pt. Kronika polska w końcu wieku XII napisana... z rękopismu Tow. Król. Warsz. Przyj. Nauk wytłomaczona. W-wa 1823.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Wstęp krytyczny do dziejów Polski. Lw. 1850. — K. Szajnocha: Miorsz czyli Dzierzwa jestli pisarzem XI albo przynajmniej XII stulecia? *Dzien. Lit.* 1854 nr 30. — A. Brandowski: O pomysłach lęchickich pana Augusta Bielowskiego wobec filologii klasycznej. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 38 (1868) i odb. — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Chronicon... *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 100-105. — T. Wojciechowski: O życiu i pismach Wincentego z Kielc. *Pam. AU Wydz. Filol. i Filoz.-Hist.* t. 5 (1885) i odb. Kr. 1881. — W. Kętrzyński: Wstęp do wyd.: Vita S. Stanislai... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) s. 247--253. — Dr W. K. (Kętrzyński): Dzierzwa alias Mierzwa. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17 (1896). — W. Kętrzyński: O rękopisie nr 470 Biblioteki Publ. im. H. Łopacińskiego w Lublinie. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 60 (1917) s. 40-49. —

B. Kürbisówna: Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przed-Długoszowych. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953).

KRONIKA KSIĄŻĄT POLSKICH (1384—1385)

Inna forma nazwy: Chronica principum Poloniae.

Powstała w 1384-1385. Obejmuje dzieje książąt śląskich oraz biskupów wrocławskich — do 1370. W znacznej części jest reprodukcją *Kroniki polskiej* (zob.); opiera się także na kronice Galla Anonima i innych źródłach; od rozdziału 23 opracowywano ją samodzielnie. Autorem *Kroniki* jest bliżej nie znany duchowny z kolegiaty w Brzegu na Śląsku; wg W. Schultego, A. Schaubego, W. Ogrodzińskiego i in. prawdopodobnie kanonik Piotr z Byczyny (zm. 1388 lub 1389).

WYDANIA

F. W. Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores* t. 1 (1729) (z błędnej kopii). – G. A. H. Stenzel. *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 1 (1835). – Z. Węclewski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). – Fragm. przedr. L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. – Fragm. przekł. pol. ogł. K. Maleczyński i J. Reiter: Teksty źródłowe do historii Wrocławia. Wr. 1951 *Sobótka* S. B z. 2.

Rkpsy wymienia Z. Węclewski przy wyd. jw. Rkps z XV w. w Bibl. Nar., sygn. IV. 3144.

OPRACOWANIA

G. A. H. Stenzel: Wstęp do wyd.: Chronica... *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 1 (1835). – M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 139-140. – H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877. – Z. Węclewski: Wstęp i wyd.: Chronica... *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). [Rec.: S. Smolka. *Ateneum* 1879 t. 4]. – W. Schulte: Die politische Tendenz der Cronica principum Poloniae. *Darstellungen u. Quellen z. Schlesischen Geschichte* (1906) t. 1. – W. Schulte: Zur Cronica principum Poloniae. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* 1908. – T. Tyc: Niemcy w świetle poglądów Polski Piastowskiej. *Strażnica Zach.* 1925 nr 7/12. – A. Schaube: Kanonicus Peter Bitschen und die Tendenz seiner Fürstenchronik (Chronica principum Poloniae). *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* t. 61 (1927). [Rec.: E. Hanisch. *Jahrbücher f. Kultur und Geschichte d. Slaven* 1928 s. 151-153]. – L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934)]. – P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. – K. Piotrowski: Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie historii. *Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku.* Kat. 1936. –

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. – M. Plezia: Kronika Galla na tle historiografii XII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 71 (1947) i odb. – K. Tymieniecki: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIXa. – M. Plezia: Wstęp i wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. – R. Gansiniec: „Tragedia Petri comitis". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 85-87 i odb. – K. Tymieniecki: Zagadnienie śląskie doby dawniejszej w historii i historiografii. *Roczniki Hist.* t. 21 (1956) s. 71-75, 78, 79-80.

KRONIKA MIESZCZANINA KRAKOWSKIEGO (druga połowa XVI w.)

Kronika, zachowana bez początku i końca oraz z lukami w środku tekstu, obejmuje głównie wypadki z terenu Krakowa z 1575-1595. Była pisana prawdopodobnie z dnia na dzień, także jeszcze po 1605. Stanowi wiarogodne źródło historyczno-obyczajowe. Autor nie jest bliżej znany; był nim mieszczanin krakowski, przypuszczalnie rzemieślnik, człowiek w starszym wieku. Sympatyzował z polityką Jana Zamoyskiego, chociaż był zwolennikiem nienaruszalności władzy królewskiej. Sam katolik, odznaczał się tolerancją względem różnowierców.

WYDANIA

Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575-1595. Wyd. H. Barycz. Kr. 1930 *Bibl. Kr.* nr 70.

Rkps (kopia z 1610-1620) Bibl. Krasińskich nr 3596; zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

H. Barycz: Wstęp i wyd.: Kronika... Kr. 1930 *Bibl. Kr.* nr 70. [Rec.: M.N. *Czas* 1930 nr 265; W. B. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 22 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 149); W. Budka. *Kwart. Hist.* 1932; M. Pelczar. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 193 s. 106].

KRONIKA OLIWSKA tzw. starsza (XIV w.)

Inne formy nazwy: Chronica Olivensis; Chronicon Olivense.

Kronika dziejów klasztoru cystersów w Oliwie od założenia do 1350. Powstała w XIV w. Wg W. Kętrzyńskiego jej autorem jest Stanisław, opat oliwski prawdopodobnie

w latach 1330-1356. Do swego dzieła dołączył on po pewnych zmianach *Exordium Ordinis Cruciferorum* z połowy XIII w., które przedstawia historię Zakonu Krzyżackiego do 1256; autorem *Exordium* jest przypuszczalnie dominikanin z Gdańska pochodzenia polskiego.

WYDANIA

T. Hirsch. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 1 (1861). — T. Hirsch. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 5 (1874) (z innego rkpsu). — W. Kętrzyński: Fontes Olivenses. I. Exordium Ordinis Cruciferorum. II. Chronica Olivensis auctore Stanislao, abbate olivensi. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i odb. pt. Fontes Olivenses. Kr. 1891.

OPRACOWANIA

T. Hirsch: Über das Chronicon Olivense. *Neue Preussische Provinz-Blätter* t. 10 (1850). — A. Przeździecki: Wiadomość bibliograficzna o rękopismach zawierających w sobie rzeczy polskie. W-wa 1850 s. 87. — M. P. Toeppen: Geschichte der preussischen Historiographie von Peter von Dusburg bis auf K. Schütz. Berlin 1853. — T. Hirsch: Wstęp do wyd. Kroniki. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 1(1861). — M. Perlbach: Die ältere Chronik von Oliva. Getynga 1871. — H. Zeissberg: Über eine Handschrift zur älteren Geschichte Preussens und Lieflands. *Altpreussische Monatsschrift* t. 8 (1871). — M. Perlbach: Über die Ergebnisse der Lemberger Handschrift für die ältere Chronik von Oliva. *Altpreussische Monatsschrift* t. 9 (1872). — W. Fuchs: Peter von Dusburg und das Chronicon Olivense. *Altpreussische Monatsschrift* t. 21 (1884) i osob. — M. Perlbach: Der alte preussische Chronist in der Chronik von Oliva. Tamże i odb. — W. Fuchs: Zu Peter von Dusburg und das Chronicon Olivense. *Altpreussische Monatsschrift* t. 23 (1886). — M. Perlbach: Nochmals die Chronik von Oliva. Tamże i nadb.; toż w książce: Preussische Studien. Halle 1886. — W. Kętrzyński: O dwóch nieznanych historykach polskich. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886 i nadb. — W. Kętrzyński: Kronika Oliwska i Exordium Ordinis Cruciferorum. *Przew. Nauk. i Lit.* 1890. — W. Kętrzyński: Wstęp do wyd.: Chronica. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i w odb. pt. Fontes Olivenses. Kr. 1891. (Tu omówiona literatura przedmiotu).

KRONIKA POLSKA (XIII—XIV w.)

Inne formy nazwy: Chronica Polonorum; Chronicon Polono-Silesiacum; Kronika polsko-śląska.

Kronika dziejów Śląska od czasów najdawniejszych do około 1280. Powstała na przełomie XIII i XIV wieku na Śląsku, może w cysterskim klasztorze w Lubiążu. Materiał do 1195 opiera się wyraźnie na *Kronice* Wincentego Kadłubka oraz na *Carmen Mauri* (zob.). Tekst znany jest w dwóch redakcjach, z których obszerniejsza powstała później. Nieznany autor odznaczał się niechęcią do Niemców.

WYDANIA

F. W. Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores* t. 1 (1729). — G. A. H. Stenzel. *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 1 (1835). — W. Arndt. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 19 (1866); przedr. 1925. — L. Ćwikliński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). — Fragm. przedr. L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. — Fragm. przedr. M. Plezia: Chronici Polono-Silesiaci loci ad Petrum spectantes. Przy wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3.

Rkpsy wymienia L. Ćwikliński przy wyd. jw.

OPRACOWANIA

G. A. H. Stenzel: Wstęp do wyd.: Chronica... *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 1 (1835). — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 135-139. — W. Arndt: Wstęp do wyd.: Chronicon... *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 19 (1866); przedr. 1925. — S. Smolka: Ueber eine bisher unbenutzte Königsberger Handschrift des Chron. Polono-Silesiacum. *Zeitschrift d. Vereins f. d. Geschichte u. Altertum Schlesiens* t. 12 z. 2 (1875). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. T. 1. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877. — L. Ćwikliński: Wstęp do wyd.: Chronica Polonorum...

Monumenta Poloniae Historica t. 3 (1878). [Rec.: S. Smolka. *Ateneum* 1879 t. 4]. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. Wydz. Filol. AU* t. 5 (1885). — M. Gumplowicz: Źródła Balduina Gallusa. *Przew. Nauk. i Lit.* 1903; toż w jęz. niem.: *Mittheilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* 1902. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. Lw. 1925. — E. Maeschke: Das Chronicon Polono-Silesiacum. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* t. 59 (1925). — H. von Loesch: Zum Chronicon Polono-Silesiacum. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* t. 65 (1931). — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934)]. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — K. Tymieniecki: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIX a. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. — R. Gansiniec: „Tragedia Petri Comitis". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 61-63 i odb.

Tzw. KRONIKA WĘGIERSKO-POLSKA

Kompilacja wiadomości historycznych o charakterze legendy, odnosząca się głównie do Bolesława — prawdopodobnie Śmiałego, Dąbrówki, żony Mieszka I, do palatyna Sieciecha oraz do węgierskich świętych i bohaterów narodowych (św. Stefana, Adelajdy), a także Attyli. Czas powstania dzieła nie jest dokładnie ustalony. Materiał historyczny kroniki, zawierający poważne nieścisłości i anachronizmy, został zaczerpnięty ze źródeł węgierskich, jak tzw. *Wielka legenda węgierska,* różne wersje dwóch żywotów św. Stefana — a nie wyłączone, iż także z roczników polsko-śląskich (może z *Annales Camenecenses,* spisanych na Śląsku w klasztorze cystersów u schyłku XIII w., oraz z *Annales Silesiae compilati*). Wg P. Davida elementy tej legendy krążyły na Węgrzech około 1250, a w Polsce w drugiej połowie XIII i z początkiem XIV w. Anonimowy autor był duchownym. Wg W. Kętrzyńskiego pochodził on ze Słowacji, a do Polski przybył z Węgier, może z Bolesławem Śmiałym lub w 1086 w orszaku jego syna Mieszka — i tu pisał ustępy dotyczące spraw polskich. Wg P. Davida autor był zapewne Małopolaninem, możliwe, że cystersem; znał źródła śląskie, w tym niektóre proweniencji cysterskiej.

WYDANIA

H. Kownacki: Kronika węgierska na początku wieku XII. W-wa 1823 (wg kopii J. Lelewela); przedr. S. W. Endlicher. *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana.* Pars I. Scriptores. Sangalli 1848. — S. Pilat. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — Tekst skrócony ogł. W. Kętrzyński: O kronice węgiersko-polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 34 (1897) s. 365-373 i odb. — J. Deér. *Scriptores Rerum Hungaricarum* t. 2 (1938).

Rkpsy: kodeks Sędziwoja z Czechła z poł. XV w. Bibl. Czart. nr 1310; Bibl. Ossol. nr 1944/II (tu red. skrócona).

OPRACOWANIA

S. Pilat: Wstęp do wyd.: Kronika węgiersko-polska. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — E. Świeżawski: Zarysy badań krytycznych nad dziejami, historiografią i mitologią do wieku XV. T. 1. W-wa 1871. [Rec.: Z. Komarnicki. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 1]. — I. Rosner: Kronika węgiersko-polska. Studium krytyczne z historiografii średniowiecznej. *Roczn. Filarecki* t. 1 (1886) i odb. [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1887]. — R. Kaindl: Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen III-IV. *Archiv f. Oesterreichische Geschichte* t. 81 (1895). — W. Kętrzyński: O kronice węgiersko-polskiej. (Vita sancti Stephani, regis Ungariae, Ungarico-Polona). *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 34 (1897) i odb.; por. *Spr. AU* 1896 nr 10. — J. Dąbrowski: Średniowieczne kroniki węgierskie. *Spr. Gimn. św. Jacka w Kr.* Kr. 1914. —

P. David: La Prétendue Chronique Hongaro-polonaise. Paryż 1931 *Études Historiques et Littéraires sur la Pologne Médiévale* IV. — J. Deér: Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis. *Mitteilungen d. Österreichischen Instituts f. Geschichtsforschung* t. 45 (1931). — J.

DEÉR: Praefatio. W: *Scriptores Rerum Hungaricarum* t. 2 (1938) s. 291-298. — G. LABUDA: Studia nad początkami państwa polskiego. Poz. 1946 *Bibl. Hist.* I s. 303. — B. KÜRBISÓWNA: Studia nad Kroniką wielkopolską. Poz. 1952 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Historii i Nauk Społ. Prace Komisji Hist.* t. 17 z. 1.— C. A. MACARTNEY: The Medieval Hungarian Historians. A Critical and Analytical Guide. Cambridge 1953. [Rec.: G. LABUDA. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)].— J. WIDAJEWICZ: Rodowód Piastówny Adelajdy. *Studia Wielkopolskie.* Poz. 1953 (= *Przegl. Zach.* 1953 nr 9/10). — M. PLEZIA: Na marginesie „Złotej legendy". (Chronologia hagiografii polskiej w połowie XIII w.). W książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958.

KRONIKA WIELKOPOLSKA

Inne formy nazwy: ANNALIA VETUSTAE GENTIS POLONORUM VEL SLAVONICAE; CHRONICA REGNI POLONIAE; CHRONICA POLONIAE; CRONICA LONGA (MAGNA) LECHITARUM ET POLONORUM.

Łacińska kronika dziejów Polski od czasów bajecznych do 1271-1272 (w dwóch rkpsach do 1273); zakończenia brak. W swej zasadniczej części powstała prawdopodobnie w 1283-1296, pierwsza redakcja przedmowy do niej w 1295-1296. W treści — do 1202 opiera się wyraźnie o *Kronikę* Wincentego Kadłubka; innym bliskim źródłem był rocznik kapituły poznańskiej, częściowo pióra prawdopodobnie Godysława Baszka (zob. niżej). Przypuszczalnie w połowie XIV w. powstała druga redakcja kroniki, obejmująca charakterystyczne tzw. słowiańskie interpolacje wstępne (m. in. po raz pierwszy w polskim piśmiennictwie podania odnoszące się do Gniezna — o Lechu) i inne; nadto kronika zawiera polski wariant powieści o Walcerzu z Akwitanii.

Autorstwo, przypisywane kolejno biskupowi poznańskiemu Bogufałowi (zm.1253), Baszkowi — jako kontynuatorowi od 1249, samemu Baszkowi oraz (przez badaczy datujących całą *Kronikę* na w. XIV) Jankowi z Czarnkowa (zob.), bądź anonimowemu proboszczowi santockiemu, nie zostało definitywnie ustalone. Zdaniem większości badaczy, ostatnio B. Kürbisówny, autorem pierwszej redakcji był prawdopodobnie Godysław (właściwie Goczalk) Baszko (Bartłomiej). W 1252 występował on jako skarbnik i pisarz biskupa poznańskiego Bogufała II, w 1256-1278 był kustoszem, a od 1278 — kantorem poznańskim (K. Jasiński wykazał błędność długotrwałego utożsamiania go z Gosławem, od 1283 dziekanem archikatedry gnieźnieńskiej). W 1265 posłował do papieża Klemensa IV i bronił w Rzymie interesów kapituły poznańskiej. Znał retorykę i prawo kanoniczne. Należał do stronnictwa Przemysła II i kronikę w znacznej mierze poświęcił dynastom wielkopolskim. Pisanie kroniki mogła przerwać śmierć Przemysła. Sam Baszko, wg zwolenników hipotezy o jego autorstwie, zmarł w 1297 lub 1298 (wg R. Grodeckiego może już w 1284, wg innych wcześniej, ostatnio wg K. Jasińskiego w 1280-1287, co podważa domysły o autorstwie dzieła).

Interpolator (autor czternastowiecznej redakcji kroniki) był duchownym z Wielkopolski, Polakiem należącym, być może, do otoczenia biskupa poznańskiego, potem szweryńskiego — Andrzeja z Wiślicy. Znał bardzo dobrze Meklemburgię i sąsiednie regiony.

WYDANIA

Pt. Chronicon Poloniae cum continuatione Baczkonis custodis Posnaniensis. Wyd. F. W. Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores* t. 2 (1730); przedr. J. Załuski pt. Boguphali II de armis et domo rosarum... Chronicon Poloniae cum continuatione. (Nakł. J. A. Jabłonowskiego). W-wa 1752; W. Mitzler de Kolof. W-wa 1769 *Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae scriptorum collectio magna* t. 3. — Pt. Boguphali II episcopi posnaniensis Chronicon Poloniae cum continuatione Basconis. Oprac. W. A. Maciejowski. Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). Fragm. o Walcerzu z Akwitanii — zob. F. P. Magoun Ir. i H. M. Smyser: Wal-

ter of Aquitaine: Materials for the Study of his Legend. New London 1950 *Connecticut College Monography* nr 4.

Całość na jęz. pol. przeł. H. Kownacki pt. Kronika Lechitów i Polaków, napisana przez Godzisława Baszka... z dawnego rękopismu Bibl. Wilanowskiej przetłomaczona. W-wa 1822.

Rkpsy: ottoboniański: Bibl. Watykańska sygn. 2068 (z najpełniejszym tekstem i układem kroniki); królewiecki: Arch. królewieckie sygn. A 81, obecnie w Getyndze; Sędziwoja z Czechła: Muz. Czart. nr 1310; Stanisława Augusta: Bibl. Nar. III 4013; wrocławski: Bibl. Uniw. Wr. nr 290; tzw. sieniawski: Muz. Czart. nr 1314; wilanowski (z bibl. Potockich): Arch. Główne Akt Dawnych w Warszawie Oddz. Wilanowski; Jana Dąbrówki: Bibl. Nar. IV 3149; krakowski: Bibl. Jagiel. nr 2574. (Są to odpisy z XV w.). — Zaginęły: kod. lubiąski, oglądany przez J. A. Załuskiego (zob. J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 18); rkps Hodiejowskiego, prawdopodobnie b. stara kopia — może oryginału. Fragm. ogł. Dobner w komentarzu do: W. Hajek: Annales Bohemorum... Pars 2. Praga 1763 s. 8 nn.

Podobizny kilku rkpsów podał A. Bielowski przy wyd.: Boguphali... Chronicon, jw. — 1 podobiznę P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2. Wyd. S. Kossowski. Lw. 1914; wyd. 3 Lw. 1931.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Pierwotne dzieje Litwy i Polski. W-wa 1845. — W. A. Maciejowski: Słowo o zamierzonym krytycznym wydaniu kronikarzy polskich. *Bibl. Warsz.* 1846 t. 1. — A. Bielowski: Wstęp krytyczny do dziejów Polski. Lw. 1850. — F. Wigger: Des Bischofs Boguphal von Posen Nachrichten über Mecklenburg. *Jahrbuch d. Vereins f. Mecklenburgische Geschichte* t. 27 (1862). — A. Mosbach: Godysław Paweł, dwóch imion dziejopisarz łacińsko-polski w. XIII. Lw. 1867; toż w jęz. niem.: Ueber Godysław Paul, einen polnischen Chronisten des XIII Jhrh. Jena 1872. — A. Bielowski: Wiadomość o kronice wielkopolskiej. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 454-466. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 154. — G. Krüger: Die Polen-Chronik des Boguchwał. Getynga 1874. — W. Kętrzyński: Godysław Pasek. *Przew. Nauk. i Lit.* 1878, 1880. — M. Warmski: Die grosspolnische Chronik, eine Quellenuntersuchung. Kr. 1879. [Rec.: X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1881 t. 45]. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — M. Perlbach: Preussisch-polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters. T. 2. Halle 1886. — W. Rubczyński: Wielkopolska pod rządami synów Władysława Odonicza (1239-1279). *Roczn. Filarecki* 1886 i odb. — J. Przyborowski: Mniemany przywilej na założenie kościoła w Górze i nazwisko kronikarza Baszka. *Bibl. Warsz.* 1887 t. 1. [Rec.: F. Papée. *Kwart. Hist.* 1887]. — A. Małecki: Kronika Baszka, czyli tzw. wielkopolska kronika. *Bibl. Warsz.* 1894 t. 1; toż *Kwart. Hist.* 1894 i odb.; przedr. w książce: Z przeszłości dziejowej. Pomniejsze pisma. T. 2. Kr. 1897. [Rec.: *Przew. Nauk. i Lit.* 1895 s. 91-92]. — W. Kętrzyński: O kronice wielkopolskiej. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 33 (1896) i odb.; por. *Spr. AU* 1895. Kr. 1896. [Rec.: K. J. Gorzycki. *Kwart. Hist.* 1897]. — A. Małecki: Lechici w świetle historycznej krytyki. W-wa 1897; wyd. 2 Lw. 1907 s. 86-95. —

K. Kumaniecki: Podanie o Wandzie w świetle źródeł starożytnych. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926). — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1926 s. 14. — P. David: La Date et l'auteur de la Chronique de Grande Pologne. Paryż 1929. — T. Mikulski: Kaszubi x. Bogufała. Notatki literackie. *Mestwin.* Dod. Nauk.-Lit. *Słowa Pomorskiego* 1932 nr 7. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — R. Grodecki: Baszko... *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — R. Grodecki: Boguchwał... *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). —

K. Tymieniecki: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIX a. — M. Plezia: Wstęp do: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. — B. Kürbisówna: Studia nad Kroniką wielkopolską. Poz. 1952 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Historii i Nauk Społ. Prace Komisji Hist.* t. 17 z. 1; por. *Spr. PAU* 1952 nr 3. [Rec.: E. B. Fryde. *The English Historical Review* t. 68 (1953) nr 268 s. 464-465; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 283; J. Baszkiewicz. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 6, 1 (1954); G. Rhode. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1955 z. 4 s. 607; S. H. Thomson. *Journal of Central European* t. 14 (1955)]. —

B. Kürbisówna: Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie

w polskich kronikach przed-Długoszowych. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — B. Kürbisówna: Problem języka i narodowości w historiografii polskiej XII--XIV w. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja.* T. 2. W-wa 1953. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 8, 9. — K. Jasiński: W kwestii autorstwa Kroniki wielkopolskiej. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — G. Labuda: Źródła, sagi i legendy do najdawniejszych dziejów Polski. W-wa 1960.

Literatura przedmiotu do podania o Walcerzu Udałym w Kronice wielkopolskiej: K. Szajnocha: Walgierz Wdały, hrabia na Tyńcu. W: Nowe szkice historyczne. Lw. 1857; przedr.: Dzieła. T. 1: Szkice historyczne. W-wa 1876. — R. Rischka: Verhältniss der polnischen Sage von Walgierz Wdały zu den deutschen Sagen von Walther von Aquitanien. *Jahresbericht d. k. k. Real- und Ober-Gymnasiums in Brody f. d. Schuljahr 1879* i odb. — J. Karłowicz: Podanie o Walterze z Tyńca. *Ateneum* 1881 t. 4. — W. Nehring: Powieść kronikarza polskiego o Walterze i Helgundzie. *Ateneum* 1883 t. 3. — L. Szepielewicz: Niemieckaja powiest' na sławianskoj poczwie. Charków 1885. — O. Knoop: Die deutsche Walthersage und die polnische Sage von Walther und Helgunde. *Am Urdsbrunnen* (Berlin) 1887 i odb. Poz. 1887. [Rec.: J. Antoniewicz. *Kwart. Hist.* 1888]. — R. Heinzel: Ueber die Walthersage. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften Phil.-Hist. Classe* (Wiedeń) t. 117 (1888). [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1890]. — K. Potkański: Kraków przed Piastami. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 35 (1898) i odb. Kr. 1897. — S. Zakrzewski: Źródła podań tyniecko-wiślickich. *Kwart. Hist.* 1914. (Tu literatura przedmiotu). — A. Brückner: Michajlo Potyk und der wahre Sinn der Bylinen. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 3 (1926) s. 378 nn. — P. David: Le Roman de Gautier de Tyniec. Paryż 1933 *Études Historiques et Littéraires sur la Pologne Médiévale* VIII. — M. Kieresiński: Powieść o udałym Walgierzu w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 36 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 250). — M. Plezia: Średniowieczne podania i legendy o Piotrze Właście. *Przegl. Współcz.* 1939 t. 2 i odb. — A. Strzelecka: Piotr Włast. *Śląsk* 1946 nr 2. — F. P. Magoun Jr. i H. M. Smyser: Walter of Aquitaine: Materials for the Study of his Legend. New London 1950 *Connecticut College Monography* nr 4. [Rec.: C. Brady. *Speculum* 1951, kwiecień s. 397].

KRÓTKIE OPISANIE MIASTA PETERSBURGA (1720)

Prozaiczny opis Petersburga oraz relacja z pobytu przy dworze carskim w czerwcu i lipcu 1720. Anonimowy autor, wg W. Kętrzyńskiego może Michał Puzyna, pisarz Wielkiego Księstwa Litewskiego, był członkiem poselstwa polskiego do Piotra I, któremu to poselstwu przewodził Stanisław Chomętowski, wojewoda mazowiecki. R. Pollak wskazuje na możliwość autorstwa Franciszka Gościeckiego (zob.).

WYDANIA

Krótkie opisanie miasta Petersburga i dziejów w nim anno 1720. Wyd. (w zmienionej nieco formie) W. Kętrzyński: Petersburg w roku 1720 według opisu Polaka. *Przew. Nauk. i Lit.* 1877. Przedr. *Gwiazda.* Kalendarz Petersburski na r. 1882.

Rkps Ossol. nr 305/II.

OPRACOWANIA

W. Kętrzyński: Petersburg w roku 1720..., jw. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 390; toż wyd. 2 W-wa 1908; toż wyd. 3 W-wa (1924). — R. Pollak: Wśród mroków literatury czasów saskich. (Poemat F. Gościeckiego). *Księga pam. ku czci S. Pigonia.* Kr. 1961 i nadb.

KSIĄŻECZKA DO SPOWIEDZI KRÓLEWNY JADWIGI (ok. 1530)

Wzór obszernego rachunku sumienia oraz spowiedzi powszechnej w języku polskim. Liczy 20 kart niewielkiego formatu. Przeznaczony był dla córki Zygmunta I, pisany przez kapelana królewny. Powstał ok. 1530.

WYDANIA

L. Malinowski: Zabytek języka polskiego z początku wieku XVI... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb. Kr. 1898. Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

Rkps był w Bibl. Uniw. w Erlangen w Bawarii, nr 1798.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Trzy rękopisy z wieku XVI-go. *Prace Filol.* t. 2 (1888). — L. Malinowski: Zabytek języka polskiego z początku wieku XVI... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb. Kr. 1898. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — S. Dobrzycki: Samogłoski nosowe w zabytku języka polskiego z początku wieku XVI. *Prace Filol.* t. 6 (1907). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

KSIĄŻKA DO NABOŻEŃSTWA ZYGMUNTA I (początek XVI w.)

Inna nazwa: Szczyt duszny.

Przekład łacińskiego modlitewnika *Clypeus spiritualis*, przeznaczony dla Zygmunta I. *Clypeus* był uprzednio przełożony pt. *Tarcza duchowna* i drukowany w Krakowie ok. 1533; *Szczyt duszny* jest przekładem od *Tarczy* niezależnym. Tekst przekładu *Szczytu* wypełnia 90 kart modlitewnika. Zawarte w drugiej, znacznie obszerniejszej części *Godzinki o Pannie Marii* obok modlitw zaczerpniętych z *Raju dusznego* pochodzą z najpierwszych wydań *Hortulusa* polskiego, czyli najprawdopodobniej *Clypeus spiritualis* nie był jedynym i wspólnym źródłem dla *Szczytu dusznego* i *Tarczy duchownej*. Nie drukowany współcześnie przekład powstał mniej więcej w tym samym czasie, co *Tarcza duchowna* — z pocz. XVI w. Tłumacz bliżej nie znany.

WYDANIA

Całość nie wyd. — Fragm. ogł.: J. Hanusz: O książce do nabożeństwa króla Zygmunta I... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1884. — L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918 s. 202, 205.— A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — M. Żmigrodzki: Króla Zygmunta Starego modlitwa za Kraków. Kr. 1916.

Rkps był w Bawarskim Muz. Nar. w Monachium.

OPRACOWANIA

J. Łepkowski: O modlitewniku Zygmunta I, króla polskiego, rękopisie dochowanym w bibliotece uniwersytetu monachijskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874) s. 113 i odb. Kr. 1873. [Rec.: M. Sokołowski. *Przegl. Kryt.* 1874 nr 3]. — J. Hanusz: O książce do nabożeństwa króla Zygmunta I w rękopisie monachijskim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1884. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 152-159. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — M. Żmigrodzki: Zabytki polskie w Monachium. *Czas* (Kr.) 1916 nr 125. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; wyd. 2 W-wa 1925. — L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918 s. 202, 205--207. — S. Sawicka: Polski modlitewnik iluminowany z XVI w. *Spr. PAU* 1927 nr 4.

KSIĘGA HENRYKOWSKA (w. XIII i XIV)

Inna forma nazwy: Liber fundationis claustri Sanctae Mariae Virginis in Heinrichow.

Księga dziejów założenia, uposażenia i posiadłości klasztoru cystersów w Henrykowie na Śląsku. Dzieli się na dwie części i dodatek stanowiący najstarszy katalog biskupów wrocławskich. Część pierwsza doprowadzona jest w opowiadaniu do 1259; część druga — do grudnia 1310. W tekście łacińskim znajduje się najstarsze całe zdanie napisane w języku polskim oraz sporo nazw polskich osobowych i miejscowych. Część pierwsza i (najprawdopodobniej) katalog biskupów są dziełem Piotra, trzeciego z rzę-

du opata klasztoru henrykowskiego. Piotr urodził się na początku XIII w. (lub z końcem w. XII), prawdopodobnie jako syn kolonistów niemieckich na Śląsku. Uczył się zapewne w szkole katedralnej we Wrocławiu. Po wstąpieniu do zakonu (w Lubiążu) był w 1238-1241 piwniczym klasztornym oraz towarzyszył opatowi Bodonowi w podróżach administracyjnych. W 1239 przedstawiał księciu Henrykowi Pobożnemu w Oleśnicy sprawę jednej z posiadłości klasztornych; podobne funkcje sprawował po 1241 przez szereg lat, udając się m. in. do Przemysła I do Poznania. W czasie sporu między Henrykiem Pobożnym i biskupem Tomaszem (1238) usługiwał biskupowi w sprawach diecezji. W 1259-1269 był opatem klasztoru w Henrykowie. Wówczas, w 1268-1269 lub 1268-1273, pisał część pierwszą *Księgi* oraz katalog, nad którym pracował jeszcze w 1273-1276. Zmarł w okresie po 1273, a przed kwietniem 1276.

Część pierwsza *Księgi* w znanej postaci jest odpisem nie wykończonego autografu Piotra, dokonanym przez czterech kopistów. Inne hipotezy przyjmują tu: 1) partię oryginalną i trzy partie będące kopiami, 2) autorstwo Piotra i drugiego zakonnika. — Część drugą księgi napisał po 1310 cysters henrykowski bez godności zakonnej.

WYDANIA

Liber fundationis claustri S. Mariae Virginis in Heinrichow oder Gründungsbuch des Klosters Heinrichau. Aus der Handschrift herausgegeben, erläutert und durch Urkunden ergäntz. Wyd. G. A. H. Stenzel. Berlin 1854. — Fragm. wraz z przekł. pol. wyd. A. Rybarski: Księga Henrykowska. W-wa 1923. — Księga Henrykowska. Z tekstu łacińskiego przetłumaczył i wstępem poprzedził R. Grodecki. W aneksie tekst łaciński Księgi. Poz. 1949 *Bibl. Tekstów Hist.* t. 2. — Fragm. przedr. J. Sawicki: Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego. T. 1 cz. 1. W-wa 1951. Fragm. przekł. pol. przedr.: *Teksty źródłowe do dziejów chłopa śląskiego.* Cz. 1: Do 1945 roku. Wr. 1956 *Tow. Miłośników Hist. Sobótka* S. B z. 4.

Przekł. niem. P. Bretschneider pt. Das Gründungsbuch des Klosters Heinrichau. Aus dem Lateinischen übertragen und mit Einführung und Erläuterung versehen. Wr. 1927 *Darstellungen u. Quellen z. Schlesischen Geschichte* t. 29.

OPRACOWANIA

K. Szajnocha: Przed sześciuset laty. W książce: Nowe szkice historyczne. Lw. 1857. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. W-wa 1877. — A. Małecki: Ludność wolna w Księdze Henrykowskiej. *Kwart. Hist.* 1894 i odb. [Rec.: K. J. Gorzycki. *Ateneum* 1894 t. 3]. — W. Schulte: Das Heinrichianer Gründungsbuch nach seiner Bedeutung für die Geschichte des Urkundenwesens in Schlesien. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Altertum Schlesiens* 1908. —

A. Rybarski: Wstęp do wyd.: Księga Henrykowska. W-wa 1923. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 29. — P. Bretschneider: Wstęp i wyd.: Das Gründungsbuch des Klosters Heinrichau. Wr. 1927 *Darstellungen u. Quellen z. Schlesischen Geschichte* t. 29. [Rec.: Z. Budkowa. *Kwart. Hist.* 1928]. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. — T. Grabowski: Czy Śląsk posiadał własną literaturę? *Przegl. Powsz.* 1935 t. 208 s. 33-34. — W. Taszycki: Śląskie nazwy miejscowe. Katowice 1935 *Polski Śląsk. Odczyty i Rozprawy* 8; przedr. w książce: Rozprawy i studia polonistyczne. T. 1. Wr. 1958. —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946 s. 15-16. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 105. — T. Estreicher: Brukalice i pobruczę. *Język Pol.* 1948 z. 3. (Z adnotacją redakcji). — T. Estreicher: Brus i bruszenie. *Język Pol.* 1948 z. 4. (Z adnotacją redakcji i J. Zborowskiego). — S. Rospond: Najstarsze polskie zdanie z r. 1270. *Język Pol.* 1948 z. 2. — P. Galas: Brusić „mleć". *Język Pol.* 1951 z. 1. (Z adnotacją redakcji). — S. Rospond: Jeszcze w sprawie najstarszego zdania polskiego: pobruszę czy pobruczę. *Język Pol.* 1951 z. 2. (Z adnotacją Z. Klemensiewicza). — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 40-46. —

R. Grodecki: Wstęp i wyd.: Księga Henrykowska. Poz. 1949 *Bibl. Tekstów Hist.* t. 2. [Rec.: J. Adamus. *Roczniki Hist.* t. 19 (1950); A. B. Boswell. *The Slavonic Review* 1950 nr 72; A. Grobelný. *Slezský sborník* 1950 nr 2/3; K. Maleczyński. *Sobótka* 1950; M. Plezia.

Tyg. Powsz. 1950 nr 15/16; K. Tymieniecki. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 12 (1950); M. Sczaniecki. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 3 (1951); C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 657-659; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; (K): „Księga Henrykowska" — śląskie źródło dziejów Polski za Piastów. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 11; K. Krajewski. *Trybuna Tyg.* 1953 nr 73 (dod. do: *Trybuna Robot.*); K. Pieradzka: Dorobek naszej historiografii w zakresie badań nad dziejami Śląska. *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (= *Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12) s. 299-300]. — Z. Karczewska-Markiewicz: Dokument polskości Dolnego Śląska. „Księga Henrykowska". *Rzeczpospolita* 1950 nr 3. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 386-388. — J. Umiński: Autor Księgi Henrykowskiej. *Homo Dei* t. 20 (1951). — Z. Wojciechowski: Dwie księgi. *Życie i Myśl* 1951 nr 1/2. — K. Maleczyński: Z dziejów wsi śląskiej w okresie przed kolonizacją na prawie niemieckim. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — J. Olejnik: Księga Henrykowska — ważny dokument polskości Śląska. *Słowo Powsz.* 1954 nr 78. — J. Tarnowski: „Księga Henrykowska". *Świat i Życie* 1955 nr 21 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — H. Dąbrowski: Uformowanie się wielkiej własności klasztoru cystersów w Henrykowie. *Roczniki Hist.* t. 21 (1956). [Rec.: W. Korta. *Sobótka* 1957 nr 1]. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — S. Rospond: Polsko-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich. *Językoznawstwo. Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. im. B. Bieruta* S. A nr 5 (1957). — S. Rospond. Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959.

KSIĘGI ŚW. AUGUSTYNA (1522)

Przekład dwu utworów przypisywanych św. Augustynowi, w rzeczywistości napisanych przez innego autora. W wydaniu drukiem liczył 48 stronic, dochowało się 7 ostatnich. Tłumacz nie jest znany. A. Chmiel wskazywał na Baltazara Opecia. Przeczył temu A. Brückner, który wymieniał Hieronima z Wielunia jako tłumacza lub jako redaktora czy korektora pracy — może Biernata z Lublina.

WYDANIA

Księgi św. Augustyna, biskupa hippońskiego, o żywocie krześcijańskim. Kr. 1522, dr. H. Wietor. Zachowane fragm. wyd. A. Chmiel. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 7 cz. 1 (1914) i odb.; t. 7 (1920) (z podobizną). — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

OPRACOWANIA

A. Chmiel: Wstęp do wyd.: Księgi św. Augustyna..., jw. — J. Łoś: Uwagi językowe do „Żywota krześcijańskiego". Tamże. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka staropolskiego. Seria IV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1915) s. 299 i odb. Kr. 1916. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

KUCHMISTRZOSTWO (ok. 1540)

Inna nazwa: Kucharstwo.

Przekład czeskiego podręcznika sztuki kucharskiej, napisanego przez Pawła Seweryna w 1535. Miał wiele wydań, pierwsze wkrótce po oryginale czeskim. Autor przekładu nieznany.

WYDANIA

Kuchmistrzostwo. Kr. ok. 1535-1547, dr. H. Wietor. Wyd. nast.: Kr. ok. 1550, dr. F. Ungler; Kr. krótko przed 1550, dr. M. Szarffenberg. Dwie zachowane karty wyd. 1 w podobiźnie wyd. Z. Wolski: Kuchmistrzostwo, szczątek druku polskiego z pocz. XVI w. Biała Radziwiłłowska (w rzeczywistości: Fryburg) 1891. — Fragm. przechowywany w Bibl. Jagiel. przedr., zestawił z tekstem czeskim Seweryna oraz podał podobiznę K.

Piekarski. *Przegl. Bibl.* 1930 s. 417 i w odb. pt. Miscellanea bibliograficzne. Kr. 1930.

OPRACOWANIA

Z. Wolski: Kuchmistrzostwo..., jw. (Fryburg) 1891. — W. Wisłocki. *Przew. Bibliogr.* 1891 nr 10 s. 166-167. (Notatka). — Č. Zibrt: Kuchařství. Praga 1891. — A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VII. O pismach dziś nie znanych. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 1 s. 25-27. — Č. Zibrt: Polské Kuchmistrzostwo překladem staročeského Kuchařství Pavla Severina z 1535. *Przew. Bibliogr.* 1926 nr 6 s. 280. — Č. Zibrt: Staročeské umění kucharské. Praga 1927 s. 69. — K. Piekarski: Kuchmistrzostwo. *Przegl. Bibliogr.* 1930 s. 415 i w odb. pt. Miscellanea bibliograficzne. Kr. 1930.

LAMENT HREHORA OŚCIKA

Wiersz polski nieznanego autora, prawdopodobnie bezpośredniego świadka dziejów zdrady, sądu i śmierci Ościka, magnata litewskiego, straconego za knowania z Iwanem Groźnym podczas wyprawy Stefana Batorego na Wielkie Łuki. Wg A. Kraushara zapisany akrostych „Stanislaus Laurencii" może być imieniem autora.

WYDANIA

Lament nieszczęsnego Hrehorego Ościka za jego uczynek poczciwości odsądzonego i na gardło skazanego roku 1580 miesiąca czerwca 15 dnia w Wilnie. Powst. prawdopodobnie wkrótce po egzekucji. Wyd. b. m. r. Fragm. przedr. i treść podał A. Kraushar: Lament Hrehorego Ościka 1580. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 z. 2 (1891) s. 387-395 i odb.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. Kraushar: Lament Hrehorego Ościka. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 z. 2 (1891) i odb. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 156. — M. Łowmiańska: Hrehory Ościk i jego zdrada w roku 1580. *Księga pam. Koła Historyków Słuchaczy USB w Wil. 1923-1933.* Wil. 1933 *Alma Mater Vilnensis Bibl.* z. 3.

LAMENTY CHŁOPSKIE (pierwsza połowa XVII w.)

1. LAMENT CHŁOPSKI NA ZŁE LATA (1620)

Utwór wierszowany nieznanego autora zawierający skargę na ciężkie położenie chłopa. Liczy 47 wersów, na przemian jedenasto- i sześciozgłoskowych.

WYDANIA

Lament chłopski na złe lata. Wyd. w: Dzwonek serdeczny. B. m. 1620 (zob. Literatura sowizrzalska B, poz. 5). — Przedr.: K. Badecki: Polska liryka mieszczańska. Lw. 1936 s. 172-173; M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze staropolskiej. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54, s. 35-36; toż wyd. 2 Kr. 1951; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62, s. 251-252; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII w. T. 2. W-wa 1954 s. 95-96; fragm. S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955 s. 62-63; S. Czernik, J. Przyboś: Wzięli diabli pana. Antologia poezji walczącej o postęp i wyzwolenie społeczne 1543-1953. W-wa 1955; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

2. LAMENT CHŁOPSKI NA PANY (1618-1624)

Utwór wierszowany w formie rozmowy między chłopami pańszczyźnianymi na temat ich ciężkiej doli. Liczy 43 czterowersowe strofy w jedenastozgłoskowcach. Anonimowy autor, wg S. Szczotki, był prawdopodobnie jezuitą względnie uczniem szkoły jezuickiej, może chłopskiego pochodzenia. Przeczył temu S. Czernik. Wg K. Budzyka utwór wyszedł zapewne spod pióra wędrownego bakałarza. Jako *Chorus rusticorum* został wprowadzony do dramatu *Antithemius seu mors peccatoris*, wystawionego w kolegium jezuitów w Poznaniu między 1618 a 1624.

WYDANIA

Lament chłopski na pany. B. m. r. — Wyd. nast.: przedr. homograf. J. Kallen-

bach, K. Badecki. Lw. 1910 *Białe Kruki* nr 1; inne wyd. przedruku homograf. Lw. 1910; A. Stender-Petersen: Tragoediae sacrae. Dorpat 1931 s. 200-204 (z rkpsu Bibl. Uniw w Uppsali sygn. R 380, k. 344); S. Szczotka: Lament chłopski na pany. W-wa 1946; M. Piszczkowski, jw. poz. 1, s. 28-34; K. Budzyk, H. Budzykowa, jw. poz. 1, s. 253-260; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 1, s. 96-103; S. Czernik, jw. poz. 1, s. 69-75; S. Czernik, J. Przyboś, jw. poz. 1; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*; J. Dürr-Durski: Antitemiusz. Jezuicki dramat szkolny. W-wa 1957 s. 64-69 (z rkpsu, jw., z fot. fragm. na wkładce między s. 104-105).

3. LAMENT CHŁOPSKI (ok. 1629)

Wierszowana satyra na ziemian, sprawców nędzy chłopskiej. Powst. ok. 1629. Liczy 24 strofki czterowersowe (i jedną dwuwersową) w siedmiozgłoskowcach. Autor nieznany.

WYDANIA

Lament chłopski. Z rkpsu wyd. kryt. K. Badecki przy: Piotr Zbylitowski: Przygana wymyślnym strojom białogłowskim (1600 r.). Lw. 1910 *Białe Kruki* nr 2 s. 47-55; fragm. przedr.: M. Piszczkowski, jw. poz. 1, s. 24-27; K. Budzyk, H. Budzykowa, jw. poz. 1, s. 260-264; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 1, s. 104--107; S. Czernik, jw. poz. 1, s. 65-67; M. Hernasowa, jw. poz. 2.

OPRACOWANIA

A. T. Chłędowski: Spis dzieł opuszczonych lub źle oznaczonych w Bentkowskiego Historii literatury polskiej. *Pam. Lw.* 1818; wyd. osob. Lw. 1818 s. 63. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 172. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 38-39. — J. Kallenbach, K. Badecki: Lament chłopski na pany. Lw. 1910 *Białe Kruki* nr 1. [Rec.: *Gaz. Lud.* 1908 nr 25; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); A. Brückner: Białe kruki. *Tyg. Ilustr.* 1910 nr 21; A. Ch. (Chmiel). *Czas* 1910 nr 159; F. J. (Jaworski). *Na Ziemi Naszej*, dod. do: *Kur. Lw.* 1910 nr 3; S. K. (Krzemiński). *Przegl. Bibl.* 1910 t. 2; S. Łempicki. *Gaz. Lw.* 1910 nr 34; M. Sz. (Szyjkowski). *Straż Pol.* 1910 nr 25; S. Wasylewski. *Lud* 1910; *Lamus* 1910 t. 2; *Przew. Bibliogr.* 1910 nr 33; *Słowo Pol.* 1910 nr 122]. — S. Pigoń: Lament chłopski na pany. *Kur. Poz.* 1935 nr 391. — S. Szczotka: Lament chłopski na pany oraz inne narzekania na niedolę poddanych polskich. W-wa 1946 *Bibl. Powsz.* — K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62, s. XX-XXI. —

H. Barański: Wielkopolskie ,,Lamenty na pany". *Nowy Świat* 1953 nr 32 (dod. do: *Głos Wielkopol.*). — S. Szczotka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 598-599; por. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Wstęp do wyd.: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII w. T. 1. W-wa 1954 s. 14. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954 s. 192-195. — S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 221-222. — M. Piszczkowski: Uwagi o ,,lamentach chłopskich". *Księga pam. ku czci S. Pigonia*... Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

LEGENDA O ŚW. ALEKSYM

Wierszowana polska opowieść religijna o życiu św. Aleksego. Jest to niewątpliwie przeróbka kilku (prawdopodobnie dwóch) redakcji licznych łacińskich i przypuszczalnie niemieckiej wersji legendy. Zabytek zachował się w postaci bardzo niedbałej kopii starszego wzoru, sporządzonej w połowie XV w. Tekst pozbawiony zakończenia liczy 241 wersów, w większości ośmiozgłoskowych. Autor (kopista) nie jest znany; powstanie zabytku wiąże się może z Mazowszem (z Płockiem).

WYDANIA

W. Wisłocki: Legenda o św. Aleksym. Wiersz polski z r. 1454. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 4 (1876) i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz.*

Filol. t. 19 (1893). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej). — K. Drzewiecki: Teksty do nauki języka staropolskiego. Wiek XIV i XV. W-wa 1924 (w pisowni zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym. Poz. 1937 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Prace Komisji Filol.* t. 9. (Tekst oryginalny i w pisowni zmodernizowanej). Przedr. J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 1. W-wa 1948 (w pisowni zmodernizowanej).

Rkps w kodeksie Bibl. Jagiel. nr 2317.

OPRACOWANIA

W. Wisłocki: Legenda o św. Aleksym. Wiersz polski z r. 1454. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 4 (1876) i odb. [Rec.: W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 2 (1877)]. — W. Bruchnalski: O źródłach niektórych utworów poetycznych polskich XV i XVI w. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 4 i odb. — W. Bruchnalski: Legenda aurea w polskiej literaturze. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1885. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: Wiersze polskie średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 189-190; t. 3. W-wa 1904 s. 69-73. — S. Dobrzycki: Polska poezja średniowieczna. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 2; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 384-385. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczny poemat łaciński o św. Aleksym w rękopisie polskim z wieku XV. *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata.* Poz. 1936. — S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich. Poz. 1937 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Prace Komisji Filol.* t. 9; por.: *Księga referatów II Międzynarodowego Zjazdu Slawistów.* Sekcja 2. Hist. lit. W-wa 1934. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); P. Grzegorczyk: Iłłakowiczówna i średniowiecze. *Prosto z mostu* 1938 nr 14; J. Koller. *Dzien. Poz.* 1938 nr 257; K. Krejčí: Die St. Alexius-Legende in den slavischen Literaturen. *Slavische Rundschau* 1938 nr 2; por. A. Brückner. *Slavia* 1939 s. 424; T. Lehr-Spławiński. *Nowa Książka* 1938 z. 3; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 24); St. W. (Wędkiewicz). *Przegl. Współcz.* 1938 t. 65 s. 432; A. Brückner: Pokłosie staropolskie (1450-1685). *Slavia* 1938/39]. — F. Siedlecki: Z zagadnień polskiego wiersza średniowiecznego. *Język Pol.* 1937 z. 2 s. 44 nn., z. 3 s. 75 nn. — J. Hrabák: Polski ośmiozgłoskowiec średniowieczny. *Prace ofiarowane K. Wóycickiemu.* Wil. 1937. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studia Pražského Linguistického Kroužku* 1. Praga 1937. — J. Birkenmajer: Die Rhytmik der Alexiuslegende. *Slavische Rundschau* 1938 nr 6. — A. Brückner: Die polnische Alexiuslegende von 1454. Tamże. —

J. Hrabák: Smilova škola a staropolské básnictví. *Slavia* 1947 s. 165. — L. Zatočil: Olomoucká legenda o sv. Alexiovi (B) a poznámky k legendě polské. Praga 1948 *Věstník Královské České Společnosti Nauk. Třída filos.-hist.-filol.* 1947 z. 11. [Rec.: F. M. *Slezský sborník* 1949 nr 1; J. Šedivý. *Časopis pro moderní filologie* t. 33 (1950) s. 63; S. Vrtel-Wierczyński. *Pam. Lit.* R. 43 (1952)]. — R. Pisarski: „Legenda o św. Aleksym" jako wyraz dążeń i tęsknot człowieka średniowiecznego. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. 1948. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 175 nn. — S. Wierczyński: Z historii wątków wędrownych. Średniowieczna legenda o św. Aleksym w Polsce i na Słowiańszczyźnie. (Uwagi, dodatki i materiały). *Pam. Słowiański* t. 3 (1952) i nadb. — K. Budzyk: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953); przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. Wr. 1956. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN,* s. 95-96, 125, 133-137 i in. — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" ‖ „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 82-83. —

S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 147 nn. — B. Lindertówna: Końcówka gen.-dat.-loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T. 2 W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

LEGENDA O ŚW. DOROCIE (pierwsza połowa XV w.)

Legenda w formie pieśni polskiej zapisana ok. 1420 w łacińskim kodeksie z kazaniami niedzielnymi Jakuba de Voragine. Pisany gotykiem zabytek liczy 132 nierównozgłoskowe wersy, ujęte w zwrotki trójdzielne. Język legendy odznacza się starodawnością niektórych form oraz bardzo silnymi wpływami czeskimi. Zabytek, odnaleziony przez A. Brücknera, jest przeróbką jednego z czeskich wariantów legendy.

WYDANIA

A. Brückner: Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur. III. Dorotheenlegende. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Nar. sygn. I, F. 396, zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur. III. Dorotheenlegende. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 208. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze* 15. — S. Reczek: Jekać żona w Legendzie o świętym Aleksym. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 2 (1959).

LEGENDA ZŁOTA

Przekład polski *Legenda aurea* Jakuba de Voragine z XIII w. Wg J. Janowa powstał zapewne w Starym Sączu lub w Krakowie pod koniec XIII w., co wg M. Plezi mało prawdopodobne; zdaniem M. Plezi sporządzono go u schyłku XIV w. Tłumacz nieznany. Odpis znalazł się w księgozbiorze królowej Jadwigi. W wiekach późniejszych resztek tego odpisu użyto do oprawy dzieł K. Drużbickiego, które ze zbiorów w Płocku przewieziono następnie do Biblioteki Publicznej w Petersburgu. W 1923 odkrył szczątki zabytku K. Michalski. Ocalałe dwie karty zawierały ustęp *De passione Domini*, nazwany obecnie *Pasją połocką*. Zabytek przewieziono do Warszawy po 1934.

Zob. też: Żywot św. Błażeja.

WYDANIA

Podobiznę fot. oraz urywek tekstu Pasji połockiej ogł. J. Janów: Resztki biblioteki królowej Jadwigi. (Nowe urywki Legendy złotej w oprawach dzieł K. Drużbickiego). *Spr. PAU* 1948 nr 7.

Rkps zniszcz. 1944. Fot. części zabytku w posiadaniu W. Taszyckiego.

OPRACOWANIA

J. Łoś: Biblioteka polska królowej Jadwigi. *Czas* (Kr.) 1923 nr 255. — J. Łoś: Biblioteka polska królowej Jadwigi. *Przew. Bibliogr.* 1926 z. 6. — J. Janów: Resztki biblioteki królowej Jadwigi. (Nowe urywki Legendy złotej w oprawach dzieł K. Drużbickiego). *Spr. PAU* 1948 nr 7. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV-XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow Językoznawczego* z. 11 (1952) s. 19-20 przyp. — M. Plezia: Wstęp do: Jakub de Voragine: Złota legenda. Wybór. W-wa 1955 s. LI.

LISTY MIŁOSNE ŚREDNIOWIECZNE

1. AD DILECTAM (1428-1429)

Polski list prozą (inc.: *Służbę mą naprzód ustawiczną* ...), kreślony do panny „w Szamotulech we jśrzodę". Zapisany w łacińskiej retoryce Marcina z Międzyrzecza w 1428-1429. Autor nieznany.

WYDANIA

L. Malinowski: Zabytki języka polskiego w rękopisie nr 2503 Bibl. Uniw. Jagiel. w Krakowie. *Prace Filol.* t. 1 (1885) s. 480-481 (z podobizną rkpsu) i odb. W-wa 1887. — B. Ulanowski. *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki* t. 10 (1888) s. 60. — W. Bruchnalski: Polskie listy miłosne. Ustęp z historii kultury polskiej. I. Listy miłosne średniowiecza polskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 i odb. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 (w pisowni zmodernizowanej); toż wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — B. Merwin: Polskie listy miłosne od XV do XIX wieku. Lw. 1922. — A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68 (w pisowni zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60 (w pisowni zmodernizowanej); toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952. — R. Ganszyniec: Polskie listy miłosne dawnych czasów. Lw. 1925 s. 212-213 (w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej).— W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951.— S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2503 k. 40v.

2. SERDECZNE POKŁONIENIE... (pierwsza połowa XV w.)

Polski list prozą z elementami rymu, adresowany do panny. Zachowany w odpisie z 1444. Autor nieznany.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 99 (w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej; mylnie jako modlitwa do Najświętszej Panny, co sprostował już A. Mickiewicz). — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. II. Średniowieczne słownictwo polskie. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 37. — A. Brückner: Polskie listy miłosne. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 1. — J. Łoś: Przegląd ..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja ..., jw. poz. 1.— R. Ganszyniec: Polskie listy ..., jw. poz. 1, s. 213. — A. Brückner: Polska proza ..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza ..., jw. poz. 1.

Rkps był w Bibl. Baworowskich we Lw. nr 958 k. 36v.

3. LITERA AD AMASIAM DE EODEM AMORE (pierwsza połowa XV w.)

Łaciński list prozą (z drobnymi wstawkami polskimi) oraz wierszem, pisany do Katarzyny, szlachcianki mieszkającej w Krakowie (inc.: *Ut sol noster corpora celestia propriis radiis decusat* ...). Powst. przypuszczalnie w pierwszej połowie XV w.; wg R. Ganszyńca może posłużył za wzór twórcy *Epistola ad dominicellam* (zob.). Anonimowy autor, podający się za dworzanina, był zapewne scholarem.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy ..., jw. poz. 1, s. 64, 66.

Przekł. pol. tamże s. 65, 67 (przekład części wierszowanej skontaminowany z tłumaczeń T. Krochówny i J. Jedlicza).

Rkps był w Bibl. Państwowej w Berlinie sygn. Lat. Q. nr 239.

4. POKŁONIENIE, MÓJ NADE WSZYTKI NAMILEJSZY... (połowa XV w.)

Polski list prozą, kreślony od kobiety do miłego, w rzeczywistości najpewniej utwór scholarski. Powst. ok. połowy XV w.

WYDANIA

J. Łoś: Przegląd ..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki ..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja ..., jw. poz. 1 (w skróceniu). — A. Brückner: Polska proza ..., jw. poz. 1. — R. Ganszyniec: Polskie listy ..., jw. poz. 1, s. 213-215. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów ..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza ..., jw. poz. 1.

Rkps w zbiorach ks. Chodyńskiego we Włocławku pt. Liber formularum et epistolarum.

5. FORMA AD VIDUAM (połowa XV w.)

Łaciński list prozą (inc.: *Noveritis, virgo splendida* ...) pisany do wdowy Katarzyny. Powst. ok. połowy XV w., zachowany w kopii z ok. 1480. Autor nieznany.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy ..., jw. poz. 1, s. 48. — Przekł. pol. tamże s. 49.
Rkps jw. poz. 3.

6. EPISTULA AMASIO (połowa XV w.)

Łaciński list prozą (inc.: *Dilectissime mi! De sanitate audivi*...), kreślony od Katarzyny do szlachcica Henryka w Krakowie. Powst. ok. połowy XV w., zachowany w kopii z ok. 1480.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 54, 56. — Przekł. pol. T. Krochówny, tamże s. 55, 57.
Rkps jw. poz. 3.

7. ALIA IN EODEM (połowa XV w.)

Łaciński list prozą (inc.: *Amoris fervidi furore primo*...) do kobiety, pisany z Krakowa. Wg R. Ganszyńca stanowi ćwiczenie scholarskie. Powst. ok. połowy XV w. zachowany w kopii z ok. 1480. Autor nieznany.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 68, 70. — Przekł. pol. tamże s. 69-71.
Rkps jw. poz. 3.

8. ALIA DE EODEM (połowa XV w.)

Łaciński list prozą (inc.: *Ach! Qualiter sagita*...). Powst. ok. połowy XV w., zachowany w kopii z ok. 1480. Autor nieznany.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 70. — Przekł. pol. tamże s. 71.
Rkps jw. poz. 3.

9. ALIA DE EODEM AD AMASIAM (połowa XV w.)

Łaciński list prozą (inc.: *Unde ad viridarium vestrum accessi*...) do pani K. (zapewe Katarzyny), pisany z Krakowa. Powst. ok. połowy XV w., zachowany w kopii z ok. 1480. Autor nieznany.

WYDANIA

R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 70, 72.
Przekł. pol. tamże s. 71, 73.
Rkps jw. poz. 3.

10. DO KACHNICZKI (ok. 1480)

Polski list prozą z elementami rymu (inc.: *Kachniczko ma namilejsza*...), adresowany do Katarzyny. Powst. ok. 1480. Autor nieznany.

WYDANIA

A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 60 i odb. Kr. 1893. — A. Brückner: Polskie listy..., jw. poz. 2. — J. Łoś: Przegląd..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki ..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja..., jw. poz. 1. — A. Brückner: Polska proza..., jw. poz. 1. — R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 215. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza..., jw. poz. 1.
Rkps jw. poz. 3.

11. DAWNOM ZWIEDZAŁ CUDZE STRONY ... (koniec XV w.)

Polski list wierszowany w czterech strofach pięciowersowych o schemacie budowy 8a 8a 8b 8b 8b. Wg W. Nehringa i R. Ganszyńca opiera się na wzorze czeskim; J. Łoś i A. Brückner przeczą temu. Powst. w końcu XV w. Autor nieznany.

WYDANIA

W. Nehring: Beiträge zum Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) s. 545 i nadb. — W. Bruchnalski: Polskie listy miłosne..., jw. poz. 1, s. 11. — J. Łoś: Przegląd..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja ..., jw. poz. 1. — R. Ganszyniec: Polskie listy ..., jw. poz. 1, s. 215-216.
Rkps jw. poz. 4.

12. W JEDNOŚCI STAŁOŚCI SERCA MEGO...

Polski list prozą rymowaną do umiłowanej. Znany z zapisu z 1554, wg W. Bruchnalskiego pochodzi z pierwszej połowy XVI w., wg A. Brücknera i J. Łosia z drugiej połowy w. XV.

WYDANIA

W. Bruchnalski: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 17-18. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja..., jw. poz. 1. — R. Ganszyniec: Polskie listy..., jw. poz. 1, s. 216, 219.
Rkps Ossol. nr 1159/I s. 238-240.
Zob. też: EPISTOLA AD DOMINICELLAM.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Polskie listy miłosne. Ustęp z historii kultury polskiej. I. Listy miłosne średniowiecza polskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 i odb. — A. Brückner: Polskie listy miłosne. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. Pogodin: Z literatury polskiej średniowiecznej. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 2. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — B. Merwin: Polskie listy miłosne od XV do XIX wieku. Poz. 1922. — R. Ganszyniec: Polskie listy miłosne dawnych czasów. Lw. 1925. [Rec.: G. Przychocki. *Eos* 1925; A. Brückner. *Ruch Lit.* 1926; S. Vrtel-Wierczyński. *Kwart. Hist.* 1926]. — A. Brückner: Pierwotny erotyk polski. *Przegl. Współcz.* 1926 t. 17. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 589-590. — K. Piotrowicz: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934). —

M. Dłuska: List miłosny z XV wieku. *Radio i Świat* 1945 nr 18. — T. Polański: Najdawniejszy list miłosny. *Przegl. Wielkopol.* 1947 nr 4-6. — S. Skwarczyńska: Wstęp do nauki o literaturze. T. 2. W-wa 1954 s. 434. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 140 nn. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15 s. 356 nn. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Tzw. LITERATURA SOWIZRZALSKA

A. Liryka obyczajowo-społeczna

1. MINUCJE SOWIŹRZALSKIE I (XVI/XVII w.)

Sowizrzalska parodia prognostyków stawiających w sposób pseudonaukowy horoskopy nadchodzącego roku. Należy do kalendarzyków humorystycznych, jakie pojawiły się masowo w początkach XVII w. (por.: poz. 32; Proza sowizrzalska poz. 1). Wskutek zaczytywania zachowały się zaledwie nieliczne fragmenty.

WYDANIA

Minucje sowiźrzalskie. B. m. r. (koniec XVI lub początek XVII w.). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka mieszczańska. Minucje sowiźrzalskie. Kr. 1948 *BPP* nr 88. Fragm. przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska XVII wieku (w wyborze). Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 74; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62.

2. CARMEN POLSKOLATINUM CECHU PIJACKIEGO (1600)

Pieśń wagancka. Autor podpisał się pseudonimem ,,Jodko Lithuanus''.

WYDANIA

Carmen polskolatinum cechu pijackiego. Kr. 1600. Wyd. nast.: ok. 1600 (wg Estr.) razem z Carmen macaronicum de eligendo vitae genere; wg ed. 1 wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91.

Unikat pierwodr. Bibl. Jagiel. sygn. 1581. I.

3. GREGORIANKI (1600)

Nie odszukany druk anonimowy. Z egzemplarzem zetknął się jedynie H. Juszyński, według którego jest to opis zabawy przekupek w tłusty czwartek, czyli tzw. babski comber na rynku krakowskim. Wspomniane są też tańce i piosenki, nieraz drastyczne, kompozycji straganiarek oraz nieznane skądinąd gry. Na czele utworu został umieszczony wiersz łaciński zachęcający młodzież do nauki i znoszenia trudów szkolnych.

WYDANIA

Gregorianki. B. m. 1600. Łac. wiersz wstępny ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820.

4. MINISTROMACHIA (1603)

Nie odszukany druk antyreformacyjny. Wg K. Badeckiego zapewne pamflet humorystyczny. Autor podpisał się kryptonimem J. T. M. S. H.

WYDANIA

Ministromachia do panów pikardystów, bezistów... a iście ateistów, luteranów... a iście poganów... B. m. 1603.

5. BARWICZKA DLA OZDOBY TWARZY PANIEŃSKIEJ (1605)

Utwór o tendencjach dydaktycznych z podaniem kilku recept kosmetycznych. Jest to w znacznej części parafraza

Owidiusza *Medicamina faciei*. Liczy łącznie z przedmową i wierszem do Zoila 168 trzynastozgłoskowców. Autor ukrył się pod pseudonimem Radopatrzka Gładkotwarskiego z Lekarzewic.

WYDANIA

Barwiczka dla ozdoby twarzy panieńskiej. Na pilne żądanie panny Dajgoty Miełostrojskiej imieniem dobrych towarzyszek uczyniona. Wil. 1605. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2. Fragm. przedr.: J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

Unikat Bibl. Baworowskich Lw., księgozbiór Z. Czarneckiego.

6. SEJMU DOMOWEGO ARTYKUŁÓW SZEŚĆ (1608)

Zbiór żartobliwych artykułów o charakterze obyczajowo-społecznym. Liczy 359 wersów. Do jednej z ed. 1625 dodano też słynną małoruską pieśń o Kulinie pt. *Pieśń Kozaka Płachty*, przedstawiającą los dziewczyny uwiedzionej przez kozaka. Z powodu licznych w tekście polonizmów A. Brückner uważa autora *Pieśni* za Polaka. Utwór ten ukazał się później w ed. 2 *Prażonki albo nawary* (zob. poz. 16). Autorem *Sejmu* jest Jan Dzwonowski, pochodzący z Podgórza. Pisał od 1608 do 1625. Przebywał przeważnie w Krakowskiem i na Rusi Czerwonej. Wg A. Brücknera nazwisko Dzwonowski jest pseudonimem (por. poz. 7; Dramat sowizrzalski poz. 20).

WYDANIA

Sejmu domowego artykułów sześć. B. m. 1608 (wyd. to zaginęło). Między 1608 a 1625 było kilka wyd., o których bliżej nic nie wiadomo. Wyd. późniejsze pt. Sejm albo constitutie domowe. B. m. 1625 (dwie ed.); w tymże roku jeszcze dwie ed. uzupełnione innymi utworami pt. Sejmu walnego domowego artykułów sześć; wyd. kryt. K. Badecki: Pisma Jana Dzwonowskiego. Kr. 1910 *BPP* nr 58. Fragm. przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty... jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 2. W-wa 1954.

Egz. ed. z 1625 Bibl. Czart. sygn. 12452-46.

7. STATUT... TO JEST ARTYKUŁY PRAWNE (1611)

Zbiór frantowskich artykułów i paragrafów. Liczy 572 wersy. Autorem jest Jan Dzwonowski (zob. poz. 6).

WYDANIA

Statut... to jest artykuły prawne, jako sądzić łotry i kuglarze jawne. B. m. r. Wyd. nast.: b. m. r.; b. m. r.; wyd. kryt. K. Badecki: Pisma Jana Dzwonowskiego. Kr. 1910 *BPP* nr 58; fragm. przedr.: K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1 s. 230; K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w. Lw. 1925 s. 373-374; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 1; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

8. BIESIADY ROZKOSZNE (1610—1615)

Zbiór jowialnych fraszek wierszowanych. Powst. 1610-1615. Autor podpisujący się „Baltyzer z Kaliskiego powiatu", być może, pochodził z Wielkopolski, ale wykazał w swym zbiorze znajomość Krakowa i jego okolic.

WYDANIA

Biesiady rozkoszne część pierwsza. Wyd. 1610-1612 (egz. ed. nieznany). Wyd. nast.: b. m. ok. 1615 (wraz z częścią wtórą); b. m. r.; b. m. r.; b. m. r.; pt. Biesiady rozkoszne część wtóra. Wyd. ok. 1615. Cz. 1 i 2 wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka..., jw. poz. 1. Wybór przedr.: J. Tuwim: Cztery wieki..., jw. poz. 7; J. Krzyżanowski: Ze staropolskiej poezji wiślanej. *Ziemia* 1935; przedr. pt. Zapomniane pochwały Wisły. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 249-250; *Papiernik* 1947 nr 4; *Robotnik* 1947 nr 10; J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 1; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5.

Egz. cz. 1 Ossol. sygn. 748; egz. zdefektowany cz. 2 Bibl. Jagiel. sygn. Cim. Qu. P. 383.

9. KIERMASZ WIEŚNIACKI (1613—1615)

Zbiór wierszy miłosnych i obyczajowych, fraszek i żartów kiermaszowych; zawiera m. in. słynny wiersz *Mazurowie mili, gdzieście się popili*. Powst. w 1613-1615. Autor podpisał się pseudonimem Jan z Wychylówki vel Jan z Kijan; żył on na Podgórzu na przełomie XVI-XVII w.

WYDANIA

Kiermasz wieśniacki abo rozgwara Kmosia z Bartoszem na Zawiślu. (Kr. 1613--1615, dr. B. Skalski?). Wyd. nast.: (Kr.

po 1618, dr. B. Skalski?); b.m.r.; przedr. T. Wierzbowski. W-wa 1902 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVII w.* t. 17; wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka mieszczańska. Lw. 1936 *Zabytki Piśmiennictwa Pol.* t. 7 (w przyp. odmiany tekstu z ed. 2 oraz dwa wiersze z ed. 3: O ciotce z siostrzoneczką, Na spowiedź). Wybór przedr.: J. Tuwim: Cztery wieki..., jw. poz. 7; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII w. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*; pieśń Mazurowie mili..., przedr. S. Czernik: Humor i satyra ludu polskiego. W-wa 1956 s. 217-218; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru..., jw. poz. 7; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5.

Egz. ed. 1 Bibl. Królewska w Berlinie sygn. Zo 8724; unikat ed. 2 Bibl. Uniw. Warsz.; egz. ed. 3 (zdefektowany) Ossol.

10. SOWIZRZAŁ NOWY ABO RACZEJ NOWYŹRZAŁ (koniec XVI w.)

Zbiór fraszek sowizrzalskich i innych wierszy. Odmienna wersja tekstów nosiła tyt. *Nowy Sowizrzał.* Wg C. Hernasa powst. prawdopodobnie w 1596. Autorem jest pseudonimowy Jan z Kijan vel Jan z Wychylówki (zob. poz. 9).

WYDANIA

Sowizrzał nowy abo raczej Nowyźrzał. Kr. 1614. Wersja pt. Nowy Sowizrzał. B. m. r. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka..., jw. poz. 1. Wybór przedr.: J. Tuwim: Cztery wieki..., jw. poz. 7; J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 1; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru..., jw. poz. 7; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5.

11. UCHWAŁA DWORSKA NA TATARY (1614)

Anonimowa satyra na urzędników dworskich. Wg W. A. Maciejowskiego jest to utwór podobny do *Statutów* J. Dzwonowskiego (zob. poz. 7).

WYDANIA

Uchwała dworska na Tatary. B. m. 1614.

12. WÓDKA ALBO GORZAŁKA (1614)

Żartobliwa pochwała wódki, licząca 340 wersów. Zawiera ciekawy obyczajowo wywód na temat nazw, którymi pijacy różnych zawodów i narodów ochrzcili wódkę. Pisemko kończy *Pieśń o babie przy gorzałce,* włączona także do tekstu późniejszego *Dzwonka serdecznego* z 1620 (zob. Liryka miłosna poz. 5). Podpis Jurek Potański jest zapewne pseudonimem autora. Częste wzmianki o Krakowie i innych miastach małopolskich przemawiają za podgórskim pochodzeniem Potańskiego. Był on spokrewniony z bliżej nie znanym Iwanem Brelińskim z Dobrej.

WYDANIA

Wódka albo gorzałka. B. m. 1614 (cechy typograficzne oryginału wskazują na krakowską oficynę Bazylego Skalskiego). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2. Fragm. Wódki i Pieśni o babie przy gorzałce przedr. J. Tuwim: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935. Fragm. przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5.

Egz. Bibl. Baworowskich Lw., nr 2997, księgozbiór Z. Czarneckiego.

13. NAENIA ABO WIERSZ ŻAŁOSNY (ok. 1614)

Anonimowy utwór wierszowany w formie fikcyjnego panegiryku żałobnego ujmujący żartobliwie biografię pijaka Matysa. Powst. ok. 1614. Liczy 174 wersy.

WYDANIA

Naenia abo wiersz żałosny na śmierć wielmożnego Pana Ie. o. M. P. Matysa Odludka, książęcia ultajskiego, wielkiego hetmana łotrowskiego. B. m. r. (Kr.? ok. 1614). Fragm. przedr. L. Simon: Nieznane materiały do historii literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w. *Ruch Lit.* 1926. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Uniw. Wil., sygn. D. XI. 6/20.

14. FRASZKI SOWIZRZAŁA NOWEGO (1614)

Zbiorek 51 żartobliwych i poważnych fraszek m. in. na cześć Jana Kochanowskiego. Autor ukrył się pod pseudonimem Jana z Kijan (zob. poz. 9).

WYDANIA

Fraszki Sowizrzała nowego. Kr. 1614. Trzy wyd. nast. (b. m. r.) są kompilacją Fraszek Sowizrzała nowego oraz Fraszek nowych sowizrzałowych (zob. poz. 15). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka..., jw. poz. 1. Wybór przedr.: K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 6; M. Hernasowa: Polska literatura..., jw.

poz. 9; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5.
Egz. ed. 1 Bibl. Kórn. sygn. 12920.

15. FRASZKI NOWE SOWIZRZAŁOWE (1615)

Zbiór 53 fraszek, opowiadań prozaicznych i różnych wierszy. Autor występuje pod pseudonimem Jana z Kijan (zob. poz. 9).

WYDANIA

Fraszki nowe sowizrzałowe. Kr. 1615. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka..., jw. poz. 1. Wybór przedr. J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.

16. PRAŻONKA ALBO NAWARA (1615)

Zbiór anegdot prozaicznych oraz wierszy miłosnych. Wydanie drugie zostało przerobione; m. in. dodał autor *Pieśń o Kozaczku*. Anonimowy zbieracz jest zarazem autorem nie odszukanej dotychczas *Siekanki*.

WYDANIA

Prażonka albo nawara dla zabawy uczciwej drużynie. B. m. (Kr.?) 1615. Wyd. nast.: Kr. 1640 (dołączona tutaj Pieśń o Kozaczku ukazała się już w 1625 pt. Pieśń Kozaka Płachty przy wyd. Sejmu walnego domowego artykułów sześć J. Dzwonowskiego, zob. poz. 6); wyd. kryt. wg ed. 1 z uzup. wg ed. 2 K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 9. Wybór przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 1; J. Kijas: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 88; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 5; J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja..., jw. poz. 15.
Unikat ed. 1 Bibl. Kórn.

17. LIST O LISOWCZYKACH (1620)

Paszkwil na różnowierców. Autorem był prawdopodobnie ktoś z kół jezuickich.

WYDANIA

List o Lisowczykach. Do D. Martyn Luter od śląskich i czeskich efangielików przez ksiądz Nikiel Habspert minister ferbi Dei zboru wrocławskiego z niemieckiego na polski przełożony. B. m. 1620. Wyd. nast.: b. m. 1620; b. m. 1636; z rkpsu z 1650 wyd. W. Szczurat: Z neznanoj polskoj rukopisi XVII w. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1906 t. 74.

Zob. też: Wiersze o Lisowczykach, Wyd. W. Magnuszewski. *Miscellanea staropolskie*. Wr. 1962 *Arch. Lit.* t. 6.

18. KOZUBALES ABO OBRONA (1626)

Wierszowana broszura antysemicka. W sposób anegdotyczny przedstawia pochodzenie Kozubalesowego prawa. Autor nieznany.

WYDANIA

Kozubales abo obrona wszystkich żydów, niech ich nie siepają, gdyż komu, co jest słuszna, kozubales dają. B. m. 1626. (Estr. poza tym zebrał wiadomości o wyd. z 1630, 1638, 1641, a zapisaną przez J. Załuskiego ed. 1683 uznał za nie istniejącą). Przedr. (niedokładnie) M. Bałaban: Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304-1868). Kr. 1913 s. 363-371; toż wyd. 2 Kr. 1931 s. 553-556.

19. NAGROBKI (1626)

Anonimowy zbiór wierszowanych fraszek. Znane są tylko niektóre z nich.

WYDANIA

Nagrobki. Lw. 1626. Jeden nagrobek przedr. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 124; osiem nagrobków podał K. Badecki: Na marginesie literatury mieszczańskiej w Polsce XVII wieku. *Silva Rerum* 1928 s. 86 i odb.

20. WYKŁAD UT RE MI FA SOL LA (1633)

Sowizrzalski wywód o sześciu głosach muzycznych. Liczy 176 wersów. Autor nieznany.

WYDANIA

Wykład Ut Re Mi Fa Sol La. Głosów tych sześć muzycznych według muzyków i kantorów, wokalistów, choralistów, instrumentalistów, ogólnie wszystkich secundum praecepta ich politycznie opisany. Kr. 1633. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.
Egz. Ossol.

21. GENEALOGIA NISIDESA Z GRATISEM (1635)

Anonimowy dialog moralistyczny. Liczy 326 wersów polsko-łacińskich.

WYDANIA

Genealogia Nisidesa z Gratisem abo wywód liniej, w której zacność swoję

i własności sobie przytomne pokazują. A na koniec Nowiniarz z Hochabesem tę rzecz konkludują. Kr. 1635. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

Pierwodr. Ossol. nr 3868.

22. POSWAREK TABAKI Z GORZAŁKĄ (1636)

Anonimowy traktat moralistyczny. Liczy 336 wersów.

WYDANIA

Poswarek tabaki z gorzałką, w którym dostatecznie opisują się obojga tych własności i skutki. Kr. 1636 (wg K. Badeckiego dr. F. Cezary). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

23. PROCES MIĘDZY WŁÓCZĘGĄ A TABAKIEM (1636)

Utwór parodystyczny wierszem. Autor podpisał się sposobem sowizrzalskim Tymoteusz Moczygębski.

WYDANIA

Proces między włóczęgą actorem a tabakiem pozwanym, z którego Jan Obleja, wójt z Podosieka, z Błażejem Obieżywiechą collegą swoim dekret ferował. B. m. 1636. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Uniw. Lubl. sygn. II b. 330.

24. BIESIADY I KARCZEMNY ŻYWOT (1638)

Anonimowy zbiór wierszy o treści prawdopodobnie bachicznej, dotychczas nie odszukany. K. Badecki na podstawie znanych wyjątków jednego z wierszy wskazuje na jego podobieństwo z *Carmen polskolatinum cechu pijackiego* (zob. poz. 2).

WYDANIA

Biesiady i karczemny żywot roku 1638. B. m. 1638. Fragm. ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz..., jw. poz. 3.

25. PIEŚŃ NOWA O SZYNKARKACH I SZAFARKACH (ok. 1650)

Anonimowy druk satyryczny na dziewczyny służebne. Powst. ok. 1650, być może w Krakowie.

WYDANIA

Pieśń nowa o szynkarkach i szafarkach, co ze wsi przychodzą, a jako na dorobkach paniom swoim szkodzą. B. m. r. (ok. 1650). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

26. KOLĘDA PANIOM SASKIM (XVII w.)

Anonimowa broszura antyluterska. Zawiera ironicznie ułożony wierszowany zbiór 13 przywilejów, według których niewiasty luterskie mają unormować współżycie z swymi małżonkami. Data powstania utworu bliżej nie znana. Autor podpisał się dwukrotnie kryptonimami: WHA. oraz P. R.

WYDANIA

Kolęda paniom saskim. B. m. r. (przypuszczalnie Wil.). Pierwszą stronę tekstu zamieścił K. Badecki: Literatura mieszczańska ..., jw. poz. 7.

Unikat Bibl. Uniw. W-wa sygn. 4.20.5. 462 b. — zaginął.

27. WITANIE NA WJAZD IXA HERN LUTERMACHRA (1642)

Satyra antyluterska. Powst. w 1642. Pod przedmową podpisał się Bilger Reinhercigius. Na wstępie znajduje się wiersz w sześciu językach; inny wiersz pisany po białorusku pochodzi niby od Sienki Nalewajki.

WYDANIA

Witanie na pierwszy wjazd z Królewca do Kadłubka saskiego wileńskiego Ixa Hern Lutermachra. Witemberg (właściwie Wil.) 1642. Przedr. (część pierwszą) A. Croiset. *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akadiemii Nauk* t. 17 (1912).

Pierwodruki znajdowały się w początkach XX w. w Petersb. i Bibl. Uniw. W-wa (Estr. XXI, 540; XXXIII, 109-110).

28. ANIMUSZ ANIMASZ (połowa XVII w.)

Satyra obyczajowa na zubożałą a pyszałkowatą szlachtę. Liczy 180 wersów. Powst. ok. 1648. Autor podpisał się frantowskim pseudonimem Jadam Nieboraczkowski z Chudej Woli, który się pisze z kałamarza *eques pedestris comes de Kijow in Goloty et Glodowo haeres*. Podobną tytulaturą *eques pedestris comes de Kijow* posłużył się Celestyn Bozdarzewski w zbiorku pieśni miłosnych wydanych w 1647 pt. *Wesoła ochota przy dobrej myśli* (zob. Liryka miłosna poz. 6).

WYDANIA

Animusz Animasz. B. m. (ok. 1648). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Czart. sygn. 37397.

29. BURLESZKI ALBO ŻARTY (1649)

Zbiór fraszek. Broszura zaginęła i znane są tylko dwie fraszki. A. Brückner, który znał ten zbiór, twierdzi, że jest treścią zbliżony do *Biesiad rozkosznych* Baltyzera, *Nowego Sowizrzała* i *Fraszek nowych sowizrzałowych* (zob. poz. 8, 10, 15). Autor podpisujący się Cadasylan Nowohracki na Krempaku jest również twórcą zbiorku *Sakwy* (zob. Proza sowizrzalska poz. 10).

WYDANIA

Burleszki albo żarty dla poczciwych kompanów, tristitiae antipharmacem. Pisano w Peredniówce. B. m. (1649). Dwie fraszki (Lepszy funt złota niż rozumu centnar; Kolęda) przedr.: K. W. Wójcicki: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1845 s. 151-152; toż wyd. 2 W-wa 1859 s. 526-527; K. Badecki: Literatura mieszczańska ..., jw. poz. 7, s. 489.

30. NOWE ZWIERCIADŁO MODZIE (1678)

Wierszowana satyra na stroje niewieście. Składa się z dwóch części: w pierwszej Heraklit ubolewa nad próżnością mody, w drugiej Demokryt szydzi ze zbytków w strojach niewiast. Liczy 1178 wersów. Autorem jest bliżej nie znany Jakub Łącznowolski (być może, że to prawdziwe nazwisko). Wg J. Krzyżanowskiego utwór jest rodzajem rymowanego kazania na strojnisie szlacheckie, a autor niewątpliwie księdzem.

WYDANIA

Nowe zwierciadło modzie dzisiejszego stroju akomodowane damom polskim, które się modno noszą. B. m. (Kr.?) 1678 (dr. J. Szeliga). Wyd. nast.: Kr. 1682 (dr. J. Szeliga); wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra ..., jw. poz. 2. Fragm. przedr.: K. W. Wójcicki: Niewiasty polskie. W-wa 1845 s. 30-35; Z. Kaczkowski: Kobieta w Polsce. T. 2. Petersburg 1895 s. 238; J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 1.

31. CHŁOPIEC WYĆWICZONY (ok. 1680)

Utwór dydaktyczny. Powst. przed 1680, składa się z 16 przestróg wierszowanych i 18 przestróg prozą. Pojawił się w druku jako afisz do zawieszenia w izbie kredensowej. Autor, być może szlachcic, podpisał się sposobem sowizrzalskim Adrian Krzywogębski.

WYDANIA

Chłopiec wyćwiczony chłopcom gnuśnym, leniwym, kujonom, domatorom dla ćwiczenia. B. m. r. Wyd. nast.: Kr. 1680; Kr. 1759; Lubl. b. r. (XVIII w.) (wyd. z XVIII w. wykazują duże odmiany w tekście); wyd. kryt. K. Badeck': Polska satyra ..., jw. poz. 2.

Unikat ed. 3 Bibl. Jagiel. sygn. 3670 III.

32. MINUCJE NOWE SOWIZRZAŁOWE (ok. 1685)

Zbiór żartobliwych prognostyków parodiujących pseudonaukowe kalendarzyki (por. poz. 1 oraz Proza sowizrzalska poz. 1). Autor, z pochodzenia prawdopodobnie szlachcic, ukrył się pod pseudonimem Stary Maurycjusz Trztyprztycki.

WYDANIA

Minucje nowe Sowizrzałowe. B. m. r. (W-wa? ok. 1685, dr. K. F. Schreiber?). Wyd. nast.: pt. Dworskie minucje nowe sowizrzałowe. B. m. r.; w książce pt. Żarty abo krotofilne facecje z rozmaitych autorów zebrane. Tor. 1695; wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka ..., jw. poz. 1; fragm. przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska ..., jw. poz. 6.

33. OBIECADŁO DWORSKIE (XVII w.)

Anonimowy druczek o charakterze zbioru żartobliwych maksym na temat obowiązków dworzanina. Liczy 24 dwuwiersze o układzie akrostychu alfabetycznego. K. Estreicher sądzi, że jest to utwór Jana Żabczyca (zob.).

WYDANIA

Obiecadło dworskie albo żywot służałych. B. m. r. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2. Odmienne wyd.: Obiecadło dworskie albo żywot służałych i pieśni o wyjeździe warszawskim (egz. nieznany, zob. Estr. XXIII, 217-218).

Unikat Bibl. PAU, klocek sygn. Cim. 2687 (bez Pieśni o wyjeździe).

34. APOLOGIA RODZAJU EWINEGO (XVII w.)

Satyra obyczajowa, profeministyczna. Liczy 166 wersów. Autor podpisał się raz jako Wierzchosława Kendzierzkowska, drugi raz — Eufrozyna Lubokłońska.

WYDANIA

Apologia rodzaju Ewinego, to jest obrona pań i panien z okazaniem cnót ich i za-

cności naprzeciw uszczypliwym obmowom i pismom niebacznych mężczyzn. Roku teraźniejszego w Presowie. B. m. r. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra ..., jw. poz. 2.

Unikat pierwodr. Bibl. Kórn. sygn. 3918.

35. WIERSZ O FORTELACH I OBYCZAJACH BIAŁOGŁOWSKICH (koniec XVII w.)

Anonimowa satyra na obyczaje niewiast. Składa się z czterech traktatów i liczy 750 wersów. Powst. w końcu XVII w.

WYDANIA

Wiersz o fortelach i obyczajach białogłowskich. B. m. r. (ok. 1684). Wyd. nast.: po 1684. Fragm. ogł. M. Wiszniewski: Hist lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 168-170. Całość wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra ..., jw. poz. 2.

B. Liryka miłosna

1. DAMA DLA UCIECHY MŁODZIEŃCOM I PANNOM (początek XVII w.)

Zbiorek 26 pieśni miłosnych. Niektóre utwory, zdaje się, pochodzą z XVI wieku. Autorem, względnie redaktorem, pierwszej edycji był bliżej nie znany Adam Lewandowic Strzeżowczyk. K. Badecki przypuszcza, że nazwisko to jest pseudonimem Adama Władysławiusza (zob.). Wg A. Brücknera zbiorek pochodzi z drugiej połowy XVII w.

WYDANIA

Dama abo gra ucieszna dla uciechy młodzieńcom i pannom, w której się zamykają tańce. B. m. r. (początek XVII w.). Wyd. nast. pod zmienionym tyt.: Dama dla uciechy młodzieńcom i pannom (Kr.? ok. 1650, dr. M. Filipowski?); w ciągu XVII w. sześć wyd.; wyd. kryt. wg ed. 2 K. Badecki: Polska liryka mieszczańska. Lw. 1936 *Zabytki Piśmiennictwa Pol.* t. 7. Fragm. przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII wieku w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 2. W-wa 1954; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

Egz. wyd. 2 Bibl. Baworowskich Lw., księgozbiór Z. Czarneckiego sygn. 2302.

2. PIEŚNI I TAŃCE (1614)

Anonimowy zbiór pieśni przeważnie miłosnych. M. in. zawiera parafrazę wiersza J. Kochanowskiego *Szlachetne zdrowie*.

WYDANIA

Pieśni i tańce zabawam uczciwym gwoli. B. m. (Kr.?) 1614. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka ..., jw. poz. 1. Wybór przedr. J. Kijas: Literatura rybałtowska XVII wieku (w wyborze). Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 74; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 1.

Unikat Bibl. Kórn. sygn. 12907.

3. KIERMASZ WIEŚNIACKI (1613-1615)

Zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 9.

4. NOWE PIEŚNI DWORSKIE (1615-1620)

Anonimowy zbiór pieśni miłosnych. Jest znany z egzemplarzy zdefektowanych, obejmujących pieśni od 13 do 39. Czas powstania względnie wydania przypada na 1615-1620.

WYDANIA

Nowe pieśni dworskie. B. m. r. (ok. 1615-1620). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka ..., jw. poz. 1. — Wybór przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 1.

5. DZWONEK SERDECZNY (1620)

Anonimowy zbiór wierszy miłosnych. Powst. 1620. M. in. zawiera *Pieśń o babie i żaku* przedrukowaną z broszury J. Potańskiego *Wódka albo gorzałka* z 1614 (zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 12) oraz *Lament chłopski na złe lata* (zob. Lamenty chłopskie poz. 1). Autor zbioru nieznany. Niektóre z pomieszczonych w *Dzwonku* piosenek włączone zostały także do innych pokrewnych, a później wydanych zbiorków, np. *Pieśni, tańce i padwany* (zob. poz. 8, 9).

WYDANIA

Dzwonek serdeczny, do którego sie co żywo na głos zbiega, tak młodzieńcy jako i panny. B. m. 1620. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1. Wybór przedr.: K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 1; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 1; M. Hernasowa: Polska literatura..., jw. poz. 1;

J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 1.
Unikat Bibl. Nar.

6. WESOŁA OCHOTA PRZY DOBREJ MYŚLI (1647)

Zbiór wierszy miłosnych. Powst. wg K. Badeckiego ok. 1647. Z dochowanego w defekcie egzemplarza ocalały pieśni 29-43. Autorem czy też zbieraczem był Celestyn Bozdarzewski (zapewne pseudonim).

WYDANIA

Wesoła ochota przy dobrej myśli. Pieśni, tańce, padwany, balety pieszczonej młodości gwoli. B. m. 1647 (egz. nieznany). K. Badecki przypuszcza, że z wyd. następnego pochodzi egz. Bibl. Miejskiej im. Kopernika w Toruniu; na podstawie tego egzemplarza wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1.
Zdefektowany egz. ed. 2(?) Bibl. Miejska Tor.

7. KOŁO TAŃCA WESOŁEGO (po 1654)

Bezimienny zbiorek 26 pieśni miłosnych. Ukazał się w nie wskazanej oficynie krakowskiej w frantowskim roku XXX000, nie wcześniej jednak jak po 1654, gdyż zawiera niektóre liryki z *Roksolanek* S. Zimorowica (zob.).

WYDANIA

Koło tańca wesołego dla uciechy młodzi pieśni dworskich używające, teraz nowo wydane z przydatkiem baletów i curantów francuskich. B. m. r. (Kr. po 1654, dr. M. Filipowski?). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1.
Unikat Ossol. sygn. 7547.

8. PIEŚNI, TAŃCE I PADWANY (po 1654)

Anonimowy zbiór 36 pieśni miłosnych. M. in. zawiera kilka wierszy włączonych z wcześniejszych zbiorków: *Rozmowa młodzieńca z panną* Adama Władysławiusza (zob.), *Pieśni i tańce* (poz. 2) oraz *Roksolanki* S. Zimorowica (zob.).

WYDANIA

Pieśni, tańce i padwany kwoli zabawom uczciwym szlachetnej młodzi. B. m. r. (po 1654). Przedr. T. Wierzbowski. W-wa 1903 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* t. 19; wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1. Wybór przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 1.
Unikat Bibl. Baworowskich Lw.

9. PIEŚNI, TAŃCE, PADWANY (po 1654)

Anonimowy zbiorek 28 pieśni miłosnych. Poza trzema pieśniami zbiór ten jest odmienny od pokrewnego tytułem *Pieśni, tańce i padwany* (zob. poz. 8).

WYDANIA

Pieśni, tańce, padwany kwoli zabawie uczciwej szlachetnej młodzi polskiej. Teraz nowo z przyczynieniem niektórych piosnek bardzo krotofilnych. B. m. r. (po 1654). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1. Wybór przedr. J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2.
Unikat Bibl. Królewska Sztokholm sygn. Litt. Pol. Wiersz Krönika 1676.

10. LUTNIA WDZIĘCZNEJ MELODIEJ (1685)

Anonimowy zbiór pieśni miłosnych. W pierwodruku liczył 26 pieśni, z których dochowało się kilkanaście. Obok wierszy zapożyczonych m. in. z *Roksolanek* S. Zimorowica (zob.) obejmuje także różne kuranty i balety, których pierwowzory wywodzą się z liryki francuskiej.

WYDANIA

Lutnia wdzięcznej melodiej tańców wesołych i pieśni dworskich. B. m. 1685. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1. Wybór przedr. J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2.
Unikat zdefektowany Bibl. Jagiel. sygn. Cim. Qu. C. 52.

11. PIĘKNA I WESOŁA UCIECHA (koniec XVII w.)

Anonimowy zbiór pieśni miłosnych. Obejmuje 47 liryków. Autor tytułuje się dworzaninem.

WYDANIA

Piękna i wesoła uciecha przy dobrej myśli, w której się zamykają pieśni, tańce, padwany, balety, pieszczonej młodości gwoli. B. m. r. (wg K. Badeckiego Kr.? ok. 1689). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska liryka..., jw. poz. 1. Wiersz pt. Ma nadobna dzieweczko – przedr. J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2. Piosenki ludowe ruskie ze zbiorku przedr. A. Brückner: Pieśni ruskie. *Pam. Lit.* R. 12 (1913) s. 217-219.
Unikat Bibl. Królewska Sztokholm sygn. Litt. Pol. Wiersz Krönika 1676.

C. Dramat sowizrzalski

1. TRAGEDIA ŻEBRACZA (połowa XVI w.)

Anonimowy dramat o tendencjach satyry społeczno-obyczajowej osnutej na tle życia żebraków. Przedstawia ich weselisko w Potoku pod Częstochową oraz utarczkę z zamożnym kupcem. Powst. przed 1551. Zachował się tylko we fragmentach. Treść całości znana jest z przekładu czeskiego. R. Leszczyński uważa za „wysoce prawdopodobne" autorstwo Marcina Bielskiego (zob.).

WYDANIA

Tragedia żebracza. Kr. (przed lub w 1551), dr. F. Ungler (w inwentarzu po H. Unglerowej było w 1551 r. 200 egz.). Wyd. nast.: pt. Tragedia żebracza nowo uczyniona. Kr. 1552, dr. Łazarz Andrysowic; zachowane fragm. ed. 1552 przedr.: W. Siarkowski. *Bibl. Warsz.* 1875 t. 3 s. 291-294; K. Badecki (wraz z podobiznami kart). *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925 i odb. Rekonstrukcję całości (fragm. oryginalny w połączeniu z przekł. pol. przeróbki czeskiej — zob. niżej) ogł. J. Magnuszewski pt. Tragedia żebracza nowouczyniona. W-wa 1957. Przedr. J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1. W-wa 1959.

Przekł. czeski: Komedie o žebrácich hodujících a kupci, s kterým půtku měli. Litomyšl 1573; wyd. nast.: Stare Miasto 1608; Litomyšl 1619; wg ed. 1573 przedr.: J. Jireček: Staročeské divadelní hry. Praga 1878; J. Hrabák: Staročeské drama. Praga 1950.

2. WYPRAWA PLEBAŃSKA (1590)

Anonimowa satyra na pospolitaków wysyłanych na wyprawę przeciw Turkom. Powst. w końcu XVI w. Liczy 536 wersów. Dalszym ciągiem *Wyprawy* jest *Albertus z wojny* (zob. poz. 4); na ich wzór powstawały później utwory pokrewne formą, tematyką i postacią tytułową (por. poz. 3).

WYDANIA

Wyprawa plebańska. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa (trzy ed.). Wyd. nast.: Kr. 1613; b. m. 1614; pt. Wyprawa plebańska Albertusa na wojnę. Kr. 1649; Kr. 1696; wg ed. 1 wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia rybałtowska. Lw. 1931. Fragm. przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska XVII wieku (w wyborze). Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 74; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 2. W-wa 1954; J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 3. W-wa 1961.

3. ROZMOWA PLEBANOWA Z PANEM (1594)

Anonimowy utwór wierszowany na temat niebezpieczeństwa tureckiego. Liczy 347 wersów. Ujęciem wiąże się z *Wyprawą plebańską*, a w pewnej mierze i z *Albertusem z wojny* (zob. poz. 2, 4).

WYDANIA

Rozmowa plebanowa z panem o wojnie na czasy teraźniejsze. Kr. 1594. (Egz. nie zachował się). Z odpisu z XVII w. ogł. R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) i odb.

Rkps tzw. Lekszyckiego Bibl. Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz.

4. ALBERTUS Z WOJNY (1596)

Dialog satyryczny będący dalszym ciągiem *Wyprawy plebańskiej* (zob. poz. 2). Broszura wydana anonimowo liczy 888 wersów trzynastozgłoskowych. Na wzór *Wyprawy* i *Albertusa* powstały później utwory pokrewne formą, tematyką i postacią tytułową (por. poz. 3, 8).

WYDANIA

Albertus z wojny. Kr. 1596, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Kr. 1613; Kr. 1614; Kr. 1649; pt. Albertus powracający z wojny. Kr. 1697; ed. z 1613 przedr. J. I. Kraszewski: Pomniki do historii obyczajów w Polsce XVI i XVII w. W-wa 1843; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; w skróceniu J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 2; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

5. POTKANIE JANNASA Z GREGORIASEM KLECHĄ (1598)

Dialog wierszem w języku polskim przeplatanym łaciną na temat ciężkiego położenia nauczycieli szkół parafialnych w Małopolsce. Autor ukrył się pod pseudonimem Niebyliński de Niedopytanów; dedykację podpisano kryptonimem S. D. T.

WYDANIA

Potkanie Jannasa z Gregoriasem klechą, przy tym rozmowa Trznadla z Nietrzpielem o dobrym ożenieniu. Kr. 1598, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: pt. Potkanie Jannasa z Gregoriasem klechą. Kr. 1629; Kr. 1646. Fragm. podał K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w. Lw. 1925. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2. J. Chyliczkowski podał w 1827 wiadomość o nie odszukanej dotąd ed. Kr. 1640, dr. W. Piątkowski.

Unikat ed. 1598 Ossol. sygn. 12703.

6. SZOŁTYS Z KLECHĄ (1598)

Dwuczęściowy, zaprawny żartem i satyrą dialog o „karierze" nauczycielskiej Szołtysa. Liczy 286 wersów. Autor nieznany. Do ed. 1616 dodano intermedium, wg dawnej notatki utwór jezuity Sebastiana Skargi, wystawiony w Pułtusku 1590.

WYDANIA

Szołtys z Klechą. Persony w Krakowie. Kr. 1598, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Szołtys z Klechą. Do którego jest przydane intermedium temuż podobne. Kr. 1616; pt. Komedia Szołtysa z Klechą. Kr. 1646; wyd. kryt.: wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1902 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI i XVII w.* z. 18 (wg ed. 1616); K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2 (wg pierwodruku; w przypisach przedr. intermedium z ed. 1616); fragm. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

Unikat ed. 1598 w bibl. w Strengnäss, Szwecja, sygn. Q. 287; egz. ed. 1616 był w Bibl. Baworowskich we Lw. nr 5232, odpis Ż. Paulego rkps Bibl. Jagiel. nr 5435.

7. WYPRAWA MINISTRA NA WOJNĘ DO INFLANT (1604 lub 1605)

Anonimowa satyra antyluterska w formie dramatu. Jest parafrazą *Wyprawy plebańskiej* (zob. poz. 2), a zarazem wzorem dla broszury pt. *Walna wyprawa do Wołoch* (zob. poz. 17). Wg K. Budzyka powst. i być może wyd. w 1604, wg W. Czaplińskiego powst. w lipcu 1605. Autor pochodził przypuszczalnie z kół jezuickich.

WYDANIA

Wyprawa ministra na wojnę do Inflant. Ed. 1604 vel 1605 nie znana. Inne wyd. (Kr.?) 1617. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Jagiel. sygn. Cimelia Qu. IX A. 38.

8. WYPRAWA ŻYDOWSKA NA WOJNĘ (1606)

Broszura antysemicka. Powst. z początkiem XVII w., zapewne pod wpływem *Albertusa z wojny*. Liczy 306 wersów. Autor podpisał się kryptonimem I. W. C.

WYDANIA

Wyprawa żydowska na wojnę. Kr. 1606. Fragm. podał M. Bałaban: Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304-1868. Kr. 1913 s. 362; toż wyd. 2 Kr. 1931 s. 177; całość wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2.

Pierwodr. Bibl. Kórn. sygn. 7542.

9. SYNOD KLECHÓW PODGÓRSKICH (1607)

Anonimowa broszura obyczajowo-społeczna na temat życia bakałarzy. Liczy 1001 wersów. Utwór kończą konstytucje walnego synodu, konkluzja i dwa dodatki: *Stary Klecha — młody Pleban* oraz *Gadka o błaźniech.*

WYDANIA

Synod klechów podgórskich. Kr. (?) 1607. Wyd. nast.: Kr. 1611; Kr. (?) 1646; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2. Sposobem gawędziarskim opowiedział treść J. I. Kraszewski. *Przyj. Ludu* 1841 nr 46-48; toż przedr. w książce: Powiastki i obrazki historyczne. Wil. 1843.

10. SYNOD MINISTRÓW HERETYCKICH (1611)

Anonimowa broszura antyreformacyjna wierszem. Konstrukcją i stylem przypomina *Synod klechów podgórskich* (zob. poz. 9).

WYDANIA

Synod ministrów heretyckich, na którym radzą o zgodzie z katolikami i o patronie... (Kr.?) 1611. Wyd. nast.: (Kr.?) 1612; Kr. 1616.

11. KOMEDIA O WAWRZKU ZE SZKOŁY I DO SZKOŁY (1612)

Obszerne intermedium o rzekomym przyjmowaniu na naukę chłopskiego syna Wawrzka. Prawdopodobnie wystawiano je wcześniej na scenie jezuickiej. Anonimowy autor przejawił w nim nieprzychylny stosunek do oszukanego i wydrwionego chłopa.

WYDANIA

Komedia o Wawrzku ze szkoły i do szkoły. B. m. 1612. Wyd. kryt. K. Badecki. *Exlibris* 1922 i odb.; przedr. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

12. PEREGRYNACJA DZIADOWSKA (1612)

Anonimowa satyra obyczajowa przedstawiająca wiec dziadowski w Jodłowej pod Pilznem. Liczy 994 wersy. W dalszej części broszury umieszczona jest *Peregrynacja Maćkowa* (zob. Proza sowizrzalska poz. 2), a po niej frantowski podpis „Januarius Sowizralus pede propria".

WYDANIA

Peregrynacja dziadowska zwłaszcza owych jarmarczników trzęsigłowów, w który sposób zwykli bywać na miejscach świętych. B. m. 1612. Wyd. nast.: b. m. 1614; b. m. 1616; przedr. (bez Peregrynacji Maćkowej) J. I. Kraszewski: Pomniki do historii obyczajów..., jw. poz. 4; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; fragm. przedr. J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2; całość przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

13. KOMEDIA RYBAŁTOWSKA NOWA (1613—1614)

Anonimowy utwór dramatyczny, skierowany przeciw swawoli konfederatów w Małopolsce. Składa się z prologu, trzech traktatów, chórów i epilogu, liczących 519 wersów. Powst. w końcu 1613 lub z początkiem 1614.

WYDANIA

Komedia rybałtowska nowa. Wg K. Budzyka wyd. w styczniu 1614; egz. nieznane. Wyd. nast.: b. m. (Kr.?) 1615; b.m. 1624; wyd. kryt. wg ed. z 1615 T. Wierzbowski. W-wa 1902 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI - XVIII w.* t. 18; K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 2; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

14. SEJM PIEKIELNY (ok. 1615)

Utwór satyryczno-obyczajowy. Powst. ok. 1615. Liczy 1586 wersów. Autor katolik podpisał się na wydaniu z 1622 „Januarius Sowizralius".

WYDANIA

Sejm piekielny straszliwy i examen książęcia piekielnego abo słuchanie liczby wszystkich czartów, co który zrobił na świecie za te lata od strącenia z nieba aż do dnia sądnego. Wyd. ok. 1615 (egz. nieznany). Wyd. nast.: b. m. 1622; b. m. 1628; (K. Badecki wykazał dziewięć wyd. z XVII w., dwa wyd. z XVIII w. oraz jedno wyd. z XIX w.); wyd. kryt. na podstawie ed. 1622 A. Brückner. Kr. 1903 *BPP* nr 45; fragm. przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2.

15. SEJM BIAŁOGŁOWSKI (przed 1617)

Satyra obyczajowa wierszem i prozą. Powst. przed 1617. Anonimowy autor wzorował się na *Sejmie niewieścim* (1566/ /1567) Marcina Bielskiego (zob.).

WYDANIA

Sejm białogłowski, który w sobie zamyka wszelakie swobody pokoje z mężami warując to wszytko sobie do lat pewnych, poko swego nie przewiodą według uporu. Wyd. przed 1617 (egz. nie odszukany). Wyd. nast.: Kr. w połowie XVII w. (istniały jeszcze przynajmniej dwie ed. z XVII w.); wyd. kryt. na podstawie ed. z poł. XVII w. K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91; fragm. przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

Egz. ed. 2 Ossol. sygn. 15256.

16. SEJM PANIEŃSKI (przed 1617).

Satyra obyczajowa. Powst. przed 1617. Autorem jest bliżej nie znany Jan Oleski, prawdopodobnie pseudonim pisarza.

WYDANIA

Sejm panieński abo rozmowa o biesiadach i krotofilach mięsopustnych, tudzież o obyczajach mężów, gdzie ze dwudziestu panien każda zdanie swe podaje. A na koniec Pacirz sobie złożyły i młodzianów go nauczyły. Wyd. przed 1617 (egz. nieznany). Wyd. 2 (wg niego tyt.) ukazało się wg K. Badeckiego po 1640. Wyd. nast.: Kr. 1684; Kr. 1697; w w. XVIII trzy ed.; wyd. kryt. wg ed. 1684 K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 14.

Unikat ed. 2 zniszczony W-wa 1944. Unikat ed. 3 Bibl. Królewska w Sztokholmie w klocku sygn. Litt. Pol. Wiersz Krönika ar. 1676 poz. 19.

17. WALNA WYPRAWA DO WOŁOCH MINISTRÓW NA WOJNĘ (1618)

Anonimowy utwór dramatyczny o tendencjach antyreformacyjnych. Jest to rozszerzona i z odmiennym tytułem *Wyprawa ministra na wojnę do Inflant* (zob. poz. 7). Wg W. Czaplińskiego powst. między marcem i październikiem 1617.

WYDANIA

Walna wyprawa do Wołoch ministrów na wojnę. 1618 (wyd. 1 nieznane; podpisane było Sowizrzał Jan). Wyd. 2 „z poprawą" (Kr.?) po 1617. Wyd. kryt. K. Badecki. Kr. 1910 *BPP* nr 59; K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2.

18. ZWRÓCENIE MATYJASZA Z PODOLA (1620)

Anonimowa broszura antyluterska wierszem. Tematycznie stanowi dalszy ciąg *Walnej wyprawy do Wołoch ministrów na wojnę* (zob. poz. 17), a zarazem jest parafrazą *Albertusa z wojny* (zob. poz. 4). Wg W. Czaplińskiego powst. w listopadzie 1619. Wg H. Juszyńskiego pod edycją pierwszą podpisał się Maciek Pochlebca (por. poz. 19).

WYDANIA

Zwrócenie Matyjasza z Podola. B. m. r. (wg K. Budzyka koniec 1620 lub początek 1621). (K. Badecki za najwcześniejszy z siedmiu znanych w XVII w. przedruków (b. m. r.) uważa ed. z rozszerzonym tyt.: Zwrócenie Mathyasza z Podola, którego był Minister na Podole wyprawił z armatą barzo zacną. Po tym jako się z nim cieszył i rozmawiał z Podola przywędrowawszy i co za korzyść i pożytek z tej wojny otrzymał). Przedr. T. Wierzbowski. W-wa 1897 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI - XVIII w.* z. 9; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2.
Egz. ed. 1 Bibl. Uniw. Wr. sygn. Lit. Slav. I Qu. in 11.

Egz. nie znanego K. Badeckiemu wariantu Zwrócenia... wskazał M. Kieffer: Polonica XVII w. nie znane Estreicherowi w bibliotece im. Zielińskich T. N. P. *Notatki Płockie* 1957 nr 5 s. 12.

19. DZIEWOSŁĄB DWORSKI (ok. 1620)

Anonimowy utwór dramatyczny o tendencjach satyrycznych na życie dworskie. Składa się z prologu, pięciu spraw i epilogu, liczących razem 684 wersy. Autor występuje pod pseudonimem Maciek Pochlebca. Przebywał zapewne na dworach szlacheckich. (Por. poz. 18).

WYDANIA

Dziewosłąb dworski mięsopustny ucieszny. B. m. r. (Kr.? ok. 1620). Fragm. ogł. E. Słowacki: Dzieła z pozostałych rękopisów ogłoszone. T. 3. Wil. 1826 s. 142; fragm. przedr. (niedokładnie) K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 3. W-wa 1844 s. 263-307; toż wyd. 2 W-wa 1854; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2. J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 4. W-wa 1961.
Unikat Ossol. sygn. 12645.

20. NIEPOSPOLITE RUSZENIE ABO GĘSIA WOJNA (1621)

Satyra obyczajowo-społeczna w formie dialogu między szlachcicem a karczmarzem krytykującym szlachtę z pospolitego ruszenia. Liczy 141 wersów. Autorem jest Jan Dzwonowski (zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 6, 7).

WYDANIA

Niepospolite ruszenie abo gęsia wojna. Kr. 1621 (dwie ed.). Fragm. podał K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1 s. 228; wyd. kryt.: K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

21. MIĘSOPUST ABO TRAGICOCOMAEDIA (1622)

Anonimowy utwór dramatyczny na tematy z życia klechów, kantorów i pielgrzymów. Składa się z prologu, pięciu spraw i epilogu, liczących 1129 wersów.

WYDANIA

Mięsopust abo tragicocomaedia na dni mięsopustne. B. m. 1622. Przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 6. W-wa 1854; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; fragm. przedr.: J. Kijas: Literatura rybałtowska..., jw. poz. 2; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958; J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. poz. 15; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 19.
Egz. Ossol. sygn. 10131.

22. MARANCJA (ok. 1620-1622)

Anonimowy dramat satyryczno-obyczajowy na temat życia sług dworskich.

Wg K. Badeckiego powst. ok. 1620-1622. Składa się z pięciu aktów liczących ponad 600 wersów. Tytuł zdefektowanej broszurze nadał M. Wiszniewski.

WYDANIA

Marancja. Ok. 1620-1622. Wyd. kryt. K. Badecki: Marancja, komedia lwowska z początku XVII stulecia. *Pam. Lit.* R. 24 (1927) i odb.; K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 19.

Unikat (zdefektowany) Bibl. Kórn. sygn. 13255.

23. NĘDZA Z BIEDĄ Z POLSKI IDĄ (ok. 1624)

Anonimowa satyra obyczajowo-społeczna w obronie warstw plebejskich. Wg H. Budzykowej powst. ok. 1623/24. Broszura ta cieszyła się niezwykłą poczytnością.

WYDANIA

Nędza z Biedą z Polski idą. B. m. r. (początek 1624). Wyd. pt. Nędza z Biedą z Polski precz idą. B. m. r. (wg J. Mayera wcześniejsze od dotąd znanych). W XVII w. sześć wyd., w XVIII pięć wyd. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 2; K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty..., jw. poz. 2; fragm. przedr. J. Kijas: Komedia rybałtowska..., jw. poz. 2; całość przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; M. Hernasowa: Polska literatura..., jw. poz. 13.

Pierwodr. Bibl. Uniw. Wr.

24. RYBAŁT STARY WĘDROWNY (1632)

Utwór dramatyczny o charakterze satyry na upadek szkolnictwa niższego w Małopolsce. Liczy 663 wersy. Anonimowy autor jest zarazem twórcą *Szkolnej mizerii* (zob. poz. 26).

WYDANIA

Rybałt stary wędrowny dobrego bytu szukający... B. m. [Kr.] 1632. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Jagiel. sygn. II d 109.

25. COLLOQUIUM JANASA KNUTLA (1633)

Sowizrzalski dialog klechy Janasa z Szymonem o przypadłościach i przygodach zawodu szkolarskiego oraz wyborze innego. Tekst pol. gęsto przetykany łaciną. Autor podpisał się akrostychem jako Jan Łojeski.

WYDANIA

Colloquium Janasa Knutla z Chlebówki magistrata. W którym radzi się Szymona towarzysza swego, czego się na świecie tych czasów jąć ma, ponieważ mu szkoła nie plaguje. Kr. 1633 (dr. A. Wosiński). Wyd. nast.: Kr. 1642 (z wstawką w tekście); toż Kr. 1660; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2 (na s. 714-715 wyd. wstawki z ed. 1642).

26. SZKOLNA MIZERIA (1633)

Dialog satyryczny. Liczy 800 wersów. Napisał go w Wieliczce bezimienny klecha, autor *Rybałta starego* (zob. poz. 24).

WYDANIA

Szkolna mizeria w dialog zebrana, w której się zamykają wszystkie uciechy i rozkoszy (których nie masz) szkolne, także pokazuje, jakie wzgardy tych nauk, które najpierwej do Boga i znajomości jego prowadzą. B. m. (Kr.?) 1633. Przedr. S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 284-287. Wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia..., jw. poz. 2; fragm. przedr.: B. Baranowski, W. Lewandowski, J. S. Piątkowski: Upadek kultury w Polsce w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. W-wa 1950; całość przedr. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska..., jw. poz. 2; J. Lewański: Dramaty staropolskie..., jw. poz. 2.

Unikat Bibl. PAU sygn. 8275 Cym. VII-2.

27. POSEŁ KROTOCHWILNY (1666)

Dialog satyryczno-obyczajowy ze Śląska, tematycznie związany z regionalnym życiem żebraczym. Liczy 86 wersów. Autor podpisał się Janes Chrosines z Beckowa. A. Rombowski wysuwa przypuszczenie, że mógł być nim Jan Thyreus, duchowny protestancki z Byczyny.

WYDANIA

Poseł krotochwilny Mac Lac i rozmowa jego, którą miał ze swakiem i z Pałą w drodze, z wachą w bramie, a z gospodarzem i odźwirnym wesela w mieście. Oleśnica 1666, dr. J. Seyffert. Przedr. A. Rombowski: Zabytki śląskiej literatury mieszczańskiej ze zbiorów Bibl.

Uniw. we Wrocławiu. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. (tu facsimile druku).
Unikat Bibl. Uniw. Wr. sygn. 4 Gen.

Zob. też: DRAMATYCZNE UTWORY.

D. Proza sowizrzalska

1. MINUCJE SOWIŹRZALSKIE II (początek XVII w.)

Sowizrzalska parodia prognostyków stawiających w sposób pseudonaukowy horoskopy nadchodzącego roku (por. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 1, 32). Obejmuje prognostyki spisane prozą oraz wiersze o Pilźnie i Dębicy. Autor nieznany.

WYDANIA

Minucje sowiźrzalskie. B. m. r. (początek XVII w.). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska fraszka mieszczańska. Minucje sowiźrzalskie. Kr. 1948 *BPP* nr 88; fragm. przedr.: K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*
Egz. w klocku Bibl. Kórn.

2. PEREGRYNACJA MAĆKOWA (1612)

Sowizrzalska powieść prozą o przygodach chłopa Maćka. Język utworu jest stylizowany na dialekt mazowiecki. Autor podpisał się pseudonimem Januarius Sowizralus. Wydana wraz z *Peregrynacją dziadowską* (zob. Dramat sowizrzalski poz. 12).

WYDANIA

Peregrynacja Maćkowa z Chodawki Kurpetowego syna. B. m. 1612. Wyd. nast. b. m. 1614; b. m. 1616; przedr. K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. Petersb. 1897 s. 99-113; wyd. kryt. K. Badecki: Polska komedia rybałtowska. Lw. 1931; fragm. przedr. S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.
Egz. ed. 2 Muz. Czart. sygn. 14446; egz. ed. 3 Bibl. Kórn.

3. APENDIX ALBO ZAWIESZENIE WYZNANIA (1615)

Antyreformacyjny zbiorek 21 krótkich prozaicznych anegdot wymierzonych imiennie przeciw różnym arianom.

WYDANIA

Apendix albo zawieszenie wyznania na niektórych arianów bluźnierczego zboru rakowskiego, na sentencjach i pismach budowane. (Kr. 1615). Przedr. K. Badecki: Anegdoty ariańskie. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 i odb.; wybór przedr. J. Kijas: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* 88; dwie powiastki: „Walenty Rudek" i „Jan Karcan" wciągnął Mauricius Trztyprztycki do dziełka: Co nowego abo dwór (zob. poz. 9).

4. PRAŻONKA ALBO NAWARA (1615)

Zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 16.

5. SEJM BIAŁOGŁOWSKI (przed 1617)

Zob. Dramat sowizrzalski poz. 15.

6. PRAWDZIWA JAZDA BARTOSA MAZURA (1643)

Anonimowa satyra prozą na Litwinów i Mazurów, pisana w dialekcie mazowieckim. Broszurę kończył *Tren Bartosów po zgubionym Siwosu i Gniadosu.*

WYDANIA

Prawdziwa jazda Bartosa Mazura jednego do Litwy na służbę podczas trybunału roku 1643 wyprawiającego się, gdzie się dostatecznie opisuje przypowieść: Ze dżdżu pod rynnę. Łuków* 1643. Streszcz. i fragm. podał A. Brückner: Z przeszłości gwar polskich. *Wisła* t. 12 (1899); wg odpisu Ż. Paulego wyd. kryt. całość K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91; w skróceniu wyd. J. Kijas: Facecje staropolskie..., jw. poz. 3; całość przedr. J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.
Unikat znajdujący się przed 1925 w Bibl. Tarnowskich w Dzikowie zaginął; odpis sporządzony przez Ż. Paulego rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5423.

7. ZBIÓR RÓŻNYCH ANEGDOT I ŚMIESZĄCYCH PRZYPOWIEŚCI (ok. 1645)

Anonimowy zbiór 73 prozaicznych anegdot. K. Badecki przypisuje autorstwo Józefowi Pięknorzyckiemu z Mątwiłajec (pseudonim), twórcy zbiorku *Z nowinami torba kursorska* (zob. poz. 8).

WYDANIA

Zbiór różnych anegdot i śmieszących przypowieści na kształt Torby z nowi-

nami.... Ok. 1645. (Tytuł zdefektowanej broszurze nadał K. Estreicher). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 6; wybór przedr.: J. Kijas: Facecje staropolskie..., jw. poz. 3; J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja..., jw. poz. 6.
Unikat (zdefektowany) Bibl. Kórn. sygn. 12343.

8. Z NOWINAMI TORBA KURSORSKA (1645)

Anonimowy zbiór ponad 55 anegdot prozaicznych. Autor, zapewne plebejskiego pochodzenia, podpisał się „Józef Pięknorzycki z Mątwiłajec". (Por. poz. 7).

WYDANIA

Z nowinami torba kursorska... naleziona u Nalewajków. B. m. 1645. Wyd. kryt. ze zdefektowanego egz. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 6; wybór przedr. J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja..., jw. poz. 6.
Egz. Bibl. Kórn. sygn. 12344.

9. CO NOWEGO ABO DWÓR (1650)

Zbiór krótkich facecyj prozaicznych, gdzieniegdzie wierszami przeplatanych. Wydany został przez pisarza pochodzenia szlacheckiego, ukrywającego się pod pseudonimem Mauricjusza Trztyprztyckiego Radopatrzka Gładkotwarskiego.

WYDANIA

Co nowego abo dwór mający w sobie osoby i mózgi rozmaite. B. m. (Kr.?) 1650. Wyd. nast.: b. m. r. (Kr.? po 1650); b. m. r. (Kr.? po 1650); b. m. r. (Kr. po 1674, dr. Cezary); Kr. b. r.; Kr. 1695, dr. Cezary. Większość anegdot przedr. J. C. Laurer pt. Żarty abo krotofilne facecje z historii starych i nowych. Tor. 1717; wyd. kryt. A. Brückner. Kr. 1905 *BPP* nr 48. Niektóre facecje zamieścił J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki (1675) Wyd. A. Brückner. T. 1. Lw. 1910; J. Kijas: Facecje staropolskie..., jw. poz. 3; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja..., jw. poz. 6.
Unikat ed. 1 Bibl. Kórn.

10. SAKWY (połowa XVII w.)

Prozaiczny zbiór anegdot. Powst. ok. połowy XVII w. Twórca, podpisujący się Cadasylan Nowohracki na Krempaku, jest zarazem autorem broszury *Burleszki albo żarty* (zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 29). W końcu *Sakw* zapowiedział on wydanie utworu pt. *Szabaltas* (czy też *Szabalcas*), o którym nic nie wiadomo.

WYDANIA

Sakwy, w których nie dla koni, ale dla ludzi tych, którzy nowiny lubią, smaczne i osobliwe obroki. B. m. r. (Kr. ? ok. 1649). Wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 6; wybór przedr. J. Kijas: Facecje staropolskie..., jw. poz. 3; J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja..., jw. poz. 6.
Unikat (zdefektowany) Bibl. Uniw. Wil. sygn. XXIV 4/66.

11. CHŁOPIEC WYĆWICZONY (ok. 1680)

Zob. Liryka obyczajowo-społeczna poz. 31.

12. BABA ABO STARY INWENTARZ (druga poł. XVII w.)

Antyfeministyczny druk prozą. Powst. w drugiej połowie XVII w. (przed 1689). Broszura wykazuje m. in. zapożyczenia treściowe z utworu pt. *Złote jarzmo małżeńskie* (zob.) powst. w pierwszej połowie XVII w. Autor użył dwóch pseudonimów: Prokop Matłaszewski z Bobożenic i Maurycy Pieprzycki.

WYDANIA

Baba abo stary inwentarz. B. m. r. (W-wa?, dr. K. F. Schreiber?). Wyd. nast.: b. m. r. (przed 1689 dwa wyd.); wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 6.

13. PREROGATYWA ABO WOLNOŚĆ MĘŻATKOM (XVII w.)

Antyfeministyczna satyra prozą. Autor, podpisujący się sposobem sowizrzalskim Jeremiasz Niewieściński na Świekotowie i Płotkowicach, parafrazuje *Sejm białogłowski* (zob. Dramat sowizrzalski poz. 15).

WYDANIA

Prerogatywa abo wolność mężatkom. B. m. r. W XVII w. co najmniej cztery ed. (za wyd. 1 uznał K. Badecki egz. Ossol. sygn. 13154); wyd. J. A. Kamiński pt. Wolność mężatkom. *Śmieszek* 1834 z. 3 s. 30-35 (skrócone i przerobione wg ed. 1); wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra..., jw. poz. 6.
Unikat ed. 1 Ossol. sygn. 13154.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: K. BADECKI: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w. Mo-

nografia bibliograficzna. Lw. 1925 (tu zwięzłe omówienie literatury przedmiotu do r. 1925).[Rec.: A. Brückner. *Przegl. Hum.* 1925 s. 250-265; A. Brückner. *Przegl. Warsz.* 1925 s. 231-232; H. Cepnik. *Wiek Nowy* 1925 nr 7343 s. 6-7; A. Drogoszewski. *Przegl. Hum.* 1925 s. 370; el. *Kur. Por.* 1925 nr 289; T. G. (Grabowski). *Kur. Poz.* 1925 nr 245 s. 7; J. *Kur. Lw.* 1925 nr 273 s. 5; J. Lorentowicz. *Z całego świata* 1925 nr 10 s. 131-132; Mgr. *Prager Presse* 1925 nr 297; Č. Zibrt. *Český lid* 1925 s. 1-22; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1926 s. 240-243; I. Chrzanowski. *Gaz. Warsz.* 1926 nr 80; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1926 s. 88-90; E. Łuniński. *Dzien. Bydgoski* 1926 nr 116; Z. Mocarski. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* 1926 nr 4 s. 120-129; S. Pigoń. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15 s. 259; A. O. (T. Sinko). *Czas* 1926 nr 67; R. Schroeder. *Wiad. Lit.* 1926 nr 2; S. Vrtel-Wierczyński. *Myśl Nar.* 1926 nr 4; S. Czerny. *Revue de Littérature Comparée* 1928 s. 729].

A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VII. O pismach dziś nie znanych. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 1 s. 19. — A. Francew: Czeszskija dramaticzeskija proizwiedienija XVI-XVII st. W-wa 1903. — F. Krček: W sprawie Komedii żebraczej. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 594. — J. Máchal: Tragedie neb hra žebrácí v české a polské literatuře. *Věstnik české akademie* t. 18 (1909) s. 427. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 586]. — Hra žebrácí z polské reči do češtiny přeložena 1619. *Český lid* t. 20 (1911).

K. Badecki: Sofrona, Tragedia żebracza i Marancja. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925 i odb. — K. Badecki: Nieodszukane pierwodruki literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1926) i odb. [Rec.: Č. Zibrt. *Český lid* 1926 s. 154; L. Simon. *Życie Teatru* 1926 nr 29/30; t. gr. (T. Grabowski). *Kur. Poz.* 1926, 28 września; Z. Mocarski. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1926)]. — K. Badecki: Program pierwszego, zbiorowego wydania literatury mieszczańskiej XVII w. Lw. 1926. [Rec.: Mgr. *Prager Presse* 1926, 23 listopada s. 6; Č. Zibrt. *Český lid* 1926 s. 155]. — K. Badecki: Mieszczańska anegdota o Czechu. *Przew. Bibliogr.* 1926 nr 6 s. 225 - 227. — J. Krzyżanowski: Z dziejów Sowizrzała w Polsce. *I. Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy.* Lubl. 1926 i odb. — L. Simon: Nieznane materiały do historii literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w. *Ruch Lit.* 1926. — K. Badecki: Anegdoty ariańskie. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: J. S. Bystroń. *Przegl. Współcz.* 1928 t. 24 s. 330]. — K. Badecki: Zabytki literatury mieszczańskiej w Bibliotece Kórnickiej. *Silva Rerum* 1928 s. 33 - 45 i odb. — J. Reiss: O rybałtach i kantorach w dawnej Polsce. *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1928 nr 10. — M. Hartleb: Początki poezji barokowej w Polsce. *Studia staropolskie,* jw. — B. Vydra: České drama v Polsku. *Časopis pro moderní filologii* t. 14 (1928) s. 23. — K. Badecki: Na marginesie literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w. I. Nagrobki. *Silva Rerum* 1929 i odb. — I. A. Jawor̕śkyj: Pisnia-bałłada o Kozakie Kulinie i Duchownaja piesń griesznych ludiej. *Naukowyj sbornik T-wa Proswieta* t. 6 s. 197 - 258 i odb. Użgorod 1929. [Rec.: J. Krzyżanowski: Polono-slavica. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 495 - 497]. — N. Weinig: (Rozprawa o wojnie żydowskiej). *Prace Żydowskiego Instytutu Nauk.* 1929 t. 3. —

J. Krzyżanowski: Peregrynacja Maćkowa. (Szkice z dziejów romansu staropolskiego). *Lud* 1930; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. — K. Piekarski: Frantowe prawa. *Przegl. Bibl.* 1930 s. 437. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 571 nn.; wyd. 2 W-wa 1939. — K. Badecki: Wstęp i wyd.: Polska komedia rybałtowska. Lw. 1931. [Rec.: W. Brumer. *Kur. Por.* 1931 nr 208; K. Czachowski. *Czas* 1931 nr 208; W. H. (Horzyca). *Droga* 1931 nr 7/8; J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931); J. Lorentowicz. *Teatr* 1931 nr 10; Mgr. *Prager Presse* 1931, 12 lipca; Os. *Gaz. Lw.* 1931 nr 151; J. Pełeńska. *Gaz. Por.* 1931 nr 9800; R. P. (Pollak). *Dzien. Poz.* 1931 nr 140; R. Pollak. *Kur. Poz.* 1931 nr 368; R. Pollak. *Tęcza* 1931 nr 44; R. (T. Sinko). *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 25 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 170); M. Szyjkowski. *Kur. Warsz.* 1931 nr 175; T. Z. (Zaderecki). *Kur. Lw.* 1931 nr 345; A. *Chwila* 1931 nr 4424; S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 193 s. 113 - 114; T. Boy-Żeleński. *Ilustr. Kur. Codz.* 1932 nr 89; A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 9 (1932) s. 240 - 245; S. Rayski. *Polska Niepodległa* (Lw.) 1932 nr 3 s. 11 - 12; A. Wysocki. *Myśl Nar.* 1932 nr 10; *Český časopis historický* 1932 z. 1; K. Czachowski. *Wiad. Lit.* 1934 nr 31;

E. Kwiatkowski. *Prosto z mostu* 1936 nr 39; B. Nadolski. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 17 (dod. jw.)]. — J. Krzyżanowski: Dwa intermedia lubelskie. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — G. Przychocki: Wpływy klasyczne w polskiej komedii rybałtowskiej. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 39. — A. Stender-Petersen: Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der polnisch-lateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit. Tartu (Dorpat) 1931. —

J. A. Madey: Rodowód polskiego Sowizdrzała. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 34 (dod. jw., nr 132). — K. Estreicher: Miniatury kodeksu Bema oraz ich treść obyczajowa. *Roczn. Kr.* t. 24 i odb. Kr. 1933. [Rec.: Z. Leśnodorski. *Ruch Lit.* 1934]. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — A. Brückner: O języku „Polskiej komedii rybałtowskiej". *Prace Filol.* t. 16 (1934) i odb. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — J. S. Bystroń: O wiejskich autorytetach. *Wiedza i Życie* 1935 z. 12. — J. Krzyżanowski: Dykteryjki kwestarskie Ignacego Chodźki. W książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* nr 4 s. 193-194; wyd. 2 W-wa 1961. — J. Krzyżanowski: Zapomniane pochwały Wisły. *Ziemia* 1935; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 249-250. — J. Miśkowiak: Z dziejów powieści o Sowizdrzale. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 8 (1934). — J. Miśkowiak: Ze studiów nad Sowizdrzałem. *Ruch Lit.* 1936 i odb. —

K. Badecki: Polska liryka mieszczańska. (Pieśni — tańce — padwany). *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 16 (1936) s. 5. — K. Badecki: Wstęp i wyd.: Polska liryka mieszczańska. Pieśni, tańce, padwany. Lw. 1936 *Zabytków Piśmiennictwa Pol.* t. 7. [Rec.: *Chwila* 1936 nr 6376 s. 10; *Dzien. Pol.* 1936 nr 346; W. Borowy. *Wiad. Lit.* 1937 nr 14; A. Brückner. *Nowa Książka* 1937 nr 1; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 34 (1937); A. Brückner. *Ruch. Lit.* 1937 s. 173; H. Cepnik. *Wiek Nowy* 1937 nr 10688; T. Grabowski. *Kur. Poz.* 1937 nr 161; M. Japołł-Asanka. *Kultura* 1937 nr 37; J. Kessler. *Depesza* 1937 nr 65 s. 8; J. Krzyżanowski. *Kur. Poz.* 1937 nr 197 s. 13; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1937 s. 81-86; J. Krzyżanowski. *Wiad. Lit.* 1937 nr 14 s. 18; B. Nadolski. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937, 26 kwietnia (dod. jw.); Mgr. *Prager Presse* 1937 nr 45; S. Pigoń. *Roczn. Lit.* 1937 s. 93-95; M. Piszczkowski. *Dzien. Pol.* 1937 nr 73; T. Sinko. *Czas* 1937 nr 86; M. Szyjkowski. *Slavische Rundschau* 1937 nr 2 s. 112; D. Tschiżewskij. *Jomsburg* 1937 z. 4 s. 513-516; S. Wasylewski. *Gaz. Pol.* 1937 nr 148; M. Woznjak. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1937 t. 155 s. 250-259; *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 14 (dod. jw.); A. Brückner. *Slavia* 1938 s. 423-435]. —

K. Badecki: Polska fraszka mieszczańska (polskie sowizdrzały). *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937). — W. Borowy: Prehistoria polskiego wiersza tonicznego. *Ruch Lit.* 1937 s. 134. — L. Kamykowski: Polski poemat satyrowy. *Spr. PAU* 1937 nr 5. — J. Krzyżanowski: Repertuar dawnych piosenkarzy. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 62 s. 121. — B. Nadolski: Staropolska literatura mieszczańska. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 16 (dod. jw.). — J. Antonow: Dwa nieznane kalendarze sowizdrzalskie. *Pam. Lit.* R. 35 (1938). — K. Badecki: Pierwodruki literatury mieszczańskiej w Bibliotece Narodowej w Warszawie (ze zbiorów rewindykowanych z Rosji). Tamże i odb. — J. Krzyżanowski: Nieznane „Tańce" z połowy w. XVI. Tamże i odb.— J. Miśkowiak: Sowizdrzał na Śląsku. *Zaranie Śląskie* 1938 z. 5. — J. Miśkowiak: Ze studiów nad „Sowizdrzałem" w Polsce. Poz. 1938 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Prace Komisji Filol.* t. 8 z. 4. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 35 (1938); A. Brückner. *Nowa Książka* 1939 s. 140]. — J. Seruga: Dwa nieznane pierwodruki literatury mieszczańskiej XVII w. w Suchej. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. —

M. Dąbrowska: Teatr w starodawnej Polsce. *Warszawa* 1946 nr 5. — B. Baranowski: „Szkolne mizerie". *Wieś* 1947 nr 45 (124). — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947. — K. Badecki: Wstęp i wyd.: Polska fraszka mieszczańska. Kr. 1948 *BPP* nr 88. [Rec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 24 (1948) s. 275-276.; K. Pruszyński. *Odrodzenie* 1948 nr 24; p. h. *Kuźnica* 1948 nr 26; Zapomniany rodzaj literatury. *Słowo Powsz.* 1949 nr 259; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951)]. — K. Budzyk: Sowizrzał polski 17 w. W książce: Studia z zakresu bibliografii i księgoznawstwa. W-wa 1948. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. (1948) s. 215. — M. Piszczkowski: Nota do wyd.: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 1. Kr. 1948. — K. Pruszyński: Krotochwila, minucja, fraszka. Zapomniana literatura mieszczańska XVII w. *Odrodzenie* 1948 nr 24. — (wu): Komentarz

historyczny do komedii rybałtowskiej. *Wieczory Teatr.* 1948/49 z. 3. — M. Smereka: Złota Wendetta. *Zwierciadło* 1948 nr 12. — Z. Stieber: O języku fraszek i minucji sowizdrzalskich z XVII w. *Prace Polon.* S. 6 (1948). — K. Budzyk: Literatura mieszczańska wieku XVII. *Polonistyka* 1949 nr 5. — B. Nadolski: O nową syntezę literatury polskiej XVI wieku. *Księga pam. ku uczczeniu 40-letniej pracy naukowej... J. Kleinera.* Łódź 1949 i nadb. —

K. Badecki: Wstęp i wyd.: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91. [Rec.: J. Krzyżanowski: Korpus literatury mieszczańskiej wieku XVII. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); C. Hernas. Tamże s. 691-696; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 2. Kr. 1950 s. 35 nn., 43, 204 nn. — J. Kijas: Nota do wyd.: Literatura rybałtowska XVII w. Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 74. — K. Kumaniecki: Echa Owidiusza w polskiej literaturze mieszczańskiej w. XVII. *Meander* 1950 nr 9/10. — J. Lewański: Nowy Sowizrzał albo raczej Nowyźrzał (1618). *Zeszyty Wr.* 1950 z. 3/4. — Z. Stieber: Przyczynki do historii polskich rymów. *Język Pol.* 1950 z. 3 s. 110. — K. Zbijewska: Plebejski nurt w literaturze 17 wieku. *Dzien. Lit.* 1950 nr 34. —

K. Badecki: Z badań nad literaturą mieszczańsko-ludową XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. (rozszerzona o bibliografię prac K. Badeckiego wraz z ich recenzjami i reprodukcje starodruków i rkpsów niektórych dzieł literatury sowizrzalskiej). — K. Budzyk, J. Dürr-Durski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951) s. 137-140. — K. Budzyk, H. Budzykowa: Wstęp i wyd.: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62. [Rec.: J. Pelc. *Polonistyka* 1953 nr 2]. — H. Budzykowa: W sprawie chronologii niektórych utworów literatury mieszczańskiej XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. — J. Kijas: Nota do wyd.: Facecje staropolskie. Kr. 1951 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 88. — A. Rombowski: Zabytki śląskiej literatury mieszczańskiej ze zbiorów Bibl. Uniw. we Wrocławiu. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. [Rec.: M. Kudělka. *Slezský sborník* 1952 z. 4; T. Mikulski. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 2]. —

K. Badecki: Z badań nad literaturą mieszczańsko-ludową XVI-XVII wieku. (Cz. druga). *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. Wr. 1953. — K. Budzyk: Chronologia drugiej serii Kleszych wypraw na wojnę. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i w odb. pt. Komedia sowizrzalska i studia chronologiczne. (Komedia rybałtowska nowa i Albertusy). Wr. 1952; przedr. w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 253]. — K. Budzyk: Czas powstania nie dochowanego pierwodruku „Komedii rybałtowskiej nowej". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i w odb. pt. Komedia sowizrzalska..., jw.; przedr. pt. Nie dochowany pierwodruk „Komedii rybałtowskiej nowej". W książce: Z dziejów Renesansu..., jw.; w książce: Studia..., jw. — K. Budzyk: Komedia sowizrzalska. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb.; przedr. pt. Na scenie sowizrzalskiej. W książce: Z dziejów Renesansu..., jw.; w książce: Studia..., jw. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 253]. — K. Budzyk: Nowsze wydawnictwa dramatu staropolskiego. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. — K. Budzyk: O syntezę polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; przedr. w książce: Z dziejów Renesansu..., jw. — K. Budzyk: O teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2. — A. Kawecka-Gryczowa: Fragmenta. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). — J. Krzyżanowski: Dramaturgia Polski renesansowej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. — J. Magnuszewski: Uwagi nad „Tragedią żebraczą". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — A. S. Mágr: Nové edice polské „měšt'anské literatury". *Slavia* t. 21 (1952) z. 1. — M. Witkowski: Losy druków sowizrzalskich. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 66 nn. i osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: S. Żółkiewski: Problematyka artystyczna i funkcja ideologiczna dzieła literackiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 88-89]. — K. Budzyk: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr

5. — K. Budzyk: Trzy kręgi komedii sowizrzalskiej. W książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 270]. — J. Gierowski: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska*. W-wa 1953. — C. Hernas: O twórczości renesansowych plebejuszy-rybałtów. *Nowa Kultura* 1953 nr 32. — C. Hernas: Tropami Jana z Kijan. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 1. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 287]. — J. Lewański: Popularny dramat i teatr polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. J. Lewański: Popularny dramat..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Dürr-Durski: W sprawie renesansowego teatru świeckiego... *Odrodzenie w Polsce*..., jw.; T. Sivert: Związki utworu dramatycznego ze sceną w teatrze staropolskim. Tamże]. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż w: *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 192-193, 221, 240. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 146-153; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: C. Hernas: O pełniejsze wyzyskanie wartości poznawczych poezji renesansowej i sprawa jej periodyzacji. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 244; J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. Tamże s. 230]. —

I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — W. Bogatyński: Walka z pijaństwem w renesansowym Krakowie. (Fragment życia obyczajowego Krakowa w dawnych wiekach). Kr. 1954 *Kraków Dawniej i Dziś* nr 7. — K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1-2. W-wa 1954. [Rec.: I. Bobbé: Uśmiech i drwina. *Tyg. Powsz.* 1954 nr 37; R. Wasita: Księgi, w których się zamykają dawne przypadki rozmaite. *Świat* 1954 nr 37; T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1954 z. 2; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 270; S. Grzeszczuk: Wśród pisarzy XVII wieku. *Życie Lit.* 1955 nr 21; J. Pietrusiewiczowa. *Pam. Lit.* R. 46 (1955)]. — W. Czapliński: Jeszcze w sprawie chronologii drugiej serii wypraw kleszych na wojnę. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — S. M. Drozdowski: „Poseł Mac Lac" — czyli jedyna śląska komedia rybałtowska. *Świat i Życie* 1954 nr 15 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — K. Gerlicz: Gdy Jan Fryderyk Biharzowski żenił się z Jewą Conradówną... *Sprawy i Ludzie* 1954 nr 14 (dod. do: *Gaz. Robot.*). — J. Lipiński, H. Secomska, T. Sivert: Dramat polski w epoce Renesansu. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1. — S. Mrozińska: Na marginesie badań nad kostiumem scenicznym w teatrze Odrodzenia. *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 3. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2]. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — T. Seweryn: Kultura ludowa Odrodzenia. *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 4 s. 204-205. — S. Skwarczyńska: Wstęp do nauki o literaturze. T. 2. W-wa 1954 s. 63-64. — I. Turnau: Zwroty do publiczności w polskim teatrze renesansowym. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1. —

S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — M. Hernasowa: Wstęp i wyd.: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.* — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956. — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1956; por. T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. [Rec.: K. Piwocki. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1 s. 191]. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 37. — *Sylabizm.* Praca zbior. pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 3. — P. Zwoliński: Rozwój języka ukraińskiego od XIV do XVIII wieku. *Sesja Nauk. w trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją 1654-1954.* Materiały. W-wa 1956 s. 358-360. —

J. Bieniarzówna: Z dawnego Krakowa. Szkice i obrazki z XVII wieku. Kr. 1957. — M. Dłuska, T. Kuryś: Sylabotonizm. Wr. 1957 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 4. — C. Hernas: Proza sowizrzalska epoki saskiej. *Ze studiów nad literaturą staropolską*. Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. Magnuszewski: Wstęp i wyd.: Tragedia żebracza nowouczyniona. W-wa 1957. [Rec.: R. Leszczyński. *Pam. Lit.* R. 49 (1958); T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1958 z. 1]. — J. Mayer: Nieznane wydania dwóch dzieł literatury mieszczańskiej: „Walnej wyprawy do Wołoch" i „Nędzy z Biedą" w klocku Biblioteki Śląskiej. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* (1954). Wr. 1957. — T. Sinko: Nowożytni Arystofanidzi. *Arystofanes*. Materiały Sesji Nauk. Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN... w 2400 rocznicę urodzin poety 3-4 grudnia 1954 r. W-wa 1957 s. 227-231. — L. Szczerbicka: Jan Szczęsny Herburt — zarys monografii. *Ze studiów nad literaturą staropolską*, jw., s. 278. — J. Magnuszewski: Z rozważań nad Tragedią żebraczą (geneza, powiązania literackie). *Franku Wollmanovi k sedmdesátinám.* Sborník praci. Praga 1958 i nadb.; por. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 3/4. — S. Nieznanowski: Rewizja tekstu „Walnej wyprawy do Wołoch". *Spr. z Czynności Wydz. i Posiedzeń Nauk. oraz Kronika Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego* nr 7: 1 IX 1953/31 XII 1956. — J. Zaleski: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* nr 4 (1958). — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu Kr. 1959. — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959. — M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1.

LUDYCYJE WIESNE (1543)

Najstarszy znany okaz popularnej literatury kalendarzowej. Składa się z czterech części wstępnej, złożonej z „korespondencji" między Maciejem Zaicem z Bysiny i sołtysem gromady Krzywaczka, Janczurą; kolędy — obejmującej „*Zopytanie*" i teksty odpowiednich pieśni do gospodarza i gospodyni; prognostyków na rok 1544; *Pieśni o gorzałym winie*. Charakter i pochodzenie *Ludycyj* nie zostały definitywnie określone. Artystyczna część kolędowa wywodzi się z folkloru, przypuszczalnie okolicy Myślenic. Zdaniem C. Hernasa *Ludycyje* stanowią satyryczną odmianę kalendarza ludowego, a *Pieśń o gorzałym winie* powstała jako merytoryczna replika na łacińskie *Encomium vini* ogłoszone w 1532. Wg J. Krzyżanowskiego należy je uważać za sowizrzalską w ujęciu parodię kalendarzy (*judicia*) wydawanych przez astrologów krakowskich, sporządzoną jako żart noworoczny przez któregoś z dworzan wawelskich.

WYDANIA

Rurale judicium, to jest Ludycyje wiesne na ten nowy rok 1544. Przez chwalebnego pana Macieja Zajczowicza w Bysinie podgórnego proroka słożone. Kr. (prawdopodobnie 1543), dr. H. Unglerowa. — Przedr.: A. Rombowski: Ludycje wiesne. Zabytek literatury ludowej z połowy XVI wieku. Wr. 1953 (z reprodukcją oryginału). — J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego renesansu. 1510-1550. W-wa 1954 (bez kolędy i Pieśni o gorzałym winie). Fragm. (Gospodarską kolędę) przedr. S. Czernik: Polska epika ludowa. Wr. 1958 *BN* I, 167. — Pieśń o gorzałym winie przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

OPRACOWANIA

S. Drozdowski: „Ludycje wiesne" i ich kolęda świecka. Piśmienniczy pomnik folkloru XVI w. znaleziony w Opolu. *Świat i Życie* 1953 nr 52 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — A. Rombowski: Ludycje wiesne. Zabytek..., jw.: por. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 8 (1953). Wr. 1956. [Rec.: S. Rospond. *Język Pol.* 1954 z. 2; S. Urbańczyk. Tamże; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 277--278; H. Grappin. Tamże s. 261-262]. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 155. — J.

Krzyżanowski: Wstęp do wyd.: Proza polska wczesnego Renesansu. 1510--1550. W-wa 1954 s. 17. — S. Skwarczyńska: Wstęp do nauki o literaturze. T. 2. W-wa 1954 s. 382, 561. — S. Czernik: Wstęp do wyd.: Polska epika ludowa. Wr. 1958 *BN* I, 167, s. XXXI--XXXII. — R. Leszczyński: [J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

MAŁPA-CZŁOWIEK (1715)

Anonimowa obszerna satyra menipejska (wierszem i prozą) z tendencjami moralizatorskimi, o tematyce politycznej i obyczajowej, obejmującej całokształt życia i wszystkie warstwy społeczne za Augusta II. Nieznany autor wywodził się ze średniej szlachty z Podgórza krakowskiego; w 1715 należał do starszego pokolenia, uprzednio służył wojskowo i przebywał za granicą. Niechętny Sasowi, chwalił przeszłość i krytycznie obserwował zmagania skłóconych stronnictw. Miernie wykształcony, znał m. in. dzieła K. Opalińskiego i S. H. Lubomirskiego. A. Brückner wskazywał na osobę Antoniego Ponińskiego (referendarza i instygatora koronnego, późniejszego wojewodę poznańskiego), co b. wątpliwe.

WYDANIA

Małpa-człowiek w cnotach, obyczajach i kroju, to jest na kształt ludzkiej, ale cale nie ludzka wieku teraźniejszego maniera, przez pewnego szlachcica na świat wystawiona roku Pańskiego 1715. Fragm. ogł.: rozdz. z cz. 2 F. Bohomolec. *Monitor* 1769 nr 66-69, 72-75; K. Bartoszewicz: Małpa-człowiek, nieznana satyra z początków XVIII w. *Ateneum* 1882 t. 3; toż przedr. w książce: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930; R. Pollak: Antecedencje ,,Monachomachii''. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 1. Wyd. pełne i kryt. P. Buchwaldówna. *Arch. Lit.* t. 6.

Rkpsy: autograf nieznany; dwa rkpsy (identyczne) Bibl. Uniw. Warsz. zniszcz. 1939-1944, odpis Bibl. Katedry Lit. Pol. Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz.; rkps tzw. kaliski, Bibl. Miejska w Łodzi nr 355; rkps Bibl. Królewska w Dreźnie sygn. Msc G. 44; Bibl. Kórn. sygn. B. K. 1630; rkps bibl. w Dzikowie nr 2, 19, obecnie Bibl. Jagiel. (z tyt. zmienionym, dat. 1722); bibl. w Suchej nr 282, 300; rkps tzw. nieświeski, pt. Szczęśliwe przypomnienie złotej staropolskiej wolności, powst. po 1726, był w b. Cesarskiej Bibl. Publicznej w Petersb., sygn. Różn. F IV 76, zniszcz. 1944 w Bibl. Nar.; Bibl. Akademii Nauk USRR, Lw.

OPRACOWANIA

J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum. (W-wa 1754) s. 22-23. — W. Bartoszewicz: Małpa-człowiek, nieznana satyra z pocz. XVIII w. *Ateneum* 1882 t. 3-4 i nadb.; przedr. w książce: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930. — I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII wieku. W-wa 1909 s. 62, 65-66, 74, 75. — T. Sinko: Polski głosiciel ,,stanu natury'' z początku XVIII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 45 (1909) i odb. Kr. 1908. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910)]. — A. Brückner: Z dziejów satyry polskiej XVIII wieku. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — W. Borowy: O poezji polskiej w wieku XVIII. Kr. 1948. — R. Pollak: Antecedencje ,,Monachomachii''. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 1. — P. Buchwaldówna: ,,Małpa--człowiek'', anonimowa satyra z czasów saskich. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 7 (1959); por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957 nr 1 (wyd. Poz. 1959). — P. Buchwaldówna: Wstęp do wyd., jw.

MODLITEWNIK DLA KOBIET (1530—1540)

Tzw. Modlitewnik Ptaszyckiego.

Zbiór modlitw i rozmyślań nabożnych w języku polskim, przeznaczony na użytek kobiet. Całość ma charakter przeważnie mariologiczny. Pochodzi z 1530-1540. Autor nieznany.

WYDANIA

S. Ptaszycki: Modlitewnik dla kobiet z w. XVI. Kr. 1905. Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

Rkps pergaminowy, częściowo zdefektowany, znajdował się w zbiorach

Konstantego Małkowskiego, następnie stał się własnością Stanisława Ptaszyckiego.

OPRACOWANIA

J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. – A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; wyd. 2 W-wa 1925. – T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. – M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955).

MODLITEWNIK KRÓLOWEJ MARII KAZIMIERY (ok. 1677)

Tytuł właściwy zbiorku brzmi: *Sporządzenie dnia i nabożeństwo krótkie codzienne.* Powstał ok. 1677, gdyż w tym roku rękopis ozdobił Stanisław Baczyński, sekretarz królewski. Ofiarowały go królowej Marii Sobieskiej warszawskie karmelitanki bose. W 1694 otrzymała go w darze ślubnym od matki Teresa Kunegunda i wraz z nią dostał się do Bawarii.

WYDANIA

Podobizny kilku stron zbiorku podał M. Bersohn: Modlitewnik królowej Marii Kazimiery. Kr. 1896.

Rkps był od 1896 w Bibl. Król. w Monachium.

OPRACOWANIA

J. Hanusz: O książce do nabożeństwa królowej Marii Kazimiery i córki jej Teresy Kunegundy. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 10 (1884) i odb.

MODLITEWNIK NAWOJKI (koniec XV w.)

Inne formy nazwy: Książeczka Nawojki; Książeczka do nabożeństwa Jadwigi.

Najstarszy znany modlitewnik polski. Zawiera pisane prozą i nieliczne wierszowane modlitwy maryjne, podczas mszy św., przy Komunii św. i przygodne. Został sporządzony prawdopodobnie w końcu XV w. dla użytku nie znanej bliżej Nawojki, tj. Natalii. Większość modlitw stanowią przekłady wzorów łacińskich, niemieckich i czeskich. Jest to przypuszczalnie kopia dawniejszej kompilacji opartej na podobnej czeskiej (wg F. Krčeka) lub też samorodnej (wg A. Brücknera). Tłumacz (autor) był niewątpliwie duchownym oczytanym w piśmiennictwie kościelnym i o wyraźnej kulturze literackiej.

WYDANIA

Książeczka do nabożeństwa, na której modliła się św. Jadwiga... wyd. staraniem i nakładem J. Motty. Poz. 1823 (przedr.: Kr. 1849; Wil. 1856 — bez wartości). — Fragm. podał M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 422-428. — pt. Książeczka do nabożeństwa Jadwigi, księżniczki polskiej. Według pierwotnego wydania z r. 1823... wyd. S. Motty. Poz. 1875. — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Fragm. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps zaginął po 1836 na terenie Wielkopolski.

OPRACOWANIA

Książeczka, na której się modliła ś. Jadwiga. *Przyj. Ludu* 1836 nr 4 s. 31-32. — N.: Do Redaktora „Przyjaciela Ludu". *Przyj. Ludu* 1836 nr 16 s. 125-126. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 420-421. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 363-369. — K. Małkowski: Przegląd najdawniejszych zabytków języka polskiego. W-wa 1872 s. 105. — Prośba o poszukiwanie książeczki, na której się modliła święta Jadwiga. *Tyg. Wielkopol.* 1874 nr 24 s. 191-192. — S. Motty: Przedmowa do wyd.: Książeczka... Poz. 1875. — W. Nehring: Die philologischen Arbeiten bei den Polen in neuerer Zeit. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876) s. 258-259. — J. Rymarkiewicz: Książeczka Jadwigi albo

Nawojki z XV w. *Ateneum* 1876 t. 1. [Rec.: W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876)]. — A. Danysz: Das Gebetbuch der heiligen Hedwig. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 5 (1881). — J. Hanusz: Wykaz form przypadkowych w Książeczce Nawojki. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. Kr. 1882. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — L. Mańkowski: Zu der Frage nach den Quellen des Hedwigsbüchleins. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887). — B. Erzepki: W sprawie rękopisu książeczki Nawojki. *Dzien. Poz.* 1889 nr 131 i odb. — F. Krček: Modlitewnik Nawojki. Studium językowe. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) i odb. [Rec.: V. Jagić. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 17 (1895) s. 303]. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 125-137. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione Wr. 1959 *BN* I, 68, s. XIII-XIV.

MODLITEWNIK SIOSTRY KONSTANCJI (XV/XVI w.)

Zbiór modlitw i nauk przeznaczonych dla zakonnicy, siostry Konstancji. Powst. w oparciu o pierwowzory łacińskie i polskie z końcem XV lub początkiem XVI w. Nieznany autor podpisał się jako „stary ociec". Tekst, opatrzony na końcu datą 1527, jest dokonanym przez dwóch kopistów odpisem z oryginału. Język odpisu nosi cechy małopolskie i ślady wpływu czeszczyzny.

WYDANIA

W. Wisłocki: Modlitewnik siostry Konstancji z 1527 r. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) s. 81 i odb. Kr. 1882. — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps (na początku uszkodzony): Bibl. Jagiel. nr 3268.

OPRACOWANIA

W. Wisłocki: Modlitewnik... *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. Kr. 1882. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918 s. 143. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 218. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955).

Tzw. MODLITEWNIK WŁADYSŁAWA WARNEŃCZYKA (koniec XV w.)

Łacińska księga zaklęć magicznych w formie modlitw stosowanych przy wywoływaniu za pomocą kryształu wizji przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Powstała prawdopodobnie z końcem XV w. dla użytku nie oznaczonego bliżej księcia Władysława. Autor (lub może tylko przepisywacz) nie jest znany; wg R. Ganszyńca był nim ksiądz, Niemiec, o dość znacznym wykształceniu, posługujący się m. in. dobrze terminologią prawniczą, może pracownik kancelarii królewskiej. Zabytek jest ozdobiony miniaturami pochodzącymi z końca XV w. Jako dzieło krystalomantyczne stanowi unikat w całej literaturze europejskiej.

WYDANIA

Modlitewnik Władysława Warneńczyka... Z uwzględnieniem zapisków Józefa Korzeniowskiego oprac. L. Bernacki, R. Ganszyniec i W. Podlacha. Lw. 1928 (z fot. rkpsu i miniatur).

Rkps w Bodleian Library w Oksfordzie.

OPRACOWANIA

W. R. Morfill: A Polish Book of Prayers. *The Academy, a Weekly Review of Literature, Science and Art* 1893 nr 1118. — J. Korzeniowski: Modlitewnik Warneńczyka. Powst. 1894, wyd. przy ed. Lw. 1928. — F. Madan: A Summary Catalogue of Western Manuscripts in the Bodleian Library at Oxford. T. 3. Oksford 1895 s. 521. — S. Michalski: Biblioteka Bodlejańska w Oxfordzie. *Przegl. Bibl.* t. 2 (1909). W-wa 1910-1911. —

F. Kopera: Dzieje malarstwa polskiego. T. 1. Kr. 1925 s. 59-62. — L. Bernacki: Wstęp do wyd.: Modlitewnik... Lw. 1928. — R. Ganszyniec: O modlitewniku Władysława. Tamże. — W. Podlacha: Miniatury Modlitewnika króla Władysława. Tamże i osob. pt. Miniatury rękopisu zwanego Modlitewnikiem Warneńczyka. Lw. 1928; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928) s. 72. [Rec. całości: J. Krzyżanowski. *The Slavonic Review* 1929 nr 23 s. 452-454; K. Sochaniewicz. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 377-379]. — K. Sochaniewicz: Uwagi o tzw. Modlitewniku Władysława Warneńczyka. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928) s. 67. — Z. Obertyński: Die Darstellung der hl. Dreieinigkeit im sogenannten Gebetbuch des Königs Ladislaus Warneńczyk. *Prace Sekcji Hist. Sztuki i Kultury Tow. Nauk. we Lw.* t. 2 (1932); por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 12 (1932) s. 75. — W. Podlacha: W sprawie datowania tzw. Modlitewnika Wł. Warneńczyka. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 12 (1932) s. 72. — S. Kot: Anglo-Polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 61 i odb. —

W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 113-114. — R. Gansiniec: Krystalomancja. *Lud* t. 41 (1954).

MODLITWY CODZIENNE

Najdawniejsze znane polskie modlitwy codzienne: *Modlitwa Pańska, Pozdrowienie Anielskie, Skład Apostolski,* czyli *Credo,* i *Spowiedź powszechna,* czyli *Confessio* — powstały najpóźniej w w. XIII. Świadczy o tym m. in. synodyk arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Świnki z 1285, nakazujący, aby księża podczas niedzielnych mszy odmawiali po polsku *Ojcze nasz, Zdrowaś* i *Wierzę w Boga,* a lud — *Spowiedź powszechną (Kaję się Bogu).* Teksty modlitw ulegały z czasem pewnym zmianom. Zachowane pochodzą w większości z XV w.

WYDANIA

Modlitwy codzienne wyd. po raz pierwszy w najdawniejszym druku polskim: Synodalia statuta epi[scopi] Conradi. Wr. 1475, dr. K. Elyan Succentor, karta 13 verso - 14 recto. (Tu tekst Ojcze nasz, Zdrowaś i Wierzę. — Egz.: Bibl. Uniw. w Pradze, sygn. Inkunab. XXXIX-G. 6; Bibl. Uniw. we Wr., sygn. 53, 1, 101). — Dosłowny przedr.: Statuta sinodalia et provincialia ec. Norymberga 1512 karta 28. — Przedr.: A. A. Kryński: Powieść o papieżu Urbanie z r. 1514. *Prace Filol.* t. 1 (1885) s. 61. — J. Bystroń: Rozbiór porównawczy znanych dotąd najdawniejszych (z w. XIV i XV) tekstów Modlitwy Pańskiej, Pozdrowienia anielskiego, Składu apostolskiego i Dziesięciorga przykazania. *Prace Filol.* t. 1 (1885) s. 389. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 72-74 (z fot.). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Inne teksty drukowane w książce: Wokabularz nowy czterzech języków... (1532), dr. F. Ungler. — Erazm z Rotterdamu: Modlitwa Pańska rozdzielna na siedm części. (Kr.) 1533, dr. F. Ungler. — Jan Cervus Tucholiensis: Questiones... Kr. 1533, dr. F. Ungler. — Tekst z Wokabularza... z odmiankami wg Modlitwy... i Questiones przedr. H. Łopaciński: Najdawniejsze słowniki polskie drukowane. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 402-404 i odb. W-wa 1897.

Wydania nowsze (wg różnych zapisów): J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 39, 40. — J. S. Bandtkie: Ojcze nasz. Modlitwa z rozmaitych rękopisów i druków starożytnych w języku polskim i innych dialektach słowiańskich. Wr. 1823. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 47-48. — W. Nehring: Ueber den Einfluss der altčechischen Literatur auf die altpolnische. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876) s. 72 i nadb. Lipsk 1875. — W. Wisłocki:

Katalog rękopisów Bibl. Uniw. Jagiel. Kr. 1877-1881 s. 244, 327, 405-406 (tu najstarsze teksty wg rękopisów Bibl. Jagiel. nr 1299 przypuszczalnie z końca XIV w. i nr 825 z 1407). — W. Chomętowski: Zabytki języka polskiego z XV wieku w rękopismach biblioteki ordynacji Krasińskich. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) s. 149-150, 151-154 i odb. Kr. 1877. — W. Seredyński: Trzy zabytki języka polskiego z drugiej połowy XV wieku. Tamże i odb. Kr. 1877. —

W. Nehring: Das älteste bis jetzt bekannte datierte polnische Sprachdenkmal. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — J. Bystroń: Rozbiór porównawczy..., jw. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 42, 43, 243. — L. Malinowski: Tekst polski hymnu „Salve Regina"... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) s. 311 i odb. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. I. Kazania husyty polskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893) s. 580. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1903 s. 80; t. 3. W-wa 1904 s. 90-95. — L. Bernacki: Najdawniejszy pomnik katechizmu polskiego. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — F. X. Seppelt: Die Breslauer Diözesansynode vom Jahre 1448. Wr. 1912 s. 76-77. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka..., jw. —

A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1953. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór..., jw. — S. Vrtel-Wierczyński: Kilka nieznanych tekstów staropolskich XV i XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Powstanie, pochodzenie, rozwój. W-wa 1947 s. 144-145; toż wyd. 2 W-wa 1951. — S. Rospond: Zabytki języka..., jw., s. 57-64. — B. Siciński: Polskie teksty z XV wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 1 (1959). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Podobizny i fot. tekstów rękopiśmiennych ogł.: H. Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 1. Wiedeń (1898?) s. 208. — P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2 wyd. S. Kossowski. Lw. 1914. (W zmniejszeniu). — M. Walter: Śląskie polonica rękopiśmienne w zbiorach Bibl. Uniw. we Wrocławiu. Cz. I. *Sobótka* 1948 i odb. rozszerzona Wr. 1949.

Podobizny tekstów drukowanych ogł.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod., jw. — B. Kocowski: Zarys dziejów drukarstwa na Dolnym Śląsku. Wr. 1948 s. 8, 10. — Dzieje języka polskiego na Śląsku. Wystawa... Katalog oprac. S. Rospond. Wr. 1948.

Zob. też J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 211-214; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 199-202.

OPRACOWANIA

A. Kalina: Anecdota palaeopolonica. II. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — L. Malinowski: Ślady dialektyczne w oznaczaniu samogłosek nosowych w kilku zabytkach języka polskiego wieku XV i XVI. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1880) s. 345-347 i odb. — J. Hanusz: Wykaz form przypadków w modlitwach kodeksu krakowskiego z r. 1375. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880). — J. Hanusz: Wykaz form przypadkowych w kilku mniejszych zabytkach języka polskiego z w. XV. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. Kr. 1882. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

S. Dobrzycki: Literatura wieków średnich. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 13. — K. Górski: Polityka narodowościowa dawnej Rzplitej. *Prąd* 1933, lipiec-sierpień. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. — J. Birkenmajer: Pozdrowienie Anielskie w narodzie polskim. *Przegl. Katolicki* 1935 nr 19 i odb. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. (O Jakubie Śwince). —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 143; wyd. 2 W-wa 1951. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 54-70, 72-75. — M. Walter: Śląskie polonika rękopiśmienne w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Cz. 1. *Sobótka* 1948 i odb. uzupełniona Wr. 1949. — Najstarszy druk polski. *Przegl. Księgarski* 1949 nr 18 s. 221. — T. Węsierska: Pozdrowienie Anielskie jako modlitwa. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2. — B. Kocowski: Śląskie studia inkunabulistyczne. *Z dziejów książki na Śląsku.* Wr. 1953 i odb. — W. Cyran: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk.*

Wydz. I. Rozpr. Komisji Język. t. 3 (1955). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — B. Siciński: Polskie teksty z XV wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 1 (1959).

NAPIS NA GRÓB PSZONKI (druga połowa XVI w.)

Inna forma tytułu: Satyra na Pszonkę.

Satyra polska wierszem, w formie „z grobu opowiadanej autobiografii", napisana w drugiej połowie XVI w. przez nieznanego autora.

WYDANIA

Napis na grób szlachetnego J. P. Pszonki, archipresbitera kościoła w Krakowie w rynku Panny Mariej... który zmarł... roku 1563. Ogł. z nie wskazanego rkpsu M. Wiszniewski: Hist lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 154-160.

NAUKI DUCHOWNE DLA ZOFII ODROWĄŻÓWNY (1555)

Prozaiczny utwór moralizatorski w języku polskim. Powst. w 1555 na użytek wojewodzianki ruskiej Zofii Odrowążówny. Wg T. Zawadzkiego autorem mógł być Klemens Ramułt, kaznodzieja bernardyński, zmarły w 1562.

WYDANIA

Fragm. ogł. A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 175-178.

Rkps Bibl. Czart. nr 1256.

OPRACOWANIA

Z. Celichowski: Dwa nieznane zabytki bibliograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 3 (1875) i odb. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 175-182. — A. Brückner: Z historii wyrazów. *Prace Filol.* t. 7 (1909) s. 186-190. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — T. Zawadzki: Rękopis Biblioteki Czartoryskich z r. 1555, zawierający Nauki duchowne dla Zofii Odrowążówny. *Spr. PAU* 1928 nr 6. — W. Cyran: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955).

O CNOCIE ABO ŻYWOCIE CZŁOWIEKOWI PRZYSTOJNYM (XVI w.)

Przekład dzieła Hermana Schottena: *Vita honesta sive virtutis* (oryginał powst. ok. 1527, wyd. w Polsce po raz pierwszy: Kr. 1541, dr. M. Szarffenberg). Tłumacz nieznany; wskazywano na S. F. Klonowica (tak A. Jocher, bez dowodów) i Jana Modliszewskiego.

WYDANIA

Vita honesta sive virtutis: O cnocie abo żywocie człowiekowi przystojnym. B. m. r. (z końca XVI w.; wg Estr. zapewne druk rakowski, S. Sternackiego?). Wyd. nast.: Kr. 1631, dr. M. Filipowski; wyd. kryt. S. Ptaszycki. Kr. 1891 *BPP* nr 16.

OPRACOWANIA

S. Ptaszycki: Wstęp i wyd.: O cnocie abo żywocie... Kr. 1891 *BPP* nr 16. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1892; R. S. *Niwa* 1892 nr 19].

O ZBURZENIU SODOMY (połowa XVI w.)

Pieśń polska napisana przez nieznanego autora. B. Chlebowski przypisywał ją Janowi Kochanowskiemu. Zaprzeczył tej hipotezie A. Brückner.

WYDANIA

Wyd. B. Chlebowski: Pieśń „O zburzeniu Sodomy". Nieznany utwór J. Kochanowskiego. *Z wieku Mikołaja Reja. Księga jubileuszowa 1505-1905*. W-wa 1905.

OPRACOWANIA

B. Chlebowski: Pieśń „O zburzeniu Sodomy". Nieznany utwór J. Kochanowskiego. *Z wieku Mikołaja Reja. Księga jubileuszowa 1505-1905*. W-wa 1905; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. [Rec.: A. Brückner: Jubileusz Reja. 2. (1505--1905). *Książka* 1906 nr 1 s. 5]. — B. Chlebowski: W kwestii autorstwa pieśni „O zburzeniu Sodomy". *Pam. Lit.* R. 5 (1906); przedr. jw.

OBLĘŻENIE JASNEJ GÓRY CZĘSTOCHOWSKIEJ (druga połowa XVII w.)

Poemat w 12 pieśniach o dziejach oblężenia Jasnej Góry przez Szwedów w 1655, napisany jedenastozgłoskowcem w strofach sześciowersowych rymowanych parami. Powstał przed 10 listopada 1673. W części historycznej opiera się na *Gigantomachii* A. Kordeckiego i na *Obsidio Clari Montis* S. Kobierzyckiego; obok niej zawiera wątek romansowy. Literacko wykazuje wpływy *Gofreda* T. Tassa w przekładzie P. Kochanowskiego. Autor nieznany. M. Baliński wskazywał na któregoś z Puławskich, R. Pollak i A. Jensen na bezimiennego zakonnika, J. Krzyżanowski na W. Kochowskiego, J. Czubek — W. Odymalskiego; wg A. Brücknera autorem był duchowny, może S. Gawłowicki. Trzy ostatnie hipotezy obalił A. Fei. Zdaniem W. Weintrauba, A. Feia i Z. Stiebera anonim pochodził z północnej Małopolski.

WYDANIA

Fragm. ogł. M. Baliński: Pielgrzymka do Jasnej Góry Częstochowskiej. W-wa 1846 (możliwe, że z zaginionego dziś rkpsu Bibl. Jasnogórskiej). — Całość wyd. J. Czubek pt. Oblężenia Jasnej Góry Częstochowskiej pieśni dwanaście. Kr. 1930 *BPP* nr 83 (ze zdefektowanego rkpsu Bibl. Jagiel. nr 123; nie uwzględniając marginaliów; wyd. pod nazwiskiem Walentego Odymalskiego jako autora; w dod. fragm. odrębnej redakcji pieśni I z rkpsu Bibl. Czart. nr 783, wg A. Feia późniejszej przeróbki autora Oblężenia). Urywki przedr. w: Matka Boska w poezji polskiej. T. 2: Antologia. Lubl. 1959. — Uzupełnienia ogł. R. Pollak: „Oblężenie Jasnej Góry Częstochowskiej". *Pam. Lit.* R. 28 (1931) i odb. (z rkpsu Bibl. Baworowskich nr II, C, 22, 940).

Rkpsy: Bibl. Jagiel., jw. (z w. XVII); Bibl. Baworowskich, jw. (wg J. Krzyżanowskiego z w. XVII, wg R. Pollaka z ok. połowy w. XVIII); Bibl. Czart., jw. (odpis z 1731); Bibl. Jasnogórska, jw.

OPRACOWANIA

M. Baliński: Pielgrzymka do Jasnej Góry Częstochowskiej. W-wa 1846 s. 405-425. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. Jensen: Svenska bilder i polska vitterheten. Sztokholm 1904. — R. Pollak: Zapomniany poemat. *Tyg. Ilustr.* 1911 nr 52. — R. Pollak: Nieznany poemat polski z w. XVII. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 1 i odb. — J. Krzyżanowski: Kto jest autorem „Oblężenia Jasnej Góry Częstochowskiej"? *Pam. Lit.* R. 13 (1914). — R. Pollak: Gofred Tassa--Kochanowskiego. Poz. 1922 s. 150, 227. — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Oblężenia Jasnej Góry Częstochowskiej pieśni dwanaście. Kr. 1930 *BPP* nr 83. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931); W. Weintraub: Studia nad polską literaturą barokową. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 39 s. 301]. — A. Brückner: Tasso polski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — R. Pollak: „Oblężenie Jasnej Góry Częstochowskiej". (Uwagi na marginesie pierwszego wydania). Tamże i odb. — A. Fei: Ze studiów nad „Oblężeniem Jasnej Góry" *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938 s. 119-121. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. — Z. Stieber: Przyczynki do historii polskich rymów. I. Rymy sandomierskie XVI i XVII wieku. *Język Pol.* 1950 z. 3. — C. Backvis: Some Characteristics of Polish Baroque Poetry. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). — O. Górka: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957 s. 16. — A. Kersten: Pierwszy opis obrony Jasnej Góry w 1655 r. Studia nad Nową Gigantomachią ks. Augustyna Kordeckiego. W-wa 1959.

ODPOWIEDŹ WSZETECZNEMU FRANCUZOWI (po 1574)

Anonimowa odpowiedź na wiersz poety francuskiego F. Desportes'a pt. *Adieu à la Pologne*. Powst. po 1574. Wg S. Kota autor był pisarzem wykształconym, pochodził, jak się zdaje, z kręgu protestanckiego, znał Francję i Anglię, należał do przeciwników kandydatury francuskiej w Polsce. Był nim zapewne tłumacz wiersza Desportes'a pt. *Francuz do Polskiej żegnając ją in anno 1574*.

WYDANIA

Odpowiedź przez Polaka wszetecznemu Francuzowi. Wyd. E. Deiches (Łuniński): Z czasów ucieczki Walezego. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 1. — Fragm. podał M. Bretholz: Über unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter... Kr. 1897 s. 50 nn. — Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 655-661. — Wyd. S. Kot: Adieu à la Pologne. *Silva Rerum* 1930 nr 4/7 s. 60-65 i odb.

Rkps Bibl. Czart. nr 1455.

OPRACOWANIA

E. Deiches (Łuniński): Z czasów ucieczki Walezego. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 1. — S. Kot: Adieu à la Pologne. *Silva Rerum* 1930 nr 4/7 i odb.

OPISANIE KRÓTKIE ZDOBYCIA GALERY (1628)

Przekład polski włoskiego opisu wyzwolenia się 12 listopada 1627 z niewoli tureckiej jeńców chrześcijańskich pod wodzą Polaka Marka Jakimowskiego. Tłumacz nie znany.

WYDANIA

Opisanie krótkie zdobycia galery przedniejszej aleksandryjskiej w porcie u Mateliny za sprawą dzielną i odwagą wielką kapitana Marka Jakymowskiego. Kr. 1628. — Przedr. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840. — Wyd. kryt. B. Ślaski pt. Opanowanie w roku 1627 przez Marka Jakimowskiego okrętu tureckiego. Poz. 1927.

OPRACOWANIA

E. Raczyński: Dziennik podróży do Turcji. Wr. 1821 s. 105-106. — K. Majeranowski: Historia Marka Jachimowskiego. *Pszczółka Kr.* 1822 t. 3. — K. Milewski: Marek Jakimowski. W książce: Pamiątki historyczne krajowe. W-wa 1848. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 128. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 93. — B. Ślaski: Wstęp do wyd.: Opanowanie... Poz. 1927. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

OPISANIE ZABICIA NIEWINNYCH MŁODZIANKÓW (koniec XVII — początek XVIII w.)

Poemat religijny, przeróbka w oktawach dzieła G. Marino pt. *La strage degl'innocenti*. Powstała najpóźniej z początkiem XVIII w. Autor przeróbki jest nieznany; wg A. Brücknera mógł być nim bazylianin żyrowicki, Białorusin.

WYDANIA

Całość nie wyd. Fragm. ogł. A. Brückner: Epopeja bazyliańska. Nieznany okaz literatury rusko-polskiej. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1913 t. 117/118; toż: *Prywit Iwanowy Frankowy w 40-littje praci. 1874-1914*. Lw. 1916.

Rkps Bibl. Ossol. sygn. 4872/I.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Epopeja bazyliańska, jw.

ORTYLE MAGDEBURSKIE

Orzeczenia prawne sądu ławniczego w Magdeburgu, stosowane w miastach polskich od czasu kolonizacji niemieckiej. Oryginały spisywano w języku niemieckim; zbiór ich w liczbie ok. 250 nadesłano do Polski z końcem XIV w. i tu przekładano na język

łaciński i polski. Najdawniejsze znane tłumaczenie polskie zostało sporządzone przypuszczalnie we Lwowie w 1440—1460 z polecenia podstolego lwowskiego Mikołaja Gołogórskiego. Jest ono podstawą późniejszych redakcji z w. XV i XVI.

WYDANIA

1. Oryginał najstarszego przekładu polskiego nie jest znany. Tekst zachował się w kopii ks. Macieja Lipnickiego z 1518; obejmuje 270 artykułów. Fragm. ogł. A. Brückner: Die Magdeburger Urtheile. Ein Denkmal deutschen Rechtes in polnischer Sprache aus der Mitte des XV Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882); t. 7 (1884). — Fragm. ogł. E. Kałużniacki: Die polnische Recension der Magdeburger Urtheile und die einschlägigen deutschen, lateinischen und czechischen Sammlungen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Klasse d. Akademie d. Wissenschaften* (Wiedeń) t. 111 (1886) i odb. Wiedeń 1885.

Rkps w tzw. kodeksie A. Stradomskiego, Bibl. Jagiel. nr 1174.

2. Odpis przekładu sporządzonego dla M. Gołogórskiego. Powst. w drugiej połowie XV w. Obejmuje 202 artykuły. Fragm. ogł.: A. Brückner: Die Magdeburger Urtheile, jw. — E. Kałużniacki: Die polnische Recension..., jw. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Ossol. nr 50.

3. Zapis z 1500, sporządzony przez Wojciecha Szurkowskiego (Żurkowskiego) z Ponieca w Wielkopolsce. Wyd. W. A. Maciejowski: Historia prawodawstw słowiańskich. T. 6. W-wa 1858 s. 20-145 (wg red. J. Muczkowskiego). — Fragm. ogł.: A. Brückner: Die Magdeburger Urtheile, jw. poz. 1. — E. Kałużniacki: Die polnische Recension..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 2.

Rkps był ostatnio w Bibl. Baworowskich, nr 954 Q.

4. Zapis z 1501, obejmujący 263 rozdziały. Wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 190-322 (z błędami). — Fragm. ogł.: A. Brückner: Die Magdeburger Urtheile..., jw. poz. 1. — E. Kałużniacki: Die polnische Recension..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 2.

Rkps Bibl. Kapituły Kr. nr 223.

5. Odpis ortylów z początku XVI w. Fragm. ogł.: E. Kałużniacki: Die polnische Recension..., jw. poz. 1. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki..., jw. poz. 2.

Rkps znajdował się w kodeksie bibl. kapituły grecko-katolickiej w Przemyślu, sygn. XLVIII, G, 11.

6. Zapis z początku XVI w., w tzw. kodeksie Szczawińskiego, Bibl. Jagiel. nr 1588. Nie wyd.

7. Zapis z 1533. Był w Bibl. Szembeków w Porębie. Nie wyd.

8. Kopia odpisu ks. Macieja Lipnickiego z 1518, sporządzona w drugiej połowie XVI w. Tekst w kodeksie tzw. Świętojerskim, Bibl. Czart. nr 2057. Nie wyd.

Tekst łac. ortyli ogł. M. Bobrzyński: Ortyle magdeburskie. Przedruk homograficzny z kodeksu Bibl. Kórn. Poz. 1876.

Rękopiśmienne zbiory ortyli w jęz. niem. i łac. wymienia S. Estreicher: Nieznane teksty ortyli magdeburskich. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. Bibliografię podaje J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 294-296; wyd. 2 zmienione. pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922 s. 297-299.

OPRACOWANIA

F. Bischoff: Ueber die Sammlung deutscher Schöffensprüche in einer krakauer Handschrift. *Archiv f. Kunde Österreichischen Geschichtsquellen* (Wiedeń) t. 38 (1867). — M. Bobrzyński: Wiadomość o świeżo odkrytym kodeksie Aleksego Stradomskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873. — M. Wisłocki: Kodeks pilzneński ortylów magdeburskich. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 2 (1874) i odb. [Rec.: M. B. *Przegl. Kryt.* 1874 nr 4]. — Z. Celichowski: Słowniczek łacińsko-polski wyrazów prawa magdeburskiego z w. XV. Poz. 1875 (wyd. homogr.). — M. Bobrzyński: Wstęp do wyd.: Ortyle... Poz. 1876. — A. Brückner: Die Magdeburger Urtheile. Ein Denkmal deutschen Rechtes in polnischer Sprache aus der Mitte des XV Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882); t. 7 (1884). — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — E. Kałużniacki: Die polnische Recension der Magdeburger Urtheile und die einschlägigen deutschen, lateinischen und czechischen Sammlungen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Klasse d. Akademie d. Wissenschaften* (Wiedeń) t. 111 (1886) i odb. Wiedeń 1885. [Rec.: J. Hanusz. *Ateneum* 1886 t. 2; O. Balzer. *Kwart.*

Hist. 1887; A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887)]. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Estreicher: Nieznane teksty ortyli magdeburskich. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — S. Kutrzeba: Zasiąg ortylowy sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim. *Collectanea Theologica* 1936, 1-2. — T. Goerlitz: Die Magdeburger Schöffensprüche für die Hansestadt Posen und andere Städte des Warthelandes. Stuttgart 1944 *Die Magdeburger Schöffensprüche u. Reichsmitteilungen.* S. VIII. *Wartheland* t. 1. [Rec.: H. v. Loesch: *Zeitschrift d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte — Germanistische Abteilung* (Weimar) t. 64 (1944) s. 492-496]. — H. Grappin: Staropolski biernik „ni" zaimka anaforycznego? *Spr. PAU* 1951 nr 2. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — W. Maisel: Wstęp do wyd.: Ortyle sądów wyższych miast wielkopolskich z XV i XVI wieku. Wr. 1959 *Starodawne Prawa Pol. Pomniki.* S. II *Pomniki Praw Pol.* Dział 3: *Prawo Miejskie* t. 1.

ORZEŁ DO WIELKOPOLANÓW (1655)

Wiersz polski o 11 strofach safickich, potępiający zdradę K. Opalińskiego i towarzyszy pod Ujściem. Autor nieznany.

WYDANIA

Orzeł do Wielkopolanów na przyjazd króla szwedzkiego do Gniezna. Ogł. K. Szajnocha: Krzysztof Opaliński. W książce: Szkice historyczne. T. 3. Lw. 1861; toż przedr. w: Dzieła. W-wa 1876 s. 196-197; toż wyd. osob. Lw. 1895 *Bibl. dla Młodzieży* 13; fragm. przedr. Z. Libiszowska: Antyszwedzka literatura propagandowa z czasów „potopu". *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 2. W-wa 1957 s. 493.

OPRACOWANIA

K. Szajnocha: Krzysztof Opaliński, jw. — Z. Libiszowska: Antyszwedzka literatura propagandowa ..., jw.

PERORA KWIETNIONIEDZIELNA (1703)

Wierszowana satyra polityczna na zwolenników „Szweda" i następstwa ich polityki dla kraju — niezgody, przekupstwa, zdzierstwa i rabunki obce i własne. Anonimowy autor był przypuszczalnie duchownym.

WYDANIA

Perora kwietnioniedzielna dla synów koronnych napisana od bakalarza Jowialisza w Joopolu 1703. (Wg A. E. Koźmiana; wg G. Korbuta: w Jovpolu; wg Estr. XVIII, 630 — z datą 1702). Z nieznanego rkpsu wyd. A. E. Koźmian w: Rękopism historyczny polski. Wr. 1845 *Wyciągi Piotrkowickie* t. 2. s. 139-158.

PIEŚNI RELIGIJNE ŚREDNIOWIECZNE POLSKIE

1. ANNO ŚWIĘTA I NABOŻNA... (koniec XV w.)

Pieśń o św. Annie, licząca 24 zwrotki czterowersowe w ośmiozgłoskowcach rymowanych parami; pierwotny akrostychiczny układ zwrotek został naruszony przez kopistę. Powst. z końcem XV w. Zdaniem A. Brücknera od zwrotki 19 stanowi odrębną pieśń o tejże świętej, nieco później mechanicznie dopisaną do poprzedniej, a autorem pierwszej z nich jest może bernardyn Mikołaj Sokolnicki.

WYDANIA

T. Wierzbowski: Pieśń o św. Annie z końca wieku XV. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1925 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej).

2. AUGUSTUS KIEDY KROLOWAŁ... (koniec XV — początek XVI w.)

Inna forma tytułu: De nativitate Domini.

Anonimowa pieśń o Narodzeniu Pańskim. Liczy 92 ośmiozgłoskowce ry-

mowane parami w 23 zwrotkach ułożonych akrostychicznie w porządku alfabetycznym. Pochodzi z końca XV lub początku XVI w.

WYDANIA

F. Pułaski: Pieśni religijne XV w. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1912 s. 18-21. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps był w Bibl. Krasińskich w W-wie, nr 41.

3. BÓG WSZECHMOGĄCY WSTAŁ ZMARTWY ŻADUCY... (pierwsza połowa XV w.)

Pieśń wielkanocna, będąca przekładem fragmentu czeskiego tłumaczenia hymnu *Deus omnipotens*. Liczy 2 zwrotki czterowierszowe w sześciozgłoskowcach rymowanych parami; druga zwrotka jest znana z dodatków do *Bogurodzicy*. Powst. w pierwszej połowie XV w.

WYDANIA

A. Patera: Rukopisné památky polského jazyka a literatury v Praze. *Časopis Musea Království Českého* t. 54 (1880) s. 535. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 187. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — L. Malinowski: Glosy polskie w kilku rękopismach łacińskich w wieku XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 334 i odb.

4. CHRYSTUS ZMARTWYCH WSTAŁ JE... (XIV w.)

Najdawniejszy znany zapis polskiej pieśni (wielkanocnej). Stanowi jedną czterowersową zwrotkę w sześciozgłoskowcach, zanotowaną w 1365 przez Świętosława z Wilkowa w *Graduale* katedry płockiej. Jest to przekład trzeciej zwrotki łacińskiej pieśni *Deus omnipotens*, może oparty na tłumaczeniu czeskim lub niemieckim. W późniejszych odpisach wprowadzono nieznaczne odmianki tekstu.

WYDANIA

Tekst płocki wyd.: M. Bersohn: Księgozbiór katedry płockiej. W-wa 1899 s. 22. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 382. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951.

Inne wersje wyd.: H. Juszyński: Przedmowa do: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 (w transkrypcji). — L. Malinowski: Glosy polskie w kilku rękopismach łacińskich wieku XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 344 i odb. (wg zapisu z 1412-1430). — A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 24 (1895) s. 364 i odb. (wg zapisu z pierwszej połowy XV w.); Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 138 i odb. Kr. 1896 (wg zapisu z XV w.). — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 222 i odb. Kr. 1896 (wg zapisu z XV w.).

Incipity 7 zwrotek podobnej pieśni, śpiewanej podczas officium sepulchri na Śląsku, zanotowano w brewiarzu z klasztoru franciszkańskiego w Nysie w pocz. XVI w. Ogł. J. Klapper: Das Volksschauspiel in Schlesien. *Mitteilungen d. Schlesischen Gesellschaft f. Volkskunde* t. 29 (1928) s. 201. Por. S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 78.

5. CHWAŁA TOBIE, GOSPODZINIE... (druga połowa XV w.)

Epicka pieśń o św. Stanisławie, pisana ośmiozgłoskowcem w zwrotkach czterowersowych, rymowanych parami. Pierwsze trzy zwrotki są znane z zapisu z 1460, całość licząca 23 zwrotki — z wersji XVI-wiecznej. Autor nieznany; wg A. Brücknera był on również twórcą pieśni o św. Katarzynie i o św. Jopie (zob. KANCJONAŁY poz. 5).

WYDANIA

Pierwsze trzy zwrotki ogł.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 38 (mylnie jako utwór z XIV w.); A. Z. Helcel. *Starodawne Prawa Pol. Pomniki* t. 1 (1856) s. XXIX. — Całość wyd. w: Pieśni postne starożytne. B. m. r. (zapewne pocz. XVII w. Zob. KANCJONAŁY poz. 5). — Całość wyd. A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). Przedr. J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 1. W-wa 1948.

Wolny przekł. litewski ogł. M. Moswidius (Mażwid): Catechismusa prasty Szadei... Królewiec 1547.

6. DZIEŃ GNIEWU, DZIEŃ NOWINY... (koniec XV — początek XVI w.)

Inna forma tytułu: PROZA O UMARŁYCH.

Przekład prozy *Dies irae* Tomasza a Celano. Składa się z 6 trzywersowych

zwrotek w ośmiozgłoskowcach trójrymowanych oraz z części o strukturze nieregularnej. Wg W. Bruchnalskiego pochodzi z XV w., wg A. Brücknera powst. z końcem XV lub początkiem XVI w.

WYDANIA

W. Bruchnalski: O budowie zwrotek w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) i odb. Kr. 1886.

7. JEZU CHRYSTE, NASZA RADOŚĆ... (pierwsza połowa XV w.)

Pieśń na Boże Narodzenie, napisana w oparciu o wzór czeski. Liczy 7 zwrotek czterowersowych w ośmiozgłoskowcach rymowanych parami. Według danych W. A. Maciejowskiego ma pochodzić z 1440.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian. T. 2. Petersb. 1839 s. 355-356. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie, jw. poz. 5, s. 85-86 (wg kopii A. T. Chłędowskiego). — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 418-419. — M. Bobowski, jw. poz. 3. — A. Brückner: Drobne zabytki..., jw. poz. 4. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

8. JEZUS CHRYSTUS, BÓG-CZŁOWIEK...

Inna forma tytułu: Godzinki o Męce Pańskiej.

Najstarsza znana polska pieśń pasyjna. Liczy 9 czterowersowych zwrotek w trzynastozgłoskowcach, użytych po raz pierwszy w polskiej wersyfikacji. Jest przekładem łacińskiego hymnu *Horae canonicae Salvatoris* (inc.: *Patris sapientia, veritas divina*...). Tłumacz nie jest znany; wg A. Brücknera może był nim opat witowski Jan, towarzysz wypraw Władysława Łokietka i domniemany autor drugiej części *Bogurodzicy*. Tekst zachował się w kilku odpisach, najstarszy pochodzi z ok. 1420 i został sporządzony przez jakiegoś Czecha, w późniejszych zmieniono tekst i wprowadzono 8 zwrotek.

WYDANIA

A. Brückner: Drobne zabytki..., jw. poz. 4, s. 229 (najstarszy tekst z rkpsu Bibl. Publ. w Petersb. sygn. Łac. XVII Q. nr 131, dawniej Uniw. Warsz.). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1, s. 67-68 (w pisowni zmodernizowanej).

Teksty późniejsze wyd.: A. Brückner: Drobne zabytki..., jw., s. 208. — A. Brückner: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887) s. 402. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków..., jw. poz. 4, s. 546-547.

9. Tzw. KANCJONAŁ PRZEWORSZCZYKA (XV w.)

Zbiór pieśni noszący napis: *Cantionale labore et ingenio honesti Joannis olim ludimagistri in Przeworsk a. 1435*. Data jego powstania nie jest pewna. Wg J. Fijałka kancjonał sporządzono u bożogrobców w Miechowie. Niektóre jego pieśni wykazują znaczne wpływy czeskie.

WYDANIA

Cztery teksty (Zdrowa Gospodze milosty — przekł. antyfony *Salve Regina*; Na wsze nadziejo przemieła — niecałkowity przekł. drugiej części pieśni czeskiej, inc. Ach przyesslavna matko boży...; Z śmierci wstał ninie Chrystus Pan — przekł. łac. pieśni *Surrexit Dominus hodie*; Chrystus się nam narodził) ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz..., jw. poz. 4. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 393-394; t. 6. Kr. 1844 s. 415, 417. — M. Bobowski, jw. poz. 3. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (Z śmierci wstał... — w pisowni zmodernizowanej). — K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* 1932-1933 i odb. W-wa 1932.

Rkps zaginął po 1820.

10. MARIA, CZYSTA DZIEWICE...

Inna forma tytułu: Pozdrowienie Marii.

Pieśń nieznanego autora o charakterze modlitwy preambulicznej dla użytku kaznodziejów. Składa się z 9 trzywersowych zwrotek o schemacie budowy 8a 8a 7 (lub 6) b. Wg A. Brücknera powstała w w. XIV, a w znanym brzmieniu została zapisana w 1410 1415.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach..., jw. poz. 7, s. 352. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol., jw. poz. 7, s. 417-418. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung des XV Jahrhunderts. Wr. 1883 s. 45. — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 36-37. — A. Brückner: Drobne zabytki..., jw. poz. 4, s. 218-219. — A Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1, s. 116-117 (w pisowni zmoder-

nizowanej). — T. Jodełka: Polska poezja maryjna. Antologia. Niepokalanów 1949.

11. MARIA, PANNO SZLACHETNA... (XV w.)

Utwór odznacza się skomplikowaną budową, liczy 3 zwrotki trójdzielne, każda o 16 wersach od ośmio- do czterozgłoskowych. Pochodzi z (końca) XV w. Wg M. Bobowskiego i A. Brücknera jest oryginalny; F. Krček upatruje dlań wzór czeski. Autor nieznany.

WYDANIA

Ułamek pt. Hymn do Boga Rodzicy — ze zdefektowanego odpisu ogł. W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach..., jw. poz. 7, s. 368-369. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung..., jw. poz. 10, s. 101. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie..., jw. poz. 3, s. 72--73. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler, jw. poz. 3, s. 170-171. — F. Krček: Tekst pełny pieśni „Maryja, Panno szlachetna". *Pam. Lit.* R. 5 (1906) s. 215-216 i odb. — Koniektury ogł. A. Brückner: Dodatki i poprawki do IV i V tomu *Pam. Lit.* Tamże, s. 311. — Dwanaście wierszy początkowych przedr. A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

12. MOCNE BOSKIE TAJEMNOŚCI... (druga połowa XV w.)

Anonimowa pieśń o Nawiedzeniu i Zwiastowaniu N. M. P. Powstała w pierwszej połowie XV w. Jest napisana ośmio- i sześciozgłoskowcem w strofach trójdzielnych, zapożyczonych z hymnów łacińskich. Autor przypuszczalnie wzorował się na pieśni *Radości wam powiedam*. Są znane dwie wersje tekstu: poprawniejsza z połowy XV w. i odmienna ze zbioru pieśni tzw. łysogórskich. Zbiór ten składa się z czterech utworów maryjnych (zob. też: poz. 18, 27; POSŁUCHAJCIE, BRACIA MIŁA...) i jednego na Boże Ciało (zob. poz. 13), a znajdował się ongiś w klasztorze benedyktyńskim Św. Krzyża na Łysej Górze, następnie w Bibliotece Publicznej w Petersburgu. Odkrył go Ł. Gołębiowski, który mylnie przypisywał jego autorstwo Andrzejowi ze Słupia vel Słopuchowskiemu (Łopuchowskiemu — wg A. Brücknera).

WYDANIA

A. Brückner: Drobne zabytki..., jw. poz. 4, s. 210-213 (tekst dawniejszy z rkpsu Bibl. Publ. w Petersb., sygn. Łac. II. Q. nr 119, dawne Załuscianum). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1, s. 122-126 (tekst w pisowni zmodernizowanej ze zmianami wg wersji późniejszej). — T. Jodełka, jw. poz. 10, s. 10-14.

Tekst ze zbioru łysogórskiego ogł.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie, jw. poz. 5, s. 124-126. — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 55-58.

13. O CIAŁO BOGA ŻYWEGO (XV w.)

Pieśń o schemacie budowy 8a 8a 8b 8b. Jest znana w trzech redakcjach o różnej ilości zwrotek. Była piątą w cyklu pieśni tzw. łysogórskich (zob. poz. 12) oraz jednym z tekstów *Modlitewnika Nawojki* (zob.).

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3, jw. poz. 5, s. 127-128 (toż w transkrypcji Ł. Gołębiowskiego s. 132--133). — W. Chomętowski: Zabytki języka polskiego z XV wieku w rękopismach biblioteki Ordynacji Krasińskich. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) s. 146 i odb. Kr. 1877 (wg red. w zbiorach K. Świdzińskiego). — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 97-98 (wg ed. W. Chomętowskiego z uzupełnieniami wg tekstu łysogórskiego). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

Zob. też: MODLITEWNIK NAWOJKI. Wyd. S. Motty. Poz. 1875. Tekst pieśni wg Modlitewnika przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

14. O MARIA, KWIATKU PANIEŃSKI...

Pieśń maryjna nieznanego autora, składa się z 15 czterowersowych zwrotek o schemacie budowy 9a 8a 8b 9b. Wg J. Łosia i A. Brücknera powstała w w. XVI.

WYDANIA

M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 69-71 (tekst z rkpsu Bibl. Krasińskich). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). — T. Jodełka, jw. poz. 10.

15. POMOŻ MI, ŚWIĘTY DUSZE, TWOJĄ CHWAŁĘ MNOŻYĆ...

Hymn o Duchu Świętym nieznanego autora. Liczy 26 trzynastozgłoskowców rymowanych parami. Wg A. Brücknera pochodzi z w. XVI.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach..., jw. poz. 7, s. 371-373 (z datą 1493). — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 94-95.

16. POSŁAŁ PRZEZ ANIOŁY...

Pieśń o Zwiastowaniu, liczy 11 zwrotek (10 pięciowersowych, ostatnia sześciowersowa) w sześciozgłoskowcach. Jest to wolny przekład łacińskiej pieśni Piotra Abélarda *Mittit ad Virginem...*, dokonany przez anonimowego tłumacza. Tekst powst. przypuszczalnie w XIV w., jest znany z odpisu z połowy XV w.

WYDANIA

A. Brückner: Drobne zabytki..., jw. poz. 4, s. 209-210 (z rkpsu Bibl. Publ. w Petersb. sygn. Łac. II. Quarto, dawne Załuscianum). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1, s. 128-129 (w pisowni zmodernizowanej).

17. PRZEZ TWE ŚWIĘTE ZMARTWYCHWSTANIE... (XIV w.)

Pieśń wielkanocna powstała w w. XIV (wg J. Łosia na schyłku tego wieku). Jest przypuszczalnie utworem oryginalnym. Liczy 6 wersów nieregularnej budowy. Została zapisana w dwóch redakcjach, różniących się lekcją trzeciego wersa. Najdawniejszy zapis pochodzi z drugiej połowy XV w.

WYDANIA

A. Patera: Rukopisné památky polského jazyka a literatury v Praze. *Časopis Musea Království Českého* 1878 s. 431 (tekst najdawniejszy). — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler, jw. poz. 3, s. 186. — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 90. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 180. — J. Fijałek: Bogurodzica... IV. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 370. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1.

Rkps najdawniejszego zapisu: Bibl. Kapitulna w Pradze.

Inny odpis ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz..., jw. poz. 4.

18. RADOŚCI WAM POWIEDAM... (pierwsza połowa XV w.)

Anonimowa pieśń o Zwiastowaniu N. M. P., o schemacie budowy 7a 7a 7b 7b powstała ok. 1420. Jest znana w dwóch redakcjach: poprawniejsza w zapisie z ok. 1444 liczy strof 24, inna ze zbioru tzw. łysogórskiego — 22 (zob. poz. 12).

WYDANIA

Red. poprawniejsza: R. Lubicz (H. Łopaciński): Kilka zabytków języka staropolskiego. *Prace Filol.* t. 4 (1893) s. 591 nn. i odb. W-wa 1894 (z podobizną światłodrukową). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka..., jw. poz. 13. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). — T. Jodełka, jw. poz. 10.

Podobiznę podał L. Zalewski: Biblioteka Seminarium w Lublinie. W-wa 1926 s. 227.

Red. ze zbioru tzw. łysogórskiego: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3, jw. poz. 5, s. 123-124. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung..., jw. poz. 10, s. 67-73. — M. Bobowski: Polska poezja kościelna aż do w. XVI. *Przegl. Katolicki* i odb. W-wa 1885 s. 69-72. — J. Surzyński: Polskie pieśni kościoła katolickiego. Poz. 1891 s. 159-161. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie..., jw. poz. 3, s. 50-52.

19. Tzw. ROTUŁA KOLĘDOWA (połowa XV w.)

Zbiorek pięciu pieśni na Boże Narodzenie: 1) Panna Pana porodziła..., 2) Nuż wy, bielscy panowie..., 3) Mesjasz, wierny Chrystus nasz..., 4) Stała się nam nowina..., 5) Maria, Panno czysta... — niewielkich rozmiarów (7, 9, 15, 14 i 8 wersów) o zmiennej rytmice. Powst. w połowie XV w. Wg M. Bobowskiego były śpiewane przez aktorów widowiska kolędowego.

WYDANIA

W. Seredyński: Trzy zabytki języka polskiego z drugiej połowy XV wieku. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880). — M. Bobowski, jw. poz. 3.

20. SALVE REGINA (prozą)

Przekład łacińskiego hymnu *Salve Regina*, skomponowanego w XI w. Zachował się w 23 zapisach; najwcześniejszy pochodzi z XIV-XV w.

WYDANIA

W. Wisłocki: Katalog rękopisów Bibl. Jagiel. Kr. 1881 s. 327 (tekst najdawniejszy z rkpsu Bibl. Jagiel. nr 1299). — L. Malinowski: Tekst polski hymnu „Salve Regina" podług rękopisu nr 379 Bibl. Ossol. z r. 1438 oraz stosunek jego do innych tekstów z w. XV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1899) s. 308 i odb. (ed. poprawniejsza). — M. Bobowski: Die polnische Dichtung..., jw. poz. 10, s. 51. — M. Bobowski: Polskie

pieśni katolickie..., jw. poz. 3, s. 39-40. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka..., jw. poz. 13. — S. Rospond: Zabytki..., jw. poz. 4, s. 64-69. (Tu m. in. teksty śląskie). — Wyd. kryt. J. Woronczak: Teksty polskie w rękopisie nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu z połowy XV wieku. Wr. 1956 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 55, s. 30. — B. Siciński: Polskie teksty z XV wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 1 (1959).— S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Fot. tekstów śląskich podają: M. Walter: Śląskie polonica rękopiśmienne w zbiorach Bibl. Uniw. we Wrocławiu. Cz. 1 *Sobótka* 1948 i uzupełniona odb. Wr. 1949. — Dzieje języka polskiego na Śląsku. Wystawa... Katalog oprac. S. Rospond. Wr. 1948. — S. Rospond: Zabytki..., jw.

Rkpsy wylicza i odmianki tekstu podaje J. Łoś: Przegląd..., jw. poz. 4, s. 221-224.

21. STAŁAĆ SIĘ RZECZ WIELMI DZIWNA... (pierwsza połowa XV w.)

Przekład czeskiej pieśni kolędowej. Liczy 3 jedenastowersowe zwrotki trójdzielne ze stałym refrenem. Powst. w pierwszej połowie XV w.; wg W. A. Maciejowskiego znajdował się w rękopisie z 1442.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki..., jw. poz. 7, s. 361-362. — M. Wiszniewski, jw. poz. 7, s. 421-422. — M. Bobowski, jw. poz. 3.

22. WESOŁY NAM DZIEŃ NASTAŁ (XV w.)

Anonimowa pieśń wielkanocna. Liczy trzy zwrotki w siedmiozgłoskowcach o rymach aaabbbccc. Pochodzi z pierwszej połowy XV w. Powstała zapewne z łacińskiego tropu *O quam felix haec dies*, może za pośrednictwem wzoru czeskiego. Obok redakcji rękopiśmiennej są znane odmienne drukowane, najwcześniejsza w *Żywocie Pana Jezu Krysta* Baltazara Opecia z 1522. Tekst zmieniono i poszerzono w w. XVII.

WYDANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz..., jw. poz. 4 (w transkrypcji). — Przedr. M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 91. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

Dwie inne wersje drukowane podał A. Brückner, jw.

23. WITAJ, MIŁE ŚWIĘTE CIAŁO... (XV w.)

Pieśń o Ciele Pańskim, tworząca wg J. Łosia dwie wierszowane modlitwy na Podniesienie. Liczy 11 zwrotek czterowersowych o rymie aaaa. Pochodzi z XV w.

WYDANIA

W. Nehring: Beiträge z. Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) s. 534-536. — Fragm. przedr. A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

24. WITAJ, MIŁY JEZU KRYSTE... (pierwsza połowa XV w.)

Pieśń na Boże Ciało. Wg M. Bobowskiego stanowi przekład z czeskiego. Liczy 3 zwrotki czterowersowe w ośmiozgłoskowcach rymowanych parami. Twierdzenie W. A. Maciejowskiego o autorstwie Stanisława Piskorzewskiego z 1419 kwestionował W. Nehring i in.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki..., jw. poz. 7, s. 354 (wg odpisu Ł. Gołębiowskiego). — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo..., jw. poz. 5, s. 77. — M. Wiszniewski, jw. poz. 7, s. 418. — W. Nehring, jw. poz. 3, s. 189-190. — M. Bobowski, jw. poz. 3. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej).

25. WSZEGO ŚWIATA WSZYTEK LUD...

Siedmiowersowa pieśń pasyjna, z trzema rymami męskimi. Została napisana lub tylko zapisana przez Szczepana Tomkowica z Krajkowa (...per manus Stephani Thome de Kraycow) w 1407; możliwe, że pochodzi z końca w. XIV.

WYDANIA

A. Brückner: Ueber die älteren Texte..., jw. poz. 8, s. 389 (z rkpsu Bibl. Ossol. nr 812). — W. Nehring: Beiträge..., jw. poz. 23, s. 534 (w transliteracji i w pisowni zmodernizowanej). — A. Brückner: Literatura religijna..., jw. poz. 17, s. 202 (w pisowni zmodernizowanej). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1.

26. ZDROWAŚ, GWIAZDO MORSKA (koniec XV w.)

Najstarszy znany, niedokładny przekład polski łacińskiego hymnu *Ave, maris stella*, zapisany w czterowersowych zwrotkach sześciozgłoskowcem z rymami parzystymi. Są znane trzy redakcje tekstu o 7 i 6 zwrotkach, pochodzące ze schyłku XV w.; jedna z nich została zapisana w 1492-1494, prawdopodobnie przez kaznodzieję kościoła w Warcie, Jakuba z Kalisza.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3, jw. poz. 5, s. 142. Przedr. w: Matka Boska w poezji polskiej. T. 2: Antologia. Lubl. 1959. — M. Bobowski, jw. poz. 3, s. 68. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). — P. Bańkowski: Jeszcze jeden zabytek polskiej poezji religijnej XV-go st. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — P. Bańkowski: Nieznane odmiany kilku tekstów religijnych XV-go stulecia. II. Nieznana odmiana pieśni „Zdrowaś, gwiazdo morska" z w. XV-go. *Pam. Lit.* R. 29 (1932).

27. ZDROWAŚ, KROLEWNO WYBORNA (druga połowa XV w.)

Wierszowana parafraza łacińskiej antyfony *Salve Regina*. Liczy 11 zwrotek o schemacie budowy 8a 8a 8b 8b 7c. Pochodzi z drugiej połowy XV w. Autor nie jest znany; A. Brückner wskazywał na Ładysława z Gielniowa (zob.), następnie na mistrza Macieja (z Raciąża — zob.). Pieśń należy do zbioru tzw. łysogórskiego (zob. poz. 12).

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3, jw. poz. 5, s. 126-127. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung..., jw. poz. 10, s. 83-93. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie..., jw. poz. 3, s. 62-64. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń..., jw. poz. 1 (w pisowni zmodernizowanej). Przedr. w: Matka Boska w poezji..., jw. poz. 26. — T. Jodełka: Polska poezja..., jw. poz. 10.

WYDANIA ZBIOROWE pieśni

1. M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). (Obejmuje 181 pieśni).
2. A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65. (Uwzględnia 61 utworów z XIV-XVI w.).

Zob. też: Bogurodzica, z Gielniowa Ładysław, Kancjonały, Legenda o św. Dorocie, Pieśni Sandomierzanina, Posłuchajcie, bracia miła...

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893); por. *Spr. AU* 1891. Kr. 1892 s. 15. [Rec.: W. Nehring: Sprawozdanie o dwóch pracach konkursowych na temat: Polskie pieśni kościelne używane w kościołach katolickich od najdawniejszych czasów aż do końca XVI wieku. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 (1891) i odb.; *Kraj* 1893 nr 45].

H. Juszyński: Wstęp do: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian. T. 2. Petersb. 1839. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 374 nn.; t. 6. Kr. 1844 s. 414 nn. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 348-352, 367, 370; t. 3 Dod. W-wa 1852. — W. Seredyński: Trzy zabytki języka polskiego z drugiej połowy XV wieku. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) i odb. Kr. 1877. — M. Bobowski: Die polnische Dichtung des XV Jahrhunderts. I: Mariengedichte. Wr. 1883. — W. Wisłocki: Pieśń bernardyńska o należytym przestrzeganiu dziesięciorga przykazań bożych, wiersz polski z początku w. XVI. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 10 (1884) i odb. Kr. 1883. — M. Bobowski: Polska poezja kościelna od najdawniejszych czasów aż do wieku XVI. *Przegl. Katolicki* 1885 i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. T. 1-2. Berlin 1886. — W. Bruchnalski: O budowie zwrotek w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) i odb. Kr. 1886. [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1890]. — A. Brückner: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887). — L. Malinowski: Tekst polski hymnu „Salve Regina...". *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) i odb. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1890]. —

J. Surzyński: Polskie pieśni kościoła katolickiego od najdawniejszych czasów do końca XVI stulecia. Poz. 1891. [Rec.: M. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 4; W. Nehring: Sprawozdanie o dwóch pracach konkursowych na temat: Polskie pieśni kościelne używane w kościołach katolickich od najdawniejszych czasów

aż do końca XVI wieku. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 (1891) i odb.; *Kur. Poz.* 1891 nr 145; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894]. — R. Lubicz (H. Łopaciński): Kilka zabytków języka staropolskiego. I. Pieśń o Zwiastowaniu. II. Pieśń „Zdrowa bądź, krolewno...". *Prace Filol.* t. 4 (1893) (z fot. rkpsu) i odb. W-wa 1894. — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV w. Pieśni, modlitwy, glosy. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896; por. *Spr. AU* 1896 nr 7. [Rec.: F. Krček. *Lud* t. 5 (1899)]. — M. Kawczyński: O początkach poezji polskiej. *Kwart. Hist.* 1899. — T. Wierzbowski: Pieśń o św. Annie z końca w. XV. *Prace Filol.* t. 5 (1899). —

A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1: Kazania i pieśni. W-wa 1902. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1902 s. 335-336; I. Chrzanowski. *Kur. Warsz.* 1902 nr 278; I. Chrzanowski. *Przew. Nauk.-Lit.* 1902 nr 11 (dod. do: *Gaz. Tor.*); S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1902 t. 4; H. Galle. *Tyg. Ilustr.* 1902 nr 38; J. Bidlo. *Český časopis historický* 1903; J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); S. Zdziarski. *Głos* 1903 s. 769; S. Zdziarski. *Lud* t. 9 (1903)]. —

S. Dobrzycki: Najdawniejsze kolędy polskie. *Przegl. Powsz.* 1903 t. 4; 1904 t. 1; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. [Rec.: F. Krček. *Pam. Lit.* R. 4 (1905)]. — F. Krček: Tekst pełny pieśni „Maryja, panno szlachetna". *Pam. Lit.* R. 5 (1906) i odb. [Rec.: A. Brückner. Tamże, s. 311]. — S. Kossowski: Nieznana pieśń o Narodzeniu Pańskim z w. XV, a średniowieczne wierzenia apokryficzne. *Słowo Pol.* 1912 nr 608, 610. — F. Pułaski: Pieśni religijne XV w. Z rękopisów bibl. Ord. Krasińskich. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1912. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1913 nr 3]. — S. Machniewicz: Z dziejów polskiej literatury apokryficznej. *Pam. Lit.* R. 13 (1914). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. —

J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). — A. Brückner: Wstęp i wyd.: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65. [Rec.: A. Drogoszewski. *Przegl. Hum.* 1923; *Czas* 1923 nr 284; A. Brückner. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 32; K. Nitsch. *Język Pol.* 1924 z. 3; T. K. *Przegl. Powsz.* 1924 t. 161 s. 80; S. Vrtel-Wierczyński. *Kwart. Hist.* 1925]. — M. Wojciechowska-Gurcman: La Comparaison dans la poésie polonaise avant Rey. Sosnowiec 1923. — M. Szczepańska: Do historii polskiej pieśni w XV wieku. *Przegl. Muzyczny* t. 3 (1927) i odb. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w epoce Piastów i Jagiellonów. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 19. — A. Kawecka: O dawnych pieśniach wielkopostnych. *Gaz. Lw.* 1928 nr 74-75. — P. Bańkowski: Jeszcze jeden zabytek polskiej poezji religijnej XV-go st. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — J. Saratowiczówna: Kolędy XV i XVI w. *Spr. Gimn. w Żywcu za r. 1929/30.* — Ł. Kamieński: O wspólnej melodii do pieśni „Maria, czista dziewicze" i „Poprosmy swyantego ducha". *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* 1930 nr 1-2. — M. Rybarski: U kolebki naszego stylu poetyckiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — S. Dobrzycki: Kolędy polskie a czeskie, ich wzajemny stosunek. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 (1930) i odb. [Rec.: M. Szyjkowski. *Slavia* 1931]. —

A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 579-580, 582. — E. Kantak: Z poezji bernardyńskiej w. XV i XVI. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — J. Kulpa: Średniowieczne pieśni Maryjne. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 33 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 225). — J. Kulpa: Średniowieczne pieśni postne. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 9 (dod. jw. do nru 61). — K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* 1932 nr 2-4/5, 7-12; 1933 nr 2-3, 5-6 i odb. W-wa 1932. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1933]. — J. Kulpa: U kolebki polskiej kolędy. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 52 (dod. jw. do nru 358). — E. Land: Z dziejów literatury pasyjnej w Polsce. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — J. Szwed: Pieśń wielkanocna w najstarszych zabytkach języka polskiego. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 13 (dod. jw. do nru 86). — W. Ogrodziński: Dawność naszych pieśni wielkanocnych. *Polonia* 1934 nr 3401; por. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 16. — K. Piotrowicz: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934) s. 51, 89. — J. Krzyżanowski: Średniowiecze i renesans w poezji polskiej wieku XVI. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) s. 146 i nadb. — I. Hanus: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936 s. 52-55. — S. M. Stoiński: Kronika najstarszych polskich pieśni o Duchu Świętym. *Polonia* 1936 nr

4178. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku*. 1. Praga 1937. — J. Saratowicz: Najstarsze polskie pieśni wielkanocne. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 14 (dod. jw. do nru 91). — F. Siedlecki: Z zagadnień polskiego wiersza średniowiecznego. *Język Pol.* 1937 z. 2 s. 48 i in. — S. Łempicki: Dziecko w literaturze staropolskiej. Cz. 2. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 3 (dod. jw. do nru 17). — A. Czekalski: Najstarsze kolędy polskie. *Pol. Zach.* 1947 nr 51/52. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Powstanie, pochodzenie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948. — J. Magnuszewski: O pieśniach wielkopostnych. *Niedziela* 1948 nr 11. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 77-78. — M. Walter: Śląskie polonica rękopiśmienne w zbiorach Bibl. Uniw. we Wrocławiu. Cz. I. *Sobótka* 1948 i odb. uzup. Wr. 1949. — J. Arcab: Kolędy polskie. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 51/52. — K. Budzyk: O teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4 s. 55-57. — K. Budzyk: O syntezę polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1.— K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 21 nn., 89 nn. — Z. Niesiołowska-Rothertowa: Polskie kolędy. Wstęp do wyd.: Kolędy i pastorałki. B. m. 1956. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 7. — J. Woronczak: Teksty polskie w rękopisie nr 43 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu z połowy XV wieku. Wr. 1956 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 55 s. 30. — E. Grotnik: Z dziejów kolędy. Wstęp do wyd.: Polskie kolędy i pastorałki. Antologia. Kr. 1957. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do Renesansu włącznie. Kr. 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — M. Szczepańska: Zabytki muzyki wielogłosowej XV wieku. Tamże. — W. Urban: Rola kościelnych śpiewników i modlitewników w zachowaniu polskiego języka na Śląsku. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. — W. Żurowska-Górecka: Nieznana pieśń staropolska. *Język Pol.* 1959 z. 5.

Tzw. PIEŚNI SANDOMIERZANINA (XV w.)

Zabytek nieznanej dziś prowenienсji, spisany na dwóch półarkuszach papierowych, stanowił przypuszczalnie część większego zbioru tekstów. Obejmuje dwie odrębne pieśni o charakterze dydaktyczno-moralizującym, odznaczające się pomieszaniem elementów świeckich i religijnych. Obie powstały w połowie XV wieku. Pierwsza, tzw. *Pieśń o słowach Chrystusa na krzyżu* (inc.: Mękę Bożą spominajmy...), liczy 21 zwrotek czterowersowych pisanych ośmiozgłoskowcem rymowanym parami; stanowi rodzaj wierszowanego kazania. Druga, tzw. *Pieśń o gniewie Pańskim* (inc.: Mamy wszyćcy k temu sie brać...), składa się z 20 zwrotek pięciowersowych pisanych ośmiozgłoskowcem o rymach aabbb (także aaaaa); treścią nawiązuje do przekazu historycznego o napadzie Tatarów na Sandomierz w 1259. Autorem drugiej pieśni (nie wyłączone, iż także pierwszej) jest bliżej nie znany duchowny.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 134-141. (Teksty mylnie podzielone na 8 utworów). — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 88-90. (Tekst: Mękę Bożą spominajmy...). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż. wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952 (w pisowni zmodernizowanej). — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej).

Rkps dziś nie znany.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 369-370. —

W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 229-236. — A. BRÜCKNER: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. V. Wiersze polskie średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1 s. 278-279. — M. BOBOWSKI: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — A. BRÜCKNER: Drobne zabytki języka polskiego XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 213-214. — A. POGODIN: Z literatury polskiej średniowiecznej. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 2. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. VRTEL-WIERCZYŃSKI: Wstęp do wyd.: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1952. — J. KRZYŻANOWSKI: Z marginaliów średniowiecznych. 2. Pieśni Sandomierzanina. *Pam. Lit.* R. 32 (1935). — J. HRABÁK: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku.* 1. Praga 1937 s. 30. — F. SIEDLECKI: Z zagadnień polskiego wiersza średniowiecznego. *Język Pol.* 1937 z. 2 s. 45-46 i in. —

M. DŁUSKA: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 99; t. 2. Kr. 1950 s. 5-7. — K. BUDZYK: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 90 i in. — K. BUDZYK: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4; przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. W-wa 1956. — S. FURMANIK: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 154 nn., 305. — S. KRAKOWSKI: Polska w walce z najazdami tatarskimi w XIII wieku. W-wa 1956 s. 193.

PIEŚŃ O ŚW. KRZYSZTOFORZE (XV/XVI w.)

Legenda wierszowana oparta na wzorze łacińskim; nie stwierdzono, czy jest przekładem, czy samodzielną przeróbką. Składa się z 18 pięciowersowych zwrotek. Powstała w pierwszej połowie XVI w. lub może z końcem XV w. Autor nieznany.

WYDANIA

Pieśń o św. Krzysztoforze barzo piękna. B. m. r. (Kr. 1546-48, dr. wdowa po H. Wietorze). Przedr. J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 148. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 425. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 330.

OPRACOWANIA

J. CHYLICZKOWSKI: Notatki bibliograficzne. *Dzien. Warsz.* 1827 t. 9 s. 247. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 425. — W. BRUCHNALSKI: O źródłach niektórych utworów poetyckich polskich XV i XVI w. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 4. — M. BOBOWSKI: Polskie pieśni katolickie..., jw. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 211. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

PIEŚŃ O WÓJCIE KRAKOWSKIM ALBERCIE (XIV w.)

Inna forma nazwy: DE QUODAM ADVOCATO CRACOVIENSI ALBERTO.

Pieśń łacińska o charakterze pośmiertnej spowiedzi samego Alberta, umieszczonej na jego grobie; wiąże się z buntem mieszczan krakowskich przeciw Władysławowi Łokietkowi w 1311 pod przewodem wójta Alberta i biskupa Muskaty. Liczy 126 wersów (leoninów) w 21 strofach. Autor nie jest znany; był nim zapewne wrogi Niemcom Polak.

WYDANIA

K. Trojański. *Miscellaneorum Cracoviensium* z. 2 (1815). — Wyd. poprawnie R. Peiper: Gedicht auf den Vogt von Krakau. *Forschungen z. Deutschen Geschichte* (Getynga) t. 17 (1877) s. 372-375. — E. Długopolski: Bunt wójta Alberta. *Roczn. Kr.* t. 7 (1905) s. 184-186.

Przekł. pol.: W. Syrokomla: Dzieje literatury w Polsce. T. 1. Wil. 1850 s. 76--79; toż wyd. 2 W-wa 1857 s. 86-89; przedr. w książce: Poezje. T. 9. W-wa 1872; przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. — A. Szabrański. *Wieniec, pismo zbior. ofiarowane S. Jachowiczowi*. T. 1. W-wa 1857 s. 255 (fragm.). — M. Bobrzyński: Bunt wójta krakowskiego Alberta z r. 1311. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 3 s. 346-348; przedr. w książce: Studia i szkice historyczne. T. 1. Kr. 1922; przedr. E. Długopolski, jw.; fragm. przedr. T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska—Czechy... Kat. 1947 s. 54-55.

Rkps Bibl. Uniw. Wr. sygn. IV. 4. S. 13.

OPRACOWANIA

M. Bobrzyński: Bunt wójta krakowskiego Alberta z r. 1311. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 3; przedr. w książce: Szkice i studia historyczne. T. 1. Kr. 1922. — A. Brückner: Słowianie i Niemcy. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 1 s. 198-199 przyp. — E. Długopolski: Bunt wójta Alberta. *Roczn. Kr.* t. 7 (1905). [Rec.: A. Kłodziński. *Kwart. Hist.* 1907]. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 71-72; wyd. 2 Kr. 1935 s. 18-19. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 107. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska—Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 54. — E. Długopolski: Władysław Łokietek na tle swoich czasów. Wr. 1951 s. 135, 137-138, 142-143, 156. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XXXVII-XXXVIII.

PIEŚŃ O ZABICIU ANDRZEJA TĘCZYŃSKIEGO (druga połowa XV w.)

Utwór o charakterze pamfletu politycznego, napisany pod wrażeniem zamordowania w 1461 kasztelana wojnickiego Andrzeja Tęczyńskiego przez mieszczan krakowskich, ujmujących się za znieważonym przez Tęczyńskiego płatnerzem. Pieśń, powstała po ukaraniu winnych w 1462, odznacza się wybitnie antymieszczańskim nastawieniem. Składa się z 26 wersów w 6 zwrotkach nieregularnej budowy. Autor nieznany.

WYDANIA

J. W. Bandtkie: przy ed. Galla Anonima: Chronicon... W-wa 1824. — K. W. Wójcicki: Pieśń polska z r. 1462 o zabiciu A. Tęczyńskiego. *Album lit.* T. 1. W-wa 1848 s. 301-302. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Nar. Cim. 28 fol. 97 v.

OPRACOWANIA

K. W. Wójcicki: Pieśń polska z r. 1462 o zabiciu A. Tęczyńskiego. *Album lit.* T. 1. W-wa 1848 s. 303-309. — W. Kętrzyński: Opis zabicia A. Tęczyńskiego i procesu o zabójstwo. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 793-799, 803, 805. (Materiały hist. do sprawy zabójstwa i procesu). — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 229, 265-267. — J. Ptaśnik: Obrazki z przeszłości Krakowa. I. Tragedia krakowska. Kr. 1902 *Bibl. Kr.* nr 21. — J. Ptaśnik: Tragedia krakowska. *Czas* 1902 nr 185 nn. — F. Papée: Zabicie Andrzeja Tęczyńskiego i proces wielki szlachecko--mieszczański 1461-63. W książce: Studia i szkice z czasów Kazimierza Jagiellończyka. W-wa 1907; por. *Spr. Zakładu Nar. im. Ossol. za dwa lata 1882-1883*. Lw. 1883. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku* 1. Praga 1937 s. 39. — M. Dłuska: Volksdeutsche średniowiecza. *Radio i Świat* 1945 nr 21. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 1. Poz. 1946 s. 351--353. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 206; wyd. 2 W-wa 1951. —

M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 18 i in. [Rec.: K. W. Zawodziński. *Pam. Lit.* R. 40 (wyd. 1952) s. 398-401; przedr. w książce: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954]. — A. Jelicz: „Pieśń o zabiciu Andrzeja Tęczyńskiego" jako pamflet polityczny. *Prace Polon.* S. IX (1951). — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 237 nn. — K. Hołubowicz: „Pogańbieli" czy „pogębek" w Pieśni o zamordowaniu Andrzeja Tęczyńskiego z XV wieku? *Język Pol.* 1958 z. 2.

PIĘKNA DYANEA (pierwsza połowa XVIII w.)

Wierszowany swobodny przekład prozaicznego romansu alegorycznego *Dyanea* (1636) wenecjanina Jana Franciszka Loredano. Powst. prawdopodobnie w pierwszej poł. XVIII w. Do fabuły oryginału włączono w przekładzie liczne dodatki satyryczno-moralistyczne o tematyce obyczajowej i politycznej. Anonimowy tłumacz był szlachcicem, sądząc po rutenizmach w tekście — z ziem południowowschodnich.

WYDANIA

Fragm. ogł. M. Dynowska: Jan Franciszek Loredano i polski tłumacz-anonim Dyanei. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914). Fragm. przedr. M. R. Mayenowa: Walka o język w literaturze staropolskiej. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954 s. 448; toż wyd. osob. pt. Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej. W-wa 1955 s. 156.

Rkps Bibl. Krasińskich nr 831-3, zniszcz. 1944.

Inne współczesne przekłady Dyanei: tłum. wierszem Kazimierz Ogiński pt. Zwierciadło przeciwnego ludzkim rzeczom sukcesu i przykrej od pięciu królewien doznanej alternaty. Nie wyd.; tłum. prozą Barbara z Zawiszów Radziwiłłowa. Nie wyd.; tłum. prozą Paweł Załuski. Nie wyd. — Zob. A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 3. W-wa 1903 s. 385-386; toż wyd. 2 W-wa 1908; toż wyd. 3 W-wa (1924).

OPRACOWANIA

M. Dynowska, jw.

PLANGITE ME, CELI (XV w.)

Łaciński wiersz z powodu klęski warneńskiej. Liczy 71 dystychów elegiackich. Zdaniem H. Zeissberga i S. Kossowskiego treściowo składa się z dwóch odrębnych części, z których jedna ma charakter epicedium, druga stanowi ułamek opowieści o bitwie pod Warną; wg A. Brücknera i W. Bruchnalskiego utwór stanowi niepodzielną całość. Powstał w 1444-1461, nieznanym autorem był przypuszczalnie Polak.

WYDANIA

R. Foerster: Wladislaus Jagiello II, rex Poloniae et Hungariae 1434-1444. Wr. 1871 s. 83-86. — H. Zeissberg: Analekten zur Geschichte des XV Jahrhunderts. II. Erinnerungen an die Schlacht bei Warna. *Zeitschrift f. d. Österreichischen Gymnasien* t. 22 (1871).

Rkps Bibl. Jagiel. nr 116.

OPRACOWANIA

H. Zeissberg: Analekten zur Geschichte des XV Jahrhunderts. II. Erinnerungen an die Schlacht bei Warna. *Zeitschrift f. d. Österreichischen Gymnasien* t. 22 (1871). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 245. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 363 i odb.; toż cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 293 i odb. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 58; wyd. 2 Kr. 1935 s. 7-8.

POLAK W ŚLĄSKO (1606—1618)

Utwór o charakterze broszury publicystycznej opisującej w formie dialogu ciężkie położenie ludności śląskiej w dzierżawach niemieckich w Bytomskiem, Karniowskiem i w okolicach Tarnowskich Gór na początku XVII w. Powst. w 1606-1618. Liczy 523 wersy, prawie wyłącznie dziesięciozgłoskowce. Autor nieznany.

WYDANIA

(Unikat bez karty tyt. w Bibl. Kórn. Tyt. „Polak w Śląsko" nadał R. Pollak na podstawie karty z początkiem tekstu). Wyd. prawdopodobnie anonimowo, przypuszczalnie w Krakowie, dr. W. Kobyliński. — Fragm. (końcową Przestrogę) ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 103; całość wyd. kryt. R. Pollak pt. Polak w Śląsko. (Anonimowy dialog z początku XVII w.). Kat. 1939 *Bibl. Pisarzy Śląskich* 8; fragm. w: *Teksty źródłowe do dziejów chłopa śląskiego*. Cz. 1: Do 1945 roku. Wr. 1956 *Wr. Tow. Miłośników Hist. Sobótka* S. B z. 4, s. 35-36.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 102-104. — R. Pollak: Wstęp i wyd.: Polak w Śląsko. Kat. 1939 *Bibl. Pisarzy Śląskich* 8. [Rec.: (i). *Czas* 1939 nr 204; B. Zakrzewski. *Przegl. Zach.* 1946 nr 6; S. Szczotka. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 10 (1948)]. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości. Wr. 1946 s. 46; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk*. Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 111-113. — K. Głombiowski: Wstęp do: *Związki kulturalne Śląska z Polską w epoce Odrodzenia*. Wystawa druków i rękopisów, listopad 1953 — luty 1954. Wr. 1953 s. 10. — S. Rospond: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959.

POLITYCZNA LITERATURA OKOLICZNOŚCIOWA

WYDANIA ZBIOROWE (osobne)

1. Wiersze polityczne i przepowiednie, satyry, paszkwile z XVI w. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1907 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol.* z. 24.

53 wiersze i utwory w jęz. łac., pol. i niem. z 1536-1600, m. in. pióra J. S. Herburta, A. Krzyckiego, S. Reszki, A. Trzecieskiego.

2. Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Wyd. J. Czubek. Kr. 1906.

17 utworów wierszowanych i 64 prozaiczne łac. i pol. z l. 1572-1574, m. in. pióra A. Ciesielskiego, J. Głuchowskiego, P. Mycielskiego, S. Reszki, J. D. Solikowskiego, A. Wolana.

3. „Smutnoje wriemia" w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. Cz. 1: 1605-1607. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1900 *Matierijały k istorii Moskowskogo Gosudarstwa w XVI i XVII stoletijach* z. 3.

11 utworów wierszowanych, pióra J. Danieckiego, S. Grochowskiego, J. Jurkowskiego, S. Lifftela, W. Rakowskiego (?), A. Władysławiusza, J. Żabczyca.

4. Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606-1608. T. 1-3. Wyd. J. Czubek. Kr. 1916-1918.

T. 1: Poezja rokoszowa. Kr. 1916. Tu: 63 utwory, m. in. pióra S. Bączalskiego, W. Chlebowskiego, J. Danieckiego, S. Grochowskiego, J. Jurkowskiego, J. Krajewskiego, K. Miaskowskiego, M. Paszkowskiego, S. Szymonowica.

T. 2-3: Proza. Kr. 1918. Tu 65 poz., m. in. pióra J. S. Herburta, P. Skargi, J. Zamoyskiego, M. Zebrzydowskiego.

5. Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wyd. J. Nowak-Dłużewski. Wr. 1953.

111 utworów wierszem i prozą w jęz. pol. i łac. z l. 1661-1662 oraz 1665-1667, m. in. pióra W. Kochowskiego, A. Morsztyna, W. Potockiego.

Zob. też: Literatura sowizrzalska.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Silva rerum. *Charitas*. Petersb. 1894. — U. Bretholz: Über unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Cz. 1. Wr. 1897. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1898]. — I. Franko: Chmelnyszczyna 1648 do 1649 rokiw w suczasnych wirszach. *Zapysky Tow. Nauk. im. Szewczenka* 1898 t. 23/24. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1899]. — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: „Smutnoje wriemia" w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. Cz. 1: 1605-1607. W-wa 1900. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — S. Koprowicz: Rokosz Jerzego Lubomirskiego w poezji. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Jaśle za rok szkolny 1902*. Jasło 1902. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1902]. — T. Pazdanowski: Poezja rokoszu Zebrzydowskiego. *Spr. Gimn. Wyższego w Nowym Sączu* 1902. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1902; S. Dobrzycki. *Kwart. Hist.* 1904]. — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: Wolność polska, rozmową Polaka z Francuzem roztrzęsiona. Broszura polityczna z pierwszej połowy XVIII w. W-wa 1904 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 21. [Rec.: A. Rembowski. *Kur. Warsz.* 1904 nr 205]. — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906; por. *Spr. AU* 1906 nr 3. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1906

nr 5; M. Hruszewskij. *Zapysky Tow. Nauk. im. Szewczenka* 1906 t. 73; Fr. P. (Pułaski). *Bibl. Warsz.* 1906 t. 2; *Przew. Bibliogr.* 1906 s. 86; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 6 (1907); E. Kuntze. *Kwart. Hist.* 1909]. — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: Wiersze polityczne i przepowiednie, satyry, paszkwile z XVI w. W-wa 1907 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol.* z. 24. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1907 nr 12; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 7 (1908)]. — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606-1608. T. 1-3. Kr. 1916-1918. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 15 (1917); A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1921; A. Brückner. *Przegl. Warsz.* 1922]. —

K. Kosiński: Pisarze polityczni XVI wieku. *Jednota* 1934 i odb. pt. Syntezy literackie. W-wa 1934. — J. Nowak-Dłużewski: Formy religijne staropolskiej poezji politycznej. *Pam. Lit.* R. 35 (1938). — J. Nowak-Dłużewski: Ze staropolskiej poezji politycznej. 1. Z poezji rokoszu Zebrzydowskiego. 2. Epigramaty Stanisława Konarskiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). — J. Nowak-Dłużewski: Wstęp i wyd.: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953. [Rec.: Z wydawnictw Instytutu Badań Literackich. *Polonistyka* 1953 nr 6]. — M. Pełczyński: „Zdrowaś Maryja Polaków". Nieznany paszkwil z czasów rokoszu Lubomirskiego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — R. Pollak: W drodze ku polskiej komedii politycznej. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4. [Rec.: T. Witczak. *Pam. Teatr.* 1955 z. 2 s. 204-205]. — Z. Libiszowska: Antyszwedzka literatura propagandowa z czasów „potopu". *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 2. W-wa 1957. — J. Nowak-Dłużewski: Staropolska okolicznościowa literatura polityczna. Jej charakter i postulaty wydawnicze. *Przegl. Hum.* 1958 z. 2. — E. Rabowicz: Gdańska literatura ulotna „potopu" szwedzkiego (1655-1660). *Gdańskie Zeszyty Hum.* 1958 nr 1. — E. Rabowicz: „Pojazd" — satyra polityczna z roku 1657/58. *Gdańskie Zeszyty Hum.* 1959 nr 1/2. — K. Głombiowski: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Studium z zakresu użytkowania książki. Kat. 1960. [Rec.: J. Leszczyński. *Zaranie Śląskie* 1960 z. 4]. — K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Przegl. Hum.* 1961 nr 1.

POSŁANIE KRÓLA ALEKSANDRA (1503)

Przekład łacińskiego pisma króla Aleksandra, posłanego z Wilna do bliżej nie znanego Lanckorońskiego. Powstał w 1503. Tekst zachował się w kopii niewiele późniejszej od oryginału. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

I. Daniłowicz: Legacio ad nove Civitatis et Colenses Conventiones. (1503). *Athenaeum* 1841 t. 6 s. 62-66. — Z poprawkami wyd. J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 541-544; toż wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

Rkps był w Arch. Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Moskwie.

OPRACOWANIA

Przy wyd. tekstu, jw.

POSŁUCHAJCIE, BRACIA MIŁA... (druga połowa XV w.)

Inne formy nazwy: Lament świętokrzyski; Planctus; Żale Matki Boskiej pod Krzyżem.

Anonimowa sekwencja w 38 wersach nieregularnej budowy, o kunsztownym układzie rymów — pierwszy o takiej formie utwór w dziejach polskiego wiersza. Treściowo jest to pełen wielkiego liryzmu monolog Matki Boskiej lamentującej pod krzyżem. Powst. w drugiej połowie XV w. Zdaniem S. Windakiewicza i in., ostatnio J. Lewańskiego, stanowi szczątek liturgicznego dramatu pasyjnego w języku polskim, prawdopodobnie misterium wielkopiątkowego, względnie udramatyzowanej adoracji krzyża, podczas której — wg J. Woronczaka — przypuszczalnie odśpiewywał tę sekwencję żak lub duchowny. A. Brückner przeczył wiązaniu *Żalów* z dramatem. Tekst należał do zbioru pieśni tzw. łysogórskich, który poza nim obejmował trzy pieśni maryjne i jedną do Jezusa, a spisany został ok. 1470 zapewne przez Andrzeja ze Słupi, benedyktyna klasztoru na Łysej Górze. Zbiór odkrył Ł. Gołębiowski w Bibliotece Publicznej w Petersburgu.

WYDANIA

Bibl. Pol. 1826 t. 1 s. 87-91. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 122-123 (w transliteracji; toż w transkrypcji Ł. Gołębiowskiego s. 128). Przedr. w: Matka Boska w poezji polskiej. T. 2: Antologia. Lubl. 1959. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 48. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1925 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950 (w transliteracji). — J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1. W-wa 1959.

Rkps Bibl. Uniw. Warsz. zaginął 1939-1944.

Przekł. włoski: M. i M. Bersano Begey. *Teatro religioso del Medioevo fuori Italia.* Raccolta di testi dal secolo VII al secolo XV. Mediolan 1949.

Inne utwory ze zbioru tzw. łysogórskiego — zob. PIEŚNI RELIGIJNE ŚREDNIOWIECZNE POLSKIE poz. 12, 13, 18, 27.

OPRACOWANIA

W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 348-352; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 122-123. — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — M. BOBOWSKI: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — S. WINDAKIEWICZ: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902 s. 57-58. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — J. ŁOŚ: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). —

K. BUDZYK: O syntezę polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. — K. BUDZYK: O teatrze staropolskim. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4 s. 56-57. — J. KRZYŻANOWSKI: Dramaturgia Polski renesansowej. Tamże, s. 13. — J. WORONCZAK: Tropy i sekwencje w literaturze polskiej do połowy XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 370-371. — K. BUDZYK: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN,* s. 21-22 i in. — J. LEWAŃSKI: Popularny dramat i teatr polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. J. LEWAŃSKI: Popularny dramat..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. SKWARCZYŃSKA: Wstęp do nauki o literaturze. T. 2. W-wa 1954 s. 433-434. — I. TURNAU: Zwroty do publiczności w polskim teatrze renesansowym. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1 s. 45-46. — J. LEWAŃSKI: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — J. LEWAŃSKI: [*Teatro religioso del Medioevo fuori Italia.* Mediolan 1949. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 48 (1957). — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — Z. KLEMENSIEWICZ: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

Zob. też: PIEŚNI RELIGIJNE ŚREDNIOWIECZNE POLSKIE.

POSTĘPEK PRAWA CZARTOWSKIEGO (1570)

W części zasadniczej kompilacja różnych łacińskich redakcji podręczników popularno-dydaktycznych z dziedziny prawa, rozpowszechnionych w XIV i XV w., szczególnie traktatów nazywanych *Processus Sathanae* (wielokrotnie opracowywane). Część trzecia jest czasowo nowsza od poprzednich. Autor nieznany — wg A. Brücknera może C. Bazylik (zob.) — ujął tekst w formę dramatyczną i urozmaicił powiastkami ze źródeł średniowiecznych. G. Korbut określił *Postępek* jako powieść-apokryf.

Pomysł *Postępku* przejął autor *Sejmu piekielnego,* zob. Tzw. LITERATURA SOWIZRZALSKA, Dramat sowizrzalski poz. 14.

WYDANIA

Postępek prawa czartowskiego przeciw narodowi ludzkiemu. Brześć 1570, dr. C. Bazylik. — Przedr. A. Benis. Kr. 1891 *BPP* nr 22.

OPRACOWANIA

W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. BENIS: Wstęp i wyd.: Postępek... Kr. 1891

BPP nr 22. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1893]. — A. Brückner: Wstęp do wyd.: Sejm piekielny. Kr. 1903 *BPP* nr 45. — I. Radliński: Trzy książeczki polskie z XVI wieku. *Nauka Pol.* t. 2 (1905). — I. Radliński: Apokryfy judaistyczno-chrześcijańskie w polskich przeróbkach. W-wa 1911. — B. Baranowski: Procesy czarownic w Polsce w XVII i XVIII wieku. Łódź 1952 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 13, s. 46-47 i in. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953.

POSTYLLE

1. KAZANIA NIEDZIELNE I ŚWIĄTECZNE (ok. 1555)

Zbiór, spisany ok. 1555, składa się z ośmiu kazań w duchu katolickim, z których pierwsze i ostatnie nie mają zakończenia. Autor nie jest znany; wg B. Erzepkiego mógł być nim dominikanin Paweł Sarbin (Sarbiński; ur. w początkach XVI w. — zm. 1563), wg A. Brücknera — autor tzw. kazań erlangeńskich.

WYDANIA

Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora, spisane około 1555. Wyd. B. Erzepki. Poz. 1899 *Nieznane Zabytki Piśmiennictwa Pol.* z. 1.

2. POSTILLA POLSKA (1557)

Zbiór kazań luterskich. Autor nieznany.

WYDANIA

Postilla polska. To jest lekcje, epistoły i ewanielie niedzielne, postne i ktore czytane bywają w wigilie apostolskie i w ine święta krześcijańskie przez cały rok ku nauce naszej. Kr. 1557, dr. M. Wirzbięta. Wyd. nast.: Kr. 1561; b. m. r. (z dołączonym utworem pt. Historie Męki Pana naszego Jezusa Kristusa. Kr. 1572); przedr. J. Daubman. Królewiec 1568; toż Królewiec 1587.

Unikat pierwodr. w Bibl. Uniw. w Uppsali.

Zob. też: Białobrzeski Marcin, Bythner Jan, Dambrowski Samuel, Gdacjusz Adam, Gilowski Paweł, Kazania husyty polskiego, Kraiński Krzysztof, Malecki Hieronim, Orszak Grzegorz, Rej Mikołaj, Schoenflissius Andrzej, Seklucjan Jan, Skarga Piotr, Trepka Eustachy, Wujek Jakub, z Żarnowca Grzegorz.

OPRACOWANIA

K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858; wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — J. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. II: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2 Kr. 1917. — B. Erzepki: Wstęp i wyd.: Kazania niedzielne... Poz. 1899 *Nieznane Zabytki Piśmiennictwa Pol.* z. 1. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1900]. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2: Pismo Święte i apokryfy. W-wa 1903. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1903 nr 7; J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); J. Polivka. *Listy filologické* t. 22 (1905)]. —

N. Cieszyński: Cząstka postylli XVI w. *Przegl. Teolog.* 1920. — K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII w. Kr. 1921. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921]. — K. Kolbuszewski: Z dziejów literatury postyllicznej w Polsce. Postylla Bythnera. *Ref. w Pol.* 1926. — E. Land: Z dziejów literatury pasyjnej w Polsce. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — E. Sukertowa-Biedrawina: Polskie postylle i kancjonały na Mazurach od wprowadzenia reformacji do XIX w. *Kalendarz dla Mazurów* 1936. — P. Czaplewski: Hieronim Rozrażewski a książka. *Silva Rerum* 1938 z. 1/2. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille Nouvelle Série: Droits et Lettres* nr 20. —

J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 303-304; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 176 nn.; por.: Proza..., W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

POWIEŚCIOWE UTWORY

1. HISTORIA... O SZCZĘŚCIU (1522)

Tytuł wydania drugiego: Fortuny i Cnoty różność.

Powieść alegoryczna o charakterze moralizatorskim. Jest to przekład z czeskiego *Traktátecz, kterýž má gméno Pán*

Rady, wyd. 1505. Autor przekładu nieznany; upatrywano go w Biernacie z Lublina (zob.).

WYDANIA

Historia barzo miła i wesoła ku czcieniu, która jest rzeczona i wypisana o Szczęściu a o Swejwoli, a zwłaszcza o żywocie dworskim. Kr. 1522, dr. H. Wietor. Wyd. nast. pt. Fortuny i cnoty różność w historii o niektórym młodzieńcu ukazana, w której jest wypisan żywot świecki a zwłaszcza żywot dworski. Kr. 1524, dr. H. Wietor. (Wg J. Janowa drugą ed. redagował zapewne J. Sandecki-Malecki. W tej ed. po tytule znajduje się wierszyk pt. Pokora ku swoim, przedruk przemowy wydawcy do Krzysztofa Szydłowieckiego z datą 17 maja 1522; po powieści następuje Morale i Przedmowa rozkoszna ku Fortunie i Nieszczęściu ludzkiemu — wierszem). Ed. 1524 przedr. S. Ptaszycki: Fortuny i cnoty różność. Kr. 1889 *BPP* nr 1. Fragm. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. Całość (fragm. ed. 1522 z uzupełnieniem wg ed. 1524) przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu 1510-1550. W-wa 1954.

Egz. zdefektowany ed. 1522 był w Bibl. Kapitulnej w Sandomierzu, dwa arkusze w Bibl. Zamoyskich w W-wie. Podobizna fot. w Bibl. Krasińskich w W-wie, obecnie w Bibl. Nar., oraz w posiadaniu J. Krzyżanowskiego. Podobiznę karty tyt. podał J. Krzyżanowski, jw. Unikat ed. 1524 w Bibl. Kórn.

2. SOWIZRZAŁ

Odmiany tytułu: Sownocyardłko; Sowizdrzał.

Biografia błazeńska spolszczona z niemieckiego przez nieznanego tłumacza. Tekst oryginału powstał ok. 1500 w narzeczu dolnoniemieckim, ok. 1510 został wydany w języku górnoniemieckim. Najstarsze dochowane wydanie pochodzi z 1515. W polskim tłumaczeniu ukazał się najpierw około 1530-1540. Dziełko to cieszyło się niezwykłą popularnością u nas i wskutek zaczytywania nie dochował się pełny tekst z XVI w. Z kolei duża ilość przedruków w XIX w. świadczy o wielkiej poczytności w czasach nowszych. Od tej popularnej broszury zaczęto w nauce polskiej określać mianem literatury sowizrzalskiej utwory o treści frantowsko-bachicznej lub satyryczno-obyczajowej w XVII w., których autorzy wywodzili się przeważnie z warstw plebejskich.

WYDANIA

[Sownocyardłko...]. Kr. ok. 1530-1540, dr. H. Wietor. (Tyt. wyd. nie jest znany, gdyż zachowały się tylko szczątki drugiej i trzeciej karty). Fragm. przedr. K. Piekarski: Drobiazgi bibliograficzne. Kr. 1924. Reprodukcję ogł. K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925 (wkładka między s. 500 a 501); K. Piekarski, jw. — Wyd. 2 (Sowizrzał) przed 1548 (w inwentarzu po Macieju Szarffenbergu z 1547 zanotowano: Sowyrzał polonicalis); wyd. 3 Kr. 1561-1562; fragm. dochowany przedr. J. Miśkowiak: Ze studiów nad Sowizdrzałem w Polsce. Poz. 1938; wyd. 4 pocz. XVII w.; wyd. 5 pt. Sowizrzał krotochwilny i śmieszny. Początek, żywot i dokonanie jego dziwne. (Egz. zdefektowany w Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. Cym. 61814/I); fragm. przedr. J. Krzyżanowski. *Ignacemu Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy*. Lubl. 1926 i odb.; wyd. 6 i 7 w poł. XVII w.; (K. Budzyk wskazuje jako prawdopodobne istnienie jeszcze jednego wyd. z pierwszej poł. XVII w.); wyd. 8 w drugiej poł. XVII w.; wyd. 9 koniec XVII w.; w XIX w. ukazało się 21 wyd., w XX w. 18 wyd. Ogółem do 1930 znanych jest 55 wyd. pod różnymi tyt., m. in. Kasper Pokraka; Kulhawiec; Jan Okpiświat; Kasper Sowizdrzał. — Tekst z ed. XVIII w. przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. poz. 1.

3. POWIASTKI WŁOSKO-POLSKIE

Zabytek obejmuje trzy powiastki: 1. *Jako nie jest dobrze niewolnika w domu chować abo drażnić...*; 2. *Druga: jako niejacykomu zwierzać się swych tajemnic;* 3. *Druga tej równa, która się przydała w Wenecji*. Został spisany w 1520-1530 w Krakowie. Treść i realia powiastek wskazują na wzory włoskie. Autor tekstu nie jest bliżej znany; był nim najprawdopodobniej mieszczanin krakowski pochodzenia włoskiego, z zawodu złotnik.

WYDANIA

Tekst pierwszy wyd. S. Estreicher: Nieznane teksty ortyli magdeburskich. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera*. Kr. 1928 s. 120-121; całość S. Estreicher: Trzy powiastki spisane po polsku w trzecim dziesiątku XVI wieku. *Ruch Lit.* 1932; przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. poz. 1.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 4405.

4. POWIEŚĆ RZECZY ISTEJ

Legenda będąca dość wiernym przekładem łacińskiej anonimowej *Narratio fundationis monasteri Montis Calvi*. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

Powieść rzeczy istej o założeniu klasztora na Łysej Górze. (Kr., najprawdopodobniej 1538, dr. wdowa po F. Unglerze). Zachowany fragm. ogł. z podobizną K. Piekarski. *Przegl. Bibl.* 1930 s. 420 i w odb. pt. Miscellanea bibliograficzne. Kr. 1930. Wyd. nast.: Kr. ok. 1554-1567, dr. dziedzice Szarffenberga (tekst zachowany we własnoręcznym odpisie J. Lelewela był w Bibl. Krasińskich); Kr. ok. 1570 (tekst zachowany: w odpisie rękopiśmiennym Chyliczkowskiego był do ok. 1930 w Bibl. Uniw. Warsz., obecnie zaginiony; w przedr. T. Ujazdowskiego. *Pam. Sandomierski* 1830 t. 2; toż w transkrypcji wyd. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. poz. 1); Kr. koniec XVI w.

Wyd. 1538 znał i cytował Marcin Kwiatkiewicz w swej kronice klasztoru benedyktyńskiego: Krzyż święty na świętej górze świętokrzyskiej. Kr. 1690. (Jego mniemanie, że tekst „Powieści" jest spisany w jęz. czeskim, stało się podstawą uważania jej za przekład z czeskiego).

Wyd. oryginału: Narratio... Kr. 1536, dr. F. Ungler. Egz. w Bibl. Szembeka w Porębie; fragm. Bibl. Jagiel.

5. HISTORIE RZYMSKIE

Anonimowy przekład średniowiecznego, popularnego przez kilka wieków, zbioru powiastek moralistycznych *Gesta Romanorum*, skompilowanego przez nieznanego autora przypuszczalnie w pierwszej połowie XIV w. Obejmuje tylko wybór z oryginału — 40 powiastek. J. Krzyżanowski postawił hipotezę o autorstwie wspólnym J. Sandeckiego-Małeckiego i Jana z Koszyczek oraz włączył do tekstu trzy powiastki niezależne od reszty zbioru, mianowicie: żywoty św. Eustachego i Aleksego oraz *Apoloniusz król tyrski* (przekład z wersji czeskiej, wyd. w XVI w. pt. *Historia o królu greckim*; pierwodruk nieznany). Na nie zachowanej edycji *Historii rzymskich*, Kr. 1663, oparł się przekład ruski.

WYDANIA

Historie rozmaite z rzymskich i z innych dziejów wybrane, z wykładami ich, obyczajami, ludzi ku rozmiłowaniu mądrości i też innych cnót przywodzące. Kr. 1543, dr. M. Szarffenberg (dwie ed., jedna zachowana w unikacie monachijskim). (Wg J. Krzyżanowskiego istniało wyd. wcześniejsze, zapewne z 1540, nie zachowane). Z licznych zapewne przedr. drugiej poł. XVI w. zachowana jedynie ed. Kr. 1566 (unikat Bibl. Jagiel. Cim. O. 386); fragm. pt. Historyja o Apollonijuszu królu tyrskim — przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. poz. 1. Do 1776 (ostatnie wyd.) przedr. wielokrotnie (liczba ed. nieznana). Wyd. kryt. wg ed. z XVI i XVII w. J. Bystroń. Kr. 1894 *BPP* nr 29. Fragm. wyd.: wg ed. z 1566 J. Krzyżanowski: Klocek powieściowy z XVI w. *Exlibris* 1924 i odb. Kr. 1925; wg wyd. z 1543 S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów... jw. poz. 1.

Zob. też: Nargielewicz Tomasz.

6. HISTORIA O GRYZELLI

Anonimowy przekład noweli X, 10 *Dekameronu* G. Boccaccia, dokonany poprzez tłumaczenie łacińskie F. Petrarki. Tłumacz posługiwał się prawdopodobnie nie zidentyfikowanym tekstem rękopiśmiennym, znanym także w Niemczech, który zawierał dodatki obce redakcji Petrarki.

WYDANIA

Historia znamienita... o Gryzelli, Salurskiej księżnie w ziemi włoskiej. Wyd. w końcu pierwszej poł. XVI w. (1548?) (nie dochowane); Kr. b. r. (XVII w.). Przeróbka wierszem przez anonimowego Prusaka pt. Grizella. O posłuszeństwie, stałości i cierpliwości szlachetnej, dobrej a cnotliwej małżonki... B. m. 1571.

7. HISTORIA O ALEKSANDRZE WIELKIM

Przekład którejś edycji łacińskiej *Historia Alexandri Magni de proeliis*, średniowiecznego romansu pseudohistorycznego. Anonimowy tłumacz wprowadził samodzielnie drobne zmiany.

WYDANIA

Historia o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra Wielkiego, króla Macedońskiego. Kr. 1550, dr. wdowa po F. Unglerze. Przedr. wielokrotnie: 1611, 1628, 1690, 1701, 1733, 1745, 1751, 1766 (ed. coraz gorsze, tekst powieści ulegał skracaniu; wykaz Estr. XVIII, 210-211 niedokładny); wyd. kryt. J. Krzyżanowski. Kr. 1939 *BPP* nr 86. — Fragm. przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. poz. 1.

Zob. też: z Bończy Leonard.

8. HISTORIA O PAPIEŻU JANIE (1560)

Polska kompilacyjna wersja znanej od połowy XIII w. bajki antypapieskiej, opracowywanej wielokrotnie. Stanowi okaz polemiki religijnej różnowierczej i propagandy przeciwko katolikom. Źródłem kompilacji był m. in. podręcznik szkolny Jakuba Curiona (Hofemiusa) pt. *Chronologicarum rerum libri II* (1557). *Historia* mieści poza opowiadaniem podstawowym kilka skandalicznych powiastek o papieżach, opartych zapewne na S. Rosariusa *Antithesis Christi et Antichristi, videlicet papae* (1558). Autor nieznany; wskazywano na E. Trepkę (zob).

WYDANIA

Historia o papieżu Janie tego imienia VIII, który był Gilberta biała głowa z Angliej. I o inszych wielu papieżach, którzy przed nią i po niej byli... z łacińskiego na polskie pilnie wyłożona. B. m. (zapewne w Brześciu nad Bugiem) 1560. Fragm. przedr. J. Krzyżanowski: Powieść o Joannie papieżycy. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb. W-wa 1935; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958.

9. HISTORIA TROJAŃSKA (1563)

Przekład-przeróbka romansu o Troi znanego od w. XII we wszystkich literaturach. Powstała ze skontaminowania w nową całość dwu łacińskich pisemek pseudohistorycznych z IV i V w., mianowicie Daresa Fryga: *De excidio Troiae* i Diktysa Kreteńczyka: *Ephemeris belli Troiani*. Anonimowy tłumacz, może protestant, posiłkował się także jakimiś źródłami pomocniczymi, zapewne kronikarskimi, i wprowadził drobniejsze zmiany oryginalne.

WYDANIA

Historia barzo piękna, ucieszna i każdemu stanu... iście pożyteczna... O zburzeniu a zniszczeniu onego sławnego a znamienitego miasta i państwa Trojańskiego. (Kr.) 1563, dr. M. Wirzbięta. Wyd. nast.: b. m. 1597, dr. M. Wirzbięta. Przedr. S. Adalberg: Historia Trojańska. Kr. 1896 *BPP* nr 31.

10. HISTORIA O CESARZU OTONIE (1569)

Przeróbka polska przekładu romansu rycerskiego, znanego w kilku redakcjach, tłumaczonego na język niemiecki przez W. Saltzmanna pt. *Ein schöne und kurtzweilige Hystori von dem Keyser Octaviano, seinem Weib...* Stanowi zbiór różnych motywów powieści średniowiecznej. Osiągnął w Polsce dużą popularność. Tłumacz nieznany — może M. Siennik — dodał z nie zidentyfikowanych kronik niemieckich dwie powiastki: *Historię o zacnej płodności* oraz szeroko znaną legendę herbową *Historię prawdziwą o grabinej Altdorfskiej, która jednym porodzeniem 12 synów porodziła.*

WYDANIA

Historia piękna i krotochwilna o Othonie, cesarzu rzymskim, i o małżonce jego. Kr. 1569, dr. M. Szarffenberger. (Zapewne wielokrotnie przedr. w w. XVI i XVII; ed. znane z w. XVIII: Kr. 1746; Tor. 1761; Lw. 1766. Ed. pt. Historia o Francu, czyli Florencu — jak u Estr. wg J. Krzyżanowskiego nie jest znana). Wyd. kryt. wg ed. 1569 J. Krzyżanowski. Kr. 1928 *BPP* nr 80.

Podobizny podaje: J. Krzyżanowski: Klocek powieściowy z XVI w. *Exlibris* 1924 i odb. Kr. 1925; J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934.

Przeróbka zob. Nargielewicz Tomasz.

11. HISTORIA O FORTUNACIE (ok. 1570)

Przekład polski jednego z szesnastowiecznych wydań niemieckich powieści, której pierwodruk — najstarsza wersja literacka — ukazał się pt. *Fortunatus* w 1509 w Augsburgu, przypuszczalnie jako dzieło bliżej nie znanego mieszczanina augsburskiego. Stanowi różnorodną mieszaninę motywów romansu rycerskiego, awanturniczo-podróżniczego i baśniowych. Tłumacz, nieznany pisarz krakowski — może M. Siennik — pozostawił podstawowe kontury romansu wprowadzając nieco drobnych zmian.

WYDANIA

Historia o Fortunacie. Kr. ok. 1570, dr. M. Szarffenberger. (Przypuszczalne dalsze przedruki nie zachowały się. W XIX w. wyd. wśród lektur straganowych pt. Fortunat i jego synowie. Cieszyn 1884). Wyd. kryt. J. Krzyżanowski pt. Fortunat. Kr. 1926 *BPP* nr 78 (z podobizną dwóch stron).

12. HISTORIA O BARNABASZU (1571)

Romans humanistyczny, będący wierszowaną przeróbką noweli II, 9 z *Dekameronu* G. Boccaccia. Anonimowy tłumacz wprowadził dodatki własne.

WYDANIA

Historia barzo piękna o Barnabaszu. Jako się ten zacny kupiec z drugim kupcem na cnotę żony swojej założył o zakład niemały. Kr. 1571, dr. M. Wirzbięta. (Ed. zaginiona. Wiad. podał J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 181). Wyd. nast. Kr. 1615, dr. S. Fabrycy. Wyd. kryt. J. Krzyżanowski. W-wa 1933 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. 2 z. 1.

Przeróbka zob. Budny Bieniasz.

13. HISTORIA O MAGIELONIE (druga połowa XVI w.)

Przekład polski francuskiego romansu rycerskiego z XV w. (rozpowszechnionego w całej Europie) dokonany na podstawie niemieckiego tłumaczenia Veita Warbicka pt. *Die Schoen Magelona. Ein fast lustige und kurtzweylige Histori* z 1527 (dr. 1535). Tekst polski, rozszerzony w stosunku do podstawowego, powst. po 1565 a przed 1587. Autorstwo przypisywano tradycyjnie Marcinowi Siennikowi, co — wg J. Krzyżanowskiego — jest raczej błędne.

WYDANIA

[Historia o Magielonie, królewnie neapolitańskiej]. (Dokładny tyt. nieznany). Wyd. z XVI w. nie dochowały się; z XVII w. istnieją fragm. dwóch ed. Fragm. zapewne jednego z nich (pochodzącego z Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk) przedr. A. Brückner: Dawne powieści i romanse polskie. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 2. Ed. XVIII w.: Kr. 1701; Kr. 1710; b. m. 1725; Kr. 1739; Kr. 1752; b. m. 1773; b. m. 1783; b. m. 1788 i ed. b. m. r. W XIX w. Historia weszła do lit. straganowej, lecz już w nowym przekł. zmodernizowanego tekstu niemieckiego; wyd. np. pt. Ciekawa opowieść o Magielonie, córce króla neapolitańskiego i rycerza złotych kluczów. W-wa 1931; toż W-wa (1938).

Przeróbka zob. Nargielewicz Tomasz.

14. HISTORIA O LUKRECYJEJ RZYMSKIEJ

Wersja polska wątku powszechnie znanego. Powst. w końcu XVI (po 1570) lub początku XVII w. Ma charakter średniowiecznego *exemplum*, wykazuje źródła antyczne. Stopień jej oryginalności nie został ustalony, może stanowi przekład lub przeróbkę jakiegoś przekazu literackiego. Autor nieznany, wg J. A. Załuskiego i H. Juszyńskiego był nim Marcin Laterna, co nie znajduje poparcia dowodowego.

WYDANIA

Historia o Lukrecyjej rzymskiej, pobożnej i szlachetnej matrony uczciwym i cnotliwym mężatkom przykład wieczny. Przedruki ukazywały się do początków XVIII w.; zachowane trzy unikaty różnych ed. z pogranicza XVII i XVIII w., b. m. r., o nieustalonej kolejności chronologicznej. Wyd. kryt., na podstawie egz. Ossol. (ed. najpoprawniejsza) i uzupełnień z dwu pozostałych, J. Krzyżanowski pt. Historie o Lukrecji. W-wa 1936 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. 2 z. 4.

15. OSIEŁ LUCJUSZÓW

Przekład, częściowo przeróbka, prozaicznej opowieści Lucjana z Samosaty pt. *Lucius sive asinus*, na podstawie łacińskiego tłumaczenia Poggia Bracciolinego. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

Osieł Lucjuszów. Kr. 1608 (dr. M. Lob). Przedr. T. Mikulski. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb.

16. HISTORIA O GWISKARDZIE I GISMONDZIE (połowa XVII w.)

Anonimowa przeróbka wierszowana noweli IV, 1 *Dekameronu* G. Boccaccia, dokonana poprzez parafrazę łacińską F. Beroalda pt. *Carmen de duobus amantibus capite iucundum exitu amarissimum*. Wersja polska, opatrzona tytułem łacińskim: *Amores Ismondae et Guiscardi* powst. ok. połowy XVII w.; zawiera fragmenty z przekładu *Jerozolimy wyzwolonej* Tassa przez P. Kochanowskiego.

WYDANIA

Amores Ismondae et Guiscardi. Ogł. J. Krzyżanowski: Z dziejów „Dekameronu" w Polsce. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi*. W-wa 1927 (=*Prace Filol.* t. 12).

Rkps Bibl. Czart. nr 1888.

17. HISTORIA BARDZO UCIESZNA

Swobodna przeróbka noweli IV, 9 *Dekameronu* G. Boccaccia, pochodząca zapewne z drugiej połowy XVII w.; może odpis starszego przekładu. Drugim zasadniczym źródłem była zapewne nie znana bliżej nowela łacińska. Tekst przemawia za tłumaczeniem z łaciny, posiada jednak sporo makaronizmów.

Autor nieznany; wg L. Kamykowskiego — możliwe, że był nim S. H. Lubomirski.

WYDANIA

Historia bardzo ucieszna. (Późniejsza ręka zmieniła tyt. w rkpsie na: Historia bardzo straszna).

Rkps Bibl. Baworowskich we Lw. nr 318, III, E 12 s. 138-140.

18. NOWELE WŁOSKIE I HISZPAŃSKIE (XVII w.)

Zbiór przekładów dwóch nowel włoskich M. Bandella, trzech hiszpańskich (m. in. fragmentów *Diany* Montemayora) wraz z odpisem jednej z nowel *Philomachii* Hieronima Morsztyna wg G. Boccaccia. Tłumacz nieznany. Rękopis z XVII lub XVIII w. był w posiadaniu Konstancji Sanguszkowej.

WYDANIA

Rkps Bibl. Seminarium Duchownego w W-wie. Treść podała K. Niklewiczówna: Do genezy „Nadobnej Paskwaliny". *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951).

Tekst pt. O nadobnej Paskwalinie, jako prze gładkość swą od Wenusa wiele ucierpieć musiała — wyd. T. Kruszewska w: Historie świeże i niezwyczajne. W-wa 1961.

19. HISTORIE ŚWIEŻE I NIEZWYCZAJNE (koniec XVII w.)

Zbiór 85 powiastek tłumaczonych z francuskiego, głównie z twórczości P. Camusa, F. Rosseta, C. Malingre'a i innych — oraz trzech oryginalnych polskich. Tłumacz (zarazem autor?) nieznany, żył najprawdopodobniej w środowisku magnaterii dworskiej. Posiadał bardzo duże oczytanie w nowelistyczno-romansowej i historycznej literaturze francuskiej XVII w. (zwłaszcza pierwszej połowy).

WYDANIA

Rkps Bibl. PAN w Kr. nr 1301. Wiad. podają: E. Porębowicz. *Spr. AU* 1892 s. 38. — J. Krzyżanowski: Nowela francuska w Polsce czasów Sobieskiego. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) i odb.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938; por. *Spr. PAU* 1929 nr 7. — 12 powiastek wyd. T. Kruszewska, jw. poz. 18.

Zob. też: Auspurger Kazimierz, Bazylik Cyprian, Bielski Marcin, z Bończy Leonard, Budny Bieniasz, Dębowski Andrzej, Drobiszewski Herman, Głoskowski Maciej, Golian Krzysztof, Historia o św. Józefie, Historia Trzech Króli, Jakubowski Walenty, Kmita Jan Achacy, Kobiernicki Marcjan, Kochanowski Jan, Korczyński Adam, z Koszyczek Jan, Krajewski Jan, Kromer Marcin, Kronika wielkopolska, Krzysztoporski Mikołaj, Kuligowski Mateusz Ignacy, z Lublina Biernat, Lubomirski Stanisław Herakliusz, Mirecki Antoni Jakub, Morsztyn Andrzej, Morsztyn Hieronim, Murzynowski Stanisław, Opaliński Łukasz, Paprocki Bartłomiej, Piekarski Krzysztof, Piskorski Sebastian, Potocki Wacław, Pudłowski Malcher, Pussman Krzysztof, Rej Mikołaj, Siennik Marcin, Stok Wąchocczyk Jan, Szemiot Stanisław Samuel, Nargielewicz Tomasz, Twardowski Samuel, Warszewicki Stanisław, Zacharzewski Andrzej, Zbylitowski Andrzej.

OPRACOWANIA

Monografia i zarysy monograficzne

J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Prace Komisji Filol. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 5 (z literaturą przedmiotu, szeregiem podobizn druków i rkpsów); por. *Spr. PAU* 1931 nr 7. [Rec.: A. Brückner. *Nowa Książka* 1934 z. 10; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 31 (1934); J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1934 s. 255; T. Sinko. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 34 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 230); Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 205 s. 246; Kos. *Gaz. Warsz.* 1934 nr 225; J. Kulczycka. *Polonista* 1934 z. 4; M. Rzeuska. *Pion* 1935 nr 9; W. Weintraub: Literatura porównawcza. *Wiad. Lit.* 1936 nr 13]. —

B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. Cz. 1. Powieść do połowy XVIII stulecia. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 2. Kr. 1918 (z literaturą przedmiotu). —

J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25; por. *Spr. PAU* 1925 nr 6. [Rec.: A. Brückner. *Ruch Lit.* 1926]. —

J. Krzyżanowski: Rozwój powieści w Polsce. I. Powieść wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 2. Kr. 1936.

Studia i przyczynki

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 197-215. (Romanse i powieści). — W. Chomętowski: Kilka słów o dawnym romansie. *Kronika Rodz.* 1869. — W. Chomętowski: Romanse i powieści średniowieczne. *Kronika Rodz.* 1870. — J. J. Doellinger: Die Papst-Fabeln des Mittelalters. Wyd. 2. Stuttgart 1890; w przekł. ang. pt. Fables Respecting the Popes in the Middle Ages. Londyn 1871. — A. N. Pypin: Oczerk litieraturnoj istorii starinnych powiestiej

i skazok russkich. Petersb. 1875; przedr. uzupełniony w książce: Istorija russkoj litieratury. T. 2. Petersb. 1902. — A. Kalina: Anecdota palaeopolonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — A. Bełcikowski: Słów kilka o najdawniejszym romansopisarstwie polskim. W książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — A. Brückner: Fremde Vorlagen und Fassungen slavischer Texte. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 9 (1888). — W. Łoziński: Leopolitana. *Kwart. Hist.* 1890. — J. Bédier: Les Fabliaux. Paryż 1893; 1924. —

S. L. Ptaszycki: Sriedniewiekowyja zapadnojewropiejskija powiesti w russkoj i sławianskich litieraturach. Cz. 1. Istorii iz rimskich diejanij, Gesta Romanorum. *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiestnosti Impieratorskoj Akad. Nauk* t. 6 (1893) i odb. Cz. 2. Obzor matieriała po istorii sriedniewiekowoj swietskoj powiesti w Polsze. *Izwiestija*..., jw., t. 7 (1902). [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 16 (1894) s. 603-606; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1895 s. 535; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 671-673]. — S. Ptaszycki: Powieść u nas przed trzystu laty. (Notatka bibliograficzna). *Upominek, książka zbior. na cześć E. Orzeszkowej (1866--1891)*. Kr. 1893. — A. Pypin: Driewniaja powiest'. *Wiestnik Jewropy* 1894. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. Brückner: Z literatury zapomnianej. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 3. — A. Brückner: Powieści ludowe. (Szkice literackie i obyczajowe). *Bibl. Warsz.* 1900 t. 4. [Rec.: L. Młynek. *Lud* t. 8 (1902) s. 427-430]. — A. Brückner: Dawne powieści i romanse polskie. Szkic literacki. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 2. — L. Bernacki: Przyczynki do dziejów najdawniejszej powieści polskiej. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) i odb. Lw. 1904. — A. Brückner: O literaturze rosyjskiej i naszym do niej stosunku dziś i lat temu trzysta. Lw. 1906. — G. Paris: L'Ange et l'Ermite. (La poésie du Moyen Âge). Paryż 1906. — A. Brückner: Dawne powieści ludowe. *Prace Filol.* t. 6 (1907). — W. Klinger: Do wpływów starożytności na folklor. *Lud* t. 15 (1909). —

A. Fischer: Komedia o Morilindzie. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — T. Sinko: Genealogia romansu historycznego. *Museion* 1912; przedr. w książce: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. — W. Wurzbach: Geschichte des französischen Romans. I. Heidelberg 1912. — M. Woznjak: Istoria ukrainśkoj łyteratury. T. 3. Lw. 1924. — A. Wesselski: Märchen des Mittelalters. Berlin 1925. — W. N. Pierietc: Issledowanija i matieriały po istorii starinnoj ukrainskoj litieratury XVI-XVIII wiekow. Leningrad 1926. — J. T. Welter: L'Exemplum dans la littérature religieuse et didactique du Moyen Âge. Paryż 1927. — A. Brückner: Alte Romane bei Slaven. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 42 (1928). [Rec.: E. Haertel. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1929 s. 111]. — J. Janów: Źródła niektórych baśni ludowych w Polsce i na Rusi. *Lud* t. 27 (1928) i odb. Lw. 1929. — J. Janów: „Sabałowa bajka" H. Sienkiewicza i legendy o „dziwnych sądach bożych". *Lud* S. II t. 10 (1931) i odb. — A. Brückner: Ruska epika ludowa. *Pam. Lit.* R. 33 (1936). — E. Kucharski: Poetyka noweli. Tamże. — S. Łempicki: Udział ziem południowo--wschodnich Rzeczypospolitej w piśmiennictwie polskim. Tamże. — I. Schipper: Średniowieczna powieść żydowska. *Jiwobleter* 1938 t. 13. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2, s. 72-73. —

J. Dürr-Durski: Powieść polska XVII wieku. *Odrodzenie* 1946 nr 51/52. — K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 45-48 i in.; wyd. osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.) — K. Budzyk: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 5. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 68 nn. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 rozdz. 5: Proza powieściowa; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — J. Krzyżanowski: Wstęp i wyd.: Proza polska wczesnego Renesansu 1510-1550. W-wa 1954. [Rec.: J. Skórnicki: Beletrystyka sprzed 400 lat. *Od A do Z* 1955 nr 14 (dod. do: *Dzien. Pol.*)]. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — W. Cyran: Oznaczenie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji*

Język. t. 3 (1955). — J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: Literatura plebejska w dawnej Polsce i jej losy. (Na marginesie ,,Prozy polskiej wczesnego Renesansu" J. Krzyżanowskiego). *Tyg. Powsz.* 1955 nr 28. — T. KRUSZEWSKA: Stan badań i problematyka studiów nad romansem polskim XVII wieku. *Spr. z Prac. Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 3/4. — T. KRUSZEWSKA: Posłowie do wyd.: Historie świeże i niezwyczajne. W-wa 1961. [Rec.: J. PELC: Nowele polskie z XVII wieku. *Twórczość* 1962 nr 7].

Historia o Szczęściu: M. WISZNIEWSKI: Hist lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 200. — W. NEBESKÝ: Zpráva o rukopise Májového snu. *Časopis Musea Království Českého* 1848 t. 2. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 325-327. — S. PTASZYŃSKI: Wstęp i wyd.: Fortuny i Cnoty różność. Kr. 1889 *BPP* nr 1. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1889; S. T. *Przegl. Pol.* 1889 t. 92 s. 406; J. Łoś. *Przegl. Lit. Dod. do Kraju* 1889 nr 25]. — A. BRÜCKNER: Mikołaj Rej. Kr. 1905 s. 219. — F. PUŁASKI: Nieznany druk polski z XVI w. wydany między 1524 a 1527. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1909. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. BRÜCKNER: Geschichte der älteren polnischen Schriftsprache. Lipsk 1922 s. 72. — V. PRAŽAK: Neuberkův Sborník a Májowý sen. *Sborník Filosofické Fakulty Univ. Komenského v Bratislavé* II 22 (5) 24. — J. JANÓW: Zespół ewangelijny Biblioteki Ord. Zamoyskich nr 1116. *Prace Filol.* t. 13 (1928) s. 275 i odb. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

Sowizrzał: K. BADECKI: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. (Tu dawniejsza literatura przedmiotu; rec. zob. LITERATURA SOWIZRZALSKA, Monografia). — J. KRZYŻANOWSKI: Z dziejów Sowizrzała w Polsce. *Ignacemu Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy*. Lubl. 1926 i odb. [Rec.: M. PACIORKIEWICZ. *Głos Lubelski* 1926 nr 131]. — K. P. (PIEKARSKI): Sowizdrzał w światowej literaturze. *Silva Rerum* 1927. — Č. ZIBRT: Eušpiglovská literatura cizi i česka. Praga 1926. — Č. ZIBRT: Starodávná prostonárodni četba lidu českého a polského. *Český lid* t. 26 (1926). — L. TOMANEK: Tajemnice Biblioteki Bodleyańskiej. Wywiad z prof. dr S. Kotem. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 36 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 244). — J. MIŚKOWIAK: Ze studiów nad Sowizdrzałem. *Ruch Lit.* 1936 i odb. — J. MIŚKOWIAK: Sowizdrzał na Śląsku. *Zaranie Śląskie* 1938 z. 5 s. 285. — J. MIŚKOWIAK: Ze studiów nad ,,Sowizdrzałem" w Polsce. *Poz. Tow. Przyj. Nauk Prace Komisji Filol.* t. 8 (1938) z. 4. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) s. 307; A. BRÜCKNER. *Nowa Książka* 1939 s. 140]. — (ts.): ,,Sowizdrzał" w Polsce. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 19 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 127). — W. KROGMANN: Die polnische Ulenspiegel-Uebersetzungen im XVI--XVIII Jht. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 19 (1944). — K. BUDZYK: Sowizrzał polski XVII wieku. W książce: Studia z zakresu bibliografii i księgoznawstwa. W-wa 1948; przedr.: w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956. — T. SINKO: Trzy przemiany Ezopa (Marchołt — Sowizdrzał — Szwejk). *Meander* 1952 nr 1. — W.KROGMANN: Ulenspiegel und die Welt. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 26 (1957). — P. N. BIERKOW: Russko-polskije litieraturnyje swjazy w XVIII wiekie. Moskwa 1958. —

Powiastki włosko-polskie: S. ESTREICHER: Nieznane teksty ortyli magdeburskich. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera*. Kr. 1928 s. 118-121. — S. ESTREICHER. Wstęp i wyd.: Trzy powiastki spisane po polsku w trzecim dziesiątku XVI wieku. *Ruch Lit.* 1932.

Powieść rzeczy istej: J. GACKI: Benedyktyński klasztor Św. Krzyża na Łysej Górze. W-wa 1873. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 341-342. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — W. BRUCHNALSKI: Legendy o Chrobrym w górach. *Słowo Pol.* 1925 grudzień, 1926 styczeń. — Katalog wystawy rękopisów i druków polsko-węgierskich 15 i 16 w. Kr. 1928 s. 36. — K. PIEKARSKI: Powieść rzeczy istej. *Przegl. Bibl.* 1930 s. 420 i w odb. pt. Miscellanea bibliograficzne. Kr. 1930. — J. BIRKENMAJER: Legenda łysogórska o Bolesławie Chrobrym. *Pam. Lit.* R. 28 (1931).

Historie rzymskie: J. BYSTROŃ: Polskie podania ludowe spokrewnione ze średniowieczną legendą o świętym Grzegorzu. *Wisła* 1888 z. 2 s. 762-

-766. — J. POLIVKA: Román o Apollonovi králi Tyrském v české, polské i ruské literatuře. *Listy filologické* t. 16 (1889) i odb. [Rec.: W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1891; M. MURKO. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 13 (1891) s. 308-311]. — J. POLIVKA: Die russische Uebersetzung des Apollonius von Tyrus und der Gesta Romanorum. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — A. BRÜCKNER: Zu den Gesta Romanorum. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 16 (1894). — J. BYSTROŃ: Wstęp i wyd.: Historie rzymskie. Kr. 1894 *BPP* nr 29. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1895 s. 535]. — J. BYSTROŃ: Podania ludowe polskie spokrewnione z podaniami Gesta Romanorum. *Wisła* 1894 s. 781-783. — S. RINGER: Apollonius von Tyrus. Halle 1895. — M. RÖSSLER: Die Fassungen der Alexius-Legende. Wiedeń 1905 *Wiener Beiträge z. Englischen Philologie* 21. — T. SINKO: Źródła w „Żywocie człowieka poczciwego". *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1905) i odb. — A. MONTEVERDI: La leggenda di S. Eustachio. Studi medievali III. Turyn 1908-1911. — A. MONTEVERDI: I testi della leggenda di S. Eustachio. Tamże. — M. KREPINSKY: Quelques remarques relatives à l'histoire des Gesta Romanorum. *Le Moyen Âge* II, 15 i odb. Paryż 1911. — M. SPERANSKIJ: Istorija driewniej russkoj litieratury. Moskwa 1914 s. 512-522. — J. KRZYŻANOWSKI: Klocek powieściowy z XVI w. *Exlibris* 1924 i odb. Kr. 1925. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Przegl. Warsz.* 1925 t. 3 s. 230; I. CHRZANOWSKI. *Slavia* 1927 z. 1]. — A. BRÜCKNER: „Poncjan" z r. 1540 i „Historie rzymskie" z r. 1543. *Ruch Lit.* 1926. — J. JANÓW: Źródła niektórych baśni ludowych w Polsce i na Rusi. I. Gesta Romanorum. *Lud* t. 27 (1928) i odb. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI: Polono-slavica. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 495 nn.]. — J. A. JAWORSKI: Powiesti iz „Gesta Romanorum" w karpatorusskoj obrabotkie konca XVII wieka. *Sbornik Russkogo Instituta w Pragie* i odb. Praga 1929. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI, jw.]. — J. KRZYŻANOWSKI: Anegdotyczne źródła przysłów. (Z „Okruchów przysłowioznawczych"). *Lit. Lud.* 1957 nr 2 s. 26-27.

Historia o Gryzelli: W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 783. — K. LASERSTEIN: Der Griseldisstoff in der Weltliteratur. Eine Untersuchung zur Stoff- und Stilgeschichte. Weimar 1926. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — J. KRZYŻANOWSKI: Z dziejów „Dekameronu" w Polsce. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12) i odb. — J. KRZYŻANOWSKI: Pogłosy „Dekameronu" w powieści polskiej XVI i XVII w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929; przedr. pt. Pogłosy „Dekameronu" w powieści staropolskiej. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. [Rec.: R. SKULSKI. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 729].

Historia o Aleksandrze Wielkim 1550: W. ISTRIN: Aleksandrija russkich chronografow. Moskwa 1893 s. 315. — I. FRANKO: Karpato-ruśke pyśmenstwo. Lw. 1900 s. 80 nn. — M. WOZNJAK: Stare ukrainśke pyśmenstwo. Lw. 1922 s. 56-63. — J. E. MÜLLER: Die Werke des Pfaffen Lamprecht. Monachium 1923 *Münchener Texte* 12. — K. PIEKARSKI: (Pokłosie). *Silva Rerum* 1925, maj-czerwiec s. 62. — F. P. MAGOUN: Wstęp i wyd.: The Gests of King Alexander of Macedon. Cambridge 1929. — J. KRZYŻANOWSKI: Dookoła Norwidowej paraboli o zamarzłym słowie. *Ruch Lit.* 1930; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* nr 4; wyd. 2 W-wa 1961. — W. KLINGER: Psiogłowcy w tradycji starożytnej i nowożytnej. *Spr. PAU* 1936 nr 9. — J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp i wyd.: Historia o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra Wielkiego (1550). Kr. 1939 *BPP* nr 86. [Rec.: *Slovanský sborník* 1947 nr 3/4 s. 77]. — T. SINKO: Prof. Piccard i Aleksander Wielki. *Dzien. Pol.* 1948 nr 295. — E. MRÓZ-OSTROWSKA: Formacje z przyrostkiem na „-ość" w strukturze językowej XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

Historia o papieżu Janie: J. KRZYŻANOWSKI: Powieść o Joannie papieżycy. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb. W-wa 1935; przedr. w książce. W wieku Reja i Stańczyka. W-wa 1958.

Historia trojańska: S. ADALBERG: Wstęp i wyd.: Historia Trojańska. Kr. 1896 *BPP* nr 31. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1897]. — W. A. DRAPELLA: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 5.

Historia o cesarzu Otonie: J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp i wyd.: His-

toria... Kr. 1928 *BPP* nr 80. [Rec.: O. MASŁOWA. *Zapysky Istorycznofilologicznoho Widdiłu W. Ukr. Ak. Nauk.* ks. 25 (1929) i odb.].

Historia o Fortunacie: H. GÜNTHER: Zur Herkunft des Volksbuchs von Fortunatus und seinen Söhnen. Fryburg w Bryzgowii 1914. — J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp i wyd.: Fortunat. Kr. 1926 *BPP* nr 78.

Historia o Barnabaszu: J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp i wyd.: Historia o Barnabaszu z r. 1571. W-wa 1933. *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 1. [Rec.: S. PIGOŃ. *Roczn. Lit.* 1933 s. 116; A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 31 (1934) s. 556; M. RZEUSKA. *Wiad. Lit.* 1936 nr 10].

Historia o Magielonie: J. BOLTE: Wstęp do wyd.: V. Warbeck: Die schöne Magelone. Weimar 1894 *Bibliothek Älterer Deutscher Übersetzungen* 1.

Historia o Lukrecyjej rzymskiej: J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp i wyd:. Historie o Lukrecji. W-wa 1936 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 4.

Osieł Lucjuszów: T. MIKULSKI: Osieł Lucjuszów (1608). *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb.

Historia o Gwiskardzie i Gismondzie: J. KRZYŻANOWSKI: Z dziejów „Dekameronu" w Polsce. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12) i odb. — J. BIRKENMAJER: Reminiscencje z Wergiliusza i Horacego w „Amores Ismondae et Guiscardi". *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — J. KRZYŻANOWSKI: Pogłosy „Dekameronu" w powieści polskiej XVI i XVII w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929; przedr. pt. Pogłosy „Dekameronu" w powieści staropolskiej. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. [Rec.: R. SKULSKI. *Pam. Lit.* R. 26 (1929)].

Historia bardzo ucieszna: L. KAMYKOWSKI: Z dziejów Boccaccia w Polsce. *Ruch Lit.* 1934.

Nowele włoskie i hiszpańskie: K. NIKLEWICZÓWNA: Do genezy „Nadobnej Paskwaliny". (Nieznany siedemnastowieczny przekład nowel włoskich i hiszpańskich). *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951).

Historie świeże i niezwyczajne: E. PORĘBOWICZ: (Komunikat). *Spr. AU* 1892 s. 38. — J. KRZYŻANOWSKI: Nowela francuska w Polsce czasów Sobieskiego. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) i odb.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938; por. *Spr. PAU* 1929 nr 7.

POWIEŚĆ O PAPIEŻU URBANIE (1514)

Utwór pisany prozą, nie jest właściwie powieścią, lecz poleceniem kilku modlitw *in agone mortis*, wplecionych w krótkie opowiadanie. Jest to przekład z niemieckiego lub też z łaciny. Powieść jest chronologicznie trzecim z rzędu polskim drukiem cząstkowym (po modlitwach codziennych i *Bogurodzicy*). Tłumacz nieznany.

WYDANIA

Wyd. przy części nakładu: Agenda latino et vulgari sermone polonico videlicet et alemanico illuminata incipit feliciter. Kr. 1514, dr. J. Haller. (Tekst polski być może wyd. z wersji rękopiśmiennej z w. XV. Wg G. Korbuta w tymże roku również wyd. osob.). — Wyd. przy: Zachowanie żywota panieńskiego. Kr. ok. 1530. — Wyd. przy: Pozdrawianie wszytkich członków Pana Jezusowych. (Kr. ok. 1533, dr. F. Ungler. Tekst zmieniony). — Fragm. z ed. 1514 przedr. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840. — Fragm. wg ed. 1514 przedr. A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 3. Wil. 1857 s. 197-199. — Całość wg ed. ok. 1533 przedr. W. Wisłocki. *Wisła. Księga zbior. ku uczczeniu... pracy P. Stelmacha.* Kr. 1873. — Wyd. kryt. wg ed. 1514 A. A. Kryński. *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. (wraz z tekstem niemieckim). — Fragm. wg ed. 1514 przedr. A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 125. — Przedr. wg ed. 1514 A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Przedr. wg ed. 1514 S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Fragm. z rkpsu rzekomo z 1468 ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 121. — Fragm. z dwóch rkpsów XVI w. ogł. A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego. *Rozpr.*

AU Wydz. Filol. t. 25 (1897) s. 335-336 i odb. Kr. 1896. — Inne wersje rękopiśmienne zob. J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 220; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — Fot. jednego tekstu rękopiśmiennego (w zmniejszeniu) podał J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1939 s. 66.

Egz. ed. 1514 był w Bibl. Krasińskich w W-wie; zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: O najdawniejszych książkach drukowanych w Polszcze. W-wa 1812 s. 66. — A. A. Kryński: Powieść o papieżu Urbanie. *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

POZDRAWIANIE WSZYTKICH CZŁONKÓW PANA JEZUSOWYCH (ok. 1553)

Zbiór modlitw, w których znajduje się wiele szczegółów apokryficznych. Po modlitwach następuje realistyczny opis Męki Pańskiej, po nim tzw. *Powieść o papieżu Urbanie,* czyli modlitwy *in agone mortis.* Autor nieznany.

WYDANIA

Pozdrawianie wszytkich członków Pana Jezusowych z modlitwami i z rozmyślaniem nabożnem, jako której godziny cirpiał. (Kr. ok. 1533, dr. F. Ungler).

Zob. też rkps Bibl. Jagiel. nr 3268.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 146-151. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

PRAWDZIWA DESKRYPCJA ŁOWÓW (1736)

Wierszowany opis polowania, które odbyło się w lasach nad Sidrą w Grodzieńskiem w 1736. Anonimowy autor zwie się „nadwornym poetą" Jana Bukowskiego, chorążego owruckiego i oberstlejtnanta królewskiego.

WYDANIA

Prawdziwa deskrypcja łowów w Sidrańskim boru ekspedyjowanych 1736 roku... Sidra 1736. Wyd. nast. z nieznanego rkpsu J. Chyliczkowski. *Pam. Warsz.* 1822 t. 1 s. 333-344.

PROTEUS ABO ODMIENIEC (1564)

Bezimienny poemat satyryczny. Oprócz dedykacji Mikołajowi Radziwiłłowi Czarnemu i właściwej satyry zawiera wiersz pt. *Zamknienie do poetów polskich* oraz: Piotra Stojeńskiego F. *Do Odmięnca* i Cypriana Bazylika *Do tegoż.* Unikat znajdujący się w Ossolineum posiada notatkę Czackiego, że autorem *Proteusa* jest „Solitariusz, który 1559 r. Ozeasza wydał w Brześciu..." A. Brückner upatrywał autora zrazu w Andrzeju Wolanie, później w Cyprianie Bazyliku, za którym opowiada się obecnie S. Kot. Wg J. Czubka i T. Grabowskiego autorem był Piotr Statorius. J. Starnawski wskazywał na Jana Porębnego, co zbijali C. Backvis i T. Witczak.

WYDANIA

Proteus abo Odmieniec. B. m. 1564. Wyd. kryt. W. Wisłocki pt. Proteus abo Odmieniec. Satyra z roku 1564. Kr. 1890 *BPP* nr 8. — Fragm. przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

Unikat w Ossol.

OPRACOWANIA

W. Wisłocki: Wstęp i wyd.: Proteus abo Odmieniec. Kr. 1890 *BPP* nr 8. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1891]. — W. Rabski: Über die Satiren des Christoph Opaliński. Berlin 1893. — A. Brückner: Z dziejów różnowierców polskich. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905. — J. Czubek: Kto jest autorem „Proteusa abo Odmieńca"? *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — A. Brückner: Kto jest autorem „Proteusa abo Odmieńca"? *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — T. Grabowski: Kwestia autorstwa Proteusa abo Odmieńca z r. 1564. *Spr. AU* 1907 nr 7. — J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 1. Kr. 1935 s. 170-171; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. — S. Kot: Nieznany poeta polski XVI wieku. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 25 (1956). — J. Starnawski: Na tropie rozwiązania zagadki autorstwa „Proteusa abo Odmieńca" (1564). *Pam. Lit.* R. 47 (1956). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 337]. — T. Witczak: O złudnym tropie autorstwa „Proteusa abo Odmieńca" (1564). *Pam. Lit.* R. 48 (1957).

RECEPTA NA TO, ABYŚMY SIĘ DŁUGO W OJCZYSTEJ ZIEMI OSIEDZIELI (ok. 1682)

Broszura polityczna powst. ok. 1682. Nieznany autor zachęca do wojny przeciw muzułmanom.

WYDANIA

Recepta na to, abyśmy się długo w ojczystej ziemi osiedzieli. B. m. r. (ok. 1682). (Druk zawiera również trzy mowy sejmowe z 1597: kardynała H. Gaetani, S. Karnkowskiego i J. Zamoyskiego). Wyd. nast: z rkpsu braci czeskich w Lesznie (nie wiedząc o pierwodr. z XVII w.) wyd. J. K. Plebański. *Bibl. Warsz.* 1887 t. 4 i odb.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. K. Plebański: Wstęp i wyd.: Recepta... *Bibl. Warsz.* 1887 t. 4 i odb. [Rec.: H. Sawczyński. *Kwart. Hist.* 1888 s. 240-245]. — S. Tarnowski: Stan i charakter literatury politycznej polskiej w wieku XVII. *Pam. Drugiego Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* Lw. 1890 s. 11-12. — Z. Gargas: Poglądy ekonomiczne w Polsce XVII wieku. *Przegl. Prawa i Administracji* 1897 s. 578, 792 i odb. poszerzona; wyd. 2 Lw. 1903; toż w tłum. niem. Innsbruk 1905. [Rec.: S. Estreicher. *Ruch Społ.* 1898 nr 3 s. 65]. — A. Brückner: [P. Skarga: Kazania sejmowe. W-wa 1903. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 143.

REGUŁA III ZAKONU ŚW. FRANCISZKA (XV w.)

Przekład reguły tercjarskiej, sporządzony prawdopodobnie w klasztorze franciszkanów w Krakowie w 1484 lub nieco później. Składa się z 25 rozdziałów różnej objętości. Podstawą przekładu był może tekst czeski reguły. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

H. Łopaciński: Reguła trzeciego zakonu św. Franciszka. *Prace Filol.* t. 4 (1893) s. 703-724 (z dwiema podobiznami) i odb. W-wa 1894. — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — Fragm. dwóch zapisów z XVI w. ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 81-84.

Rkps był w Bibl. Seminarium we Włocławku. Inne teksty z w. XVI Bibl. Kórn.

OPRACOWANIA

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — H. Łopaciński: Reguła trzeciego zakonu ..., jw. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

RETORYKA KRAKOWSKA (pierwsza połowa XV w.)

Powstała prawdopodobnie w Krakowie w latach 1425-1434, w oparciu o wykłady nieznanego bliżej Jerzego, notariusza kancelarii królewskiej. Obejmuje naukę średniowiecznej retoryki oraz zbiór wzorów listów łacińskich (*dictamina*). Należy do tzw. literatury kancelaryjnej. Wg K. Górskiego autor *Retoryki* jest osobą identyczną z pisarzem grodzkim krakowskim Jerzym, autorem *Formularza* z 1399-1415 (zob.).

WYDANIA

B. ULANOWSKI: Libri formularum saec. XV. *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki* t. 10 cz. 1 (1888).

Rkps Bibl. Uniw. w Pradze sygn. XIV. G. 4.

OPRACOWANIA

T. TYC: Stanisław Ciołek. W książce: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924 s. 19 nn.

Zob. też: FORMULARZ JERZEGO.

REWELACJE ŚW. BRYGIDY

Inna forma nazwy: OBJAWIENIA ŚW. BRYGIDY.

Przekład popularnego łacińskiego dzieła szwedzkiej mniszki Brygidy, zmarłej w 1374. Dwie karty pergaminowe z tekstem fragmentu tłumaczenia odkryto w oprawie księgi. Czas powstania zabytku nie został ustalony. Wg J. Łosia przekładu dokonano z końcem XIV w. dla księgozbioru królowej Jadwigi, o którym wspomina J. Długosz; wg A. Brücknera — w połowie XV w., przypuszczalnie dla królowej Zofii.

WYDANIA

J. Łoś: Dwa teksty staropolskie. I. Objawienie św. Brygidy. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 5 (1912). — Fragm. przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925.

Fot. rkpsu (w zmniejszeniu) podał J. Łoś, jw.

OPRACOWANIA

J. Łoś: Dwa teksty staropolskie, jw. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 12 (1913)]. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 600. — B. H.: Karta (Malinowskiego) z Objawień św. Brygidy odnaleziona. *Język Pol.* 1948 z. 5. — K. N. (NITSCH): (toż). Tamże. — Rewelacyjne odkrycie średniowiecznego zabytku języka polskiego. *Przegl. Księgarski* 1948 nr 19. — B. HORODYSKI: Nowy klejnot Biblioteki Narodowej. *Odra* 1948 nr 43. — Z. K-M: Niezwykłe losy pergaminu z XV w. *Rzeczpospolita* 1948 nr 282. — Średniowieczny zabytek języka polskiego w Bibliotece Narodowej. *Słowo Powsz.* 1948 nr 282. — JOTKA: Cenny rękopis. *Kur. Codz.* 1948 nr 297.

ROCZNIKI.

Roczniki (*annales*), w swych zaczątkach związane z kalendarzami liturgicznymi i tablicami paschalnymi, były zbiorami chronologicznie ułożonych krótkich notat o najważniejszych wypadkach dotyczących danego ośrodka kościelnego, życia państwowego, osobistości duchownych oraz świeckich, zwłaszcza panujących. Wg obecnych poglądów początki tego gatunku historiograficznego w Polsce sięgają najprawdopodobniej pierwszych dziesięcioleci po zaprowadzeniu chrześcijaństwa. Rocznikarstwo polskie stanowiło zrazu kontynuację wzorów obcych, głównie frankońsko-niemieckich, przywiezionych do Polski na użytek klasztorów i kapituł. Pierwsze roczniki powstały w Poznaniu, Gnieźnie i Krakowie. Najwartościowsze zredagowano w XII w. Dalszy rozwój rocznikarstwa trwał do w. XV i wydatnie pomnożył ilość omawianych zabytków przy jednoczesnym nadaniu im cech właściwych kronikom. Ze względu na proweniencję podawanych informacji roczniki podzielono na: oryginalne — mniej liczne, zawierające

notaty współczesne wzmiankowanemu w nich wypadkowi wciągane na bieżąco, albo też będące odpisem (i kontynuacją bieżącą) tylko jednego źródła wcześniejszego; oraz roczniki kompilowane, rozpowszechnione zwłaszcza po w. XIII, których wiadomości pochodzą z co najmniej dwóch różnych annałów i innych źródeł wcześniejszych względnie współczesnych. Ogólna ilość znanych roczników polskich zbliża się do liczby 50. Dotychczas nie ustalono definitywnie źródeł, szczegółów proweniencyjnych i filiacji wszystkich roczników.

Najważniejsze roczniki

1. ROCZNIK KAPITUŁY KRAKOWSKIEJ

Inna forma nazwy: ANNALES CAPITULI CRACOVIENSIS.

Rozwinął się z zapisek annalistycznych umieszczonych na tablicy paschalnej pochodzenia reńsko-burgundzkiego, które sięgały roku 1030 i które kontynuowano (oraz fragmentarycznie uzupełniano za okres poprzedni) w Krakowie od 1045. Szereg wiadomości dla lat 894-1038 zaczerpnięto ze źródeł czeskich, a za ich pośrednictwem przypuszczalnie także z dziś nie znanego rocznika Gaudentego, powstałego po roku 1000 w Gnieźnie i w 1038 wywiezionego do Czech. Pierwszym polskim autorem notat w tym roczniku jest przypuszczalnie Suła-Lambert, od 1037 biskup krakowski. W 1266 z tego bogatego zwodu sporządzono wyciąg, uwzględniając szczególnie wiadomości odnoszące się do krakowskiego ośrodka kościelnego; wyciąg ten zachował się w oryginale. — Rocznik kapitulny krakowski stał się jedną z głównych podstaw późniejszych kompilacji rocznikarskich.

WYDANIA

R. Roeppel, W. Arndt. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 19 (1866). — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872).

Rkps Bibl. Kapitulna Kr.

2. ROCZNIK tzw. ŚWIĘTOKRZYSKI DAWNY

Inna forma nazwy: ANNALES SANCTAE CRUCIS VETUSTI.

Rozwinął się z cyklów paschalnych i ich marginaliów prowadzonych od roku 1000. Powstał w 1122-1136. Trzon zabytku składa się z dwóch części: starsza dla okresu po rok 1119 ma źródło wspólne z Rocznikiem kapitulnym krakowskim, druga jest kontynuacją oryginalną. Wg W. Semkowicza spisywano go w Gnieźnie, a jego autorem mógł być ówczesny proboszcz, następnie arcybiskup gnieźnieński Jakub ze Żnina. Zdaniem J. Dąbrowskiego sporządzono go na użytek prywatny w Krakowie wykorzystując zapiski istniejące w księgach miejscowej kapituły. Z początkiem drugiej połowy XV w. kodeks z rocznikiem znalazł się w benedyktyńskim klasztorze Św. Krzyża na Łysej Górze.

WYDANIA

W. Arndt. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 19 (1866). — G. H. Pertz: Annales Poloniae ex recensione Arndtii Roeppelii in usum scholarum, ex Monumentis Germaniae historicis fecit... Hanower 1866. — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). — Wyd. kryt. W. Semkowicz: Rocznik tzw. świętokrzyski dawny. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 53 (1910) i odb. (z trzema podobiznami). — Przedr. A. Gieysztor: Śląsk i Pomorze w dziejopisarstwie polskim wieków średnich. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy. Pol. i Obcych* 26.

3. ROCZNIKI KAPITUŁY POZNAŃSKIEJ

Nazwy wg nieaktualnego podziału w ed. A. Bielowskiego: ROCZNIK WIELKOPOLSKI oraz tzw. SPOMINKI GNIEŹNIEŃSKIE.

Obejmują kilka zabytków związanych osobami autorów z kapitułą poznańską. I. Wg W. Kętrzyńskiego tzw. ROCZNIK GODZISŁAWA BASZKA (zob.: KRONIKA WIELKOPOLSKA); wg P. Davida pamiętniki członka kapituły, obejmujące lata 1247-1273, z dodanymi zapiskami wstępnymi dla lat 965-1232 oraz kontynuacją z 1273-1309. (Obie koncepcje materiałowo pokrywają się).

II. Wg W. Kętrzyńskiego i S. Zajączkowskiego tzw. ROCZNIK GERARDA, rozpoczęty w 1239, dotyczący okresu 1192-1247, przy czym zdaniem S. Zajączkowskiego autor opierał się dla okresu wcześniejszego (1192-1238) na innych, nieznanych źródłach wielkopolskich w dwóch seriach: 1192-1196 i 1217-1234. — Wg P. Davida zbiór odrębnych części: a) pamiętnik nieznanego kanonika poznańskiego, dotyczący lat 1238-1247; b) notatki wstępne do tegoż pamiętnika dla okresu 730-1234 wypisane z Rocznika kapituły krakowskiej w redakcji z 1266 (zob. wyżej); c) kontynuacja pamiętnika za okres 1314-1333 (tzw. Spominki gnieźnieńskie, seria III).

WYDANIA

A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872); t. 3 (1878). — M. Perlbach. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 29 (1892).

WYDANIA ZBIOROWE

F. W.Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores* t. 2 (1730) (dwa roczniki śląskie). — R. Roeppel, W. Arndt. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 19 (1866). — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). — A. Bielowski (głównie), R. Maurer, E. Kalitowski, M. Błażowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878). — W. Kętrzyński. *Monumenta*..., jw. t. 4 (1884). — W. Kętrzyński. *Monumenta*..., jw. t. 5 (1888). — W. Kętrzyński. *Monumenta*..., jw. t. 6 (1893). — M. Perlbach. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 29 (1892).

OPRACOWANIA

S. SMOLKA: Polnische Annalen bis zum Anfange des vierzehnten Jahrhunderts. Lw. 1873. [Rec.: Z. KOMARNICKI. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 1]. — G. WAITZ: Verlorene Mainzer Annalen. *Nachrichten von d. Koeniglichen Gesellschaft d. Wissenschaften u. d. Georg-Augusts Universität zu Göttingen* 1873 nr 15. — H. ZEISSBERG: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1-2. W-wa 1877. — W. KĘTRZYŃSKI: O roczniku małopolskim, przyczynek do annalistyki polskiej w XIII i XIV wieku. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 10 (1878) i odb. — T. WOJCIECHOWSKI: O rocznikach polskich X do XV w. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 4 (1880) i odb. [Rec.: W. KĘTRZYŃSKI. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882]. — W. KĘTRZYŃSKI: Kilka uwag nad Rocznikiem świętokrzyskim. *Przew. Nauk. i Lit.* 1883. — S. ŁAGUNA: Tablica paschalna lubińska. *Ateneum* 1883 t. 1; przedr.: Pisma. W-wa 1915. — M. PERLBACH: Die grosspolnischen Annalen. W książce: Preussisch-polnische Studien zur Geschichte des Mittelalters. Halle 1886. — W. KĘTRZYŃSKI: O tzw. tablicy paschalnej lubińskiej. *Ateneum* 1887 t. 1. [Rec.: S. Ł. (ŁAGUNA). *Kwart. Hist.* 1887; przedr.: Pisma. W-wa 1915]. — S. ŁAGUNA: Annales. Notae. Variae. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888); przedr.: Pisma. W-wa 1915. —

W. ABRAHAM: Organizacja Kościoła w Polsce do połowy w. XI. Lw. 1890; wyd. 2 Lw. 1893. — O. BALZER: Walka o tron krakowski w latach 1202 i 1210/11. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 30 (1894) i odb. — S. SMOLKA: Czas powstania dawnego Rocznika kapitulnego krakowskiego. *Spr. AU* 1895. — S. SMOLKA: Kilka przyczynków do krytyki roczników polskich XII i XIII w. Tamże. — W. KĘTRZYŃSKI: O rocznikach polskich. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 34 (1897) i odb. Kr. 1896. [Rec.: M. PERLBACH. *Kwart. Hist.* 1898]. — J. R. DIETRICH: Die Geschichtsquellen des Klosters Reichenau bis zur Mitte des XI Jahrhunderts. Giessen 1897. — M. PERLBACH: Die Anfänge der polnischen Annalistik. *Neues Archiv d. Gesellschaft f. Ältere Deutsche Geschichtskunde* t. 24 (1899). — M. GUMPLOWICZ: O zaginionych rocznikach polskich z XI w. *Krytyka* 1900 i odb. Kr. 1901. — W. SEMKOWICZ: Rocznik tzw. świętokrzyski dawny. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 53 (1910) i odb. [Rec.: L. B. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 3]. —

S. KUTRZEBA: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925. — P. DAVID: La Date et l'auteur de la Chronique de Grande Pologne. Paryż 1929 *Études historiques et littéraires sur la Pologne médiévale* III. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 276. — P. DAVID: Recherches sur l'annalistique polonaise du XI-e au XVI-e siècle. *Revue des Questions Historiques* t. 116 (1932) i odb. [Rec.: S. ZAJĄCZKOWSKI. *Kwart. Hist.* 1934]. — P. DAVID: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. —

M. FRIEDBERG: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 66. — M. HORNOWSKA i H. ZDZITOWIECKA-JASIEŃSKA: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 37-39, 76-77. — P. BAŃKOWSKI: Rękopisy rewindykowane na podstawie traktatu ryskiego jako warsztat pracy naukowej przed wojną. *Przegl. Bibl.* 1948 z. 1/2 s. 107 i odb. — K. TYMIENIECKI: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIX a. — W. SEMKOWICZ: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 318, 334-335, 383-387. — J. DĄBROWSKI: Tzw. rocznik świętokrzyski dawny. *Spr. PAU* 1952 nr 6 (wyd. 1954). [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 266]. — A. GIEYSZTOR: Kierownictwo badań nad początkami państwa polskiego w r. 1952. *Przegl. Zach.* 1953 nr 1/3 s. 211-212. — G. LABUDA: Studia nad annalistyką pomorską z XIII-XV wieku. Cz. 1. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954). — B. KÜRBI-

SÓWNA: Roczniki wielkopolskie jako źródło do dziejów rozdrobnienia feudalnego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1955 nr 2. — Z. SKORUPSKA: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 7. — Z. BUDKOWA, M. FRIEDBERGOWA, B. KÜRBISÓWNA: Instrukcje dla wydawnictwa roczników polskich. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — Z. BUDKOWA: Początki polskiego rocznikarstwa. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958). — G. LABUDA: Rocznik poznański. Tamże. — Z. BUDKOWA: Rocznik miechowski. *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960).

ROTY PRZYSIĄG SĄDOWYCH

Roty przysiąg, składanych przez świadków i strony w języku polskim, zapisane podczas procesów sądowych. Mają one pierwszorzędne znaczenie językowe (leksykalne i dialektologiczne), a także obyczajowe. Najstarsze znane teksty rot datują się z końca XIV w. i pochodzą z Wielkopolski.

WYDANIA

W. A. Maciejowski: Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian. T. 2. Petersb. 1839. — W. A. Maciejowski: Historia prawodawstw słowiańskich. Wyd. 2. T. 6. W-wa 1858. — J. Przyborowski: Vetustissimam adiectivorum linguae polonae declinationem monumentis ineditis illustravit... Poz. 1861. — R. Hube: Roty przysiąg krakowskich z końca wieku XIV. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 4; wyd. osob. W-wa 1875; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1905. — W. Nehring: Das Wort „kry", „krew" im Altpolnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — W. Nehring: Altpolnische (Posener) Eidesformeln aus dem XIV Jahrhundert. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — R. Hube: Prawo polskie w XIV wieku: Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego. W-wa 1881. — A. Kalina: Anecdota palaeopolonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882) s. 202-215. — B. Ulanowski: Roty przysiąg krakowskich z lat 1399-1418. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. Kr. 1883. — B. Ulanowski: Kilka aktów polskich z archiwum krajowego w Krakowie. Tamże i odb. — G. Blatt: Materiały do morfologii języka polskiego z początku XV w. na podstawie zapisków sądowych w księdze Ziemi Czerskiej. Tamże i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — R. Hube: Prawo polskie w XIV wieku: Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce ku schyłkowi XIV w. W-wa 1886. — J. Lekszycki: Die ältesten grosspolnischen Grodbücher. T. 1: Posen 1386-1399. Lipsk 1887; t. 2: Peisern 1390-1400, Gnesen 1390-1399, Kosten 1391-1400. Lipsk 1889. — R. Hube: Zbiór rot przysiąg sądowych poznańskich, kościańskich, kaliskich, sieradzkich, piotrkowskich i dobrzyszyckich z końca w. XIV i pierwszych lat w. XV. W-wa 1888 *Bibl. Umiejętności Prawnych.* (Opracowanie językowe A. Brücknera). —

F. Piekosiński: Wybór zapisek sądowych grodzkich i ziemskich wielkopolskich z XV w. T. 1. Kr. 1902 *Studia, Rozprawy i Materiały z Dziedziny Historii Pol. i Prawa Pol.* t. 6. — J. K. Kochanowski: Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418-1424. W-wa 1905 *Teki A. Pawińskiego* t. 7. — J. Badouin de Courtenay: Roty przysiąg z archiwum radomskiego. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 2 (1907). — F. Piekosiński: Nieznane średniowieczne roty przysiąg wareckie z lat 1419-1480. *Arch. Komisji Prawniczej AU* t. 8 cz. 1 (1907). — F. Piekosiński: Zapiski sądowe województwa sandomierskiego z lat 1395-1444. Tamże. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 537-538. — M. Z. Kryński: Z papierów po A. Pawińskim. Materiały językowe... II. Roty przysiąg chęcińskie. *Prace Filol.* t. 8 (1916). — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. —

A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — A. Wolff: Mazowieckie zapiski herbowe z XV i XVI w. Kr. 1937 *PAU Rody Ziemiańskie XV* i *XVI w.* (Pojedyncze roty w tekście łac.). — W. Kuraszkiewicz, A. Wolff: Zapiski i roty polskie XV-XVI wieku z ksiąg sądowych ziemi warszawskiej. Kr. 1950 *Prace Komisji Język. PAU* nr 36. — Fragm. przedr. J. Sawicki: Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i pra-

wa polskiego. T. 1 cz. 1. W-wa 1952. — W. Kuraszkiewicz: Najdawniejszy przejaw zbieżności „rz” i „ż” u pisarza pyzdrskiego z lat 1410-1418. *Język Pol.* 1953 z. 5. — W. Kuraszkiewicz, H. Kowalewicz: Teksty staropolskie. 3. Wybrane zapiski sądowe z poznańskich ksiąg ziemskich. 1408-1419. *Język Pol.* 1957 z. 3. — Z. Perzanowski, H. Karaś: Nieznane czternastowieczne roty polskie z ksiąg sądowych ziemskich krakowskich. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Filologia* z. 4 (1958). — W. Kuraszkiewicz, H. Kowalewicz: Wielkopolskie roty sądowe XIV-XV w. T. 1: Roty poznańskie. Poz. 1959 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol. Zabytki Języka i Lit. Pol.* nr 3; t. 2: Roty pyzdrskie. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk*..., jw. nr 4. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — Z. Perzanowski, J. Karaś: Roty polskie z ksiąg sądowych ziemskich krakowskich z początku XV wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Językoznawcze* z. 3 *Filologia* z. 6 (1960).

Bibliografię podają: J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — K. Piekarski: Przegląd wydawnictw średniowiecznych zapisek i rot przysiąg sądowych z ksiąg grodzkich i ziemskich. Kr. 1919 *Prace Komisji Język. PAU w Kr.* nr 4.

OPRACOWANIA

R. Hube: Roty przysiąg krakowskich z końca wieku XIV. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 4; wyd. osob. W-wa 1875; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1905. — R. Hube: Najdawniejsza księga ziemska krakowska i trzy późniejsze z wieku XIV i początku XV. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 3 (1875) s. 84-85. [Rec.: L. M. *Przegl. Kryt.* 1875 nr 7]. — W. Nehring: Die philologischen Arbeiten bei den Polen in neuerer Zeit. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876) s. 260-261. — W. Nehring: Ein Beispiel einer seltenen Adverbialbildung im Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — W. Nehring: Das Wort „kry”, „krew” im Altpolnischen. Tamże. — B. Szomek: Wykaz form przypadkowych zawartych w Rotach przysiąg krakowskich z końca XIV w. wydanych przez R. Hubego. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) i odb. — W. Nehring: Altpolnische (Posener) Eidesformeln aus dem XIV Jahrhundert. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880). — A. Kalina: Anecdota palaeopolonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 6 (1882) s. 202-215. — G. Blatt: Materiały do morfologii języka polskiego z początku XV w. na podstawie zapisów sądowych w księdze ziemi czerskiej. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. [Rec.: S. Matusiak. *Przegl. Powsz.* 1886 t. 3]. — R. Hube: Prawo polskie w XIV wieku: Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce ku schyłkowi XIV w. W-wa 1886. — W Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: [Spr. Komisji Język. AU t. 3 (1884). Rec.]. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887). — R. Hube: Zbiór rot przysiąg sądowych... W-wa 1888 *Bibl. Umiejętności Prawnych.* [Rec.: *Ateneum* 1889 t. 3 s. 559-561]. — A. Brückner: Ueber die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887) s. 407 nn. — J. Lekszycki: Die ältesten grosspolnischen Grodbücher. T. 1: Posen 1386-1399. Lipsk 1887; t. 2: Peisern 1390-1400, Gnesen 1390-1399, Kosten 1391-1400. Lipsk 1889. [Rec.: A. A. Kryński. *Prace Filol.* t. 2 (1888)]. — J. Bystroń: Przyczynek do historii języka polskiego z początku XV wieku na podstawie zapisków sądowych w księdze ziemi czerskiej. *Spr. Komisji Język. AU* t. 4 (1891) i odb. Kr. 1887. — J. Hanusz: O pisowni i wokalizmie zabytków języka polskiego w księgach sądowych krakowskich z wieków XIV-XVI. Tamże i odb. Kr. 1886. [Rec.: A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); W. Nehring. Tamże; A. A. Kryński. *Prace Filol.* t. 2 (1888)]. —

A. Brückner: Zabytki dawnego piśmiennictwa. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — A. Brückner: Roty sądowe polskie XV wieku. *Jagić Festschrift. Zbornik u slavu V. Jagića* i odb. Berlin 1908. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 53 (1916) s. 121-138; odb. Kr. 1914. —

K. Tymieniecki: Kmieć wielkopolski w zapiskach sądowych średniowiecznych. *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* 1930. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 595-596. — W. Kuraszkiewicz: Studia nad polskimi samogłoskami nosowymi. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 63 (1932); por. *Spr. PAU* 1929 nr 9. — S. Urbańczyk: Wyparcie staropolskiego względnego „jen”, „jenże” przez pierwotnie pytajne „który”. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 65

(1935). — E. Nieminen: Beiträge zur altpolnischen Syntax I. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* (Helsinki) S. B t. 43 (1939). [Rec.: A. Gallis. *Scando-Slavica* t. 2 (1956)].—
T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — W. Kuraszkiewicz: Z badań nad językiem pisarzy sądowych warszawskich XV wieku. (Streszczenie). *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1948*. Wr. 1949. — W. Kuraszkiewicz, A. Wolff: Wstęp i wyd.: Zapiski i roty polskie XV-XVI wieku z ksiąg sądowych ziemi warszawskiej. Kr. 1950 *Prace Komisji Język. PAU* nr 36; por. *Spr. PAU* 1947 nr 9. [Rec.: S. Reczek. *Zeszyty Wr.* 1951 nr 1]. — A. Kaletka, W. Kuraszkiewicz: Uwagi i poprawki do wydania wielkopolskich rot sądowych w książce J. Lekszyckiego „Die ältesten grosspolnischen Grodbücher" t. II, Lipsk 1889. *Spr. PAU* 1951 nr 8. — W. Cyran: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — W. Kuraszkiewicz: Mazowieckie samogłoski nosowe w XV i XVI wieku. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 7 (1952) Dod. 4. Wr. 1953. —
K. Chłędowska: Dyspalatalizacja spółgłosek funkcjonalnie miękkich w niektórych zabytkach staropolskich. *Język Pol.* 1953 z. 5. — W. Kuraszkiewicz: Najdawniejszy przejaw zbieżności „rz" i „ż" u pisarza pyzdrskiego z lat 1410-1418. *Język Pol.* 1953 z. 5. — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953. — S. Rospond: Z badań nad przeszłością polskiego języka literackiego. 2. Palatalność spółgłosek wargowych. *Język Pol.* 1953 z. 1. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ, *źŕ, *žŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — S. Szlifersztejn: O zwrotach typu „panaMikołajczykowy". *Poradnik Język.* 1954 z. 9. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — W. Cyran: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — M. Karaś: Historia i geografia prepozycji „ot" || „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 1. W-wa 1955 s. 85 nn. — S. Warchoł: Właściwości językowe rot kościańskich z lat 1410-1428. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* Sectio F: *Nauki Filozof. i Hum.* t. 10 (1955). —
W. Kuraszkiewicz: Tło społeczne rozwoju polskiego języka literackiego. *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich.* W-wa 1956. — W. Kuraszkiewicz, H. Kowalewicz: Teksty staropolskie. 3. Wybrane zapiski sądowe z poznańskich ksiąg ziemskich 1408-1419. *Język Pol.* 1957 z. 3. — B. Lindertówna: Końcówka gen.-dat.-loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii pol. i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — L. Moszyński: Kilka uwag o dwóch pisarzach mazowieckich XV w. (Stanislaus de Jazgarzewo i Stanislaus Scriba). Tamże. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — Z. Perzanowski, M. Karaś: Nieznane czternastowieczne roty polskie z ksiąg sądowych ziemskich krakowskich. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Filologia* z. 4 (1958) — W. Kuraszkiewicz, H. Kowalewicz: Wstęp i wyd.: Wielkopolskie roty sądowe XIV—XV w. T. 1: Roty poznańskie. Poz. 1959 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol. Zabytki Języka i Lit. Pol.* nr 3. [Rec.: M. Rudnicki. *Język Pol.* 1960 z. 1]. — T. Skulina: Staropolska oboczność „Wociech||Wojciech". *Poradnik Język.* 1960 z. 3.

ROZMOWY UMARŁYCH POLAKÓW (1720—1728)

Dialogi o tematyce polityczno-historycznej, zaprawnej anegdotami i satyrą, pierwszy pomiędzy Janem III Sobieskim a Jeremim Wiśniowieckim, drugi — między prymasami: Michałem Radziejowskim i Stefanem Wydżgą. Powst. w 1720-1728. Anonimowy autor, apologeta Sobieskiego, wykazuje dobrą orientację w szczegółach dziejów Polski XVII/XVIII w., oczytanie i znajomość języków. Wg A. Sozańskiego był nim jakiś duchowny; zdaniem Z. Leśnodorskiego dziełko ma charakter antyklerykalny. Wg S. Tarnowskiego i A. Brücknera dialogi napisał J. S. Jabłonowski (zob. t. 2), autor książki *Skrupuł bez skrupułu...* (1730), której wpływ widać w *Rozmowach.*

WYDANIA

Rozmowy umarłych Polaków, w których różne ile sekretniejsze za ich żywota dzieje i circumstancyje są zebrane. Fragm. wyd. Groza. *Rusałka*. Wil. 1840; całość (z opuszczeniami) wyd. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 6. W-wa 1844; toż wyd. 2 W-wa 1854. Przedr. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* z. 98.

Tekst w rkpsach: Bibl. Kórn. nr 497, 556, 1169; Bibl. PAN w Kr. nr 238, 1402; Bibl. Główna Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz. sygn. 96 II; Wojewódzkie Arch. Państwowe w Poz. Silva Rerum nr 309; Rozmowa pierwsza rkps Bibl. Czart. nr 1101.

OPRACOWANIA

A. Sozański: Ciekawe szczegóły z literatury i bibliografii tudzież z innych umiejętności. Kr. 1884 s. 141-142, 230-231. — S. Tarnowski: Historia literatury polskiej. T. 3. Kr. 1900 s. 44-45; toż wyd. 2 Kr. 1904. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 262; toż wyd. 2 W-wa 1908; toż wyd. 3 W-wa (1924). — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1930 *Prace Hist.-Lit.* nr 43 s. 62-64.

ROZMYŚLANIE PRZEMYSKIE (XV w.)

Inne formy nazwy: Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa; Żywot Najświętszej Rodziny.

Obszerna polska opowieść apokryficzna prozą o życiu Matki Boskiej, z wstawką o dzieciństwie Chrystusa. Pochodzi z XV w. Zachowała się w niepełnym odpisie liczącym 426 kart z ok. 1500 r.; ze starszego rękopisu znane są urywki. Treść opiera się na łacińskim poemacie *Vita metrica* z XIII w., *Historia ecclesiastica* Piotra Comestora z w. XII, na ewangeliach oraz innych źródłach łacińskich i polskich. Nieznany autor (tłumacz, kompilator) był wykształconym duchownym. Z *Rozmyślania* korzystał Baltazar Opeć przy pisaniu *Żywota Pana Jezu Krysta*.

WYDANIA

Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa. Z rękopisu grecko-katol. kapituły przemyskiej wyd. A. Brückner. Kr. 1907 *BPP* nr 54 (w większości w pisowni zmodernizowanej). — Fragm. ogł.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — Całość pt. Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa tzw. przemyskie. Podobizna rękopisu. Wyd. S. Vrtel-Wierczyński. W-wa 1952 (ed. fototypiczna). — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2, zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Urywek zaginionego rkpsu Sieniawskiego z 1450 ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 106-112; toż w pisowni zmodernizowanej tamże s. 113-119.

Rkps Bibl. Nar. sygn. (tymczasowa, akcesyjna) Ks. wpł. 2747. Nieznaną dziś kopię Rozmyślania z 1823 posiadał prawdopodobnie S. B. Linde.

Karta pergaminowa tzw. Rogawskiego, ogł. przez L. Bernackiego w *Pam. Lit.* R. 10 (1911) mylnie jako szczątek nieznanego rkpsu Rozmyślania, jest fragmentem zaginionego odpisu Sprawy chędogiej (zob.).

OPRACOWANIA

S. Dobrzycki: Z dziejów piśmiennictwa średniowiecznego. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 985-995. — A. Brückner: Apokryfy średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1901]. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) i odb. [Rec.: J. Fijałek. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); I. Franko. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1905 t. 65]. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1903 s. 121-164. — J. Łoś: O polskich partykułach i spójnikach. *Spr. AU* 1907 nr 6. — A. Brückner: Wstęp i wyd.: Rozmyślanie... Kr. 1907 *BPP* nr 54; por. *Spr. AU* 1906 nr 6. [Rec.: A. A. Kryński. *Pam. Lit.* R. 7 (1908)]. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. Przegląd krytyczny. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). [Autorec.]. — L. Bernacki: Karta z „Rozmyślania o życiu Pana Jezusa". *Pam. Lit.* R. 10 (1911). — I. Radliński: Apokryfy judaistyczno-chrześcijańskie w polskich przeróbkach. W-wa 1911. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego.

S. IV. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1916) s. 282-299 i odb. —

J. Janów: Legendarno-apokryficzne opowieści ruskie o męce Chrystusa. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd.: Sprawa chędoga. Poz. 1933. — A. Brückner: Nowe teksty staropolskie. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). —

J. Janów: Karta z „Rozmyślania" czy Opeciowego „Żywota Pana Jezu Krysta"? *Spr. PAU* 1946 nr 2. — W. Smereka: Protoewangelia Jakuba na ziemiach polskich. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1948 nr 5-6. — (Eska): Jeden z najstarszych dokumentów polskiego piśmiennictwa z XV w. *Express Wiecz.* (W-wa) 1951, 23 IV. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Rozmyślanie... W-wa 1952. [Rec.: P. Grzegorczyk: „Rozmyślanie przemyskie". *Tyg. Powsz.* 1952 nr 45; A. Siudut. *Język Pol.* 1954 z. 5; J. Wojtkowski. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 4 (1957), wyd. 1958]. K. Budzyk: O syntezę polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: J. Kott: Zagadnienie realizmu renesansowego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 93, 94; J. Krzyżanowski. Tamże s. 82]. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 24-26 i in. — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 108; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: K. Budzyk: Ideowo-artystyczna funkcja utworu literackiego jako podstawowy wyznacznik jego cech renesansowych. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 245, 247]. — K. Górski: Biblia i sprawy biblijne w Postylli Reja. *Ref. w Pol.* 1953/1955. (Wyd. 1956). —

M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — W. Cyran: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — B. Lindertówna: Końcówka gen.- dat.- loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.* T. 2. W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — K. Górski: Nowy Testament Scharffenbergera. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym. (Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21-23 sierpnia 1956 r.).* Lubl. 1958 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego Wykłady i Przemówienia* 39. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd.: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2, zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68. — T. Skulina: Geografia językowa form „rozgniewać" i „rozniewać" w staropolszczyźnie. *Język Pol.* 1960 z. 2. — Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

SATYR PODGÓRSKI (druga połowa XVII w.)

Wierszowana satyra polityczna i obyczajowa, w formie dialogu między Satyrem i Szlachcicem. Liczy 2341 jedenastozgłoskowców, w dziesięciu częściach. Powst. po 1654, najpewniej ok. 1657. Nie znany bliżej autor o imieniu Piotr ukrył nazwisko w dwuwierszu łacińskim.

WYDANIA

Satyr podgórski, w roku MDCLIV zjawiony, w którym jako w zwierciedle wieku teraźniejszego sprawy, wojen zaś dzisiejszych wnętrzne i zwierzchnie przyczyny obaczyć możesz. Fragm. ogł. i streścił całość J. Szujski: Nieznany poemat satyryczny XVII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 1 (1874) i odb. Kr. 1873; przedr. w książce: Dzieła. Seria I t. 7. Kr. 1889. Całość (bez marginaliów łac.) wyd. J. Nowak-Dłużewski: Poemat satyrowy w literaturze polskiej w. XVI-XVII. Z dziejów inicjatywy ar-

tystycznej Jana Kochanowskiego. W-wa 1962.

Rkps Ossol. nr 680, obecnie we Lw.; fotokopia w posiadaniu Zbigniewa Kamykowskiego. Odpis z fotokopii: A. Misterska: Satyr podgórski... (Próba edycji). Poz. 1955. (Praca magisterska. Maszynopis Bibl. Katedry Lit. Pol. Uniw. Poz.).

OPRACOWANIA

J. Szujski: Nieznany poemat satyryczny XVII wieku, jw. — W. Rabski: Ueber die Satiren des Christoph Opaliński. Berlin 1892 s. 62-63. — A. Misterska: Satyr podgórski w roku MDCLIV zjawiony. (Próba edycji). Poz. 1955 (maszynopis, jw.).

SATYRA NA LENIWYCH CHŁOPÓW (druga połowa XV w.)

Inna forma nazwy: Żale szlachcica na chłopa.

Satyra obyczajowo-społeczna na tle antagonizmów klasowych szlachty i chłopstwa. Liczy 26 wersów ośmiozgłoskowych. Powstała w drugiej połowie XV w. Autor satyry nie jest znany; wg A. Brücknera był nim może pan wielkopolski Ścibor Poniecki.

WYDANIA

J. Szujski: Trzy zabytki języka polskiego XIV i XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874). — I. Polkowski: Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 3 (1884) i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952 (w pisowni zmodernizowanej). Przedr.: J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 1. W-wa 1948; S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Kapituły Kr. nr 223.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Über die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 12 (1890) s. 152-153. — A. Brückner: Wiersze polskie średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1. — S. Dobrzycki: Polska poezja średniowieczna. *Przegl. Powsz.* 1900 t. 4 i odb.; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907 s. 42-43. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1952. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit* R. 43 (1952)]. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku.* 1. Praga 1937. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 204; wyd. 2 W-wa 1951. — R. Wroczyński: Satyra staropolska. *Rzeczy Ciekawe* 1947 nr 2. — R. Pisarski: „Satyra na leniwych chłopów" i „Krótka rozprawa między panem, wójtem a plebanem" jako dwugłos w sprawie chłopskiej. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1948). — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 102. — J. Bieniarzówna: Walka chłopów w kasztelanii krakowskiej. W-wa 1953 s. 24-25. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 89, 125 i in. — K. Budzyk: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953); przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. W-wa 1956. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — S. Szczotka: Walka klasowa chłopa polskiego w XV i XVI w. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 203; toż wyd. osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 201-203. — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1956. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, lite-

ratura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 9. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959.

SCYNTYLARIUSZA UŁAMEK

Inna forma nazwy: Ułamek (Fragment) Glogera.

Fragment scyntylariusza w języku polskim, czyli przekładu jednej z popularnych w średniowieczu kompilacji sentencji moralnych i różnych wiadomości. Zachował się w postaci obustronnie zapisanej karty; z czterech kolumn tekstu trzy odnoszą się do małżeństwa, jedna mówi o „odłączeniu" (?). Wg A. Brücknera jest to prawdopodobnie kopia starszego wzoru, sporządzona w Małopolsce z początkiem XV w.

WYDANIA

Z. Gloger: Ułamek starożytnego kazania o małżeństwie z w. XIV (z dwiema podobiznami). *Bibl. Warsz.* 1873 t. 3 i osob. W-wa 1873. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 72-76. Przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 165-166 (w pisowni zmodernizowanej).

Fot. w zmniejszeniu podał J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1939 s. 30.

OPRACOWANIA

Z. Gloger: Ułamek starożytnego kazania o małżeństwie z w. XIV (z dwiema podobiznami). *Bibl. Warsz.* 1873 t. 3 i osob. W-wa 1873. — L. Malinowski. *Niwa* 1873 nr 42-43. — W. Makuszew: Sledy russkogo wlijanija na staropolskuju pismiennost'. *Sławianskij sbornik* t. 3 (1876). — A. A. Kryński: Z dziejów języka polskiego, objaśnienie do rozprawy W. Makuszewa... *Ateneum* 1879 t. 1 i odb. [Rec.: V. Jagić: Kleine Mittheilungen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 4 (1880) s. 154-155]. — J. Hanusz: Materiały do historii form deklinacyjnych w języku staropolskim (w. XIV i XV). *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) s. 315-320 i odb. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — A. Brückner: Über die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887) s. 392. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 165-166. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

SKARGA UMIERAJĄCEGO (XV w.)

Inna forma nazwy: Żale umierającego (konającego).

Utwór nieznanego autora z pierwszej połowy XV w. Jego treścią są narzekania umierającego na źle spędzone życie. Wg S. Dobrzyckiego i J. Woronczaka jest to przekład czeskiej pieśni *O rozdělení duše z tělem*, powstałej wkrótce po 1422-1424. Tekst polski jest znany z dwóch późniejszych wersji rękopiśmiennych: płockiej i wrocławskiej; trzecia — nieznanej proweniencji — zaginęła. Podstawowa wersja płocka jest pieśnią liczącą 22 zwrotki o zasadniczym schemacie budowy 8a 8a 8b 8b, ułożone akrostychicznie w porządku abecadłowym. W redakcji wrocławskiej forma abecedariusza uległa zmianie w dialog recytowany w rytuale pogrzebowym; ten zapis zakończono dziesięciowersowym pratekstem pieśni ludowej o duszy po opuszczeniu ciała. Wg J. Woronczaka wersję śląską podał w 1461-1470 prawdopodobnie duchowny świecki związany z kapitułą wrocławską, a pochodzący z pogranicza śląsko-morawskiego. Właścicielem kodeksu z tą wersją był przypuszczalnie penitencjarz katedry wrocławskiej, Jan Rodzina, zmarły 6 czerwca 1499.

WYDANIA

Tekst płocki: W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 (z kopii rkpsu, niedokładnie). — J. Rozwadowski:... Żale konającego. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 1 (1904). Przedr. A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż

wyd. 2 zmien. W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930 (z dod. tekstem pieśni czeskiej O rozdělení duše s tělem); toż wyd. 2 W-wa 1950.

Tekst wrocławski: W. Nehring: Beiträge zum Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) i nadb. Przedr. S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948.— J. Woronczak: Skarga umierającego. Ze studiów nad rękopisem nr 2 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu. *Sobótka* 1948 i odb. rozszerzona (z fot.) Wr. 1949.

Teksty w pisowni zmodernizowanej: A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 245-247 i odb. Kr. 1896 (rekonstrukcja przypuszczalnego tekstu pierwotnego). — A. Brückner: Literatura religijna Polski średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 223-225. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952. — J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1. W-wa 1959 (wersja wrocławska).

Tekst zaginiony; 13 wersów ogł. W. Nehring: Beiträge..., jw.

OPRACOWANIA

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — W. Nehring: Beiträge zum Studium altpolnischer Sprachdenkmäler. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) i nadb. — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 244-255 i odb. Kr. 1896. — S. Dobrzycki: Studia nad średniowiecznym piśmiennictwem polskim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1901). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 223-234. — J. Rozwadowski: De morte prologus i Żale konającego. *Materiały i Prace Komisji Język. AU* t. 1 (1904). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do wyd.: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1952. — S. Vrtel-Wierczyński: Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze polskiej i czeskiej. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926) i odb. — S. Vrtel-Wierczyński: Staroczeski dialog moralizujący z początku w. XVI. *Sborník filologický* i odb. Praga 1928. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 587. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku.* 1. Praga 1937. — J. Hrabák: Polski ośmiozgłoskowiec średniowieczny. *Prace ofiarowane K. Wóycickiemu.* Wil. 1937. —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 33-34. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 78-82.— M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 102. — J. Woronczak: Skarga umierającego. Ze studiów nad rękopisem nr 2 Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu. *Sobótka* 1948 i odb. rozszerzona Wr. 1949. [Rec.: T. Mikulski. *Zeszyty Wr.* 1949 z. 1/2; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 663-664; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — J. Woronczak: „Skarga umierającego". Najstarsze przekazy i obce wzory. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951). [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 664-665; przedr. jw.].— J. Woronczak: Dodatek do „Skargi umierającego". *Pam. Lit.* R. 40 (wyd. 1952). —

K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 93 i in. — J. Lewański: Popularny dramat i teatr polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956; por. J. Lewański: Popularny dramat ..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Starzyński: Wątek śmierci w ikonografii. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956. — I. Turnau: Zwroty do publiczności w polskim teatrze renesansowym. *Pam. Teatr.* 1954 z. 1 s. 45. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 145 nn., 305. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — W. Cyran: Oznaczanie tylnej nosówki przez „u" w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz.*

I. Rozpr. Komisji Język. t. 3 (1955). — S. ROSPOND: Polsko-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich. *Językoznawstwo. Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. im. B. Bieruta* S. A nr 5 (1957). — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — S. ROSPOND: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959.

SPOWIEDŹ PANA WOJEWODY (1702)

Satyra polityczna wierszem przeciw wojewodzie kaliskiemu F. Lipskiemu i prymasowi M. Radziejowskiemu, oskarżonym o przekupne konszachty z Karolem XII szwedzkim i spiskowanie przeciw wolności szlacheckiej. Autor — stronnik Augusta II — bliżej nie znany.

WYDANIA

Wyd. E. Zivier: Przyczynek do historii wojny północnej. *Ateneum* 1901 t. 2.

Rkps był w arch. książęcym w Pszczynie.

SPRAWA CHĘDOGA O MĘCE PANA CHRYSTUSOWEJ

Zabytek, będący w znanej postaci kopią starszego oryginału, ma formę obszernej pasji z obfitymi wstawkami o charakterze modlitw, wywodów teologicznych, apokryfów, legend itp. przeznaczonej do lektury domowej lub klasztornej. Jest kompilacją przekładów i przeróbek z tekstu ewangelii i różnych średniowiecznych źródeł łacińskich. Wg J. Janowa pierwowzór polskiego tekstu *Sprawy* powstał w czasie bliskim doby *Kazań świętokrzyskich* i *Psałterza floriańskiego.* Autor (tłumacz, kompilator) nie jest znany. Kopia została sporządzona przez Wawrzyńca z Łaska koło Sieradza w 1544. Ze *Sprawą* łączy się apokryficzna *Ewangelia Nikodema* (zob.).

WYDANIA

Fragm. z kopii 1544 ogł.: A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — Fragm. nieznanego odpisu z XV w. ogł. L. Bernacki: Karta z „Rozmyślania o życiu Pana Jezusa". *Pam. Lit.* R. 10 (1911). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — Całość wyd. S. Vrtel-Wierczyński. Poz. 1933.

Rkps całości Bibl. Nar. sygn. Pol. F. I. 16. — Fragm. (tzw. karta Rogawskiego) Bibl. Czart. nr 2566. Podobizny ogł.: Album fotograficzne Wystawy starożytności i zabytków sztuki... urządzonej w Krakowie 1858 i 1859 r. W-wa 1859 tabl. LXII. — P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. S. Kossowski. T. 1. Lw. 1914 s. 91.

OPRACOWANIA

A. KALINA: Anecdota palaeopolonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 3 (1879). — A. SEMENOVIĆ: Kritische Bemerkungen zu altpolnischen Texten. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 7 (1884). — A. BRÜCKNER: Fremde Vorlagen und Fassungen slavischer Texte. VI. Passio Christi, polnisch und russisch. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 11 (1888). — E. T. KARSKIJ: Zapadnorusskij sbornik XV wieka. *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akad. Nauk* t. 2 (1897) z. 4; por. *Sbornik Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti...* t. 65 (1897) s. 21-33. — A. BRÜCKNER. Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — A. BRÜCKNER: Apokryfy średniowieczne. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb. [Rec.: W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1901]. Cz. II. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 40 (1905) i odb. [Rec.: J. FIJAŁEK. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); I. FRANKO. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1905 t. 65]. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. [Rec.: S. PTASZYCKI. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. — J. ŁOŚ: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. Wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

S. WIERCZYŃSKI: Sprawa chędoga o męce Pana Chrystusowej. *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* 1930. — J. JANÓW: Legendarno-apokryficzne opowieści ruskie o męce Chrystusa. *Prace Filol.* t. 15 cz. 2 (1931). — S. WIERCZYŃSKI: Staropolskie „Żale Matki Boskiej". *Kur. Poz.* 1933 nr 177. —

S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Sprawa chędoga. Poz. 1933. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 30 (1933); J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1933; B. Gładysz. *Ateneum Kapłańskie* t. 34 (1934); A. Brückner. *Slavia* 1938/1939 s. 424]. — (P.) (R. Pollak): Nowy zabytek języka polskiego. *Kur. Poz.* 1933 nr 303. — J. Krzyżanowski: Dookoła baśni o Madejowym łożu. *Ruch Lit.* 1934; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* nr 4; wyd. 2 W-wa 1961. — J. Janów: Karta z „Rozmyślania" czy Opeciowego „Żywota Pana Jezu Krysta"? *Spr. PAU* 1946 nr 2. — H. Grappin: Staropolski biernik „ni" zaimka anaforycznego? *Spr. PAU* 1951 nr 2. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — J. Petr: K lokalisaci rukopisu „Sprawa chędoga" s g. 1544. *Slavia* 1958 z. 3. [Rec.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* 1959 s. 276; S. Urbańczyk. *Język Pol.* 1959 z. 1]. — M. Bargieł: Kilka uwag metodologicznych (na marginesie studiów staropolskich). *Język Pol.* 1959 z. 2. — M. Bargieł: O lokalizacji i różnicach językowych „Sprawy chędogiej" i „Ewangelii Nikodema". *Rozpr. Komisji Język. Łódzkiego Tow. Nauk.* t. 7 (1959). — T. Skulina: Geografia językowa form „rozgniewać" i „rozniewać" w staropolszczyźnie. *Język Pol.* 1960 z. 2.

STATUTÓW XIV i XV w. PRZEKŁADY

I. STATUT WIŚLICKI

Pierwszy kodeks zwyczajowego prawa polskiego. Powstał na polecenie Kazimierza Wielkiego, pod redakcją arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii ze Skotnik i kanclerza krakowskiego, doktora praw Janusza Suchywilka ze Strzelec. Posiadał dwie redakcje — dla Wielkopolski i Małopolski. Za datę ich ogłoszenia większość badaczy przyjmowała rok 1347; statut dla Małopolski opublikowano na wiecu w Wiślicy, statut dla Wielkopolski — w Piotrkowie. Wg S. Romana statut dla Wielkopolski powstał jako całość między przełomem 1356/7 a marcem 1362; datowanie statutu dla Małopolski nie jest dokładnie zbadane.

WYDANIA

T e k s t ł a c.: Constitutiones vel Sintagmata provincialia incliti Regni Polonie per... principem et dominum... Kazimirum primum Polonie regem... edita et promulgata. B. m. r. (Lipsk 1487 lub pocz. 1488, dr. K. Kachelofen). — Constitutiones et statuta vel syntagmata provintialia. B. m. r. (Lipsk 1488 lub pocz. 1489, dr. M. Brandis). — J. W. Bandtkie: Ius polonicum. W-wa 1831. — B. Ulanowski (i S. Kutrzeba). *Arch. Komisji Prawniczej PAU* t. 2, 4 (1921). — Statuty Kazimierza Wielkiego w opracowaniu Oswalda Balzera z rękopisu pośmiertnego wydali: Zdzisław Kaczmarczyk, Michał Sczaniecki, Stefan Weymann. Poz. 1947 *Studia nad Hist. Prawa Pol.* nr 19. —

Prawo górnicze Kazimierza Wielkiego, wg ed. J. W. Bandtkiego, jw. przedr. H. Łabęcki: Górnictwo. Opis kopalnictwa i hutnictwa polskiego pod względem technicznym, historyczno-statystycznym i prawnym. T. 2. W-wa 1841 s. 105-123.

Rękopiśmienne kodeksy łac. wymienia F. Piekosiński, zob. Wyd. zbior. poz. 3, 4. Estr. VIII, 212-213 podaje cztery średniowieczne ed. łac. Statutów; wg K. Piekarskiego można stwierdzić istnienie tylko dwóch.

P r z e k ł a d y p o l.:

1. Pierwszy przekład polski *Statutu wiślickiego* powstał w pierwszej połowie XV w., prawdopodobnie z polecenia księcia mazowieckiego Bolesława IV. Tłumaczem był kustosz katedry warszawskiej, doktor dekretów Świętosław z Wocieszyna. Tekst zachował się w odpisie z 1449, sporządzonym przez Mikołaja Suleda, mieszczanina i burmistrza warckiego.

Wyd.: Z. Celichowski: Prawa polskie Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły, przełożone na język polski przez Świętosława z Wocieszyna r. 1449. Przedruk (sic!) homograficzny... wykonał A. Piliński. Poz. 1877. — Fragm. wyd.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Polska proza średniowieczna. Kr. 1923 *BN* I, 68. — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2, zmienione. Wr.1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Czart. nr 1418.

2. Przekład ziemskiego statutu wiślickiego, nieznanego tłumacza. Powstał ok. 1460 na Rusi Czerwonej, z polecenia podstole-

go lwowskiego Mikołaja Gołogórskiego.

Wyd.: Z. Celichowski: Statut wiślicki w polskim przekładzie r. 1460. Przedruk (sic!) homograficzny... wykonał A. Piliński. Poz. 1876. — Fragm. wyd.: A. A. Kryński i M. Kryński, jw. poz. 1. — A. Brückner, jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza..., jw. poz. 1.

Rkps, tzw. Kodeks Działyńskich, w Bibl. Kórn.

3. Przekład nieznanego tłumacza. Zachował się w odpisie z 1501, który stał się podstawą dalszych tłumaczeń.

Wyd.: O. Grünenthal: Das Statut von Wiślica in polnischer Fassung. Kritische Ausgabe. Heidelberg 1925. — Fragm. wyd.: A. A. Kryński i M. Kryński, jw. poz. 1. — A. Brückner, jw. poz. 1.— S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza..., jw. poz. 1.

Rkps był w Bibl. Tarnowskich w Dzikowie.

4. Przekład Aleksego Stradomskiego. Stanowi część pierwszą jego kodeksu z tłumaczeniami praw. Powstał w 1503 w oparciu o pierwotny tekst z w. XV. Zachował się w odpisie plebana gierałtowskiego, ks. Macieja Lipnickiego, dokonanym w 1518.

Wyd.: Przekł. prawa żupnego Kazimierza Wielkiego z 1541-1542, wyd. wg autografu J. Krzyżanowski. *Roczn. Kr.* t. 25 (1934) i odb. — Inne fragm. wyd.: A. A. Kryński i M. Kryński, jw. poz. 1. — S. Vrtel-Wierczyński, jw. poz. 1.

Kodeks Stradomskiego Bibl. Jagiel. nr 1174.

Kopie przekładu Stradomskiego:

a) W kodeksie tzw. Wiślicja z połowy XVI w. Wyd. przerysowe K. Stronczyński. „I. N. R. I. Statuta polskye crola Kazimirza Wysslici slozone". B. tyt. m. r. (W-wa ok. 1840). — Przedr. K. W. Wójcicki. W-wa 1847.

Rkps był w Arch. Głównym Królestwa Polskiego w W-wie.

b) Kodeks tzw. świętojerski, z drugiej połowy XVI w.

Wyd. zob. Wyd. zbior.

Rkps Bibl. Czart.

5. Rkps tzw. Szczawińskiego, z początku XVI w., z pewnymi odchyleniami od tekstu Stradomskiego.

Wyd. zob. Wyd. zbior.

Rkps Bibl. PAN w Kr. nr 1588.

II. STATUT MAZOWIECKI

Statut kształtował się w 1377-1426. Przekładu oryginału łacińskiego na język polski dokonał kanonik warszawski i pleban czerski, Maciej z Rożana. Tekst tłumaczenia zachował się w odpisie Mikołaja Suleda z 1450.

WYDANIA

Tekst łac. wyd. Piotr Goryński pt. Statuta Ducatus Masoviae. Kr. 1541, dr. H. Wietor.

Przekł. pol. wyd. Z. Celichowski: Prawa książąt mazowieckich, przełożone na język polski... Przedruk (sic!) homograficzny... wykonał A. Piliński. Poz. 1877.

Rkps, tzw. Kodeks Świętosławowy (lub puławski), Bibl. Czart. nr 1418.

WYDANIA ZBIOROWE przekładów:

1. J. Lelewel: Księgi ustaw polskich i mazowieckich na język polski w latach 1449, 1450, 1503, 1451 [zamiast 1541] przekładane. Wil. 1824 *Historyczne Pomniki Języka i Uchwał Polskich i Mazowieckich z w. XV-go* t. 1.

Tu: statuty małopolskie i wielkopolskie; Kazimierza Wielkiego wiślickie; Władysława Jagiełły warckie; Kazimierza Jagiellończyka nieszawskie, nowokorczyńskie, opatowieckie, sądowe; mazowieckie; wiślickie w ukł. J. Łaskiego — wg. rkpsów: Świętosława z Wocieszyna, Świętojerskiego i Wiślicji.

2. A. Z. Helcel: Starodawne prawa polskiego pomniki poprzedzone wywodem historyczno-krytycznym tzw. prawodawstwa wiślickiego Kazimierza Wielkiego. T. 1. W-wa 1856.

Tu: Summa główna statutów Kazimierza Wielkiego i jej przekł. przez Świętosława z Wocieszyna; Zwód zupełny Statutów — z przekładem tegoż; Rozkład poprzedzającego zwodu zupełnego na zmieszane z nim cztery pierwotne statuty; Statuty i uchwały mazowieckie; Statut warcki Władysława Jagiełły.

3. F. Piekosiński. *Arch. Komisji Prawniczej AU* t. 3 (1895).

Tu: przekł. pol. statutów wg kodeksu Dzikowskiego, Działyńskich, Świętosławów, Stradomskiego (z uwzględnieniem wariantów z Wiślicji i kod. Świętojerskiego); z podobizną Kodeksu Dzikowskiego.

4. F. Piekosiński (wyd. dokończył S. Kutrzeba). *Arch....*, jw. t. 8 (1907).

Tu: przekł. pol. statutów Kazimierza Wielkiego i warckiego z rkpsu Szczawińskiego.

W 1423-1434 dokonano przekładu statutów Kazimierza Wielkiego z łaciny na język ukraińsko-ruski, na użytek ziem ruskich Korony. Wg A. Vetulaniego i S. Romana przekład powstał z inicjatywy kół dworskich Władysława Jagiełły.

Fragm. ogł. A. Sosnowski: Wiadomość o prawach Kazimierza Wielkiego przełożonych na język czerwonoruski za czasów Władysława Jagiełły. *Dzien. Wil.* 1822 t. 2 s. 277-292. — Fragm. z kopii in.

przekł. ogł. A. Wostokow: Opisanie russkich i sławianskich rukopisiej Rumiancowskogo Muzieja. Petersb. 1842 s. 658-661. — Całość wg lichej kopii XIX-wiecznej tegoż przekł. wyd.: *Akty otnosiaszczijesja k istorii Zapadnoj Rosii*. T. 1 nr 2. Petersb. 1846. (Tamże pod nrem 27 ruski przekł. statutu warckiego). Wyd. kryt. S. Roman, A. Vetulani: Ruski przekład polskich statutów ziemskich z rękopisu moskiewskiego. Wr. 1959 *PAN Instytut Nauk Prawnych. Starodawne Prawa Pol. Pomniki* S. II dz. 1: *Prawo Ziemskie* t. 1.

OPRACOWANIA

J. Lelewel: Księgi ustaw polskich i mazowieckich... Wil. 1824 *Historyczne Pomniki Języka i Uchwał Polskich i Mazowieckich z w. XV* t. 1; fragm. przedr. *Bibl. Pol.* 1825 t. 2. [Rec.: M. Podczaszyński: Uwagi nad dziełem Pomniki historyczne... *Dzien. Warsz.* 1825 t. 1]. — J. Lelewel: Krytyczny rozbiór Statutów wiślickich. *Roczn. Tow. Król. Warsz. Przyj. Nauk* t. 20 (1828) i w odb. pt. Początkowe prawodawstwo polskie cywilne i kryminalne do czasów jagiellońskich. W-wa 1828; przedr. uzup. w książce: Polska wieków średnich. T. 3. Poz. 1851. [Rec.: I. Daniłowicz. *Dzien. Warsz.* 1829 t. 18]. — W. A. Maciejowski: Nowe źrzódło wiślicki statut objaśniające. *Dzwon literacki. Pismo zbiorowe*. T. 3. W-wa 1846. — R. Hube: Przyczynek do objaśnienia historii Statutu wiślickiego. *Bibl. Warsz.* 1853 t. 1; przedr. w książce: Pisma. T. 2. W-wa 1905. — A. Z. Helcel: Przedmowa i wyd.: Starodawne prawa polskiego pomniki. T. 1. W-wa 1856. [Rec.: *Bibl. Warsz.* 1857 t. 2; *Czas* 1857 nr 97]. — S. Łaguna: Kilka uwag nad wywodem historycznym niektórych artykułów Statutu wiślickiego. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 3; przedr. w: Pisma. W-wa 1915. — A. Stadnicki: Przegląd krytyczny rozporządzeń tak zwanego Statutu wiślickiego podług przedmiotów ułożony, z uwzględnieniem poprawnej wersji w dziele pana Z. A. Helcela podanej i z ocenieniem zdobyczy naukowych przez jego badania osiągniętych. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 1-4 i odb. W-wa 1860. [Rec.: W. A. Maciejowski. *Bibl. Warsz.* 1861 t. 1]. —

M. Bobrzyński: Wiadomość o świeżo odkrytym kodeksie Aleksego Stradomskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873. — R. Hube: Statut wartski Władysława Jagiełły. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 2; przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1905. — R. Hube: Statuta nieszawskie z 1454 roku. W-wa 1875 *Bibl. Umiejętności Prawnych* S. II nr 8 z. 14; przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1905. — R. Hube: O datach nadawanych Statutom Kazimierza Wielkiego. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 1 i odb.; przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1905. [Rec.: M. B. *Przegl. Kryt.* 1877 nr 4]. — [Statut wiślicki... Przedruk homograficzny... Poz. 1877. Rec.]. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2. — [Prawa książąt mazowieckich... Przedruk homograficzny. Poz. 1877. Rec.]. *Bibl. Warsz.* 1877. — K. Dunin: Dawne mazowieckie prawo. W-wa 1880. — R. Hube: Prawo polskie w XIV wieku: Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego. W-wa 1881 *Bibl. Umiejętności Prawnych*. — W. Kętrzyński: Króla Aleksandra zbiór statutów przełożonych na język polski w r. 1501. *Przew. Nauk. i Lit.* 1883. —

W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — O. Balzer: Słowo o przekładach polskich statutów średniowiecznych. *Przew. Nauk. i Lit.* 1887 i odb. Lw. 1888. [Rec.: W. Abraham. *Kwart. Hist.* 1889]. — L. Mańkowski: Kritische Bemerkungen zu dem Texte der sogenannten zweiten Uebersetzung des Statuts von Wiślica. Wr. 1889. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1891; M. R. *Ateneum* 1891 t. 3]. —

O. Balzer: Corpus iuris polonici medii aevii. Program wydania zbioru ustaw polskich średniowiecznych oraz regesta tychże ustaw. *Kwart. Hist.* 1891. — F. Piekosiński: W sprawie zamierzonego wydawnictwa „Corpus iuris Polonici medii aevi". Tamże. — B. Ulanowski: Geneza Statutów Kazimierza Wielkiego. *Spr. AU 1891*. Kr. 1892. — F. Piekosiński: Uwagi nad ustawodawstwem wiślicko-piotrkowskim króla Kazimierza Wielkiego. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 28 (1892) i odb. Kr. 1891; por. *Spr. AU 1891*. Kr. 1892. — F. Piekosiński: Wstęp i wyd.: Statuty... *Arch. Komisji Prawniczej AU* t. 3 (1895) i odb. [Rec.: A. Rembowski. *Bibl. Warsz.* 1896 t. 2]. — A. Winiarz: Prejudykaty w statutach Kazimierza Wielkiego. *Kwart. Hist.* 1895. — F. Piekosiński: Jeszcze słowo o ustawodawstwie wiślicko-piotrkowskim króla Kazimierza Wielkiego. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 33 (1896) i odb.; por. *Spr. AU* 1895. Kr. 1896. [Rec.: A. R. *Bibl. Warsz.* 1897 t. 1; K. J. Gorzycki. Przew. *Nauk. i Lit.* 1897]. — J. Bystroń: O pisowni i języku ksiąg ustaw polskich, na podstawie kodeksów Świętosławowego, Działyńskich, dzikowskiego i stradomskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 28 (1900) i odb. Kr. 1899; por. *Spr. AU* 1898 nr 8. — W. Semkowicz: [F. Piekosiński i S. Kutrzeba wyd. przekł. pol. Statutów. *Arch. Komisji Prawniczej AU* t. 8 (1907). Rec.]. *Kwart. Hist.* 1908. — J. Łoś: Przegląd językowy

wych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

B. ULANOWSKI (i S. KUTRZEBA): Wstęp i wyd.: Statuty... *Arch. Komisji Prawniczej PAU* t. 2, 4 (1921). [Rec.: A. VETULANI. *Przew. Hist.-Prawny* 1930]. — K. PIEKARSKI: O średniowiecznych wydaniach statutów świeckich (syntagmatów). *Kwart. Hist.* 1923. — O. GRÜNENTHAL: Przedmowa do: Das Statut von Wislica in polnischer Fassung... Heidelberg 1925. — S. KUTRZEBA: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 161 nn. — A. VETULANI: Artykuły sądowe. Studium z historii źródeł prawa polskiego XV wieku. Lw. 1927 *Pam. Hist.-Prawny* t. 4 z. 6.— R. TAUBENSCHLAG: Geneza Statutów Kazimierza Wielkiego. *Spr. PAU* 1928 nr 1. — W. NAMYSŁOWSKI: O identyczności niektórych norm w średniowiecznym prawie polskim i płd.-słowiańskim. *Przew. Hist.-Prawny* 1930. — Z. WOJCIECHOWSKI: Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Grossen. Wr. 1930. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 593. — W. HEJNOSZ: Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego w Pismach W. A. Maciejowskiego. *Przew. Hist.-Prawny* 1932 i odb. Lw. 1933. — J. KRZYŻANOWSKI: Statut Kazimierza Wielkiego dla krakowskich żup solnych. *Roczn. Kr.* t. 25 (1934) i odb. — A. KŁODZIŃSKI: O powstaniu statutu warckiego. *Księga pam. ku czci F. Zolla*. Kr. 1936 (=*Czasop. Prawnicze i Ekonomiczne* t. 30). —

O. BALZER: Wstęp do wyd.: Statuty. Cz. 1. Ustawodawstwo polskie w dobie piastowskiej. 2. Studium nad tekstami łacińskimi Objątku Wiślickiego statutów... 3. Rekonstrukcja autentycznego tekstu Objątku Wiślickiego statutów... Poz. 1947 *Studia nad Hist. Prawa Pol.* t. 19. (Praca nie ukończona). [Rec.: O. HALECKI. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* t. 28 (1950) s. 247-249]. — S. ROMAN: Trudności związane z wydaniem ruskiego przekładu polskich statutów ziemskich (Ms. 702 Państwowego Hist. Muzeum w Moskwie). *Spr. PAU* 1950 nr 9. — A. VETULANI, S. ROMAN: Średniowieczny ruski przekład statutów ziemskich Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły. Wr. 1950 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 39; por.: O zapomnianym przez naszą naukę średniowiecznym ruskim tłumaczeniu statutów Kazimierza Wielkiego. *Spr. PAU* 1948 nr 10; por. *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1948*. Wr. 1949. — H. GRAPPIN: Staropolski biernik „ni" zaimka anaforycznego? *Spr. PAU* 1951 nr 2. — W. HEJNOSZ: Jeszcze o średniowiecznym ruskim przekładzie statutów ziemskich Kazimierza W. i Władysława Jagiełły. *Spr. PAU* 1951 nr 10. — S. ROMAN: O czasie powstania statutu warckiego. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 3 (1951). — W. CYRAN: Ślady iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). —

W. KURASZKIEWICZ: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 11. — W. ŚMIECH: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śr, *źr, *żr. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* s. 10. (Maszynopis powiel.). — S. GRODZISKI: Stosunek szlachty do cechów w świetle statutu warckiego. *Czasop. Prawno-Hist.* 1954 z. 2. — M. BARGIEŁ: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — M. KARAŚ: Historia i geografia prepozycji „ot" ‖ „od" w języku polskim. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T. 1. W-wa 1955 s. 80-82. — F. SOBALSKI: Jeszcze o dacie powstania statutu warckiego. *Czasop. Prawno-Hist.* 1955 z. 2. — H. GRAJEWSKI: Kara śmierci w prawie polskim do połowy XIV wieku. W-wa 1956. — B. LESIŃSKI: W sprawie postanowienia statutu warckiego o cechach. *Czasop. Prawno-Hist.* 1956 z. 1. — B. LINDERTÓWNA: Końcówka gen.- dat.-loc. sg. „-e" i „-ej" w odmianie zaimkowo- przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii pol. i słowiańskiej*. T. 2 W-wa 1957. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — L. ŁYSIAK, S. ROMAN: Polskie statuty ziemskie w redakcji najstarszych druków Syntagmata. Wr. 1958 *PAN Instytut Nauk Prawnych. Starodawne Prawa Pol. Pomniki*. S. 2: *Pomniki Prawa Pol.* Dz. 1: *Prawo Ziemskie* t. 2. [Rec.: J. MATUSZEWSKI. *Czasopismo Prawno-Hist.* 1959 z. 1; J. M. (MATUSZEWSKI). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — S. ROMAN: Przywileje nieszawskie. Wr. 1957. [Rec.: W. HEJNOSZ. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 10 (1958)]. — S. ROMAN: Z badań nad statutem wielkopolskim Kazimierza Wielkiego. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Poz. 1959. — Z. KLEMENSIEWICZ: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

STATUTU ORMIAŃSKIEGO PRZEKŁAD (1519 – 1528)

Tłumaczenie polskie łacińskiego tekstu statutu ormiańskiego, uchwalonego przez sejm w 1519. Rękopis przekładu liczy 96 kart i pochodzi z 1528; wg O. Balzera był on urzędową własnością sądu ormiańskiego we Lwowie. Tłumacz, dobrze władający językiem polskim, nie jest znany. — Inne anonimowe przekłady statutu pochodzą z 1595 (fragmentaryczne) i z 1601 (całkowity).

WYDANIA

Wszystkie teksty wyd. O. Balzer. *Corpus Iuris Polonici* t. 3 (1906) (w pisowni zmodernizowanej). – Przekł. z 1601 ogł. K. W. Wójcicki pt. Prawa i artykuły Ormian lwowskich. W książce: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 1. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1854. – S. Barącz: Rys dziejów ormiańskich. Tarnopol 1869 s. 205-261.

Rkps Ossol. nr 1916; Bibl. Kórn. sygn. P. 42.

OPRACOWANIA

O. Balzer: Oprac. i wyd. przekładów w: *Corpus Iuris Polonici* t. 3 (1906) s. 403 nn., 423 nn. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 196-197]. – J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

STATUTU PIOTRKOWSKIEGO PRZEKŁAD (1501)

Przekład statutu Jana Olbrachta, uchwalonego przez sejm w Piotrkowie 1501. Powstał w sierpniu tegoż roku. Tłumacz nieznany.

WYDANIA

F. Bostel: Nieznana konstytucja sejmowa z roku 1501. *Kwart. Hist.* 1887.

Rkps był w Bibl. Tarnowskich w Dzikowie.

OPRACOWANIA

W. Kętrzyński: Króla Aleksandra zbiór statutów. *Przew. Nauk. i Lit.* 1883. – F. Bostel: Nieznana konstytucja... *Kwart. Hist.* 1887. – K. Tymieniecki: Konstytucja z r. 1501 o przytwierdzeniu kmieci. *Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby*. T. 1. Kr. 1938; przedr. (uzupełniony komentarzem) w: Pisma wybrane. W-wa 1956.

TRACTATUS DE MALIS

Inna forma nazwy: Tractatus de his malis, quae aguntur in hoc mundo.

Kompilacyjny łaciński traktat moralizujący wierszem. Powst. w XIV lub na początku XV w. Liczy około 250 wersów. Treścią są wyrzekania na zepsucie świata zakończone wezwaniem do poprawy. Autor poematu nie jest bliżej znany. Był duchownym związanym ze szkołą przy katedrze w Poznaniu; miał duże oczytanie w średniowiecznej literaturze pięknej. W tekście występuje imię: magister Nicolaus, następnie w notatce w rkpsie: magister Olochoch. A. Brückner przypuszczał, że autorem może być mistrz Mikołaj z Poznania. R. Ganszyniec przypisał utwór magistrowi Olochochowi.

WYDANIA

Fragm. ogł. A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. III. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) s. 285, 288-290 i odb. – Całość wyd. R. Ganszyniec: Polonolatina. VI. De his malis, quae sunt in mundo. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926).

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2458.

Autorowi Tractatus de malis A. Brückner przypisywał autorstwo poematu De vita seu moribus curiotarum (zob.).

OPRACOWANIA

A. Brückner: Średniowieczna poezja..., jw. – W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 80; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 26. – R. Ganszyniec: Polonolatina. VI, jw.

TYMATAS SKOTOPAS (1572 – 1573)

Satyra polityczna wierszem nieznanego autora. Powstała w związku ze zjazdem w Kole, który odbył się 15 października 1572. Wg J. Czubka utwór napisał ksiądz Jan Głuchowski (zob.); zaprzeczył temu A. Brückner, który wysunął jako domniemanego autora Stanisława Porębskiego (zob.).

WYDANIA

Tymatas skotopas do wszystkiego rycerstwa na Kolskim zjaździe. Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 23-31.

OPRACOWANIA

J. Czubek: Wstęp do wyd.: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 6 (1907) s. 405-406].

USTAWY PRAWA POLSKIEGO (1559/1560)

Zbiór obejmujący swobodny przekład polski — często błędny — wyciągu przepisów z ustaw w języku łacińskim z lat 1507-1540 (m. in. ze statutów J. Łaskiego, Zygmunta I oraz konstytucji sejmowych 1527, 1538, 1539). Przepisy podane bez komentarza, w układzie niezupełnie systematycznym, uszeregowane są w 38 rozdziałach (pierwszy: *O królu*; ostatni: *O żydziech*). Na końcu dodano *Statuta Sejmu Warszawskiego Roku Pańskiego 1557*. Autorstwa zbioru podpisanego kryptonimem J. P. dotąd zdecydowanie nie rozstrzygnięto. S. Bandtkie i F. Bentkowski za autora uważali Jana Herburta (zob.); T. Wierzbowski — jego sekretarza Jana Piwkę. Przypuszczano również, że Herburt ułożył zbiór, a Piwko przełożył na język polski. E. Triller na podstawie notatki z XVII w. (egz. Ossol.) podaje, że Jan Piwko wysyłał pisma Herburta, podpisując je tym kryptonimem. W. A. Maciejowski rozwiązywał go (ze znakiem zapytania) jako: Jan Ponętowski (zob.). Za autorów podawano również Jakuba Przyłuskiego oraz Jana Tarnowskiego. Z. Celichowski przypisał autorstwo (wg rkpsu Bibl. Czart. nr 1427) Janowi Palczowskiemu z Brzeźnicy, dziadowi Pawła (zob.), kalwinowi (zmarłemu w 1565), który w 1524 studiował w Akademii Krakowskiej, od 1548 był dworzaninem Zygmunta Augusta, następnie sędzią zatorskim oraz posłem na sejmy w 1562, 1564. Pewność tej hipotezy kwestionuje Estreicher, uważając jedynie za możliwe, iż zbiór powstał tuż po 1540 i miał pierwotnie formę łacińską, a Palczowski dokonał tylko przekładu w 1555.

WYDANIA

Ustawy prawa polskiego... Brześć 1559/1560, dr. J. Murmelius (wg K. Piekarskiego; wg Estr. 1560). Wyd. nast. (z drobnymi zmianami w tyt. i tekście): Brześć 1561; b. m. r.; b. m. (wg K. Piekarskiego: Królewiec) 1563; b. m. 1565; b. m. 1569; Kr. 1579 (z przydatkiem O obronie koronnej... Jana Tarnowskiego); wyd. homogr. A. Piliński b. m. 1860; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* S. III z. 13-14.

Fragm. egz. ed. pierwszej Bibl. Kórn.

Zob. Estr. XXXII, 92—94.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814 s. 140. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 3 cz. 2. Kr. 1822 s. 276 nn. nr XXXIII. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 6. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 300. — S. Malinowski: Wstęp do: Stanisława Łaskiego wojewody sieradzkiego prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864 s. CLXII. — Z. Celichowski: O autorze i wydaniach dzieła „Ustawy prawa polskiego". *Rozpr. i Spr. z Posiedzeń Wydz. Filol. AU* t. 5 (1877). — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 256-257. — K. Piekarski: Książka w Polsce XV i XVI wieku. *Kultura staropolska*. Kr. 1932 s. 358, 367. — E. Triller: Dyskusja (po referacie: H. Szwejkowska: Problemy starych druków w polskich bibliotekach naukowych). *Druga Konferencja Nauk. Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wr. Tow. Nauk. Wrocław 3-5 XI 1954*. Wr. 1957 s. 115.

WIERSZ NA BITWĘ POD PŁOWCAMI (po 1331)

Sześciowiersz łaciński (z wstawką polską) o niejednolitej strukturze rytmicznej. Dotyczy głównie wyniku bitwy pod Płowcami i Radziejowem, zawiera akcenty szyderstwa i triumfu. Wg R. Gansińca powstawał sukcesywnie po 1331. Zachowany w *Roczniku kujawskim* z drugiej połowy XIV w., pióra nieznanego duchownego z diecezji włocławskiej.

WYDANIA

A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 210. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 439. — Wersja odmienna (o ośmiu wersach). Wyd. W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) s. 906.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. T. 1. Kr. 1918 s. 56; wyd. 2 Kr. 1935. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 439-440.

WIERSZ NA CZEŚĆ SPYTKA Z MELSZTYNA (pierwsza poł. XV w.)

Panegiryk łaciński na cześć Spytka z Melsztyna za jego dobrodziejstwa dla duchownych. Liczy 19 heksametrów. Nieznany autor podpisał się Io. de Ia., co odczytano jako Ioannes de Iarosław.

WYDANIA

Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 276.

Rkps był w Bibl. Uniw. Lw.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Spominki przeworskie, jw. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 363 i odb. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 67.

WIERSZ NA SPUSTOSZENIE SAMBORA (1449)

Wiersz łaciński na spustoszenie Sambora podczas najazdu Turków i Wołochów na Polskę w 1448. Zachował się w ułamku liczącym 33 heksametry. Bliżej nie znany autor lub kopista pisał 10 marca 1449 w Rzeszowie.

WYDANIA

A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 253-254.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 363 i odb. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 59.

WIERSZ NA ŚMIERĆ KSIĘCIA LESZKA (początek XIV w.)

Łaciński wiersz na śmierć księcia Leszka (zm. 1298) w czterech leoninach (inc.: *Migravit baro natus ex semine claro...*). Wg R. Gansińca powst. w początku XIV w. Zapisany w *Roczniku świętokrzyskim*, zachowany w jego kopii z pierwszej połowy XV w. Autor nieznany.

WYDANIA

A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 77. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 438.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 63; wyd. 2 Kr. 1935. — R. Gansiniec: Nagrobek ..., jw.

WIERSZ O BITWIE POD GRUNWALDEM (I) (pierwsza poł. XV w.)

Inne formy nazwy: Historia metrica de magna strage alias o welgem pobiczu; Metra de lite Prutenorum et Polonorum; De proelio Tannenbergensi.

Utwór łaciński o charakterze inskrypcji, przeznaczonej dla zamku królewskiego w Krakowie. Liczy 52 wersy. Powstał zapewne w Krakowie niebawem po bitwie grunwaldzkiej. Autor nie jest znany; możliwe, że był związany z Akademią.

WYDANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 365-366 (niepełny tekst zdefektowany). — M. T. Narbutt: Wiersz o bitwie pod Grunwaldem. *Athenaeum* 1845 t. 2; przedr. w książce: Pomniejsze pisma historyczne. Wil. 1856 s. 175-179 (z rkpsu królewieckiego, obok tekstu ogł. przez M. Wiszniewskiego). — E. Strehlke. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 3 (1866) s. 441-442 (mylnie pod Mikołajem z Błonia jako autorem).

Przekł. pol. prozą przez A. Z. wyd.: przy: M. T. Narbutt: Wiersz..., jw. Przedr. P. Chmielowski. *Złota przędza.* T. 4. W-wa 1887.

Rkpsy: tajne Archiwum w Królewcu; Bibl. Kapitulna w Kr. (tekst częściowy); Bibl. Kórn. — przy Sermones Mikołaja z Błonia.

OPRACOWANIA

H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. W-wa 1877. — H. Osuchowski: Niektóre opowieści i wiersze o Grunwaldzie w XV i XVI w. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Tarnopolu* 1905 i odb. — W. Hahn: Grunwald w poezji polskiej. Szkic literacki. *Przegl. Powsz.* 1910 t. 2-3 i odb. — S. Kossowski: Chwała Grunwaldu jako motyw literacki. *Słowo Pol.* (Lw.) 1910 nr 295 nn. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 57; wyd. 2 Kr. 1935 s. 7. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XXXVII-XXXVIII. — C. Ochałówna: Bitwa grunwaldzka w poezji polsko-łacińskiej XV wieku. *Małopol. Studia Hist.* 1960 z. 1/2.

WIERSZ O BITWIE POD GRUNWALDEM (II) (pierwsza poł. XV w.)

Łacińskie wierszowane sprawozdanie z wyników bitwy pod Grunwaldem (inc.: *Anno Domini MC quatuor iungeque deno...*). Liczy 26 leoninów. Zachowało się w jednym z rkpsów *Rocznika świętokrzyskiego*, sporządzonym w pierwszej połowie XV w. przez Jana mnicha z Andrzejowa, prawdopodobnie w Mogilnie.

WYDANIA

A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 85.

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 57.

Zob. też: Wiersz o bitwie pod Grunwaldem (I).

WIERSZ O KAZIMIERZU MNICHU (XIII w.)

Wiersz chronologiczny o Kazimierzu Odnowicielu oraz restytucji biskupstwa wrocławskiego, z tradycyjną wiadomością o mnichostwie Kazimierza. Powst. w XIII w. Pierwotnie liczył trzy wersy o niejednolitej strukturze rytmicznej (inc. przypuszczalnie: *Quondam per monarcham dictum Kazimirum*...), następnie został rozwinięty do pięciu (inc.: *Quondam per monachum regem dictum Kazimirum*...). Autor nieznany.

WYDANIA

W. Wattenbach: Monumenta Lubensia. Wr. 1861 s. 20. — W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) s. 553. — T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) s. 19 i odb. Kr. 1881. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XXI (wersja krótsza).

OPRACOWANIA

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 60. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 20.

WIERSZ O PIERWSZYCH ZAKONNIKACH LUBIĄŻA (1300—1325)

Wierszowana relacja o założeniu i rozwoju klasztoru cystersów w Lubiążu (inc.: *Est locus iste Lubens Julio de Cesare dictus*...). Liczy 49 leoninów i heksametrów rymowanych. Wg T. Wojciechowskiego powst. w pierwszej ćwierci XIV w. Autor — miejscowy zakonnik — bliżej nie znany.

WYDANIA

W. Wattenbach: Monumenta Lubensia. Wr. 1861 s. 14-15. — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 708-710. Przedr. L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934.

OPRACOWANIA

T. Wojciechowski: O Kaźmierzu Mnichu. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 5 (1885) s. 2-3 i odb. Kr. 1881. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 60; wyd. 2 Kr. 1935. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 20.

WIERSZ O ŚWIĘTOPIETRZU (XIV w.)

Łaciński utwór w heksametrach leonińskich. Treściowo dotyczy głównie wrogich wobec Polski poczynań zakonu krzyżackiego z ziemią chełmińską, oddaną mu do walki z poganami, i zawiera odpowiednie ostrzeżenie władcy polskiego. Wg F. Pohoreckiego wiersz powstał w 1308-1320, wg R. Gansińca ok. 1380. Anonimowy autor, wg A. Bielowskiego i F. Pohoreckiego, był zapewne minorytą, co R. Gansiniec uważa za nieuzasadnione.

WYDANIA

Wyd. A. Bielowski: Wiersze o świętopietrzu. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 288-289. — Przedr. R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 441-442 i odb.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Wiersze o świętopietrzu, jw. — W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918 s. 59; wyd. 2 Kr. 1935 s. 8. — F. Pohorecki: Rytmika kroniki Galla Anonima. *Roczn. Hist.* t. 5 (1929) - t. 6 (1930) i odb. Poz. 1930 s. 26-27. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego, jw.

WIERSZ SŁOTY O CHLEBOWYM STOLE (pocz. XV w.)

Najdawniejszy znany świecki wiersz dydaktyczno-obyczajowy w języku polskim. Powst. ok. 1400. Liczy 114 wersów, przeważnie ośmiozgłoskowych. Treściowo składa się z dwóch części: pierwsza podaje wskazówki co do kultury biesiadnej, druga — zawiera partie pochwalne na cześć kobiety. Autor — nazywający się w wierszu Słota lub Złota (w rkpsie slota) — bliżej nie jest znany; wg A. Brücknera był nim żak krakowski lub też szlachcic-dworzanin związany z Krakowem. Wg J. Fijałka autorem wiersza mógł być plebejusz, mistrz Stanisław Pleszowita spod Krakowa, zwany po ojcu Janie — Złotym, astrolog oraz medyk nadworny biskupa krakowskiego Lutka z Brzezia, zmarłego 1471. Tekst wiersza przechował się w odpisie z lat 1410-1420. Zabytek odnalazł A. Brückner wśród rękopisów Biblioteki Publicznej w Petersburgu.

WYDANIA

A. Brückner: Pierwszy wiersz polski. *Ateneum* 1891 t. 1 (w pisowni zmodernizowanej). — A. Brückner: Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur. II. Die Tischzucht des Slota und Verwandtes. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892) (w transliteracji). — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60 (w transkrypcji); toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1952. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930 (w transliteracji wg układu A. Brücknera); toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Nar. zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Pierwszy wiersz polski. *Ateneum* 1891 t. 1. — A. Brückner: Neue Quellen zur Geschichte der polnischen Sprache und Literatur. II. Die Tischzucht des Slota und Verwandtes. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Glixelli: Wiersz o zachowaniu się przy stole. W książce: Studia i szkice porównawcze. Lw. 1919. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp i wyd.: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; wyd. 2 Wr. 1949; wyd. 3 Wr. 1952. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 43 (1952)]. — A. Brückner: Pierwotny erotyk polski. *Przegl. Współcz.* 1926 t. 17. — H. Gaertner: Jak się nazywał autor wiersza „O zachowaniu się przy stole"? *Język Pol.* 1935 z. 2. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského Linguistického Kroužku*. 1. Praga 1937. — J. Hrabák: Smilova škola a staropolské básnictví. *Slavia* t. 18 (1947). — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 201; wyd. 2 W-wa 1951. — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — Renesans — Barok. Dwanaście odczytów radiowych. Poz. 1948. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 14, 172 i in. [Rec.: J. Hrabák. *Slavia* t. 22 (1953) z. 2/3]. — R. Pollak: Złota — Frowinus. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 i odb. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 661; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty*. Wr. 1952]. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 128-132 i in. — K. Budzyk: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953); przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. Wr. 1956. — K. Budzyk: Sprawa realizmu w literaturze na przykładzie „Krótkiej rozprawy" Reja. *Pam. Lit.* R. 44 (1953). — K. Budzyk: Rozwój języka a kształtowanie się stylów piśmiennictwa... *Pam. Lit.* R. 47 (1956). — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 143 nn., 152 nn. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

ZACHOWANIE ŻYWOTA PANIEŃSKIEGO (1530)

Zbiorek moralno-obyczajowych rad dla panien. Składa się z dwunastu rozdziałów. Autor zbioru nieznany.

WYDANIA

Zachowanie żywota panieńskiego przez trzynaście artykułów, których panny mają naśladować. Kr. 1530, dr. F. Ungler. Fragm. przedr. Z. Celichowski: Dwa nieznane zabytki bibliograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 3 (1875) i odb.

Fragm. Bibl. Kórn. sygn. Cim. 0.10. Unikat zdefektowany (bez karty tyt. i ostatniej) był w zbiorach J. Michalskiego w W-wie; zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

Z. Celichowski: Dwa nieznane zabytki..., jw. [Rec.: W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 1 (1876)]. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 245; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922.

ZDANIE WOLNEGO SZLACHCICA (1608)

Broszura polityczna wierszem. Autor, nie znany z nazwiska, wg T. Wierzbowskiego za młodu służył pod hetmanem Tarnowskim, czemu A. Brückner przeczy, następnie osiadł na wsi na Litwie. Możliwe, że był arianinem.

WYDANIA

Zdanie wolnego szlachcica na sejmiki w r. 1608, na dwa punkty potrzebne. Raków b. r. (wg A. Brücknera: Kraków, dr. S. Sternacki). — Przedr. T. Wierzbowski: Zdanie wolnego szlachcica. W-wa 1900 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol.* t. 13.

OPRACOWANIA

T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: Zdanie..., jw. [Rec. A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 161]. — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. VII. Volumina miscellanea. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 84.

ZŁOTE JARZMO MAŁŻEŃSKIE (pierwsza połowa XVII w.)

Satyra antyfeministyczna. Data powstania utworu nie jest znana. Anonimowy autor napisał go zapewne w pierwszej połowie XVII w. K. Niesiecki i K. Estreicher, za nimi K. Badecki, przypisywali go Abrahamowi Prowanie z Poremby, kawalerowi maltańskiemu, zmarłemu w 1602. A. Brückner zaprzeczył temu wysuwając domysł, że autorem jest Seweryn Bączalski (zob.), a gdzie indziej, że Andrzej Żydowski (zob.). S. Bodniak nie wyklucza autorstwa Jana Karola Dachnowskiego (zob.), którego ***Żona wyćwiczona*** jest przeróbką czy też nową redakcją ***Złotego jarzma***. Odpowiedzią na ***Złote jarzmo*** jest ***Gorzka wolność młodzieńska*** pióra przypuszczalnie A. Żydowskiego.

Zob. też Literatura sowizrzalska, Proza sowizrzalska poz. 12 (Baba abo stary inwentarz).

WYDANIA

Złote jarzmo małżeńskie. B. m. r. (szereg edycji). — Wyd. nast. pt. Złote jarzmo małżeńskie dawniej wydane pod tytułem Żona wyćwiczona, a teraz skorygowane. Kr. 1700. (Egz. nieznane. Wiad. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 90; inna wersja tytułu zob. K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740 s. 738). — Wyd. nast. b. m. 1784 (wg Estr.). — Fragm. przedr.: Zapusty i posty w satyrze XVI i XVII wieku. *Przeszłość* 1929 nr 2 s. 26; *Polonia* 1936 nr 4047; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; A. Brückner: Encyklopedia staropolska. T. 2. W-wa 1939 s. 690-691.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 90. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 412. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. W-wa 1857 s. 464, 467. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. Brückner: [K. Estreicher: Bibliografia polska... Rec.]. *Pam. Lit.* R. 14 (1916). — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 78, 85-86 i odb. Kr. 1917. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — S. Bodniak: Z dziejów plagiatu w literaturze polskiej XVII wieku. *Ruch Lit.* 1928.

ŻYWOT NABOŻNY PANNY EUFRAKSYJEJ (1524)

Przekład łacińskiego żywota *Vita s. Eufraxiae* z średniowiecznych *Acta Sanctorum*. Przeznaczony był dla zakonnic. Powstał w 1524. Jest niewątpliwie odpisem wcześniejszego oryginału tłumaczenia z końca XV lub samego początku XVI w. Liczy 137 stronic formatu ósemki. Autorem jest bliżej nie znany brat Jadam, zapewne spowiednik zakonnic.

WYDANIA

A. A. Kryński: Żywot św. Eufraksji, zabytek języka polskiego z roku 1524. *Prace Filol.* t. 3 (1891) i odb. W-wa 1889. — Fragm. przedr. A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. —

Rkps Bibl. Krasińskich W-wa zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Über die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887) s. 395-397. — A. A. Kryński: Żywot św. Eufraksji... *Prace Filol.* t. 3 (1891) i odb. W-wa 1889. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 74-75. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; wyd. 2 W-wa 1925. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ, *źŕ, *żŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — T. Skulina: Geografia językowa form „rozgniewać" i „rozniewać" w staropolszczyźnie. *Język Pol.* 1960 z. 2. — Z. Klemensiewicz: Historia języka polskiego. Cz. I. W-wa 1961.

ŻYWOT OJCA AMANDUSA (XVI w.)

Przekład legendy łacińskiej wg tłumaczenia z niemieckiego przez Feliksa Fabrego opisującej życie i przypadki Henryka Bergera Suso, niemieckiego mistyka XIV w., który w zakonie przyjął nazwę Amandusa. Przekład polski zachował się w formie zdefektowanej; liczy 262 stronice formatu folio. Ponieważ oryginał łaciński zaginął, nie można odtworzyć całkowitego tekstu. Zachowany rękopis jest kopią z XVI w., (nie ustalono, z początku czy z końca), opartą na oryginale z 1480-1510, o bardzo niestarannej pisowni. Tłumacz był zapewne dominikaninem, nie wiadomo, czy rodowitym Polakiem.

WYDANIA

I. Polkowski: Żywot ojca Amandusa (bł. Henryka Suso) zakonu S. Dominika. Z kodeksu XVI wieku... *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. (wyd. niedokładne). — Fragm. przedr. A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 79. — Fragm. wyd. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950.

Rkps Bibl. Nar. nr 5775.

OPRACOWANIA

I. Polkowski: Dawny zabytek języka polskiego w żywocie ojca Amandusa. Gniezno 1875. [Rec.: F. J. *Bibl. Warsz.* 1875 t. 2; X.W.K. (Knapiński). *Przegl. Katolicki* 1875 nr 39; *Przegl. Lw.* 1876 t. 11]. — I. Polkowski: Żywot ojca Amandusa. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. [Rec.: J. Hanusz. *Przegl. Pol.* 1884 t. 12; S. Matusiak. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 4]. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. —

A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 79. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — J. Łoś: Kilka uwag o żywocie Amandusa. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. —

M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

ŻYWOT ŚW. BŁAŻEJA (koniec XIV w.)

Najdawniejsza znana legenda, napisana w języku polskim. Powstała z końcem XIV w. Zabytek dochował się jako szczątek odpisu, sporządzonego w połowie w. XV, w postaci dwu pasów pergaminowych stanowiących razem jedną kartę in folio. Ocalały tekst jest miejscami dosłownym przekładem ze zbioru *Legenda aurea*. Tłumacz nie jest znany. *Żywot...* był przypuszczalnie częścią pasjonału polskiego, mającego prawdopodobnie związek z wspomnianym przez J. Długosza pasjonałem królowej Jadwigi.

WYDANIA

A. Bielowski, A. Małecki, J. Wagilewicz: Żywot św. Błażeja. Nowo odszukany zabytek polszczyzny z początku XV wieku. *Bibl. Ossol.* Poczet nowy 1864 t. 4. Przedr. W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — K. Małkowski: Przegląd najdawniejszych pomników języka polskiego. W-wa 1872. — W. Bruchnalski: „Legenda aurea" w literaturze polskiej XV w. ... II. Żywot św. Błażeja. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1885. — Wyd. kryt. L. Malinowski: Żywot św. Błażeja. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. Kr. 1896 (z obszernym słownikiem i podobizną pierwszej kolumny). Przedr.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 (w transkrypcji zmodernizowanej). — W. Taszycki: Najdawniejsze zabytki języka polskiego. Kr. 1927 *BN* I, 104; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. 1951 (przeważnie w transkrypcji zmodernizowanej). — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950. — S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps Bibl. Ossol. nr 1451.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Żywot św. Błażeja... jw. — W. Bruchnalski: „Legenda aurea" w literaturze polskiej XV w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) i odb. Kr. 1885. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886. — L. Malinowski: Żywot św. Błażeja. Zabytek języka polskiego z początku w. XV-go. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. Kr. 1896. — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 s. 171. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 134; wyd. 2 W-wa 1951. — W. Cyran: Ślady polskiego iloczasu w głównych zabytkach języka polskiego XIV i XV wieku. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 11 (1952). — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śr, *źr, *żr*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — H. Popowska, Z. Topolińska: Pisownia łączna i rozdzielna w rękopisach staropolskich (w. XIV-XV). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T. 1. W-wa 1955. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

ŻYWOTY ŚWIĘTYCH ŚREDNIOWIECZNE (ŁACIŃSKIE)

1. VITA ET PASSIO SANCTI ADALBERTI MARTYRIS

Inna forma nazwy: Vita antiquior...(Inc.: Est locus in partibus Germaniae...).

Najstarszy znany opis życia i śmierci św. Wojciecha Sławnikowica, biskupa praskiego, misjonarza Prus, zabitego w 997. Wg ustaleń J. Karwasińskiej współcześnie powstały trzy redakcje żywotu. Redakcja najstarsza została spisana prawdopodobnie na polecenie cesarza Ottona III w klasztorze św. św.

Bonifacego i Aleksego w Rzymie między wiosną 998 a końcem 999, być może przez Jana Canapariusa (najdawniejsza tradycja przypisywała autorstwo papieżowi Sylwestrowi; wskazywano też m. in. na brata męczennika — Radyma-Gaudentego). Podstawą żywotu były ustne relacje Radyma i Benedykta, uczestników ostatniej misji biskupa Wojciecha. Redakcję drugą — odmienną — sporządzono w Rzymie w 1002-1003 w dwóch wariantach; wariant drugi stał się podstawą trzeciej redakcji wykonanej w klasztorze benedyktynów na Monte Cassino. Najstarsze znane zapisy tekstu pochodzą z XI w.

WYDANIA

H. Canisius: Antiquae lectionis tomus 2. Ingolstadt 1604; toż wyd. nast. J. Basnage pt. Thesaurus monumentorum... T. 3 cz. 1. Antwerpia 1725. — Wyd. przy: Cosmae Pragensis ecclesiae decani Chronicae Bohemorum libri III. Wyd. M. Freher. Hanoviae 1607. — L. Surius: De probatis sanctorum vitis. T. 4. Kolonia 1618. — A. Bzowski: Silvester II... a calumniis vindicatus... Cui subiuncta est Adalberti archiepiscopi et martyris, Boemorum, Hungarorum, Polonorum, Prussorum Apostoli vita et passio ab eius synchrono et familiari Silvestro II P. M. edita, nunc primum ex bibliotheca Cassinensi in capita distincta, claricribus notis illustrata. Rzym 1629, druk. Watykańska (tekst zniekształcony); toż A. Bzowski w: Annalium ... continuatio. T. 20. Kolonia 1641. — Wyd. A. Mabillon: Acta sanctorum ordinis S. Benedicti. T. 5. Paryż (wyd. 1668-1701); toż wyd. 2 t. 7. Wenecja 1733-1740. — G. H. Pertz. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 4 (1841). — Fragm. M. Toeppen: De passione sancti Adalberti narrationes III. 1. Aus der Vita s. episcopi von Johannes Canaparius. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 1 (1861). — A. Batowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — J. Truhlař. *Fontes Rerum Bohemicarum* t. 1 (1873). — A. Migne: Patrologiae cursus completus. Series latina. T. 137. Paryż 1879. — F. Krásl, J. Ježek: Svatý Vojtěch, druhý biskup pražsky, jeho klášter i učta u lidu. Praga 1898.

Rkpsy wskazuje J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958).

Przekł. pol.: Parafraza, częściowo przekł. całości P. Pękalski (właściwie J. Muczkowski): Żywot świętego Wojciecha, biskupa i męczennika. Kr. 1858. — Fragm. S. Lisiecki: Św. Wojciech w katedrze gnieźnieńskiej. Poz. 1915 s. 38-40. — Fragm. pt. Lata szkolne św. Wojciecha, ogł. S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 115-116. — Fragm. A. Gieysztor: Śląsk i Pomorze w dziejopisarstwie polskim wieków średnich. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 26. — Fragm. wg wersji z XIII w. J. Birkenmajer: Karta dawnych dziejów. *Prosto z mostu* 1937 nr 31.

Przekł. czeski: J. Truhlař pt. Život sv. Vojtěcha. *Fontes...*, jw.

Wierszowana przeróbka w leoninach powst. przypuszczalnie w końcu XI lub w XII w. Autor nieznany. Wyd.: początkowe i końcowe wiersze G. Henschel, D. Papebroch. *Acta Sanctorum* (oo. bollandystów) t. 3 (1675) s. 176; toż wyd. 2 1886. — G. Dobner. *Monumenta Historiae Bohemiae* t. 2 (1768). — F. Palacký. *Fontes Rerum Bohemicarum* t. 1 (1873). — Wyd. (mylnie jako wersję podstawową, wcześniejszą od Vita I) A. Kolberg pt. Versus de passione... *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 7 (1879/81) s. 408-494 (z przekł. niemieckim; w przypisie tekst żywotu prozą).

2. PASSIO SANCTI ADALBERTI MARTYRIS (XI w.)

Inna forma nazwy: Hystoria de predicacione... (inc.: Sanctus Adalpertus...).

Zabytek opisuje głównie pobyt w Polsce i ostatnie chwile życia św. Wojciecha. Wg E. Kucharskiego jest przeróbką opisu męczeństwa św. Bonifacego (Brunona); opis ten pochodzi sprzed 1016, przeróbka powstała tuż po 1038 w Gnieźnie i jest niewątpliwie polskiego pochodzenia. Jej tekst dostarczył kilku szczegółów do *Vita et passio sancti Adalberti martyris* (zob. poz. 1) w zapisie pochodzącym z końca XI w.

WYDANIA

W. Giesebrecht: Eine bisher unbekannte Lebensbeschreibung des heiligen Adalbert. Abdruck und kritische Einleitung. *Neue Preussische Provinzialblätter* S. 3 t. 5 (1860) i osob. Królewiec 1860. — M. Toeppen: De passione s. Adalberti narrationes III. 3. Passio... *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 1 (1861). — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — A. Kolberg: Das Lobgedicht auf den heiligen Adalbert. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 7 (1879/81) s. 502-514 (z przekł. niemieckim). — G. Waitz. *Mo-*

numenta Germaniae Historica Scriptores t. 15 cz. 2 (1888).

Fragm. przekł. pol.: S. Lisiecki: Św. Wojciech..., jw. poz. 1, s. 47-51.

Podobiznę rkpsu ogł.: A. Bielowski przy wyd. jw.; T. Wojciechowski: Szkice historyczne jedenastego wieku. Wyd. 2. W-wa 1925.

Rkps, pochodzący z bibl. klasztoru w Tegernsee, był w Bibl. Królewskiej w Monachium. Żob. A. Bielowski: Wstęp do wyd. jw.

3. DE SANCTO ADALBERTO EPISCOPO

(Inc.: TEMPORE ILLO...)

Legenda *O świętym Wojciechu biskupie* powstała zapewne w Gnieźnie lub w jego pobliżu. Czas jej powstania nie jest ustalony; uwzględniano lata 1127—1150, drugą połowę XII w. lub pierwszą połowę w. XIII (przed 1227). Wg G. Labudy przypuszczalnym autorem może być metropolita gnieźnieński Jakub ze Żnina lub ktoś z jego otoczenia. Utwór liczy 20 rozdziałów i ma charakter brewiarzowy, eliminujący momenty świeckie; cechuje go przewaga elementów legendowych. Autor opierał się na *Passio sancti Adalberti martyris* (przypuszczalnie także na jej zaginionej trzeciej redakcji) Brunona z Kwerfurtu (zob.) oraz *Vita et passio* z 999-1003 (zob. poz. 1).

WYDANIA

W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i w odb. pt. Vitae et miracula sanctorum Poloniae patronorum Adalberti et Stanislai. Lw. 1883. — M. Perlbach. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 15 cz. 2 (1888).

Rkps z końca XIII w. Bibl. Kapitularna Kr. nr 101.

4. MIRACULA SANCTI ADALBERTI (druga połowa XIII w.)

(Inc.: POST MORTEM VERO IPSIUS...)

Zabytek powstał w 1260-1295, może w Trzemesznie. Jego główną treścią są cuda św. Wojciecha. Nieznany autor opierał się na *Vita maior sancti Stanislai* pióra dominikanina Wincentego („z Kielc", zob.) i na legendzie *De sancto Adalberto episcopo* (zob. poz. 3); *Miracula* mają charakter kontynuacji tej legendy. Najdawniejszy znany zapis tekstu pochodzi z pierwszej połowy XIV w.

WYDANIA

G. H. Pertz. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 4 (1841). — M. Toeppen. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 2 (1863). — J. Emler. *Fontes Rerum Bohemicarum* t. 1 (1873). — W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i w odb., jw. poz. 3.

Fragm. przekł. pol.: S. Lisiecki: Św. Wojciech..., jw. poz. 1, s. 53-59.

Rkpsy podaje W. KĘTRZYŃSKI: Wstęp do wyd., jw.

Zob. też: *Bibliotheca Hagiographica Latina*. Bruksela 1898/1899 s. 8-10.

5. VITA SANCTAE (BEATAE) HEDVIGIS (druga połowa XIII w.)

(Inc.: HEDVIGIS, IAM IN CELIS BEATA...)

Opis życia i cudów księżny Jadwigi śląskiej, żony Henryka Brodatego. Całość zabytku składa się z legendy większej, mniejszej, traktatu genealogicznego, tablic genealogicznych i tekstu bulli kanonizacyjnej papieża Klemensa IV. Legenda większa liczy 12 rozdziałów, mniejsza jest jej skrótem. Żywot stanowi cenne źródło obyczajowe. Powstał po kanonizacji Jadwigi w 1267; przed 1300 dodano uzupełnienia. Autor nie jest znany; przypuszczalnie był Polakiem franciszkaninem (A. Semkowicz, W. Ogrodziński). Korzystał z żywotu (zaginionego) spisanego przez cystersa Engelberta z Lubiąża oraz z przekazów ustnych i aktów kanonizacyjnych.

WYDANIA

G. A. Stenzel. *Scriptores Rerum Silesiacarum* t. 2 (1839). — A. Semkowicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb.

Przekł. pol. (skrócony): K. Stronczyński pt. Legenda mniejsza o życiu bł. Jadwigi. Kr. 1884.

Przekł. niem.: Rudolfa Wintuawera vel Wintnauera z 1380; Kiliana, mnicha klasztoru w Meiningen, z 1424; anonima z Wrocławia, z 1451. Tekst niem. wyd. pt. Alhy hebet sich an dy grosze legenda der hailigsten frawen sandt Hedwigis. Wr. 1504, dr. K. Baumgarten. (Tu genealogia, legenda większa, bulla, kazanie Klemensa IV). — K. Metzger i F. Metzger pt. Das Leben der heiligen Hedwig. Die Legenda maior de beata Hedwigi ins Deutsche übersetzt, mit einer Einleitung und Anmerkungen versehen. Wr. 1927.

Rkpsy podają: A. SEMKOWICZ: Wstęp do wyd., jw., s. 504-507. — J. DĄBROWSKI i K. PIOTROWICZ: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 76. — K. PIOTROWICZ: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934).

Zob. też: *Bibliotheca...*, jw. poz. 4, s. 562.

6. VITA ET MIRACULA SANCTAE KYNGAE (pierwsza połowa XIV w.)

(Inc.: LEGITUR IN CRONICIS HUNGARORUM...)

Zabytek składa się z dwóch części: właściwego żywotu i opisu cudów zdziałanych przez Kingę, księżnę krakowską.

Część pierwsza powstała w 1317-1320, część drugą ukończono w 1329. Zawiera cenne szczegóły obyczajowe. Autorami obu części są bliżej nie znani franciszkanie. Tekst znany jest z odpisu z połowy XV w.

WYDANIA

W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb.

Przekł. pol. prologu podał K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 1. Kr. 1937 s. 105-106.

Rkpsy wymienia W. Kętrzyński: Wstęp do wyd., jw.

7. VITA SANCTAE SALOMEAE

(Inc.: Gloriosus Deus...)

Żywot opisuje głównie cuda, zdziałane przez Salomeę, królowę Halicza i Węgier (zm. 1268). Czas jego powstania nie został ustalony, wskazywano na lata 1287-1292 (W. Kętrzyński, K. Kantak) i po 1309 — prawdopodobnie drugą połowę XIV w. (B. Ulanowski). Autorstwo przypisywano wzmiankowanemu w tekście franciszkaninowi Stanisławowi, spowiednikowi; wg B. Ulanowskiego mógł on być tylko kopistą.

WYDANIA

W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb.

Rkpsy wymienia W. Kętrzyński: Wstęp do wyd., jw.

Inne żywoty zob.: Długosz Jan, z Krakowa Stanisław, z Kwerfurtu Bruno, Wincenty Dominikanin.

OPRACOWANIA

Żywoty św. Wojciecha:

J. Voigt: Geschichte Preussens. T. 1. Królewiec 1827 s. 650-658. — G. H. Pertz: Wstęp do wyd.: Vita... *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 4 (1841). — J. Lelewel: Drzwi kościelne płockie i gnieźnieńskie z lat 1133, 1155. Poz. 1857. — W. Giesebrecht: Eine bisher unbekannte Lebensbeschreibung des heiligen Adalbert. *Neue Preussische Provinzialblätter* S. III t. 5 (1860) i osob. Królewiec 1860. — J. Voigt: Ueber eine bisher unbekannte dichterische Bearbeitung der Lebensbeschreibung des heiligen Adalbert vom Ordenskaplan Nicolaus von Jeroschin. *Neue Preussische Provinzial-Blätter* S. III t. 7 (1861). — A. Batowski: Wstęp do wyd.: Vita et passio... *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Passio... Tamże. — W. Kętrzyński: Hat der heilige Adalbert seinen Tod im Culmerlande gefunden? *Altpreussische Monatsschrift* t. 6 (1869). — W. Kętrzyński: Ueber eine neue Handschrift des Canaparius. *Altpreussische Monatsschrift* t. 7 (1870). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1-2. W-wa 1877. — A. Kolberg: Das Lobgedicht auf den heiligen Adalbert. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 7 (1879/81). — W. Kętrzyński: Wstępy do wyd.: De sancto Adalberto...; Miracula... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i w odb. pt. Vitae et miracula sanctorum Poloniae patronorum Adalberti et Stanislai. Lw. 1883. [Rec.: I. Polkowski. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 1]. — W. Kętrzyński: Jan Kanapariusz, zakonnik włoski, czy Gaudenty, arcybiskup gnieźnieński, autorem najdawniejszego żywota św. Wojciecha? *Przew. Nauk. i Lit.* 1884. — M. Perlbach: Wstęp do wyd.: De sancto Adalberto episcopo. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 15 cz. 2 (1888). — G. Waitz: Wstęp do wyd.: Passio... Tamże. — W. Abraham: Organizacja kościoła w Polsce do połowy XI w. Wyd. 2 Lw. 1893. — R. J. Kaindl: Bemerkungen zur „Passio s. Adalberti martyris". *Deutsche Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft* t. 9 (1893). [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1894]. — R. Kaindl: Canaparius und Brun. *Mitteilungen d. Vereins f. d. Geschichte d. Deutschen in Böhmen* t. 32 (1894). —

Z. Tobolka: Jest Jan Kanaparius nebo Radim autorem života sv. Vojtěcha? *Časopis Matice Moravské* t. 20 (1896). — A. Gundel. Die Wege Adalberts, des Bischofs von Prag, im Preussenlande. *Altpreussische Monatsschrift* t. 34 (1897). [Rec.: S. Kętrzyński. *Kwart. Hist.* 1899]. — W. Kętrzyński: O rocznikach polskich. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 34 (1897) i odb. Kr. 1896 s. 101-104. — A. Kolberg: Der heilige Adalbert, zweiter Bischof von Prag und Landespatron von Böhmen. Praga 1897. — A. Prochaska: Święty Wojciech. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 2. — H. G. Voigt: Adalbert von Prag. Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche und des Mönchtums im zehnten Jahrhundert. Berlin 1898. [Rec.: Grützmacher. *Historisches Vierteljahrschrift* 1898; F. Hýbl. *Český časopis historický* 1898; R. Kaindl. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 20 (1899); H. Spangenberg.

Mitteilungen a. d. Historischen Literatur 1899 z. 2; K. Uhlerz. *Historische Zeitschrift* 1900 t. 85]. — F. Krásl, J. Ježek: Svatý Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i učta u lidu. Praga 1898, [Rec.: F. Hýbl. *Český časopis historický* 1899]. — M. Dvořak: Přispěvek k životopisu sv. Vojtěcha. *Český časopis historický* t. 4 (1898). — A. Kolberg: Historische Bedeutung der Passio S. Adalberti. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 12 z. 2 (1898). [Rec.: S. Kętrzyński. *Kwart. Hist.* 1899]. — A. Kolberg: Ueber den Verfasser der Lobgedichtes auf den hl. Adalbert. *Zeitschrift...*, jw. [Rec.: S. Kętrzyński. *Kwart. Hist.* 1899]. — W. Kętrzyński: Najdawniejsze żywoty ś. Wojciecha i ich autorowie. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 37 (1899) i odb. Kr. 1898; por. *Spr. AU* 1898 nr 3. [Rec.: R. Kaindl. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 20 (1899)]. — A. Gundel: Noch einmal die Wege Adalbert's von Prag im Preussenlande. *Altpreussische Monatsschrift* t. 36 (1899). — F. Hýbl: Nejstarší životopisy sv. Vojtěcha. *Český časopis historický* 1899. — R. Kaindl: Zur Geschichte des heiligen Adalbert. *Mitteilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 19 (1899) - t. 20 (1900). —

M. Perlbach: Przyczynki do krytyki najdawniejszych żywotów św. Wojciecha. *Kwart. Hist.* 1900. — M. Dvořak: Versus de passione sancti Adalberti a Kosmovy zprávy o českém pohanství. *Český časopis historický* 1901. — M. Perlbach: Zu den ältesten Lebensbeschreibungen des hl. Adalbert. *Neues Archiv d. Gesellschaft f. Altdeutsche Geschichtskunde* t. 27 (1901). — H. G. Voigt: Der Missionsversuch Adalberts von Prag in Preussen. *Altpreussiche Monatsschrift* t. 38 (1901) i odb. [Rec.: J. Fikrle. *Český časopis historický* 1902]. — S. Kętrzyński: O zaginionym żywocie św. Wojciecha. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 43 (1903); por. *Spr. AU* 1902 nr 1. — S. Zakrzewski: Opactwo benedyktyńskie św. Bonifacego i Aleksego na Awentynie. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 45 (1903) i odb. — H. G. Voigt: Der Verfasser der römischen Vita des heiligen Adalbert. Eine Untersuchung mit Anmerkungen über die anderen ältesten Schriften über Adalbert, sowie einige strittige Punkte seiner Geschichte. *Sitzungsberichte d. Böhmischen Gesellschaft d. Wissenschaften* 1903 i osob. Praga 1904. [Rec.: F. Hýbl. *Český časopis historický* 1905]. — J. Wierzbicki: Trzy główne życiorysy św. Wojciecha. *Spr. Gimn. w Złoczowie za r. 1905.* — A. Kolberg: Die von Papst Silvester II herausgegebene Passio S. Adalberti. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 16 (1907) i odb. — J. Fijałek: U grobu św. Wojciecha. Pierwsze posłannictwo Polski i jej wywłaszczenie. *Ateneum Pol.* 1908 i odb. [Rec.: K. Krotoski. *Przegl. Powsz.* 1909 t. 2]. — K. Kantak: Brama spiżowa gnieźnieńska a żywoty św. Wojciecha. *Mies. Kościelny* 1912. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1: Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948) s. 27-28. (O śpiewanych żywotach św. Wojciecha). — H. Likowski: Miasto książęce Śródka. Poz. 1922 s. 17. — H. Likowski: Geneza święta „translatio s. Adalberti" w kościele polskim. *Kwart. Teolog.* (Wil.) t. 1/2 (1923/1924) s. 55-60 i nadb. Wil. 1923. — K. Potkański: Św. Wojciech. W: Pisma pośmiertne. T. 2. Kr. 1924. — J. Fijałek: Historiografia kościelna w Polsce dawniej i dzisiaj. *Pam. IV Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu.* Lw. 1925. — J. Fijałek: Żywoty, pasje i cuda św. Wojciecha. Tamże. — S. Zakrzewski: Bolesław Chrobry Wielki. Lw. (1925). — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925. — T. Tyc: Polska a Pomorze za Krzywoustego. *Roczniki Hist.* t. 2 (1926). — J. Dąbrowski, K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 75. — J. Vilikovský: Versus de passione S. Adalberti. *Sborník filosofický Fakulty Bratislavské* 1930. [Rec.: J. P. *Český časopis historický* 1930 z. 1/2 s. 594--595]. —

W. Kubacki: Żeromski a legendy średniowiecza. *Pam. Lit.* R. 31 (1934); por. *Spr. PAU* 1933 nr 1. — L. Koczy: Misje polskie w Prusach i na Pomorzu za czasów Bolesławów. *Annales Missiologicae* t. 6 (1934). — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — T. Grabowski: Wkład Wielkopolski w umysłowość polską. *Kur. Poz.* 1935 nr 196. — J. Birkenmajer: Zagadnienie autorstwa „Bogurodzicy". Gniezno 1935 *Studia Gnesnensia* XI. — J. Birkenmajer: U źródła... (W 940 rocznicę zgonu św. Wojciecha). *Wici Wielkopol.* 1937 nr 4/5. — J. Birkenmajer: Karta dawnych dziejów. *Prosto z mostu* 1937 nr 31. — J. Birkenmajer: Święty Wojciech „pociecha wojska" i wróg Izraela. *Podbi-*

pięta 1937 nr 16. — E. Kucharski: Tak zwana „Passio sancti Adalberti" a św. Bruno z Kwerfurtu. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937). — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 s. 461; M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — H. Hüffer: Das Leben des Bischofs Adalbert von Prag. Tłum. W. Watenbach. Wyd. 3 Lipsk 1941 *Die Geschichtsschreiber d. Deutschen Vorzeit* t. 34. — G. Labuda: Św. Wojciech w literaturze i legendzie średniowiecznej. *Św. Wojciech. 997-1947. Księga pam.* Gniezno 1947. [Rec.: J. Poplatek. *Nasza Przeszłość* 1948 t. 4]. — R. Holinka: Svatý Vojtěch. Brno 1947. — J. Lada: The Year of St. Adalbert. *Month* t. 185 (1948) s. 270-278. — W. Szołdrski: Święty Wojciech w legendzie i literaturze. *Homo Dei* 1951 nr 2-3. — M. Plezia: Najstarszy zabytek historiografii polskiej. (Zaginiony żywot św. Wojciecha). *Przegl. Hist.* 1952. — R. Barbatt: Der Heilige Adalbert von Prag und der Glaube an den Weltuntergang im Jahre 1000. *Archiv f. Kulturgeschichte* t. 35 (1953). [Rec.: R. Spunar. *Listy filologické* t. 78 (1955) s. 158; G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — A. Gieysztor: Kierownictwo badań nad początkami państwa polskiego w r. 1952. *Przegl. Zach.* 1953 nr 1/3 s. 210. — B. Kürbisówna: Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przed-Długoszowych. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — M. Uhlirz: Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Otto II und Otto III. Berlin 1954. — R. Wenskus: Über den Quellenwert des „Lobgedichts auf den heiligen Adalbert" für die Vorgänge von Gnesen im Jahre 1000. *Archiv f. Diplomatik* t. 1 (1955). — J. Karwasińska: Drzwi gnieźnieńskie a rozwój legendy o świętym Wojciechu. *Drzwi gnieźnieńskie.* T. 1. Wr. 1956. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wyd. Popularnonauk. Komisji Hist. Poz. Tow. Przyj. Nauk* s. 65-66 i in. — W. Meysztowicz: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3. Rzym 1956. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 6-7. — R. Wenskus: Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Bruns von Querfurt. Münster 1956 *Mitteldeutsche Forschungen* 5. — P. Czaplewski: Historyczny Gdańsk z końca X wieku. *Roczn. Gdański* t. 15/16 (1956/1957). — P. Czaplewski: Święty Wojciech i książę pomorski wraz z żoną w legendzie „Tempore illo". *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6. — H. Kapiszewski: Droga św. Wojciecha z Saksonii do Polski wiodła przez Pomorze. Tamże. — A. Cronia: La conoscenza del Mondo Slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millenio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia* s. 36-38. — J. Karwasińska: Studia krytyczne nad żywotami św. Wojciecha, biskupa praskiego. Vita I. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958); 4 (1959). — S. Krupa: Święty Wojciech. *Hejnał Mariacki* 1958 nr 7/8. — J. Dowiat: Biskup, którego nikt nie chciał. *Mówią wieki* 1958 nr 9. — J. Karwasińska: Les Trois rédactions de „Vita I" de S. Adalbert. Rzym 1960 *Accademia Polacca di Scienze e Lettere Biblioteca di Roma* z. 9.

Żywot św. Jadwigi: H. Zeissberg: Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 162-165. — K. Stronczyński: Legenda obrazowa o św. Jadwidze, księżnie szląskiej, według rękopisu z r. 1353 przedstawiona i z późniejszymi tejże treści obrazami porównana. Kr. 1880. — E. Wernicke: Fragment einer verlorenen Handschrift der Hedwigslegende. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 15 z. 2 (1881). — A. Semkowicz: Wstęp do wyd.: Vita S. Hedwigis. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884). — E. Schmidt: Eine bisher unbekannte Handschrift der Vita Hedwigis. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte u. Alterthum Schlesiens* t. 31 (1897). — W. Załuski: Żywot św. Jadwigi, księżnej śląsko-polskiej. Kielce 1905. —

K. Metzger, F. Metzger: Wstęp i wyd. przekł.: Das Leben der heiligen Hedwig. Wr. 1927. [Rec.: J. Klapper. *Mitteilungen d. Schlesischen Gesellschaft f. Volkskunde* t. 30 (1929) s. 312-313]. — B. Suchoniówna: Św. Jadwiga, księżna śląska. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 13 (1933). — J. Klapper: Hedwig. *Verfasserlexicon d. Deutschen Literatur d. Mittelalters* 1934. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934)]. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — L. Friedlová-Polášková: Legenda o sva-

té Hedvice. *Umení. Sborník pro českou výtvarnou práci* t. 8 (1935). — T. Grabowski: Literatura śląsko-polska wieków średnich. *Spr. PAU* 1935 nr 5. — T. Grabowski: Czy Śląsk posiadał własną literaturę? *Przegl. Powsz.* 1935 t. 208. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 s. 461; M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i refomacji. Lw. 1938 s. 29. — S. Kolbuszewski: Z hagiografii Śląska. *Zaranie Śląskie* 1934 z. 3-4. —

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 16. — Z. Gostomska-Zarzycka: Księżna Jadwiga śląska w świetle legendy z XIV w. i podań ludowych. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 3 (1948). — H. Jedin: Eine falsche Spur: Die angeblich von Papst Clemens IV verfasste Hedwigsvita. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 8 (1950). — J. Gottschalk: Die älteste deutsche Übersetzung der Hedwigslegende 1380. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 11 (1953). — S. Zdanowicz: Zarys historyczny liturgicznego kultu św. Jadwigi. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1953.

Żywot świętej Kingi: W. Kętrzyński: Wstęp do wyd.: Vita et miracula s. Kyngae... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884). — M. Castiglione Humani: Santa Cunegonda, Regina di Polonia. *Frate Francesco* (Asyż) 1933. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — K. Kantak: Franciszkanie polscy (1237-1517). T. 1. Kr. 1937 s. 104 nn. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 s. 461; M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — M. Wróblewska: Błogosławione Kinga i Jolanta. *Sól polskiej ziemi.* W-wa 1937. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938.

Żywot św. Salomei: W. Kętrzyński: Wstęp do wyd.: Vita S. Salomeae. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884). — W. Kętrzyński: Uzupełnienia do t. 4. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888). — B. Ulanowski: Szkice historyczne z w. XIII. II. Kilka słów o żywocie św. Salomei, królowej halickiej. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 20 (1887). [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1887]. — P. Bretschneider: Eine übersehene Quelle des 13 Jahrhunderts zur Örterkunde Oberschlesiens. *Der Oberschlesier* 1929. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 s. 461; M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — M. Wróblewska: Błogosławiona Salomea. *Sól polskiej ziemi.* W-wa 1937. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — B. Włodarski: Salomea, królowa halicka. (Karta z dziejów wprowadzenie zakonu klarysek do Polski). *Nasza Przeszłość* 1957 t. 5. [Rec.: G. Labuda. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — B. Kürbisówna: Żywot bł. Salomei jako źródło historyczne. *Studia historica w 35-lecie pracy nauk. H. Łowmiańskiego.* W-wa 1958.

INDEKSY

INDEKS TYTUŁÓW I NAZW UTWORÓW ANONIMOWYCH, UTWORÓW O AUTORSTWIE NIEPEWNYM ORAZ HASEŁ RZECZOWYCH

Indeks zawiera: tytuły i odmiany tytułów, które występują w hasłach anonimowych tytuły utworów o autorstwie niepewnym, należących do haseł autorskich; hasła rzeczowe.

Do grupy pierwszej należą tytuły: właściwych haseł anonimowych wraz z odmianami; dzieł obcych wzmiankowanych w haśle jako wzory oryginalne lub źródła utworu polskiego; autonomicznych części składowych utworu tworzącego hasło lub stanowiącego pozycję w haśle (np. tytuły intermediów występujących przy tragedii); incipity utworów, zwłaszcza średniowiecznych, cytowane w omówieniach haseł jako ważny czynnik identyfikacyjny.

Do grupy drugiej należą tytuły pozycji podanych w dziale utworów o autorstwie niepewnym haseł autorskich. Są one opatrzone odsyłaczami do nazwisk pisarzy objętych 2 i 3 woluminem ,,Bibliografii literatury polskiej". Jeśli tytuł utworu występuje tam pod kilkoma przypuszczalnymi autorami, to odsyłacz kieruje czytelnika tylko do pierwszego z nich albo też do tego, przy którym problem autorstwa omówiono najobszerniej i gdzie wymienia się nazwiska innych domniemanych pisarzy. W grupie tej zamieszczono również tytuły dzieł, których autorstwo rozpoznano dopiero w ostatnich czasach, oraz — sporadycznie — tytuły dzieł ujętych spisami twórczości o autorstwie niewątpliwym, lecz mającym w swej literaturze przedmiotu poglądy niewątpliwość tę kwestionujące; tu też należą tytuły niektórych dzieł mylnie przypisywanych autorom.

Do indeksu wprowadzono wszystkie dostępne nazwy bez względu na ich proweniencję i charakter, a mianowicie tytuły: oryginalne lub uświęcone tradycją; rekonstruowane przez badaczy; robocze, będące skrótami bądź tłumaczeniami oryginalnych, używanymi potocznie w literaturze przedmiotu; określenia klasyfikujące (np.: Dialog panegiryczny...) — w przypadku braku innej nazwy. Za podstawową przyjęto nazwę używaną w tomie jako nagłówek hasła bez względu na jej brzmienie w źródle. Odsyłacze od wszelkich odmian tytułów prowadzą nie wprost do stronicy, lecz do nazwy podstawowej, co dzięki jej typograficznemu wyodrębnieniu w tekście ułatwia poszukiwania.

Nie wprowadzono do indeksu listów o autorstwie niepewnym (zob. np. twórczość B. Hessego lub A. P. Nideckiego).

Zapisy — nie naruszając cech identyfikacyjnych — w porównaniu z ich brzmieniem w tekście częściowo zmodernizowano i ujednolicono. Tytuły podane w tekście w nawiasach jako nieoryginalne przytoczono w indeksie bez nawiasów.

INDEKS NAZWISK I PSEUDONIMÓW

Indeks zawiera nazwiska i pseudonimy: autorów staropolskich oraz wybranych nowożytnych (głównie autorów dzieł monograficznych z zakresu historii literatury polskiej objętych osobnym hasłem); autorów obcych — twórców dzieł Polski dotyczących, tłumaczonych, naśladowanych i omawianych w Polsce do połowy XVIII wieku; inspiratorów i znaczniejszych odbiorców danego utworu piśmienniczego; mecenasów kultury i literatury oraz uczonych; osób realnych będących tematem utworu; wybitnych postaci historycznych; ludzi związanych z prawdopodobnym lub przypuszczalnym autorem dzieła; dawnych posiadaczy ważniejszych zabytków piśmiennictwa; kopistów; drukarzy wymienionych w osobnym haśle.

Nie uwzględniono: nazwisk (imion) osób mało znaczących; nazwisk autorów opracowań, a więc autorów pozycji tworzących tzw. literaturę przedmiotu.

Zgodnie z układem haseł autorskich w tomie I ,,Bibliografii literatury polskiej'' nazwiska typu: Grzegorz z Sanoka — podano z nazwą miejscowości na pierwszym miejscu. Brak imienia przy nazwisku oznacza niemożność jego ustalenia.

SPIS RZECZY

HASŁA OGÓLNE

25*

AKADEMIE · DRUKARSTWO

HASŁA ANONIMOWE

INDEKSY

WYKONANO W DRUKARNI IM. REWOLUCJI PAŹDZIERNIKOWEJ W WARSZAWIE POD DYREKCJĄ EWELINY GABIŃSKIEJ I KIEROWNICTWEM TECHNICZNYM TADEUSZA BONIEWICZA. SKŁADAŁ ZESPÓŁ BOLESŁAWA TRAWIŃSKIEGO I MARIANA GŁOWACKIEGO. TŁOCZYŁ ZESPÓŁ JÓZEFA SKORWIDERA. OPRAWIAŁ ZESPÓŁ JÓZEFA BUJARSKIEGO.

PRINTED IN POLAND

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY. NAKŁAD 6.000+250 EGZEMPL. ARK. WYD. 43,7 ARK. DRUK. 22,5. PAPIER MAT. 50 G. KL. III, 70 × 100 CM, Z FABRYKI PAPIERU W JEZIORNIE K/WARSZAWY. PODPISANO DO DRUKU W LISTOPADZIE 1963 ROKU. DRUK UKOŃCZONO W GRUDNIU 1963 ROKU.

ZAM. 1040/61 L – 47 CENA ZŁ. 75.–